GEORGII CALIXTI
S.THEOL. D. ET IN ACAD. JULIA PROF.

DE CONJUGIO CLERICORUM
TRACTATUS:

QVO OSTENDITUR,

Pontificiam legem, quâ ſacris miniſtris conjugium univerſim & ſimpliciter interdicitur,

Sacræ Scripturæ,

Rectæ rationi juſtarumque legum naturæ, & Eccleſiaſticæ primævæ antiquitati

prorſus adverſari;

INPRIMIS AUTEM

Quod Baronius, Bellarminus & ſocii adſerunt

Apoſtolos eam ſanciviſſe,

abſurdam novitatem eſſe.

Sub finem agitur de hæreſi Hildebrandinâ: & additur APPENDIX nonnihil ſcriptorum ad rem facientium complexa.

Juxta impreßionem Helmſtadienſem,

FRANCOFURTI,

Apud Sim. Beckenſtein, & Chriſtianum Gerlach.

M DC LIII.

AMPLISSIMIS, CONSULTISSIMIS ET PRUDENTISSIMIS VIRIS,

DOMINIS

COSS. SYNDICIS, EQVITUM MAGISTRIS ET SENATORIBUS REIPUBLICÆ HILDESHEIMENSIS

S. D.

GEORGIUS CALIXTUS.

BIENNIUM nunc fere eſt, quum ſancti patris & doctoris Auguſtini de doctrinâ Chriſtianâ libros, unâ cum Vincentii Lerinenſis adverſus profanas hæreſeon novationes Commonitorio, in gratiam & uſum ſtudioſæ juventutis è meo recens inſtituto typographéo prodire volui; præmiſſo prooemio, quo doctrinam Vincentii explicare conatus ſum, modumque oſtendere, juxta quem in contro-

versiis neque paucis, prô dolor! neque levibus, quæ ecclesiæ reformatæ cum pontificia hodie intercedunt, ad usum transferri & possit & debeat. *Certum enim est, proximo à Sacrâ Scripturâ loco legitimam esse traditionem, eam præcipuè, quæ consensu primævæ antiquitatis, quam quinque prioribus à nato Servatore seculis definiendam esse ibi ostendimus, continetur.* Hac ipsâ contra profanas & perniciosas novitates utilissimè pugnatur, *non quia canon solus*, ut Vincentius loquitur, *non sibi ad universa sufficiat*: sed quia unus & alter locus, quamvis perspicui, à vafris & fallacibus ingeniis torqueri possunt; testimonia verò à bene multis, & diversis quidem locis diversisque temporibus, unanimiter nihilominus dicta, vitilitigatorem etiam pertinacem & impudentem solent convincere. Adde, hanc ipsam traditionem non modò in testimonio clarè prolato, sed in silentio quoque constanter servato sitam esse. Quî enim à Christo institutum vel ab Apostolis ortum esse possit, quod primis quinque post Christum & Apostolos seculis nemo novisse deprehenditur? Quid autem manifestius, quàm quod nusquam est, nusquam inveniri? Qui alicubi esse pertenderit, ubi tandem sit, ostendat. Per hanc itaque demonstrandi rationem Romanus pontifex supremus catholicæ ecclesiæ princeps, dogmatum infallibilis judex & conditor, imperiorum & regnorum arbiter esse definit; improbatur publica subtractio calicis

Domi-

Dominici; ceſſat iteratio ſacrificii, quo in redemtionem generis humani ſemel oblato perpetua conſummatio facta eſt; evaneſcit, quæ beatiſſimæ virgini θεοτόκῳ perperam tribuitur conceptio peccati expers, reviviſcentia & adſcenſio in cœlos; exſpirant indulgentiæ; proſternitur adoratio ſtatuarum & imaginum; corruit neceſſitas enumerandi in confeſſione ſingula cum circumſtantiis peccata, credendi purgatorium, ſeptem ſacramenta & à tribus impreſſum characterem, & quæcumque ſimilis monetæ ſuperſtitiones & corruptelæ ſequioribus ſeculis ſunt invectæ. Exemplum unius hic adfero, nempe legis, quâ univerſo ſacrorum miniſtrorum ordini conjugium adimitur, enervatæ. Poſtquam enim oſtendi eam cum Sacrâ ſcriptura, quæ epiſcopum, presbyterum, diaconum maritos probet, pugnare; pugnare etiam cum rectâ ratione, quæ leges non niſi ab habentibus poteſtatem ferri, easque non niſi honeſtas, juſtas, æquas, utiles ferri præcipiat: tandem ad traditionem ſive ad antiquitatem deſcendo, & quomodo usque ad quingentos propemodum annos ſine ejusmodi lege mundus Chriſtianus fuerit, demonſtro. Illi enim, qui ab Apoſtolis profectam volunt, commiſeratione ſi per ſimplicitatem, riſu ſi per ſtultitiam, exſecratione ſi per malitiam peccant, digniores ſunt, quam refutatione. Inde quomodo in oriente repudiata, paullatim in occidente invaluerit, & tandem alterâ magis

necessariâ de mulierculis-non-conjugibus abigendis prorsus obsolescente, in abominandam turpitudinem Nicolaique & Gnosticorum hæresin abierit, subjungo. Ad hanc autem ipsam materiam præ tot aliis in manus sumendam casû potiùs quàm consilio delatus sum. Quum enim sancti apostoli Pauli priorem ad Timotheum epistolam auditoribus meis exponerem, & in verba, quæ de episcopo unius uxoris marito loquuntur, inciderem; occurrebat animo, hac occasione doctrinæ, quam in procemio Vincentiano exposuissem, specimen exhibendum esse. Negocium erat lentum, omnia ad calamum dictare: pauci etiam, ut horum temporum infelicitas est, excepissent, & plerique pleraque inemendatè descripsissent. Consilium itaque cepi de edendo, & ceptum prosequutus sum. Inde, quidquid hîc cernitur operæ. Cujus similem cæteris controversis capitibus impendere, si Deus vitam, valetudinem & quæ reliqua tantæ rei necessaria sunt, largiri annuat, consilium, imò decretum est. Quidquid autem modò prodit, Vobis, Amplissimi, Consultissimi & Prudentissimi viri, dedico consecroque, cùm quòd quò plures qui veritatem non capiunt aut impugnant, intra mœnia habetis, eò Vobis quantum pro veritate manifestandâ & vindicandâ laboratur, gratius esse confidam; tùm quòd in mentem venerit, ex vestrâ urbe compluribus annis multos egregiæ indolis juvenes ad nos fuisse missos,

ſos, quos hac ipsâ veritatis adſerendæ diſciplinâ imbutos cùm meliores tum doctiores Vobis remiſimus, eccleſiæ & reipub. veſtræ non ornamento minùs quàm emolumento futuros. Poſthac nec à Vobis contractiore numero mitti, nec à nobis deteriore ſucceſſu remitti, ſperamus & vovemus. *Meam fidem & benevolentiam ut hactenus numquam deſiderarunt, ita ut nec in poſterum deſiderent, faxo.* Quod meum in veſtros ſtudium, & pariter operis hujus inſcriptionem Vobis, quæ veſtra eſt humanitas, probatum iri confido. Servator mundi, qui inter tantas & tam diras tempeſtates Vos & veſtram rempub. hactenus ſervavit, & raro exemplo non modò incolumem ſed etiam indemnem præſtitit; porrò propicio numine Vobis adſit & Vos veſtroſque tueatur. Idem, qui princeps eſt pacis, pacem, quam nobis peccata noſtra ademerunt, univerſæ Germaniæ ex inexhauſtâ ſuâ miſericordiâ reſtituat. Conticeſcant tandem, ô tandem, tubæ & tympana; ceſſent rapinæ, cædes & ſanguinis diluvia; exterminentur agmina ſcelerum, belli pediſſequa; refloreſcant unà cum juſtitiâ & pietate optima ſtudia, ut tranquillatâ repub. paullatim ipſa quoq; eccleſia ad quietem & concordiam, quàm Deo gratam, tam nobis neceſſariam, reducatur. Nos etiam omnes abnegatâ impietate & mundanis cupiditatibus, temperanter, & juſtè & piè vivamus in præſenti ſeculo,

exſpe-

exſpectantes beatam illam ſpem & illuſtrem adventum gloriæ magni Dei & Servatoris noſtri Ieſu Chriſti ; cui ex tam diris malis ſervati ſacrificia laudis & juvencos labiorum noſtrorum rependemus, ἐξ ἄκρου μυελοῦ ψυχῆς perpetuâ gratiarum actione illum celebraturi dicturique; *Ei qui inſidet throno , & Agno benedictio , & honor , & gloria , & robur in ſecula ſeculorum.* Valete. Scribebam HelmæſtadI in academiâ Iuliâ, IX. Kal. Octobr. cIↃ IↃ CXXXI.

BREVIARIUM TRACTATUS.

NEque commodum neq; gratum tibi potest esse, benevole lector, quòd Tractatus, quem nunc exhibeo, à capite usq; ad calcem absq; ulla librorum & titulorum distinctione continuo textu decurrit. Factum id inde, quia, quando scribere incipiebam, adstrictum potiùs quàm diffusum conficere in animo erat. Itaq; distinguere neglexi. Crevit tamen opus sub manibus; & dum jam completum satisq; prolixum intueor, quãto incommodo distinctiones absint, animadverto. Quod igitur unum superest, Breviarium adjicio, quo totius Tractatus structuram & compagem, singularumque propemodum paginarum argumentum oculis, quoad possum, expono. Hoc ipso, benevole lector, quia aliter vitio mederi nunc nequeo, interim dum medendi alia occasio dabitur, pro tuâ æquanimitate utere, & vale.

PAgina I. *Conjugium episcopis, presbyteris, diaconis jure divino permissum est; imò quoq; episcopis strictè ita dictis: quos tamen successu temporis ecclesia cœlibes esse voluit, etiam græca; nec vel hos vel presbytèros aut diaconos sive secundo matrimonio implicari, sive post initiationem suam contrahere.*

2. *Romanus verò pontifex toti sacro clero conjugium conjugiiq; usum simpliciter ademit.*

3. *Hujus rei originem ad Siricium & Innocentium & ad pòst-exortas constitutiones ecclesiasticas referunt Gratianus & Scholastici.*

6. Ipse quoq; Cajetanus: & post enata dissidia Alfonsus à Castro, & qui Augustanæ confessioni opposito responso satisfacere conati sunt: etiam Albertus Pighius.

7. Iodocus Clichtovæus contrahere post susceptos ordines vult esse contra jus divinum; non item, uxore antè ductâ uti.

8. Dominicus Soto, primus vel inter primos, generalem sive omnimodam illam prohibitionem ad Apostolos refert. Quam opinionem, etsi novam, quia tamen cœlibatui caduco fulcrum supponit, amplectuntur Bellarminus & Iesuitæ.

12. Volunt præterea obligationem voti intervenire; quo in pũcto neq; cum Durando, Scoto Scotiq; adseclis Scholasticis, neq; cum ipsâ re conveniunt.

19. An Apostoli conjugium clero interdixerint, quæstio est de facto, & quidem de facto novo, miro, hactenus inaudito. Probari itaq; debet dictis & testimoniis factum clarè attestantibus.

23. Quæ in eum finem à pontificiis adferuntur, nihil prorsus efficiunt.

26. In contrarium verò præstò sunt dicta Apostolica in summo gradu perspicua & evidentia.

30. Per verba, VIR UNIUS UXORIS, *prohibetur polygamia cùm vulgaris acceptionis, tum qualis tam inter Iudæos, quàm inter Græcos & Romanos eo tempore frequens erat, & ex repudiis atq; divortiis oriebatur. In quem sensum recitantur expositiones Hieronymi & Chrysostomi.*

37. Expenditur interpretatio Thomæ Aquinatis.

38. Conjugatis apud Pontificios ne quidem minorum ordinum clericatus cum effectu permittitur.

40. Interdicti conjugij duæ potissimùm prætexuntur caussæ, una ab utili, altera ab honesto, sive, ut declinentur occupationes, & evitetur immunditia. Sed neutra sufficiens est; & res utrimque in contrarium versa.

41. Cœlibatus apud Pontificios non efficit, ut suis locupletandis prælati abstineant.

45. *Nec*

45. *Nec efficit, ut hujus seculi negociis non implicentur.*
50. *In actu matrimoniali non est moralis immunditie, sed saltim physica.*
53. *Estq; is actus licitus & honestus, fatentibus Augustino & Scholasticis.*
55. *Vetus testamentum nihil facit pro cœlibatu cleri. Non locus Exodi XIX, 10.*
56. *Nec locus Levitici XV, 18.*
57. *Nec verba Apostoli I. Corinth. VII, 5.*
58. *Nec rursus distributio ministeriorum per classes & vices, I. Chronic. XXIV.*
60. *Nec verba Achimeleci, I. Samuel. XXI, 4.*
61. *Nulla officiorum subdiaconi, diaconi aut etiam sacerdotum sublimitas tanta, ut iis indigni censeri debeant mariti.*
65. *Cœlibatus apud Pontificios munditiem non efficit, sed magnam potiùs immunditiem, adeo ut Roma lupanaribus carere nequeat.*
66. *In eamdem rem testimonia Iohannis Gersonis, Alberti Pighii, Dominici Soto, Principum imperii.*
68. *Dominicus Soto docet, conjugium non esse lascivis hominibus incontinentiæ remedium.*
69. *Docent etiam Pontificii, clericos minùs peccare fornicando, quàm matrimonium contrahendo.*
71. *Ineptè dicit Bellarminus abusum cœlibatus caussam esse prodigiosarum inter pontificios libidinum.*
72. *Harum caussa est temerarium propositum continentiæ, & lex cœlibatus, utpote quæ removeat prohibens.*
73. *Donum continentiæ non omnes, qui volunt, habent, aut precibus impetrare possunt.*
75. *Per legem humanam non potest constitui, quod ad æternam salutem observatu sit necessarium.*

75. *Vota temeraria & infelicem exitum habitura à DEO non acceptantur.*

81. *Nec per ordinaria jejunia carnusq; afflictiones donum continentiæ acquiri potest.*

82. *Conjugium est adæquatum incontinentiæ remedium: quod proinde clero restituendum esse censuerunt Panormitanus, Polydorus Virgilius & Aeneas Sylvius.*

84. *Plerique pontifices Romani patrum & avorum memoriâ incontinentissimè vixerunt.*

89. *Non igitur amore continentiæ cælibatum à clero tantoperè exigunt, sed quòd dominatui, quem affectant, accommodus videatur.*

90. *Leviculæ quædam Dominici Soto pro cælibatu rationes solvuntur.*

91. *Quia lex cælibatus magna scandala & plurimum dedecoris in ecclesiam invexit, irrita est.*

94. *Pontificij laqueum hominibus injiciunt, quem injici noluit Apostolus.*

97. *Pontifici vel episcopis non suppetit potestas, per quam toti sacro clero conjugium interdicant.*

100. *Neq; per quam conjugia clericorum in adulteria & incestus convertant.*

101. *Neq; per quam, quod Deus jussit, prohibeant.*

103. *Lex pontificia de universali cælibatu cleri non est de mero aliquo ritu.*

104. *Non habet requisita bonæ legis. Non est honesta, quia conjugium, quod est honestum, prohibet, & hoc ipso turpitudinibus caussam præbet.*

105. *Non est justa; neque considerata naturæ fragilitate possibilis.*

105. *Non est loco temporiq; conveniens.*

106. *Neq; necessaria est, neq; utilis.*

107. A

107. *A quibus non acceptatur, eos non potest obligare.*
110. *Etiamsi vim obligandi haberet, per* ἐπιείκειαν *tamen emolliri eam oporteret.*
113. *Cessat, quia finis eius cessat non modò negativè, sed etiam contrariè.*
114. *Vnanimi consensu ecclesiarum septemtrionalium abrogata est.*
117. *ADversatur praxi traditioniq́, Apostolicæ & primævæ ecclesiæ.*
117. *Sanctus Petrus & plerique Apostoli uxores habuerunt, & secum, quum evangelium gentibus prædicarent, circumduxerunt. Quæ adsertio à Tertulliani & Pontificiorum obiectionibus vindicatur.*
127. *Ignatii de plerorumque Apostolorum coniugio testimonium.*
131. *Apostolos uxorum cum maritis commercium discidisse tradunt scripta nonnulla apocrypha, damnata& à Manichæis profecta.*
137. *Nicolaus, unus è septem primis diaconis, uxorem habuit. Ab eo denominati Nicolaitæ, repudiato conjugio promiscuas libidines sectati sunt.*
142. *Quibus Rupertus Tuitiensis sui temporis incontinentes clericos affines esse scribit.*
143. *Clementis Romani spuria epistola conjugium sacris ministris prorsus adimit; genuina verò potiùs attribuit.*
145. SECUNDO SECULO *Iustinus, Athenagoras, Tatianus de conjugio sacris ministris per Apostolos interdicto nihil: sed magis cuncta contraria.*
148. *Dionysius Corinthi episcopus fratribus cœlibatum indici improbat.*
149. *Irenæus diaconum maritum memorat.*
150. *Tertullianus presbyter Carthaginiensis uxoratus.*

153. *Conjugium vituperarunt & spurcitiei accusarunt, vagis interim libidinibus dediti, Simon magus, Saturnilus, Marcion, Encratitæ, Gnostici, quos refutavit Clemens Alexandrinus; & Manichæi.*

158. *Quatenus his ipsis nonnulli ex Pontificiis affines.*

158. TERTIO SECULO *Origenes amore quidem continentiæ semetipsum exsecuit æmulos hujus facti habens Valesios; de lege tamen cœlibatus nihil tradit.*

161. *Chæremon episcopus Ægyptius uxoratus.*

162. *Item Novatus presbyter Carthaginiensis.*

163. *Et Cæcilius Cypriani* κατηχητὴς; *quin ipse Cyprianus. Apud quem etiam Felix presbyter & Victoria conjunx ejus.*

164. *Liber de singularitate clericorum non est Cypriani.*

165. *Agricola Bononiensis presbyter, vel certè diaconus, maritus.*

166. *Phileas episcopus Aegyptius, maritus.*

167. QUARTO SECULO *synodus Ancyrana diaconis initiatis, modò protestati fuerint, uxores ducere permittit.*

168. *Neocæsareensis synodus presbyteros matrimonium contrahentes deponit.*

169. *Eliberina itidem, infimæ auctoritatis synodus, si positi in ministerio non abstineant.*

170. *Nicæna magna œcumenica suasu Paphnutii sacris ministris usum coniugii permittit.*

171. *Spiridion episcopus maritus.*

172. *Historiam de Nicænâ synodo & Paphnutio frustra Novatores impugnant.*

175. *Olim nonnulli continere volentes & non valentes, semetipsos castrabant.*

176. *Veteres censuerunt satius esse post emissum etiam votum nubere, quàm in ignem delictis cadere.*

178. Συ-

178. Συνείσακτοι *fuerunt fœminæ non in coniugio, ſed in contubernio viventes. Quod compluribus teſtimoniis probatur.*
198. *Cauſſæ, propter quas priſci nuptias à ſacris miniſtris poſt initiationem contrahi noluerunt.*
200. *Quæ tamen non ſunt tanti, ut ritus iſte mutari nequeat.*
201. *Romana & Arelatenſis ſecunda, nec integritate, nec auctoritate certâ ſynodi, quid ſtatuant.*
203. *Gangrenſis ſynodus Euſtathianos, qui coniugium ſacerdotum, & ſacerdotium conjugatorum rejiciebant, anathemate ferit.*
209. *Athanaſius agnoſcit ſuo tempore quoſdam epiſcopos in conjugio vixiſſe.*
211. *Gregorius Nazianzi epiſcopus Gregorium Theologum ejusque fratrem Cæſarium, ſacro miniſterio jam fungens genuit. Et hoc illuſtre exemplum à cavillationibus Baronii vindicatur.*
2:2. *Gregorius Nyſſæ epiſcopus uxoratus fuit.*
226. *Item Hilarius Pictavienſis.*
227. *Euſebij verba, quæ conjugio clericorum videntur adverſari, exponuntur.*
229. *Itidem Epiphanij: & quales cœlibes conjuges præferendi.*
233. *Chryſoſtomus concedit epiſcopum conjugem eſſe poſſe.*
235. *Syneſius factus epiſcopus ſuam ſibi uxorem retinuit.*
238. *Ambroſius cœlibatui clericorum valde favit: eos tamen conjugio uti poſſe agnovit.*
239. *Idem Sarmationem & Barbatianum contemtæ cùm virginalis tum conjugalis pudicitiæ arguit.*
241. *Hieronymus conjugio iniquior Helvidium, virginitatis gloriæ detrahentem refutavit.*
242. *Siricius ſub finem ſeculi quarti Romanæ eccleſiæ præeſt, vir exigui iudicii, ab Hieronymo & Paulino reprehenſus.*

244. *Is primus conjugium presbyterorum diaconorumq; improbat & lege abrogat; non sine contumelia conjugii, nisi admodum benigna interpretatione sublevetur.*

250. *Idem publicè pœnitentes, post impetratam absolutionem matrimonium contrahere vetuit, evidente errore, quem subsequuti pontifices & concilia emendarunt.*

253. *Siricius tamen minùs aberravit, quàm hodie Pontificii.*

255. *Siricio se opposuit Iovinianus, sed ad alterum quoddam extremùm delapsus.*

256. *Eum refutans Hieronymus plurimos sacerdotes, non obstante edicto Siricii, maritos esse fatetur.*

258. *Nec libro adversus Vigilantium id negat.*

260. *Quin ab Apostolo conjugium clero permissum agnoscit.*

262. *Per fervorem tamen disputationis de matrimonio durè admodum loquutus.*

268. *Cujus dignitatem & sanctitatem rectiùs posteà exposuit Augustinus.*

269. *Paulinus presbyter uxorem suam semper secum habuit.*

273. *Aper presbyter uxoratus.*

274. *Idemq; operâ uxoris ad tractanda spiritualia & actiones muneris ecclesiastici obeundas expeditior.*

277. *Christiani conjugii continentia.*

278. QUINCTO SECULO *Innocentius Romanus pontifex Siricii decretum à multis rejectum innovat.*

283. *Concilia Carthaginiensia (quorum series sive ordo obiter ostenditur) perpetuam abstinentiam clero non imposuerunt.*

290. *Augustini quidam locus explicatur.*

292. *Concilium Taurinense quid statuerit.*

292. *Toletanum primum subdiaconis conjugii usum permittit.*

293. *Leo*

293. *Leo autem primus adimit.*
294. *Prosper Regiensis episcopus uxoratus.*
295. *Item Sidonius Apollinaris Arvernorum Episcopus.*
295. *Et Simplicius Biturigum.*
297. *Narrationes nonnullæ de episcopis conjugatis aut ad usum uxorum reversis ex Gregorio Turonico.*
299. *In oriente episcopi, qui volunt, uxoribus adhuc consuescunt.*
300. *Concilium Turonense primum abstinentiam sacris ministris indicit: simul autem & ebrietatem & extranearum familiaritatem severè interdicit.*
302. *Eamdem prohibet Andegavense.*
302. *Similiter* SEXTO SECULO *Agathense.*
304. *Et Hispanica Ilerdense, Gerundense, Toletanum secundum.*
304. *Et rursus Gallicana Aurelianense primum atque tertium.*
305. *In eamdem sententiam cùm conjugum usum tum extranearum commercium prohibent Arvernense, Aurelianense quartum & quinctum, Turonense secundum, Matisconense primum & Lugdunense secundum.*
308. *Item Hispanica Toletanum tertium & Hispalense.*
309. *Subdiaconis Hispaniæ & Siciliæ uxorum usus hactenus permissus.*
309. *Siculis eum ademit Gregorius primus.*
311. SEPTIMO SECULO *à Phoca Imperatore primatum ecclesiasticum Bonifacius tertius obtinuit.*
313. *Quid statuerint concilia Antissiodorense & Cabilonense.*
313. *Quid item Toletana octavum, nonum, decimum, undecimum & Bracarense tertium.*

317. *Synodus Trullana, πενθέκτη appellari solita, legem cœlibatus, quam Romani urgebant, improbavit.*

318. *Eadem episcopos ab uxoribus segregavit.*

319. *Quos non modò ἀγάμους, sed etiam ἄπαιδας esse Novellis suis sanxerat Iustinianus Imperator, posteà à Leone philosopho abrogatis.*

320. *Eadem sacris ordinibus initiatos uxores ducere non permittit.*

321. *Leges tamen Romanas seriò improbat.*

324. *Canones Apostolorum dictos, recipit.*

325. *Sed Constitutiones Apostolorum, nomine Clementis in publicum emissas, rejicit.*

326. *Eam Sergius Romanus pontifex probare noluit.*

329. *Hadrianus tamen probavit & laudavit.*

331. *Nicæna itidem secunda synodus, & Innocentius Tertius.*

334. *Bellarminus Trullanis patribus errorem Vigilantij affingere ausus est.*

335. *Præter Græcos Rutheni presbyteri in hunc usque diem uxorati.*

336. *Et Abyssini sive Æthiopes, & Armenij.*

338. P*ontificij dum cœlibatus legem obstinatè urgent, non modò ab Universitate & Antiquitate recedunt, sed ad manifestas etiam & abominandas turpitudines prolabuntur.*

338. SECULO NONO *constuprata fœmina inter Leonem quartum & Benedictum tertium media Romanum pontificatum per annos duos & dimidium tenuit, auctore inter eos, qui exstant, antiquissimo Mariano Scoto.*

340. *Hanc Anastasius bibliothecarius & alij pauci, ut honori Romanæ sedis consulant, silentio prætereunt.*

341. *Memorant autem reliqui omnium sequentium seculorum scriptores plurimi.*

344. *Quo-*

344. *Quorum fidem hactenus à nemine in dubium vocatam primus sollicitavit superiore seculo Aventinus.*
345. *Et post eum Onuphrius Panvinius, huncq; sequuti Bellarminus, Baronius, alij.*
346. *Sed objectiunculis & argumentis nihili, fideiq; tot scriptorum labefactanda prorsus imparibus.*
358. *Vdalrici Augustani ad Nicolaum pontificem pro conjugio clericorum epistola.*
360. *A Iohanne octavo usq; ad Leonem nonum per annos CL. põtifices ferè quinquaginta apotacticos apostaticósve potiùs, quàm apostolicos fuisse Genebrardus fatetur.*
361. *Quos etiam Baronius* monstruosos, vita turpissimos, moribus perditissimos, usquequaque fœdissimos *agnoscit.*
362. *A populis tamen Christianis reverenter cultos esse scribit.*
362. DECIMO SECULO *Sergius tertius ex Maroziâ scorto genuit Iohannem, qui posteà pontifex.*
363. *Marozia mater Theodora amasium suum Iohannem decimum pontificem constituit.*
363. *Quem post annos XVI. Marozia dejicit; & deinceps suum ipsius Sergijq; tertij filium, Iohannem undecimum substituit.*
364. *Iohannis undecimi nepos ex fratre Iohannes duodecimus, homo flagitiosissimus & libidinosissimus.*
367. *Eum propter dira scelera & horrendam impietatem Otho magnus Imperator unà cum synodo, deponit, & Leonem octavum subrogat.*
370. *Isthoc nomine acerbè reprehensus à Baronio, cui Iohannes duodecimus, (ut quilibet alius papa)* ἀνυπεύθυνος, *& post exauctorationem etiam, verus legitimusq; pontifex.*

374. *Iohanni duodecimo in adulterio per diabolum percussa successorem dant Romani Benedictum quinctum, ab Imperatore posteà dejectum & Hamburgum in exilium missum.*
376. *Baronio nihilominus, contra communem opinionem, genuinum pontificem.*
378. *Nonnumquam itaque magna & inextricabilis legitimi pontificatus incertitudo.*
378. *Vti etiam in* VNDECIMO SECULO, *quum aliquando tres simul fuere pontifices.*
379. *Nempe Benedictus nonus intrusus à patre Alberico Tusculano comite quum esset puer duodecennis, Sylvester & Gratianus sive Gregorius Sextus.*
381. *Quos omnes Henricus Niger Imperator deposuit.*
381. *Et Clementem secundum substituit.*
382. *Et huic defuncto Damasum; Damaso Leonem nonum.*
383. *Aliud magnum & diuturnum inter tres pontifices schisma.*
384. *Talia exoriri Deus non permitteret, si Romano legitimo pontifici obedire ad salutem necessarium esset.*
384. *Quemadmodum quoque flagitiosa tot pontificum vitæ infallibilitati eorum fidem detrahit; detractura universæ Christianæ religioni, si pontificum auctoritati illa innitatur.*
386. *Cui nihilominus, utpote Scripturis superiori & dogmatum conditrici, illam inniti Papistæ contendunt.*
387. *Frustra hîc Baronius miracula oggerit & effugia quærit.*
390. *Frustra Bellarminus Romanæ sedis gloriam flagitiis vehementer crescere & amplificari disputat.*
392. *Leonis noni tempore spurcissimam latini cœlibis cleri vitam Gomorrhæo libro describit Petrus Damiani.*
294. *Idem Leo Humbertum Sylvæ candidæ episcopum unà cum aliis Constantinopolin legatum mittit.*

395. Mi-

395. *Miserè adversus Nicetam Pectoratum & Græcos pro lege cœlibatus disputantem.*
397. *Idem Leo pontificum primus bellum gessit & exercitum adversus hostes suos in aciem eduxit.*
398. *Quod factum infelix eventus, Hermannus Contractus & Petrus Damiani redarguunt.*
400. *Sed Petro eapropter à Baronio hæreseos nota inuritur.*
401. *Leoni succedit Victor secundus; & moritur Henricus tertius Imperator, si Baronium audimus, divinitùs punitus, quia improbos pontifices in ordinem redegerat.*
402. *Baronio enim gravius crimen quemcumque pontificem quoquo modo offendere, quàm Christum Dei filium negare.*
403. *Victori secundo operâ Hildebrandi succedit Nicolaus Secundus.*
405. *Sub quo clerus in libidinem effunditur.*
406. *Et nihilominus lex cœlibatus artiùs stringitur.*
407. *Nicolaitarum nomine clericis conjugatis per summam sive inscitiam sive malitiam impacto.*
408. *Nicolai II. successor Alexander II. eamdem viam insistit.*
409. *Mediolani per legatos suos gravioribus pœnis conjugatos quàm scortatores afficit.*
411. *Gomorrhæum Petri Damiani supprimit.*
412. *Ab eo occulti alicujus criminis arguitur.*
413. *Sub jugo & dominio Hildebrandi vivit.*
413. *Quem eodem, quo ipse obiit die, successorem habuit.*
414. *Antichristiana ambitione* dictatus papæ *publicantem.*
415. *Qui etiam Henricum quartum Imperatorem excommunicatum regiâ potestate privat.*
416. *Et subditos adversus eum exstimulat.*

419. *Supplicem probrosissimè & indignissime tractat.*
421. *Othonis Frisingensis eâ de re judicium.*
422. *Reinerus Reineccius academiæ Iuliæ historicus à calumniis Baronij vindicatur.*
423. *Hildebrandus sive Gregorius septimus hæreseos de omnipotentiâ Papæ & regnis imperiisque ejus arbitrio subdendis auctor.*
424. *Qui eam vel olim vel hodie propugnaverint.*
425. *Damnata est in Bellarmino ante annos XXI. sententiâ Supremæ curiæ Parisiensis; & in Antonio Sanctarello ante annos quinque Censurâ Facultatis Theologicæ & Decreto Vniversitatis Parisiensis.*
426. *Idem Hildebrandus hæresin Eustathianam instaurat, & clero Germaniæ hactenus conjugato cœlibatum violenter obtrudit.*
429. *Cum Mathildâ nihilominus familiarissimè conversatur.*
430. *Missas conjugatorum audiri prohibens ansam populo dira facinora perpetrandi præbuit.*
432. *Hildebrandi successores iniqui rigoris tenaces.*
433. *Ademto itaq; penitus conjugio, & lege de subintroductis mulierculis ejiciendis exsolescente, clerus latinus magnâ & infami turpitudine laborare cepit.*
434. *Quemadmodum* Duodecimo Seculo *conqueritur Bernhardus.*
434. *Et testatur Rupertus Tuitiensis.*
434. Decimotertio *Gulielmus Durandus.*
435. Decimoquarto *Alvarus Pelagius & Robertus Holkot.*
436. Decimoquincto *Iohannes Gerson, Nicolaus de Clemangis, Petrus ab Alliaco, plures.*
437. Decimosexto *libellus Heidelbergæ editus, Proceres imperij in suis Gravaminibus, alij.*
440. *Georgius Cassander & Georgius VVicelius ab Imperatoribus*

ribus

ribus Ferdinando I. & Maximiliano II. consulti pro conjugio clerũ responderunt.

441. *Qui clero scortationes quàm conjugia indulgere malunt, Nicolaitis & Gnosticis affines sunt: quum contra Reformatus clerus in conjugio veram castitatem colat.*

442. *Qui conjugio, & non vagæ Veneri renunciant, haut meliores sunt equitibus Romanis sub Augusto, Manichæis & Priscillianistis.*

FINIS BREVIARII.

DE CONJUGIO CLERICORUM TRACTATUS.

TRactaturi de conjugio clericorum sub initium adscrimus, & in progressu σὺν Θεῷ pluribus, & ipsorum quidem adversariorum testimonio, declarabimus ac probabimus idipsum jure divino licitum ac permissum esse episcopis, presbyteris & diaconis non minùs, quàm ostiariis, lectoribus, aliisque inferiorum ordinum clericis, vel ipsis laicis. *Notum autem est presbyteratum, sub quo episcopatus comprehenditur, & diaconatum unà cum subdiaconatu majores & sacros ordines à Pontificiis vocari: ostiarios verò, lectores, exorcistas & ceroferarios sive acoluthos in minoribus & non sacris haberi.* Porrò Episcopos phrasi Scripturæ eosdem esse cum presbyteris; phrasi verò ecclesiasticâ eos denotare, qui cæteris prælati presbyterorum alicui cœtui præsint, alibi ostendimus. Successu temporis factum fuit, ut conveniens judicaretur, si episcopi posterioris hujus denominationis non deligerentur, nisi qui cœlibes essent. Visum enim fuit ecclesiam non parum decere & ornare, si supremi ejus antistites rei uxoriæ atque adeo curis terrenis & licitis etiam voluptatibus renunciarent. Nec id aliquid incommodi deprehensum fuit invehere, quum supremi isti episcopi & contractiore essent numero, & plerumque non nisi provectiore ætate ad eum

gradum conscenderent. Invaluit itaque tandem in ecclesiâ passim, ut episcopi, archiepiscopi, patriarchæ omnes cœlibes essent. Hoc itidem paullatim obtinuit, ut qui successivè duas aut plures uxores habuissent, digami vel polygami vulgò dicti, ab ordinibus sacris presbyteratus, diaconatus prohiberentur: quemadmodum id quoque, ut nemini post susceptos illos ordines uxorem ducere fas esset, etiamsi & ante initiationem ducere, & post initiationem antè-ductâ uti liceret. Caussas ejus rei posteà fortè inquiremus. Quod autem de digamis & matrimonio post initiationem non contrahendo diximus, in ecclesiâ orientali & inter Græcos, apud quos aliàs conjugia presbyteris permissa sunt, hodieque observatur.

Occidentales sive Latini, vel ut rectiùs loquar, occidentalium primas & patriarcha Pontifex Romanus non contentus hîc sistere, ut episcopos cœlibes deligeret, digamos à presbyteratu & diaconatu arceret & post factam consecrationem matrimonia iniri prohiberet; eò porrò provectus est, ut sine discrimine omnibus presbyteris & diaconis conjugia interdiceret, nec ad suscipiendum istos ordines admitteret, nisi vel cœlibes, vel, si conjuges essent, conjugii usum abdicantes: eò etiam usque, ut contracta presbyterorum conjugia dirimeret, & uxores invitas ab invitis itidem maritis avelleret; quin scortationem & concubinatum, quàm legitimum matrimonium, admittere mallet.

Hoc enim generale statutum de omnimodo, ut ita dicam, clericorum cœlibatu (nam illa de episcoporum continentiâ, de digamorum exclusione & matrimonio post initiationem non contrahendo, clericis conjugium ejusq; usum universim non adimunt, sed quodam saltim modo limitant & restringunt) ipsi Pontificii antiquiores doctores nec ad Christum, nec ad Apostolos, nec ad ecclesiam primorum seculorum, sed ad pòst-sequutam recentiorem, & quidem ad Siricium, qui sub finem seculi post natum Servatorem quarti, episcopatu Romano functus est, referunt. Is enim sub initium pontificatus sui, COSS. Arcadio & Bautone, quorum consulatus in annum æræ Christianæ CCCXXCV incidit, ad Himerium episcopum Tarraconensem scripsit epistolam, quâ conjugium & conjugii usum, quod sacros ministros attinet, penitus damnat & prohibet: in quem fere sensum etiam anno sequente ad episcopos Africæ scripsit. Siricii decreta post annos viginti renovavit & confirma-

firmavit successor ejus, intermedio tamen Anastasio, Innocentius primus. Utriusque verba suo loco recitabuntur & considerabuntur. Ad hæc itaque Siricii & recentioris ecclesiæ placita & statuta omnimodam conjugii clericalis abolitionem, & originem universalis in occidente cœlibatus ipsi Pontificii doctores ætate, auctoritate & sanctitatis opinione præcipui, iidemque cœlibatus defensores acerrimi, reducunt, ut pleniùs ex iis, quæ mox subjiciemus, intelligi poterit.

Gratianus sub initium distinctionis XXXI agnoscit, tempus fuisse, *quum nondum esset institutum, ut sacerdotes continentiam servarent.* Idem caussâ XXXVI, quæstione II, *Copula*, ait, *sacerdotalis nec legali, nec evangelicâ vel apostolicâ auctoritate prohibetur, ecclesiasticâ tamen lege penitùs interdicitur.* Et caussâ XXXV, quæstione I; *Ecclesia post apostolica instituta quadā consilia perfectionis addidit, utpote de cōtinentiâ ministrorum.* Thomas Aquinas: *Non est essentialiter annexum debitum continentiæ ordini sacro, sed ex statuto ecclesiæ.* Idipsum alibi quoque docet, & addit *ex institutione ecclesiæ votum continentiæ ordinibus sacris annexum esse.* Quod autem de voto admiscet, etiamsi consentiant Petrus Tarantasiensis, ad pontificatum posteà evectus & Innocentius V. appellatus, Bonaventura, Albertus Magnus & Richardus de mediâ villâ in distinctionem XXXVII quarti sententiarum commentantes: quia tamen emissio voti actus est liberrimus pendens à solo voventis arbitrio, atque adeo qui ordinatur, propter opus, quod circa ipsum alius præstat, ordinationis videlicet, non censeri potest votum emisisse, nisi liberè intendat vovere, & hanc suam intentionem disertè profiteatur, quum nihil obstet, etiamsi ordinationem admittat, quin non modò nullam intentionem vovendi, sed etiam contrariam habeat: idcirco hoc de voto sacris ordinibus per constitutionem ecclesiasticam addito improbat & impugnat Scotus, & debitum cœlibatus exclusâ omni ratione voti directè reducit in solum præceptum ecclesiæ, quæ constitutione suâ ordinatum reddiderit inhabilem, sive, quemadmodum ipse loquitur, illegitimum ad hoc, ut maritus fiat vel mariti opus faciat; adeo ut vi hujus præcepti teneatur ordinatus servare continentiam, perinde ac si vovisset. Fatetur interim expressissimè, *verum esse, quòd secundum consuetudinem ecclesiæ primitivæ licuerit uti matrimonio priùs contracto.*

2, 2. qu. 88. art. 11.

4, dist. 37. qu. 1, art. 1.

Durandus in eamdem sententiam, *Ordo sacer*, inquit, *impedit matrimonium contrahendum & dirimit contractum ex se quidem dispositivè*, nempe ob nonnullam, quam sibi imaginantur, congruentiam, *sed ex statuto ecclesiæ completivè. — Congruentiæ superveniens statutum ecclesiæ fecit clericos in sacris constitutos personas simpliciter illegitimas ad matrimonia contrahenda, ita, ut si de facto contrahantur, dirimi debeant, tamquam nulla. Et eadem ratione debet eis indici continentia, quando ordinantur, in quam sive consentiant, sive non, dum ordinem sacrum suscipiunt, ex tunc sunt inepti & illegitimi simpliciter ad contrahendum ex statuto ecclesiæ.* Negat autem, uti quoque Scotus, expressè, quòd ordinem sacrum comitetur cœlibatus *ratione voti adjuncti, quia*, ait, *ex nullo statuto votum potest adjungi alicui facto, nisi vovens voluntariè consentiat: etiamsi verbo diceret & mente non consentiret*, votum videlicet non esset: *quia votum est meræ voluntatis.*

Idipsum, nempe ordines sacros matrimonium contrahendum impedire & contractum dirimere *non ratione voti annexi, sed statuti ecclesiastici* docent etiam præter sectatores Scoti Gulielmum Vorilonem, Nicolaum Dorbellum, Landulfum, alios, Gulielmus Gorris & Petrus Paludanus Dominicanus, qui postremus inter cætera in hunc modum differit: *Qui sacrum ordinem recipit, licet non intendat se continere, neq; etiam ad continentiam obligare, nihilominus tamen obligatur ad continentiam; & etiam in foro conscientiæ, si contrahat, nullum est matrimonium; quia ecclesia bene potest facere inhabilem ad matrimonium ignorantem & invitum, sicut servum vel frigidum aut hujusmodi. Et per eamdem rationem si ante annos discretionis aliquis sacrum ordinem suscipiat, ad continentiam obligatur, etiamsi in cunis ordinaretur.* Hæc ille.

Sed isti quoque, qui continentiam ordinibus per votum annecti volunt, quamvis se difficiliùs expediant, imò involvant, ut Richardus insigniter, dicens *ordini votum continentiæ annexum esse, etiamsi ad continentiam se obligare non intendat, qui ordinem suscipit*; ad quem
c.22, num. 52. modum etiam Navarrus in suo Manuali, *Ad votum*, ait, *obligatur, quamvis ejus animus non sit illud servare, vel ad id sese astringere:* nihilominus tamen idipsum, quòd cum ordinibus votum cohæreat, atque adeo consequenter necessitatem continentiæ clericalis statuto ecclesiastico, quale fatentur nec in primitivâ ecclesiâ ullum fuisse, nec à Græcis umquam admissum esse, acceptum ferunt. Audi, si lubet & vacat, Bonaventuram: *Ordo*, inquit, *apud Latinos ex ecclesiasticâ institutione*

tione habet inseparabiliter continentiam annexam. Item: *Statutum de continentiâ clericorum potuit ecclesia facere dupliciter, tum propter auctoritatem prælatorum & maximè Pontificis summi, tum propter consensum subditorum. Et ideo istud onus, quod voluit Summus pontifex huic ordini sive sacramento alligare, potuit & sibi licitum fuit. Sed huic auctoritati successit in Latinis voluntas obtemperandi, quia tale statutū super se libenter receperunt. Et hæc duo fecerunt statutum firmum.* Quorum posterius ab aliis ferè prætermissum, bene à Bonaventura observatur & adjungitur. Audi nunc etiam Albertum Magnum: *Ordo de se habet congruitatem ad continentiam necessitas verò seu obligatio continendi caussata est rationabili institutione ecclesiæ.* Et post pauca: *Impedimentum istud matrimonii non est universale, nec semper fuit: quia ex instituto ecclesiæ cepit, nec obligat Græcos.*

Jungo superioribus Thomam Argentinatem, liquido adserentem, *quòd ordo non prohibeat matrimonium, nisi propter statutum Romanæ ecclesiæ*; & quòd impedimentum pendeat *ab humanâ institutione.* Præter alia legere est apud eum, quæ nunc subjicio: *In sextâ synodo statutum fuit, quòd nullus existens in sacris ordinibus de novo contraheret matrimonium, tamen in illâ synodo nihil de continentiâ fuit præceptum, & ideo si quis contraxerat, antequam esset in sacris ordinibus, ille non tenebatur ad continentiam, quamdiu uxor sua vixit.—Et quia Græci in omnia ordinata in prædictâ synodo consenserunt, ideo istum modum observant usq; in hodiernum diem. Sed post multos annos in quodā solenni concilio consentientibus omnibus de ecclesiâ occidentali, dissentientibus tamen illis de ecclesiâ orientali, statutum fuit, quòd existens in sacris ordinibus non solùm non posset matrimonium de novo contrahere, sed etiam quòd teneretur perpetuò continere. Et ideo omnes de ecclesiâ Latinâ seu occidentali, si fuerint in sacris, tunc sunt obligati ad continentiam observandam.* Item: *Per multos annos post Apostolos primò habuit ortum ecclesiæ Romanæ statutum, præcipiens continentiam omnibus in sacris ordinibus existentibus, de parte saltem occidentali; cujus partis prælati in prædictum statutum unanimiter consenserunt.* Atque sic etiam hic Thomas, quemadmodum Bonaventuram fecisse paullò ante audivimus, robur constitutionis de perpetuâ clericorum abstinentiâ à consensu eorum, quorum res agebatur, suspendit.

Denique videantur, quotquot in Magistrum & distinctionem XXXVII quarti, ad quam hæc, quæcumque adduximus, invenire est, scripserunt: deprehendentur omnes cœlibatum ad jus positivum ecclesiasticum referre.

Johannes Major alibi etiam, quamvis fervidus adeo cœlibatus sit adsertor, ut ne quidem presbyterum veniam uxoris ducendæ per dispensationem Pontificis consequi posse concedat, scribit tamē
4, *dist*.24. *qu*.2. in hunc modum: *Numquam à diebus Siricii & Innocentii primi occidentalibus licuit ad diaconatum vel supra promoveri, nisi continentiâ promissa.* Item: *Licet à principio non fuerit facile hunc cœlibatum introducere, & quòd uxorati non promoverentur ad sacros ordines: hoc tamen nō obstante majores nostri, quibus erat summa cura honesti, non destitere, quò ad habuere propositum.* Hæc Johannes Major, etsi admodum cupidus ostendere, Pontificem presbytero conjugium per dispensationem indulgere nō posse: atque id ut obtineat, dicit *juris divini esse, ne, qui sacerdos jam est, uxorem ducat.* Quamquam de hoc jure divino non nimis præstactè contendit: sed etiam, quamvis non nisi statutum ecclesiæ vel universalis concilii fuerit, Pontifici potestatem dispensandi denegat, *quia*, inquit, *irrationabile est, quòd unus homo ad nutum suum statutum laxaret, in quo discoloraretur ecclesia.*

Atque hæc disputat ex occasione quæstionis, quæ de Pontificia potestate dispensandi matrimoniumque presbytero permittendi Parisiis mota fuerat: in quâ decidendâ plerosq; ejus facultatis Theologos *in partem negativam descendisse* testis est.

An.1505. *Opuscul. tomo* 1. *tract*.27. Sed eodem tempore Thomas Cajetanus Romæ adfirmativam adseruit, pro fundamento sumens, *quòd castitas annexa sit ordini sacerdotali ex statuto ecclesiæ, & propterea per eam poßit etiam tolli.* Ad rei declarationem inter cætera duo dicit, *Unum affirmativum, Quod sacerdotium impedit matrimonium contrahendum; alterum negativū, scilicet quòd non dirimit contractum. Et primum quidem,* ait, *intelligendum est de congruo, quoniam nec ratione nec auctoritate probatur, quòd, absolutè loquendo, sacerdos peccet contrahendo matrimonium. Quin potiùs ratio ad oppositum ducit, quoniam nec ordo in quantum ordo, nec ordo sacer in quantum sacer, est impeditivus matrimonii: & in ecclesiâ occidentali olim diaconi poterant contrahere matrimonia. Secundum verò dictum intelligendum est, quòd non dirimit matrimonium contractum sive ante, sive post* susceptum sacerdotium. *Et hoc* verum est loquendo de sacerdotio absolutè *seclusis omnibus legibus ecclesiasticis, stando tantùm in his, quæ à Christo & Apostolis habemus. Nam si ordo sacerdotalis ex naturâ suâ impediret matrimonium contrahendum, aut dirimeret contractum, sequeretur quòd in nullo casu posset dispensari. Hoc consequens est & contra Theologos, & contra Canonistas, & contra auctoritatem, quâ de facto utitur Romana ecclesia.* Cæ-

Cæterùm non antiquiores modò sive Theologi sive Canonistæ, qui ante exorta dissidia & factam ecclesiæ reformationem vixere, necessitatem cœlibatus clericalis à statutis ecclesiæ & pontificum suspenderunt: sed etiam multi, qui post mota certamina scripserunt. Ex iis Alfonsus à Castro Minorita, *Consuetudo*, ait, *juxta quam matrimonio alligatus promovebatur ad sacerdotium, invaluit usq; ad tempora Nicani concilii, in quo, ut fertur, generali decreto statutum est, ne aliquis uxorem habens, consecretur sacerdos.* Qui autem id ferunt, falsum referunt: sed pergat. *Quod statutum quum ab aliquibus minimè, ut decebat, observaretur, Siricius papa de hac re illos acerbissimè reprehendit.*

tit. Sacerdotium.

Quum anno ab hinc centesimo Confessio nostrorũ Carolo V. Imperatori Augustæ exhiberetur, responsioni articulo de conjugio sacerdotum oppositæ hæc inseruerunt Pontificii: *Verum quidem est, quòd ob ministrorum Dei defectum in primitivâ ecclesiâ conjugati admittebantur ad sacerdotium: attamen volentes contrahere tenebantur id facere ante subdiaconatus ordinis receptionem. Hanc consuetudinem primitiva ecclesia usq; in hunc diem servavit & retinuit ecclesia græca. Quum verò per gratiam Dei cresceret ecclesia, ut ministrorum in ecclesiâ nullus esset defectus, Siricius papa, proculdubio non sine Spiritu sancto, omnimodò indixit sacerdotibus continentiam, quam Innocentius primus, Leo magnus & Gregorius magnus pontifices approbaverunt & confirmaverunt, & in hunc usq; diem Latina ubiq; servavit ecclesia.* Albertus quoque Pighius, vehemens adversus Lutheranos declamator, contendit quidem *ab initio ecclesiæ receptum fuisse, ne sacerdotibus & altaris ministris liceret nubere: tametsi*, inquit, *antè contracto uti sinerentur matrimonio.*

controv. 15.

Jodocus Clichtovæus libro, quem de hoc argumento scripsit, docet *de jure divino esse, ut qui sacris ordinibus est initiatus, uxorem ducere non possit*; in quam sententiam Johannem quoque Majorem propendère superiùs audivimus: at *eos qui uxorem duxerunt, non posse sacris ordinibus initiari, nisi deinceps continere velint, esse præceptum ecclesiæ, & à Siricio Papa primùm editum, nec umquam ab ecclesia orientali receptum fuisse. Itaque licuisse in totâ ecclesiâ sacerdotibus uti uxoribus, quas ante ordines duxerant, usque ad tempora Siricii: in ecclesiâ autem orientali & nunc licere, & semper licuisse.* In hunc enim modum sententiam Clichtovæi proponens Bellarminus, prius illud de jure divino prorsus rejicit: *non est*, ait, *de jure divino, ut conjugati si*

de contin. sacerd. c. 4.

l. 1. de Cler. cap. 18.

ordi-

ordinentur, ab uxoribus suis abstineant; igitur neque est de jure divino, ut sacerdotes non ducant uxores. Sed nec posterius istud de continentiâ per statutum ecclesiæ & Siriaci introductâ admittit, ut mox dicemus.

Etiamsi enim idipsum cùm Theologi scholastici tum canonum interpretes uno ore adserant, utrique adulto jam in ecclesiâ occidentis universali cœlibatu, quem proinde optimâ ratione niti & in ornamentum & emolumentum ecclesiæ vergere contendunt, viventes; nec alii recentiores dissentiant: fuerunt tamen tandem, qui animadverterent, universalem & omnimodum illum, quem diximus, cœlibatum, nisi firmioribus radicibus figeretur eique amplior, origine altiùs deductâ, auctoritas adderetur; adversus & antiquitatis & totius orientalis ecclesiæ dissensum, tot præsertim ex eo scandalis exortis & indies exorientibus, subsistere & defendi non posse. Quamobrem è re fore existimarunt, si majoris antiquitatis opinionem conciliarent: quod efficere conatus est Dominicus Soto, quamquam timidè & suspenso gradu, quasi incederet *per ignes suppositos cineri doloso*: etiamsi Martinus Peresius ei videri queat præivisse. Divinat igitur, in primitivâ quidem ecclesiâ maritos adscitos fuisse, qui presbyteri crearentur; sed *præmisso*, ut loquitur, *consentiente uxore, castitatis voto*, conjugali commercio renunciasse, nec umquam posteà uxoribus, quæ in separationem consenserint, consuevisse. *Hoc est*, ait, *quò nostra disputatio festinat, utrum illico ab ecclesiæ ortu mos inoleverit, ut qui ex conjugio ad sacerdotium recipiebantur, non priùs reciperentur, quàm annuentibus uxoribus perpetuam continentiam voverent. Et existit utrimq; pugnax argumentorum acies, quæ me semper tenuere perplexum. Affirmaverim hîc autem sub probabilitate, quæ mihi perquàm maxima est, quòd circa Apostolorum tempora cunctis fuerit sacerdotibus uxorius usus interdictus: licet mos posteà fuerit corruptus.*

de Tradit. part. 3. ubi de cœlib. sub init.

l. 7. de just. & jure, qu. 6. art. 2.

l. 1. de cler. cap. 18.

Quod timidè affirmat Soto, id intrepidè adseverat Bellarminus, nempe *decretum, quo votum est annexum ordinibus, non quidem proprie divinum esse, sed tamen esse Apostolicum, & in totâ ecclesiâ a temporibus Apostolorum longo tempore servatum.* Vult itaque Bellarminus, decretum fuisse ab Apostolis, ut sacris ordinibus initiandi votum perpetuæ continentiæ emitterent, atque adeo ejusmodi edito voto, etiamsi mariti essent, suis ipsorum legitimis uxoribus,

cum

cum ipsarum tamen consensu, renunciarent: & etiamsi agnoscat, imò argumentis demonstret, *non jure divino, sed humano duntaxat prohibitum esse conjugium sacerdotibus*: hoc tamen humanum jus Apostolicum facere conatur, & probare *cœlibatum jure Apostolico rectißimè annexum ordinibus sacris.* Hunc enim titulum fecit capiti XIX, primi de clericis libri.

Cæterùm etiamsi aliquando constituta fuerint ab Apostolis, quæ ipsi in perpetuum durare noluerunt, & propterea in desuetudinem abierunt, ut abstinentia à sanguine & suffocato, item fœminas non nisi operto capite in cœtibus apparere: quum tamen Apostolis uberior & illustrior Sancti spiritus gratia & adsistentia obtigerit, quàm ullis post ipsos alijs, atq; adeo quod illi constituerunt omnibus modis æquissimum, & juxta conditionem temporum, locorum ac personarum, decentissimum, convenientissimum & utilissimum censeri debeat, ut ne quidem suspicioni in contrarium obnoxium esse possit: meritò Apostolicæ constitutiones ab Ecclesiasticis per episcopos & præsides ecclesiarum post-sequutos sancitis distinguuntur, hisque præferuntur, ut tanto majoris auctoritatis sit constitutio Apostolica, quàm Ecclesiastica, quanto Apostoli præsentiore majoreque Spiritus gratiâ illustrati fuerunt, quàm episcopi & præsides posteriores. Quippe Apostoli, ut diximus, excellenti & extraordinariâ gratiâ præditi, nihil nisi quod ad bonos mores, ordinem & decorum, pro istis quidem temporum, locorum & personarum circumstantijs, faceret, constituere potuerunt: at episcopi alii, communibus & ordinarijs tantùm donis instructi, etiamsi incrementum & decus ecclesiæ sibi ut scopum præfigerent, eòque totis viribus collimarent, potuerunt tamen aberrare, & constituere, quòd ecclesiæ nihil aut parum emolumenti, aut etiam nocumenti aliquid adferret.

Actor. 15.
1.*Cor.* 11.

Quin Bellarminus ipse, ubi ex instituto de Traditionibus agit, partitur eas in Divinas, *quæ ab ipso Christo Apostolos docente, acceptæ sint*; in Apostolicas, *quæ ab Apostolis sint institutæ, non tamen sine adsistentiâ Spiritussancti, unde etiam Divinæ interdum vocentur*; & in Ecclesiasticas, *quæ sint consuetudines quædam antiquæ, vel à prælatis vel à populis incoatæ, quæ paullatim tacito consensu populorum vim legis obtinuerint.* Et ante Bellarminum ad eumdem modum distinxerat Martinus Peresius, è quo ipse videtur hausisse. Tractans autem de conjugio

*l.4.de Verbo Dei, c.*2
de Trad. p. 2.*assert.*6

jugio clericorum, ubi distinctionis hujus repetitæ usus fuisset, silentio eam involvit. Liquet tamen ex illis ejus, quæ paullò antè adduximus verbis, quòd statutum de continentiâ clericorum sive, ut ipse loquitur, de *voto sacris ordinibus annexo, per quod post ordinationem nec uxores ducere, nec uxoribus anteà ductis uti liceat*, traditionem esse velit Apostolicam. Quæ doctrina adeo recens est, ut eam Scholastici & Canonistæ, quamvis cœlibatui aliàs addictissimi tempore, quo in ecclesiâ occidentis altas ille radices egerat, viverent, ignoraverint, & diversam sententiam, nisi fortè unum Majorem excipias, tenuerint: sicut ex ijs, quæ sensu & verbis Scholasticorum produximus, manifestò constat.

Neque scio, an Bellarminus sibimetipsi satis consentiat. Apostolicas enim traditiones dicit esse, *quas non sine Spiritu Dei Apostoli instituerint*. Hic docet conjugium presbyteris prohibitum esse *jure Apostolico*; & pariter docet prohibitum esse *jure duntaxat humano*. Quomodo autem quod non sine Spiritu Dei prohibitum est, jure duntaxat humano prohibitum esse rectè dici poterit? Bene verò Martinus Peresius in diversis traditionum generibus diversitatem ponderis & auctoritatis annotavit. *Si quædam*, inquit, *à Domino Iesu Christo & Spiritu ejus per Apostolos specialiter disponente in ecclesiâ tradita sunt & instituta, quædam ab ipsis Apostolis privato spiritu introducta, quædam verò ab Apostolorum successoribus & ecclesiæ præsidentibus sanctis patribus ecclesiæ demandata; non potest non esse inter hæc omnia magna latitudinis differentia. Divina enim auctoritas longè præstantior est quacumque purè humanâ auctoritate. Insuper Apostolico magisterio plus debetur honoris & reverentiæ, cæteris paribus, quam Episcopali.* Id discriminis hic sicco pede prætereitum non oportebat: cui tamen explicando, quia manifestissimum est, diutiùs non immorabimur.

Parte 3. assert. 7.

Nobis sufficit hactenus ostendisse, doctrinam, quæ adserit Apostolos interdixisse, ne presbyteri uxoribus suis utantur aut matrimonia contrahant, adeo novam esse, ut veteri Pontificiorum Theologorum scholæ fuerit incognita. Quantum igitur abest, ut ei congruant notæ veræ & catholicæ doctrinæ à Vincentio Lerinensi præclarè traditæ, *Quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est?*

Res ita se se habet, quemadmodum superiùs innuebamus. Quum universalis ille ecclesijs occidentalibus violenter obtrusus,

&in-

& infinitorum ſcandalorum ferax cœlibatus acriùs impugnari, & ruinam minari inciperet, ad eum fulciendum novæ doctrinæ ſunt excogitatæ. Franciſcus quidem Turrianus, qui Conſtitutiones Apoſtolicas ſub nomine Clementis, & Epiſtolas ſub nominibus primorum Romæ epiſcoporum editas, adverſus omnium & iſtius quoque partis, eruditorum judicium & conſenſum genuinas eſſe adſeruit: idem etiam clericos majorum ordinum jure divino prohiberi affirmavit, ne vel matrimonium poſt ſuſceptos ordines contrahant, vel antè contracto utantur. Hic tamen abſurdæ opinionis approbatores nullos invenit: & prolixè refutatur à Gabriele Vazquez totâ diſputatione CCXLVI. in tertiam Thomæ: Atque ipſe eſt, de quo in ſuâ Conſultatione Georgius Caſſander: *Non audiendus eſt novus quidam in Italiâ dogmatiſtes, qui unus contra omnium veterum & recentium eccleſiaſticorum ſcriptorum ſententiam cœlibatum ordini ſacro οὐσιωδῶς, hoc eſt, ſubſtantialiter & lege divinâ adjunctum eſſe contendit, nec eſſe in poteſtate Pontificis nec Eccleſiæ, ut conjugij uſum ſacerdotibus permittant, non magis, quàm furandi aut latrocinandi: atque eo modo univerſam eccleſiam, tam orientalem quàm occidentalem violati divini juris accuſat; illam, quòd conjugium in ſacerdotibus hactenus obſervarit, hanc, quòd eam rectè facere judicârit.*|

Lib. 1. de dogmaticis charact.

art. 29.

Jodocus autem Clichtovæus, quem ſuprà memoravimus, & poſt eum Michaël Medina alterum ſaltim juris divini eſſe volunt, non item alterum. Nempe prohiberi ajunt jure divino, ne poſt conſecrationem matrimonium contrahatur; non item, ne quis antè contracto utatur. Sed hi quoq; à ſuis ſymmiſtis deſeruntur & refelluntur.

Supereſt ſententia Dominici Soti, quam, ut oſtendimus, Bellarminus amplexus fuit. Bellarmino adſtipulantur reliqui ex eadem ſocietate Gregorius de Valentiâ *in tertiam, diſputatione IX, quæſt. V, puncto V*; Gabriel Vazquez *in eamdem tertiam, diſputatione CCXLIIX*; Martinus Becanus *Manualis controverſiarum libro primo, c. XIII.* Hi omnes, etſi alij timidiùs, alij animoſiùs, ab Apoſtolis decretum & conſtitutum eſſe contendunt, ut qui uxorati ad ſacros ordines acceſſerint, uxoribus abſtineant; qui cœlibes, in cœlibatu ſemper maneant, nec ullam matrimonij contrahendi facultatem habeant. Gregorius de Valentiâ quæ lege cœlibatus contineantur, ſummatim, ſed diſtinctè propoſuit: quæ adſcribi videtur operæ pretium

esse. *Sciendum*, inquit, *legem de cœlibatu ad tria obligare.* Primum *est, ut nemo conjugatus sacris ordinibus initietur, nisi uxor voveat perpetuam castitatem.* Secundum *est, ut nemo, postquam initiatus est sacris ordinibus, uxorem ducat.* Tertium *est, ut qui sacris ordinibus initiatus est, perpetuam servet continentiam non modò ab actibus venereis per se illicitis, sed etiam ab usu matrimonij, si forte, antequam sacris initiaretur, habuerit conjugem; vel ipsâ conjuge vovente perpetuam continentiam ordinatus esset, vel fraude aliqua aut dissimulatione. Atque hoc* tertium *est præcipuum, ad quòd lex cœlibatus obligat: nam propter hoc obligat etiam ad* primum *&* secundum, *scilicet ne quis conjugatus absque illo voto uxoris ordinem sacrum suscipiat, & ut nemo sacris jam initiatus matrimonium ineat. Vtrumque enim ideo injungitur, quia ex eadem lege cœlibatus necessarium inprimis est ab usu etiam matrimonij abstinere, postquam sacer aliquis ordo est susceptus.* Hæc Gregorius de Valentia. Ista itaque tria sacris ordinibus per constitutionem Apostolicam annexa esse contendunt, ut cùm ipse ordinandus perpetuam vovens continentiam nec in posterum uxore, si quam habet, utatur, nec si non habet, ullam ducat; tum uxor ordinandi, si quæ fuerit, similiter continentiam voveat. Continentiam enim proximè & immediatè à voto pendere volunt, ut ordinatus qui non servaverit, propterea voti violati reus sit: votum autem ex decreto Apostolico ab ordinandis emitti docent.

Cæterùm superiùs ostendebamus, hoc de voto à Scoto & Scoti adseclis, item Durando & alijs impugnari. Et hodie in ecclesiâ Pontificiâ nullum votum, quum ordinantur, emittunt; nullum certè conceptis verbis aut aliquo gestu, quo se vovere testentur ac profiteantur; quod tamen omnino necessarium foret, siquidem censeri debeant vovisse. In Rituali equidem, quo describuntur quæ in ordinatione peragi solent, nullam voti mentionem invenio, ut ne quidem de voto ordinandos commonefieri animadvertam. Si rectè memini, quum ordinationibus Pontificijs aliquando adstarem, audivi à Suffraganeo Hypodiaconis jam consecrandis dici, *Servari oportere ab ipsis in posterum continentiam ex statuto ecclesiæ:* quæ verba tamen Rituale evolvens nusquam invenio, ut propterea Suffraganeum de suo, abundantioris cautelæ ergò, addidisse existimem. Quoniam itaque nulla omninò, dum ordinatio peragitur, mentio voti injicitur, equidem sententiam Scoti plus probabilitatis habere puto, quàm Thomæ. Neque enim video, quomodo ullâ

lege

lege vel statuto obligatio voti cuiquam ex facto alterius imprimi possit aut imponi. Votum enim est spontanea promissio, quæ non fit aut fieri potest nisi propriâ voluntate. Obligatio igitur omnis, quæ ex voto est, ab illâ promissione dependet, ut qui nihil promisit, aut promittere in animo habuit, ex voto obligari nequeat; ne quidem, ut puto, per legem divinam. Expressum itaque sive explicitum votum hîc nullum esse ipsi fatentur; & implicitum esse volunt. *Etiamsi quis verbotenus non emittat votum*, ait Thomas, *ex hoc ipso quod ordinem suscipit secundum ritum occidentalis ecclesiæ, intelligitur emisisse.* At si vellent vim & obligationem voti subesse, ab ordinandis exigere deberent, ut animo bene deliberato & ad magnitudinem rei ac religionem exorituræ obligationis intento, conceptis verbis idipsum emitterent. Ita sanè futurum, ut multi resilirent, & sese temerè implicari non paterentur. At nunc ordinatos, ex quo ordinati sunt, maximâ religione voti volunt obstringi: nullum tamen in ordinatione votum præscribunt aut exigunt, imò ne verbo quidem ullius voti mentionem faciunt. Ecclesia ipsorum requirit ab ordinandis votum; & hoc putant satis esse, ut qui ordinationem admittit, implicitè vovisse censeatur. Sed etiam implicitum votum non potest esse sine intentione & libero proposito, quæ ita voto intrinseca & essentialia sunt, ut ubi desiderantur nec ullum esse possit votum, nec obligatio è voto orta. Non autem quia ecclesia præcipit votum, ideo Petrus, verbi gratiâ, votum emisit: votum enim non in præcepto alterius, utcumque superioris; sed in solâ ejus ipsius, qui vovet, liberâ intentione & actione vovendi positum est. Nec rem conficiet, si dixeris, alios pridem ordinatos vovisse: & posteriores, qui similem ordinationem recipiant, eodem voto teneri. Qui enim sunt illi, qui priores voverunt? Et etiamsi voverint aliqui, num in mandatis à posterioribus, ut se quoque eodem voto obstringerent, habuerunt? Illorum enim voto obligari non potuerunt, nisi, ut obligarentur, consenserint. Quod alius promisit, ad id præstandum ego non teneor; ne quidem si nomine meo promittat, me potest obligare, nisi à me, ut promitteret, in mandatis habuerit.

4. dist. 37. q. 1. art. 1.

Dicunt ordinatos in votum consentire *voluntate interpretativa* quandoquidem ordines juxta legem & consuetudinem ecclesiæ latinæ, quæ votum annexum esse jusserit, suscipiant. Hinc quidem aliquo modo sequitur, vi præcepti ecclesiastici ad obedientiam ipsos

 obli-

obligari, & ecclesiam, quantum obedientiam attinet, interpretari ita posse & habere, perinde ac si vovissent, & in exteriore foro transgressores & obedire nolentes, pœnis, quibus aliàs voti fracti reos afficiat, subjicere. In interiore verò & conscientiæ foro, qui sibi nullius abs se factæ promissionis conscius fuerit, obligatione voti non tenebitur, sed saltim obedientiæ; & si transgrediatur, violator præcepti erit, non voti. Nam præcepta ponuntur quidem invitis & citra eorum, quos parére oportet, consensum: at fieri non potest, ut vota ab invitis & sine consensu illorum, quibus obligatio complendi sive præstandi imponitur, emittantur.

Votum implicitum fuerit, puto, si quis voveat in hunc modum, verbi gratiâ, *Facturum sese, aut toleraturum, quicquid superior jusserit aut imposuerit.* Jubeat deinde superior, ut ad Indos proficiscatur: tenebitur obligatione voti, quia videlicet id sese facturum, quamvis explicitè non voverit, vovit tamen implicitè, hoc ipso, quod omnia injuncta sese exsequuturum vovit. Et hoc, nempe *omnia injuncta sese exsequuturum,* explicitè & expresè vovit: absq; quo foret, ne quidem alterum illud implicitè vovisse censeretur. Implicito itaque voto præmitti necesse est votum explicitum & disertè expressum, quod cum perfectâ mentis advertentiâ & liberè emissum alterum illud implicitum virtute comprehendat. Ergo ubi nullum est votum explicitum, ibi quoque implicitum habere locum nequit: quandoquidem implicitum in explicito fundatur. Quoniam igitur nec in ordinatione, qualis apud Pontificios peragitur, nec ante eam, explicitum aliquod votum exigitur aut emittitur, & ne ullius quidem voti mentio fit; ideo quod de implicito adfertur, frustra adfertur & subsistere nequit.

Par ratio de voluntate sive consensu interprétativo. Quoniam baptismus absolutè ad salutem necessarius est, ideo voluntatem infantium parentibus & ijs, in quorum potestate sunt, Deus commisit, ut quod infantium loco illi voluerunt & voverunt, id ipsi voluisse vel vovisse censeantur. Quando itaque parentes infantem volunt baptizari, perinde est, ac si ipse infans baptizari cupiat: & professio Christianismi ac obedientia Christo præstanda, quam vice infantis in baptismo alij vovent, perinde habetur, ac si ipse vovisset; à quo voto & obligatione adultus absque jacturâ salutis suæ resilire nequit, quia videlicet aliter salus obtineri vel retineri non potest.

Hanc

Hanc igitur ob caussam, quod eam quidem rem attinet, voluntatem infantium in parentes transtulit Deus, imò natura ipsa, ut dici possint infantes in baptismo obedientiam Christo voluntate & consensu interpretativo vovisse. In cæteris verò, quæ pari modo ad salutem necessaria non sunt, non procedit, ut quod de liberis suis parentes voverunt, eo voto ipsi liberi obligentur. Exempli gratiâ, voveant parentes de hoc vel illo vitæ genere à liberis amplectendo, puta ecclesiastico, aut cœlibe; de his vel illis studijs sectandis, puta Theologicis, vel Hebrææ aut Arabicæ linguæ; promittant matrimonium cum hac vel illâ personâ contrahendum; satisfecerunt, inquam, parentes suis votis & promissionibus, si agant, quantum in se fuerit, & liberos ad præstandum institutione & adsuefactione manuducant, consiliis & hortatibus impellant: interim ipsi liberi nullius voti rei sunt, nec obligationi alicui obnoxii, ut, nisi præstent, votum violasse vel promissis non stetisse coargui queant. Esto igitur, ecclesia vel prælati teneant locum parentis. Cœlibatus & conjugium sunt distincti vitæ status. Qualem necessitatem incundi alteriusutrius naturales parentes suis liberis imponere possunt; talem etiam imponere possint, esto, spirituales isti, ecclesia videlicet & prælati suis filiis, puta clericis. At, sicut vidimus, è voto parentum nulla obligatio voti in filios redundat. Reliqua sunt præceptum, & consilium cum suasu & hortatibus. Auctoritas parentum eò se usque non extendit, ut necessitatem alteriusutrius status per præceptum liberis imponat: sed est in arbitrio filiorum, ut utrum voluerint, eligant, quum uterque casti puta cœlibatus & casti conjugii, in se sit bonus. Restat itaque solum consilium, ut sicut parentes liberis consulere possunt cœlibatum vel conjugium, & ad alterutrum suasu & hortatibus impellere, ita quoque clericos suos ecclesia & prælati. Quod ex omnibus ut verissimum est, ita quoq; rectissimè affirmatur, sicut posteà patebit dilucidiùs.

Omnia itaque susque deque volvendo, non invenio, quomodo verè possit dici, si propriè loquamur, quòd quicumq; apud Pontificios ordinatur, votum emittat & proinde obligatione, qualis emisso voto emergit, teneatur. Si ad interpretativum votum sive consensum in votum confugiant, dico quemadmodum de implicito voto dixi. Nullus adultus interpretativum votum fecisse rectè dicetur, nisi priùs fecerit votum aliquod expressum, quo voluntatem

suam

ſuam in alium tranſtulerit, ſeque obligaverit ad præſtandum, quicquid alius juſſerit aut ipſius nomine promiſerit. Si hujuſmodi votum præceſſerit, tum demum, inquam, conſenſus interpretativus cenſeri poterit, cujus vi & ex obligatione, qualis votum conſequitur, ad alterius juſſa vel promiſſa præſtanda quiſpiam teneatur. Ubi nullum autem fuerit expreſſum, ſicut hîc reverâ nullum eſt; ibi quoque nullum tacitum vel interpretativum eſſe poteſt.

Verùm enimverò ipſi etiam præterea ſuâ ſe doctrinâ irretiunt. Docent ab ordinatis emitti ſolenne votum, cujus vi contractum matrimonium dirimatur, quem alias effectum ſimplici voto non tribuunt. At ſi ſolenne eſt votum & cum publicâ ceremoniâ emiſſum; non poteſt eſſe tacitum & implicitum vel interpretativum votum. Tacitum enim eſſe & ſolenne, adverſis frontibus pugnant. Quamquam quæcumque adhibetur ſolennitas & ceremonia, illa ordinationis eſt, non voti, cujus neque nomen neque res ibi cernitur vel auditur. Verius igitur eſt in ordinatione Pontificiorum non eſſe ſolenne votum, & ne tacitum quidem, ſed prorſus nullum.

Ergo ad præceptum eccleſiæ & ſui Pontificis totam potiùs obligationem referant. Dicunt ſanè, vi præcepti eccleſiaſtici votum ſacris ordinibus annexum eſſe. At vota libera eſſe oportebat, & propterea non rectè per præceptum injunguntur, nec rectè neceſſitas vovendi alicui imponitur; debent etiam eſſe de rebus aliàs ex præcepto indebitis: quod enim tibi ex præcepto ſive naturæ ſive poſitivo faciendum incumbit, non poteſt eſſe materia voti tui. Sed hęc modò non urgebimus: urgemus id ſolummodo, quod pridem expoſuimus, nempe votum neminem poſſe obligare ex lege vel ex facto alieno, ſed ſaltim ex actione propriâ. Non itaque quia eccleſia ordinatos continentiam vovere jubet, ideo illi hoc ipſo, abſque ſuâ propriâ vovendi actione voverunt, vel putandi aut dicendi ſunt voviſſe.

4. *diſt.* 25. Docent Scholaſtici communiter, uno Durando excepto, pueros ante uſum rationis de facto ordinari poſſe diaconos & presbyteros. Si ſolius præcepti vi votum annecti poteſt ordinibus, etiam pueri ante uſum rationis dicendi ſunt voviſſe; quod abſurdum eſt, & ab ipſis Scholaſticis negatur. Quamvis pueros ita ordinatos non quidem ex voto, quod fieri nequit ut hîc locum habeat, ſed ex ſtatuto

tuto ecclesiæ ad continentiam obligari Paludanus affirmat; & nos ex ipso suprà allegavimus. Alibi tamen ad votum, & non ad statutum adtendens obligari negat. *4. dist. 25. qu. 3. art. 1. concl. 3.*

Sed pueros faciamus missos; & videamus adultos. Qui non intendit votum, nec de voto cogitat, non potest dici vovere. Voti enim essentia posita est in promissione factâ libero consensu. Consensus autem non potest esse circa rem, quæ non cogitatur aut intenditur. Quum itaq; ordinandi de voto non commonefiant nec ullum verbum audiant, quis certus esse potest aut adserere, illos de voto cogitare, vel votum intendere? Alios igitur absq; ullâ continentiæ vovendæ intentione, alios etiam cum contrariâ ordinari certum est. *Multi*, ait Johannes Hofmeisterus judicio super articulo Augustanæ confessionis de conjugio sacerdotum, *jam sic ad sacerdotium accedunt: numquam accessuri si certi essent sibi numquam permittendas fore concubinas.* Num qui in animo habent concubinas adsciscere, continentiam vovere intendunt? Quot olim in vetere ecclesiâ è populo & hactenus laici ad presbyteratum, imò in cathedram episcopalem inviti & repugnantes evecti sunt? num ut repugnantes sacris ordinibus admoti fuêre, ita quoque repugnantes continentiam voverunt? & non ipsi modò, sed uxores quoque eorum? *Multi*, ait Augustinus, *ut episcopatum suscipiant, tenentur inviti, perducuntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur tanta quæ nolunt, donec eis adsit voluntas suscipiendi operis boni.* Ambrosius, *Quàm resistebam*, inquit, *ne ordinarer.* Paulinus eum semel atque iterum fugam meditatum fuisse narrat. Epiphanius quomodo Paulinianum Hieronymi fratrem ordinaverit, ipse epistolâ ad Johannem Jerosolymitanum, quam ab Hieronymo conversam legimus, exponit. Verba subjicio: *Quum celebraretur collecta in ecclesia villæ, quæ est juxta monasterium nostrum, ignorantem eum & nullam penitùs habentem suspicionem per multos diaconos apprehendi jussimus, & teneri os ejus, ne fortè liberari se cupiens, adjuraret nos per nomen Christi: & primùm diaconum ordinavimus, proponentes ei timorem Dei, & compellentes, ut ministraret. Valde quippe obnitebatur, indignum se esse contestans. Vix ergo compulimus eum, & persuadere potuimus testimoniis Scripturarum & propositione mandatorum Dei. Et quum ministraret in sanctis sacrificiis, rursus eum, ingenti difficultate tento ore ejus, ordinavimus presbyterum: & iisdem verbis, quibus anteà suaseramus, impulimus ut sederet in ordine presbyterii.* Quô pacto *epist. 204.* *epist. 82.* *In Vita.* *Epist. 60. apud Hieron.*

presbyteratus Augustino ab Hipponensi populo obtrusus fuerit, narrat in ejus vitâ Possidius. Valerius episcopus publicè proposuerat, ecclesiæ opus esse presbytero. Augustinus *in populo securus & ignarus, quid futurum esset, adstabat. Eum ergo*, sicut Possidius scribit, *tenuerunt, &, ut in talibus consuetum est, Episcopo ordinandum intulerunt, omnibus id uno consensu & desiderio fieri perficiq́; petentibus, magnoq́; studio & clamore flagitantibus, ubertim eo flente.* Quantus itidem Hippone tumultus propter Pinianum, quem presbyterum populus flagitabat, exortus fuerit, & quàm ægrè, ne vel invitissimus & summoperè renitens ordinaretur, evaserit, ipse Augustinus ad Albinam, Piniani matrem, scribens copiosè exponit. Videmus itaque consuetum olim fuisse, ut qui eximijs dotibus & pietate pollerent, à populo, quamvis renuentes ad sacerdotium raperentur, & ordinem, quem aliàs nollent, suscipere compellerentur. Num autem hoc ipso, quod eum in modum ordinati fuerunt, & illi & uxores illorum, si quas habuere, votum emisisse dicendi sunt?

Cap. 4.

epist. 225.

Nihil igitur est, quod de voto ordinibus sacris annexo adfertur: nec annexum est, nec annecti potuit. Quamvis suadeatur vel præcipiatur, votum tamen verum & in interno conscientiæ foro obligans non erit, nisi ad suasum vel præceptum ab ipso vovente liberè & explicitè fiat. Potest quidem in externo foro ecclesia perinde æstimare, ac si votum emissum fuisset; & transgressores tamquam voti fracti reos, punire: ut ita tota quidem obligatio ex præcepto, non ex voto, oriatur, sed nihilominus in foro externo habeatur, ac si ex voto esset: quò etiam universum negocium reduxisse mihi videtur Gregorius de Valentiâ verbis, illa, quæ superiùs adduximus, minimo intervallo subsequentibus. *Votum istud continentiæ*, inquit, *sacris ordinibus annexum, quod ad rem ipsam attinet, non aliud est, quam obligatio illa ad non ducendam uxorem post sacros ordines susceptos, & etiam ad perpetuam continentiam deinceps servandam. Nam hæc ipsa obligatio, quatenus propter majorem DEI cultum ijs, qui sacris initiantur, imposita est, votum continentiæ* implicitum *à doctoribus appellatur. Neque enim in susceptione sacri Ordinis necesse est votum expressum fieri ab eo qui ordinatur, sed hoc ipso quòd sacrum ordinem unà cum annexa obligatione ad continentiam perpetuam suscipere vult, idq́; propter DEI cultum, qui aliàs in votis expreßis respici solet, dicitur implicitè continentiam vovere. Item ea ipsa obligatio nominatur votum* solenne, *quatenus non solùm impedit*

pedit matrimonium contrahendum, sed etiam dirimit contractum, id est, efficit, ut si quis sacris initiatus matrimonium inire tentet, matrimonium non valeat. Hactenus Gregorius de Valentiâ.

Omnis igitur obligatio à præcepto est, non à voto. Sicut itaque qui præceptum aliquod ecclesiæ transgressus fuerit, non statim voti fracti reus est: ita quoque hîc. Sicut, inquam, qui die dominico missam non audivit, vel feriâ sextâ lardum comedit, votum nullum violavit, sed præceptum ecclesiæ Pontificiæ neglexit: ita quoque presbyter Pontificius, qui uxorem duxerit. Non igitur angatur animi aut sese discruciet propter violationem voti, sed saltim cogitet de præcepto, ex cujus prævaricatione eò leviorem reatum contrahet, quò minor præcipientis fuerit potestas, aut quò magis suâ potestate abusus, quæ præcipi non oporteret, præceperit. Quâ de re in sequentibus considerabimus.

Diximus doctores Pontificios recentissimos, contra unanimem antiquiorum Scholasticorum & Canonistarum consensum, ut universali illi suo presbyterorum & diaconorum cœlibatui opinionem antiquitatis & auctoritatem concilient, votum continentiæ (loquamur ipsorum more) quod sacris ordinibus annexum esse volunt, ad institutionem Apostolicam referre. Num igitur Apostoli tale quid instituerint, jam nobis erit dispiciendum.

Primò autem manifestum est quæstionem esse facti, ut loquuntur, non juris. Nempe quæritur, num Apostoli statuerint & præceperint, ut quicumque sacris ordinibus initiatur, perpetuam voveat continentiam, sive, si uxorem habuerit, ab eâ in posterum abstineat; si nullam habuerit, nullam umquam ducat. Hoc factum, sive Apostolos hujusmodi legem sanxisse & promulgasse, Dominico Soto, Bellarmino & adseclis ut probent, incumbit. Probari autem oportet è scriptis & historiâ novi testamenti: facta enim Apostolorum in vetere non contineri aut describi, & proinde è vetere probari non posse notum est. Operam itaque ludunt, dum è Vetere, nescio quos typos & decentiæ argumenta eruere conantur. Esto enim, sit in consideratione nonnullarum rerum aliqua decentia vel congruentia: consideratis contrà alijs circumstantijs & perpensis effectibus deprehendentur pares aut majores etiam disparitates & inconvenientiæ. Nec sequitur, Potuerunt esse nonnulla motiva, quæ suaderent, ut Petrus hoc aut illud faceret: ergo

fecit, nec, quin fecerit, dubitari debet. Res, ut diximus, consistit in facto; quod à posteriori, nempe ex hoc ipso, quod ita factum sit, & documentis factum attestantibus, non à priori sive à motivis ad faciendum (quæ tamen, ut suo loco patebit, nulla vel certè efficacia & sufficientia non sunt) probari oportet. Hoc primum.

Secundò manifestum est legem de perpetuâ continentiâ clericorum, qualis superiùs exposita fuit, novam, insolitam & ab omni seculo inauditam fuisse. Hoc dico, Omnibus ministris sacris ita à conjugio abstinendum esse, ut in posterum uxores nec ducant, nec antè ductis utantur, & ut ipsæ, quæ ductæ fuerunt uxores, itidem perpetuam continentiam voveant, id ex quo mundus conditus & homines ac cum hominibus religio in orbe esse ceperat ad Apostolorum usque tempora incompertum & inauditum fuit. Et lex Mosaica, quamvis gravia onera imposuisset; tantum tamen numquam imposuerat. Possem hîc adducere; quod unanimi consensu è synodo Jerosolymitanâ ad gentes conversas in modum statuti sive canonis Apostoli scripserunt: *Visum est Spiritui sancto ac nobis, ne quod amplius imponeremus vobis onus præter necessaria ista, ut abstineatis ab ijs, quæ sunt immolata idolis, & sanguine, & suffocato, & scortatione.* (Act. 15. 28.) Si nihil amplius oneris imponere voluerunt, quomodo credendi sunt imposuisse, quod numquam imposuerat Moses, ut quicumque ex ipsis sacrum ministerium ambiret, commercio uxoris renunciaret? præsertim quum plerique, qui eò istis temporibus adspirarent, uxorati essent. Sed hoc omisso ad priora redeamus. Legem, cujusmodi ab Apostolis illi latam esse contendunt, hactenus in universo terrarum orbe inauditam fuisse constat. Si igitur eam Apostoli ferre & promulgare voluissent, apertis & perspicuis verbis idipsum fieri oportuisset, ut quod aliàs nemini hominum hactenus in mentem venerat, ex Apostolicis verbis plenè & rectè intelligi posset. Nec dubium est, quin ita fecissent Apostoli, si ejusmodi aliquam legem exstare, eâque universos sacro ministerio fungentes & functuros obligare voluissent. Quò enim res magis nova & à receptâ consuetudine remotior, eò clariùs & disertiùs eam proposuissent. Omnino itaque frustra sunt Bellarminus & socij, dum nonnulla loca producunt, quibus continentiam & votum continentiæ, de qualibus nunc controvertitur, præcipi & injungi non

potest homini sano capienti verba, quemadmodum sonant & jacent, ulla oriri suspicio.

Monemus autem hîc obiter, quod alibi pleniùs exponimus, *aliud* esse loco vel dicto Scripturæ rem aliàs ignotam vel incertam demonstrare sive evincere; quod nisi ex planis & perspicuis verbis fieri nequit: *aliud* verò ad rem aliunde certam, sive quam suppo-nas, dictum aliquod accommodare; quod priscis Patribus frequentissimum esse nemo ignorat. Quum itaque veteres nonnulli sive monita sive scita ecclesiastica de particulari cœlibatu supponerent, ad eum loca nonnulla, quibus aliàs simpliciter & planè acceptis nullus cœlibatus injungitur, accommodârunt. Dico *de particulari cœlibatu*, quod intelligendum respectu personarum, locorum, temporum. Factum enim labentibus annis, ut certis nonnullis personis sacro ministerio fungentibus, puta episcopis, minimè autem omnibus presbyteris & diaconis, sive consuetudine sive lege ecclesiasticâ cœlibatus imponeretur; ut item, qui presbyteri jam essent, ab uxoribus non ductis, sed ducendis arcerentur. Et præterea ejusmodi de cœlibatu clericorum statuta, utpotè in nullâ œcumenicâ synodo promulgata, fuerunt saltim, ut loquuntur, localia & temporalia, id est, non nisi alicubi locorum, & quamdiu per desuetudinem & eorum, quorum intererat, bonis rationibus innixam oppositionem aut etiam contrarias leges non abolerentur, effectum obtinuerunt; ut suo loco pluribus dicetur. Ad hunc itaque particularem cœlibatum & suorum temporum consuetudinem nonnulla dicta Apostolica quidam Patres accommodarunt, non quòd existimarent legem aliquam Apostolicam de cœlibatu ijs contineri, sed, ut diximus, verba nonnihil adfinitatis habentia suo proposito applicantes, eorumq; occasione cœlibatum, qualis aut consuetudine receptus tum erat, aut qualem recipi & observari ipsi optabant, commendantes.

Verissimum enim est, veteres veram continentiam maximi fecisse, & quòd ministros ecclesiæ valdè deceat censuisse, ac propterea ad eam studiosè sectandam vehementer cohortatos esse. In ejusmodi igitur cohortationibus adducunt sæpè per allusionem vel qualemcumque applicationem, ut fieri amat, loca & dicta, quæ aliàs de cœlibatu non loquuntur, certè præceptum nullum continent.

In exemplum adduco verba Hieronymi scribentis in verba A-
cap.1.v.8. postoli ad Titum. *Sit episcopus & pudicus, quem Græci σώφρονα vocant; & Latinus interpres verbi ambiguitate deceptus pro pudico* prudentem *transtulit.* Certè etiam hodie exempla latinæ vulgatæ versionis alia *sobrium* alia *prudentem*, nulla *pudicum vel castum* habent. Sed pergat
1.Cor.7,5. Hieronymus. *Si autem laicis imperatur, ut propter orationem abstineant se ab uxorum coitu: quid de episcopo sentiendum est, qui quotidie pro suis populiq; peccatis Deo oblaturus est victimas? Relegamus Regum libros, & inve-*
1.Reg.21,5 *niemus sacerdotem Abimelech de panibus propositionis noluisse prius dare David & pueris ejus, nisi interrogaret, utrum mundi essent pueri à muliere, non utiq; aliena, sed conjuge. Et nisi eos audisset ab heri & nudiustertius vacasse ab opere conjugali, nequaquam panes, quos priùs negaverat, concessisset. Tantum interest inter propositionis panes & corpus Christi, quantum inter umbram & corpora; inter imaginem & veritatem; inter exemplaria futurorum, & ea ipsa quæ per exemplaria præfigurabantur. Quomodo itaq; mansuetudo, patientia, sobrietas, moderatio, abstinentia lucri, hospitalitas quoq; & benignitas, præcipuè esse debent in episcopo, & inter cunctos laicos eminentia: sic & castitas propria, & (ut ita dixerim) pudicitia sacerdotalis, ut non solùm ab opere se immundo abstineat, sed etiam à jactu oculi & cogitationis errore mens Christi corpus confectura sit libera. - Sit quoq; episcopus & abstinens, non tantùm (ut quidam putant) à libidine & uxoris amplexu, sed ab omnibus animi perturbationibus, ne ad iracundiam concitetur, ne illum tristitia dejiciat, ne terror exagitet, ne lætitia immoderata sustollat.* Similia inveniuntur primo libro in Jovinianũ, adversus quem non modò eloquentiæ, sed etiam iracundiæ frenos laxasse videtur, & eo usq; procedere, ut nuptiarum honori non parum detrahat, omnib. non modò presbyteris sed Christianis cœlibatum persuasurus.

Quæritur autem, ut diximus, num Apostoli sacris omnib. ministris uxorem ducere, habere & conjugio uti omninò interdixerint: quæritur, inquam, de facto aliàs ab omni seculo inter homines inaudito, quod proinde ut declaratum est, liquidis & perspicuis documentis demonstrari & evinci oportet. Dicta igitur, quæ idipsum disertè non adserunt, etiamsi à veteribus nonnullis in institutâ cohortatione proposito reique præsenti accommodentur, nihil efficiunt.

Manuali l. 1, cap. 13. concl. 3. Martinus Becanus quæ huc facere existimavit, in unum congessit, nempe hæc: *Oportet episcopum esse continentem.* Item, *Labora sicut*

bonus miles Christi Iesu. Item, *Qui sine uxore est, sollicitus est, quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo: qui cum uxore est sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est.* Quis homo sanus ex his verbis colligat, sacris ministris conjugio ab Apostolo interdici? At colligit Becanus. *Vnde sic concludo,* inquit: *Tanta est obligatio sacerdotum, ut abstineant ab uxore, quanta est ut serviant Deo, & non mundo. At majore obligatione tenentur ad serviendum Deo, quàm laici.* Sequitúrne, Ergo debent conjugio renunciare? Quare non etiam somno, cibo & potui? Ergo obligantur, ut majore moderatione & discretione, quemadmodum somno, cibo & potu, ita quoque conjugio utantur, quàm laici; id fortè sequitur, nec repugno: at certè prius illud non sequitur. Non magis sequitur hodie, quàm olim sub Vetere testamento. nam sacerdotes etiam Veteris testamenti majore obligatione tenebantur ad serviendum Deo, quàm laici. Quamquam Major etiam vacillat: *Tanta est obligatio sacerdotum ut abstineant ab uxore, quanta est ut serviant Deo.* Servimus Deo, pro statu hujus vitæ, ut homines & non ut angeli: proinde consistere potest cum servitute, qualem Deo pro statu hujus vitæ cùm clerici tum laici præstamus, legitimus & moderatus usus conjugii: nec servitus Dei excludit aut prohibet commercium cum uxore. Non est itaq; tanta obligatio ad abstinendum ab uxore, quanta ad serviendum Deo. Tanta quidem foret, si in eundem hominem cadere non posset maritum agere & Deo servire; unoq; adfirmato necesse esset tolli & negari alterum. Prætereà si sub istâ Majore subsumam ego; At obligatione juris divini tenentur ad serviendum Deo: Ergo eâdem quoq; tenentur ad abstinendum ab uxoribus; id ipsi non concedent, quum istam obligationem non nisi ex sanctione Apostolorum ortam esse doceant. Quamquam in alteram sententiam argutijs suis Becanus relabitur. *Imò,* ait: *sicut ratione officij obligati sunt, ut totos se tradant servitio Dei, & non sint divisi: ita ratione officij obligati sunt, ut abstineant ab uxoribus, & caveant divisionem.* Officium divinitùs institutum est; & ad quod ratione officij obligantur, ad id jure divino obligantur. Non autem aliter obligantur, ut se totos tradant servitio Dei, quàm fert ratio humanæ fragilitatis, cui consuli & aliquid tribui Deus nusquam prohibuit.

Quin Majorem superiùs positam nunc etiam contra ipsum inverto. Tanta est obligatio sacerdotum ut caveant à scandulo populi & ne incidant in vagas & turpes libidines, quanta est ut serviât Deo.

Stare:

Stare quidem simul possunt, Deo servire & uxorem habere: at non ita, Deo in ecclesiâ servire, & ecclesiæ occasionem scandali præbere, vel infamiâ aut etiam suspicione vagarum libidinum sacrum ministerium polluere: ista enim cum illâ servitute directâ fronte pugnant. Multos autem sacerdotes ita comparatos esse, ut, nisi matrimonium contraxerint, non possint vitam agere, quæ scandalo vacet, & infamiâ vel suspicione turpium libidinum non laboret, palàm est & multorum seculorum clamat experientia. Subsumo igitur ad imitationem Becani: At majore obligatione tenentur sacerdotes ad serviendum Deo, quàm laici. Ergo, inquam, qui eorum tales sunt, ut modò diximus, qualium inter Pontificios magnum esse numerum nemo potest negare, majore obligatione tenentur ad contrahendum matrimonium, quàm qui laicorum tales fuerint: & proinde qui contrahere prohibent, malè faciunt. Hæ consequutiones longè validiores sunt, quàm illæ Becani; cujus argutiæ in men-
1.de Benef. cap.4. tem mihi revocant, quod de Chrysippo scripsit Seneca: *Acumen ejus nimis tenue retunditur, & in se sæpè replicatur, etiam quum agere aliquid videtur, pungit, non perforat.*

Tomo 3. disp.9. qu.5. punct.5. §.1. Gregorius de Valentiâ locum à Becano præteritum nec fortè alijs adductum, profert. *Filios habentem subditos cum omni castitate. Qua verba*, inquit, *ad ipsum etiam episcopum referri debent; ut scilicet is intelligatur cum omni castitate, atque etiam cum illâ, quæ consistit in continentia ab uxore, debere in domo sua versari, ac illi præesse.* Mira sanè res. Episcopus, qui uxorem & liberos habet, debet in domo suâ cum uxore & liberis versari, illisque præesse, sed ab uxore abstinere: nempe quia scriptum est, μετὰ πάσης σεμνότητος. Luduntne αὐθ πάσης σεμνότητος viri eruditi in re seriâ? Nónne etiam conjugium castum est, & σωφροσύνη, ut in synodo Nicænâ dicebat Paphnutius, ἡ τῆς νομίμου γυναικὸς συνέλευσις? Nónne Patres concilij Gangrensis γάμου συνοίκησιν σεμνὴν pronunciant? Nónne σεμνότης non tam castitatem significat, quàm morum honestatem & gravitatem, quæ reverentiam conciliet? præcipuè hoc loco, cujus est sensus; Episcopus liberos suos in subjectione contineat, cum eâ morum gravitate, quæ ipsum & alijs omnibus & domesticis suis venerandum red-
Tit.2, 2. dat. Ita alibi senes præcipit esse σεμνούς. Σεμνὰ ἐρῶ, ait Sapientia in Pro-
cap.8.v.6. verbijs. Σεμνοτάτη ἡμέρα, & ἐπίκλησις τοῦ σεμνοῦ καὶ μεγαλοπρεποῦς ὀνόμα-
cap.6.v.2. & 8.v.15. τος, in secundo Maccabæorum.

Bellar-

Bellarmino & aliis ferè commune est, ut adducant verba ex epistolâ ad Titum: *Oportet Episcopum esse hospitalem, benignum, sobrium, justum, sanctum, ἐγκρατῆ, continentem.* Tit.1, 8. Quasi ἐγκρατῆ esse, id est, ab illicitis rebus & voluptatibus abstinere? aut quasi Veteris testamenti sacerdotes, qui conjuges fuerunt, ἐγκρατεῖς non fuerint? Et quasi sanctus Petrus, quum jubet fideles τῇ ἐγκρατείᾳ operam dare; ma- 2.epist.1,6. trimoniali commercio eos jubeat renunciare? aut quasi sanctus Paulus, quum coram Felice præside & uxore ejus Drusillâ περὶ δι- Act.15,2. καιοσύνης καὶ ἐγκρατείας dissereret, Felicem, ut ab uxore abstineret, cohortatus fuerit? *Hæc est continentia*, ait Chrysostomus, *nulli vitio subjici.* Ambrosius libro primo de Abraham: *Discite qui ad gratiam* cap.7. *baptismatis tenditis, velut quidam fidei candidati continentiæ disciplinam sobriam. Nulli licet scire mulierem præter uxorem. Ideò conjugii tibi datum est jus, ne in laqueum incidas, & cum alienâ muliere delinquas.* Juxta Ambrosium itaque nullam præter uxorem scire, est continentem esse.

Miror equidem viros graves, quos eruditos fuisse nec judicio caruisse video, ad ejusmodi ineptas argumentationes prolabi, & ut novitatibus suis antiquitatis opinionem apud homines rerum imperitos & partium studio cœcos concilient, existimationi suæ, cujus interea apud omnes cordatos & oculatos jacturam eos facere necesse fuerit, rationem nullam habere. Quis homo sanus & cui sua sibi mens constet, quum legit in priore ad Timotheum, *Oportet episcopum irreprehensum esse, unius uxoris virum*; & in epistola ad Titum, *Constituas oppidatim presbyteros, si quis est inculpatus, unius uxoris vir, liberos habens fideles*, & iterum in priore ad Timotheum, *Diaconi sint unius uxoris mariti, qui liberis suis benè præsint, & propriis domibus*: quis, inquam, non videat episcopis, presbyteris, diaconis conjugium ejusque usum more hucusque inter mortales recepto apertè ab Apostolo permitti? At hæc totidem verbis nostri doctores Pontificii quum legunt, id non vident: sed quia mox legunt sacros ministros esse debere σεμνοὺς & ἐγκρατεῖς, ibi confestim vident præcipi ab uxoribus pòst-ducendis & antè-ductis hactenus inauditam abstinentiam, cujus rei aliàs nemini, utcumque verba eorumque vim accuratissimè perpendat & susque deque volvat, in mentem potest venire; nullâ ratione habitâ superiorum, quæ in contrarium sensum ita sunt clara, ut solis radio scripta videri, nec aliter ab ullo homine sano capi possint. Hæc profectò & alia ejusmodi efficiunt, ut quo-

D rum

rum eruditionem laudo, eorum candorem & integritatem prædicare nequeam.

Haud fuerit operæ precium, ad cætera ab ipsis adducta loca operosè respondendo tempus terere: sanctionem Apostolicam de cœlibatu presbyterorum nullam ibi contineri absque nostrâ declaratione (quam tamen aliqua fortè in sequentibus occasio poterit elicere) manifestum est. Manifestum è contrario est, locis quæ nos adduximus, permissionem conjugii apertè contineri. In his igitur ipsis locis fundamentum constituimus sententiæ nostræ, negantis episcopos, presbyteros, diaconos à conjugio vel contracto sive usu ejus, vel contrahendo, vel etiam, si infirmitas eorum id exigat, iterando ullâ sanctione Apostolicâ prohiberi; & affirmantis in contrarium, episcopis, presbyteris, diaconis conjugium contractum, contrahendum, iterandum manifestò permitti. Unde sequitur, prohibitiones ejusmodi quascumque Apostolicis temporibus posteriores, & quantum ætate, tantum quoque auctoritate inferiores, & non nisi merè ecclesiasticas esse. Sunt autem, quod ipsum quoque Θεῷ σὺν παλάμᾳ ostendemus, ecclesiasticæ non universales, quum, ut patebit, in nullo œcumenico universalis ecclesiæ concilio sancitæ umquam fuerint, sed tantùm particulares, modò hîc modò illic approbatæ & receptæ, nonnumquam etiam improbatæ, mutatæ vel rejectæ.

Aliud autem sunt, ut notum est, exhortationes; aliud sanctiones. Multi hortantur & ad amplectendam abstinentiam incitant non præceptis, quæ obligent, sed monitis quæ persuadeant. Alii verò sanciunt & præcipiunt, & capistro obligationis injecto reatuq; intentato facultatem aliter agendi adimunt. Bona quidem fuit intentio, nempe ut sacros ministros onere alendæ familiæ, curâ educandæ sustentandæque sobolis & sollicitudine rerum terrenarum levarent, & ad officia cultus divini, precumque & meditationum expeditiores redderent. Sed fida magistra experientia docuit, dum minus malum vitatur, majus incurri; clericos, dum eximuntur à curâ rei familiaris & educandorum liberorum, quæ alias per se vitiosa non est & Deo displicere nequit, in periculum vagarum libidinum conjici, & in vicem sancti legitimique conjugii scortationes & illegitimos concubinatus cum ingente omnium fidelium scandalo in ecclesiam introduci. Hæc ratio tanti est, ut etiamsi sanctio illa de cleri-

clericorum abstinentiâ œcumenicæ synodi esset, imò etiamsi Apostolica esset; mutari tamen vel abrogari eam oporteret. Quando enim, quæ ad commodum & decus ecclesiæ conciliandum instituta sunt, in detrimentum & decus vergere deprehenduntur, rectè abolentur. Et fieri potest, ut quæ aliquando decebant, posteà non itidem deceant. Fieri potest, ut fuerit tempus, fuerint etiam personæ, quibus arctius aliquod abstinentiæ præceptum non malè conveniret: tempus videlicet persequutionibus obnoxium; personæ excellentioribus dotibus, quàm nunc vulgò videmus, præditæ. Etiamsi tali tempore & talibus personis abstinentia imponi potuerit; non sequitur inde, quod quovis tempore & quibusvis personis imponi
possit. *Quamvis multa sint*, ait Pelagius Papa, *quæ in hujusmodi casi-* c. Fraterni-
bus observari canonicæ jubeat sublimitatis auctoritas : tamen quia defe- tatis dist.
ctus nostrorum temporum, quibus non solùm merita sed corpora ipsa homi- 34.
num defecerunt, districtionis illius non patitur in omnibus manere censuram, & cætera.

Cæterùm, ut diximus, nec ab Apostolis nec ab universali aliquo concilio sanctiones de omnimodâ illâ sacrorum ministrorum abstinentiâ profectæ aut editæ sunt. Quum igitur omnes ejusmodi constitutiones non nisi particulares sint, eò meliore jure & minore negocio, animadversis quæ in ecclesiam attraxissent incommodis & scandalis, à magnis particularibus ecclesiis, universis videlicet illis, quæ versus septemtriones positæ Christum colunt, ut abrogari potuerunt & debuerunt, ita abrogatæ quoque dudum sunt. Sed hæc alibi accuratiùs expendetur: nunc redimus ad id, quod proposueramus, nempe sententiam nostram de conjugio contracto & contrahendo semel atque iterum, ut necessitas & infirmitas humana tulerit, episcopis, presbytris & diaconis disertè ab Apostolis permisso. Cujus sententiæ fundamentum damus perspicua Apostoli verba, superiùs adducta; quorum etiam interpretandorum occasione, & ut totam hanc rem auditoribus nostris planam faceremus, hunc ipsum tractatum conscribere cepimus. Apponimus ea denuò, ut luce suâ oculos eorum quidem, qui videre cupiunt, illuminent, aliorum verò, qui datâ operâ cæcutire malunt, perstringant.

I. Tim. III, versibus secundo & quarto.

Δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι, μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, — τοῦ ἰδίου οἴκου καλῶς προϊστάμενον, τέκνα ἔχοντα ἐν ὑποταγῇ μετὰ πάσης σεμνότητος.

Oportet Episcopum irreprehensum esse, unius uxoris virum --- qui suæ domui bene præsit, qui liberos contineat in subjectione cum omni honestate.

Sub Episcopis comprehendit Apostolus Presbyteros, ut observavit etiam in hunc locum Chrysostomus; & de Diaconis subjungit versu duodecimo:

Διάκονοι ἔστωσαν μιᾶς γυναικὸς ἄνδρες, τέκνων καλῶς προϊστάμενοι καὶ τῶν ἰδίων οἴκων.

Diaconi sint unius uxoris mariti, qui liberis rectè præsint & propriis domibus.

Tit. I, versibus quincto & sexto.

Καταστήσῃς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους, ὡς ἐγώ σοι διεταξάμην, εἴ τις ἐστὶν ἀνέγκλητος, μιᾶς γυναικὸς ἀνήρ, τέκνα ἔχων πιστά.

Constituas oppidatim presbyteros, sicut ego tibi ordinavi, si quis est inculpatus, unius uxoris vir, liberos habens fideles.

de unit. ec. cap. 16. Sanctus Augustinus Donatistas alicubi ita compellat, ut dicat, *Aliquid proferte, quod non egeat interprete, nec unde convincamini, quòd de aliâ re dictum sit, & vos illud ad vestrum sensum detorquere conemini.* Pari ratione nos cùm in aliis multis, tum in hac caussâ Pontificios compellamus. Jactant sanctionem Apostolicam, cujus tenore episcopi, presbyteri, diaconi uxoribus ductis & ducendis arceantur. Proferant igitur aliquid in eam rem, *quod non egeat interprete, nec unde convincantur, quòd de aliâ re sit dictum, & ipsi illud ad suum sensum detorquere conentur.* Id autem ipsos facere non posse, manifestum est. Nos in contrarium proferimus verba apertissima, quæ nullo egent interprete, sensu ita perspicuo & plano, ut nemo mortalium aliter possit capere: nempe episcopis, presbyteris, diaconis consueto hucusque more conjugium permitti, nec quod rem matrimonialem & uxoriam attinet, ullas novas & priùs inauditas leges illis poni. OPORTET EPISCOPUM IRREPREHENSUM ESSE, UNIUS UXORIS VIRUM. *Esse* dicit, non *fuisse*, ut quidam torquere conantur. Sicut itaque quod præcedit, *irreprehensum esse,* & quæ sequuntur, *vigilantem, temperantem, compositum, hospitalem;* non id sibi volunt, episcopi esse, quòd fuerit talis, sed ut sit: ita quoque quæ intermedio loco leguntur, *unius uxoris virum.* Porrò,

DIA-

DIACONI SINT UNIUS UXORIS MARITI; item CONSTITUAS PRESBYTEROS, SI QUIS EST INCULPATUS, UNIUS UXORIS VIR, LIBEROS HABENS FIDELES: hæc, inquam, omnia talia sunt, ut cavillationibus nullum locum relinquant. *Haut eludere loca illa possumus*, ait Dominicus à Soto, unus è præcipuis novæ hujus de clericorum abstinentiâ opinionis architectus, *dicentes intelligi de his, qui quum fuissent matrimonio mancipati, jam essent uxoribus vidui. Paulinus enim contextus planè commonstrat illos esse intelligendos, qui in matrimonio durabant, tum quòd* unius uxoris vir *hoc ipsum sonat, quod* uxorem habens; *tum etiam, quòd inter alias ejus virtutes hanc etiam ponat, ut sit suæ domui bene præpositus.* Hæc Soto. *l.7. de just. & jure, qu. 6. art.2. concl.1.*

Sicut autem verba Apostoli non possunt accipi de eo, qui fuerit unius uxoris maritus: ita quoque intelligi non possunt de eo, qui quò ad usum conjugii esse desinat. Huc enim cæteris præsidiis dejecti Soto & qui eum sequuntur, confugiunt. Nempe, ajunt, admittuntur quidem ab Apostolo, qui mariti sint: sed vult idem Apostolus, ut edito perpetuæ abstinentiæ voto cohabitationi maritali renuncient, & uxoribus in eam abstinentiam consentientibus, imò pariter voventibus, numquam consuescant. At huic commento verba Apostoli disertè repugnant. Fateri Pontificios oportet, sanctionem de continentiâ sacrorum ministrorum, qualem Apostolis illi tribuunt, ante Apostolica tempora inauditam fuisse & proinde dicendo *uxoris maritum*, neminem intelligere potuisse aliter-maritum, quàm qui utendæ uxoris jus haberet, & maritus esset, quemadmodum fuerant quotquot à condito mundo ad ea usque tempora uxores duxerant, & maritorum nomen & jura acquisierant. Si aliud & hoc ipsum, quod Pontificii, voluisset; verbis & loquutione, quâ semel atque iterum & etiam tertiò usum videmus, uti non potuisset: & quia usus est, ideo tale quid non voluisse certum est. Neque enim ita infans vel ineptus (sit venia verbo) Apostolus fuit, ut sermone & vocibus uteretur, quæ in cujusvis legentis vel audientis mente non alium modò, sed contrarium, quam ipse intenderet, sensum gignerent. Quin clarè & perspicuè quod fieri vellet, expressisset; idque eò magis, quò res magis nova & hactenus inaudita, quemadmodum pridem diximus. Apostolicam itaque traditionem esse, ut qui uxoratus ad episcopatum, presbyteratum vel diaconatum accedit, voveat se ab uxore continere velle, tantum abest probari posse,

ut ipsis Apostoli verbis liquidò reprobetur. Nemo enim ea aliter potest capere, neque super ea ullius hominis conceptus vel cogitatio aliter cadit, quàm ad episcopatum, presbyteratum, diaconatum maritos admitti, nec hoc officiorum genere, quò minùs mariti consueto cæteris omnibus mortalibus modo sint & maneant, prohiberi. Rei itaque manifestæ diutiùs non immorabimur: saltim nonnullas veterum expositiones adscribemus, ut totum negocium dilucidius pateat, & si quæ interea occurrant uberioris declarationis indiga, exponantur.

Locum epistolæ prioris ad Timotheum optimè cepit & expressit Hieronymus scribens ad Oceanum. *Ex Iudæis*, inquit, *erat Apostolus. Prima Christi ecclesia de Israël reliquiis congregabatur. Sciebat lege concessum, & exemplo Patriarcharum ac Mosis familiare populo noverat, in multis uxoribus liberos spargere: ipsis quoque sacerdotibus hujus licentiæ patebat arbitrium. Præcipit ergo, ne eandem licentiam ecclesiæ sibi vendicent sacerdotes; ne bina & trina pariter conjugia sortiantur, sed ut singulas uno tempore uxores habeant.* Subjungit: *Quidam coactè interpretantur uxores pro ecclesiis, viros pro episcopis debere accipi: & hoc in Nicænâ quoque synodo à patribus esse decretum, ne de aliâ ad aliam ecclesiam episcopus transferatur; ne virginis pauperculæ societate contemtâ ditioris adulteræ quærat amplexus.* Est sanè coacta & violenta hæc interpretatio, ut fatetur Hieronymus. Literalis autem haberi nullo modo potest, sed saltim allegorica; pro quali etiam habuit Ambrosius, quum scripsit, *Si ad superficiem tantùm literæ respiciamus prohibet digamum episcopum ordinari: si verò ad altiorem sensum conscendimus, inhibet episcopum duas usurpare ecclesias.* Hic profectò altior sensus neminem magis feriet, quàm qui duos, tres aut plures possident episcopatus. Sed eum missum facimus, & amplectimur literalem sensum juxta priorem illam Hieronymi sive interpretationem sive declarationem, quæ ut à simplice verborum acceptione pendet, ita optima & certissima est. Nec (ut aliqui volunt) sub finem libri primi apologiæ adversus Ruffinum ab eâ discedit, sed potiùs talem esse, quæ convelli nequeat, agnoscit. *Habent libellum*, ait, *quem in crimen vocant: ille respondeat: hunc sua disputatione subvertat, & scripta scriptis arguat.* Quum autem adversus Jovinianum, qui castam continentiam nullo loco habebat, disputaret, thesi suæ subserviens & pro episcoporum cœlibatu, qui tunc passim obtinebat, satagens expositionem aliàs

epist.83.

l. de dign. sacerd. c.4.

aliàs rejiculam adhibet, nempe *Qui unam uxorem habuerit, non habeat.* c.19. & 20.
Diximus enim sub initium hujus tractatus, successu temporum sive consuetudine, sive jure ecclesiastico obtinuisse, ut episcopi strictè & phrasi ecclesiastica ita dicti non adsumerentur, nisi cœlibes; nec id secum quicquam incommodi traxisse, quum & episcopi præ cæteris clericis pauci essent, & plerumque non nisi provectiore ætate episcopatui admoverentur. Hieronymus igitur Apostoli locum epistolâ ad Oceanum interpretatus, quod res est, loquitur: sed in Jovinianum invectus suæ thesi & præsenti consuetudini eum accommodat.

Non est enim, ut rectè animadvertit Chrysostomus, præceptum, ut omnis episcopus sive presbyter uxoratus sit: sed de requisitis episcopi sive presbyteri loquutus Apostolus, non ad ea, quæ rariora essent, sed quæ frequenter & communiter contingerent, respexit. Nam, ut Theophrastum, Pomponium, Celsum & Paulum rectè dixisse è Digestis discimus, *jura constitui oportet in his quæ ἐπὶ τὸ* l.3.5.6. De
πλεῖστον accidunt; & ad ea potiùs aptari, quæ & frequenter & facilè, quàm legibus.
quæ perrarò eveniunt. Τὸ γὰρ ἅπαξ ἢ δὶς παραβαίνουσι οἱ νομοθέται. Non est eorum, qui semetipsos propter regnum Dei castrent & dono continentiæ præditi sint, magna copia. Non enim omnes sunt ca- Matt.19,11
paces hujus rei, ait Servator. Et Apostolus: *Unusquisque proprium do-* 2.Cor.7,7.
num habet ex Deo, alius quidem ita, alius autem ita. Singulis tamen ecclesiis opus est, ut suos habeant episcopos & rectores, & quidem inculpatos. Sanctus itaque Spiritus eam per Apostolum præscribere & exigere voluit vitæ conditionem & sanctimoniam, non quæ in paucis reperiatur, quamque non visum est ipsi omnibus largiri, sed quæ possit in plurimis atque adeo omnibus inveniri, ne umquam necessarii ministri & doctores ecclesiis desint. Interim si quis, ut absque impedimentis & tanto liberiùs sacro ministerio vacet, continere velit & per Dei gratiam possit, minimè repudiatur, sed præ aliis, etiamsi cætera paria forent, meritò adsciscitur & in maximo honore habetur.

Quamobrem rectè Chrysostomus: *Non hoc veluti sanciens dixit, quasi non liceat absque uxore episcopum fieri. sed ejus rei modum constituens. Iudæis quippe licitum erat etiam secundo matrimonio jungi, & itidem duas simul habere uxores.* Ea licentia Græcis etiam aliquando Laërt. in
fuit, quum ipsum quoque Socratem Xantippen & Myrtonem uxo- Socr.

res simul habuisse memorent: sed inter Judæos admodum diu perseveravit. Justinus dialogo cum Tryphone de Judæorum Rabbinis, οἵτινες, ait, καὶ μέχρι νῦν καὶ τέσσαρας καὶ πέντε ἔχειν ὑμᾶς γυναῖκας ἕκαστον συγχωρῶσι, *etiam ad hunc usque diem quatuor & quinque uxores quemque vestrûm habere permittunt.* Mox sub finem ejus dialogi reprehendit Judæos, quòd ubicumque agerent & quocumque proficiscerentur, mulieres matrimonii titulo sibi copularent. Vix tandem eâ licentia legibus Christianorum imperatorum coërceri potuit. Nam & sub finem seculi post natum Servatorem quarti Theodosius magnus peculiari rescripto interdicere compulsus est, *ne in*
l.7.Nemo *diversa sub uno tempore conjugia convenirent.* Divortia autem, per quæ
C. de Iud. revera fit, præsertim postquam à Servatore matrimonium ad pri-
& cœlic. mam institutionem reductum fuit, ut eodem tempore unus plu-
Matt.19,9. rium uxorum maritus, & una plurium maritorum uxor sit; etiam hodie apud ipsos in usu sunt. Formula repudii in hanc sententiam concluditur: *Permissa esto cuivis homini: & hic erit tibi a me libellus expulsionis & libellus repudii & epistola dimissionis juxta legem Mosis & Israël.* Ejusmodi itaque, sive pluribus uxoribus eodem tempore consuescerent, quod alicubi fortè rarius; sive, quod ubique frequens, uni quidem cohabitarent, alteram verò per repudium à sese amovissent, episcopatu arcet Apostolus. Ecclesia quidem & cœtu fidelium non prohibet, sed ecclesiastico ministerio. Nam alii perfectiori emendationi locus reliquus non erat.

Quid enim? num si quis uni repudium misisset & aliam duxisset, posteà Christi fidem amplexus posteriorem quam haberet, repudiare, & priorem, quam alter haberet, revocare debuit? Ita sanè effectum fuisset, ut malum non tolleretur, sed augeretur, & remedio divortii, quod tamen factum infectum fieri nequibat, divortia multiplicarentur. Duo enim matrimonia denuò dissolvi oportuisset: quod & publicè ingens scandalum excitasset, & privatorum quietem vehementer perturbasset. Quamobrem satius erat conversos in matrimoniis, cum quibus ad Christum venerant, relinquere, quàm medicinam, quæ morbo perniciosior esset, adhibere. Tales itaque bigami & polygami quamvis à professione fidei & religionis Christianæ non prohiberentur, & in cœtibus fidelium tolerarentur; ad sacrum tamen ministerium, quod omni crimine & scandalo vacare oportet, admitti non debuerunt. Hoc est, quod dicit Apostolus: UNIUS UXORIS MARITUM.

Et ut idipſum inculcaret cauſſa eò erat urgentior, quòd non apud Judæos modò, ſed gentiles quoq; cùm Græcos tum Romanos frequentia erant divortia & repudia, ut conſtat ex hiſtoriâ, ipſoque jure civili ſub hoc titulo & Digeſtis & Codice. Cajus Juriſconſultus *l.2.D.de* in repudiis hæc comprobata eſſe verba annotat: *Tuas res tibi habeto*; *div. & rep.* & *Tuas res tibi agito.* Hieronymus memorat, *quaſdam repudiatas al-* *l.1.adv. Io-* *tero nuptiarum die, ſtatim* iterum *nupſiſſe*; & ſubjicit, *Vterque reprehen-* *vin.c.29.* *dendus maritus, & cui tam citò diſplicuit, & cui tam citò placuit.* Innocentius etiam primus *de his, qui interveniente repudio alii ſe matrimonio* *epiſt.3.c.6.* *copularunt*, reſcripſit eos *in utraque parte adulteros eſſe — & ideo tales omnes à communione fidelium abſtinendos.* Repudia itaq; ne Innocentii quidem ætate fieri deſierant.

Chryſoſtomus porrò nonnullos verba Apoſtoli juxta conſuetudinem, quæ tum obtinebat, & recentiorem vocis *Epiſcopi* acceptionem expoſuiſſe teſtatur. *Quidam*, inquit, *hoc ita intelligunt, ut ad epiſcopatum is adſumatur, qui unius fuerit uxoris vir.* Sed hæc eſt verborum Apoſtolicorum accommodatio potiùs ad ſtatum epiſcoporum, qui in eccleſiâ tunc obtinebat, quàm interpretatio. Quòd ſi illi *quidam*, quorum meminit Chryſoſtomus, aut hodie Pontificii genuinam interpretationem velint eſſe, adverſantem habent clarum Apoſtoli textum. Sicut enim, quod etiam pridem monebamus, *pag.* 40. aſſeri nequit, quòd Apoſtolus requirat epiſcopum, qui irreprehenſus, vigilans, temperans fuerit, qualis autem pro præſenti ſit, ſollicitum non eſſe: ita quoque quæ de conjugio cum unâ uxore dicuntur, non de præterito ſed de præſente tempore accipienda erunt. Præterea qui uxorem olim habuit, nunc autem non habet, is non eſt jam unius uxoris maritus, ſed nullius, atque adeo viduus. Relata enim ſe mutuò ponunt & tollunt. Sublatâ igitur uxore tollitur correlatum, quod eſt maritum eſſe.

Atque adeo nec id voluit Apoſtolus, ut qui uxore defunctâ ad ſecundas nuptias tranſiiſſet, ab epiſcopi officio arceretur. Nam iſte quoque non niſi unius uxoris maritus eſt: ejus aut earum, ſi fortè plures ſepelierit, quæ defunctæ pridem ſunt, maritus jam non eſt, ſed eſſe deſiit. Quâ præſens itaque tempus non niſi unius, cui cohabitat, maritus eſt. Ex Juſtino ſcriptorum eccleſiaſticorum omnium antiquiſſimo, & Apoſtolicis temporibus proximo, quis digamus ſit & eâ ætate habitus fuerit, rectiſſimè diſcemus. Quum

in argumentum innocentiæ Christianæ hæc verba Servatoris ad-
Matt.5,22. duxisset, *Quicumq; adspicit mulierem ut eam concupiscat, jam adulteravit*
& 32. *eam in corde suo*; & *Quisquis ab alio repudiatam duxerit, mœchatur*, subjun-
Apol.2.post git: ὥσπερ καὶ οἱ νόμῳ ἀνθρωπίνῳ διγαμίας ποιούμενοι, ἁμαρτωλοὶ παρὰ τῷ
init. ἡμετέρῳ διδασκάλῳ εἰσὶ, καὶ οἱ προσβλέποντες γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι
αὐτῆς. *Sicut qui permissu legis humanæ duplex matrimonium contrahunt, apud magistrum nostrum peccatores sunt, ita etiam qui adspexerint mulierem ad concupiscendum eam.* Secundum Justinum itaque qui ex præscripto legum humanarum, id est, Romanarum civilium repudio uxori renunciato aliam ducit, διγαμίαν ποιεῖ.

Invaluit tamen ante complura secula, ut qui uxore unâ mortuâ alteram duxissent, digami vel quasi digami haberentur & ad sacros ordines non admitterentur. Quippe videbatur redolere nescio quid incontinentiæ & propensionis carnalis, si quando ab obitu uxoris ad secunda vota transiretur. Omnes verò vel minimas suspiciones ab episcopis voluerunt remotas. Etsi itaque secundas nuptias non damnabant, eos tamen qui contraxissent, ob illam qualemcumque suspicionem declinandam episcopatu prohibuerunt. Hujusmodi sententiæ suppositæ verba Apostoli, ut fieri amat, accommodarunt.

Interim non deerant tempore Theodoreti, qui eam Apostoli mentem non esse agnoscerent; quibus adsensum præbet Theodoretus, cujus verba digna adscribi. *Illud* unius uxoris virum *mihi videntur quidam rectè exposuisse. Olim enim consueverant & Græci & Iudæi cum duabus, & tribus, & pluribus etiam uxoribus simul jungi matrimonio. Quin etiam nunc, quum leges imperatoriæ prohibent duas simul uxores ducere, rem habent cum concubinis & meretricibus. Dixerunt itaque divinum docuisse Apostolum, eum qui cum unâ solâ uxore habitat, dignum esse qui ordinetur episcopus. Neque enim secundum rejicit matrimonium, qui illud sæpe jussit fieri.* Quod adductis ex Apostolo locis probat, subjicitque: *Si quis expulsâ priore uxore alteri esset conjunctus, dignus foret, qui reprehenderetur, omni jure accusationi obnoxius. Sin autem vis mortis priorem disjunxerit, & urgens natura, ut secundæ conjungeretur, coëgerit, non ex voluntate sed ex casu processit secundum matrimonium. Hæc considerans admitto eorum interpretationem, qui sic intellexerunt.* Hactenus Theodoretus. Videmus itaque manifestò, etiamsi passim obtinuisset, ut qui matrimonium iterassent, à sacris ordinibus repellerentur: nonnullos ta-

men

men ab Apostolo nihil tale innui vel præcipi, agnovisse, & his eruditissimum Theodoretum adsentiri.

Sed eam quæstionem nunc quidem relinquamus, & quid iidem, quos paullò ante audivimus, Hieronymus & Chrysostomus in locum epistolæ ad Titum annotent, videamus. Hieronymus, sicut in his commentariis solet, diversorum opiniones & sententias jungit. Verba ejus sunt: *Quod ait,* unius uxoris vir, *sic intelligere debemus, ut non omnem monogamum digamo putemus esse meliorem: sed quò is possit ad monogamiam & continentiam cohortari, qui sui exemplum præferat in docendo. Esto quippe aliquem adolescentulum conjugem perdidisse, & carnis necessitate superatum accepisse uxorem secundam; quam & ipsam statim amiserit, & deinceps vixerit continenter: alium verò usque ad senectam habuisse matrimonium & uxoris usum, &, ut pleriq; existimant, felicitatem, & numquam à carnis opere cessasse: quis vobis è duobus videtur esse melior, pudicitior, continentior? utiq; ille qui infelix etiam in secundo matrimonio fuit, & posteà pudicè & sanctè conversatus est; & non is qui ab uxoris amplexu nec senili separatus est ætate. Non sibi ergo applaudat, quicumq; quasi monogamus eligitur, quòd omni digamo sit melior, quum in eo magis sit electa felicitas quàm voluntas. Quidam de hoc loco ita sentiunt: Iudaicæ, inquiunt, consuetudinis fuit vel binas habere uxores, vel plures; quod etiam in veteri lege de Abraham & Iacob legimus: & hoc nunc volunt esse præceptum, ne is qui episcopus eligendus est, uno tempore duas pariter habeat uxores. Multi superstitiosiùs magis quàm veriùs, etiam eos, qui quum gentiles fuerint, & unam uxorem habuerint, quâ amissa post baptismum Christi alteram duxerint, putant in sacerdotio non legendos: quum utiq; si hoc observandum sit, illi magis ab episcopatu arceri debeant, qui vagam per meretrices antè exercentes libidinem, unam regenerati uxorem acceperint, & multò detestabilius sit fornicatum esse cum pluribus, quàm digamum reperiri, quia in alio infelicitas matrimonii est, in alio ad peccandum prona lascivia.* Hæc est sententia Hieronymi, quam multis etiam & acriter tuetur epistolâ ad Oceanum, occasione quæstionis de Carterio motæ. *Nosti,* ait, *problema tuum. Carterius Hispaniæ episcopus, homo & ætate vetus & sacerdotio, unam antequam baptizaretur, alteram post lavacrum, priore mortuâ duxit uxorem: & arbitraris eum contra Apostoli fecisse sententiam, qui episcopum unius uxoris virum præceperit ordinandum. Miror autem te unum protraxisse in medium, quum omnis mundus his ordinationibus plenus sit: non dico de presbyteris, non de inferiori gradu: ad episcopos venio, quos si sigillatim voluero nomina-*

minare, tantus numerus congregabitur, ut Ariminiensis synodi, quæ numerosissima fuit, *multitudo superetur.*

Nihilominus dissentiunt Ambrosius, Augustinus, Innocentius, quorum verba exscripsit Gratianus distinctione XXVI. Nempe hi, quos reliqui ætate inferiores Latini sequuti sunt, digamum esse volunt, qui unam ante, & alteram post susceptum baptismum uxorem duxerit; ac proinde episcopatu arcendum. Tantos ecclesiæ doctores in contrarias sententias ivisse miraremur, nisi sciremus, non agi de re dogmaticâ, sed saltim rituali, quæ non nisi externum ordinem, quem alii sic, alii verò aliter decentiorem fore existimaverint, concernat. Ista ex Hieronymo & ad Hieronymum.

Chrysostomus in hunc modum loquitur: *Obstruere intendit hæreticorum ora, qui nuptias damnant, ostendens eam rem culpâ carere, imô esse tam pretiosam, ut cum ipsâ etiam possit quispiam ad sanctum episcopatus solium subvehi. Castigat quoq; hos ipso* τὺς ἀσελγεῖς, *lascivos & impudicos, dum eos non permittit post secundas nuptias ad ecclesiæ regimen dignitatemq; pastoris adsumi. Nam qui nullam benevolentiam erga uxorem defunctam servasse deprehenditur, quo pacto hic ecclesiæ bonus magister esse poterit? imò quibus non criminibus indies subjicietur? Nostis enim profectò omnes, etsi per leges secundæ nuptiæ permittuntur, multis tamen eam rem accusationibus obnoxiam esse.* Quod in his Chrysostomi verbis ἀπελθοῦσαν *defunctam* reddunt, ego perperam fieri putârim, malimque reddi, *eam quæ discessit,* repudiata scilicet, iniquè & malè tractata; idq; cum vocabulo ipsi, tum rei, de quâ agitur, magis convenit. Nam quum
*Heb.*13,43. honorabile sit conjugium inter omnes, & ipse Apostolus cœli-
1.*Cor.*7.*v.* bibus & viduis dicat, ut si se non continent, matrimonium contra-
8.*&* 9. hant, item juniores viduas nubere velit, quomodo ausus fuerit
1.*Tim.*5,14 Chrysostomus impudicos eos vocare & criminibus obnoxios di-
cere, qui monitis Apostolicis, imò mandatis divinis obsequuti ad
secundas nuptias transierint? *Per leges,* ait, *secundæ nuptiæ permittuntur,* intelligi possunt quin debent secundæ nuptiæ priore uxore dimissâ vel expulsâ, & adhuc vivente contractæ & leges non modò Mosaicæ vel Judaicæ, sed etiam Romanæ & Imperatoriæ, quæ variis de caussis divortia & repudia permittunt, ut videre est sub hoc titulo, cùm in Digestis, tùm in Codice. Nec enim argui potest benevolentiam uxori non servasse, qui viventi, quicquid debuit caritatis & offi-

officii præstitit, ipsâque mortuâ aliam duxit: sed qui ductam ejecit, aut ita tractavit, ut feritate & truculentiâ suâ necessitatem discedendi imposuerit, benevolentiæ conjugalis rationem nullam habuisse rectè dicetur.

Nunc subjiciamus verba Thomæ Aquinatis in hunc locum. *Quod dicit*, Unius uxoris vir, *orientales sic exponunt; Ne habeat simul duas uxores, sicut quorundam est consuetudo. Sed secundum hoc non esset necessarium Apostolum hoc dicere, quia secundum leges Romanas etiam ante fidem non licebat simul habere plures uxores.* Licebat, inquam ego, unâ, sive pro lubitu, sive ob aliquam caussam repudiatâ alteram ducere, ut dudum diximus & manifestò constat. Sed pergat Thomas mox iterum interpellandus: *Item priore ad Timotheum capite quincto dicit de viduâ, quæ fuit unius viri uxor, & tamen numquam licuit, quòd una plures viros simul posset habere.* Potuit, inquam, habere unum, à quo abscessisset vel repudiata esset, & alterum, cui post divortium nupsisset. Hæc itaque plurium & non unius viri uxor fuerit, quam proinde Apostolus æquè, ac plurium uxorum virum, ministerio ecclesiastico arcet. Eidem tamen eo ipso loco juniores viduas non vult admoveri, sed jubet eas γαμεῖν, τεκνογονεῖν, οἰκοδεσποτεῖν, *nubere, liberos gignere, domum administrare.* Nullo autem modo est v.14. probabile Apostolum velle & jubere aliquam fæminam id facere, quo ei nota inuratur, propter quam ministerio ecclesiastico indigna fiat & semper in posterum sit. Dicet, si nupserit, hoc ipso ad ministerium redditur inepta. Bene, ut propter occupationem, quia videlicet non potest simul vacare administrationi domus suæ & extra domum suam curæ ægrotorum: non autem ut propter aliquam notam, cujus intuitu, etiamsi quà cætera habilis foret, arceatur, quia videlicet dedeceat & inhonestet sacrum officium talis persona. Quæ igitur uno marito vitâ functo alteri nupsit, idonea non est ministerio ecclesiastico obeundo, quamdiu durat conjugium; sed si iterum marito orbata ad statum viduitatis redierit, adhiberi poterit: cæteræ verò biviræ non item, sed semper & in perpetuum arceantur. Et hæ ipsæ non sanè Apostoli monitu, sed suâ culpâ, ut plurimùm ante conversionem suam, in eum statum devenerant, ut ab Apostolo arceri mererentur. Nunc ipsum Apostolum suo suasu & jussu plures in eundem statum detrudere, absurdum fuerit. Iterum autem pergat Thomas: *Dicendum est, & rectiùs, quòd presbyterum*

unam tantum & non plures licet habuisse ante & post baptismum. Secundum quosdam autem ratio hujus est, quia signum esset incontinentiæ, si plures habuisset. Sed hoc non est verum, quia nihil repugnaret, si plures habuisset meretrices. Sed est alia ratio altior, scilicet quia ipse est dispensator Sacramentorum, & ideo nullus defectus Sacramentorum debet esse in eo. Sed Sacramentum matrimonii est significativum conjunctionis Christi & Ecclesiæ. Ergo ut signum respondeat signato, sicut Christus est unus & Ecclesia una, sic & hic. Deficeret autem, si Episcopus plures uxores habuisset. Hoc totum nihil est nisi allegoria, per quam, quod nullo Scripturæ sensu literali probatur, evinci nequit. Dolendum profectò est, eò rem in ecclesiâ devenisse, ut conjuge defunctâ juxta Dei ordinationem honorabile matrimonium iterasse, dignitate & ministerio ecclesiastico excludat; plures autem meretrices habuisse (quas tamen & earum complices, Deus damnabit,) non excludat. Ad rescriptum Pelagii Papæ, concedentis fornicatorem, qui ex ancillâ suâ, post obitum uxoris, filios susceperat, ad diaconatum provehi, notat Glossa: *Ecce casus, ubi plus juris habet luxuria, quàm castitas: quia castus repelleretur, si contraxisset cum secundâ: sed fornicator non.* Omnium autem maximè dolendum est, in ecclesiâ Pontificiâ interdicto cunctis in universum sacris ministris, non modò episcopis, sed etiam presbyteris, diaconis & subdiaconis sancto & legitimo matrimonio, fornicationes citiùs & vagas libidines, quas Deus opt. max. severissimè prohibuit, quàm conjugium, quod instituit, imò incontinentibus, ut eo utantur, injunxit, permitti.

Heb. 13, 4.

c. Fraternitatis, dist. 34.

Et quid dico de episcopis, presbyteris, diaconis & subdiaconis, qui majorum & sacrorum ordinum clerici perhibentur? Ne quidem minorum ordinum clericis conjugium verè & cum effectu permitti video. Exstant inter Decretales responsa Alexandri III. & Innocentii III. Illius quidem; *Si qui clericorum infra subdiaconatum acceperint uxores, ipsos ad relinquenda beneficia ecclesiastica & retinendas uxores districtione ecclesiasticâ compellatis.* Item, *Clericos infra subdiaconatus ordinem constitutos, qui continere carnis devicti vitio non valentes, uxores accipiant, ecclesiasticis beneficiis privandos esse.* Istius verò; *Clericum uxoratum non posse gaudere privilegio clericali.* Inde Thomas Aquinas ad quartum Sententiarum, distinctione XXXVII. *Illi qui sunt in minoribus ordinibus constituti ex vi ordinis non prohibentur matrimonium contrahere, quia quamvis ordines illi deputentur ad aliqua spiri-*

de cler. conjug. c. 1. *cap.* 2.

cap. 7.

qu. 1. *art.* 1. *ad* 4.

spiritualia, non tamen immediatè habent accessum ad tractanda sacra, sicut illi qui sunt in sacris ordinibus. Sed secundum statutum occidentalis ecclesiæ matrimonii usus exsequutionem ordinis non sacri impedit propter servandam majorem honestatem in officiis ecclesiæ: & quia aliquis ex beneficio ecclesiastico tenetur ad exsequutionem ordinis, & ex hoc ipso privilegio clericali gaudet, ideo hæc apud Latinos clericis uxoratis auferuntur. Eadem ad eumdem locum tradidit Bonaventura. Si itaque matrimonii usus impedit exsequutionem actuum ad ordines minores pertinentium, & si clericus minorum ordinum conjugatus nec potest exsequi actus suorum ordinum, nec frui beneficio ecclesiastico aut privilegio clericali; non video quomodo dici possit sive conjugi clericatum sive clerico conjugium verè & cum effectu permitti. Num enim qui nec actus clericales exercere, nec beneficio vel privilegio clericali potest frui, verè & cum effectu clericus censebitur? Si igitur conjugium arcet ab actibus, beneficiis & privilegiis clericalibus minorum ordinum; reapse & in effectu ab ipso clericatu minorum ordinum arcet. *4.dist.37. art.1.qu.1.*

Sed hæc relinquamus, & priusquam ulteriùs progrediamur, dispiciamus, num dari vel excogitari possit sufficiens caussa, vel saltim aliqua caussa, propter quam tanta perpetuæ abstinentiæ obligatio clericis jure meritoq; queat imponi, & propter quam æquum sit maritos uxorum consortio renunciare, & uxores à maritis avelli. Non quidem hanc disquisitionem instituere opus est ut sciamus, num Apostoli aliquid ejusmodi sanxerint. Quum enim, ut pridem ostendimus, quæstio ea facti sit, non juris; è documentis, quæ factum fuisse attestentur, non è motivis, quæ fieri persuadeant, decîdi illam oportet. Manifestum præterea est, & nos hactenus abundè declaravimus, Apostolicam prohibitionem omnino nullam, sed in contrarium permissionem claram & disertam exstare. Interim disquisitio ista ad hoc proderit, ut de sanctionibus ecclesiasticis, quæ posteà emerserunt, & à nobis quoque posteà commemorabuntur judicare possimus, & pervidere, num tanta talium sit necessitas, ut nullo pacto ab iis liceat discedere; aut num in honestate profundè adeo sint radicatæ, sive tantum decoris, ornamenti & emolumenti in ecclesiam invexerint, hodieque invehant, ut mordicùs retineri magis sit ex usu publico & re ecclesiæ, quàm mitigari, mutari vel aboleri.

Duæ autem præcipuæ caussæ, quare conjugium clericis interdicatur, excogitari possunt. Una, quòd uxoratus cogatur ad rem familiarem suorumque sustentationem attendere, atque eatenus à curando ministerio suo abstrahatur. Altera, quòd in usu matrimonii sit quædam impuritas, quæ sacro officio vel adversetur, vel id aliquo dedecore afficiat. Prior ab utili petitur, nempe conducere ad ministerium cùm expeditiore tum accuratiore operâ, animoque & tranquillo magis & distracto minùs obeundum, si conjugio nuncius remittatur. Huic inseritur vel annectitur, quòd periculum sit, ne qui uxoris maritus vel liberorum parens est, bona ecclesiæ in suorum usus intervertat vel abalienet. Posterior ducitur ab honesto, quasi cœlibatus sacrum ministerium magis deceat, idque à conjugio dehonestetur vel maculæ & dedecoris aliquid trahat.

Priorem quod attinet, respondeo si propter declinandam administrationem domus & curam familiæ conjugio renunciare oportet, multò magis ipsi illi administrationi & curæ renunciandum erit. At Apostolus non vult, ut patres familiâs, qui episcopi, presbyteri aut diaconi facti fuerint, administrationi domus suæ & educationi liberorum renuncient; quin in contrarium disertè præcipit, *ut liberis bene præsint & propriis domibus.* Sequendo itaq; mentem Apostoli, propter vitandam rei familiaris administrationem consortio matrimoniali nihil opus est renunciari: sed potiùs quia curam domus & liberorum non licet deponere, ideo uxor retinenda erit. Nam hac ipsâ post susceptum sacrum ministerium, ut officio liberiùs vacare liceat, nec ab eo curæ domesticæ nimium avocent, magis opus erit, quàm antè. Longè enim faciliùs domui suæ bene præesse poterit, qui conjugem sociam & adjutricem, in quem finem vi o divinitùs adjuncta fuit, retinet, quàm qui à sese abdicat & segregat. Jam si pontificios & praxin ecclesiæ ipsorum respiciamus, videmus sacris ordinibus initiatos, nisi fortè monasticam profiteantur, cùm parochos tum canonicos domus sive curias suas habere & familiam alere. Dico itaque, quum administratione domus & familiæ presbyteris suis non interdicant, absurdum fuerit, si propter hoc onus allevandum vel declinandum conjugio interdicant.

Quod de curâ liberorum & sollicitudine hæreditatem & opes aliquas ipsis in subsidium vitæ parandi & relinquendi solet adjici, non video, quomodo id urgere possint Pontificii. Neminem enim

sacris

ſacris ordinibus prohibent eo nomine, quòd liberorum parens ſit, ſive legitimorum, ſive ſpuriorum. Ne quidem ſummo Pontificatu hæc cauſſa arcet: ubi tamen maxima occaſio liberos & cognatos de bonis eccleſiaſticis ditandi; quod etiam faciunt ſtrenuè, quicumq; ferè hoc faſtigio potiuntur. Qui enim liberis carent, in cognatos & nepotes tantundem profundunt, aut plus etiam, quàm ſi liberos haberent. Qui ex illuſtri aliquâ familiâ orginem trahunt, ejus potentiæ & ſplendori amplificando intenti ſunt: qui ex humili & plebejâ, ut illuſtrem faciant & novæ familiæ conditores habeantur, operam dare ſolent. Satis habebo unicum noſtri ævi exemplum proferre, idq; Pontificis aliàs inſigni magnanimitate & multis virtutibus præditi, Sixti videlicet quinti, de quo apud illuſtrem hiſtoricum Jacobum Auguſtum Thuanum leguntur quæ ſubjicio. *Caritates proprias ſupra modum dilexit. Camillam ſororem homini vilis ac ſadæ conditionis primò nuptam, cujus propterea nomen ignorari voluit, quum multi induſiis lavandis olim vitam toleraſſe meminiſſent, poſteà comitatu regali per urbem deduci partim indignati, partim admirati ſunt, ex eâ nepotes duos ac totidem neptes dignitate & opibus invidioſè auxit. Nam Alexandrum puerum mox Cardinalem creavit, adſignato centum aureorum millium proventu: Michaëlem ampliſſimis poſſeſſionibus ditavit, Montaferia ditione in Subalpina provincia paullò ante mortem emta ducentis aureorum millibus --- ſed numeratione non ſequuta res exitum minimè ſortita eſt. Neptes duas, Flaviam & Urſinam duobus Romæ primariis regulis ac familiarum ſuarum principibus in matrimonium collocavit, ac M. Antonio Columnæ, præter pecuniam in dotem datam, quadringenta ducatorum millia mutua ad æs alienum diſſolvendum ex ærario ea lege numerari juſſit, ut intra certum tempus ſine uſuris cameræ Pontificiæ reſtitueret.* Ab illo ſummo culmine in alios inferiores prælatos exemplum derivari, non eſt mirum. Integra jam tria ſunt ſecula, quum hac ipsâ de re Alvarus Pelagius in opere ſuo de Planctu eccleſiæ, quæ mox ſubjicio, ſcripſit: *Romani multi pontifices noſtri hypocritalis temporis (& jam multa luſtra tranſierunt) licet vicarii Ieſu Chriſti pauperis crucifixi, & ſucceſſores Petri pauperis piſcatoris, manu & arte victum quærentis reti & navicula, nepotulos & alios conſanguineos clericos nedum ad altas prælationes promovent ditiſſimas & altiſſimas, ſed etiam ad ſtatum Cardinalatus inſcios totaliter & indignos; & committunt eis judicare totum mundum, qui regere neſciunt ſemetipſos. Conſanguineis autem ſecularibus procurant & e-*

Hiſt. lib. 100.

l. 2. art. 15.

munt nedum campos, terras & vineas & simplicem militiam, sed etiam baronias, comitatus, marchionatus & omnes alios mundi potentatus. Et tales papæ consanguinei, qui ante ejus papatum soli vagabantur per mundum peditando, nunc stipati militum agminibus incedunt. Qui ante cum mulieribus plebejis aut aliis suis paribus contraxissent, pòst cum comitissis & marchionissis aut ducissis contrahunt. Qui ante forsan byrro aut alia veste humili induti fuissent, pòst sericis, auratis & aliis fucatis vestibus adornati incedunt. Et qui antea habitabant in domibus patrum suorum aut mercatorum, aut agricolarum, aut artificum, vel aliàs pauperum despectorum, pòst habitant in domibus regum & imperatorum. Et qui ante papatum sui consanguinei, nati in paupere domo & tugurio rustico vix milio & cibario pane rugientem ventrem saturare poterant, pòst similam & mella fastidiunt. Cardinales quidam & alii prælati multi talia à Romanis pontificibus multis nunc exempla perniciosa videntes, sequuntur eos sic gratanter in carnalibus hujusmodi quocumque iverint, non Christū agnum. ---- Et quod hodie in ecclesia Dei majus peccatum, id est, communius, quàm carnalitas ad suos consanguineos? Prælatorum nepotuli & alii consanguinei dii eorum hodie sunt. Ipsos supra Deum & contra Deum diligunt: ipsos contra Deum & plus quàm Deum honorant. ---- Hi sunt dii, in quibus prælati habent fiduciam, quòd eis in abbatiis & episcopatibus succedant, & propterea maximè ædificant ecclesiam in sanguinibus, ut semper de eorum genere aliquis sit, qui eis in abbatiis & episcopatibus succedat. Ista Alvarus Pelagius, natione Hispanus, secta Franciscanus, dignitate Episcopus Sylvensis in Portugalliâ, & pœnitentiarius pontificis Johannis XXII. in cujus Avenioni commorantis curiâ opus de Planctu Ecclesiæ anno cIↃ CCC.XXX inchoavit & biennio absolvit, quemadmodum sub finem ejus ipse annotatum reliquit. Sesquisæculo recentior est Baptista Platina, qui Johannem, quem ipse decimum sextum numerat, *divina humanaque omnia cognatis & affinibus suis elargitum fuisse* scribit: *quem certè errorem*, inquit, *ita posteris tradidit, ut ad nostram quoque ætatem pervenerit. Qua quidem consuetudine nihil certè dici perniciosiùs potest, quum non ob religionem & Dei cultum appetere pontificatum nostri sacerdotes videantur, sed ut fratrum, vel nepotum, vel familiarium ingluviem & avaritiam expleant.* Nempe ad hunc modum curam suorum introducto cœlibatu antistites abjecerunt.

4. dist. 27. art. 1. q. 3. Bonaventura, ubi hanc rem tractat, ostendere conatur, *expediens* fuisse, ut prohiberetur clericis conjugium *propter vitandum la-*

trocı-

trocinium. Si enim, inquit, *episcopi & archiepiscopi nunc filios haberent, omnia bona ecclesiastica furarentur & diriperent, ita quòd pauperibus pauca vel nulla remanerent. Quum enim modò congregent, & ditent nepotes quasi gradibus incomputabilibus ab eis elongatos, quid facerent, si haberent filios legitimos?* Sanè Bonaventura parum benignè de prælatis ecclesiæ latinæ, inter quos vivebat & de quibus ipsi sermo est, judicat. Interim cœlibatus remedium malo, de quo conqueritur, minùs est appositum, & ægrum in longè periculosiorem morbum vagarum libidinum præcipitat. *Non valet exemplum, quod litem lite resolvit*; multò minùs remedium, quod morbum morbo cumulat, veterem non tollit & novum addit. Qui in uno genere continentes non sunt, num in altero erunt? Qui manus rapaces, etiamsi nulla sit proles, cui necessaria acquirere affectus paternus suadeat, à bonis ecclesiasticis abstinere nequeunt, num cœlibatum castum præstabunt & libidinem frenabunt? Hoc fuerit verum & legitimum remedium, homines de rapacitate suspectos vel convictos arcere vel amovere, nec admittere, nisi qui sint, juxta præscriptum Apostoli, *ἀφιλάργυροι, μὴ αἰσχροκερδεῖς, alieni ab avaritia, alieni a turpi quæstu, ἐγκρατεῖς, cōtinentes ab omni vitio,* & proinde vel maximè ab expilatione ecclesiarum sibi commissarum. Si tales fuerint, (quales ni sint, sacris ministeriis indigni sunt,) nihil ab iis periculi quantiscumque ecclesiarum opibus imminet, sive prolem aliquam habeant, sive nullam. Si non fuerint; manus, etiamsi liberis careant, non abstinebunt: nec sufficiet eligere, qui liberos non habeant: sed oporteret insuper nec cognatos habere, nec amicos. Si adsint, inquam, requisita, qualia præscribit Apostolus, bonis ecclesiæ satis cautum est, & episcopis qui mariti vel parentes fuerint, committi etiam tutò possunt: si non adsint, interdicendo matrimonium nihil omnino efficitur. Si liberos non habent legitimos, habent tamen spurios; si nec hos, tamen cognatos; si ne cognatos quidem, tamen amicos, si non alios, saltim qui obsequio & adulatione aut etiam lenocinio gratiam invenerint.

Ostendimus remedium, quod ipsi sacro ministerio, ut ita dicam, intrinsecum sive cum ipso intimè conjunctum sit: admoveri enim non oportet, nisi quos dotes & virtutes ab Apostolo præscriptæ commendent. Potest etiam dari externum, promtum & facile, nempe si pii principes ecclesiæ nutritii, ne quid res ecclesiarum temporales detrimenti capiant, curent; rationes dati & accepti exigant;

ministrorum arbitrio non nisi certam portionem, unde cum suis honestè vivere possint, permittant; aliam pauperibus distribuendam, aliam sartis tectis adsignent; in hæc autem omnia non nisi annuos reditus impendi, sortem verò sive summam ac substantiam, ut ita dicam, bonorum perennare faciant. Hæc talia quæ in ecclesijs reformatis in usu, omni malo, si quod timeri possit, idoneum & sufficiens remedium adferunt; nec interim aliquid incommodi vel novum malum, priore etiam deterius, ut illa cœlibatus medicina, invehunt.

Bonaventura, quemadmodum & reliqui Scholastici, agnoscit clericos in primitivâ ecclesiâ uxoratos fuisse & uxoribus cohabitasse; unde format objectionem: *Non est majoris perfectionis moderna ecclesia, quàm primitiva. Sed tunc non fuit indicta clericis continentia. Ergo nec modò debuit indici.* Respondet autem, ut continentia indiceretur non convenisse primitivæ ecclesiæ *tum propter personarum paucitatem; tum etiam propter paupertatem; tum etiam propter modestiam & honestatem.* Propter paucitatem, inquit, *quia oportebat clericos fieri de novo conversos, qui ut plurimum uxores habebant.* Propter paupertatem, *quia non tantum abundabant, quantum nunc: ideo non tantoperè timendum de furto erat: sed post Dei dispensatione ecclesia temporalia habente, ne caritate refrigescente tam in clericis quam in laicis cultus Dei periret, ideo tunc oportuit continentiam indicere.* Propter modestiam, *quæ erat in illis: sciebant enim uxoribus meliùs & temperantiùs uti.* Quod de *paucitate* dicit, ad id regero, non itidem eo tempore tantam ministrorum multitudinem fuisse, quanta est hodie. *Paupertatem* non dico revocandam esse; quod tamen sine dubio rectius, quàm universalem cœlibatum invehere: sed utendum esse remedijs, quæ monstravimus. Etsi nunc opulentiores, quàm tunc; commodiùs etiam & faciliùs se uxoremque & liberos sustentare poterunt, & nihilominus pauperibus, quæ decet, erogare. *Modestiam* etiam hodie adesse oportet, nec sine eâ quemquam adsciscì fas esto. Ipsum autem argumentum sic etiam urgeo. Continentia, quæ in primitivâ ecclesia non injungebatur, hodie injungitur aut quia clerici hodierni perfectiores, quàm illi in primitivâ; aut quia imperfectiores. Si perfectiores, quare metuitur eorum rapacitas, & ne ungues in bona pauperum injiciant? Si imperfectiores, quod agnoscit Bonaventura, quum dicit non esse modestiam in his, quæ in illis fuerit; omnium minimè conve-

convenit conjugio interdici: omnimodam enim continentiam præstare imperfectiorum non est.

Hæc quidem ad priorem rationem poterant sufficere. Nihilominus, ne quicquam in discussum relinquamus, ei pressiùs considerandæ adhuc aliquantisper immorabimur. Scribit sanè ad Co- 1.Cor. 7.
rinthios Apostolus: *Qui cœlebs est, sollicitus est de ijs quæ sunt Domini,* 32.
quomodo placiturus sit Domino: at qui duxit uxorem, sollicitus est de ijs, quæ sunt mundi, quomodo placiturus sit uxori. Hæc autem de cœlibe profert, qui præditus sit continentiæ dono: absque eo obtinere debet, quod paullò antè protulerat, *Propter scortationes suam quisque uxorem* v. 2.
habeto; quum etiam mox subjiciat, *Hoc dico, non ut laqueum vobis inji-* v. 35.
ciam. Concedo itaque, posito continentiæ dono, cœlibatum, quantum est ex parte suâ minùs distrahere animum paucioribusque curis involvere, quàm faciat conjugium, quippe quod sustentationem familiæ & educationem liberorum necessariò secum vehat. Hinc Thales apud Stobæum, interrogatus quur vegetâ ætate libe- Serm. 66.
ris gignendis operam non dedisset, respondit, Διότι τὸ ζῆν οὐκ ἐβουλόμην λύπαις αὐθαιρέτοις κατεγγυῆσαι, *Quia nolui curis spontè accersitis tranquillitatem vitæ turbari.*

Dico autem cœlibatum minùs distrahere animum *quantum est ex parte suâ*: quia videlicet nihilominus contingere potest, imò hodie ferè solet, ut cœlibes non modò familiam alant, quod minimum omnium est, sed curis negocijsque temporalibus longè operosioribus se totos profundè immergant: id enim de omnibus propemodum nostri seculi episcopis & multis abbatis monachisq; utut cœlibatum professis, nimis est manifestum. Quod si verò continentiæ donum non adsit, illud *uri* & impetus atq; æstus incontinentiæ plus negocij facessunt & magis animum distrahunt, quàm ulla cura rei familiaris. Ibi demum conjugium animum vagum & variè diffusum cogit, & intra se compellit ac sistit, unde conjugiũ portum juventutis esse veteres dixerunt. Præclara sunt & observari digna sanctissimi & disertissimi Chrysostomi in hanc rem verba. *Ne quis arbitretur ob-* hom. 21.
staculum virtutis esse conjugium. Quia, si sobrij sumus, neq; educatio, neque in Gen.
conjugium, neque aliud quid nobis obierit, quò minùs placeamus Deo. -- Nam si nuptiæ, dilecti, vel puerorum educatio præpedimentum forent in virtutum itinere, nequaquam in hanc nostram vitam nuptias introduxisset universorum dominus, ne in rebus præcipuis & maximè necessarijs nos læderet. Sed

quia non solùm nihil nobis obstant ad philosophandum Deo, si voluerimus esse sobrij, sed magnam adferunt consolationē, dum comprimunt insanum naturæ impetum, nec turbari quasi mare sinunt, sed efficiunt ut navis feliciter in portum appellat; ideo consolationem hanc humano generi tribuit. Ecce, in conjugio portum; in cœlibe vitâ turbatum mare agnoscit Chrysostomus.

Est autem ita comparata vita humana, ut homo, quantumvis cœlebs aliquid temporis curæ corporis dare cogatur. Oportet cibum capere, oportet dormire: aliter animalis vita & σῶμα ψυχικὸν non sustentatur. Ut nihil omnino vel operæ vel temporis ejusmodi curæ corporeæ impendatur, conditio humanæ sortis non permittit. Nec offenditur Deus, etiamsi episcopus non semper legat, meditetur, precetur, sed aliquando edat aut dormiat, & proinde ut cibus sibi adferatur & cubile paretur, curet, modò in talibus curandis modum non excedat & quæ officij sunt non negligat. Pari modo si uxorem habeat, aut ob periculum incontinentiæ carere eâ commodè nequeat, non offendetur Deus, si uxore aut retentâ aut ductâ aliquantum temporis rei domesticæ administrandæ interdum tribuat, nullâ interim sacri ministerij parte neglectâ vel insuper habitâ. Sicut enim priora pro conditione humanæ infirmitatis sunt necessaria, ita suo quoq; modo posterius illud.

Quod si cum episcopatu pugnat rerum domesticarum cura, & si propterea episcopo abdicanda est uxor, ne implicetur negociis secularibus: multò magis cū eodem pugnabit cura rerum politicarum, & multò magis abdicandi erunt episcopis principatus, & provinciarum ac urbium administrationes. Allegant ex Apostolo, *Nemo qui militat, implicatur hujus vitæ negociis, ut ei placeat, à quo delectus est miles*; & hinc deducunt, ministrum ecclesiæ, qui Deo militet, matrimonium non decere, ne implicetur hujus vitæ negociis. At quivis homo renatus & fidelis militiæ Christianæ nomen dedit; unde in militante ecclesiâ esse dicitur: nec eum propter hanc militiam conjugium dedecet. Certè etiam Basilius magnus Apostoli verba fidelibus quibusvis, cùm viris tum fœminis, adaptat. Interim Martinus Becanus allegare audet consuetudinem sive legem Romanorum, adducto testimonio Cornelii Taciti & Dionis, *olim prohibitum fuisse militibus conjugium, ut tanto faciliùs vacare possent militiæ.* Fateri sanè oportet, Romanos in rem bellicam, quâ ipsorum gloria & potentia nite-

2. Tim. 2, 4

Prol. in Asceticа. Man. l. 1, c. 13. cōcl. 1

nitebatur, ita intentos fuisse, ut militibus suis, dummodo militiæ toti vacarent, nec ab eâ ullo pacto se abstrahi paterentur, scortationes & contubernia lubenter indulserint. Non erat apud eos flagitium adolescentem scortarj; multò minus, militem. Eruditissimus Justus Lipsius in commentario ad ipsum illum Taciti locum, quem adduxit Becanus, ita scribit: *Contubernij militibus semper jus. A Iunone arcebant eos, non à Venere Romanæ leges.* Conjuges non habebant, sed concubinas & focarias. Num pari jure militiæ Christianæ nos vacare vel posse, vel debere, vel Deo gratum fore existiment Pontificij, & num suorum clericorum eamdem velint esse rationem, quæ olim fuit Romanorum militum; dilucidiùs eos effari oportet. Quamvis haut disparem rationem agnoscimus, qui conjuges prohiberi, concubinas & focarias permitti videmus: leges itidem, quæ de militibus concubinarijs agunt, clericis concubinarijs aptari; verbi gratiâ, Quia miles concubinæ suæ legare nequeat, ideo quoq; clericum non posse, *nam in hac materiâ*, ait Rolandus à valle è Bartolo, *æquiparatur miles armatæ militiæ & cœlestis.*

ad 14. Annal. n. 75.

vol. 1. cons. 98.

Sed ut redeamus, unde digressi sumus, quantulum est negocium uni familiæ præesse & prospicere, præsertim ubi materfamilias in se magnam ejus curæ partem recipit? At quàm ingens & arduum opus provinciarum administrationes subire, rempublicam moderari & populorum caussas decîdere? Nec quisquam nescit, principatus curam suscipere id esse negocijs secularibus non modò implicari, sed prorsus immergi. Quod si igitur negocia secularia episcopos declinare oportet, non tam fugiendum est matrimonium, quod pauca nec illa admodum magni momenti negocia habet annexa; quàm repudiandi principatus, cum quibus infinita & immensæ molis cohærent: inprimis quum ad sublevandam humanam infirmitatem matrimonium faciat, & ejus quasi quædam medela sit; administratio autem principatuum eamdem aggravet, & vix tolerabili onere opprimat. Quur inquam matrimonium clerici ineant, in promtu est caussa, nempe ut imbecillitati suæ consulant: at quur principatus suscipiant, nulla est, nisi fortè libido dominandi & ditescendi. Quamquam, ut docet Tostatus, *semper peccat, qui principatum ecclesiasticum propter divitias, potestatem & imperium desiderat.* Sanè occasionem præcipitandi in peccata matrimonium adimit; principatus suggerit. Quò enim major potentia, & sublimior dignitas,

In cap. 20. Matth. qu. 98.

gnitas,& ampliores opes, eò, quæ est hominum imbecillitas, in arrogantiam,superbiam, fastum, voluptates, luxum proclivior lapsus. Taceo, quòd principi justitiæ perperam administratæ vel denegatæ vel protractæ culpa imputetur. Qui itaq; principatuum administrationi humerum subdit, is maximis peccandi periculis se exponit: subtrahit autem, qui matrimonium contrahit. Nihilominùs episcopi nostri, ne scilicet negocijs hujus vitæ implicentur, matrimonia vitant, principatibus autem avidè inhiant, & vix iis exsatiari possunt. Quid verò ipse sanctissimus Pontifex? quid Cardinales & episcopi? quos Bononiæ, Ferrariæ, Avenioni legatos constituit, aut in aulas regum & principum mittit, interdum etiam amandat, ut bellis intersint, imò præsint? Illi scilicet negotiis hujus vitæ non implicantur, sed quanti quanti sunt, immerguntur. Nempe hoc est culicem colare & camelum deglutire.

Non implicari autem *hujus vitæ negocijs* non est rebus, quas hujus vitæ necessitas vel infirmitas exigunt, aliquam & quæ absq; majoris incommodi periculo declinari nequeat, operam impendere: sed est negociis mundanis & terrenis ita animum addicere, ut cura rerum divinarum & quæ officij ratio poscit, seponantur & negligantur. Quæ verò sint officii episcopalis, Apostolus Paulus episcopum Timotheum adloquutus & obtestatus συλλήβδην comprehendit. *Obtestor*, ait, *in conspectu Dei & Domini Iesu Christi, qui judicaturus est vivos & mortuos in illustri illo suo adventu & regno suo, Prædica sermonem illum* (*prædicatio evangelij est præcipuum*, etiam juxta Tridentinam synodum, *episcoporum munus*) *insta tempestivè, intempestivè, argue, objurga, exhortare cum omni iræ cohibitione & doctrinâ.* Hæc omnia episcopi patres familiâs, non obstantibus negociolis œconomicis, præstare possunt: an verò possint & an præstent episcopi principes, qui gubernandis provincijs & populis vacant, & qualem rationem judici vivorum & mortuorum magno illo die reddituri sint, ipsi viderint.

2. Tim. 4, 1.

Sess. 5, c. 2.

Non igitur implicatur hujus vitæ negocijs, qui ita ijs non adhærescit, ut cuiquam eorum religionem ejusq; studium posthabeat, sed cùm illa omnia tum ipsam quoque vitam, ubi gloria Christi & professio fidei flagitaverit, promtus fuerit deserere; quo animo quemvis verè fidelem, nedum fidum episcopum præditum esse oportet. Unde Apostolus: *Hoc ajo fratres, quoniam tempus est contra-*

1. Cor. 7. 29.

ctum in posterum, ut qui habent uxores sint ut non habentes, hoc est, ita habeant, ut cogitent, brevi necessitatem non habendi incumbere posse, atque adeo parati sint, si opus fuerit & professio Christianismi exigat, non habere sive amittere. Si enim ingruant persequutiones, per quas non liceat Christum retinere & uxorem, sed aut hæc dimittenda fuerit, aut ille; oportet hominem fidelem ad hanc deserendam, ut illum retineat, paratum esse. Nam *qui amat patrem aut matrem supra me*, ait Servator, *non est me dignus*. Et *si quis venit ad me & non* Matt. 10,
odit, id est, amori meo non postponit, sive, non, quàm me, minùs a- 37.
mat *patrem suum & matrem & uxorem & liberos, atq; adeo etiam ani-* Luc. 14.
mam suam, non potest meus esse discipulus. Sed sicut non sequitur, ideo 26.
animam abjiciendam, vel eâ, quamdiu per temporis angustiam integrum est, non utendum esse: ita quoq; de uxore idipsum non sequitur. Quamquam Apostolica verba postremùm adducta non solos ecclesiarum ministros, sed omnes fideles attinere manifestum est.
Pariter itaq; manifestum est, ad probandum, quod ministri, quàm 4.*dist.*26.
primùm ordinati fuerint, ab usu uxorum abstinere debeant, adhibe- *qu.*1 *art.*
ri non posse. *Apostolus*, ait, Thomas Aquinas, *verbis illis non prohibuit* 1.*ad* 1.
matrimonij actum, sicut nec rerum possessionem, quum dixit, Qui utuntur 1.*Cor.*7,31
hoc mundo, sint quasi non utentes: *sed in utroq; fruitionem prohibuit; quod patet ex ipso modo loquendi. Non enim dixit, sint non utentes, vel non habentes: sed, quasi non utentes vel non habentes.* Chrysostomus, quum memorasset opinionem eorum, qui Apostolum dicentem, *Unius uxoris virum*, de viro uxoris defunctæ, non viventis interpretantur, subjungit: *Licet eum, qui uxorem habeat, quasi non habentem esse. -- Licet eam rem honestè ac licitè capere, si quis velit. Quemadmodum enim divitiæ difficilè in regnum cœlorum introducunt, sæpè tamen id divites plurimi ingressi sunt: sic & nuptiæ, licet difficultatis in se plurimum habeant, ita tamen adsumi possunt, ut perfectiori vitæ impedimento non sint.* Hæc Chrysostomus de episcopis strictè dictis loquutus: qui tamen ut eâ ætate cœlibes essent, jam pridem usus obtinuerat. *hom.*10.*in* 2. *ad Tim.*

Hæc de priori caussâ interdicti ministris ecclesiasticis matrimonij: veniamus nunc ad posteriorem, quæ est, quòd cum matrimonio complicata sit quædam immundities, quæ sacrum ministerium & tractationem mysteriorum prorsus dedeceat, aut etiam maculet.

Hanc rationem nihil efficere nullo negocio animadvertitur,

modò observetur, quod ita est obvium ut neminem possit fugere, *primò* homines esse qui ministerijs ecclesiasticis admoveantur, non angelos; nec quamdiu hanc mortalem vitam vivunt, angelos aut *ἰσαγγέλους* fieri posse: *deinde* actum ipsum conjugalem etsi aliquid pudendum involvat, peccatum tamen non esse: *tertiò*, neque conjuges assiduò actum conjugalem exercere, neq; ministros ecclesiæ ecclesiastica ministeria omni horâ & momento obire.

Fieri aliter nequit, quin episcopi & presbyteri homines sint peccato obnoxij, sive qui, etsi peccato non dent operam, peccatum
1.Ep.1.8. tamen habeant. nam ipse sanctissimus Johannes, *Si dixerimus*, inquit, *nos peccatum non habere, nos ipsos fallimus, & veritas in nobis non est*; & do-
Rom. 7, ctor gentium, *Malum, quod nolo, hoc ago, & cerno legem in membris meis*
19. & 23. *belligerantem adversus legem mentis meæ.* Quod si igitur episcopi & presbyteri possunt esse, & munere suo fungi, qui tamen peccatum habent, & malum agunt, & in membris suis legem, quæ adversus Dei legem insurgat, cernunt; quare nequeant esse & arceri debeant, qui aliquando & congruo tempore actum conjugalem exercuerint aut
l. 1. de clericis c. 19. exerceant? præsertim quum *impuritas, quæ est in actu conjugii, peccatum non sit, licet ex peccato nata sit*, quemadmodum loquitur Bellarminus. Et Paphnutius confessor in synodo Nicænâ *σωφροσύνην ἐκάλει*
l.1. cap. 8. (verba sunt Socratis) *τῆς νομίμου γυναικὸς τὴν συνέλευσιν*, *congressum viri cum legitimâ uxore castimoniam appellavit.* Quippe *honorabile conjugium,*
Heb.13, 4. *καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, & cubile impollutum*, id est, vagarum libidinum, fornicationem, adulteriorum expers. Conjugium, inquam, quod cubile impollutum præstat, & fornicationes ac adulteria excludit, hono-
in hunc loc. rabile est. *Non in hac quidem parte*, ait Theophylactus, *preciosum & honoratum, in illa vero secus, sed totum per omnia preciosum est -- quòd in castitate hominem conservet.* Thomas: *Dominus ad ostendendum bonum esse actum matrimonij, primum signum fecit in nuptiis, & matrimonium nobilitavit præsentiâ suâ corporali, & nasci voluit de conjugata.* Haymo: *Immaculatus lectus, immaculati & illi inde surgentes, hoc est, maculam peccati inde non trahentes.* Cyrillus Jerosolym. catechesi Illuminatorum quartâ: *Ne, cum magnoperè studes continentiæ, sis inflatus adversus illos, qui occupati sunt in nuptiis: nam & hi mundi sunt. Honorabile enim conjugium, & thorus immaculatus, dicit Apostolus. Et tu quid ignoras, nunquid non ex nuptiis natus es?* Adde matrimonium juxta Pontificios sacramentum esse, & ex opere operato, gratiam conferre. Si igitur, ut ostensum fuit, pecca-

tum non prohibet à ſacro officio, quare cenſebitur prohibere, quod peccatum non eſt? imò quod caſtimonia eſt? quod ſacramentum eſt?

Verum quidem eſt, verecundiam humanam, ut notavit Auguſtinus, in actu illo ſecretum ſemper quærere: ſed eadem ſecretum quoq; quærit, quum veſica vel alvus eſt exoneranda: nam hîc quoque aliquid turpitudinis occurrit, non tamen moralis, ſed naturalis, à peccato itidem ſine dubio ortæ. Si ob hanc turpitudinem nullum arcent, quare arcent ob alteram illam? Dicent fortè, nec hanc turpitudinem nec peccatum, quale paullò antè memoravimus, declinari ullo pacto poſſe: idcirco, quia fieri aliter nequeat, adſumi cùm huic turpitudini tum iſti peccato obnoxios. At alteram actus conjugalis poſſe evitari. Interim bene ſe habet, quòd conſtet, non quemvis defectum, aut turpitudinem phyſicam, qualis eſt illa in actu conjugij, hominem ſacro miniſterio indignum reddere. Addo, hanc ipſam operis conjugalis, quâ de modò loquimur, communiter & ordinariè abſque periculo lapſus in verum & magnum peccatum evitari non poſſe. Periculum autem incurrendi peccatum & turpitudinem moralem turpitudini, quæ generis moralis non ſit, longè præponderat. Magis, inquam, urget probabilis metus peccati, etſi futuri, quàm aliqua turpitudo phyſica, etſi præſens: & ſatius eſt turpitudinem ejuſmodi aliquam à ſe non ſegregare, quàm periculo peccandi ſe exponere. Verbi gratiâ. Si detur optio duorum, aut ulcere ſanioſo non ſine aliquâ turpitudine phyſica laborare, aut immunem ab iſtâ ſanie exponi non improbabili periculo lapſus in grande peccatum; malim turpitudinem illam, quàm hoc periculum admittere. Sic etiam, ſi ſanum judicium adhibuerimus, de conjugio erit ſtatuendum; cujus opus, quà ſubſtantiam actus, ab ipſo integritatis ſtatu non fuiſſet alienum. Quod animadvertens Thomas Aquinas ad objectionem, *Cui ſemper annexa eſt verecundia, ei non convenit plena innocentia*; reſpondet, *Nego, quia ſæpè homines verecundantur de aliquibus naturalibus defectibus, qui tamen poſſunt homini convenire cum plena ſui innocentia.* Ineptiſſimè & perverſiſſimè ſcripſit alicubi Stanislaus Hoſius: *Copulatio conjugalis remotum ab arbitris cubile requirit. Certè non qui benè, ſed qui malè agit, odit lucem, ait Chriſtus: omnia verò rectè facta, in luce collocari volunt. Hæc igitur opera tenebrarum pugnant cum ſacerdotio maximè, cujus opera in luce collocari volunt.*

14. de C. D. c. 17.

4. diſt. 31. art. 2.

Confeſſ. fidei c. 56.

Dixi autem expressè, *quà substantiam actus.* Lapsus enim & privatio pristinæ perfectionis imaginisq; divinæ in appetitum invexit inordinatum & abnorme quid, sine quo ferè actus non exercetur. At exorbitans illa cupiditas non est actus ipse, licet cum eo conjuncta inveniatur, imò ad eum sæpè incitet. Quin is huic malo medetur, & æstum libidinis, qui, absque isto foret remedio, usq; magis ac magis & præsentiore cum periculo effervesceret, sopit & restinguit. Nuptiæ itaq; concupiscentiam non faciunt aut invehunt, sed ipsam, quæ denegatis nuptijs maximè effrenis & periculosa futura, reprimunt & in ordinem cogunt. *Hanc ob caussam,* ait Chrysostomus, *data est viro mulier adjutrix, ut effervescentem naturam coërceat, ut concupiscentiæ fluctus sedet.*

hom.3.in Vidi Dominum.

Dicebamus etiam paullò ante, sed in transcursu, matrimonium apud Pontificios sacramentum esse, & ex opere operato gratiam conferre. Jam quodammodo quod sacramentum ecclesię est & gratiam confert, ob aliquam turpitudinem dedecere potest ecclesiæ ministros? Num ecclesia aliquod sacramentum habet, quod ipsis ecclesiæ ministris non convenit? Regerent. Etiam ordines sacramentum esse, & tamen non convenire, ut omnibus fidelibus conferantur: sic quoq; etiamsi matrimonium sacramentum sit, inconveniens tamen esse, ut ab omnibus & nominatim ecclesiæ ministris suscipiatur. Sed nihil agunt. Quæro enim num episcopis & presbyteris hoc sacramento interdictum sit propter excellētiam ejus, quia videlicet ipsi eo indigni sint, quemadmodum non convenit quosvis è vulgo sacris ordinibus initiari; quòd tanto honore & gradu sint indigni, nec convenit infantes Eucharistię participes fieri, quod mysteriũ sit infantium conditione & captu sublimius: an verò propter defectum & turpitudinem, quæ in ipsâ re sive in matrimonio deprehendatur? Prius certè non dicunt, sed hoc posterius. Eò enim ratiunculæ, quas afferre solent, tendunt. *Nullus carnis usus,* ait Soto, *spiritualium ministerio sic adversatur, ac sordidus iste.* Item, *Usus uxoris non modo corpus conspurcat, verùm & mentem deprimit & obnubilat.* Bellarminus: *In actu conjugij negari non potest, quin admixta sit quædam impuritas & pollutio.* Manet itaq; quod ex ipsorum opinione intulimus, nempe Ecclesiam habere aliquod sacramentum, quod propter annexam sibi spurcitiem & impuritatem ecclesiasticos ministros dedeceat. Quod equidem de aliquo sacramento non nisi absurdè, & fortè etiam impiè affirmari, nullus dubito.

de Iust. & jure l. 7. q.16.art.1

l.1.de cler. c.19.

Nos.

Nos autem turpitudinem illam non moralem sed physicam esse suprà ostendimus: & ipsum actum secundum suam substantiam in innocentiæ statu & paradiso, etiamsi protoplasti non peccassent, exercendum fuisse. Quod autem ab innocentiâ integri hominis alienum non fuisset, quomodo à sanctitate ministrorum ecclesiæ, in carnis infirmitate degentium, alienum sit? *Certum est*, ait Augusti- 14. de C.
nus, *masculum & fœminam ita primitùs institutos, ut nunc homines duos* D. c. 22.
diversi sexus videmus & novimus. -- Quisquis autem dicit non fuisse coituros nec generaturos, nisi peccassent; quid dicit, nisi propter numerositatem sanctorum necessarium fuisse hominis peccatum? Idem, quando actum 14. de C.
matrimonialem, ut suprà dicebamus, secretum quærere scribit, *lici-* D. c. 18.
tum tamen *& honestum* vocat. Verba ejus sunt: *Quid concubitus conjugalis, qui secundum matrimonialium præscripta tabularum, procreandorum fit caussa liberorum? Nonne & ipse, quamquam sit licitus & honestus, remotum ab arbitris cubile conquirit? -- Unde hoc, nisi quia sic geritur, quod deceat ex natura, ut etiam quod pudeat, comitetur ex pœna.* Quidquid itaq; hîc est pudendi, id non morale, sed naturale, non culpabile sed pœnale esse censet Augustinus.

In eamdem sententiam pedibus eunt doctores Scholastici, qui hac de re ad distinctiones XXVI. & XXXI. quarti Sententiarum videri possunt. Pauca saltim ex paucis adscribam. Thomas Aquinas: *Impossibile est dicere, quòd actus, quo procreatur proles, sit universaliter illicitus, ut in eo medium virtutis inveniri non possit, nisi ponatur secundum quorundam insaniam, quod res naturales creatæ sint à Deo malo.* Item: *Turpitudo illa concupiscentiæ, quæ actum matrimonii semper comitatur, non est turpitudo culpæ, sed pœnæ.* Bonaventura: *Matrimonium excusat à peccato, non quod est, sed quod aliàs esset, nisi matrimonium interveniret.* Richardus de mediâ villâ: *Contrahentibus matrimonium dignè, confertur gratia gratum faciens, non tantùm gratis data.* Et *dicendum, quod per matrimonium reprimitur concupiscentia in sua radice per gratiam, quæ confertur in matrimonio: excluditur etiam turpitudo, quæ sine matrimonio esset in carnali copula, & per illum actum ab aliis corruptelis retrahitur.* A Petro Paludano hæ ponuntur conclusiones. Prima: *Actus ma-* 4. dist. 26.
trimonii est bonus & licitus, quia quicquid est bonum in se, bonum est ipsum q. 2. art. 1.
fieri. -- Sed bonum est esse naturam humanam, quum sit de operibus Dei: vidit enim Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Sed ipsa non potest fieri nec conservari licitè secundum cursum naturæ, nisi per actum istum. Ergo. Nec

obstat quòd in actu carnali non potest homo actu cogitare de Deo. Est enim peccatum mortale illud, quod separat à Deo habitu. Dico autē separare à Deo habitu non omne vel solum peccatum, quod generat habitum: sed illum etiam actum, qui habitum tollat, quo Deo per caritatē conjungimur. Illud verò, quod actu dividit hominem à Deo, sic scilicet, quòd, dum durat, non potest actu ferri in Deum, dum tamen non tollat habitum Deo conjungentem, in quantū hujusmodi, non est peccatum. Pari modo eamdem objectionem diluit Thomas Aquinas, è quo descripsisse videtur Durandus; cujus verba, quoniam planiora sunt, subjicio. *Dicimur Deo conjungi dupliciter: uno modo secundum habitum gratiæ & caritatis; & illud, quod separat hanc conjunctionem, est peccatum, etiam mortale: alio modo secundum actum contēplationis & dilectionis; & hæc conjunctio potest separari per aliquid, quod non est peccatum, seu per solam occupationē animi circa res exteriores, quantumcumq; licitas. Prima conjunctio non separatur per actum matrimonii, sed secunda tantùm.* Hæc Durandus. Paludani secunda *conclusio est, quod actus iste non solùm est malus, sed meritorius etiam: quia actus virtutis caritate informatus semper est meritorius. Iste est hujusmodi. Ergo. Quia quando cognoscitur uxor debitum reddendo, est actus justitiæ: quando autem petendo propter prolem ad cultum Dei educandam, est actus religionis.* Tertia *conclusio ex his, quòd matrimonium est bonum: quia cujus usus bonus est, ipsum quoq; bonum est. Sed usus matrimonii est bonus: quia quum actus carnalis aliquando fit bonus, nec possit honestior nec magis debitis circumstantiis vallatus esse, quàm quando est in matrimonio; imò aliter semper fit malus & contra jus naturale, ergo.* Ista totidem verbis è Paludano visum fuit adscribere. Gulielmus Arvernus episcopus Parisiensis, *Matrimonium*, ait, *est sancta & sanctificativa atq; perfecta societas maris & fœminæ.*

l. de Sacrament.

Si, quemadmodum nos docent, quorum verba recitavimus, matrimonium sanctum est & sanctificativum; si confert gratiam, per quam in suâ radice concupiscentia reprimatur; si actus matrimonialis quando rectè fit & ratione regulatur (quomodo cùm hunc tum alios actus à clericis præsertim fieri & regulari oportet) bonus est, imò meritorius, quippe actus justitiæ & religionis: si hæc, inquam, ita se habent, quemadmodum tanti nominis doctores nos docēt; quomodo verum erit in conjugio & in ejus actu impuritatem & turpitudinem tantam deprehendi, ut indignum & indecorum sit conjuges ad sacrum ministerium adhiberi? ut inconveniens sit sacros ministros sive matrimonium contrahere, sive matrimonio uti?

Pon-

Pontificij quidem nonnulla è Vetere testamento in argumentum decentiæ sive convenientiæ adducunt. Ut autem suprà monuimus, inde colligi vel concludi nequit, Apostolos omnibus sacrorum Novi testamenti ministris perpetuam continentiam indixisse; nec quisquam homo sanus ex talibus argumentis factum Apostolicum evincere conabitur. Neque verò colligi inde potest, opus fuisse aut magnoperè decuisse, ut posterioris ævi ecclesia ejusmodi continentiam, quam Apostoli nemini imposuerant, sanctionibus & præceptis clero injungeret. Nullum exstat peculiare in vetere testamento de ministrorum continentiâ, multò minùs de perpetuâ continentiâ mandatum. Quomodo igitur inde deducetur, opus fuisse aut decuisse ut ecclesia novi testamenti suo clero perpetuam continentiam indiceret? Pag. 19.

Videamus tamen obiter loca, quæ solent adducere. Quum promulgaturus esset Deus legem è monte Sinai, *edixit Mosi, Ito ad populum, ut sanctifices eos hodie & cras, & lavent vestimenta sua, ut sint parati in diem tertium -- Descendit ergo Moses ad populum, sanctificavitq; populum, ut lavarent vestimenta sua, edicens populo, Estote parati in diem tertium, ne accedito quisquam ad uxorem.* Quum Deus suam majestatem & præsentiam peculiari modo, quo numquã aliàs usus fuerat, nec umquam usurus posteà erat, populo declaraturus esset, nihil mirum, si populum externâ munditie, cujus istis temporibus ratio magna habebatur, præter solitum præparari voluit. Ipsos etiam sacerdotes paris cum populo conditionis hîc esse, & non minùs, quàm illum, sanctificari oportere, posteà Dominus inculcat. *Descende*, ait Mosi, *& contestare populum, ne perrumpat terminos ad videndum Dominum, & cadant ex eo multi. Sacerdotes quoq;, qui accedunt ad Dominum, sanctificentur, ne percutiat eos.* Hęc licet indicta prius fuissent, denuò tamen Dominus indici voluit. ne populus, quem curiosum noverat, cupiditate arcana videndi exitium sibi accerseret. Quin ne sacerdotes, quandoquidem soliti sacrificare, atq; ita propiùs ad Dominum accedere, sibi plus aliquid licere, aut sese à communi lege & conditione exemtos putarent, ideo ipsis peculiariter, quod aliàs omnes concernebat, & omnibus pridem injunctum fuerat, proponi voluit. Rectè enim in hunc locum Abulensis: *Licet isti sacerdotes accedant ad Dominum, non propter hoc credant se esse mundos, ita quòd non debeant mundari, quia hîc oportet esse specialem munditiam, quia aliquid speciale faciendum est.* Erant Ex. 19, 10. Ex. 19, 21.

autem

autem sacerdotes adhuc eo tempore, quo nondum initiati Abaron ejusque filij, primogeniti familiarum, ut agnoscit R. Salomon Jarchides hîc, & Chaldæus Onkelos ad versum quinctum sequentis capitis XXIV. Jubebantur itaque cùm populus tum sacerdotes ejus temporis non modò vestes lavare, sed etiam abstinere congressu uxorum, ut immundicie quadam physicâ, non ut turpitudine morali. Utrumq; enim ad munditiem illam externam ritualem pertinere, & legitimum usum uxoris inter crimina referri non posse manifestum est. Hoc etiam, obtinuisse illis temporibus *diversas ablutiones & ritus*
Heb. 9. 10. *carnales, qui usq; ad præstitutum tempus directionis impositi essent*; item ceremonias *sanctificantes ad carnis puritatem*: quæ ad tempora Novi testamenti transferri non debent. Nulla igitur est consequentia, Populus Israeliticus & ejus temporis sacerdotes ad excipiendũ Deum, qui insolito modo se præsentem exhibiturus & legem promulgaturus erat, abstinentiâ ab uxoribus biduanâ præparabantur: Ergo ministri Novi testamenti perpetuò debent abstinere. Etiamsi nec indecorum nec illaudabile esse lubenter concedamus, si etiam hodie sacrorum ministri, quum instat solennior sacrorum administratio, abstineant: idipsum tamen ex ipso præcepto demonstrari nequit. Est enim responsio in promtu, præceptum illud & illam abstinentiam ad ritus puritatem carnis concernentes, qui pridem cessaverint, pertinere: quin ne ipsos quidem Israëlitas, nisi semel & per paucos dies, tempore promulgatæ legis, obligasse.

& 13.

Eandem carnis puritatem, sive ritualem aut corporalem (si ita appellare libeat) munditiem spectaverit lex in capite decimoquincto Levitici, juxta sensum, quem illi tribuit versio Tremelliana, his verbis concepta: *Mulier etiam, quum vir concubuerit cum ea concubitu seminis, ambo lavabuntur aqua & immundi erunt usque ad vesperam.* Et sanè in eam sententiam accepit Theodoret. Διὰ τοῦτο, inquit, τοὺς μιγνυμένους ἀκαθάρτους καλεῖ, καὶ κελεύει καθαίρεσθαι, ἵνα κωλύῃ τῆς συνουσίας τὸ συνεχὲς ἡ περὶ τὴν κάθαρσιν ἀσχολία. Accepit quoq; similiter Hesychius; nec non Liranus & Tostatus, quos sequuntur ex hodiernis scriptorib. nonnulli. Sed verò similiùs & rectiùs de alio quodam corporalis impuritatis genere exponunt Pagninus, Munsterus & Vatablus; quib. haut obscurè favere videtur Onkelos Chaldæus & vulgatus Latinus interpres. Gregor. autem magnus respondens quæstionibus Augustini episcopi Anglicani non saltim ita, quemadmo-

Vers. 18.

Resp. ad qu. 10.

admodum priores, accipit, sed Christianis quoque non absimile onus imponit. Verba ejus, quæ Gratianus quoque exscripsit, hæc sunt: *Vir cum propriâ conjuge dormiens, nisi lotus aquâ, intrare ecclesiam non debet: sed neque lotus intrare statim debet.—Et quamvis de hac re diversæ hominum nationes diversa sentiant atque custodire videantur, Romanorum tamen semper ab antiquioribus usus fuit, post admixtionem propriæ conjugis & lavacri purificationem quærere, & ab ingressu ecclesiæ paululum reverenter abstinere.* Tostatus, quum hanc Gregorii sententiam commemorasset, subjicit *istam consuetudinem posteà apud ipsos Romanos in desuetudinem abiisse, quia erat*, inquit, *ceremoniis Iudaicis similis.* Ceremoniæ videlicet Judaicæ Christianismum non decent, & proinde nec ad rem, quâ de nunc tractamus, quicquam faciunt. 33.qu.4. cap.7. in c.5.Matt qu.249.

Magis eò fecerint verba Apostoli Pauli, quibus non quidem solis sacerdotibus, sed omnibus omnino fidelibus non mandat, sed consulit, aut saltim, si faciant, probat, nempe si vacaturi jejunio & precibus ad tempus abstineant. *Ne fraudate*, inquit, *alius alium, nisi siquid ex consensu ad tempus, ut vacetis jejunio & precibus: & rursus simul convenite, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.* Aliàs quidem juxta documentum Servatoris, *oportet semper orare*; & juxta Apostolum, *in oratione perdurare*, & *indesinenter orare*. Abstinentia itaque, qualis ab Apostolo suadetur, non propter quotidianas, sed propter extraordinarias & insigniter solennes intentissimasque preces suadetur, ut intelligi etiam potest ex eo, quod dicit ἵνα σχολάζητε, & quod jejunium precibus jungit. *De accuratiore precatione loquitur*, ait Chrysostomus. *Quod si eos, qui mutua consuetudine utuntur, orare prohibet, adsiduæ orationi quodnam tempus relinquetur? — Propter ea non dicit simpliciter*, ut oretis, *sed* ut orationi vacetis. Hæc rectissimè ad istum locum observavit Chrysostomus; & ex eo descripsit Theophylactus. Sicut itaque præparatio, qualis ad audiendam promulgationem legis Israëlitis injungebatur, extraordinaria fuit: sic etiam qualis hîc ad orandum præparatio suadetur, non est quotidiana. Similem exhortationem ad publicam & solennem deprecationem legere est apud Joëlem prophetam: *Clangite buccinâ è Sione, indicite jejunium, promulgate diem interdicti, colligite populum, indicite congregationem, congregate senes, colligite parvulos & sugentes ubera: egrediatur sponsus è cubiculo suo, & sponsa è thalamo suo.* Hæc enim ultima verba abstinentiam, qualem Apostolus suasit, indicant. 1.Cor.7,5. Luc.18,1. Rom.12,12. 1.Thess.5,17. hom.19.in 1.Cor. c.2.v.15.& 16.

Jam si consilium Apostoli ad omnes fideles spectans peculiariter ministris applicetur, non poterit aliter, nisi in hunc ferè modum: Sicut probat Apostolus, oraturos solenniùs aut intentiùs quàm quotidie sive potest sive solet à fidelibus orari, abstinere; ita quoque probandum erit, si ministri solenniora ministeria vel è caussis gravioribus obituri abstineant. Et sicut propter ordinarias & quotidianas preces, quas numquam intermitti decet, non suadetur perpetua abstinentia: ita quoque propter ordinaria & quotidiana ministeria suaderi non debet. Quin ad ipsos quoque ministros, utpote homines & humanæ imbecillitati obnoxios pertinet altera moniti Apostolici pars: *rursus simul convenite, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.*

1. Chron. 24. Lubet ad reliqua veterum observationum converti. Sacerdotes, ajunt, à Davide in XXIV. classes, quæ per vices ministerium in templo obirent, distributæ sunt. Eos autem, quorum ex ordine vices ministrandi advenissent, relictâ domo suâ Jerosolymis & in templo vel prope templum commorari oportuit: ab uxoribus itaque separari. Sed hæc separatio non nisi per accidens erat. Quin à Mose usque ad Davidem & priusquam sacerdotes in classes digererentur & vices illæ constituerentur, anni plus minus quadringenti. Si abstinentia sacerdotum ab hac classium digestione initium trahit & pendet, quid fiet tot antè-exactis annis? Cæterùm nullâ sive Mosis sive Davidis lege jubentur separari vel ab uxoribus
Luc. 1. v. 23. & 39. abstinere sacræ functionis ergò. Interim Zacharias qui habitabat in montanis Judææ, quum vices ejus essent, Jerosolymas profectus uxorem domi relinquebat: peractâ functione domum & ad uxorem reversus est. Idem de reliquis extra sacram urbem hinc inde sparsim habitantibus sacerdotibus dicendum. Hoc itaque totum ex accidenti fuit, non ex aliquâ peculiari lege, quæ de separatione vel abstinentiâ à legitimis uxoribus nulla exstat. Pontifex maximus Jerosolymis semper erat, quotidie templum frequentabat & sacris operabatur. Nusquam usu uxoris ei interdicitur, cui tamen de rituali munditie præstandâ & corporalibus impuritatibus vitandis quàm plurimæ leges positæ. Non licebat ei ulla funera curare
Lev. 21. v. 11. 12. 13. vel adire; ne patris quidem aut matris, quin nec è sanctuario, si ibi ad ipsum de obitu suorum nuncius venisset, egredi. Non licebat nisi virginem uxorem ducere: de conjugio ejusque usu nulla lex

lex alia ipſi ponitur. Quin de cæteris ſacerdotibus ſanxerat Deus, *v.17. &*
ut qui vitio aliquo corporis laborarent, manci videlicet, gibboſi, *ſeqq.*
vari, valgi, vatii, ſtrabones, pæti, aut aliter deformes, ſacrificiis offe-
rendis abſtinerent. Item: *Quicumque è ſemine Aharonis acceſſerit ad* *Lev.22,3.*
res ſacras, quas ſanctificaverint Iſraëlitæ Domino, dum immunditia ejus in
ipſo eſt: utique exſcindetur ille ipſe à facie meâ. Quisquis è ſemine Aharonis
eſt leproſus, aut gonorrhœâ laborat, de rebus ſacris ne comedito, usque dum
mundus fuerit: ſimiliter qui tangit quodcumque immundum cadaver, aut
vir è quo egreditur effuſio ſeminis, nempe inter dormiendum, ſive per
occaſionem immundi alicujus ſomnii; quod Matthiæ Pontifici no-
cte ſolenne jejunium prægreſsâ accidiſſe, & propterea Joſephum
Ellemi filium, qui ſacra eo die obiret, ſubſtitutum fuiſſe Joſephus
hiſtoricus commemorat. Gonorrhœa & talis caſus (מקרה־־לילה *17.Antiq.*
dicitur Deuteron. XXIII. 10; קרי Rabbinis) quemvis, cui conti- *cap.8.*
giſſet, inquinabat. Sacerdotes igitur ſacris & eſu ſacrorum, quo-
usque mundarentur, arcebat, quemadmodum cæteræ quoque lega-
les pollutiones. Sequitur enim apud Moſen: *Aut qui tetigerit ullum*
reptile, quo immunditia contrahitur, aut hominem quo quis polluitur ſe-
cundum omnem immunditiem ejus. Quicumque tetigerit illud, immundus
erit usque ad veſperam, nec comedet de rebus ſanctificatis, niſi laverit carnem
ſuam aquâ. Ecce, quàm accuratè & diſtinctè præcepta dat Deus
de pollutionibus, quibus ceremonialiter immundi & ad tractanda
vel comedenda ſacra inepti redderentur ſacerdotes. Nusquam in-
ter eas commemoratur uſus legitimæ uxoris: nec eâ de re ſacerdoti-
bus aut Pontifici aliæ, quàm populo, leges ſtatuuntur. Perperam
igitur à veterum ſacerdotum exemplo ad abſtinentiam miniſtris
Evangelii imponendam proceditur, quum nulla talis veteribus im-
poſita fuerit: qualis etiam, ſi vel maximè impoſita fuiſſet, ad ſyna-
gogam tamen & ritus carnales pridem abolitos tota pertineret, nul-
latenus ad eccleſiam & miniſtros Novi teſtamenti trahenda.

Denique Achimelecum adducunt, dicentem Davidi ſacros
coram Domino propoſitos panes ad eſuritionem ſuam ſuorumque
pellendam, quum alii in promtu non eſſent, ablaturo: *Si caverint ſibi* *1.Sam.21.*
adoleſcentes, utique à muliere. Haut fas erat aliàs quemquam ſacris *v.4.*
illis panibus veſci præter ſolos ſacerdotes, ut disertè docet Servator *Matt.12,4.*
ipſe, & habet lex Moſaica Levitici XXIV, 9. Quum autem nihilo-
minus Davidi ſuccurrere cuperet Achimelecus, & non tam rigori

ritus inhærendum, quàm hominibus in necessitate constitutis subveniendum existimaret, illud de mulieribus cautelæ ergò adjecit. Quasi diceret, Vobis quidem non licet panes illos manducare: interim quum fame premamini, & equidem vobis opem ferri æquum putem, videndum ut dum aliquâ parte à lege exorbitamus, aliâ quâpiam istum defectum compensemus, quod sic fiet, si, qui sacerdotes non estis & præter solitum sacro pane vescemini, cum peculiari etiam & insolitâ munditie eo vescamini, nempe post abstinentiam à mulieribus. Nam, ut diximus, nullum præceptum abstinentiæ sacerdotibus, utut panes istos comesturis, datum. Videtur itaque Achimelecus de suo adjecisse, & requisivisse, ut qui præter legem & consuetudinem sacros panes comesturi essent, iidem quoque munditie, præter quàm exigeret lex & consuetudo, pollerent. Non itaque sequitur: A Davide panes sacros comesturo exigitur abstinentia ab usu conjugii; Ergò etiam à sacerdotibus eosdem comesturis, aut à ministris Novi testamenti sacramenta celebraturis. David enim cum suis extra ordinem & legem eos comedebat: illi verò ordinariè & legitimè comedebant, quemadmodum hi etiam sacramenta celebrant. Quamquam evinci itidem nequit, Achimelecum spiritu divino, & non judicio proprio & humano ejusmodi abstinentiam exegisse.

Occurrit alia quoque expositio, & quidem, ut mihi videtur, priore probabilior, quam subjungo. Quantam munditiem externam in sacerdotibus res sanctificatas comesturis Dominus requisiverit, & quàm ab omni legali pollutione puros esse voluerit, è superioribus est manifestum. Inter omnes autem legales impuritates maxima, quæ à menstruo muliebri. Non modò ipsa fluxum patiens, immunda erat: sed quisquis tetigisset eam, aut cubile ejus, vel sedile, vel rem quamcumque sive lecto ejus sive sellæ impositam, immundus erat usque ad vesperam, obligatus aquâ abluere cùm semetipsum, tum vestes suas. Quum igitur Achimelecus Davidi panes sacros traditurus esset, monet priùs de munditie, quam vel in ipsis sacerdotibus sanctificata comesturis sub mortis interminatione Dominus exigeret, ut cogitaret David de suorum statu, ne duplici modo termini legis excederentur, dando videlicet panes sacros non modò laicis, sed etiam immundis laicis. Omnium autem impuritatum maximam esse, quæ à pollutione muliebri:

Lev.15. v. 19. & seqq.

ab eâ igitur inprimis & præcipuè, utut fortè aliarum isto temporis & necessitatis articulo haberi ratio non posset, mundos esse oportere. Huc eunt, nisi fallor, Chaldæus Jonathan & R. Levi ben Gerson. Sensus itaque fuerit responsionis Achimelici: *Non est panis communis penes me, sed panis sanctus. Si caverint sibi adolescentes, utique à muliere,* id est, quicquid sit de aliis pollutionum generibus, modò eâ, quæ ab immunditie muliebri contrahitur, inquinati non sint, audebo sacrum panem porrigere. Regerit David: De mulieribus non est, quòd sis sollicitus, *imò verò mulier remota fuit à nobis heri & nudiustertius, ex quo egressus sum, & fuerunt adolescentum vasa,* instrumenta, cophini, quibus panis excipietur, *sancta,* id est, munda, nullis impuritatibus aut muliebri contactu contaminata. *Quin ipse* ille panis *est viá profani,* hoc est, jam remotus à conspectu Domini non obtinet ampliùs tantam sanctitatem, sed habet quodammodo rationem communis panis, ut in casu necessitatis ab eo etiam, qui sacerdos non sit, manducari citra piaculum possit. *Et etiam* hoc considera, *quia sanctificabitur hodie in vase,* in vase videlicet mundo & nullâ sorde vel immunditie inquinato reponetur, portabitur, servabitur. Hæc pluribus dicere voluimus, ut locus Scripturæ, non nullius aliàs sive obscuritatis sive ambiguitatis, exponeretur: minimè verò, quòd in eo aliquod Pontificiæ caussæ præsidium esse existimaremus.

Fundamentum itaque nullum solidum alicujus convenientiæ è Vetere testamento erui potest. Nunc porrò consideremus, quænám tanta sit sive sanctitas sive sublimitas muneris & actuum à subdiaconis, diaconis & presbyteris solitorum præstari, quorum intuitu conjugium, quod Scriptura honorabile pronunciat, censeri debeat profanum aut pollutum, minimèque dignum, cum quo eximiis adeo & præcellentibus officiis destinati quicquam habeant commune. Subdiaconos ordinandos in hunc modum affatur episcopus: *Adepturi, fratres carissimi, officium subdiaconatus, sedulò attendite, quale ministerium vobis traditur. Subdiaconum oportet aquam ad ministerium altaris præparare, patinam & calicem ad altare deferre, & diacono ministrare pallas altaris, & corporales abluere: ubi corporales pallæ lotæ fuerint, nullum aliud linteamen debet lavari; ipsa lotionis aqua in baptisterium debet effundi.* Hæc videlicet talia sunt, ut infra eorum dignitatem censeri oporteat conjugium. Futuris diaconis munia,

quæ obituri ſunt, ſic proponit: *Promovendi dilectiſſimi ad Leviticum ordinem, cogitate magnopere ad quantum gradum eccleſiæ adſcenditis. Diaconum enim oportet miniſtrare ſacerdoti ad altare, baptizare & prædicare verbum Dei.* Primum illos facere ſcimus: poſteriora duo quando præſtent, ignoramus; & ut maximò præſtent, propter ea tamen continentiam non indici novimus, ſed quia deſerviant altari, ad quod Euchariſtia adminiſtratur. Quo nomine presbyteris conjugium interdicunt, nempe quòd illi non modò è longinquo deſerviant, ſed Euchariſtiam conſecrent & incruentum ſacrificium ipſi peragant. Interim hujus ſacrificii particeps fit populus Chriſtianus, nec intimiùs vel artiùs cum corpore & ſanguine Domini conjungitur miniſter Euchariſtiam conſecrans, quàm quivis fidelis: eſto etiam, quòd ad conſummandum ſacrificium, ut illi volunt (nam contra errores, quos de ſacrificio Miſſæ fovent, nunc non diſputamus) res conſecratas abſumere neceſſe habeat. Sicut itaque miniſter vel, ſi ita libeat appellare, ſacerdos corpus Domini manducat & ſanguinem bibit, ita quoque populus fidelis. Univerſum itaque populum fidelem conjugio prohiberi oporteat, ſiquidem myſtica illa conjunctio & reverentia Chriſto, qui ſe in ſacramento tractandum & manducandum exhibet, debita, ſufficiens & adæquata prohibendi conjugii cauſſa fuerit.

At ſacerdotes, ajunt, quotidie offerunt & miſſam celebrant! Num verò omnes? Quot ſunt presbyteri, qui vix ter in anno, & quot epiſcopi, præſertim in Germaniâ, qui vix ſemel in totâ vitâ celebrant? Et quis juſſit eos celebrare, quando nulli adſunt communicantes? In primævâ & purâ eccleſiâ ſingulis diebus dominicis à præſide ſive epiſcopo conſecrabatur & ab omnibus fidelibus participabatur Euchariſtia, ad abſentes ægrotos etiam opera diaconorum deferebatur, ut conſtat ex Apologiâ poſteriore Juſtini. εὐχαριστήσαντος τοῦ προεστῶτος, καὶ ἐπευφημήσαντος παντὸς τοῦ λαοῦ, οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι διδόασιν ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος, καὶ τοῖς οὐ παροῦσιν ἀποφέρουσι. Quid hìc præcipuum habuerunt præ populo presbyteri? Au-
epiſt.118. guſtinus de praxi ſuorum temporum loquutus, *alii*, inquit, *quotidie*
cap.2. *communicant corpori & ſanguini dominico, alii certis diebus accipiunt; alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur, alibi ſabbato tantùm & do-*
cap.3. *minico, alibi tantum dominico.* Et poſt nonnulla: *Ille honorando non audet*

audet quotidie sumere, & ille honorando non audet ullo die prætermittere. Hieronymus scribit Romæ & in Hispaniâ consuetudinem fuisse, ut quotidie à fidelibus sumeretur eucharistia. Gennadii Massiliensis in libro de ecclesiasticis dogmatibus, quem Augustino olim tribuebant, hæc est sententia : *Quotidie eucharistiæ communionem percipere nec laudo, nec reprehendo. Omnibus tamen dominicis diebus communicandum suadeo & hortor, si tamen mens sine affectu peccandi sit.* Dico itaque, si vel maximè aliquem quotidie eucharistiam consecrare aut sumere oporteat, statuendum esse quod de quotidianis, & ordinariis precibus suprà asserebamus. Nec istas propter usum conjugii, nec hunc propter istas aboleri necesse est. Idem de consec ratione & sumtione eucharistiæ dicendum, si quotidiana & ordinaria fiat. Neque illi, qui olim quotidie eucharistiam sumebant, propterea conjugio renunciabant : & Augustinus ad quotidianam vel frequentem sumtionem cohortatus de deserendo conjugis usu nihil addit. *Accipe*, inquit, *quotidie, quod quotidie tibi prosit. — Ergo tu audis, quod quotiescumque offertur sacrificium, mors Domini, resurrectio Domini, elevatio Domini significetur, & remissio peccatorum ; & panem istum vitæ nostræ quotidianum non assumis?* Sin, quod usitatius, non quotidie quisquam aut consecrat aut sumit, sed per intervalla ; nihil obstat, quò minùs ut ad preces solenniores, ita quoque hîc, abstinentiâ cùm à cibo tum à conjuge sese præparet : nec propterea cuiquam perpetuam abstinentiam indici , vel conjugio interdici opus est.

epist.28. & 50.

cap.53.

pag. 58.

in evang. sec.Lucam serm.28.

Ad eum ferè modum synodus Forojuliensis sub Carolo & Pipino imminente die dominico fideles præparari cupit. *Diem dominicum incoante noctis initio, id est, vesperâ sabbati, quæ lucescit in primam sabbati, quando signum insonuerit — venerari omnibus mandamus Christianis. Abstinere primùm ab omni peccato, & ab omni opere carnali, etiam à propriis conjugibus, & ab omni opere terreno, & ad nihil aliud vacare, nisi ad orationem.* De percepturis sacrosanctam eucharistiam idem habetur in constitutionibus capitularibus Caroli , Ludovici & Lotharii ab Ansegiso abbate collectis. Ipsa verba subjungo. *In perceptione corporis & sanguinis dominici magna discretio adhibenda est. Cavendum est enim, ne si nimium in longum differatur, ad perniciem animæ pertineat , dicente Domino , Nisi manducaveritis carnem filii hominis & sanguinem ejus biberitis, non habebitis vitam in vobis. Si verò indiscretè acci-*

cap.13.

lib.2.c.33.

accipiatur, timendum est illud, quod ait Apostolus, Qui manducat & bibit indignè, judicium sibi manducat & bibit. Iuxta *ejusdem ergo Apostoli documentum probare se debet homo, & sic de pane illo manducare & de calice bibere: ut videlicet & abstinens aliquot diebus ab operibus carnis, & purificans corpus animamq; suam præparet se ad percipiendum tantum sacramentum, exemplo David, qui nisi se confessus fuisset abstinuisse ab opere conjugali ab heri & nudius tertius, nequaquam panes propositionis à sacerdote accepisset.* Exemplum Davidis juxta expositionem superiùs primo loco adductam, & non tam ex rei naturâ ac veritate quàm communi opinione allegatur, sive accommodatur, ut ex iis, quæ ibi diximus, potest constare. Sicut autem abstinentia precibus intentiùs sive ardentiùs fundendis deserviens Apostolo probatur; ita quoque abstinentia ad sanctissimum sacramentum religiosiùs percipiendum præparans laudem meretur. Rectiùs tamen arbitrio piorum relinqui videtur, quàm legibus sanciri sive imponi.

Videamus autem, num obtineant Pontificii finem, quem se dicunt intendere, id est, num lege cœlibatus clero impositâ magnam & angelicam quamdam puritatē & sanctimoniam in ecclesiam invexerint, ipsiq; clero majorem dignitatem & apud populum existimationem conciliaverint. Superius, ubi caussam interdicti conjugii, *ne mundanis negociis clerus implicetur*, considerabamus, ostendimus cœlibatum apud Pontificios non efficere, ne clerus opibus inhiet vel curis terrenis animum adjiciat: tanto enim ardore studioque divitias corradere, in nepotes profundere & mundanis rebus invigilare, ut vel ipsos, quos laicos vocant, videri queant superare. Et tamen, quantum est ex se & naturâ rerum, conjugium nonnullis occupationibus, quamvis non admodum operosis, admovet; cœlibatus è contra liberat. Interim conjugium humanæ infirmitatis & incontinen-
1.Cor.7, 2. tiæ est remedium divinitùs ordinatum. *Propter scortationes* vitandas, ait Apostolus, *suam quisq; uxorem habeto, & proprium quæq; virum habeto.* Nihil itaque mirum, qui universos sacris initiatos conjugii medicinâ spolient, & injuncto cœlibatu præsentibus incontinentiæ periculis exponant, eos hunc finem minùs etiam, quam alterum illum, adsequi; atque adeo dum sanctitatem humanâ majorem adfectant, hac ipsâ quæ humanitùs præstari posset, excidere, & dum castitatem conjugalem infra suam dignitatem constituunt, fornicationibus, adulteriis aliisq; ne nominandis quidem flagitiis latam non modò fenestram sed portam aperire.

Car-

Cardinales & Prælati ad consilium de emendandâ ecclesiâ à Paulo tertio delecti, *In hac*, inquiunt, *urbe*, Româ videlicet, religionis arce, *meretrices ut matronæ incedunt per urbem, vel mulâ vehuntur, quas affectantur de mediâ die nobiles familiares cardinalium, clericiq́.* Si credimus Henrico Cornelio Agrippæ, *Sixtus pontifex maximus* eo nomine, ut puto, quartus *Romæ nobile admodum lupanar exstruxit; — ubi etiam Romana scorta in singulas hebdomadas Iulium pendent Pontifici, qui census annuus nonnumquam viginti millia ducatorum excedit.* Hanc verò turpitudinem abolere conatus fuit Pius quinctus magnæ severitatis Pontifex, de quo nuperis suis Divis annumerando hodie deliberant. Quo successu autem & quid sequutum sit, verbis Jacobi Augusti Thuani referemus. *In meretrices*, inquit, *quarum Romæ à multo tempore frequens ac publicum mercimonium est, multa severè decrevit Pius quinctus, quas & urbe quàm primùm excedere aut nubere, &, si non parerent, publicè flagellis cædi jussit. Quum verò moneretur, inter tot cœlibes sublatis fœminis, majoris vitii, quod Romanis jam olim B. Paulus exprobravit, periculum subesse, ita eas tulit, ut lupanari includerentur, nec, ut priùs, liberè per totam urbem interdiu noctúve vagarentur, ratus pudore utrinque incusso & illas priori vitæ renunciaturas, & viros infamiam veritos ad ea loca non ituros. Intercessit initio urbis senatus à sacro ordine, qui palàm non audebat, instigatus, idem periculum imminere dictitans, nec matronarum pudicitiam inter tot cœlibes integram & inconcussam aliter servari posse, nisi pristina libertas restituatur.* Egregiam verò continentiam, per quam, ne matronarum pudicitia periclitetur, liberum meretricum usum concedi oportet; & præclaras profectò constitutiones Sanctissimi Patris, quibus honestatem quidem matrimonii inter clericos abolet, necessitatem autem lupanaria & meretrices tolerandi accersit! Si conjugium clericis permitteret, quod permisit Deus, imò ab incontinentibus contrahi mandavit, nulla foret necessitas publica lenocinia & fornicationes, quas Deus severissimè prohibuit, tolerandi.

de vanit. scient. c. 64

hist. lib. 39.

Ejusmodi sanè necessitatem per interdictum conjugii usum introduci vidit & agnovit Johannes Gerson, *de vitâ spirituali animæ, lectione IV, corollaria XIV, propositione tertiâ.* Quum enim memorasset Thomam & alios dicere, peccare eos, qui à sacerdotibus fornicariis missam audiant, subjungit, *Inexperti fortè erant hi doctores, quàm generale & quàm radicatum sit hoc malum, & quomodo deteriora flagitia*

circa uxores aut filias parochianorum & abominationes horrendæ in aliis provenirent apud multas patrias, rebus stantibus ut stant, si quærerentur per tales censuras arceri. Scandalum certè magnum est apud parochianos Curati ad concubinam ingressus, sed longè deterius, si erga parochianas suas non servaverit castitatem. Idem Gerson dialogum Naturæ & Sophiæ de cœlibatu ecclesiasticorum, quasi castitatem eorum desperans, concludit dicendo, *quod de duobus malis minus est incontinentes tolerare sacerdotes, quàm nullos habere.* Miror virum neque malum neque stupidum non videre, nihil necesse esse, ut ad ista extrema aut nullos aut incontinentes sacerdotes habendi, deveniatur. Datur enim medium sive remedium, nempe si antiquatâ universali illa cœlibatus lege honestum conjugium cuivis, qui continere nolit aut nequeat, permittatur.

Cæterùm quibus castitas conjugalis ab ipso sancto Spiritu commendata sordet & immunda reputatur, eos justo Dei judicio ad veras sordes & flagitiosam immunditiem prolabi, nihil est mirum. Quò prolapsos esse Pontificios ne ipsi quidem acerrimi cœlibatus patroni inficias ire possunt. Albertus Pighius hanc ipsam

*controv.*15. tractans controversiam, *Sacerdotii vilitas*, ait, *contemtus & irreveren-*
sub init. *tia apud populum primùm ex multitudine nimiâ; deinde ex indignitate: postremò ex vitâ palam sceleratâ scandalosâq; multorum hujus sacratissimi ordinis mihi pendére videtur.* Et post pauca: *His colophonem addidit, ut diximus, vita publicè scandalosa plurimorum ac palàm incontinens, & huic indignitati ac malo fastigium ac supremam, ut sic dicam, manum imposuit.*

*l.*7. *de just.* Dominicus Soto, *Fatemur*, ait, *castitatis votum non esse observatu fa-*
*qu.*6. *a.*1. *cile, sacerdotumq; ordinem ecclesiæ necessarium perquam numerosum esse. Et agnoscimus insuper in privatis ædibus non usq; adeo tutè servari posse ejusmodi votum, quàm in monachorum claustris. Neq; verò inficias imus, crebros esse in clero concubinarios & adulteros.* Vident itaq; imposito clericis cœlibatu se finem, quem intendebant, minimè adsequi: sed dum imaginariam nescio quam, certè non nisi physicam, impuritatem declinare cupiunt, in veram moralem eamq; pessimam & summopere detestandam incidere.

Debebant autem considerare, quod rectissimè ex sensu & do-
*epist.*64. ctrinâ veteris ecclesiæ scripsit Augustinus: *Cubilia & impudicitiæ tam magnum crimen putantur, ut nemo dignus non modò ecclesiastico ministerio, sed etiam sacramentorum communione videatur, qui se isto peccato ma-*

cula-

culavit. Pontificiâ verò doctrinâ & tyrannide effectum fuit, ut quàm inter laicos receptus conjugii usus, tam frequentes inter clericos scortationes, ut videri potuerit sanctione publicâ decretum, quemadmodum laici conjugati plurimùm sint, ita clericos concubinarios esse oportere. Memorat Sleidanus, vigente Papismo apud *lib.5.* Helvetios *in nonnullis pagis hunc fuisse morem, quum novum quempiam ecclesiæ ministrum reciperent, ut juberent eum habere concubinam, ne pudicitiam alienam tentaret.* Principes & proceres imperii, testes omni exceptione majores inter gravamina, quibus in comitiis Noribergæ anno superioris seculi vigesimo secundo celebratis Germaniam levari flagitabant, hæc quoque proposuerunt, quæ subjicio. *Officiales —clericos religiosósq; accepto ab eisdem annuo censu, publicè cum suis concu-* *Gravam.* *binis, pellicibus & aliis id genus meretricibus illegitimè cohabitare liberosq;* *75. & 91.* *procreare sinunt. Quæ res quantum scandali, periculi, detrimenti animabus & corporibus pariat, non est quod recenseatur, quum nemo id, nisi talpâ cæcutiat magis, non videat.* Item, *in locis plerisq; episcopi & eorum officiales non solùm sacerdotum tolerant concubinatum, dummodo certa persolvatur pecunia, sed & sacerdotes continentes & qui absq; concubinis degunt, concubinatus censum persolvere cogunt, asserentes Episcopum pecuniæ indigum esse, quâ solutâ licere sacerdotibus, ut vel cœlibes permaneant, vel concubinas alant. Quàm res hæc sit nefanda, nemo non intelligit.* Hæc eo tempore principes ordinesq; imperii. Atq; utinam intra limites concubinatus istud malum sese contineret, nec verum esset, quod alicubi scribit & indignatur Baptista Mantuanus:

Sanctus ager scurris, venerabilis ara cynædis
Servit, honoratæ divûm Ganymedibus ædes.

Unicum ordinarium & adæquatum ejusmodi scandalis & flagitiis amoliendis remedium est conjugium, cujus præter alios hic quoq; finis, ut infirmitati sive incontinentiæ medeatur & vagas libidines inhibeat. Verissimè enim Bernhardus: *Tolle de ecclesiâ honora-* *serm. 66.* *bile connubium & thorum immaculatum, nónne reples eam concubinariis,* *in Cant.* *incestuosis, seminifluis, mollibus, masculorum concubitoribus & omni genere immundorum?* Quod Bernhardi dictum non minùs verum est de parte ecclesiæ, quæ clerum comprehendit, quàm de alterâ quæ laicorum sive populi nomine censetur.

Cæterùm Pontificii nostri contra divinam Scripturam & communem mortalium consensum absurda malunt cumulare, quàm

suarum constitutionum absurda agnoscere & novitatum desinere.
l.7.de just. qu.1.art.1. Huc refero, quæ apud Dominicum Soto legimus. *Etsi conjugale officium juxta Paulinum monitum Patrumq; adeo confessionem nonnullum sit bene natis hominibus remedium effrenis carnis sedandæ: tamen lascivis & obscænis adeo non est remedium, ut sit etiam perniciosum periculum.* Ergo neque lascivis & obscænis laicis remedium fuerit! Qui verò adeo lascivi & obscæni, ut ne quidem eorum libidini conjugium possit mederi, vindicantibus legibus divinis & humanis societate humanâ, imò vitâ, nedum ministerio ecclesiastico deturbari oportebat.
1.Cor.7,9. Qui se non continent, ait Apostolus, matrimonium contrahant: Nam melius est matrimonium contrahere, quàm uri. Lascivi & obscæni se non continent & uruntur, ut equidem puto. Apostolo igitur obsequuti, matrimonium contrahant. Sed noster Soto sibi fingit Apostolum planè contraria docentem. Lubet subjicere: *Ausculta Paulum, Si acceperis, inquit, uxorem non peccasti; & si nupserit virgo,* *v.28.* *non peccavit: tribulationes tamen carnis habebunt hujusmodi. Quæ quidem tribulationes non tantùm ad familiæ molestias referendæ sunt, verum & ad easdem carnis illecebras, quibus occurrere licentiâ illâ maritali putabant. Hostem enim fugientes in hostiles pugnas incidunt; ignem exstinguere volunt, & ignem suscitant.* Retractat videlicet Apostolus, si huic credimus Dominico, quod priùs dixerat, Si se non continent, matrimonium contrahant. Modò enim dicit, Si se non continent & uruntur, matrimonio ardoribus suis mederi nequeunt, sed eo contracto magis etiam urentur. Ne contrahant itaque: nullo enim suo bono, sed magno incommodo & majore periculo contracturi essent. Pergat autem & colophonem addat: *Nemo ergo credat carnali voluptati obsequendo eidem obviare, sed fugienda est prorsus. Adde quòd conjugalis usus tum naturâ suâ satietatem facit, tum irritante dæmone* (ubi hîc gratia, quam in matrimonio utpote sacramento contrahentibus conferri docent?) *nauseam & alieni thalami desiderium. Quocirca dum isti hæretici sacerdotes volunt continentes maritos efficere, adulteros procreant.* Nempe isti, quos hæreticos vocat ipse eo elogio longè dignior, malunt sacerdotes conjuges, quàm scortatores. Ille verò indicium facit, earum partium sacerdotes indomitâ adeo & immani libidine esse, ut unâ contenti esse nequeant. Non adstringendos itaque conjugio, quippe qui soluti nunc simplicibus scortationibus (atque utinam non nisi simplicibus scortationibus!) sese polluant, commissuros

ros esse adulteria, si conjugio innodentur. Mira sanè ratio ad prohibendum clericos conjugio.

Sed non primus ita sensit & scripsit Soto: ante eum Martinus quoque Peresius de Traditionibus parte tertiâ, loco quo de cœlibatu agit, post longam dissertationem tandem eodem prolabitur, ut dicat, *Quum multi sacerdotes maneant ociosi, & sint divites, robusti & benevalentes, si non sint meliùs occupati, quam nunc sunt, quum natura non rectè instituta semper in vetitum nitatur, quamvis eis concederentur uxores, rarissimi essent, qui unâ solâ essent contenti. Qui enim fieri potest, ut unâ uxore possint esse contenti, quibus vix unica concubina sat est? Quare volentes evitare simplices fornicationes concedendo eis uxores, dabitur fortè occasio perpetrandi fœda adulteria.* sub finem. Deo sit gratia, nostros sacerdotes ab istis longè alios esse, & unâ uxore optimè contentos nullis in sequiorem partem suspicionibus ansam præbere. Et quomodo clerici unâ contenti non sint, quum laicos, quibus virtute, sobrietate & pudicitiâ si non præstare, saltim æquari clericos decebat, unâ contentos esse aut severam animadversionem & capitale supplicium exspectare oporteat? Quàm impurus autem apud Pontificios sit cœlibatus, facilè intelligimus, & ipsimet ejus patroni patefaciunt. Intelligimus etiam ex re & vero esse, quod scripsit M. Antonius de Dominis: *Ridiculum omnino est nostrorum* Pontificiorum *argumentum, quo insectari solemus nostros Sacerdotes & Religiosos, præsertim juniores, si qui ad reformatas se conferant ecclesias, in iisq; legitimas sibi copulent uxores. nam dicimus libidinis explendæ caussâ illos à nobis deficere. Quasi verò jam non liceat passim nostris sacerdotibus & religiosis absq; ullâ commigratione impunè, ad exemplum plurium Cardinalium & Episcoporum, in omnem se libidinem effundere, multò latiùs, si sensum spectes. quàm apud ecclesias reformatas, in quibus legitimo & sancto matrimonii vinculo summa libidinum nostrarum libertas in istis confugis compescitur & coërcetur.* lib. 2. c. 10. num. 45.

Audivimus, quid statuant Pontificii doctores, cœlibatus patroni, nempe conjugium non esse remedium incontinentiæ & libidinosi ardoris; nec esse è re, ut clericis conjugium permittatur, ne, quum unâ contenti esse nequeant, qui nunc soluti scortantur, tunc matrimoniis illigati adulteria faciant. Addunt præclaris hisce placitis consectarium, planè dignum superioribus præmissis, minùs videlicet delinquere si concubinas alant & fornicentur, quàm si matrimonia contrahant. Quum ante seculum & quod excurrit

ſub initia reformationis Argentinæ nonnulli ſacerdotes uxores duxiſſent, & in eos epiſcopus animadvertere ſtatuiſſet, Senatum renitentem expertus ad legatum Pontificium Laurentium Campegium
A.C. 1524. Cardinalem, qui Norībergæ in comitiis eo tempore agebat, rem detulit. Aderant à Senatu, qui factum excuſarent, monentes inter alia
Sleidanus lib. 4. *eccleſiaſticos Argentoratenſes magnâ ſui parte turpiter vivere cum meretricibus, quas domi foveant, magna quidem cum offenſione populi, peſſimoq; exemplo, ſed tamen ſummâ cum impunitate, nec eo nomine quemquam adhuc eſſe mulctatum ab epiſcopo.* Regeſſit autem Cardinalis, *Quòd ſacerdotes fiant mariti, multò eſſe gravius peccatum, quàm ſi plurimas domi meretrices alant. nam illos habere perſuaſum, quaſi rectè faciant, hos autem ſcire & peccatum agnoſcere: nec enim omnes eâ eſſe, quâ fuit Baptiſta Iohannes, continentiâ.* Et ſic quidem hæc à Sleidano commemorantur. Egregiam verò & dignam themate probationem. Priùs oſtendi oportebat, conjugium clericorum crimen eſſe, & deinde de gravitate ſtatui. Et ſi maximè eſſet, non propterea gravius, quia nullam in eo criminis rationem reus animadvertere vel deprehendere potuit. Etiam Saulus perſuaſum habebat, quaſi rectè faceret, quum eccleſiam perſequeretur: nec propterea graviùs peccavit, quàm ſi feciſſet, quòd im-
1. Tim. 1, 13. probè fieri ſuamet ipſi dictaſſet conſcientia. *Eram blaſphemus,* inquit, *& perſequutor & injurioſus: ſed mei miſertus eſt: nam ignorans id faciebam.* Sed talia refutationem non merentur. Interim Franciſcus Coſterus Jeſuita Enchiridio controverſiarum, ubi de Cœlibatu agit, propo-
cap. 19. ſitionem nonam hujusmodi format: *Sacerdos ſi fornicetur aut domi concubinam foveat, tametſi gravi ſacrilegio ſe obſtringat, graviùs tamen peccat, ſi contrahat matrimonium.* Et hoc Enchiridion probarunt & laudarunt Theologi Moguntini, Colonienſes, Trevirenſes & Lovanienſes. Ita videlicet abſona non niſi abſonis defenduntur: & qui abſurdam ſententiam præfractè tuendam ſuſcipit, ad majorem abſurditatem gradum ſtruit.

Nondum eò delapſi fuerant Canoniſtæ & Scholaſtici. Gra-
diſt. 28. c. 9. tianus ex concilio Neocæſarienſi: *Presbyter ſi uxorem duxerit, ab ordine illum deponi debere. Quòd ſi fornicatus fuerit, extra eccleſiam abjici, & ad pœnitentiam inter laicos redigi oportet.* AB ORDINE, ait hîc gloſſa, *id eſt, ab officio & non beneficio. Et ſecundum hoc magis punitur ſacerdos qui fornicatur, quam qui legitimè contrahit: & hoc ideo, quia facit contra ſacrum ordinem, & etiam contra legem: & ideo minùs peccat ducendo*

cendo uxorem, quia credit hoc sibi licere. Thomas Aquinas: *Si Acoluthus in secretâ confessione ad discretum sacerdotem veniat, & se nullo modo posse continere dicat, non multùm peccat sacerdos, dando ei consilium; ut cum aliquâ occultè matrimonium contrahat, & occultè episcopi sui oculos fallat. Minus enim credimus esse peccatum, beneficium cum occulto conjugio retinere, quàm fornicariam contra divinam prohibitionem habere. Si verò posteà sacros ordines à suis Prælatis cogatur accedere, credimus minus esse peccatum uxore uti, quàm cum aliâ fornicari, si ex toto noluerit continere.* Hæc totidem verbis è Summâ, cujus initium *Commiserationes Domini,* Martinus Chemnitius allegat: nam equidem id scriptum me non legisse fateor. *Exam. Concil. Trid.*

Videmus itaque sensim à seculo in seculum ad majores absurditates, quin impietates progressum fieri. Ne presbyter fornicetur, præceptum est Dei; ne ducat uxorem, Pontificis. Annón itaque, dum statuunt contrahentem matrimonium graviùs peccare quàm fornicantem, Pontificis legem divinæ legi præferunt? Annón, dum Pontificiæ primas, divinæ secundas adsignant, præludunt ei, qui *sese opponit & effert, supra quicquid dicitur Deus aut numen?* Non dicam nunc, mandatum Dei esse, ut quicumque non continet sese atque uritur, sive presbyter fuerit, sive laicus, matrimonium contrahat: Pontificis esse, ne contrahat. Mandata itaque sua Pontificem divinis non modò præponere, sed & opponere. Id in confesso est, etiam hodie vel sub ipso honesto reformationis titulo maritos ecclesiasticis beneficiis & collegiis ejici, retineri verò fornicatores & concubinarios. Quodnám tetrius, detestabilius & flagitiosius flagitium flagitio Sodomiæ? & id tamen superiori seculo publicatis rythmis Italicis laudavit Johannes Casa, nihilominùs Pontifici ab epistolis & arcanis, Cameræque Apostolicæ decanus, Archiepiscopus etiam Beneventanus & in ditione Venetâ legatus. Si conjugium clericorum laudare ausus fuisset, *2. Thess. 2. v. 4.*

——————*tædâ luxisset in illâ,*
Quâ stantes ardent, qui fixo gutture fumant.

Bellarminus, quum sibimet ipse objecisset: *Cœlibatus clericorum prodigiosas libidines parit, mundum concubinis & ecclesiam scandalis replet;* *respondeo,* ait, *falsum esse, quod cœlibatus ista pariat, sed abusus est cœlibatus, qui ista parit. — Si autem propter abusus res bonæ tollendæ essent, cœlum & terra etiam tollenda essent.* Quod equidem à tanto viro ine- *l. 1. de Clericis c. 21.*

ptè

ptè dictum arbitror. Abusus supponit sive includit usum abstractè loquendo, hoc est, rem, de quâ agitur, applicari ad praxin sive opus aliquod. Nam si rectè applicatur, bonus & legitimus est usus; secus, abusus. Quis autem dixerit, aut si dicatur, adsequi possit, cœlibes quum fornicantur, cœlibatum suum ad praxin & opus transferre? Cœlibatus quidem est status vitæ extra matrimonium, quæ degitur

l.2.adv. Jovin. in fine. Vel continenter & absque omni Venere, unde Hieronymus *cœlibibus nomen inditum esse* dicit, *quòd cœlo digni sint, quia coitu careant*; quomodo cœlibatus idem fuerit quod continentia statúsve continentiæ; & talem fidelium, præsertim religiosorum & clericorum cœlibatum esse oportet: Vel incontinenter & non sine Venere, quamvis illicitâ, qualis cœlibatus impurus & profanus est, Christiano nomine indignus, nec verè propriéque, hanc præsertim materiam tractantibus, cœlibatus appellandus, sed status scortationis, peccati mortalis aut concubinatus.

Igitur qui scortatur & libidinibus indulget, eo ipso quemadmodum continens, ita quoque cœlebs, secundum veram quidem propriamque acceptionem cœlibis, esse desinit, & neque continentiâ neque cœlibatu abutitur, sed & illam & hunc penitus amit-

1.Cor.6,18. tit. Corpore sanè suo ipsius abutitur: nam *omne peccatum, quod fecerit homo, extra corpus est, sed qui scortatur, in proprium corpus peccat.* Hujus autem prægrandis & enormis peccati inter clericos Pontificios adeo frequentis caussa est temerarium propositum continentiæ, sive etiam lex cœlibatus indifferenter omnibus imposita. Caussa est, inquam, quæ removet prohibens. Conjugium enim incontinentiæ & ustionis adæquata sive, ut medici loquuntur, appropriata est medicina, per quam fit, ut ardor restinguatur, & legitimè laudabiliterque agatur, quod alioquin vitiosè & nequiter ageretur, sicut in superioribus fuit expositum. Prohibet itaq; vagas & damnandas libidines. At temerarium propositum continentiæ & lex universalis cœlibatus salutarem hanc & divinitùs datam medicinam amovēt & secludunt. Si grassante lue pestilente alexipharmacum in promtu esset, quo adhibito contagium prohiberetur tutiq; præstarentur homines, alioquin certò perituri; qui hujusmodi ἀλεξίκακον removeret aut segregaret, ille profectò interitus hominum caussa esset. Haut aliter scortationum & flagitiorum caussa est, qui incontinentibus matrimonium interdicit.

Ajunt

Ajunt Pontificij doctores, donum continentiæ precibus impetrari posse. Nolim negare, aliquos impetrare posse: omnes posse, id verò non magis admitto, quàm quod Bellarminus scribit, *illos habere donum continentiæ, qui volunt & cupiunt continere -- & illam voluntatem continendi propter Deum esse ipsum donum continentiæ.* *l.1.de Cler. cap.11.* Quasi inter velle & posse nullum foret discrimen, & quicumq; cuperet aliquâ dote excellere, hoc ipso eâ excelleret. Donorum sine quibus salutem homo consequi nequit, longè alia est ratio; de quibus lubens concedo, impetrari precibus omnia posse, nec Deum permissurum esse, ut homo salutis suæ satagens ullo necessario auxilio donóue destituatur. At continentia, quæ videlicet remedio conjugii non egeat, ad salutem necessaria non est, sed referenda magis inter dotes, quas nonnullis ad ædificationem & emolumentum ecclesiæ pro suo beneplacito Deus impertit. Gratias gratis datas vocant, qualis Sanationum, loquendi linguis, vel alia præstandi communem hominum naturam & vires excedentia. Confert has gratias Deus, ut ipsi visum est, aliquibus, quorum operâ ad mortalium conversionem & cœlestis veritatis propagationem uti constituit. Sic voluit primis seculis architectos ecclesiæ pollere linguis loquendi, mira faciendi, interpretandi donis, quorum videlicet adminiculo doctrina evangelica passim terrarum annunciaretur, confirmaretur, illustraretur. Hæc etiam ipsi non doctrinæ modò existimationem divinæ veritatis, sed doctoribus quoque auctoritatem & dignitatem conciliant, & ut in veneratione sint, efficiunt. Neq; negandum, eos qui hisce donis rectè usi ad salutem multos erudierint, & in ecclesiâ præclarè laboraverint, mercedem suam, quam Aureolam nonnulli appellant, accepturos. *1. Cor. 3. 14.* Pari ratione continentia matrimonij non indiga donum est peculiare & extraordinarium, communem naturæ conditionem superans, quod eò præcipuè spectat, ut præco evangelij liberè & sine impedimento muneri vacare, peregrinas terras adire, & persequutionum procellas, si ingruant, (quarum intuitu fidelibus quoque alijs non malè convenit) fortiùs excipere vel commodiùs declinare possit: qualia primis præsertim ecclesiæ temporibus requirebantur. Conciliat itidem personæ dignitatem & reverentiam; nec carebit remuneratione, si qui uxoris ducendæ licentiam & copiam habuit, suaptè sponte, ut Deo & ecclesiæ totus inserviret, abstinuerit. Refero itaq; donum continentiæ ad gratias,

K quas

quas vocant gratis datas. Et ficut fieri poteft, ut propter ejufmodi gratias homo infolefcat, fuperbiat, aliofque præ fe contemnat; ita quoque continentia vel virginitas occafio effe poteft femetipfum efferendi & alios, etfi ejusdem fidei confortes, defpiciendi: quale periculum donis fidei, fpei, caritatis non adhærefcit. Fidem itaque, fpem, caritatem Deus quibusvis largiri paratus eft: non item alteras illas gratias, quibus non ex æquo femper ecclefiæ nedum homini opus eft, & fieri poteft, ut, qui nactus fuit, ad fuam ipfius perniciem abutatur. Sicut itaq; præclara quidem dona funt fanationum, linguarum, prophetiæ, & facientia ad decus & incrementum ecclefiæ, neutiquam autem quovis tempore æquè five utilia five neceffaria, atque ideo non femper precibus à Deo impetrari poffunt, fed
1. Cor. 12. *diftribuit illa Spiritus privatim fingulis, ficut vult*: ita quoque de dono continentiæ, quæ ad uftionem reprimendam matrimonij medicinâ nullatenus indigeat, ftatuendum. Nam & huc refpiciens Apoftolus, *Vnusquisq;*, inquit, *proprium donum habet ex Deo, alius quidem ita, alius*
1. Cor. 7. 7 *autem ita*. Et quemadmodum dicit, *Velim omnes vos linguis loqui*; ita quoque, *Velim omnes effe, ficut ipfe fum*. Quin illa, quam diximus, me-
1. Corinth. 14. 5. dicina ab ipfo Deo data & ordinata, ut fit humanæ infirmitatis & incontinentiæ remedium, neutiquam fuerit contemnenda vel temerè rejicienda, nec obftinatè flagitandum aut exfpectandum, ut aliter Deus nobis, quam cæteris fuis fidelibus, vel certè maximæ fidelium parti, confulat. Apoftolus igitur ipfo etiam illo tempore, quo iftæ gratiæ frequentiffimæ erant, & quum fcriberet, *Velim omnes effe, ficut ipfe fum*; non tamen fcripfit, *Si fe non continent, orent*; fed, *Si fe non continent, matrimonium contrahant*. Applico huc verba Auguftini è li-
Cap. 31. bro de Agone Chriftiano: *Sunt qui viduas, fi nupferint, tamquā adulteras damnant, & fuper doctrinam Apoftolicam fe prædicant effe mundiores. Qui nomen fuum fi vellent agnofcere*, mundanos *fe potiùs quàm* mundos *vocarent. Nam viduas fuas uri cogunt, quas nubere non permittunt. Non enim prudentiores habendi funt, quàm Paulus Apoftolus, qui ait, Malo eas nubere, quàm uri*. Vocabulo *viduarum* fubftitue vocabulum *clericorum*; & rei præfenti infigniter quadrabit.

Dicent, presbyteris & diaconis ad falutem opus effe, ut matrimonio abftineant; atque ideo Deum, qui ad falutem neceffaria nemini deneget, ut abftinere poffint, indubiè largiturum. Refpondeo opus effe ut fornicationibus & impudicitijs abftineant, & hac

finà

fini Deum ut alijs, ita quoque ipsis conjugium indulsisse. Ut matrimonio abstineant, Deus, qui solus ad salutem necessaria præscribit, non exigit. Obligatio enim abstinendi à conjugio aut est à lege humanâ positivâ; aut à voto. Et quidem, quod clericos attinet, à solâ lege & non à voto esse sub initium hujus tractatus ostendimus. Lex autem humana non potest statuere, quæ ad salutem sint necessaria, vel sine quibus observatis aut vitatis salus nequeat obtineri; multò minùs, ut quod juxta legem divinam bonum & laudabile est, salute excludat & damnationem inducat. Lubet hîc adscribere verba nonnulla Johannis Gersonis ex Lectione quartâ de Vitâ spirituali animæ. *Solus Deus potest dare præcepta affirmativa aut negativa sub* In initio. *pœnâ mortis æternæ, quia illam infligere solus potest. Nullus ergo perdit gratiam, nullus reatum damnationis æternæ incurrit, nisi pro quanto divinæ legis præceptivæ transgressor exstiterit.* Item: *Omissio horarum canonicarum,* Coroll. 4. *transgressio jejuniorum ecclesiasticorum & generaliter omnium statutorum & regularum & canonum numquam est mortale peccatum, nisi pro quanto divinæ legi præceptivæ dissonans invenitur.* Et post aliqua: *Quòd si quis* Coroll. 6. *prælatorum vellet aut diceret hujusmodi legem habere robur legis divinæ, sibi fas esset per Theologos aut alios hoc cognoscentes resistere in faciem, & dicere, quod non rectè ambulat ad veritatem evangelii. Ex quo amplius videtur, non est securum asserere, tot leges & canones & regulas quot reperiuntur, omnes obligare ad peccatum mortale, tum ex multis caussis, tum nominatim ex eo, quòd multæ hujusmodi constitutiones impertinentes sunt legi divinæ, quæ in evangeliis cum suis expositionibus sufficienter tradita explicataq; est.* Hactenus Gerson.

De voto nunc quidem agere animus non est. Dico tamen obiter & in transcursu, Si, qui dono continentiæ caret, continentiam voverit, temerarium est votum, nec id Deus ratũ habet. Quod enim in tuâ potestate non est, tuasq; vires ita superat, ut à te præstari non possit, id materia voti tui esse nequit[illegible] Et quod votum [illegible]
necessario adversus peccatum [illegible] fidi[illegible] [illegible]entissimum peccandi
periculum conjicit, futur[illegible] & [illegible] tui caussa, id Deus,
quo est paterno erga ho[illegible] bat, non acceptat.
Vota alioquin reddi & [illegible] nec temerè concepta fuerint, n[illegible] [illegible] vovendis, nec in
discrimen [illegible] [illegible] At quibus speciale ill[illegible] [illegible] non est, si nihilo-

 minus

minus continere nec medicinâ conjugii uti velint, uruntur, hoc est, æstu libidinum ita flagrant, ut animo tranquillo pacatâque conscientiâ officij sui partes peragere & Deum invocare nequeant, atque adeo periclitentur, ne vehementiâ cupiditatum victi succumbant & impura desideria opere compleant. *Vri est illegitimo congressu aut fœdis cogitationibus se polluere,* ait rectè Alfonsus Virvesius; cujus hac ipsâ de re sententiam, etsi compluribus verbis conceptam, quia sani judicii luculenta impressa habet vestigia, visum est operæ precium subjungere. *Non minimam,* inquit, *difficultatem faciunt verba illa; Propter fornicationem unusquisque uxorem suam habeat: quibus unicuique tribuitur jus uxorem ducendi, si aliter fornicationem vitare non potest. Quo jure ego, ut ingenuè loquar, non video, quomodo se quisquam possit privare illorum, quibus explorata fuerit propria fragilitas, quin simul se vitâ æternâ privet. Displicet enim Deo infidelis & stulta promissio. Et quid stultius quàm id polliceri, quod præstare nequeas? Receptissimum verò est apud Theologos, in viâ salutis humanæ nullam esse perplexitatem, hoc est, neminem ita legibus aut votis posse teneri, quin aliquis pateat illi modus, quo saluti suæ consulere possit. Iam si daremus illum, qui temerè se legibus aut votis continentiæ adstrinxit, nec posse ducere uxorem, quia cœlibatum promisit, aut saltem admisit; nec posse continere, quia non est de illis, qui possunt capere verbum istud, quandoquidem non omnes capiunt, ut Christus ait: hujusmodi homini clausa esse videretur utrinq; salutis via (quis autem hæc credat?) nam si duxerit, peccat in professionem & leges ecclesiæ: si non duxerit, peccabit, si continere nequeat, in jus divinum. Quid igitur faciet? quò se vertet misellus homo, qui peculiari illo munere continendi destitutus, medius tenetur, & utrinq; diris & inextricabilibus scrupulis constringitur? Ego autor illi essem, ut omnia tentaret quò perficere posset, quod est pollicitus: nec id onerus illi imponerem, nisi se ipse, jure illo ducendi, quod habent omnes homines, sua sponte privasset, ita ut nihil juris sibi reliquerit, præter id; quod conferunt Apostoli verba; Propter fornicationem unusquisq; uxorem suam habeat: quo non potest uti, nisi prius tentatis omnibus, deprehenderit se fornicationem aliter vitare non posse. Nam si potest aliter vitare, nullum superest ei ducendi jus, quo cessit in universum cœlibatus professione. Cur non potest, inquies, quod concessum est omnibus, uti? Quia libertatem illam communem sponte sua obtulit Deo, exhibens corpus suum hostiam viventem, sanctam Deo placentem: si tamen, quod Apostolus addit, rationabile fuerit ejus obsequium. Hæc oblatio quum possibilis sit, ut supponimus, tametsi difficilis, & piam esse tum Apo-*

Philippica 18.

Philip. 19.

Eccl. 5, 3.

Matt 19. 11.

Rom. 12. 1.

stoli Pauli, tum Christi ipsius verba declarent, quis dubitet, quin illum, qui semel obstrinxerit, obliget ad reddendum? Verùm de hoc fusius, quum de votis monachorum disseremus. Nunc ad illum, quem legitimus scrupulus angit & excruciat; qui si omnibus, quæ Christiana prudentia fert, serio ac fidei ardore tentatis, viderit se non posse continere, confidenter ego illi auderem consulere, ut non propria autoritate, quæ potiùs esset temeritas, sed summi Pontificis indulgentia saluti suæ per matrimonium prospiceret. Annón poterit hoc Pontifex indulgere? Quid ergo potest, si animas Christi sanguine redemtas, de ipsis faucibus inferni, quo se incautè præcipitarunt, evadere conantes, non potest eripere? An tantum potest excommunicationum & anathematum fulmina vibrare, leges condere, & totius orbis lites Romam transferre? Ego vero quicquid juris illi Christiana respublica attribuit, libenter agnosco, ita tamen, ut animarum salutem præcipue intelligat sibi commissam, & ad hanc tuendam ac provehendam sciat se plenitudinem potestatis accepisse. Hoc est enim Christi esse vicarium, quum casus necessitatis inciderit, posse facere id, quod Christus ipse faceret, ne salus animarum discrimen aliquod majus subiret.

Audimus defensorem cœlibatus & votorum monasticorum agnoscere, quòd qui dono continentiæ non pollet, semetipsum remedio conjugii privare nequeat, *quin simul se vita æterna privet.* Remittit quidem hominem temerarij voti laqueis irretitum ad Pontificem, cujus potestate voto solvatur. Sed neq; Pontifici neque ulli mortalium Deus suas partes ita transcripsit, ut quisquam, quasi vices Dei teneret per auctoritatem vel plenitudinem, sicut loquuntur, potestatis vera & valida sive juramenta sive vota rescindere & obligationem possit tollere. Solvuntur enim quemadmodum juramenta sic etiam vota, quæ quidem solvi fas fuerit, per clavem non potentiæ, sed scientiæ, hoc est, declarantur & ostenduntur esse illicita, vel temeraria, vel noxia, vel periculosa, & proindè à DEO non acceptari, nec obligationem inducere. Hoc quidem rectè Virvesius, quod hominem, cujus res agitur, non vult suo ipsius judicio fidere. Quorum autem consilium & sententiam potius exquirat, quàm sacerdotum & episcoporum? *Nam labia sacerdotis custodient scientiam.* Mal. 2, 7.
Et si Romanus episcopus patriarcha est occidentis, sive, quod sibi arrogat, universæ ecclesiæ, ipsum præ cæteris omnibus judicio & scientiâ & facultate explicandi, quæ dubia vel ambigua fuerint, pollere oporteret. Nihil itaq; mirum, ipsum de talibus sæpè

consultum fuisse, non tamquam qui à Deo peculiariter sibi commissam de votis dispensandi potestatem possideret, sed qui ut dignitate, ita quoque scientiâ excellere crederetur. Quin ex epistolis Alexandri III. & Innocentij III. quas inter Decretales de Voto & voti redemtione allegat Raymundus, manifestum est & ipsi fatentur, rogatos fuisse, ut in dubijs casibus consilium darent. *Accessit ad nos*, ait ille, *ut sibi nostrum super hoc consilium aperiremus.* Iste: *Nostrum & fratrum nostrorum consilium cum devotione requirens.* Quod tamen, quâ fuerunt ambitione, in argumentum & augmentum potentiæ suæ detorserunt.

Lib.3. tit. 34.

Jam quod dixi acceptationem divinam requiri, ut valida sint vota, id ita benè & perspicuè docuit Franciscus Suarez, ut nullâ aliâ opus sit demonstratione. *Materia voti*, inquit, *esse debet consona divinæ voluntati, aliàs Deus non acceptat illam, & consequenter promissio non valet.* Item: *Quia de ratione promissionis, cuicumq; fiat, est, ut includat conditionem, si res promissa promissario placuerit: nam si displiceat, non tenet promissio, & hac ratione omnis promissio. etiam jurata, desinit obligare ad arbitrium promissarij, quia ratione conditionis inclusæ pendet à voluntate ejus: ergo etiam votum, quatenus promissio est, hanc includit conditionem: ergo ut votum obliget, necessaria est acceptatio ex parte Dei.* Sic etiam Thomas Aquinas de voto disputans, *vanam* docet esse *promissionem, si promittatur id, quod non sit acceptum.* Quis autem dixerit, Deo acceptum esse vel à Deo acceptari, quod vi infinitæ suæ scientiæ certò videat & cognoscat promittenti occasionem fore peccati & damnationis? Si filius meus promittat mihi, quod non modo ex re ipsius non fore, sed caussam damni & interitus præbiturum intelligam, num ejusmodi promissionem, quamvis profectam ex animo pietatem & obsequium testandi cupidissimo, ratam habebo & acceptatione meâ confirmabo? Deus autem multos occasione votorum suorum in laqueos & ruinam præcipites actum iri certò & infallibiliter videt ac intelligit: & erga fideles, utpotè filios suos, non aliter afficitur, quàm pater. *Vt enim miseretur pater filiorum, miseretur Dominus timentium ipsum.* Vota itaque temeraria & infelicem exitum habitura eum acceptare non dicent, nisi qui aut quò evasura sint, ignorare, aut paternum in suos animum exuisse eadem operâ velint asserere.

l.2. de Voto, cap.7. lib.4. c.22

2.2. qu. 8. art. 2.

Ps.103,13.

Adscri-

Adſcribam in eandam ſententiam verba lectu digniſſima Martini Buceri ex epiſtola ad Bartholomæum Latomum: *Tu certè nullum vel amici vel famuli tui votum probavero; niſi quod ſit in re tibi grata. Iam Deus ita finxit quosdam, ut velit eos ſibi in matrimonio ſervire, non in cœlibatu, eaq; de cauſſa præcipit his, ut unusquisq; ſuam uxorem, unaqueq; ſuum maritum habeat, vitandæ fornicationis cauſſa. Tales ergo ſi voveant cœlibatum, Deus perinde gratũ habebit, & ita reddi ſibi poſtulabit ipſorum votum, ac tu gratum ſis habiturus votum famuli tui, quem quum ad ſcribendum conduxiſſes, ille tibi voviſſet, omiſſa ſcriptione jucundum aliquod carmen canere, vel ſcitè ſaltare. Vel ut ſimiliùs conferam, Si famulo mandaſſes precioſam aliquam ſupellectilem tuam impoſitam equo tuo celeriter aliquò perferre: ille autem voveret in tuam gratiam ipſe eam ſarcinam humeris ſuis, quò juſſiſſes, deportare: ex itinere autem feſſus incideret in manipulum latronum, qui & ſupellectilem raperent, & famulum occiderent. Hoccine votum tibi placeret? Nihilo vel conſultius vel gratius Domino faciunt, qui juſſi à Domino recuſant accipere paratum eis adjutorium uxorem.* Nempe qui dote continentię non inſtructi poterant & debebant comite uxore hoc vitæ iter peragere, malunt ſoli ambulare, atque adeo quum temerario voto, etiamſi id aliquando zelus, ſed prudentiâ deſtitutus expreſſerit, ſibimetipſis infirmitatis ſuæ remedium & adverſus tentationes præſidium eripiant, incidunt plerumq; in uſtiones, fornicationes & alia nefanda flagitia. Valet igitur hîc, quod dixit Johannes Gerſon, tractatu, quem paullò antè laudabamus: *Iuramentum ſicut & votum* coroll. 13.
non obligant, ubi vergunt palàm ad deteriorem exitum. Idcirco recipiunt diſpenſationem, aut relaxationem, aut commutationem, ut ſapiens, præſertim ſuperior, judicabit. Sapientia videlicet apud ſuperiores & qui dignitate atq; officio in eccleſiâ funguntur, potiſſimùm quærenda. Ad ſuperiores itaq; inprimis recurrendum; quod etiam ne quid temerè vel perperam fiat, ſi quiſq; ſuopte judicio permittatur, vel, quem velit, conſulat, ſtatuto poteſt ſanciri. Hinc Thomas Aquinas: *Quia* 2.2.q. 88.
in his, quæ ad ſeipſum pertinent, de facili fallitur homo in judicando, talia vo- art. 2.
ta congruentius ſecundum arbitrium ſuperioris ſunt vel ſervanda, vel prætermittenda: ita tamen, quod ſi ex obſervatione talis voti magnum & manifeſtum gravamen ſentiret, & non eſſet facultas ad ſuperiorem recurrendi, non deberet homo tale votum ſervare. Perpendendum etiam quod ab eodem ſcriptum eſt: *Quædam ſunt quidem in ſe conſiderata bona, poſſunt tamen habere malum eventum, in quo non ſunt obſervanda.* Et hoc lo

l. 4 tract. 4. c. 8. tempore eruditissimus vir Paulus Laymannus in Theologiâ suâ morali inter justas caussas dispensandi ponit, *si votum voventi, spectata corporis constitutione naturaq; fragilitate periculum majoris ruinæ pariturum videatur. Hujusmodi*, inquit, *solet esse votum cælibatus seu perpetuæ continentiæ, editum a persona ad carnis lapsum proclivi.*

Cæterùm nos hîc de cœlibatu non ut à voto, de quo saltem ἐκ παρέργου nonnulla interserere voluimus, sed ut à lege pendet, disputamus. Diximus autem suprà, per legem humanam positivam non posse fieri, ut ad salutem necessarium sit conjugio abstinere, & proinde continentiæ donum acquirere. Si alteruter conjugum morbo detineatur, (id à Pontificijs solet objici) ut maneas in statu gratiæ nec salute excidas, prorsus opus est adulterio abstinere. Eatenus igitur à Deo continentiam, quippe ejusmodi casu omnino necessariam, impetrari posse nullum est dubium. Quamobrem non est paritas inter eum, cui talis aliquis inevitabilis casus necessitatem continentiæ imponit, & alium qui remedium divinitùs ordinatum negligit aut spernit, & sibimetipsi, quum declinare facilè posset, ad metum hominum arbitrium, ne speratâ dignitate vel divitijs excidat, laqueum induit. Idem de juvenibus, priusquam matrimonium sortiantur, dicendum. nam ipsis quoq; tantisper continere & vagas libidines scortationesq; vitare, ne iram Dei & damnationem incurrant, necessarium est. Gratiam igitur, quâ hactenus opus, à Deo cõsequi possunt. Adde, spem potiundi licito & honesto amore ἀταξίαν concupiscentiæ frenare & compescere. In alijs verò spes ista penitùs præcisa & lex in contrarium posita concupiscentiam, quæ ejus est perversitas, magis auget & accendit: quod potest etiam ex capite septimo ad Romanos sive probari, sive declarari.

Dicunt, si precibus junganiur seria jejunia & vigiliæ corpori macerando, & non minùs, quàm lautitiæ ciborum & liberalior potus, conversatio & colloquia cum fœminis vitentur, innoxium & castum cœlibatum præstari posse. Et sanè verum est, nisi peculiare & eximium continentiæ donum Deus contulerit, necessaria ista videri, & à clericis Græcis cœlibibus ita observari. Persuasum videlicet habent Græci, ut ex illis, qui apud nos fuerunt, accepi, virum juvenem, qui genium suum ultra communem consuetudinem non defraudet, qui comedat, bibat, ut vulgò fit, conviviis intersit & cum fœminis versetur, perpetuam continentiam præstare vix posse: certè

suspi-

suspicionibus obnoxium esse. Jubent itaq; clericos suos aut matrimonio copulari, aut disciplinam, qualis ab ipsorum monachis sive calogeris servari solet, amplecti. Cujus quantus sit rigor, nos doceat αὐτόπτης Petrus Bellonius. *Per omnem vitam*, ait, *carnium esu abstinent, atq; etiam frequentissimè piscium sanguine praeditorum, praesertim quadragesimae ipsorum tempore. Duriter admodum vivunt, & vix ullum ferculum est illis usitatius olivis conditis, non nostris similibus, sed nigris & maturis, quae sine muria instar prunorum exsiccatorum servantur.--Caeterùm è sex religiosorum millibus in monte Atho degentium nequem ociosam vitam traducere existimetis. nam summo diluculo è suis monasteriis egressi singuli sua instrumenta gestant; alij bipalium, alij ligonem, alij falcem, peramq; habentes ex humero dependentem, in qua panis bis coctus & cepae. Singuli pro sui monasterij oeconomia sustinenda laborant, alij vineas fodientes, alij arbores cadentes, alij naves fabricantes.* Hujusmodi vita calogerorum apud Graecos; nec multùm absimilis presbyterorum coelibum, qui Hieromonachi vocantur. Sed quid ad eam Latinorum monachorum vita? quid episcoporum, clericorum, canonicorum? quibus nemo ferè delicatiùs epulatur, largiùs bibit, aut majore ocio marcescit. *Nempe*, ut verbis utar Laurentij Justiniani, primi Venetorum patriarchae, *sacerdotum clericorumq; maxima pars obruta jacet voluptatibus, & bestiarum quasi more degentium parum ab illa secularium, illorum conversatio distat. Incedunt quotidie per plateas; hinc inde discurrunt; theatris & spectaculis intersunt; choreis dimissa omni gravitate se miscent; pudorem rejiciunt; turpiloquiis vacant & nugis; habitu pompatico vestiuntur; crinibus crispantibus comam nutriunt.* Quis tales credat continentes vel esse, vel posse esse?

Observ. l. 1, c. 35.

De compunctione & complanctu Christ. perfectionis.

Franciscus Costerus jubet *ad cohibendos motus concupiscentiae asperitatem cilicij, vigiliarum, jejunii adhibere, corpusq; petulcum laboribus obruere, & ad proximas inferni poenas oculos convertere. Beatus Benedictus*, inquit, *in spinas se volutavit nudum; Sanctus Franciscus in frigidissimas nives, ut superata tentatione infernum evaderent.* Quis autem hodie talia facit vel adhibet? Et si beato Benedicto & Sancto Francisco ad superandas tentationes ejusmodi remedijs opus fuit, qualibus opus erit hominibus nostris, qui ab innocentiâ & sanctimoniâ Benedicti & Francisci longissimè absunt? Cur non catervatim, justiùs sanè quàm isti, aestate per densa fenticeta, hyeme per altas nives aguntur? Sed citra jocum, si intelliguntur jejunia aliaque carnis casti-

Enchir. controv. c. 19, prop. 7.

l.4 *tract.* 4.c.8. tempore eruditissimus vir Paulus Laymannus in Theologiâ suâ morali inter justas caussas dispensandi ponit, *si votum voventi, spectata corporis constitutione naturæq; fragilitate periculum majoris ruinæ parituirum videatur. Hujusmodi*, inquit, *solet esse votum cœlibatus seu perpetuæ continentiæ, editum à persona ad carnis lapsum proclivi.*

Cæterùm nos hîc de cœlibatu non ut à voto, de quo saltem ἐκ παρεκδρομῆς nonnulla interserere voluimus, sed ut à lege pendet, disputamus. Diximus autem suprà, per legem humanam positivam non posse fieri, ut ad salutem necessarium sit conjugio abstinere, & proinde continentiæ donum acquirere. Si alteruter conjugum morbo detineatur, (id à Pontificijs solet objici) ut maneas in statu gratiæ nec salute excidas, prorsus opus est adulterio abstinere. Eatenus igitur à Deo continentiam, quippe ejusmodi casu omnino necessariam, impetrari posse nullum est dubium. Quamobrem non est paritas inter eum, cui talis aliquis inevitabilis casus necessitatem continentiæ imponit, & alium qui remedium divinitùs ordinatum negligit aut spernit, & sibimetipsi, quum declinare facilè posset, ad merum hominum arbitrium, ne speratâ dignitate vel divitijs excidat, laqueum induit. Idem de juvenibus, priusquam matrimonium sortiantur, dicendum. nam ipsis quoq; tantisper continere & vagas libidines scortationesq; vitare, ne iram Dei & damnationem incurrant, necessarium est. Gratiam igitur, quâ hactenus opus, à Deo cõsequi possunt. Adde, spem potiundi licito & honesto amore ἀταξίαν concupiscentiæ frenare & compescere. In alijs verò spes ista penitùs præcisa & lex in contrarium posita concupiscentiam, quæ ejus est perversitas, magis auget & accendit: quod potest etiam ex capite septimo ad Romanos sive probari, sive declarari.

Dicunt, si precibus jungantur seria jejunia & vigiliæ corpori macerando, & non minùs, quàm lautitiæ ciborum & liberalior potus, conversatio & colloquia cum fœminis vitentur, innoxium & castum cœlibatum præstari posse. Et sanè verum est, nisi peculiare & eximium continentiæ donum Deus contulerit, necessaria ista videri, & à clericis Græcis cœlibibus ita observari. Persuasum videlicet habent Græci, ut ex illis, qui apud nos fuerunt, accepi, virum juvenem, qui genium suum ultra communem consuetudinem non defraudet, qui comedat, bibat, ut vulgò fit, convivijs intersit & cum fœminis versetur, perpetuam continentiam præstare vix posse: certè

suspi-

dicens, ut si medicina, experientia docente, potiùs officit quàm prosit, eam tollat. Et utinam idem esset in omnibus constitutionibus positivis, ut saltem obligarent quò ad pœnam, & non quò ad culpam. nam ita creverunt statuta positiva, ut vix reperiatur aliquis, qui non corruperit viam suam. Tantum luminis inter medias tenebras auditori Rotæ & interpreti Decretalium evidens rei veritas affudit, & ingenuam confessionem expressit.

Idem omnino visum fuit Polydoro Virgilio Urbinati, sub finem seculi decimiquincti de rerum inventione scribenti. Verba hominis sunt, quæ subjicio: *Illud dixerim, tantum abfuisse, ut ista coacta castitas illam conjugalem vicerit, ut etiam nullius delicti crimen majus ordini dedecus, plus mali religioni, plus doloris omnibus bonis impresserit, inusserit, attulerit, quàm sacerdotum libidinis labes. Proinde forsitan tam è republica Christiana, quam ex ordinis usu esset, ut tandem aliquando jus publici matrimony sacerdotibus restitueretur, quod illi sine infamia sanctè potiùs colerent, quàm se spurcissimè ejuscemodi naturæ vitio turpificarent.* *lib. 5, c. 4.*

Quin idem visum fuit Pontifici Pio secundo, ante pontificatum Æneæ Sylvio, cujus varia inter apophthegmata Platina & Sabellicus hoc quoq; referunt, quod rectè dictum esse Johannes Hofmeisterus Augustanam confessionem censens agnoscit, nempe, *Fuisse caussas, cur adimeretur sacerdotibus conjugium, sed multò majores esse, cur reddi debeat.* Sub alienâ itaque personâ propriâ sententiam hic ipse Aeneas expromsit, quando res in concilio Basileensi gestas enarrans cuidam pro Amedæo Sabaudiæ duce in Papam eligendo peroranti hæc tribuit verba: *Fortasse non esset pejus sacerdotes quàm plures uxorari, quoniam multi salvarentur in sacerdotio conjugato, qui sterili in presbyteratu damnantur.* Neque verò mirum Aeneam Sylvium sive Pium secundum ita sensisse, quippe qui sibimetipsi exemplum esse potuerit, quo conjugii necessitatem & honestatem doceretur. Ego, inquit alicubi, *de me facio conjecturam, quem amor in mille pericula misit. Ago superis gratias, quòd structas insidias millies fugi, felicior astro Martis, quem Vulcanus cum Venere jacentem ferreo illaqueavit reticulo, deridendumq; diis cæteris ostentavit.* Et epistolâ quadam ad parentem suum, è scortatione filium se suscepisse non fatetur tantùm, sed gaudet & gloriatur. *Ann. 10. lib. 6.* *lib. 2. in fin.* *prol. in hist. de duob. amant.* *Epist. 15.*

Quoniam in Pontificem incidimus, & quidem Pium, subjungamus huic ipsi aliquot successores, ut quanta eorum in cœlibatu, quem tantâ pertinaciâ urgent & defendunt, castitas ac continentia fuerit, tandem intelligamus. PIUM videlicet secundum excepit PAULUS secundus, qui *illacrymasse dicitur, quòd ipse qui non solùm ecclesiæ, sed etiam continentiæ antistes esse deberet, filiam in ore atq; in oculis civitatis cum summo probro versari videret, quum legem Dei sciret esse, quæ huic in matrimonio nasci licebat*; quemadmodum pro conjugio sacerdotum ad Julium tertium scribit disertus ille Ruthenus, Stanislaus Orichovius, Sequitur SIXTUS quartus, quem lupanar Romæ condidisse suprà ex Henrico Cornelio Agrippâ diximus, & cujus in epitaphio propter hanc aliasq; caussas Johannes Sapidus:

Sixte jaces tandem, deflent tua busta cynædi,
Scortaq;, lenones, alea, vina, venus.

Lib. 7. *Alebat inter familiares suos*, ut memorat in historiâ Florentinâ Nicolaus Machiavellus, *duos, qui omnium opinione ipsius filij erant, quos tamen magis honesto nomine palliaverat; Petrum unum, quem utpote regularem ad cardinalitiam dignitatem titulo S. Sixti evexit; Hieronymum alterũ, quem Forojulio donavit, expulso inde Antonio Ordelaffio, qui eam urbem unà cum suis majoribus aliquot seculis in potestate habuerat.* Eorumdem meminit Onuphrius Panvinius & nominatim de Petro cardinale, quòd *amplissimis sacerdotiorum reditibus auctus ita splendidus fuerit, ut pecuniæ perdendæ* (uni prandio ultra XX. florenorum millia impendisse scribit Machiavellus) *natus esse videretur. Nam eo*, inquit Onuphrius, *Biennio, quo tantùm posteà supervixit, ducenta aureorum millia in victu absumsisse, LX. verò millia æris alieni, argenti autem cælati CCC pondo reliquisse traditur. Obijt voluptatibus confectus, -- paullo ante obitum creatus à Sixto totius Italiæ legatus.* Merito scilicet suo, & tanto munere dignus. Apud inferos autem excipi canit Baptista Mantuanus in hunc modum:

Vita Sixti.

In Alfonso lib. 4.

At tu implume caput, cui tanta licentia quondam
Fœmineos fuit in coitus, tua furta putabas
Hîc quoque, prætextu mitræ, impunita relinqui.
Sic meruit tua fœda venus: sic prodiga in omnem
Nequitiam, ad virtutis opus tua avara libido,
Illa Dionææ Cythereia munera conchæ,
Illa, pudicitiam quibus expugnare solebas,

Et ne-

Et noctes emere, & nudæ indulgere palæstræ,
Scimus, & in scriptis tua sancta redegimus acta.

Hæc de Sixto quarto, ejusq; filijs & cardinalibus.

Succedit INNOCENTIUS OCTAVUS, qui ut Marulli epigramma habet;

Octo nocens pueros genuit, totidemq; puellas,
Hunc meritò potuit dicere Roma patrem.

Nam profectò, ut lusit Sannazarius,

Progenie exhaustam restituit patriam.

Sicut autem observavit scriptumq; reliquit Raphaël Volaterranus, *pontificum primus fuit, qui novum & ipse exemplum introduceret, palàm liberos nothos jactandi, ac soluta omni antiqua disciplina divitiis omnibus eos cumulandi.* Franciscum filium & Theodorinam filiam Onuphrius nominat: illi patrem *oppida nonnulla urbi vicina dedisse, Laurentijq; Medicis filiam Magdalenam formosissimam puellam matrimonio junxisse;* istam *Gerardo Vsumari Genuensi nuptam magnis divitiis cumulasse* affirmat. Lib. 22.

Excipit nunc ALEXANDER sextus, monstrum veriùs ex libidine, avaritiâ, sævitiâ & perfidiâ conflatum, quàm homo. Is, ut iterum Onuphrij verba producamus, *si quando negociis non premeretur, omni se jucunditatis generi sine discrimine dedit, mulieribus maximè addictus, ex quibus quatuor filios & duas filias tulit. Nihil* autem *habuit prius* (iterum etiam Volaterrani verbis utemur) *quàm Innocētij exemplo suos nothos honoribus, verùm longè majoribus extollere; quando jam res hæc,* ait Raphaël, *honori & gloriæ esse cepit.* Onuphrius speciatim, qualiter id perfecerit, exponit. *Lucretiam filiam,* inquit, *quam ante pontificatum Hispano cuidam in matrimonium dederat, eidem ablatam* (tantâ scil. in æstimatione est apud Pontifices sanctum & indissolubile matrimonij vinculum) *Iohanni Sfortiæ Pisaurensi principi primùm; deinde abdicatam Aloisio Arragonio; Alfonsi regis filio notho; quo demum interfecto Alfonso Estensi Ferrariæ duci collocavit. Ex filijs verò natu minimum Gofredum principem Squilatinum fecit; medium Cæsarem, Cardinalem; maximum natu Iohannem ducem Gandiæ in Hispania creari procuravit, cui etiam uxorem dedit filiam notham regis Alfonsi. Qui quum nocte quadam vagaretur, insidiis Cæsaris cardinalis fratris interfectus & in Tiberim projectus est, connivente prorsus ad immane parricidij scelus patre pontifice.* In quem proinde epigramma Sannazarij:

Piscatorem hominum ne te non Sexte putemus,
Piscaris natum retibus ecce tuum.

Sed de eodem & filiâ Lucretiâ (nam quomodo sceleratum filium fratricidam Cæsarem ad summas opes, dignitates & potentiam cum maximâ multorum injuriâ evehere allaboraverit, nunc omitto) tetriora idem Sannazarius:

Ergo te semper cupiet Lucretia Sextus?
O fatum diri nominis! hic pater est.

Et Johannes Jovianus Pontanus:

Conditur hoc tumulo Lucretia nomine, sed re
Thais, Alexandri filia, sponsa, nurus.

Hist. lib. 6. At mittamus hanc belluam, sive ut Guicciardinus loquitur, *draconem, qui immoderata ambitione & pestifera perfidia omnibusq; horrendæ crudelitatis, monstrosæ libidinis & inauditæ avaritiæ exemplis universum orbem infecit.* Ei successit viginti sex dierum pontifex Pius tertius, natus è sorore Pij, cujus propterea nomen sumebat, secundi. Sequutus est JULIUS secundus, genitus ex fratre Sixti quarti. Patrui ingenium retulit, Marti adeo deditus, ut obsidioni Mirandulæ ipse tamquam copiarum imperator interesset, fixo prope tormenta, quorum disponendorum curam sibi sumserat, tentorio; nec alie-*Lib. 9.* nus à venere, quippe, ut testis est Guicciardinus, *ebriosus, deliciis voluptatibusq; innutritus.* Filia sanè ei fuit, Felix nomine, quam pontificatum adeptus Johanni Jordani Ursino in matrimonium dedit, uti scribit Onuphrius. Quæ de vi nobilibus adolescentibus illatâ ipsi à Gallis objecta fuerunt, non adduco, ne incerta afferre vel hostili testimonio credidisse videar.

Julio subrogatus fuit LEO decimus, de quo non proferam a-*L. 4. vita Leon. X.* lia, quàm quæ ipse ejus encomiastes Paulus Jovius prodidit: *Non caruit infamia, quòd parum honestè nonnullos è cubiculariis (erant enim è tota Italia nobilissimi) adamare, & cum his teneriùs atque liberè jocari videretur.* Addit excusando homini; nam ne ista quidem omittemus: *Sed quis vel optimus atque sanctissimus princeps in hac maledicentissima aula lividorum aculeos vitavit? Et quis ex adverso tam malignè improbus ac invidiæ tabe consumtus, ut vera demum posset objectare, noctium secreta scrutatus est? Ac si aliqua ex parte eo nomine sugillari incluta virtus potuit, Leo certè cum superiorum principum,* Sixti puta quarti, Innocentij Octavi, Alexandri Sexti *fama comparatus, æstimatione rectissima continentiæ laudem feret.*

Nempe

Nempe inter profligatissimæ vitæ homines, qui nondum omnem pudorem dexcoxit & sua crimina celata cupit, probus videri potest.

Successor Leonis HADRIANUS sextus, Germanus, atq; adeo, ut Germanicam virtutem decet, ab infamiâ monstrosarum libidinum, quod equidem sciam, immunis; quâ tamen familia ejus non caruit. Legimus enim apud Onuphrium: *Quum adolescentes aliquot honestæ tum indolis tum stirpis in gratiam parentum in familiam adscitos ex Hispaniis secum in urbem duxisset, intellexissetq́, Italos ex convictu illorum nescio quæ abominanda, nostratibus inusitata, suspicari, statim in Hispanias remisit.* Qui sequitur CLEMENS septimus ipse ex illegitimo congressu natus fuit, de quo Paulus Jovius: *Neminem planè oderat, quum neminem adamaret, præterquam ab occultiore caussâ conciliatos. his certè unis adeo intemperanter favit, ut ad summos honores aut ad summum auctoritatis locum stabilesq́, divitias nullo pudore proveheret.* *hist. lib. 32.*

Proximus ab hoc PAULUS tertius cœlibatum & continentiam suam aliquot spurijs testatam fecit, è quibus Petrum Aloisium ad Parmæ & Placentiæ imperium abs se evectum, quum enormibus flagitijs & sceleratæ inprimis ac horrendæ libidini deditum accepisset, nihilominùs impensè amavit, & tantùm, sese ejusmodi vitiorum commonstratorem filio non fuisse, respondit. Quasi verò qui cœlibatum professus & simulans damnato congressu filium gignit, genito incontinentiæ œstrum non affricet; & libidinis exemplum, quandocũq; ille ortus sui saltim reminiscitur, non suggerat? Hæc etiam vivo per libellum Italicum typis excusum objecta sunt, quæ legere est apud Sleidanum: *Innocentio pontifice conjectus in vincula fuisti, præsul iniquißime, propter homicidia duo & commissum parricidium, matre nimirum & nepote tuo quodam veneno sublatis, ut omnis ad te conflueret hereditas, quumq́, deinde liber factus, non dubitares ambire galerum purpureũ, & ter esses à collegio repudiatus, germana tua soror, Iulia Farnesia, tandem pervicit. Quum enim copiam sui non se facturam esse deinceps minaretur, Alexander sextus pontifex, offensionem veritus & iram illius, in cardinalium te cœtum allegit. Alteram deinde sororem tuam, pro familiæ tuæ consuetudine parum pudicam, interemisti quoq; veneno. Per Anconitanam provinciam quum esses legatus, Iulio secundo pontifice, puellam ejus civitatis nefariè circumvenisti, quando dissimulans quis esses, teq́, pro nobili quopiam gerens ex legati familiaribus, illam vitiasti: quod quidem facinus, puellæ patruus, cardi-* *Libro 21.*

nalis

nalis Anconitanus, urbe captâ coram Clemente pontifice captivo, tibi gravissimis verbis objecit. Nicolaus Quercaus, cum Laurâ Farnesiâ, tuâ nepte, conjuge suâ te congredientē deprehendit, & pugione tibi vulnus incussit, cujus etiamnū cicatrix apparet. De filia tua Constantia, qui cum toties rem habuisti, quid dicam? etenim, ut ea liberiùs potiri posses, maritum ejus Bosium Sfortiam sustulisti veneno, qui quum nequitiam vestram animadvertisset, incredibilem animo dolorem concepit, nec umquam posteà visus est hilaris. Libidine profectò Commodum & Heliogabalum longè superas: idq; tot spuriis tuis doceri potest. Filias suas Loth vitiavit, ignarus & ebrius: tu verò sobrius, non modò cum nepte, sed etiam cum sorore congressus es, atq; filia.

Paulo tertio succedit Julius tertius, qui, ut scribit Pontificib. addictissimus Onuphrius, *Cardinalis veluti furtim voluptates sequebatur, Pontifex factus votorum jam omnium compos, abdicata rerum cura, hilaritati & genio suo nimium indulsit.* Narrationem saltim unius facti, è quo cognosci queat, veluti leo ex ungue, ab eodē, cujus modò meminimus, Sleidano mutuabimur. *Novus pontifex galerum suum cardinalitium, cui vult, largitur antiqua consuetudine. Iulius autem, quo tempore Bononiæ fuerat legatus, in delitiis habuerat adolescentem quendam, Innocentium. Hunc tametsi reliqui minùs probarent, imò reclamarent, in cardinalium adoptavit collegium, & in domesticam consuetudinem rursus admisit, eiq; cognomen suum & insignia quoq; attribuit. Romæ fama erat, & libellis quoq; perscriptum fuit, à Iove Ganymedem foveri, licet deformem. Sed nec ipse Pontifex hoc ad reliquos cardinales dissimulare, & per jocum fertur aliquando commemorare, quàm sit lascivus adolescens & importunus.* De eodem Thuanus: *Innocentius Montanus (qui, quòd in familia simiæ curam gereret, Simiæ etiam post adeptam dignitatem nomen retinuit) summa amplissimi ordinis infamia à Iulio tertio in collegium cardinalium cooptatus, majore infamia vitam posteà exegit; accusatus patrem & filium caupones, ut illius uxore potiretur, interfecisse -- opimorum sacerdotiorum abdicatione se merita pœna exemit, ne egestate quidem à contaminata vita ad saniorem mentem revocatus, in qua, quamdiu superstes fuit, magno curiæ Romanæ dedecore perseveraverit.*

hist. lib. 6. & 28.

Nolumus in hac camarinâ concutiendâ ulteriùs pergere, quæ leviter tantummodò commota aures & animum horrore impleat. Quis autem à reliquis inferiorum ordinum prælatis & clericis continentiam exspectet, quum videat primos & summos illos continentiæ exactores incontinentissimè vixisse? quis exempla eorū, qui

τύποι γινόμενοι τοῦ ποιμνίου, plurimùm valere non credat? Quis non perspiciat, imò manibus palpet, cœlibatu sic universim introducto nullum omnino decus, sed econtra ingens opprobrium & dedecus in ecclesiam invehi? Quis etiam, qui tot petulcorum & infami libidine contaminatorum pontificum continuâ serie sibi succedentium lasciviam perpenderit, persuadeat sibi, amore & zelo castitatis & sanctimoniæ cœlibatum tantâ pertinaciâ ab ipsis urgeri & defendi? Quis non potiùs credat longè aliam, quamvis occultam, subesse caussam? Nempe malunt universam ecclesiam gemitu piorum, multitudine verò scandalorum & infamiâ turpitudinum oppleri, quàm videri vel leviter errasse, suæque existimationis qualemcumque etsi non veram, sed saltim apparentem jacturam facere. Aut si ista non fuerit, hæc fortè erit, quam nunc subdam, caussa. *1. Petr. 5,3.*

Romanos pontifices orbis Christiani, imò universi imperium affectare certum est, & nos alibi ostendimus. Dominari volunt ecclesiæ, dominari quoque volunt imperiis & regnis, & à suo nutu principes pendere, præesse aut dejici, prout ipsis visum fuerit. Et quidem summam spiritualem potestatem plerique sibi arrogare videntur, ut sub eo prætextu summam in temporalia potestatem obtineant & exerceant. Quis enim Alexandrum sextum & similes alios Deum esse vel æternam vitam esse, in quâ improbè factis pœnæ irrogentur, credidisse existimet? Viri autem reipublicæ & principum suorum amantes, tantam ambitionem ægrè ferre, & sese pro suâ virili opponere solent: nec clerici, præsertim præstantis & ingenuæ indolis, quæ ingenitum erga patriam affectum exui non permittat, laicis ab eâ parte cedere. Id igitur operam dant pontifices, ut si laicorum ordinem non possunt, saltim clerum totum à caritate patriæ, reipublicæ, principum abstrahant, & sibi solis devinciant. Nolunt itaque sacris initiatos matrimonia contrahere & liberos gignere, ne sint, quorum gratiâ reipublicæ artiùs adstringantur. Qui enim liberos gignit reipub. cives, principi subditos futuros, non potest non rempub. amare, principem revereri & utrique felicitatem & tranquillitatem optare. Pontifices autem, ut diximus, à se solis clerum pendere, & à repub. principibusque avelli cupiunt. Statuunt itaque, consilio in eam rem, ut apparet, minimè vano, conjugiis prohibendum esse, ne caritate suorum, legitimæ præsertim prolis, in quam affectus solet esse vehementissimus, à principi-

bus ad nutum pontificum oppugnandis & repub. turbandâ revocetur. nam quò paucioribus & minoribus caritatibus teneatur, eò magis in potestate pontificum fore, & in ipsorum gratiam alacriùs & animosiùs adversus patriam & principes, ubi jussus fuerit, insurrecturum esse haut temerè sibi persuadent. Aut hæc, nisi fallor, cœlibatus ab incontinentissimis hominibus pertinacissimè adserti caussa est, aut nulla.

Leviculæ sunt aliæ, quas solent comminisci, & vix adduci dignæ. Neque enim ipsos afferre puto, quòd eas quicquam evincere vel efficere credant, sed ne desit, quod prætexant. Dominicus Soto
l.7. de Iust. inter cæteras hanc quoque adducit: *Negare nemo potest, cœlibatum*
& jure qu. *præstantem esse virtutem, quam potissimùm sacerdotes populo prædicare &*
6.art.1. *commendare debent, viduasq́; & reliquos continentes ad castitatem animare. Quomodo autem potest hortator esse viduitatis, virginitatis aut castitatis, qui ipse conjugii lege vivit?* Hæc ille. Quasi verò Hieronymus virginitatem non satis, & plus etiam, quàm satis, laudaverit,
ep.50.c.8. & ad eam incitaverit, qui tamen ipse virgo non fuit. *Virginitatem,* ait apologiâ ad Pammachium, *in cœlum fero, non quia habeam, sed quia magis mirer, quod non habeo.* Ingenua & verecunda confessio est, quo
epist.43. ipse careas, id in aliis prædicare. Et ad Chromatium: *Scitis lubricum adolescentiæ iter, in quo & ego lapsus sum.* Sed etiam qui virginitatem laudat vel ad eam cohortatur, modum excedere caveat: quod fiet, si Apostoli vestigia premat, qui virginibus & viduis ita cœlibatum
1.Cor.7.v. commendat, ut tamen dicat, *Si se non continent, matrimonium con-*
9.& 35. *trahant*; ut se nemini laqueum injectum ire disertè profiteatur. Ne itaque palmarium sibi ducat ecclesiæ doctor, si quovis modo ad cœlibatum homines impellat. Et quare cœlebs esse debeat, ut cœlibibus castitatem cœlibem inculcet; & non potiùs maritus, ut conjugibus, qui præ alteris plures sunt, castitatem conjugibus, qui præ alteris plures sunt, castitatem conjugalem (nam hæc quoq; castitas est) commendet, & exemplum præbeat maritis, quo-
1.Petr.3,7. modo debeant συνοικεῖν κατὰ γνῶσιν, ut Apostolorum os & coryphæus loquitur, *cohabitare* & conversari *prudenter* & circumspectè, quemadmodum videlicet præstantiore judicio & scientiâ præditos decet, *vasiq́; muliebri ut infirmiori honorem tribuere,* id est, debitâ sollicitudine rectè consulere, & molestias ab ejus infirmitate exortas æquo animo perferre, *ne,* si id non fiat, per dissidia & jurgia domestica

ſtica *preces interrumpantur?* Sanè in his ritè præſtandis non eſt nulla difficultas: & partem eccleſiæ multò maximam conjugati faciunt. Indigent doctore & exemplo. Horum igitur utpote longè plurium potior habenda ratio, nempe ut ducem ipſi quoque habeant, qui & iſta doceat, & exemplar ſit, quod intueantur, & ad cujus imitationem ſuos mores componant. Ergo ſi propter paucos cœlibes presbyterum cœlibem eſſe convenit, multò magis propter complures conjugatos conjugatum eſſe oportebit. Ecce quomodo ejusmodi argutiæ non modò contra nos nihil efficiunt, ſed etiam levi negocio inverſæ in auctores ſuos retorquentur! Ejusdem farinæ, & deterior quidem, alia apud eundem Soto. *Si ſacerdotes*, inquit, *conjugati eſſent, tunc ad epiſcopatus non niſi magnates, puta Duces & Comites ac cæteri ſeculares principes aſſumerentur, & ad pinguia beneficia alii ſeculares nobiles.* Quaſi hoc ſi conjugati fuerint, neceſſariò futurum ſit; aut hodie, quia conjugati non ſint, non fiat. Tædet talium næniarum.

Omnes autem quæ pro cœlibatu clericorum adduci poſſunt rationes, petuntur vel ab utili, vel ab honeſto. Cœlibatum videlicet efficere, ut clericus alteri nulli rei, præterquam ſacro miniſterio, vacet; ut bona eccleſiæ fideliter conſervet & rectè diſpenſet; ut in egenos ſit liberalis, & ſi quid ſimile poteſt excogitari. Præterea tantopere decere & ornare eccleſiaſticum ordinem, tantum gratiæ, dignitatis & exiſtimationis paſſim apud populum ei conciliare, quum conjugium contrà dedeceat & commaculet, vilemque & contemtum eum reddat. Cæterùm qui legerit, quæ à nobis hactenus dicta ſunt, facilè intelliget, nullam earum ratiuncularum quicquam efficere; & nullo negocio nodos, quicumque inde nectantur, diſſolvi. Si quæ incommoda ſecum trahit conjugium, partim talia ſunt, ut ea & eorum ſimilia vita humana, quòd ſit humana & non angelica, declinare penitus nequeat, niſi ſæpiculè interim in graviora amet incidere; partim verò ejusmodi, ut iis in promtu ſit medicinam invenire. *Prophetæ quidem omnes*, ait Chryſoſtomus, *& uxores & domus habebant, ſicuti Eſaias & Ezechiel & eximius ille Moſes: & nihil hinc virtuti eorum fuit impedimento.* Scandalis autem & flagitiis, quæ ad cœlibatum indifferenter omnibus majorum ordinum clericis impoſitum conſequuntur, nullum hodie remedium poteſt inveniri. Sacer igitur eccleſiaſticus ordo è cœlibatu

homil. 56. in Matth.

sic rigidè & præfractè obtruso non decus, non dignitatem, non existimationem, sed dedecus, sed contemtum, sed ignominiam & infamiam reportat. Quare quum sit statutum positivum, & ad id finis, propter quem primitus sancitum fuit, non sequatur, sed exeat magis in eventum prorsus contrarium; hoc ipso cessat, vim amittit & obligare desinit. Quicumque enim veterum cœlibatum cleri sive optarunt sive exegerunt, eâ intentione hoc fecerunt, ut magnam sanctimoniam, dignitatem & excellentiam ille acquireret.

4.*dist*.15. qu.3.*art*.1. Unde locum hîc habebit, quod alicubi scripsit Thomas: *Præcepta juris positivi magis obligant ex intentione legislatoris, quàm ex ipsis verbis; & ideo transgressor talis præcepti magis est reputandus, qui obviat intentioni legislatoris, quàm qui deviat in aliquo à legis ordinatione.*

Consult. art.23. Georgius Cassander dicit, statutum illud, *etiamsi Apostolicum esset*, hodie tamen relaxari oportere: nempe quia etiamsi fortè hominibus Apostolicæ ætatis convenire potuisset, nostris tamen hominibus, moribus & temporibus adeo non convenit, ut contrarium intentioni statuentium effectum producat. Atqui tantum abest Apostolicum illud esse, ut Apostoli potiùs episcopis, presbyteris, diaconis conjugium apertè permiserint, imò commendaverint, sicut manifestum est & à nobis pridem ostensum fuit. Veteres autem qui cœlibatum clericis commendarunt aut etiam imperarunt, præfervido eximiæ cujusdam sanctimoniæ continentiæque studio & amore incensi non tantam infirmitatis alienæ, quantam proprii zeli rationem habuerunt: certè quò posterioribus & sequioribus temporibus res evasura esset, prævidere non potuerunt.

de vitâ spirituali lect. 4.*cor*.13. *In primo vigore ecclesiasticæ disciplinæ*, ait Gerson, *multa severo rigore statuta sunt, quæ modo defluentibus in pejora moribus non solùm inutilem, sed impossibilem haberent exsequutionem.* Et rectè paullò antè laudatus Cassander, *Nimis rigidâ*, inquit, *& intempestivâ hujus constitutionis exactione gravissima & abominanda in ecclesia scandala exstitisse videmus. Nam caussæ illæ, quibus Majores ad constitutionem hanc faciendam inductos esse diximus, non solum hodie cessarunt, sed etiam in contrarium sunt conversæ. nam primum videmus hoc decreto usque adeo castitatem & continentiam in clero non confirmari, ut per illud ad omne libidinis & flagitii genus fenestra aperta esse videatur: item usque adeo non refrenatam in clero avaritiam, ut etiam frena magis laxata esse videantur. Dereliquerunt*, ait in suo Aulico Alanus Charterius Carolo VII. Galliarum

regi

regi quondam à secretis, *conjugium: caterùm hujus loco adsumsere sibi illegitimas, vagas ac dissolutas libidines. Nolo longius extendere hunc sermonem: quia tantum hæ valent constitutiones, quantum inde percipitur utilitatis. Quid autem constitutio, ne sacerdotes sint uxorati, affert aliud, quam subvertere & evitare legitimam generationem, ut ea convertatur in adulterium; & honesta conversatio cum unâ duntaxat sponsâ abeat in multiplicationem effrenis libidinis?*

Manifestum est igitur, & cùm experientiâ, tum multorum gravium & prudentium virorum testimonio constat, legem universalis cœlibatus non modò ecclesiæ utilem non esse, sed noxiam & detrimentosam; & proinde irritam. Quod enim majus damnum dari potest ecclesiæ, quàm quòd clerus sordido concubinatu & libidinibus pollutus infamiâ fœtet? ut interim taceam aliud incommodum, in se equidem grave, sed quod fortè non nemini præ altero leve queat videri: nempe per illam constitutionem multis aliàs idoneis & egregiis ministris ecclesiam spoliari. Viri quantâvis pietate, morum integritate, vitæ innocentiâ, eruditione, eloquentiâ instructissimi, si vel uxores duxerint, vel suæ sibi imbellicitatis conscii aut de dono continentiæ non admodum certi periculosis cœlibatus vinculis innodari nolint, per legem, quâ de agimus, clero arceantur. Per eam itaque talium (quales complures esse quis dubitet?) utilissimo & maximè profuturo ministerio ecclesia privatur; & habere cogitur plerosque necessariis dotibus minùs instructos, aut etiam minùs probos vel certè cautos, qui spe videlicet dignitatum & opum inescari se & illaqueari patiuntur, & posteà nec officii partes pro dignitate explere, nec cœlibatum intemeratum, uti oportebat, & inculpatum præstare valent. Animadvertit hoc ipsum, quâ fuit prudentiâ, Cassander. *Plerique*, inquit, *homines docti & pii ad continentiæ observationem adstringere se nolunt, quum & infirmitatis suæ rationem habeant, & exemplis turpitudinum & scelerum, quæ prætextu cœlibatus passim in oculos & aures incurrunt, moveantur: quo fit, ut paucissimi adolescentes pietatis indole præditi ad Theologiæ studium se adjungant, aut à piis parentibus ad hoc studium applicentur, sed ii ferè tantùm, qui opima beneficia, vitæ luxum & splendorem ac carnis licentiam & vagam effrenemq; libidinem animo præsumunt; præter nonnullos, qui imprudentes & nondum sibi satis noti in laqueum inducuntur.* Hæc ex re & vero Cassander.

Apostolus de suâ sibi divinitùs concessâ auctoritate loquutus, *quam dedit mihi Dominus*, inquit, *εἰς οἰκοδομὴν, καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν, ad ædificationem & non ad destructionem.* Intelligimus itaque, quibus limitibus potestas præsidibus ecclesiæ à Deo attributa, circumscribatur; & constitutiones, quæ manifesta damna dant, qualem illam de cœlibatu, quo de tractamus, legem esse liquidò constat, à potestate, quam Dominus dedit, non proficisci. Quin hac in ipsâ nostrâ materiâ versans Apostolus, quum cœlibatum commendasset, subjungit, *Hoc autem dico vestro commodo, non ut laqueum vobis injiciam*, id est, vinculo aliquo necessitatis ad cœlibatum vos adstringam, vinculo inquam, quod libertatem vobis adimat, & occasionem suffocationi sive exitio vestro spirituali præbere possit. Laqueum enim injicit, qui faciendo necessarium quod liberum est, ejusmodi perversâ sive doctrinâ sive lege, ruinæ caussam hominibus præbet. Laudato itaque cœlibatu commodisque ejus ostensis, liberum cuique relinquit Apostolus, num amplecti eum velit, nec ne. Si necessitatem aliquibus imposuisset, laqueum injecisset, facturum non ad ædificationem, sed ad destructionem.

2. Cor. 13.

1. Cor. 7.

Sed neque nos, ajunt Pontificii, necessitatem cuiquam imponimus, nec laqueum injicimus. Clericatui quidem necessitatem cœlibatus adjungimus: sed ad clericatum ambiendum neminem compellimus. Ultrò & suâ sponte ordines suscipit, quicumque apud nos quidem suscipit. Suscipiens autem necessitate cœlibatus adstringitur; quam tamen volens, sicut ordines, quibus annexa est, admittit. Ergo, inquam, non uni vel alteri personæ, quod tolerabilius, sed toti sacro ordini necessitatem cœlibatus imponitis, quod longè gravius; imò ecclesiæ ipsi. Ordo enim sacrorum ministrorum ex institutione divinâ ecclesiæ necessarius est: nec ita se habet, quemadmodum ordo monachorum, quo ecclesia potest carere. Ordini autem illi Pontifex lege rigidissimâ cœlibatum injungit. Ecclesiæ igitur imponit necessitatem habendi tot cœlibes, quot opus est habere sacros ministros sive clericos, quibus sanè benè multis opus est: ut taceam interim, numerum à Pontificiis insigniter adauctum esse, & additos plurimos, quibus opus non erat. Et quoniam qui horum omnium cœlibatum exigit, continentiæ dotem iis elargiri nequit, imponit ecclesiæ necessitatem in sacro ministerio habendi & tolerandi plerosque incontinentes & impuros cœlibes:

libes: quantæ servituti & turpitudini ecclesiam Christi ullo humano imperio subjici grande nefas est. Quod attinet autem personas, ne ipsis quidem necessitas illa cœlibatus sub conditione, nempe si cupiant sacris ordinibus initiari & ecclesiæ servire, imponi potest. Omnibus enim & singulis conjugatis jus capessendi sacra ministeria, omnibus item & singulis sacris ministris jus matrimonii, utrumque divinitùs indultum, nulla humana auctoritas planè & in totum auferre potest aut debet, ut posteà pluribus ostendemus. Laqueum autem si non omnino palàm & directè, certè per insidias & indirectè injiciunt. Nempe cœlibatum invidiosis laudibus extollunt, neminis viribus superiorem esse dicunt, matrimonium econtrà sugillant & deprimunt; & quod caput rei est, cœlibatui amplas prælaturarum & sacerdotiorum dignitates & opes, tamquam illicium, circumdant. Ita pendentes laqueos ostendunt. Neminem quidem obtortâ cervice raptum illis induunt, sed cùm dulcedine verborum, tum splendore rerum inescant & pelliciunt, ut irritatâ suâ ipsius cupiditate advolet & collum inserat. Ubi inseruerit, nodum fortiter adstringunt, & animadverso periculo extrahere & regredi cupidum nullâ ratione dimittunt. Quin à conjugio magis, quàm à fornicationibus deterrent, clamantes cum Bellarmino, id jam *non conjugium esse, sed sacrilegium*; imò cum Costero, *pejus omnibus adulteriis sacrilegium*. Æneas Sylvius, quum adhuc Cardinalis esset Senensis, ad amicum quendam suum Johannem Frunt in hunc scribit modum: *Credimus te uti non insulso consilio, si, quum nequeas continere, conjugium quæris: quamvis id prius cogitandum fuerat, antequam initiareris sacris ordinibus. Sed non sumus dii omnes, qui futura prospicere valeamus. Quando huc ventum est, ut legi carnis resistere nequeas, melius est nubere, quàm uri. Non tamen hac Pontificis sententia, ut dispensandum censeat: stat in suâ severitate.* Annón ista sufficiunt, ut laqueum hominibus injicere meritò dicantur?

l.1.de cler. cap.19.

Ench.c.19.

epist.307.

Animadvertit iniquitatem & absurditatem legis de cœlibatu sacro ordini universim imposito Baptista Mantuanus, Carmelitarum aliquando Prior generalis, qui anno antequam B. Lutherus contra indulgentias disputare inciperet, è vivis excessit: & quum fortè suo ipsius nomine non auderet, alieno & quasi sub personâ impugnat. Quum enim conjugium Sancti Hilarii prædicasset, subjicit:

Pro-

Lib.I.Fast. *Propterea leges quæ sunt connubia contra*
Esse malas quidam perhibent. Prudentia patrum
Non satis advertit, dicunt, quid ferre recuset,
Quid valeat natura pati. cervicibus, ajunt,
Hoc insuave jugum nostris imponere Christus
Noluit. istud onus, quod adhuc quàm plurima monstra
Fecit, ab audaci, dicunt, pietate repertum.
Tutius esse volunt, quâ lex divina sinebat
Isse viâ, veterumq; sequi vestigia patrum,
Quorum vita fuit melior cum conjuge, quàm nunc
Nostra sit, exclusis thalamis, & conjugis usu.

Pergit deinde ad examen aliarum quoque legum:

Adjungunt etiam primi jejunia veris.
Quæ nisi sint servata, volunt nos ire sub orcum.
Adspice, quam duris, ajunt, frenata capistris
Gens electa fuit. Lex Christi æterna, nec unquam
Cessatura, sinus (dicunt) sine tendat in amplos,
Ut sit conveniens, habilisq; & idonea toti
Humano generi, non importuna senectæ,
Non onerosa inopi, non importabilis ægro.

Et post aliqua:

Exclamant, & uti inter se quandoq; jocantur,
Thestylis hanc nimio pultem sale fecit amaram.

Concludit tandem:

Hæc ideo volui nostris intexere chartis,
Ut quoties patres, quibus est custodia cymbæ
Petridos, à summo coëunt pastore vocati,
Sint memores, magno ad leges opus esse ferendas
Ingenio, multis oculis, examine recto.

In eandem sententiam Johannes Gerson, integro pænè seculo antiquior, tractatu antè aliquoties à nobis laudato de Vitâ spirituali animæ, *Legislator*, ait, *noster Christus, utique sapientissimus, judicialia* (ritualia, facientia ad ordinem & decorum in ecclesiâ) *omnia tam-* quam variabilia reliquit illorum judicio, quibus dixit, Qui vos audit, me audit: ita tamen, ut noverint se positos ad ædificationem, non ad destructionem; & ut secundum legem Dei, quæ regula est generalis omnium Christianæ religionis professorum sub uno abbate Christo, ipsi judicent, eam non amplian-

Lect.4.corol.13. Luc.10,16.

pliantes, neque restringentes, neque duriorem facientes, quàm expresserit Christus, qui jugum suum dixit esse suave, & onus leve. Non enim plus habent in potestate prælati ecclesiæ ligare subditos ad aliqua, quæ non sunt tradita in lege evangelicâ professâ ab omnibus Christianis, quàm habent abbates super religiosis suis ad obligandum eos præter regularem professionem suam: de quibus tamen est sententia Sancti Thomæ & aliorum doctorum concorditer, quòd non potest abbas monacho præcipere aliud, quam in regulâ sui professus fuerit. Ex hac doctrinâ Gersonis facile fuerit colligere legem de cœlibatu vitiosam & irritam esse. Matt.11,30

Nulla sanè sive Pontifici sive aliis prælatis concessa divinitùs est auctoritas, per quam lex de clericorum cœlibatu ecclesiæ queat imponi. Jure ducendi uxorem, ut Alfonsum Virvesium rectè observasse suprà monuimus, non potest emisso voto *se quisquam privare illorum, quibus explorata fuerit propria fragilitas, quin simul se vita æternâ privet.* Si ipse se per votum privare nequit, neque alius per legem privare eum poterit, quin similiter eum vitâ æternâ privet. Per quæ verò vita æterna obtineri debeat, per quæ itidem amittatur, id totum à Christo domino, qui propterea solus verum & unicum caput ac princeps ecclesiæ est, perfectè fuit constitutum. Pastoribus & ministris nihil aliud demandatum, nisi ut Christi constitutiones promulgent & annuncient, homines ad amplectendum & servandum incitent & hortentur, & ut commodiùs servari possint, externum ordinem & decorum in ecclesiâ dirigant. Quicquid itaque potestatis in hoc ipso ordine & decoro dirigendo obtinent, ad hoc, ut Christi constitutiones serventur, refertur; quibus, quemadmodum ab ipso præscriptæ sunt, servatis, salus rata est. Et sic potestas ista ad ædificationem facit. Non refertur autem huc, ut rationem obtinendæ salutis intricatiorem & difficiliorem reddat: sic enim ad destructionem faceret: nempe ut constituat, propter quæ non servata homines salute excidant, etiamsi alioquin per gratiam divinam Sanctique spiritus opem quæcumque evangelio suo Christus exigit, præstiterint; ut, inquam, qui, si staretur intra terminos solarum à Christo sancitarum constitutionum, salvarentur, nunc propter constitutiones humanas non servatas damnentur: privandi utique salute per has ipsas constitutiones, absque quibus esset, non privarentur. Tales itaque leges, per quas homines secundum Christi legem aliàs salvi pereant, Pontifex & episcopi ferre nec possunt nec debent.

pag.76.

Libenter in hac materiâ de constitutionibus humanis, in quâ plurimùm mihi intellexisse videtur, Johannis Gersonis verbis utor. *Quum finis omnis legis, inquit, sit caritas secundum Apostolum; quum præterea religiones & auctoritates Prælatorum datæ sint ad ædificationem, non ad subversionem & illaqueationem fidelium, seq; eis submittentium; quis audeat dicere vel cogitare, quòd sancti viri Spiritu sancto pleni, supra jugum Christi suave & facilitatem legis suæ, adjicere voluerint onus grande tot & talium constitutionum sub obligatione pari ad præcepta purè divina, hoc est, sub reatu damnationis æternæ?* Item, *Vellem nobis dicerent, austeriores illi religionum* (constitutionum) *censores, si quæsisset aliquis ab Augustino; Ecce jubes pater, ut non loquamur in claustro, ut in gestibus corporis nos compositos, ut in nutibus oculorum nos castos habeamus: visné igitur, ut quisquis contraria horum fecerit, quæ aliunde ex Christi libertate licerent, ille sit reus capitalis criminis? vis ut infernali æternæ mortis supplicio tradatur? Novi mansuetudinem animi tui pijssime pater Augustine: novi prudentissimam discretionem tuam, quam audire mihi videor respondentem, & cum quodam horrore animi ac fricatione faciei dicentem; Absit hoc, ô filii. Qui vos judicat, Dominus est. Ego interim, quod salubre sit, dedi monitum vel consilium.* Et ad similium monitorum vel consiliorum classem constitutiones de cœlibatu, quæ quidem ab auctoritate ecclesiasticâ intra suos cancellos se continente, & per caritatem ac prudentiam Christianam gubernatâ profectæ fuerint, referri oportet.

de vitâ spirit. animæ lect. 6.

Non potest Pontifex rem quamcumq; ex se licitam & divinitùs permissam ulli mortalium, præsertim si extra noxam & pœnæ reus non sit, simpliciter & in totum prohibere, verbi gratiâ, esum carnium, vel usum vini. Non potest itaque vel uni alicui infimæ conditionis homini conjugium penitus interdicere. Possit fortè vetare, ne certo quodam tempore carnibus vescatur, vel vinum bibat, vel nuptias celebret, & ne cum nonnullis personis cognatione conjunctis contrahat: ut numquam carnes edat, vinum bibat, numquam & cum nemine contrahat, inprimis si persona nulli pœnæ (quæ tamen quàm bene & congruè interdicto matrimonio inferatur, nunc non inquiro) sit obnoxia, mandare non potest. Si id uni personæ non potest mandare, multò minùs toti sacro ministrorum ordini, qui alteram & quidem insigniorem ecclesiæ partem facit. Dicent, absque proprio eorum, quorum interest, consensu tale quid imponi

non

non posse: suos autem clericos consentire & servandi cœlibatus votum emittere. Sed ego de cœlibatu, quatenus à lege pendet & mandatur, nunc disputo. Votum aliàs hîc nullum esse, alibi ostendimus. Et esto, si vel maximè hîc sit votum; ad hoc tamen ipsum faciendum lege & mandato compelluntur. Jubentur, inquam, vovere. Jam verò si ordini clericorum cœlibatum Pontifex lege imponere non potest, nec poterit eidem imponere, ut cœlibatum voveat. Quod enim mihi mandari non potest, ut præstem; id ut præstare me velle promittam, itidem mihi mandari nequit. Lex itaque, quâ totus clericorum ordo & omnes sacris initiandi vovere jubentur, iniqua & nulla est.

Martinus Becanus objectionem hinc ipse adfert, *Ecclesiam non posse statuere legem, quæ certo hominum statui generatim adimat libertatem contrahendi matrimonium.* Respondens autem, *Verum quidem est*, inquit, *quòd absolutè loquendo non possit hoc facere: sed falsum est, quòd non possit facere eo modo, quo nunc facit, nempe sub hac conditione: Si quis velit esse presbyter vel episcopus, debet servare continentiam. Nam per hujusmodi legem non cogit quempiam ad continentiam, sed relinquit unicuique liberum, ut possit amplecti statum ecclesiasticum vel non amplecti, & consequenter ut possit uxorem ducere vel non ducere.* Id verò quicquid est, difficultatem non expedit. Manet enim, certo hominum statui, nempe sacrorum ministrorum, generatim adimi libertatem contrahendi matrimonium: & quidem absolutè adimi. Nam constitutis in sacro ministerio nulla ponitur conditio, sub quâ libertas contrahendi integra relinquatur. Est sanè in cujusvis fidelis arbitrio, num sacris initiari velit, annon. Fidelibus itaque non adimitur libertas absolutè, sed sub conditione; si velint sacris initiari. Initiatis verò nulla superest conditio, cujus intuitu libertas ipsis & ipsorum ordini dici possit salva remanere. Isti igitur hominum statui sive ordini generatim & absolutè adimitur libertas contrahendi matrimonium; quod per ecclesiam fieri non posse fatetur Becanus. Nec ad alia vitæ genera sive status amplectendos cogi solent homines. Interim qui legem tulerit, Si quis velit esse miles, ei uxorem ducere numquam licebit; universo militum ordini libertatem ducendi absolutè ademerit. Sic etiam qui sanxerit, Si quis velit alicubi esse advocatus in foro, adsessor in judicio, magistratus in civitate, cœlebs esto; toti isti ordini cœlibatū imposuerit. Et possent adferri

Manuali contr. l.11. cap.13.

ratiunculæ: ne videlicet curâ rei familiaris à negotiis sibi concreditis maximi momenti,& in quibus fortunæ civium & salus reipub.sita sit, avocentur; aut cupiditate ditandi liberos corrumpi se patiantur & justitiam cauponentur. Quæ fortè non minùs fuerint plausibiles, quàm alteræ pro cœlibatu clericorum. Quia tamen ejusmodi leges iniquæ futuræ,iniquæ pari ratione sunt illæ de clericis.

quæst.2. Venit in mentem,quod de sexu muliebri ordinibus sacris prohibito ad distinctionem XXV. quarti sententiarum scribit Scotus. Dicit,mulieres prohiberi non esse determinatum per ecclesiam, sed à Christo id haberi. *Non enim*, ait, *ecclesia præsumsisset totum sexum muliebrem sine suâ culpâ privare actu, qui posset sibi licitè competere, quiq; esset ordinatus ad salutem mulieris, & aliorum in ecclesiâ per eam: quia hoc esse videretur maxima injustitia non solùm in toto sexu, sed etiam in paucis personis.* Eadem tradunt Durandus & Petrus Paludanus. Dico & infero idem de ordine sive statu conjugatorum. Huic enim Deus ecclesiasticum docendi & sacra peragendi ministerium permisit, minimèque interdixit. Perperam itaque Pontifex præsumsit totum ordinem conjugatorum sine suâ culpâ privare actu,qui posset juxta divinam legem licitè competere, essetque ordinatus ad salutem ipsorum & aliorum in ecclesiâ per ipsos. Et quia hoc in paucis personis maximæ fuerit injustitiæ, longè omnium maximæ est in toto statu sive ordine. Maximam igitur injuriam facit Pontifex,non modò toti sacrorum ministrorum ordini, dum eum conjugio divinitùs permisso penitus prohibet; sed etiam toti conjugatorum ordini,dum eum sacris ministeriis, ad quæ à Deo admittitur,omnino arcet. Ad injuriam verò ulli vel infimo mortalium, nedum totis præcipuis humani generis & ecclesiæ catholicæ ordinibus inferendam, vel ad jus,quod Deus ipsis concessit, auferendum Pontifex nullam habet potestatem. Quod igitur hîc agit, absq; potestate agit: & proinde vitiosè, atq; ita,ut neminem obliget.

Neq; præditus est potestate, quâ flagitium & scelus esse jubeat faciatque id, quod juxta Dei legem opus est bonum, pium & honestum. Stando in terminis legis divinæ, opus bonum est clericum ad vitandam fornicationem & sobolem suscipiendam conjugio uti, ipsumque clerici conjugium sanctum est & honorabile. Per auctoritatem itaque Pontificis non potest effici scortatio, adulterium & sacrilegium: qualibus detestandis titulis conjugia clericorum Pontificii

tificii infamant, uxoribus eorum scortorum & meretricum nomina indentes. Quum anno superioris seculi LI. purioris religionis præcones Suevia pellerentur, & *ex ipsis quidam partui jam esse vicinam uxorem suam diceret, ideoq; majorem in modum oraret, ut eam sibi revisere tantùm liceret; Atrebatensis ad suos conversus, Vxorem, inquit, vocat, quæ scortum est.* Hæc Sleidanus. Subjungam aliud è Matthæo Paris, qui in anno ciↄ cc xxv. hæc narrat. *Iohannes Cremensis cardinalis de licentiâ Henrici primi regis Anglorum in Angliam veniens ad nativitatem B. Mariæ apud Londonios solenne concilium celebravit. Vbi igitur de concubinis sacerdotum severißimè tractasset, dicens summum esse scelus de latere surgere meretricis ad corpus Christi conficiendum; ipse quum die illâ corpus Christi consecrasset, post vesperam fuit in meretricio interceptus. Res notißima negari non potuit.* Mirum, quòd qui conjuges presbyterorum concubinas & meretrices appellare non erubuit, suo flagitio sanctitatis & castimoniæ titulum non indiderit. Nam eò ventum esse videmus, ut vocabula rerum aut perdiderimus, aut commutaverimus. Viventes in conjugio scortatores & sacrilegi vocantur; econtra homines libidinibus polluti, incesti, ἀῤῥενοκοῖται, quales complures Pontifices fuisse certum est, & nos ex occasione de serie benè longâ suprà ostendebamus, sanctissimi domini audiunt. *lib.22.*

Sicut autem potestatem non habet Pontifex, quâ actionem bonam in flagitium convertat: ita non magis, quod Deus jussit, prohibere potest. Est verò præceptum divinum, ut qui se non continet, sive clericus sit sive laicus (nec enim hîc discriminantur, nec, ubi par ratio, discriminis caussa reddi possit) matrimonium contrahat, & vitandæ fornicationis ergò uxorem habeat. Hoc præceptum juris divini cùm scripti tum naturalis nulla lex Pontificia vel totum vel ex parte potest antiquare aut abolere: & si prodierit aut prodeat aliqua, quæ id conetur, nullarum est virium, nec à quoquam mortalium attendi debet vel servari. Est sanè conjugium, quemadmodum suprà diximus, incontinentiæ & libidinum adæquata & divinitùs ordinata medicina, quâ omnes ejus indigos ægros uti Deus non modò cupit, sed præcipit. Et si dictamen rectæ rationis & lex naturæ hominem cum periculoso morbo conflictantem non permittit idoneam medicinam, quæ in promtu sit & facilè adhiberi queat, contemnere vel repudiare; quomodo permittat ægritudini periculosissimæ, quæ æternam mortem inducere minetur, parato *1.Cor.7.* *pag.67. & 72.*

hom. 22. in varia loca Matth. remedio non prævertere? *Ut scortationem evitemus, ut moderemur concupiscentiam, ut vivamus pudicè, ut placeamus contenti uxore propriâ, hoc nobis adfert conjugium, hic ejus fructus, hoc inde lucrum est*, ut alicubi dixit Chrysostomus. Qui fas esse queat, magnum numerum fidelium, & quidem quos scortationes evitare, concupiscentiam moderari & pudicè vivere totius ecclesiæ maximopere intersit, hoc fructu, hoc lucro privari, prohiberi? Si pastor, cujus oves sint propriæ, noverit gregem sontico cuidam morbo obnoxium esse, & corripi consuevisse; noverit eximium quoque remedium προφυλακτικὸν, & paret atque exponat, ut cuivis sit obvium; vicarius verò pastor, cui cura ovium demandata, præcipuas & à quibus contagium in reliquas facilè derivetur, arceat & usurpare prohibeat: num id factum ἀρχιποίμην gratum habebit & probabit? num vicarius iste pastor desiderio primarii directâ fronte non obnititur, & gregem perditum it, eo nomine grandes pœnas meritò daturus? num rectè non fecerint oves, quibus de voluntate sui domini & ἀρχιποίμενος constet, si eam magis, quàm lubitum malè consulti aut etiam improbi vicarii, sequantur, & præcepta servi, menti & sententiæ herili contravenientis, nihili pendant?

Extendant enim portentosis modis illud, ex quo utramq; paginam faciente fanda nefanda deducere solent, *Pasce oves meas*: non tamen eò usq; umquam extendi poterit, ut liceat contra voluntatem & intentionem ἀρχιποίμενος medicinâ ab ipso præscriptâ & gregi necessariâ oves arcere; liceat, quod ille præcepit, interdicere, quod sanxit, abolere; liceat opus præclarum & bonum sacrilegii condemnare; liceat integris præcipuisq; totius gregis ordinibus insignem injuriam facere; liceat denique oves, quas ille salvas summis opibus expetit, in præcipitium impellere & exitio involvere.

Qui igitur omnium maximus est defectus, hîc deprehenditur, nempe legem latam esse à non habente potestatem. Thomas doctrinam de legibus explicans sic alicubi scribit: *Quod aliquis potestati non subdatur, potest contingere dupliciter. Uno modo, quia est simpliciter absolutus ab ejus subjectione, unde qui sunt de unâ civitate vel regno, non subduntur legibus principis alterius civitatis vel regni. Alio modo secundum quod regitur superiore lege, puta si aliquis subjectus sit proconsuli, regulari debet ejus mandato, non tamen in his, quæ dispensantur ei ab imperatore: quantum enim ad illa non adstringitur mandato inferioris, quum superio-* [margin: 1. 2. qu. 96. art. 5.]

periore mandato dirigatur. Dico similiter quod ad contrahendum matrimonium pertinet, fidelis quicumque atque adeo etiam clericus regitur superiore lege, Dei videlicet ipsius & Christi, à quo si mandatum aut saltim licentiam contrahendi habet, non potest per Pontificem & episcopos, quibus longè inferior potestas curandi externi ordinis & disponendorum rituum commissa est, prohiberi. Dices; conjugium & cœlibatum clericorum ad externum ordinem & ritum pertinere. Nego, inquam ego, quatenus conjugium est remedium incontinentiæ compescendæ divinitùs constitutum: sic enim incontinentibus, etiam clericis, ne salute excidant, necessarium est. Ad ritualia igitur eatenus referri non debet. Et qui integro alicui hominum statui conjugium simpliciter interdicit, jam non intra limites disponendorum ritualium sese continet. Si constituat, non contrahendum esse cum personis his aut illis, non esse celebrandas nuptias omni tempore; id equidem ad ordinem, decorum, disciplinam, ritum pertinuerit: non item si innoxiis hominibus vel integro cuidam hominum generi jus contrahendi penitus adimat. Potest quidem fieri, ut nonnulli etiam veterum legem cœlibatus non nisi ritualem existimaverint: quod licet aliquâ ex parte queat admitti, & ipsa etiam sic fortè proponi & emolliri, ut rationem ritus non excedat; quatenus tamen toti clericorum statui absque ullo discrimine & exceptione imposita plerosque necessario ad vitandum vagas & illicitas libidines remedio privat, sic modum ritus non servat.

Idem Thomas ex Isidoro requisita & conditiones legis, quæ 1.2.qu.94. quidem valida sit & vim obligandi habeat, adfert & exponit. Sunt art.3. autem in hanc rem duo apud Isidorum in Originibus dicta. Unum secundo libro, his verbis conceptum: *Si ratione lex consistat, lex erit* cap.10. *omne jam quod ratione constiterit, duntaxat quòd religioni congruat, quòd disciplinæ conveniat, quod saluti proficiat.* Alterum mox sequitur, & libro etiam quincto repetitur: *Erit lex honesta, justa, possibilis secundum* cap.21. *naturam, secundum patriæ consuetudinem, loco temporiq́ conveniens, necessaria, utilis, manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat, nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta.* Has ipsas in legibus qualitates sive conditiones exigunt, quicumque ferè naturam legum exposuerunt, cùm Canonistæ (nam Gratianus etiam prius dictum distinctioni primæ, posterius quartæ in-

serujt)

ſeruit) tum Scholaſtici. Et Thomas quidem poſteriores omnes, etiamſi plures ſint, ad tres priores, ut *religioni congruat*, ut *diſciplinæ conveniat*, ut *ſaluti proficiat* (nam *ratione conſtare* accipit ut aliquid generale ad tria illa ſpecialia, quod in ſingulis inſit) reducit. Sed conſideremus poſteriores, utpote quæ diſtinctiùs enumerentur; & videbimus legi de univerſali ſacrorum miniſtrorum cœlibatu vix ullam earum convenire.

Sit lex honeſta. Si honeſtam eſſe fuerit nihil honeſti interdicendo inhoneſtæ turpitudini nullam cauſſam præbere, tum lex quam examinamus, non erit honeſta, ſicut ex iis, quæ diximus, plus quàm ſatis ſit, poteſt intelligi. Honeſtiſſima eſt copula conjugii & ſanctiſſimum fœdus inter uxorem & maritum, unde ipſi Sancto ſpiritui viſum fuit Chriſtum tamquam ſponſum & Eccleſiam tamquam ſponſam in ſummo cantico introducere; & a conjunctione matrimoniali typum conjunctionis Chriſti & eccleſiæ petere. Si eſſet alia inter homines honeſtior copula & ſanctior conjunctio, ab hac potiùs quàm ab iſtâ ſumeretur imago. Interim clericos conjugio abſtinere, & continentiam ſervare non eſt quidem inhoneſtum. Sed lex quæ idipſum ſine diſcrimine ab omnibꝰ exigit, à multis ſegregat remedium amovendæ turpitudini neceſſarium. Eſt itaq; inhoneſtæ turpitudinis cauſſa, ut quæ removet prohibens, quemadmodum pridem diximus. Nihil itaq; Pontificios juvabit, ſi contenderint, ſuâ lege non removeri conjugium tamquam inhoneſtum, ſed præcipi cœlibatum tamquam magis honeſtum, ſive majus & excellentius bonum. Eſto, ſit ita, quemadmodum etiam admittit Apologia Auguſtanæ confeſſionis, *virginitatem eſſe donum conjugio præſtantius:* dum tamen lege honeſtum, & quidem eximium ac præclarum, quod obtineri poterat, precisè excludunt, & interim alterius ſublimioris acquirendi facultatem ſuppeditare nequeunt, in cauſsâ ſunt ut multi & illud amittant, & hoc nō. conſequantur, atq; ita utroq; perdito inhoneſtiſſimâ turpitudine, qui alioquin egregiâ honeſtate nitere potuiſſent, inquinentur. Quamquam, quod in ſe bonum eſt, quin eximium bonum, ſpe & prætextu ſublimioris adipiſcendi, & quidem incerti, ſimpliciter prohiberi poſſe, falſum eſt. Sed hoc omiſſo ad reliquas veræ legis conditiones pergamus.

[Margin: *Eph.* 5, 32. — *pag.* 72. — *de conjug. ſacerd.*]

Sit juſta. At iſta lex injuriam facit non uni modò aut alteri perſonæ, ſed integris ordinibus cùm conjugatorum, quos jure cle-

ricatus,

ricatus, tum clericorum, quos jure conjugii, juribus inquam divinâ & naturali lege concessis, citra ipsorum culpam, spoliat.

Thomas objectionem, ut solet, formaverat: *Leges humanæ frequenter ingerunt calumniam & injuriam hominibus. Sed licitum est unicuiq; oppressionem & violentiam evitare.* E. Ad eam respondet, *Quod ratio illa procedit de lege, quæ infert gravamen injustum subditis, ad quod etiam ordo potestatis divinitùs concessus non se extendit: unde nec in talibus homo obligatur ut obediat legi, si sine scandalo vel majore detrimento resistere possit.* Si de injuriâ uni aut paucis illatâ citòque transiturâ ageretur, possemus dicere vitandi scandali ergò accipiendam & mussitandam esse. Sed agitur de injuria integris, ut diximus, ordinibus incussâ, durabili & ad posteros propagandâ: quin scandala, ceu hactenus ita quoque porrò paritura; ut per occasionem resistentiæ exoritura, quæ tamen non nisi accepta fuerint, metui non debeant, quum à toleratâ longè maxima oriantur. Sicut etiam nullum majus detrimentum potest esse, quàm quòd multis remedium, ipsis, ne in peccata incidant & salute excidant, necessarium aufertur. 1.2.q.96. art. 4.

Sit possibilis secundum naturam, idest, ut bene explicat Franciscus Suarez, *considerata fragilitate & conditione naturæ. Quod etiam*, inquit, *Deus ipse suo modo observat. Nam ideo non præcipit omnibus virginitatem servare, quia non erat hoc possibile secundum naturam.* Si hoc non est possibile omnibus, fidelibus puta & laicis; nec possibile est omnibus clericis, nam hi è mediâ turbâ fidelium & laicorum adsciscuntur, nec ullo modo de ijs constat, quòd minùs fragiles sint aut dono continentiæ magis polleant, quàm alij, qui clericatui non admoventur. Certè apud Pontificios, qui hanc legem mordicùs defendunt, nullus delectus habetur, nulla exploratio instituitur, quid eorum qui admoventur, humeri valeant, quid ferre recusent. Quin, ut apud eumdem Suarez lego, *confirmatur quotidianis exemplis, ordinem sacrum suscipi, &*, sicut ipse vult, *votum castitatis emitti ab ijs, qui non habeant voluntatem servandi castitatem, imò etiamsi domi concubinas foveant.* Sed non esse in omnium manu, ut possint continere & non-uri, satis superiùs ostendimus, nec opus est hîc repetere. *l. 1. de leg. c. 9. num. 19.* *l. 1. de Voto, cap. 4.*

Sit loco temporiq; conveniens. Etiamsi primis ecclesiæ seculis lex aliqua cœlibatus convenire potuerit, hodiernis tamen temporibus minimè convenire anteà diximus. Sanctus Paulus nullam quidem legem ferens, sed ad cœlibatum idoneis consilium dans, hoc ipsum præsenti tempori accommodat. *Existimo*, inquit, *hoc bonum esse* διὰ *pag. 129.* *1. Cor. 7. 26.*

O τὴν

τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην, *propter instantem necessitatem*, sive imminentem persequutionis calamitatem. *Tempus oportunum*, quo liceat commodè & tuo ipsius arbitratu vitam instituere, *contractum est in posterum.*

Sit necessaria & utilis. Thomas rectè explicat, *necessitatem referri ad remotionem malorum, utilitatem ad consequutionem bonorum.* Quæ verò mala removeat lex cœlibatus, & quanta bona adferat, ex superioribus abundè potest constare, & testatus fuit Sigismundus Imperator, qui formulam reformationis cleri, concilio Basiliensi offerendam fecit conscribi, & inter alia hoc quoq; caput inseri: *Quia plus mali quàm boni ex Calixti decreto in ecclesia sequutum sit, melius & animæ tutius esse, ut juxta ritum ecclesiæ orientalis clericis licentia concedatur contrahendi honesta matrimonia.* Sic ex ipsâ formulâ Argentinæ anno cIɔ Iɔ xx. editâ allegat Chemnitius. Adscribam ad has conditiones uberiùs declarandas verba Gabrielis Vazquez. *Non sufficit*, inquit, *ut lege removeatur aliquod damnum, nisi adferat etiam majus bonum: si enim majus bonum non adferret, etiamsi removeret aliquod malum, non esset secundum rationem, verbi gratia, si ex ejus observatione sequerentur plura mala, quemadmodum si lex aliqua non permitteret meretrices, & graviter puniret, etiamsi ex se habeat omnes conditiones, & sit necessaria, id est, necessitate aliqua exigente videatur lata, si tamen utilitatem non adferret, sed potiùs inde graviora sequerentur peccata, non esset secundum rationem.* Quasi ut eveniant bona, liceat mala facere, vel positivâ & apertâ concessione, ut fiant, permittere. Inter caussas verò, propter quas Pontifex publica lupanaria fovere & meretricibus facultatem corpore quæstum faciendi liberam concedere cogitur, præcipuam esse cœlibatum clericorum alibi ostendimus; quem si mitigatâ lege relaxaret, Romam prostibulis exonerare posset. Liceat autem, obsecro, mihi pro conjugio verba facere, qualia pro meretricibus fecit Vazquez. Si lex aliqua non permittat clericorum conjugium, & graviter puniat, etiamsi ex se habeat omnes conditiones, (quarum nullam habet) & sit necessaria, id est, necessitate aliquâ exigente videatur (& profectò saltim videtur) lata; quia tamen utilitatem non adfert, sed potiùs inde graviora oriuntur peccata, quæ, absque illâ foret, non orirentur; proinde non est secundum rationem. Sequitur apud eumdem Vazquez de hac ipsâ & superioribus conditionibus: *Has omnes conditiones existimo ita necessarias ad veram rationem legis,*

Exam. conc. Trid.

In 1. 2 disput. 155. cap. 1.

pag. 91.

gis, quæ subditos possit obligare, ut deficiente aliqua illarum lex non sit secundum rationem, & proinde essentia illius & obligatio non constet. Quid igitur de lege cœlibatus & obligatione, quam importet, statui debeat, nunc liquet.

Sit manifesta, ne aliquid per obscuritatem captiosum contineat. Hæc conditio, ait Vazquez, *pertinet potiùs ad perfectionem legis, quàm ad essentiam.*

Nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta. pag. 89.
Etiam hoc suprà demonstravimus, quòd clerus cœlebs Pontifici & Romanæ sedi artiùs devinciatur, privatum esse commodum Pontificis & curiæ. Concludimus igitur ex receptissimâ de legibus doctrinâ communibusq; principijs, legem de quâ agimus, quandoquidem conditiones ad veram rationem legis, quâ subditi possint obligari, non habet, non esse secundum rationem, & proinde essentiam ejus & obligationem non constare, ut verbis Gabrielis Vazquez paullò antè adductis iterum utamur.

Possem addere de acceptatione, interpretatione, cessatione, abrogatione legum, si opus esset; & inde complura contra Pontificium cœlibatum evincere. Cæterùm cui competit acceptari, interpretationem & ἐπιείκειαν admittere, cessare vel abrogari, id supponitur esse lex, quæ obliget aut saltim per naturam suam obligare possit. At Pontificium de universali sacrorum ministrorum cœlibatu statutum, quia à non habente potestatem, vel certè limites suæ potestatis enormiter excedente profectum est, & conditionibus veræ legis caret, ideo ex se & intrinsecè vitiosum & irritum est, nec ad tollendam obligandi vim, quali nullâ pollet, aliquid istorum requiritur.

Acceptationem aliàs ad roborandas leges ita necessariam esse, ut si populus aut major ejus pars resistat & recipere detrectet, vim obligandi amittat, communis est opinio. *Leges,* ait Gratianus, *instituuntur cùm promulgantur; firmantur, cùm moribus utentium approbantur. Sicut enim moribus utentium in contrarium nonnullæ leges hodie abrogatæ sunt, ita moribus utentium ipsæ leges confirmantur.* Et ad constitutionem Alexandri tertij de treugâ & pace notat Glossa, *Quod dicit hic, hodie non tenet; & episcopi qui non servant hanc constitutionem, non dicuntur transgressores, quia non fuit moribus utentium approbata hujusmodi treuga.* Hinc illa interpretum passiva est sententia, quam ex distinct. 4. Cap. 1.

Theologis quoque istarum partium amplectuntur Johannes Gerson *lect. IV. de vita spirituali animæ, coroll. XIII*; Johannes Major *in quartum distinct. XV, quæst. IV*; Johannes Driedo *libro primo de libertate Christiana, cap. IX, considerat. II*; Johannes Azorius *Institutionum moralium lib. V, cap. IV*; Gregorius de Valentiâ *Tomo secundo, disp. VII. quæst. V*, ubi etiam dicit, communem eam esse Theologorum & Juristarum doctrinam. Quamvis autem dissentiant Gabriel Vazquez *in primam secundæ disput. CLVI, cap. V*; & Franciscus Suarez *libro tertio de legibus, cap. XIX*; negari tamen non potest, si lex imponat prorsus inusitatum, prægrande & prægrave onus, obligationem ejus resistentiâ populi, quippe rationabili, vel impediri vel tolli. Audiamus modò ipsum Suarez, virum ingenio promto, judicio exacto, industriâ admirabili, & in studijs scholasticis versatissimum, quibus si pari felicitate linguarum & antiquitatis cognitionem (quâ penitus hominem, ut plerosque alios ejus sectæ, destitui videmus & dolemus) addidisset; inter summos seculi meritò haberetur. Is itaq;, quum loco allegato contra priorem sententiam disputasset, subjungit quæ hîc legi & nostro
Num. II. negotio accommodari, operæ precium fore existimavimus *Lex injusta*, inquit, *non est lex, præsertim quando ex parte materiæ est injusta, quia rem iniquam præcipit: tunc enim non solùm ad acceptandum non obligat, verùm neque etiam si sit acceptata: quia non solùm non tenentur subditi acceptare illam, verùm etiam non possunt, quando est clarè & manifestè de re iniqua. Quando verò tantum est injusta respectu subditorum, quia illis infert gravamen injustum, etiamsi ab eis sine peccato servari possit; tunc etiam non obligat, ut acceptetur, tum quia excedit potestatem legislatoris, tum quia nemo patiens injuriam per legem, potest per eam obligari. Imò etiamsi subditi acceptent, non obligabuntur lege, ut lex est: an verò possint obligari per modum pacti aut promissionis, vel donationis, aut tandem præscriptionis, alia est quæstio. Item, si lex, quamvis non sit injusta, sit tamen nimium dura & gravis, & talis communiter à populo seu republica judicetur; tunc verisimile videtur, non obligare populum ad acceptandum, nec peccare eos, qui incipiunt non servare legem.* Hæc nunc applicentur legi de cœlibatu, quæ non modò nimis dura & gravis est, sed etiam respectû conjugatorum, quos sacro ministerio, & sacrorum ministrorum, quos conjugio arcet, injusta: quin, quatenus fragiles & ægros medicinâ à Deo præparata prohibet, penitus iniqua.

Panormitanus, quod de acceptatione à Canonistis doceri diximus, ad hoc ipsum cœlibatus negotium transfert. *Lex præcepti tollitur,* inquit, *si moribus utentium non recipitur. ---- Papa etiam cum majore parte concilij non poterit indicere continentiam certo generi personarum post promotionem, eis resistentibus & reluctantibus, quia continentia est res quæ potest persuaderi, imperari autem non: caussa XXXIII. quæst. I. cap. Integritas:* Locus hic, quem ei Gratianus suggessit, depromtus est ex Ambrosij exhortatione ad virgines, in quâ sanctus ille pater Julianam viduam introducit filiabus suis virginitatis decus commendantem, & inter alia his quoque verbis utentem: *Tentationem tantarum necessitatum,* difficultatum & afflictionum, quæ in vitâ humanâ *si vultis filiæ vitare, integritas corporis expetenda vobis est, quam ego pro consilio suadeo, non pro imperio præcipio. Sola est enim virginitas, quæ suaderi potest, imperari non potest; res magis voti, quàm præcepti.* Hinc igitur nonnulla apud ipsum Ambrosium & ejus σύγχρονον Hieronymum duriora, & præceptum magis quàm hortatum redolentia, exponenda erunt: capienda videlicet haut aliter, quàm consilia & incitamenta, etiamsi nonnumquam verbis, instar mandatorum, exaggerentur.

c. Cum olim de cleric. cõjug.

Post init.

Unum hîc adhuc addo, ex illis quæ diximus, deductum, ita evidens, ut à Pontificijs negari nullo modo possit. Qui hodie sacris initiantur, ad cœlibatum promittendum aut admittendum lege compelli, iniquissimum quidem est: potest tamen qualiscumq; color induci, eos videlicet suâ sponte ambire sacros ordines, quibus cœlibatum durâ & inexorabili lege, quidquid tandem de æquitate ejus sit, annexum esse non ignorent. Quid autem fiet illis, qui olim lege istâ aut nondum promulgatâ aut neutiquam observatâ, initiati sunt? quando videlicet aut nulla ejusmodi lex fuit; nam aliquando cepisse & paullatim modò hîc, modò ibi invaluisse certum est; aut quando jam in desuetudinem venerat & observari desierat, quod de temporibus Siricij & Gregorij septimi solet affirmari. Qui, inquam, quando lex de cœlibatu aut non fuit, aut non viguit, initiati, atque ita sacros ordines absq; aliquâ ad recipiendum cœlibatis jugum obligatione consequuti erant, non potuerunt in posterum ullo prætextu conjugio, quod aut inivissent, aut inire cogitarent, prohiberi. Non potuit enim prætexti votum, quum nullum emisissent, aut emittere jussi fuissent, quin uxorati, ut eo tempore plerique, ordines.

dines suscepissent; non lex divina, ut omnes fatentur; non humana vel ecclesiastica positiva, quæ vel nulla prorsus fuit, vel in usu non fuit, non acceptata, aut etiam per desuetudinem vel contrariam cōsuetudinem abolita, uxoratis aut quibus uxores ducere integrum esset, passim ad sacros ordines admissis. His igitur ipsis non modò ulla ratione, sed ne quidem prætextu vel colore nuptiæ posteà interdici aut uxores adimi potuerunt: & conjugia talium, pleraque ante ordinationem contracta, sacrilegij infamiâ adspergere, dirimere & irrita atq; nulla pronunciare, non humanæ insaniæ, sed diabolicæ fuit audaciæ. Conjugij enim legitimè contracti vinculum nulla humana auctoritas solvere potest vel tollere. Ista verò, de quibus loquimur, conjugia legitimè contracta fuerant, quippe quibus, quum contraherentur, nulla vel divina vel humana lex, ut Pontificios suis ingratijs fateri oportet, obstiterit.

Interpretationem humanæ legis sive ἐπιείκειαν quod attinet, locum ea habet in singularibus casibus ab universali lege, quæ generaliter loquuta ad ejusmodi particularia se dimittere non potuit, exemtis. Cessat igitur obligatio in casu, quo observatio legis pugnatura esset cum virtute aliquâ vel præcepto legis naturalis aut divinæ, & proinde iniqua futura. Jam verò præceptum est divinum, ut qui se non continet, ad restinguendam ustionem & vitandam fornicationem matrimonium contrahat: est quoq; præceptum juris divini naturalis, ut quisq; periculum lapsus in peccatum & amittendæ salutis, remedijs, quibuscumq; potest, præsertim si in promtu sint, antevertat. *Multi* autem clerici *salvarentur in sacerdotio conjugato, qui sterili in presbyteratu damnantur*, ut Aeneam Sylvium scripsisse suprà *pag. 65.* diximus: & ex eodem etiam exemplum Johannis Fruntij produxi- *pag. 95.* mus. Produximus quoq; Alfonsum Virvesium, rectè adserentem *quod jure ducendi uxorem nemo illorum privare se possit, quibus nota fuerit propria fragilitas, quin simul se vita æterna privet.* In ejusmodi itaq; casibus cessabit obligatio legis cœlibatum iniungentis, etiamsi alioquin inter leges humanas locum aliquem tueri posset. Cessat præterea obligatio legis positivæ, iuxta Suarezium, in casu, quo observatio nimis dura & difficilis futura: *Quia*, ut loquitur continuando verba proximè citata, *tunc verisimiliter præsumitur, non esse latam legem illam à principe cum intentione absolutè obligandi, sed solum experiendi, quomodo talis lex à populo recipiatur.* Loquitur de lege toti populo nimis

mis molestâ. De casibus verò, quibus non universo populo, sed nonnullis saltim personis prægravis futura, alibi: *Non cessat tantùm obligatio legis in particulari, nec solùm locum habet ἐπιείκεια, quando observare legem esset iniquum, sed aliquando ac sæpè illum habebit, etiamsi iniquum non sit, solùm quia est nimis grave aut difficile. — Constat propter vitandum magnum gravamen licitum esse non servare legem, quamvis si velim cedere juri meo, possem facere actum præceptum cum illo gravamine, ergo excusatio non semper est cum obligatione non faciendi actum præceptum, nec oritur semper ex iniquitate actus, sed ex alio jure, quod homo habet, ut non tam serviliter (ut sic dicam) obligetur.* Casus prioris generis, nempe quibus observatio mala & iniqua futura, sub potestatem; posteriores autem nimij oneris & gravaminis sub voluntatem æqui legislatoris, quicquid de potestate sit, non cadunt. Unde in talibus intentionem & voluntatem legislatoris magis, quàm nuda legis verba, attendi oportere unanimis omnium doctorum est consensus. Nempe ejusmodi casus legislator; cujus voluntas non nisi æqui boniq; publicæque & singulorum tranquillitatis cupida esse creditur, si prævidere potuisset, ipse exemisset, aut etiam hodie, si præsens adesse & circumstantias omnes cognoscere posset, eximeret.

l. 6. de leg. c. 6. nu. 9.

Dictum aliquod Thomæ in superioribus recitavimus: subjungimus nunc alterum in eandem sententiam: *Præcepta, quæ per modum communis statuti proponuntur, non eodem modo obligant omnes, sed secundum quod requiritur ad finem, quem legislator intendit; cujus auctoritatem si aliquis transgrediendo statutum contemnat, vel hoc modo transgrediatur, ut impediatur finis, quem intendit, peccat mortaliter talis transgressor. Si autem ex aliqua rationabili caussa quis statutum non servet, præcipuè in casu, in quo etiam, si legislator adesset, non decerneret servandum, talis transgressio non constituit peccatum mortale.* Eadem legimus in speculo morali Vincentij Bellovacensis, & præterea hæc quoque verba: *Legislatoris intentio non est, vel esse non debet in condendo jus aliquod positivum, obligare homines ad illius juris observantiam habentes caussam legitimam vel etiam rationabilem non observandi.* Martinus Navarrus Manuali: *Caussa videtur justa, ob quam legislator si præsens foret, excusationem admitteret. Caussa etiam, quæ bona fide pro justa habetur, & ob quam, si talem eam judicaret, legem non transgrederetur, à peccato mortali excusat.* Dominicus Soto: *Legis observatio, si in exitium vergat communis salutis, non est servanda. Sed neq; in privatam perniciem est servanda. Etenim ille*

Pag. 92. 2. 2. q. 147. art. 3.

Parte 10. dist. 26.

c. 23. nu. 43.

l. 1. de just. & jure q. 6, art. 8.

culpa-

cui palàm esset, observationem legis esse letalem, constaretq́; ex natura legis non esse ejus mentem in tantum periculum adigere subditos, neutiquam tenetur legem custodire: ut si mihi constet hostes mihi in via insidias parasse, non teneor die festo ire ad sacrum. Si licet statutum ecclesiasticum ob periculi ab insidijs humanis vitæ corporali imminentis metum non servare; multò justiùs idem licebit ob metum longè graviorem incidendi in insidias satanæ, (*ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram*, ait Apostolus) in peccatum & exitium animæ. Dicent fortè, periculum illud ab incontinentiâ & insidijs diabolicis per Dei gratiam posse evitari. Eam rem pridem discussimus. Nunc saltim dico, alterum quoq; illud æquè posse; cujus tamen declinandi ergò conceditur legem ecclesiasticam non servare.

1.Cor.7.5.

pag. 73.

Lubet adjicere conclusiones nonnullas Suarezij, qui doctrinam de legibus è veteribus & recentibus scholasticis, quin etiam juris canonici & civilis interpretibus, amplo opere copiosiùs & accuratiùs, quàm quisquam alius, exposuit. *Dicendum est*, inquit, *quando certò constat materiam legis humanæ ex accidente, eventu vel circumstantia factam esse iniquam seu contrariam alteri præcepto aut virtuti magis obliganti, tunc cessare obligationem legis, & propria auctoritate posse omitti, sine recursu ad principem.* Et adductâ auctoritate Thomæ ejusque interpretum, *ratio est*, ait, *quia ibi superior auctoritas nullum effectum habere potest: nam etiamsi post recursum ad illam vellet subditus legem servare, non posset illi obedire, quia obediendum est Deo magis, quàm hominibus, ergo impertinens est in eo casu licentiam postulare. Secundò dicendum est, quando certò constat, legem non obligare, etiamsi possit sine peccato servari, subditus propria auctoritate potest illam non servare. Tertiò dicendum est, qui probabiliter judicat, legem non comprehendere casum illum, securè potest excusari ab obligatione legis, etiamsi formidet, vel utrinq; habeat rationes probabiles dubitandi.* Hæc talia ad nostrum negocium & ecclesiasticam sive potiùs pontificiam conjugii clericorum prohibitionem quivis nullo negocio potest accommodare. Constat igitur, si qui clericis cœlibatum indicunt & matrimonium interdicunt, servari eam legem velint cum periculo animæ, ab ijs etiam, qui urantur & jugum ferre non possint, modum potestatis suæ enormiter excedere, & quæ neque debeant neq; possint, magnâ iniquitate præcipere. Sin, quod de priscis ecclesiæ antistitibus meritò nobis persuademus, non voluerunt

lib.6.c.8.

runt præscribere, nisi quod potuerunt & debuerunt; haut fuit ipsorum sententia & intentio cœlibatum aliter legibus suis, aut potiùs monitis & consilijs, exigere, quàm quatenus sine periculo ac detrimento spirituali servari potuit, atq; adeo tamquam ritum, qui privatim in commodum ministrorum & publicè in ecclesiæ ornamentum cederet. Qui, inquam, episcopus sive pontifex aliter accipi cupit, & quantumcumq; tandem periculum immineat, quodcumque damnum sequatur, nihilominus legem servari; is terminos potestatis suæ evidenter transilit. De quo etiamsi non constaret evidenter, sed saltim probabiliter, audi quid ex suâ & aliorum doctorum sententiâ doceat Suarez: *Si judicium probabile est superiorem excedere potestatem suam, præcipiendo rem graviorem vel cum majore periculo quàm possit; tunc subditus probabiliter credit non potuisse fieri præceptum pro tali casu, & aliàs suam libertatem possidet: ergo potest jus suum anteferre, & contra verba legis pro sua libertate operari absq; alia interpretatione.*

Præterea cessat lex, si finis ejus cesset, hoc est, si per legem ejusúe observationem, finis, propter quem primitùs excogitata fuerat, obtineri ampliùs non possit; & multò magis, si res exeat in oppositum. Hoc enim fuerit finem sive rationem legis cessare non modò negativè, sed contrariè. Qui voluerunt clericos conjugio abstinere, siquidem ritè & cum ratione id voluerunt, clero eximiam munditiem & dignitatem conciliare conati sunt, inprimis verò decus & emolumentum ecclesiæ intenderunt. E cœlibatu autem illo omnium sacrorum ministrorum universali immunditiem & opprobrium cleri, ecclesiæ verò dedecus & damnum ubertim enatum esse multis pridem ostendimus; nec opus est actum agere. Evincit idipsum experientia, clamat populus Christianus, negare non possunt ipsi cœlibatus patroni, testantur Imperatores, quin nonnulli Pontificum: nec alia fuit mens augustissimorum principum Ferdinandi primi & Maximiliani secundi, quos ob eximiam pietatem, prudentiam & moderationem meritò omnis venerabitur posteritas, aut Sigismundi Augusti regis Poloniæ, aut Alberti ducis Bavariæ, durante & finito Tridentino concilio, conjugium clericis concedi partim à Paulo quarto, partim à Pio quarto per oratores & per literas enixè flagitantium. Fecit etiam Maximilianus secundus Pontifici Pio quarto & cardinalibus offerri libellum, quo pro conjugio clericorum argumenta continebantur, & inter cætera hoc quoque afferebatur,

batur, *Paphnutium in Nicana synodo honorabiles confessum nuptias, & concubitum cum propria uxore castitatem esse asserentem, suasisse patribus, ne cœlibatus legem dicerent: gravem quippe esse caussam, qua aut ipsis sacerdotibus aut eorum conjugibus scortationis occasionem praberet. id si olim sancte & sapienter dictum, & ut inde honestati, hinc infirmitati hominum subveniretur, necessarium existimatum est, nunc profectò hoc infelici seculo verissimum esse, quo vix inter multos unus reperiatur, qui castum cœlibatum prastet, nam omnes ferè publicos esse scortatores, cum maximo animarum discrimine & populi offensione.* Hæc in eum modum præter alios Thuanus memorat.

Lib. 36. in fin.

Lex itaq; cœlibatus in eventum suo fini contrarium evasit. Ex se itaque cessat, nec aliâ opus est abrogatione. *Lex enim*, ut Suarezij verba denuò producamus, *tunc abrogatur quando supponitur esse vera lex & permanens toto tempore priusquam abrogetur; & consequenter debet etiam supponi justa, rationabilis, utilis: nam si priùs fiat injusta, nociva aut inutilis, prius per se desinet esse, quàm abrogetur, & ita jam non habebit locum abrogatio.*

L. 6. de leg. cap. 25.

Si tamen ullâ opus foret abrogatione, dubium nullum est, ecclesiam aut ecclesias etiam particulares, præsertim insignes & amplas, eâ esse prudentiâ & potestate, ut leges ociosas, nedum noxias possint abolere. *Neque enim necessarium est*, ut iterum cum Suarezio loquamur, *mutationem rerum esse tantam, ut legem effecerit aut injustam aut prorsus inutilem, sed satis est ut vel nimis rigorosa, vel minùs utilis esse videatur, seu quòd major fructus ex ejus revocatione speretur, vel quòd majora pericula aut mala illo modo evitentur.* Optimo igitur jure lex cœlibatus, si abrogatione opus sit, abrogari potuit: sicut sanè unanimi consensu & introductâ in contrarium consuetudine in plurimis & amplissimis ecclesijs, præsertim septentrionalibus, censeri potest abrogata.

Hîc procul dubio manum injicient & de potestate Pontificis, absque cujus auctoritate nihil innovari debuerit, verba facere incipient. Nobis quidem de eâ hoc loco disputare non est integrum: id solùm adserimus, non magis verum esse, quòd à Christo Pontifici potestas in universam ecclesiam concessa, quàm verum est, quòd ab Apostolis jus conjugii clericis ademtum. Patriarchalia jura, quæ Romanus episcopus in occidente & in illas, de quibus loquimur, ecclesias tacito quodam populorum consensu aliquamdiu obtinuit,

eodem

eodem consensu, & expresso quidem, amisit, postquam enormiter abuti cepit, & ecclesias servilibus imò iniquis oneribus, quorum imponendorum nullum ei jus erat, pessumdare. Si animo suo moderatus fuisset, aut frequenter & comiter monitus, quæ nimiâ dominandi libidine peccata fuerant, emendasset, dignitatem suam sine dubio retinere, & ut hactenus, ita quoque porrò tamquam patriarcha coli potuisset. Sed quia quantiscumque obtestationibus nihil moderati ab illo impetrari poterat, nec spes erat umquam impetratum iri, in libertatem, quam à Christo habebant, majores nostri atq; occidentis complures, septemtrionis verò omnes ecclesiæ sese vindicarunt. Neq; enim vult Christus ecclesiam aliquam suam, nedum adeo nobiles & amplas, tantæ servituti subjacere, ut nequeat humana statuta, quæ prædura experitur, abrogare; vel primatui, aut, ut ita loquar, superioritati cuidam, non nisi consuetudine, vel, ad summum, jure positivo introductæ, præsertim postquam in dominatum intolerabilem & meram tyrannidem conversa fuit, sese sive opponere sive subtrahere. Unicuiq; tali ecclesiæ eam auctoritatem omnium caput & princeps contulit, ut possit scandala, quibus lacessitur, amovere, & tranquillitati suæ consulere, nec opus sit eâ gratiâ Romam ire, inprimis ex quo nihil inde opis aut præsidii potest sperari. Per illam igitur auctoritatem, accedente in istis partibus cùm constante desuetudine, tum concordibus populi Christiani suffragiis, lex cœlibatus, si non alioquin aut ut iniqua numquam obligavit, aut ex quo noxia esse cepit, ex se obligare desiit, ante centum & plures annos abrogata fuit, ut exinde apud nos quidem nemo eâ teneatur, nec teneri possit.

Si lubeat omnino potestatem Pontificiam attendere, dico eâ legem cœlibatus ferri aut potuisse, aut non potuisse. Si non potuit, vel quia leges universis ecclesiis Pontifex ponere non potest, vel certè quia iniquas non potest, utrumutrum fuerit, lex, de quâ disputamus, irrita & nulla erit. Sin potuit, attamen non aliter potuit, quàm eâ moderatione, ne vel privatim homines in laqueum exitiumq; conjiceret, vel publicè ecclesiæ emolumento decoriq; officeret. Ubi quid ejusmodi emergere cepit, lex ista aut interpretationem & relaxationem admisit, aut in sese collapsa ultrò exspiravit, aut si quid ejus reliquum fuit, id, quemadmodum diximus, apud nos pridem exstinctum abolitumque est.

Sic itaque pontificiam cœlibatus legem subsistere non posse demonstrare voluimus è vulgatâ de legibus doctrinâ, principiisque utrinq; receptis, ipsis etiam doctorum alterius partis verbis, ut fortiùs stringeremus, neque quicquam in rem nostram torquere videremur, prolatis.

Ostendimus etiam paullò ab initio hujus tractatus, Apostolos nemini conjugium interdixisse, quemadmodum perperam &, propemodum dixerim, impudenter docent novatores Soto, Bellarminus & qui ab iis se passi sunt seduci: sed contrà episcopis, presbyteris, diaconis liquidò, disertè & absque ullâ exceptione uxores uxorumque usum permisisse, imò commendasse. Nunc quoq; praxin Apostolicæ & primitivæ ecclesiæ videamus, quomodo videlicet primis illis & sinceris seculis liber fuerit conjugii usus; ut ita testimonio Apostolico testimonium ecclesiasticum subjungatur, & cum antiquitate Scripturæ antiquitas genuinæ traditionis connectatur & quasi continuetur, quemadmodum fieri oportere procœmio in Vincentium Lerinensem ostendimus. Indicabimus etiam, si res ferat neque nimiùm tractatus exerescat, quomodo & quales lapsu temporum de cœlibatu clericorum leges latæ, & quo successu receptæ & observatæ fuerint.

Exempla itaq; prima suppeditat Scriptura ipsa, quibus subsequa sunt exempla ex historiâ & antiquitate. Considerandum verò uxoratum quem esse, ubi res extra contentionem posita est, alicujus momenti aut observatu magnoperè dignum minimè videri; & rarissimè rem ferre, ut de mulieribus, quarum sicut in republicâ, ita quoq; negocijs ecclesiasticis infimæ aut propemodum nullæ sint partes, mentio injiciatur. Historiæ autem & scriptis posteritatis aures demoraturis non inseritur, nisi quod novum, rarum & insolens fuerit, quale certè non est hominem uxorem ducere aut habere. E numero igitur uxoratorum clericorum, quorum memoriam ad posteros literarum monumentis transmissam legimus, non est quòd ipsorum multitudinem, ut in se fuit, æstimemus. Ut enim uxores memorentur, non nisi ex occasione, obiter & raro fieri potest. Uxoratos autem sive conjuges clericos ubi legimus, accipimus ita uxoratos, quemadmodum omnibus seculis & ubique gentium esse moris erat, nempe tales, qui utendæ uxoris jus habuerint. Maritos aliàs esse, quibus ad uxores accedere numquam liceat, inauditum,

nec

nec cuiquam in mentem venire potest. Hoc igitur adeo insolens disertè & expressè addi oportuisset, præsertim quum in historiâ, quæ insolentia sunt & præter exspectationem fiunt, curiosè & distinctè exponi soleant. Quamobrem ubi maritum legimus, & non legimus quicquam singulariter annotatum de perpetuâ sejunctione & abstinentiâ, maritum juxta communem sensum & usum intelligimus; nec existimamus fieri potuisse, ut passim pleriq; mariti (ita enim sub initium fieri oportuisse Pontificij fatentur) in clerum legerentur, qui è vestigio consuetudini uxorum, sive lege jubente, sive suapte sponte emisso voto, renunciarent, quin hoc alicubi non apud ecclesiasticos modò, sed ethnicos quoque scriptores, saltim illos, qui in Christianam religionem invecti sunt, annotaretur.

Principem Apostolorum meritò primum omnium producimus, cui socrum fuisse ex sacris literis certum est. Uxorem itaque fuisse non minùs certum est. Fuit, ajunt Pontificij; neque enim possunt negare: sed ex quo ille ad Apostolatum vocatus est, juri maritali renunciavit, & uterq; cùm ipse tum vxor perpetuam continentiam voverunt & præstiterunt. Cæterùm socrum & proinde uxorem habuisse, hoc lego; juri suo renunciasse, non lego. De priore itaque certus sum; posterius quo mihi persuadeatur, non invenio. Conantur tamen alicunde evincere, &, vt solent, nihil ne dicant, aliquid etsi ἀπροσδιόνυσον adferunt. Quum Petrus, ajunt, Servatori dixisset, *Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te*; respondit Servator, *Quis quis reliquerit domos aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut liberos, aut agros caussâ nominis mei, centuplicia accipiet.* Ergò, ajunt, Petrus & cæteri Apostoli uxores, quas habuerunt, reliquerunt. Quæ verò, obsecro, est consequentia? Diximus anteà, quando simul retineri non possunt pater, mater, uxor aut liberi, & Christus; tum præ hujus amore patrem, matrem, uxorem, liberos dimitti oportere. Extra illum casum vt per religionem Christianam non cessant officia erga parentes aut liberos, ita nec erga conjuges. Quis autem credat Apostolos isto adhuc tempore, quo Spiritu sancto nondum illustrati terrena omnia somniabant, matrimonijs & conjugibus suis renunciare voluisse? Reliquerunt quidem alij negotiationes suas, vt Matthæus; alij piscationes aut similes artes, quibus vitam tolerabant, ut Petrus eiusq; frater Andreas: quia videlicet simul consistere nequibant Christo semper adesse operamq;

Mat. 8 14
Marc. 1, 30
Luc. 8, 38.
Matt. 19, 27.
Marc. 10, 28.
Luc. 18, 28
pag. 67.

ramq; dare, & in telonio sedere aut in lacu Tiberiadis piscari. Quæ verò obligatio & officia parentibus, liberis, uxoribus debita cum officijs Servatori præstandis non pugnabant & unà stare poterant, integra omnino manserunt & sublata non sunt. Retinuit etiam Petrus post vocationem suam jus suum in domum suam. Nam *quum venisset Servator in domum Petri, vidit socrum ejus in lecto projectam & febricitantem.* Quur itaq; non retinuerit jus in uxorem? Iter quidem cum Christo faciens ab uxore abfuit: sed videmus milites ut stipendia mereantur, & mercatores qui ad extremos Indos currunt, sæpè & longiùs & diutiùs abesse, nec propterea matrimonium & jura maritorum à se abdicare. Petrus ergo quum dicit, *Ecce nos reliquimus omnia*, intelligit potissimùm lucra, artes & negotiationes, unde quæstum facere, seq; & suos sustentare consueverant. Quod si omninò ad uxores velis trahi, non potest aliter, quàm vt dicas reliquisse uxores non quidem penitus & simpliciter, sed quatenus cohabitatio per operam, quam Servatori dabant, impediretur vel interrumperetur: quemadmodum videlicet milites aut mercatores sæpè uxores suas relinquunt. Et existimare non nemo posset, ad similem modum Apostolos jam Spiritu sancto repletos & munus omnibus per orbem terrarum populis prædicandi aggressos, uxores reliquisse.

Matth. 8. 14.

Cæterùm ne sic quidem reliquerunt, sed suas sibi uxores itineris comites adsumserunt, & secum circumduxerunt, ut manifestè Sanctus Paulus testatur, quum scribit, Μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν, *Annon habemus potestatem sororem uxorem* (conjugem videlicet Christo initiatam & eadem sacra mecum amplexam: id enim hîc soror, ut etiam ibi, *Non est servituti subjectus frater aut soror in hujusmodi*) *circumducendi, ut & reliqui Apostoli, & fratres Domini & Cephas?* Apostoli itaq; pleriq; (hanc enim vim ad minimum habet vox *reliqui*) uxores habuerunt, & secum circumduxerunt. Fratres Domini fuerunt Jacobus, Joses, Simon & Judas, ut est Matthæi XIII, 55, Marci VI, 3: nempe nati ex Josepho, Deiparæ virginis sponso; qui quemadmodum credebatur & dicebatur Servatoris pater, ita quoq; ejusdem filij, beatissimæ virginis privigni, credebantur & dicebantur Servatoris fratres. Præcipuus horum Jacobus fuit, qui peculiariter elogio fratris Domini cohonestatur Galat. I, 19. Ita ad literam & ut verba sonant, accepit Chrysostomus, cujus integram ad hunc locum expositionem è versione Francisci Aretini (nam Græca ad manum

1. Cor. 9. 5.

1. Cor. 7. 15.

manum nunc non sunt) adscribam. *Intuere sapientiam Pauli; principem postremò addidit: quod enim vehementissimum est, tunc ponitur. Neque enim tam mirum erat ostendere id fecisse alios, quàm principem ipsum & cui cælorum claves erant creditæ. Verumtamen non eum solum posuit, sed omnes, tantùm non dicens, Sive inferiores quæras, sive superiores, omnium adsunt exempla. Et fratres Domini priore incredulitate liberati* (respicit ad illud, *Ne fratres quidem ejus credebant in eum*) *ex probatorum numero* Ioh.7.5.
facti sunt, quamvis ad Apostolos non pervenissent, id est, in Apostolos lecti non essent. *Quamobrem medios eos posuit, utrinque maximos collocans.* Hæc sunt, quæ ad eum locum disseruit Chrysostomus. Ad verba *ἀδελφὴν γυναῖκα* nihil peculiariter addit: sed simpliciter & ut sonant, accipit. Sicut enim apud Hebræos אשה indifferenter & fœminam & uxorem significat, sic quoq; γυνὴ apud Græcos præsertim Hellenistas. Nusquam in toto novo testamento uxor alio quàm hoc vocabulo denotatur. Γαμετὴ non invenitur; ut nec in versione græcâ veteris, nec in apocryphis: ἄκοιτις, παράκοιτις, quæ poëtica sunt, multò minùs. Sororem itaque sive fidelem fœminam, quæ uxor esset, à Petro, ut etiam à plerisq; alijs Apostolis, circumductam fuisse ex irrefragabili testimonio Pauli certissimum est. Quomodo enim sine offendiculo, & sinistris suspicionibus alias, quæ vxores non essent, sibi adjungere, èque loco in locum, ex urbe in urbem, è provinciâ in provinciam circumducere potuissent? At quis nescit, summo eos studio cavisse, ne quam rudibus populis, ad quos prædicatum veniebant, occasionem scandali præberent? *Si non vis scandalizare ecclesiam, ejice fœminam*, ait Bernhardus. *Alioquin ex hoc unà cætera, quæ* Serm.65.
non adeo manifesta sunt, procul dubio credibilia fiunt. Et sanè, si variæ & in Cãtica.
longinquæ peregrinationis comites, qui solatio & auxilio essent, voluissent, viros potiùs quam fœminas adscivissent. nam si matrimonium secludas, non modò vir magis deceat, quàm fœmina, sed etiam commodus magis & utilis fuerit. Præterea propriè loquendo circumducitur à marito uxor, non verò alia, quæ suâ sponte, quamdiu libeat, sequatur; ubi non libeat, subsistat aut retrocedat. Neq; in discipulas suas sive à sese ad Christum conversas hujusmodi potestatem doctor aut apostolus habere potuit, ut eas per regiones & terras, præsertim adeo varias & longè dissitas, qualia profectò Apostolorum itinera fuerunt, circumduceret. Et si discipulas circumduxerunt, quur singulari numero utitur Paulus? Indicium enim

facit

facit ſingulas à ſingulis circumductas eſſe; quod ipſum uxores arguit, non diſcipulas. Et ſi ſororem ſaltim fœminam, non uxorem intelligi cupit, quur addit, quod bene obſervavit Petrus Martyr, γυναῖκα? Sororem enim fœminam eſſe nemo ignorat. Omnis quidem ſoror fœmina: ſed non omnis ſoror, uxor eſt. Ergo ſubjici, quòd uxorem intelligi oporteret, operæ precium erat; quod fęminam, nullum. Sic etiam omnis frater vir eſt: ſed non omnis vir, frater ſive gentilis eſt. Igitur ἄνδρες ἀδελφοὶ, quod in Actis Apoſtolicis plus quàm decies occurrit, huc à Bellarmino fruſtra trahitur: nec enim quadrat. Ἄνδρες in alloquio appellare, honorificum aliàs eſt. Et eſt, ut diximus, aliquid generale: cui ſive declarationis ergo, ſive captandæ benevolentiæ ſubjicitur ἀδελφοί. Sic quoq;, ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατε, Act. VII, 2; XXII, 1: ἄνδρες Ἰσραηλῖται, Act. II, 22; III, 12; V, 35: ἄνδρες Ἀθηναῖοι, Act. XVII, 22, quomodo illos etiam compellare ſolitus Demoſthenes. Quippe ſunt iſtæ formulæ compellandi: quarum nulla ad quod hîc eſt extra alloquium & inverſo ordine, ἀδελφὴν γυναῖκα, accommodari poteſt. Concludimus igitur hîc, ut in pleriſq; alijs plus quàm centum novi teſtamenti locis, per γυναῖκα uxorem ſignificari.

In 1. Cor. 9

Li. de cler. cap. 20.

Tertullianus tamen, poſtquam ad Montaniſtas tranſivit, & non modò ſecundas nuptias damnavit, ſed etiam de primis auſus fuit ſcribere; *& ipſa ex eo conſtant, quod eſt ſtuprum: & ideo optimum eſt homini mulierem non tangere, quia cara eſt ſtupri affinitate*: ex eo, inquã, hunc quoque locum corrumpere & torquere auſus eſt. De Apoſtolis enim verba faciens, *Petrum ſolum*, inquit, *invenio maritum per ſocrum; monogamum præſumo per eccleſiam, quæ ſuper illum ædificata omnem gradum ordinis ſui de monogamis erat collocatura. Cæteros quum maritos non invenio, aut ſpadones intelligam neceſſe eſt, aut continentes. Nec enim, ſi penes Græcos communi vocabulo cenſentur mulieres & uxores pro conſuetudinis facilitate, (cæterùm eſt proprium vocabulum uxorum) ideo Paulum ſic interpretabimur, quaſi demonſtret uxores Apoſtolos habuiſſe. Si enim de matrimonijs diſputaret, rectè videretur dicere, Non enim habemus poteſtatem uxores circumducendi, ſicut cæteri Apoſtoli & Cephas? At ubi ea ſubjungit, quæ de victuariâ exhibitione abſtinentiam ejus oſtendunt, dicentis, Non enim poteſtatem habemus manducandi & bibendi? non uxores demonſtrat ab Apoſtolis circumductas, quas & qui non habent, poteſtatem tamen manducandi & bibendi habent, ſed ſimpliciter mulieres, quæ illis eodem inſtituto,*

Exhort. ad caſtit. c. 9.

de monog. cap. 8.

quo

quo & Dominum comitantes, ministrabant. Hæc Tertullianus libro de monogamiâ, quem *adversum ecclesiam editum* esse Hieronymus scriptores ecclesiasticos enumerans testatur: & commentario in epistolam ad Titum, *Scripsit*, inquit, *& Tertullianus de monogamia librum hæreticum, quem Apostolo contraire nemo, qui Apostolum legerit, ignorabit.* Nihilominus Hieronymus ipse nimiâ virginitatis admiratione abreptus, ubi cōtra Jovinianum disputat, Tertullianicum hoc commentum τοῖν ἀμφοῖν arripit, & tantùm non exscribit. Hieronymum sequitur Augustinus libro de ōpere monachorū, capite quarto. Theodoretus eam expositionem memorat quidem, sed non videtur probare. *Quidam*, ait, *ita sunt interpretati, quòd quemadmodum Dominum sequebantur fideles mulieres, necessarium alimentum discipulis suppeditantes: ita etiam aliquos ex Apostolis sequebantur aliquæ ardentiorem fidem ostendentes.* Non subdit, quod alibi eum adjecisse suprà ostendimus, *Admitto eorum interpretationem, qui sic intellexerunt.* Non igitur, ut jam diximus, probasse videtur. Isidorus tamen Pelusiota epistolâ ad Isidorum diaconum probat, & confirmare nititur. Recentiores porrò interpretes Theophylactum & Oecumenium eodem ire mirum nō est: ut nec Latinos Haymonem, Thomam, Hervæum, cujus sub Anselmi nomine commentaria leguntur. Ea quoq; quæ Ambrosio tribui solent, Ambrosii non esse notum est. Chrysostomum autem pro eâ detorsione falsò allegari constat ex superioribus, ubi, quæ à Chrysostomo ad hunc locum dicta inveniebamus, adscripsimus.

cap.53. *in c.1.v.6.* *lib.1.c.14.* *in 1.Cor.9.* *pag.49.* *l.3.ep.176.*

Tertullianus, quemadmodum liquet è dictis, opinionis sive intortæ ejus interpretationis auctor est: ab eo Hieronymus, qui vel ipsâ Pontificiorum confessione in prædicandâ virginitate & fugillando matrimonio modum excessit, est mutuatus, & Augustino aliud quasi agenti suggessit. Inde post aliquot secula transiit ad recentiores, nimios ut plurimùm cœlibatus admiratores, qui quantum hujus existimationi decederet, si Apostoli uxores circumduxisse evincerentur, facilè animadvertebant, & propterea diversam expositionem avidè amplexi sunt.

Interim idem Tertullianus alibi, Exhortatione videlicet ad castitatem, Paulum de uxoribus loquutum esse agnoscit. Pamelius quidem aliorum verba, non sua ipsum protulisse affirmat. Sed reclamat contextus, quem, ne quisquam fallatur, adjicio. *Liceat nunc denuò nubere, si & omne quod licet, bonum est. Idem Apostolus exclamabat,*

cap.8. *Annotat.*

mabat. Omnia licent, sed non omnia pro salute. Quod non prodest, oro te, potest bonum dici? Si licita sunt & quæ non pro salute, ergo & quæ non bona sunt, licita sunt. Quid autem magis velle debebis, quod ergo (ideo) *bonum est, quia licet; an quod ergo, quia prodest? Multum existimo esse inter licentiam & salutem. — Licentia plerumque tentatio est disciplinæ, quoniam disciplina per tentationem probatur, tentatio per licentiam operatur. Ita fit, ut omnia liceant, sed non omnia expediant, dum tentatur, cui permittitur, & vincitur, dum in permissione tentatur. Licebat & Apostolis nubere, & uxores circumducere. Licebat & de evangelio vivere. Sed qui bis usus non est in occasionem, ad exemplum nos suum provocat, docens in eo esse probationem, in quo licentia experimentum.* Nempe vidit Tertullianus effugere se non posse, quin concederet, Licitum esse secundò nubere. Respondet igitur, etiamsi liceat, non tamen omnia, quæ liceant, prodesse vel bona esse. Licuisse etiam Apostolis uxores circumducere & ex evangelio vivere, sed eâ licentiâ Paulum usum non esse, ut nos exemplo suo doceret, non esse omnia facienda, quæ liceant. Hunc Tertulliani discursum, & in eo ista verba non aliena, sed propria esse constat. Annotatio itaque Pamelii non est nauci. *Quum alludat*, ait *ad illud 1. Cor. IX, 5; istud usque ad, SED QUI HIS USUS NON EST, non ex persona auctoris dici, sed eorum qui secundas nuptias inde videbantur comprobare velle, satis manifestum fit ex libri de monogamia capite octavo.* Hæc inquam, non sunt nauci. E suâ enim ipsius persona Tertullianum loqui contextus & discursus manifestum relinquunt. Et quomodo uxores Apostolorum ad comprobandas secundas nuptias adduci potuerunt? quomodo alterum, *Licebat & de evangelio vivere?* Tertullianus autem, sicut diximus, còtrahit, ut concludat, Non omne quod liceat, factu bonum esse. Et si maximè aliena forent ista verba, clarum tamen esset à Tertulliano admitti, negari minimè. Licebat Apostolis uxores habere & de evangelio vivere. Ergo utrumque bonum fuit, & ita faciendum. Antecedens ex sententiâ Tertulliani fuerit admittendum: neganda verò consequentia, & negatio exemplo Pauli comprobanda. Quod libro de monogamiâ aliam & novam quidem ac violentam expositionem adfert, id arguit eum Montani somniis semel addictum loca Scripturæ indies magis & magis torquere cepisse, & tum primùm commentum esse, quod quum Exhortationem scriberet, ex priscâ simplicitate & versione accipienti in mentem nondum venerat.

Nam

Nam priſcas verſiones γυναῖκα hîc *uxorem* reddidiſſe ex his ipſis Tertulliani verbis conſtat. Conſtat etiam ex Hieronymo, conſtat ex Auguſtino, locis quæ paullò antè fuerunt allegata. Ipſe itaque Tertullianus adverſæ ſententiæ auctor, noſtram, priusquam planè delıraret, probavit; probarunt quoque vetuſtiſſimæ Latinæ verſiones, Tertulliano antiquiores.

Sed ne ſolam hominis auctoritatem, quæ ſanè hîc cum Montano palàm facientis penitus nulla eſt, elevaſſe videamur; rationes & illa quæ adfert, an majoris momenti ſint, conſideremus. *Eſt penes Græcos*, inquit, *proprium vocabulum uxorum.* Addit Iſidorus, in tabulis dotalibus γυναῖκας γαμετὰς à notariis dici. Τρέφειν τε καὶ ἀμφιάζειν, ὡς προσήκει γυναικὶ γαμετῇ, κατὰ δύναμιν. At ſanctus Paulus haut uſus fuit dialecto notariorum, ſed Helleniſticâ, in quâ γαμετὴν non inveniri ſuprà monuimus. *pag.* 119. Fruſtra igitur etiam eſt Pamelius, dum hanc & aliàs ibi memoratas rejectasque voces producit. nam præter γυναῖκα Helleniſtæ aliam non habent. Sed pergat Tertullianus. *Si de matrimoniis*, inquit, *diſputaret, rectè videretur de uxoribus loqui: at quia de victuariâ exhibitione agit, uxorum non meminit.* Quaſi verò oſtendere junctim non poſſet, ſeſe jure ſuo, nec in exigendo victu, nec in circumducendâ uxore, uti. Quamquam poſterius ad prius refertur, atq; ita etiam, dum uxoris meminit, non niſi de victuariâ exhibitione, ut Tertulliani verba uſurpemus, loquitur. Apoſtoli, inquit, cæteri jure ſuo utuntur, & ab eccleſiis, quas docent, alimenta accipiunt. Poſſemus etiam nos eadem, ſi vellemus, pari jure exigere. *Annon habemus poteſtatem edendi ac bibendi*, ſumtu ſcilicet auditorum noſtrorum? *Annon habemus facultatem ſororem uxorem circumducendi*, atque adeo victum & alia neceſſaria ab eccleſiis petendi & capiendi, non modò pro me uno, ſed etiam pro uxore, *ut & reliqui Apoſtoli, & fratres Domini, & Cephas*, qui videlicet unà cum uxoribus, quas circumducũt, ab eccleſiis aluntur? *An ſolus ego & Barnabas non habemus facultatem non operandi*, & aliunde vivendi, quàm è laboribus manuum noſtrarum? Sic igitur juxta noſtram veramq; interpretationem à propoſito non deerrat Paulus, ſed quàm minori aut nulli potiùs oneri ſumtuique, ſecus ac reliqui Apoſtoli in more poſitum habeant, eccleſiis ſit, hoc ipſo, quod nullam uxorem ducat ac circumducat, oſtendit. Reliqui, inquit, non pro ſe ſolis modò, ſed etiam pro uxoribus ſuis neceſſaria accipiunt:

mihi tantumdem est juris; qui tamen ne mihi quidem uni quicquam deposco. Habuit igitur, quod etiam obiter hic observari potest, etiamsi dudum Apostolus esset, facultatẽ & jus ducendæ uxoris. Quum enim uxorem non haberet, si nec facultatem ducendi habuisset, verè dicere non potuisset, quod dixit. Et in promtu fuisset regerere: Ais te nobis molestum non esse, quemadmodum esse possis, petendis uxori alimentis. Sed etiam si velles, ne posses quidem. Quia enim antè Apostolatum uxorem non duxisti, ex quo Apostolus factus es, facultatem ducendi amisisti. Uxore itaq; ducendâ vel circumducendâ molestiam & sumtus nobis creare, si vel maximè cupias, jam non potes. Sed hæc, ut diximus, saltim obiter.

Ultimum, attamen præcipuum, ut videtur, (ita enim avidè à multis arripitur) Tertulliani commentum est, quod nunc subjicio. *Mulieres Apostolis eodem instituto, quo & Dominum comitantes, ministra-*
c.27.v.55. *bant.* Respicit quod apud Matthæum: *Erant illic mulieres multæ, quæ sequutæ fuerunt Iesum à Galilæâ, ministrantes ei.* Et quod apud Lucam
c.8.v.1.& aliquanto pleniùs: *Inter faciebat per singulas urbes & vicos, prædicans*
seqq. *& evangelizans regnum Dei: & duodecim illi erant cum eo, & quædam mulieres, Maria Magdalene, & Iohanna uxor Chuzæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ, quæ ministrabant ei ex facultatibus suis.* Christo itaq; pias mulieres & ministrasse, & sumtus suppeditasse, & itinerum comites fuisse, quia legitur, certum est. De Apostolis idem, quia nusquam legitur, certum non est: imò prorsus improbabile est. Itineribus enim Christi & Apostolorum plurimum interest; comitatui item & caussis sequendi. Ille enim non nisi in Palæstinâ, regione non admodum spaciosâ, iter faciebat, numeroso Apostolorum & discipulorum comitatu, cui ut amplæ alicui familiæ fæminas aliquot interesse, præsertim quum ipsa Domini mater unà iret, non erat absurdum. At Apostoli ad remotissimas gentes, ad Persas, Arabes, Indos & Æthiopes prædicatum proficiscebantur: nec rectè Pelusiota peregrinationes aliorum Apostolorum minùs longinquas aut difficiles facit, quàm Pauli. Ejusmodi peregrinationibus comitatum fæminarum, quum aliàs apparatus nullus esset, convenire non potuisse quis non videt? Et si fortunatiores nonnullæ ad alendos Apostolos nonnihil conferre voluerunt, quæ caussa ut ipsæ comitarentur, vel circumducerentur? nam domi suæ, quorum usus foret, commodiùs parare, & inde, quò vellent, mittere poterant.

Quòd Judaicæ Servatorem sequerentur, hæc inter alias sine dubio caussa fuit, ut perpetuò ejus doctrinam & sermones audirent, quum alibi qui cum ipso comparari, vel docendo vicem supplere posset, non haberent. Fundatis verò per Apostolos ecclesiis idonei doctores & magistri non deerant. Sicut itaq; dixi, inter caussas sequendi, inter apparatus, inter itinera ingens discrimen est. Omitto, Sanctum Paulum, si de fæminis quæ alimenta subministrarent, loqueretur, singulari numero usurum non fuisse. Singulas enim singulos Apostolos sequutas esse aut aluisse nemo dixerit. Hoc urgeo, commentum illud Tertullianicum cum scopo Paulino pugnare. Nempe Paulus id agit, ut ostendat, se ecclesiis oneri non esse, quemadmodum esse posset cæterique Apostoli factitent, sed rerum aliàs sibi debitarum gratiam facere. Non itaque edere & bibere auditorum sumtu: ἀδελφὴν γυναῖκα non circumducere: operari propriis manibus. Atqui fæmina, quæ suas facultates impendat & necessaria subministret, ecclesias non gravabit, sed sublevabit. Inter res itaque oneri & sumtui futuras reponi non potuit. Imò quid opus ecclesiarum impensis, si necessaria subministrabant fæminæ? Sed non omnia, inquiunt, subministrabant. Ego verò Apostolos ita sumtuosè vixisse non credo, ut eorum usibus fortunatarum fæminarum opes sufficere non potuerint. Et si non poterant, quur hoc fine, ut scilicet Apostolos sustentarent, sequebantur vel sequi permittebantur? Sive verò omnia, sive aliqua suppeditarent, ecclesias certè sumtu levaverint. Oneribus igitur, quæ ab ecclesiis cæteri Apostoli suo jure exigerent, accensere Paulus non debuit. Petrus, inquit, & alii Apostoli ecclesiarum sumtu vivunt, ἀδελφὰς γυναῖκας circumducunt, laboribus manuum supersedent. Ista quidem omnia ecclesiis onus & sumtum attrahunt. Interim nobis Apostolis optimo jure debentur. *Ego tamen nullo istorum sum usus: sed gratuitum constitui evangelium Christi.* Commentum itaq; Tertulliani nullo modo subsistere posse jam, puto, manifestum est. *1.Cor.9,15. & 18.*

Pater Annalium Cæsar Baronius contra literalem & genuinam acceptionem novum argumentum protulit. *Si uxorem significare voluisset, utiq; qui eam græcè scripsit, græci sermonis regulam servasset, nec simpliciter γυναῖκα dixisset, sed necessitate adstrictus articulum addidisset, dixissetq; τὴν γυναῖκα, ut uxorem exprimeret. Quum igitur articulum non addiderit, planè constat non de uxore, sed de sorore intellexisse.* Idem Bellar- *Anno 57. num. 61.*

l.1. de cler. cap. 20. mino arrisit. *Dico*, inquit, *Apostolum non de uxoribus, sed de piis fæminis loqui, quæ sequebantur Apostolos & eis ministrabant. —Et certe proprietas græcæ linguæ hoc satis ostendit. Nam dicit ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν, sine ullo articulo. Si enim de uxore loqueretur, diceret τὴν γυναῖκα: uxor enim certa quædam mulier est.* Ab utro uter præclarum inventum acceperit, haut possum dicere. Ille enim primum tomum suorum annalium, iste itidem primum controversiarum Sixto quinto inscripserunt, nec aliam temporis notationem addiderunt, ut uter utrum prævenerit, equidem ignorem. Est autem non argumentum, sed mera miseria, & inscitia, qualem in discipulo pædagogus meritò castigaret. Nullam uxorem Paulus habebat, nullam ducturus erat: saltim adserit, alicujus ducendæ, siquidem jure suo uti vellet, copiam sibi esse. Quomodo igitur addito articulo certam personam denotare aut debuit, aut potuit? Individua vaga articulis insigniri non solent. Nulla itaq; græci sermonis regula, nulla proprietas articulum hîc adhiberi permittit.

ibid. n. 62. Cæterùm alio adhuc invento nos beat Baronius. *Nihil prohibet*, inquit, *eadem Pauli verba non de qualibet externâ muliere, sed de suâ ipsius sorore, eâdemq; germanâ posse intelligi, quum præsertim testimonio Lucæ evangelistæ constet Paulum habuisse sororem, cujus filius ipsum liberavit ab insidiis Iudæorum.* (Act. 23, 16.) Si ea tum superfuit, sanè de hac ipsâ loquutus articulo convenientiùs uti potuit, quàm priore casu. Quin Lucas in ipsis Actis, ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς Παύλου. Contra hanc itaq; expositionem ab omisso articulo argumentum petere possemus rectiùs, quàm fecit Baronius contra sententiam nostram. Et quid faciemus vocabulo γυναῖκα? Hoc enim, si de germanâ loquitur, quomodo locum habere queat, non potest ratio reddi. Et num reliqui Apostoli, fratres Domini & Cephas singulas germanas habuisse & circumduxisse credentur? Quod enim de se Paulus negat, hoc illos factitare affirmat. Quin inventiuncula hæc commentum Tertulliani tantopere decantatum & receptum evertit. Nam si per ἀδελφὴν γυναῖκα germanam intelligit Paulus, corruit quod de aliis mulieribus excogitaverat Tertullianus, & adductis Hieronymi, Augustini, Pelusiotæ testimoniis probare conatus est ipse Baronius. Ita videlicet, qui evidentem veritatem oppugnant, sibimetipsis contraria effari compelluntur.

Nec verba igitur, nec natura rei, nec proprietas sermonis,

nec

nec scopus scribentis Pauli, nec honestas conversationis Apostolorum, qui *sine offendiculo & Iudæis, & Græcis, & ecclesiæ Dei* fuerunt, patitur, ut aliud nobis persuadeamus, quàm plerosq; Apostolos, fratres Domini & Petrum uxores habuisse & circumduxisse. Plerosque dico, nam ut superiùs monebamus, eam vim vocabulum *reliqui* habere oportet. Qui interim eorum aut cœlibes aut mariti fuerint, non magnopere curamus; præsertim in tantâ rerum, quæ vitam & gesta Apostolorum concernunt, obscuritate & ignorantiâ, de quâ testem producimus Baronium ipsum. *Quod pertinet*, inquit, *ad res ab Apostolis gestas, postquam ab invicem semel separati sunt; res quidem perobscura est. Quum enim Apostolorum nomine tam facta quam scripta reperiantur esse supposititia; nec, si quid de illis à veris sincerisq; scriptoribus narratum sit, integrum & incorruptum omnino remanserit: in desperationem plane quamdam animum dejiciunt posse umquam assequi, quod verum certumq; subsistat.* Johannes virgo permansisse perhibetur, quod nos facilè admittimus. Paulum quoque cœlibem fuisse è verbis, de quibus hactenus egimus, & alteris, *Velim omnes esse, sicut ipse sum*, constat: fuisse, inquam, cœlibem, quum ea scriberet. nam potuisset habuisse uxorem, quæ vivere desiisset; quod nec ipsum tamen verosimile videtur, quandoquidem non provectâ ætate ut Petrus, sed adolescens ad Apostolatum vocatus fuit.

1. Cor. 10, 32. — *Anno 44. num. 42.* — *Act. 7, 58.*

Si quid extra canonicas scripturas certi de his rebus reperiri posset, nihil præferendum foret testimonio Ignatii, qui temporibus Apostolorum proximus fuit, & sine dubio, utpote & cum Apostolis ipsis, & cum auditoribus discipulisq; Apostolorum conversatus, quicquid hujus erat, optimè cognitum habuit; nihil, inquam, præferendum foret testimonio Ignatii ex epistolâ ad Philadelphienses, (de quâ ab ipso scriptâ Eusebius in historiâ & ex eo Hieronymus in catalogo fidem nobis faciunt,) depromto, modò hæc & aliæ ejus epistolæ ad nos sinceræ & ab interpolatione immunes pervenissent. Hæc autem sunt verba: Αἱ παρθένοι, μόνον τὸν Χριστὸν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχετε, καὶ τὸν αὐτοῦ πατέρα ἐν ταῖς εὐχαῖς, φωτιζόμεναι ὑπὸ τοῦ πνεύματος. *Virgines, solum Christum in precibus vestris ante oculos habete, & patrem illius, illuminatæ a spiritu. Fruar vestrâ sanctimoniâ ut Iesu filii Nave, ut Melchisedeci, ut Elisæi, ut Ieremiæ, ut Baptistæ Iohannis, ut dilecti illius discipuli, ut Timothei, ut Titi, ut Evodii, ut Clementis, qui in puritate vitam exegerunt.* οὐ ψέγων τοὺς λοιποὺς μακαρίους, ὅτι γάμοις προσωμίλησαν, τούτων

lib. 3. c. 30. — *cap. 16.*

τούτων ἐμνήσθην ἄρτι, *Non quòd vituperem cæteros beatos, qui se rei uxoriæ dederint, horum modò memini: opto enim ut dignus sim, qui ad illorum pedes in regno cœlorum inveniar, utpote Abrahami, Isaaci & Iacobi; utpote Iosephi, Iesaiæ & aliorum Prophetarum*; ὡς Πέτρου, καὶ Παύλου, καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων, τῶν γάμοις προσομιλησάντων, *utpote Petri & Pauli & aliorum Apostolorum, qui nuptiis operam dederunt.* Pauli nomen in an-
an.57.n.64. tiquioribus Vaticanæ & Sfortianæ bibliothecarum codicibus non extare dicit Baronius; & adstipulatur Bellarminus. Marianus
l.1.de cler. cap.10. quoque Victorius in epistolam vigesimam secundam Hieronymi: *In antiquissimo Ignatii græco codice, qui Matthiæ Vngarorum regis erat,*
scholio 36. *hoc non inveniri, Ambrosius Camaldulensis, qui librum legit, testatur.* Idem de Anglicanis codicibus Hieronymus Verlenius Sylvius, cujus ad has epistolas scholia in Bibliothecâ Patrum Margarini Bignæi leguntur. Equidem haut invitus admitto, illud, καὶ Παύλου, à temerariâ manu perperam insertum videri, quum alibi & in iis etiam, quæ exiguo intervallo subsequuntur, idem contigisse animadvertam: nempe ubi presbyteros, diaconos & clerum episcopo parére jubet, principes & Cæsarem additos esse. Qui enim hoc, si tempora Ignatiana respicias, ineptum esse non videat? Cætera verò, quæ adscripsimus, genuina apparent, nec falsitatis coargui poterunt. Quin dicendo, ὡς Πέτρου καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων, verba Pauli (ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι καὶ Κηφᾶς) leviter immutata expressit. Rectè itaque Ga-
disp.249. in tertiam, cap.8. briel Vazquez: *Negare non possum, magnæ auctoritatis esse testimonium Ignatii, discipuli Apostolorum, & præferri meritò debere testimonio Tertulliani, — & quod attinet reliquos Apostolos, præter Paulum, irrefragabile videri. Nam licet credere possimus Paulum ab eo nominatum non fuisse inter reliquos Apostolos conjugatos, sed ab aliquo hæretico suppositum, sicut contendit Baronius: — tamen quod spectat ad alios Apostolos in universum, non video, quo pacto scriptura Ignatii falsitatis insimulari possit. Sed neq; Baronius, neq; alius aliquam in eo textus corruptionem aut depravatio-*
num.108. *nem ostendunt.* Quin Baronius ipse in Apparatu annalium, *Certè*, inquit, *fideliorem verioremq; Lucæ Evangelistæ interpretem Ignatio neminem quis jure dixerit, dum quæ de Christo scripsit, ob oculos habuit.* Possumus nos eodem jure & modo dicere; Certè fideliorem veriorem-que Pauli interpretem Ignatio neminem quis jure dixerit, dum quæ
an.57. n.66. de Apostolis scripsit, ob oculos habuit. Et tomo primo: *Ignatii epistolarum firmissima semper in ecclesiâ fuit fides; nec in aliquo umquam*

vel in dubitationem levem adducta. Tomo autem secundo: *Magnâ* *anno* 109.
quidem inprimis Dei providentiâ factum est, ut epistolæ ab Ignatio scribe- *num.* 20.
rentur: sed & admirando planè divino consilio procuratum, ut inter tot tantaque naufragia scripturarum, eædem ad nostram ætatem incorruptæ atque integræ servarentur. In illis quippe ejus temporis orientalis ecclesiæ facies propemodum viva redditur: atque adeo, ut non tantùm res tunc gestæ, sed & ecclesiastica disciplina, & mores, & Apostolicæ ipsæ traditiones Apostolicarum ecclesiarum, velut in tabula quadam, eruditæ manus penicillo habeantur expressæ. Si hæc, quæ tantâ adseveratione à summo adversæ partis antiquario & historico traduntur, vera sunt, quid desideramus amplius? Habemus enim liquidò & manifeste, Petrum aliosq; Apostolos in conjugio versatos negociis matrimonialibus operam dedisse. nam id fuerit γάμοις προσομιλεῖν. Ita προσομιλεῖν τῷ πολέμῳ apud *lib.* 1.
Thucydidem. Et sic esse adjuncta exempla similia patriarcharum & prophetarum declarant. Paulum excipi, (quamquam sic eus fieri oporteret, si tanta esset incorruptio & integritas, quantam Baronius postremis verbis prædicat,) quin & Johannem, vel adhuc, si opus sit & evinci queat, ut potest minimè, unum & alterum, haut inviti patiemur. Manet enim nihilominus, quod nos volumus, plerosque Apostolos uxoratos fuisse & in matrimonio, Abrahami, Isaaci & Jacobi instar, vixisse.

Si fas esset à lucernâ soli lucem fœnerari, in promtu foret è *paullò post*
septimo Stromatum Clementis, traditionem, quæ uxoris à Petro *medium.*
circumductæ fidem faceret, producere. Verba sic habent: φασὶ τὸν μακάριον Πέτρον, θεασάμενον τὴν αὑτοῦ γυναῖκα ἀγομένην ἐπὶ θάνατον. *Ajunt beatum Petrum, quum vidisset uxorem suam duci ad mortem, lætatum quidem esse propter vocationem,* (quòd ad coronam martyrii vocaretur) *& quòd domum* (in cœlestem patriam) *reverteretur: valdè autem exhortando & consolando proprio nomine eam compellantem dixisse, Heus tu, memento Domini. Tale erat beatorum matrimonium, & usque ad carissima* alacriter deferenda *perfecta* erga Dominum *affectio.* Quare narrationi huic fides derogari debeat, nulla est ratio. Arguit autem, ut diximus, Petrum seorsim ab uxore non vixisse, sed usq; ad mortem unà fuisse. Cæterùm quibus clarissima in promtu sunt, ejusmodi obscuris uti nihil opus est.

Posset res abundè demonstrata videri, & nos acquiescere. Quum enim è divinis canonicisq; Apostoli literis evidenter constet,

R licere

licere episcopis, presbyteris, diaconis esse uxoratis, quin ipsos Apostolos plerosque in conjugio vixisse & uxores circumduxisse; quis adhuc ausit adserere Apostolos conjugium & uxores clericis interdixisse? Constat de constitutione Apostolicâ, constat de praxi & exemplis; & constat per auctoritatem, quâ nulla sub sole major est: quid ultrà exposcimus aut desideramus? Est tamen aliquod operæ precium sacrosanctę Scripturæ legitimam traditionem, ne quis hanc ab illâ diffidere existimet, ceu pridem monuimus, subjungere, & sic quoque primis optimisque ecclesiæ seculis conjugium clericis permissum & usurpatum ostendere.

Nemo autem ignorat, quum de legitimâ traditione agitur, nullum locum invenire scripta apocrypha, ἀπέδλητα & præfixis priscorum ecclesiæ doctorum summorumque virorum splendidis nomininibus auctores suos mentientia. In ejusmodi nullum est dubium multa in ignominiam nuptiarum inveniri, & unde queat colligi ac deduci, conjugium Apostolis parum placuisse, nec sacros ministros decere. Canones qui Apostolorum dicuntur, contra Pontificios magis, quàm contra nos faciunt. De iis tamen & quidem sexto eorum agens Baronius, *apocryphorum*, inquit, *non est tanta auctoritas, ut quæ sunt tam certa, rata atq; firmata, convellant*. Si quid itaq; nobis & superiùs demonstratis adversum contineant, iisdem verbis optimo jure utemur. Gelasius sanè in Romanâ LXX. episcoporum synodo ponit inter ea, *quæ ab hæreticis sive schismaticis conscripta vel prædicata, nullatenus recipit catholica & apostolica ecclesia Romana*. Par ratio Constitutionum Apostolicarum, quas Clemens Romanus fingitur edidisse, etiamsi cum pro illis, tum pro his adserendis non ad ravim modò sed ad insaniam usque declamaverit Franciscus Turrianus Jesuita: cujus nihilominus sodalis Antonius Possevinus, *non omnino*, ait, *apud omnes effecit aut evicit, constitutiones istas esse Apostolicas & legitimas, à Clemente ipso perscriptas*. Sed nec hæ, ut fortè posteà ostendemus, tam nos feriunt, quàm adversarios. Non igitur apocryphas esse, quod ipse alicubi Baronius agnovit, operosiùs demonstrabimus.

anno 58. num. 23. — *c. Sancta Romana, dist. 15.* — *Appar. verbo Clemẽs.* — *an. 32. n. 18. & an. 46. num. 13.*

Ex actis Pauli & Theclæ Faustus Manichæus catholicis apud Augustinum objicit: *Ipsi jam timeo Apostolo, ne dæmoniorum doctrinam intulisse tunc Iconio videatur, cùm Theclam oppigneratam jam thalamo, in amorem sermone suo perpetuæ virginitatis accendit.* Epiphanius tamen,

lib. 30.

men, cui apocryphas narrationes, in quas fortè incidiſſet, referre non eſt inſolens, *oppigneratam thalamo* non dicit, ſed habuiſſe ὅρμαστον (quod vocabuli neſcio an apud alios ſcriptores occurrat) εὐειδέστατον, *ſollicitatorem ſive procum formoſiſſimum.* Verba ſunt: Θέκλα μὲν συναντᾷ Παύλῳ τῷ ἁγίῳ, καὶ διαλύεται γάμου, ὁρμαστὸν ἔχουσα εὐειδέστατον, πρωτεύοντα δὲ πόλεως, πλούσιον ἄγαν, εὐγενέστατον καὶ διαφανέστατον. Cæterum hæc acta inter apocrypha idem, qui ſuprà, Gelaſius, & *jure quidem*, ut Baronius loquitur, *recenſuit.* De iis enim multò antè *an.47.n.2.*
Tertullianus: *Sciant in Aſiâ presbyterum, qui eam ſcripturam conſtruxit,* *l.de bapt.*
quaſi titulo Pauli de ſuo cumulans, convictum atq; confeſſum id ſe amore Pau- *cap.17.*
li feciſſe, loco deceſſiſſe. In eamdem ſententiam libro de ſcriptoribus Hieronymus: Περιόδους *Pauli & Theclæ & totam baptizati leonis fabu-* *cap.7.*
lam inter apocryphas ſcripturas computamus; & ſubjungit Tertulliani, utpote *eorum temporum vicini* (ita enim loquitur) teſtimonium. Interim Theclam piam quamdam virginem & martyrem fuiſſe, non eſt, quod negemus: cujus quandô veteres meminerunt, haut eſt mirum aliquando de apocryphâ narratione nonnihil adhæreſcere, quemadmodum fortè Ambroſio ſcribenti *Theclam, dum copulam fu-* *lib.2.de vir-*
geret nuptiarum, ſponſi furore damnatam eſſe. *ginibus.*

Sub Lini nomine exſtat hiſtoria paſſionis Petri in Bibliothecâ Patrum Bignæanâ. Legitur ibi, quod hîc ſubjicio. *Vxor Albini,* *tomo 7.e-*
nomine Xantippe, cum aliis plurimis nobiliſſimis matronis venit ad Petrum: *dit.2.& 3.*
à quo percipiens verbum caſtæ vitæ, repudiavit non modò virile connubium, quinetiam & omne hujus delectamentum. Quâ de re Albinus nimio mœrore confectus comminabatur multa ſe Petro illaturum tormenta: Xantippen verò uxorem ſuam verbis injuriâ plenis, indeque delinimentis ac toto conamine retrahere tentabat. Inde ſenatores nonnulli in conſeſſu ſurgere, & Petrum accuſare narrantur in hunc modum: *Suggerimus amplitudini veſtræ, nobiles viri, quòd ad everſionem urbis æternæ Petrus connubia divortiis emancipat, uxores noſtras à nobis disjungit, & neſcimus, quam nobis novam & inauditam legem inducit.* Rectè autem Baronius, *Acta,* inquit, *paſſionis Petri, quæ feruntur à Lino conſcripta, fuere aliquan-* *anno 69.*
do fortaſſe ſincera, quæ autem modò exſtant, Manichæorum reperiuntur fuli- *num.6.*
gine tincta, ſicut & de actis Andreæ queritur Auguſtinus: nam ſicut in illis Andream, ita in iſtis Petrum habes non tantùm caſtitatem rectè ſuadentem, & concubinas ab hominibus divellentem, ſed malè docentem etiam, ne viris ſuis uxores debitum redderent, quæ quidem à ſincerâ Apoſtolicâ præ-

dicatione procul abhorrent. Hoc judicium Baronii ſanum eſt & laude dignum; cujus utinam cætera omnia in vaſto illo annalium opere ſimilia eſſent.

Locus Auguſtini de actis Andreæ, quem memorat, eſt in libro de fide contra Manichæos, capite XXXIIX. *Attendite in actibus Leucii, quos ſub nomine Apoſtolorum ſcribit, qualia ſint, quæ accipitis de Maximillâ uxore Egetis; quæ quum nollet marito debitum reddere, (quum Apoſtolus dixerit, Vxori vir debitum reddat, ſimiliter & uxor viro,) ſuppoſuerit marito ſuo ancillam ſuam*, & quæ ſequuntur, quibus etiam Maximillæ ſocia quædam jungitur Iphidamia, & Egeti prætorium tribuitur. Iidem Egetes proconſul ſive prætor, & uxor Maximilla, & Iphidamia in rebus geſtis Andreæ, quæ unà cum aliorum Apoſtolorum ſub nomine Abdiæ Babylonii in lucem prodierunt, leguntur. In ſuſpicionem igitur adducor hanc ipſam Apoſtolorum, uti appellatur, hiſtoriam decem libris comprehenſam, quæ ab Abdia primo Babyloniorum epiſcopo hebraicè ſcripta, ab Eutropio in græcum & à Julio Africano in latinum ſermonem converſa fingitur, & primùm à Wolfgango Lazio, deinde à Johanne Fabro doctore Sorbonico, ſub elogio genuini operis edita fuit, eſſe actus Apoſtolorum illos quos Leucius Manichæus ſcripſerit, niſi quòd abſurdiora & turpiora fortè nonnulla alicubi ſint reſecta. Auget ſuſpicionem, nec immeritò, quod apud ſanctum Auguſtinum Fauſtus ipſe Manichæus, *Mitto*, ait, *cæteros ejuſdem Domini noſtri Apoſtolos, Petrum & Andream, Thomam, & illum inexpertum Veneris inter cæteros beatum Iohannem, qui per diverſa* terrarum loca *profeſſionem boni iſtius* (abſtinentiæ) *inter virgines ac pueros divino præconio cecinerunt, formam nobis, atque adeo vobis ipſis, faciendarum virginum relinquentes. Sed hos quidem prætereo, quia eos vos excluſiſtis à canone, facileq; mente ſacrilegâ veſtrâ dæmoniorum his poteſtis importare doctrinas.* Hæc Fauſtus. Habuerunt itaque Manichæi actus Apoſtolicos, multa conjugio injuria complexos, à Leucio, ut apparet, ſcriptos, & à catholicis meritò rejectos, quos aliquantum interpolatos hiſtoriam illam, ſive fabulas potiùs perſonati Abdiæ eſſe, ut dixi, exiſtimo. Nam ſanè hîc non modò in vitâ Andreæ, ſed etiam Johannis & Thomæ leguntur, quæ conjugio plurimum detrahant, & homini Chriſtiano, nedum ſacrorum miniſtro vix convenire poſſe arguant. Johannis *intenta ſermonibus* Druſiana, nobilis fœmina, uxor Andronici, *propter Dei*

[Margin notes: *libro 3.* (beside "buitur. Iidem Egetes"); *lib. 30.* (beside "chæus, Mitto"); *libro 5.* (beside "ſermonibus Druſiana")]

ſcili-

scilicet *cultum, mori potius eligit, quàm consuetudinem repetere conjugii*, etiamsi maritus, & quidem fidelis, acriter *insisteret, dicens; Aut reddes te mihi uxorem, aut morte persequar repugnantem.* Ipse verò Johannes jam jam moriturus inter cætera fingitur in hunc modum precari. *Tu Domine, qui servulum tuum mundum à conjunctione femineâ præstitisti, te Domine rogo, qui festinanti mihi ad nuptias in juventute demonstrasti te, atque dixisti: Mihi necessarius es Iohannes, operam tuam quæro. Sed quum juventutis ardore visus essem non servare præceptum, & diffisus, quod integritatem servare vix possem, animum ad nuptias appulissem; tu quasi bonus dominus ægritudinem mihi corporis inferens, castigans castigasti me Domine, & morti non tradidisti me. Tertiò quoque studentem nuptiis impedimento leviore revocasti. Tu mihi Domine in mari dignatus es dicere: Iohannes, nisi meus esses, permitterem tibi, ut uxorem duceres.* Thomas, seu, ut ibi narratur, ipse Dominus sub imagine Thomæ, *libro* 8. filiæ regis Indi ejusque sponso in ipsis nuptiis, ne consuetudine matrimoniali utantur, persuadet. Hujus etiam sermones ex quo auscultaverat Mygdonia, uxor Charisii, marito suo, quantumvis urgenti, copulari postea noluit. Eumdem animum induit conjunx regis Mesdei, postquam Mygdoniam cognatam suam inviserat & Thomam audiverat. Rex igitur iratus vinctum & adductum Thomam interrogat: *Quis est iste Deus tuus, qui conjuges nostras per te à nobis separat? Dicit ei Thomas: Tu quum sis rex, numquid vis habere inquinata servitia? Si ergo tu, quum sis homo, mundos servos habere studes atque mundas ancillas; quantò magis credere debes, amare Deum castissima & mundissima servitia? Si ergo hoc Deum in servis suis & ancillis suis amare prædico, quod tu in servis tuis & ancillis tuis diligis, ut quid culpor? Tum rex, Ego, inquit, permisi uxorem meam, ut cognatam suam Mygdoniam de præcipitio liberaret, & ipsam tu præcipitio immisisti. Respondit Apostolus: Præcipitium non est, nisi recedere a castitate, & ire in libidinem. Nam qui à libidine se tollit, & ad castitatem accedit, hic à præcipitio remeat ad salutem, & egreditur de tenebris ad lucem. Dicit ei Mesdeus rex: Quomodo separasti animos earum a consortio conjugii nostri, his quoque artibus age, & eodem consilio, ut redeant, ut sint conjuges nostræ, ut antè fuerunt. Respondit Apostolus: Errat jussio regis. Et rex: In quo errat jussio mea? Dicit Apostolus: Fabricavi turrim excelsam, & dicis mihi, ut ego qui sum fabricator, ipse destruam summitatem? Fodi terram profundam, & eduxi fontem de abysso, & dicis mihi, ut ego illam obruam? Ego potius di-*

cam illis verba Domini mei: quia qui diligit patrem, aut matrem, aut filios, aut uxorem, plus quam Deum, Deo dignus non est. Tu enim rex temporalis es, & si voluntas tua non fiat, temporaliter punis. Deus autem Rex æternus est, & si voluntas ejus contemta fuerit, æternaliter punit. Quasi Apostolicum esset uxores à maritis avellere, & iram divinam cohabitantibus intentare. Quis non videat, & vel manibus palpet, ab insaniâ Manichæorum esse, munditiem & castitatem conjugii, ut hîc manifestò fit, detrahentium? Nihilominus impostorem & planum hunc, qui se plerisque rebus gestis interfuisse non minore stultitiâ quàm impudentiâ fingere audet, γνήσιον Apostolorum discipulum esse nonnulli adseveraverunt. Johannes Faber Theologus Parisiensis margini editionis suæ, quam Coloniensis Materni Cholini imitata est, alicubi adlevit: *Hæc omnia capite duodecimo Actorum habentur: quare vel Abdiam ex Lucâ sumsisse, vel Lucam ex Abdia, quum fuerit uterque Apostolorum discipulus, credendum est.* Quæ vel mentis egestas est; vel insignis in Spiritum sanctum, cujus inspiratione & ductu Lucas scripsit, blasphemia. Bellarminus quoque testimoniis indidem petitis usus fuit: in recognitione tamen suorum operum errorem agnovit. Ad libri enim de monachis secundi caput tertium annotavit: *Epistolæ Martialis & liber Abdiæ de rebus gestis Apostolorum citantur à nobis tum hoc loco, tum etiam alibi, quoniam ab aliquibus recipiuntur: quamquam non ignoremus eos libros non esse tantæ auctoritatis, ut in iis dogmata fundari possint.* Disertiùs autem libro de scriptoribus: *Vitæ Apostolorum, quæ sub nomine Abdiæ circumferuntur, fabulis similiores sunt, quam veræ narrationi.* A Baronio etiam rejiculis annumerantur & *manifestæ arguuntur imposturæ.*

libro I. (margin, beside "lini imitata est")

anno 44. nu. 44. & an. 51. n. 35. (margin)

Quales itaque fuerint, qui primi opinionem hanc invehere & disseminare conati sunt, nempe Apostolos suâ doctrinâ, suasu vel jussu uxores à maritis separasse & consuetudinem conjugalem sustulisse, jam patet: fuisse videlicet sycophantas manifestarios, Manichæorum antesignanos, qui veriti non sint Apostolicis viris adulterinos fœtus supponere & pudenda somnia sub sanctissimorum doctorum nominibus orbi obtrudere. Ingens impostura, quâ vix alia excogitari possit pestilentior, & perniciosissimum mendacium, profectum sine dubio à patre imposturarum & mendaciorum diabolo. Idem igitur primarius auctor opinionis de sublatâ per Apostolos matrimoniali inter conjuges consuetudine, nam à quo figmenta

menta ista & audacia falsos titulos pręfigendi, idem architectus ejus, de quâ diximus, opinionis. Ille verò is spiritus est, quo acti & impulsi fuerunt Manichæi.

Dices, Quid verò opus est statuere, quòd per Apostolos sublata fuerit matrimonialis inter conjuges consuetudo? Respondeo, juxta opiniones novatorum Soti, Bellarmini & sequacium omnino opus est statuere, quòd per Apostolorum sive doctrinam, sive constitutionem aut legem, sive saltem monita & consilia matrimonialis consuetudo maritis, qui in clerum legerentur, atque adeo conjugibus bene multis, fuerit ademta. Sunt manifesta Soti verba, sub initium tractatus producta, *quòd circa Apostolorum tempora cunctis fuerit sacerdotibus uxorius usus interdictus.* Baronius etiam: *Dicendum est conjugatos sæpiùs eligi contigisse, EA TAMEN LEGE, ut quantumlibet necessitate cogente ejusmodi assumerentur, consentiente primùm uxore, sic electi desinerent prorsus usu conjugii esse viri; atque adeo, ut si inventi essent liberis operam dare, redigerentur in ordinem.* Et mox: *Qui uxores habentes in episcopos adsumebantur, abstinere, si munus adsequi vellent, accedente uxorum consensu ab ipsarum consuetudine cogebantur.* Ajunt videlicet, non fuisse istis temporibus eam fidelium à matrimonii nexibus immunium copiam, quæ ministeriis sacris potuerit sufficere: hinc plerosque aut certè multos maritos adscitos esse. Juxta hypotheses igitur adversariorum, hos ipsos in hunc aut similem modum Apostolos affari oportuit: Ecclesia indiget vestrâ operâ, quam etiam nos judicamus utilem fore. A nobis autem lege constitutum est, ne quis maritus sacro ministerio admoveatur, nisi consuetudini conjugali cùm ipse, tum uxor ejus renuncient. Si itaque ecclesiæ vestram operam, quam ipsa magnopere desiderat, impendere vultis, oportebit in posterum mutuo congressu abstinere, nec umquam ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνελθεῖν, atq; adeo in eum finem vos uxoresq; vestras votum emittere, & religione obligationis, quanta omnium maxima cogitari potest, obstringi. Ut ecclesiæ idoneis sacrorum ministris destitutæ præsto sitis, nec tempore tam necessario operam denegetis à vobis exspectamus, &, si non præcipimus, certè cupimus, hortamur & rogamus. In hunc, inquam, aut similem modum ad maritos ministerio aptos sermonem ab Apostolis habitum oportuit. Annón verò hoc est monitis & consiliis, si non doctrinâ & lege, quamquam etiam istâ, consuetudinem maritalem conjugibus adimere?

pag. 11.

an. 58. n. 18.

num. 20.

Quis

Quis autem adeo cæcutit, ut id Apostolis convenire non potuisse, non videat? Pugnat enim manifestò cum doctrinâ Apostolicâ: *Uxori vir debitam benevolentiam reddito; similiter & uxor viro.* 1.Cor.7.v.3.& 5. πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχησθε, *rursus simul convenite, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram.* Hæc ita universim docet Apostolus, nec maritos uxoresvé maritorum, qui in clerum lecti fuerint, excipit. Neque verò ratio erat, quur exciperet, aut eorum matrimonialia jura magis, quàm aliorum conjugum, infringeret. Nec enim eorum matrimonia minùs matrimonia sunt, quàm aliorum; nec ipsi humanæ imbecillitati minùs obnoxii, quàm alii. Non est itaque, quòd sibi quisquam persuadeat, Apostolos generatim conjuges docuisse, ne alter alteri consuetudinem subtraheret: nihilominus voluisse, ut eorum, quorum alter in presbyterium cooptatus esset, conjugalis familiaritas penitus aboleretur. Non nunc ago de iis, qui fortè olim mutuo commercio suâ sponte sive, ut loquuntur, motu proprio renunciarunt: quomodo & quatenus id fieri possit, nunc non inquiro. Hoc saltim hîc dico, Apostolos, siquidem sibi constiterunt, ut constiterunt omnino, nemini, & præsertim nulli integro hominum statui sive ordini id per consilium suadere, nedum per constitutionem aut legem imponere vel præcipere potuisse.

Taceo alia, quæ hîc occurrunt, ἀσύστατα. Ajunt cœlibes, quot satis ecclesiæ ministeriis essent, reperiri non potuisse. At longè difficilius fuerit tot conjuges reperire, qui velint conjugiorum desinere. Si forte promtus maritus, num statim ad consentiendum proclives fœminæ? Quàm diuturnas hîc necesse esset fuisse deliberationes! quàm operosas actiones! At sine difficultate septem ab Act.6,5. 21,8.14,23. Apostolis ordinantur diaconi, è quibus tamen aliquos maritos fuisse in confesso est; Philippus certè quatuor filias habuit: Nicolai uxorem multi veteres memorant. Paulus & Barnabas per singulas ecclesias creant presbyteros: nec tantæ rei, adeo hactenus inusitatæ, inauditæ & haut promtæ (si communem hominum inclinationem & naturam attendamus) perfici, ulla fit mentio. Paulus etiam jubet Titum Tit.1,6. oppidatim in Cretâ constituere presbyteros, *Si quis*, inquit, *est unius uxoris vir.* Debuisset ex alterâ sententiâ dicere, Si quis vult *consentiente uxore desinere prorsus usu conjugii esse vir*, quemadmodum Baronium loqui paullò antè ostendimus. Neq; dubium est, si hoc voluisset Apostolus, quin pari facilitate dicere potuisset, & dicturus omni-

omnino fuisset. Sed nolumus his diutiùs immorari. Satis nobis est ostendisse, opinionem, quæ affirmat per Apostolorum doctrinam, leges, monita, uxores à maritis avulsas abjunctasq; aliquando fuisse, in apocryphis pudendisq; scriptis fundamentum & è detestandâ Manichæorum hæresi architectos habere.

Pergemus ad alia, si paucis antè monuerimus, traditionem, quam hîc inquirimus, gemino sensu accipi posse: *uno*, an ecclesia prima & pura existimaverit proq; certo habuerit, Apostolos nemini marito sacrum ministerium credidisse, nisi commercio uxoris priùs renunciasset; *altero*, an ipsa in praxi idem observaverit, & neminem nisi vel cœlibem, vel maritum ex voto suo & uxoris abstinentem, admiserit. Prius est attestatio de facto præterito, & quasi doctrina quæpiam: quæritur enim, an vetus ecclesia docuerit suoq; testimonio confirmaverit, Apostolos tale quid fecisse. Posterius, factum non præteritum, sed præsens & praxin ejus ipsius ecclesiæ seculique, cujus suffragium quærimus, concernit. Utrumque ab ipsis canonistis & scholasticis negari in initio tractatus ostendimus, & nunc etiam contrariam prioris adsertionem è Manichæismo originem ducere commonstravimus. Posterius autem à priore pendet: primorum enim seculorum ecclesia sicut memoriam doctrinæ & factorum Apostolicorum rectè conservavit, ita praxi suâ fideliter expressit. Quoniam igitur in sincerâ & genuinâ antiquitate prius non invenitur, scilicet, Apostolos, quotquot conjugio & consuetudini conjugali non renunciarent, ad ministerium ineptos declarasse, & tamquam indignos exclusisse; nec invenietur posterius, nempe primis seculis omnes eos qui jus conjugii à sese non abdicaverint, exclusos fuisse. Et de priore quidem, utpotè abundè in superioribus demonstrato, in posterum magnoperè solliciti non erimus. Solius posterioris operosior aliqua restare possit consideratio, ut liquidò perspiciamus, qualis primorum seculorum vel etiam à primis proximorum praxis fuerit.

Nicolaus proselytus Antiochenus, ut est in Actis Apostolicis, *Act. 6, 5.* & unus è primis septem, quos Apostoli ordinaverunt, diaconis uxorem habuit, sicut priùs diximus & communis est veterum & recentiorum sententia. Irenæus quidem & Tertullianus uxoris mentionem nullam, sed ipsum turpissimæ sectæ auctorem faciunt, ille libro suo primo, capite XXVII; iste de præscriptionibus capite XLVI.

Post init. Clemens Alexandrinus tertio Stromatum accuratiùs, quàm quisquam alius, totam rem exposuit: estq; antiquissimus omnium, è quo plenam cognitionem liceat haurire. Subjungo, quæ apud eum leguntur. ὡραίαν, φησὶ, γυναῖκα ἔχων οὗτος, μετὰ τὴν ἀνάληψιν τὴν τοῦ σωτῆρος πρὸς τῶν ἀποστόλων ὀνειδισθεὶς ζηλοτυπίαν, εἰς μέσον ἀγαγὼν τὴν γυναῖκα, γῆμαι τῷ βουλομένῳ ἐπέτρεψεν. ἀκόλουθον γὰρ εἶναί φασι τὴν πρᾶξιν ταύτην ἐκείνῃ τῇ φωνῇ, τῇ, ὅτι παραχρήσασθαι τῇ σαρκὶ δεῖ. καὶ κατακολουθήσαντες τῷ γενομένῳ τῷ τε εἰρημένῳ ἁπλῶς καὶ ἀβασανίστως, ἐκπορνεύουσιν ἀναίδην οἱ τὴν αἵρεσιν αὐτοῦ μετιόντες. *Nicolaus, ut ferunt, quum uxorem haberet formosam, & post adscensionem Servatoris ei ab Apostolis Zelotypia exprobrata esset, uxorem in medium productam, cuiq; qui ducere cuperet, ducendam permisit. Ajunt enim actionem istam illi voci consentaneam, quâ dicere solitus, Quòd carne oporteat abuti,* hoc est, duriter uti, asperè tractare & ejus illecebris nihil indulgere. *Et cum factum tum dictum simplex & minus accuratum consectati impudenter fornicantur, qui ejus hæresin sequuntur.* Habuit itaque Nicolaus uxorem: etsi, objectum zelotypiæ vicium sive deponere sive diluere & palàm ostendere satagens, quàm cùm uxorem tum res alias similes terrenas nihili faceret, conjugium ejus alteri permittendo inconsideratè admodum & perperam egit. Subjicit autem Clemens in excusationem Nicolai. *Ego vero audio Nicolaum nulla umquã aliâ, quàm quæ ei nupsisset, usum esse, & ex liberis ejus famellas in virginitate consenuisse & filium in puritate perseverasse. Quæ quum ita sese habeant, adductio uxoris, cujus zelotypiâ laborabat, in medium Apostolorum, abjectio erat affectus, & abstinentia à voluptatibus, quibus studetur maxime, quid sit abuti carne, declarabat. Neq; enim existimo voluisse, congruè ad præceptum Domini, duobus dominis servire, voluptati & Deo. Dicunt itaq; etiam Matthiam similiter docuisse,* σαρκὶ μὲν μάχεσθαι καὶ παραχρῆσθαι, *carnem quidem oppugnare & duriter tractare, nihil ei ad voluptatem libidinosum indulgendo, animam contra fidei & cognitionis incremento excolere.* Hæc Clemens, quibus docemur, turpissimos hæreticos ἄθεσμον γυναικῶν κοινωνίαν usurpantes Nicolai nomen falsò prætexuisse, & cùm dictum tum factum hominis, contra ipsius animi sententiam aliò, quàm quò spectaverat, detorsisse. Quamquam profectò illud utpotè ambiguum & minùs accuratum, expositione indiget, istud verò, quippe temerarium & pugnans cum honestate & religione matrimonij, meritò reprehenditur.

Verba Clementis exscripsit Eusebius historiæ libro tertio, capite XXIII: laudat etiam & sequitur Theodoretus Αἱρετικῆς κακομυθίας tomo tertio, quamquam nonnulla paullò aliter narrare mihi videtur. Ait Nicolaum ὡραίαν ἐσχηκότα γυναῖκα, αἰτιαθῆναι παρὰ τοῖς ἀποστόλοις, ὡς ζηλοτυπίας εἰσδεξάμενον πάθος. τοῦτον δὲ ἀποτρέψασθαι τήνδε τὴν δόξαν πειρώμενον (Clemens dicit propter ἀποβολὴν πάθους fecisse) εἰς μέσον ἀγαγεῖν τὴν γυναῖκα, καὶ ἐπιτρέψαι κοινωνῆσαι αὐτῇ (γῆμαι dicit Clemens) τὸν βουλόμενον, οὐ τοῦτο νομοθετοῦντα, ἀλλὰ τὴν τῶν κατηγορηκότων συκοφαντίαν ἐλέγχοντα. In eandem sententiam Augustinus: *Quum de zelo pulcerrimæ conjugis culparetur, velut purgandi sui caussa permisisse fertur, ut ea qui vellet uteretur. Quod ejus factum in sectam turpissimam versum est, in qua placet usus indifferens fœminarum.* De hæres. cap. 5. Cæterùm apertè dicit Theodoretus, nefandos istos homines ψευδῶς σφᾶς αὐτοὺς ἐκ τοῦδε προσηγορίας ἐπωνομακέναι. Eodem respicere videtur Ignatius, ψευδωνύμους appellans Nicolaitas. Sic enim scribit ad Trallianos: φεύγετε τοὺς ἀκαθάρτους Νικολαΐτας, τοὺς ψευδωνύμους, τοὺς φιληδόνους, τοὺς συκοφάντας. Idem occurrit epistolâ ad Philadelphienses: ubi tamen locum interpolatum putaverim. Irenæum & Tertullianum suprà productos; Hilarium item canone XXV. in Matthæum; Hieronymum epistolâ ad Sabinianum diaconum, & adversus Luciferianos, & ad Ctesiphontem adversus Pelagianos; Philastrium denique de hæresibus scribentem, qui Nicolaum ipsum omnis nequitiæ & immunditiei auctorem & repertorem faciunt, ex communi opinione & minùs accuratè loquutos existimo. Irenæus quoque libro tertio, Cap. 11. Nicolaitas dicit *vulsionem esse ejus, quæ falsò cognominatur scientia*. Vult dicere, esse ἀπόσπασμα (quomodo etiam sine dubio græcè scripsit) ejus sectæ, quæ à scientiâ falsò sibi nomen indiderit, id est, Gnosticorum. A Gnosticis igitur orti honestum à Nicolao cognomentum sumere voluerunt.

Epiphanius aliquanto aliter, quàm cæteri veteres, historiam Nicolai enarrat. Locum integrè, ut quicquid ad rem facit rectè percipiatur, adscribam. *Nicolaus unus fuit septem diaconorum ab Apostolis electorum, unà cum Stephano illo sancto primoque martyre, & Prochoro, & Parmena, & aliis. Is ortus ab Antiochenis proselytus fit. Postea autem admisso prædicationis de Christo sermone adjunctus discipulis primas inter præcipuos obtinuit, atque hinc inter selectos ad curam viduarum connumeratus est. Inde verò in ipsum diabolus ingressus cor ejus seduxit eodem, quo cæ-* Hær. 15.

teros priùs commemoratos veteres, Simonidem videlicet, Menandrum, Saturnilum, Basilidem, *errore, ut magis etiam quam isti, sauciaretur. Quum enim uxorem haberet formosam & ab ea se continuisset, quasi ad imitationem illorum,* cœlibum puta nonnullorum, *quos Deo addictos videbat, aliquò usque sustinuit: cæterùm perseveranter suæ intemperantiæ dominari non potuit, sed cupiens ut canis ad proprium vomitum reverti prætextus quosdam non bonos sibimetipsi aucupatus, excogitavit ad excusationem sui libidinosi affectus, quæ maximè viderentur conducere. In posterum igitur prolapsus à scopo suæ uxori miscebatur* ἀπερισκέπτως, *nulla habita sui propositi ratione. Erubescens verò se defecisse, & metuens deprehendi, ausus est dicere, Nisi quis quotidie venerem exerceat, vitæ æternæ participem esse non posse. Ab alio enim ad alium prætextum confugit. Nam quum conjugem suam* κάλλει μὲν διαπρέπουσαν, ταπεινότητι δὲ φερομένην, *pulcritudine quidem præstantem sed humilitate impulsam* conspectum & alloquium suum alijs familiariter impertire *videret, zelotypia eam prosequutus est, & ex sua lascivia alios æstimans primùm quidem propriæ uxori contumeliam fecit, calumnia ei sermonibus impacta. Tandem semetipsum præcipitavit non modò in usum carnis, qui est hominibus secundum naturam, sed etiam in blasphemam suspicionem & noxam perversi moris ingressusq; in erroneam pravitatem. Atq; hinc qui se à scientia falsò denominant, in mundo ceperunt exoriri.* Si à Nicolaitis Gnostici exorti sunt, quomodo verum esse poterit, quod ex Irenæo paullò antè produximus, Nicolaitas ἀπόσπασμα esse Gnosticorum? Clementis autem narratio, quæ Nicolaum tantis criminibus liberat, simplicitate & antiquitate præ hac Epiphanij se nobis commendat, probata Eusebio & Theodoreto, quemadmodum diximus; quin ipsi Baronio. *Ann. 68. nu. 10.*

Sive verò Clementis Nicolaum excusantis, sive Epiphanij accusantis fidem sequamur, Nicolao diacono uxorem fuisse manifestò docemur. Neq; dicit Epiphanius, magnus & vehemens aliàs cœlibatus præco, ex constitutione Apostolicâ, aut quia diaconus esset, Nicolao ab uxore suâ abstinendum fuisse; quod si ita se habere credidisset, non tacuisset: sed, ὡς κατὰ μίμησιν τῶν ἑώρα Θεῷ προσανεχόντων, quasi ad imitationem cœlibum, qui dono continentiæ præditi, ut toti & sine distractione Deo vacarent, conjugio abstinebant: quales eo tempore in ecclesiâ fuisse, & inter ipsos Apostolos Johannem & Paulum, lubenter admittimus. Suâ itaq; sponte & ex temerario quodam proposito abstinuit Nicolaus, quum alioquin nec ex aliquâ

Apo-

Apostolicâ lege nec ex officij ratione abstinere necesse habuisset ; cupidus paria cum illis facere, quibus tamen neq; donis neq; vocatione par erat. Dono enim continentiæ instructum non fuisse, eventus docuit : & ad conjugium inprimis ex quo uxorem duxerat, non ad cœlibatum à DEO vocatum fuisse non potest dubitari. Itaq; si Epiphanij quidem narrata admittimus, evidens illa nobis suggerunt exemplum, quo doceamur, quàm intempestivum sit supra vires & dona sua abstinentiam moliri, & quam periculosum, conjuges ab invicem separari, ut Apostoli ejus rei auctores, præsertim in scriptoris, qui historiam memoriæ consecravit, silentio, haberi non debeant.

Quantoperè verò Baronius Epiphanij narrationem torserit, vt nuperis suæ sectæ opinionibus eam aptaret, operæ precium est cognosci. Cognoscetur autem, si verba hominis hîc legenda subjiciamus. Consuevit aliàs ipsa auctorum loca, quamvis prolixa, integrè describere, & charactere distinguere : sed hîc, ut fucum faceret, aliter rem instituere, & Epiphanij verbis sua miscere maluit. *Irenæus*, ait, *Tertullianus, Hilarius; Epiphanius, Hieronymus & alij complures* ann. 68. *adserunt Nicolaum ab ecclesia cåtholica desciviße, & in sordidißimas hære-* n 9. *ses turpiter lapsum esse: ea nimirum ex caussa, quòd ordinatus diaconus, quum ad imitationem eorum (inquit Epiphanius) quos Deo addictos videbat, ab uxore, quam formosam habebat, se continuisset; & à concupiscentia superatus eam iterum superinduxisset, argueretur q; ab Apostolis, quòd uxore, quàm anteà dimisisset, uteretur; indignum nimirum ratis, ut sacris jam officijs atq; ordinibus mancipati, adhuc carnis tenerentur illecebris: illum mox hæresin excogitasse, necessariumq; ad salutem consequendam esse affirmasse, quotidie inquinari luxurijs.* Sed ubi, obsecro, dicit Epiphanius (nam hujus narrationem integrè priùs adscripsimus) Nicolaum, quòd usum uxoris repetijsset, ab Apostolis reprehensum fuisse ? ubi, quòd indignum rati Apostoli, sacris officijs ordinibusq; mancipatos adhuc uti conjugio ? Et tamen bonus noster Baronius narrat, quasi ab Epiphanio omnia ista dicerentur : imò quasi ab omnibus priùs laudatis veteribus. Sanè contextus verborum ita institutus est, ut possit lectori eam ingenerare opinionem : quum tamen, ut anteà etiam monuimus, de uxore Irenæus & Tertullianus nihil prorsus dicant, tantumdem Hilarius & Hieronymus ; Nicolaum nefandarum turpitudinum magistrum solummodò affirmantes.

Non potui, quin magni Annalistæ fraudem & κακίαν qualis aliàs homini solennis est, detegerem. Quâ tamen ipsum hic uti voluisse meritò mireris, quum è vestigio Epiphanianæ narrationem Clementis præferat; etiam satis ineptè episcopatu Samaritano Nicolai, ex ignobili & ignorabili de LXXII. discipulis Hippolyti libro, & *fabulosa*, ut Bellarminus appellat, Dorothei synopsi depromto confirmet. Non possunt enim simul subsistere quæ tradit Clemens & quæ Epiphanius. Clemens videlicet docet Nicolaum diaconum zelotypiæ, quâ uxorem suam prosequeretur, ab Apostolis arcessitum affectus eliminandi ergo uxorem à se abdicasse, conjugio ejus alteri, qui ducere cuperet, permisso; nec præter inconsideratum & temerarium hoc factum quicquam porrò peccasse, castèq; semper vixisse: Epiphanius verò narrat cœlibum æmulatione usum uxoris repudiasse, sed posteà repetijsse, suiq; excusandi gratiâ exercitium veneris ad salutem necessarium docuisse; zelotypiâ porrò ardentem criminatum esse uxorem suam, & deinceps omni nequitiæ turpissimisq; libidinibus se totum mancipasse. Hæc, inquam, Epiphaniana cum Clementinis non conveniunt, & unà consistere nequeunt. Quamquam autem illa præ his, consentiente etiam Baronio, probamus; utrumcumq; tamen fuerit, habemus evidenter, quod in rem nostram faciat, nempe Nicolao diacono uxorem fuisse, nec ejus abdicandæ necessitatem ab Apostolis impositam esse.

Il de scriptor.

Unum observo & addo, Rupertum ordinis Benedictini abbatem Tuitiensem, qui sub initium duodecimi seculi floruit, commentantem in Apocalypsin, quum in mentionem Nicolaitarum incidisset, eorum de promiscuo fœminarum usu doctrinam suæ ætatis clericis accommodare. *Annón*, inquit, *illi doctrinæ vicinum hoc est, quòd isti legitimum non volentes habere conjugium, utpotè legibus ecclesiasticis* (non dicit *Apostolicis*) *interdictum, ut sint sancti & mundentur, quia portant vasa Domini, nihilominùs incontinentes sunt? imò deteriùs eò proruunt, imitantes connubia quoties volunt, & qui nullum habent thorum licitum, dum sic evagantur, nullum confidunt rupisse conjugii vinculum. Fornicantur autem cum illis, & imitantur Beelphegor, quicumq; exemplo talium ad incesta vel adulteria audaciores fiunt. Et tunc quidem miraculum fuit, quod aperuit Dominus os subjugalis muti*, (tangit historiam Balaam, quia videlicet in Apocalypsi dicuntur Nicolaitæ tenere doctrinam Balaam) *& animal hominis voce loquens redarguit prophetæ insipientiam, qui hujus-modi*

Lib. 8.

Nũ. 23. 14
Apoc. 2. 14

modi consilium dedit: sed & nunc penè illi simile fit, quando turba plebeja rectores ecclesiæ clamoribus suis coarguit atque objurgat. Sententia itaq; Ruperti, qui clerici conjugio abstinent & vagis libidinibus se polluunt, suoq; exemplo complures ad paria facienda excitant, atq; adeò imprimis, qui clericos conjugio arcent, & interim vagis libidinibus indulgere permittunt, quod apud Pontificios fieri suprà multis ostendimus, Nicolaitarum doctrinæ vicini sunt. Nempe quemadmodum Nicolaitæ à legitimo conjugio abhorrebant, & interim scortationes promiscuosq; congressus admittebant; ita quoq; Pontificij hodie docent satius esse clericos fornicationibus operam dare, quàm matrimonium contrahere; ita Pontifex illarum licentiam passim, & in ipsâ urbe Româ, concedit, hujus verò copiam clericis nullo pacto facit, etiamsi intercedant & obtestentur principes, reges & imperatores, lasciviamq; & turpitudines cœlibum lamentetur & detestetur universus populus Christianus.

Versamur etiamnùm in consideratione seculi primi sive Apostolici. *Clemens*, ait Irenæus, Romanus videlicet, *& vidit ipsos Aposto-* Lib.3.c.3.
los, & contulit cum eis, quum adhuc insonantem prædicationem Apostolorum & traditionem ante oculos haberet, non solus enim: adhuc multi supererant tunc ab Apostolis docti. Sub hoc igitur Clemente dissensione non modica inter eos, qui Corinthi essent, fratres factâ, scripsit quæ est Romæ ecclesia potentissimas literas Corinthijs, ad pacem eos congregans, & reparans fidem eorum, & annuntians quam in recenti ab Apostolis receperant traditionem. Ea- Hist.l.3.
dem epistola μεγάλη τε καὶ θαυμασία dicitur ab Eusebio; & Clementi c.12.
auctori rectè tribuitur. ταύτην δὲ καὶ ἐν πλείσταις ἐκκλησίαις ἐπὶ τοῦ κοινοῦ δεδημοσιευμένην πάλαι τε καὶ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς ἔγνωμεν, ait idem Eusebius. *Hanc cum veterum tùm nostra memoria plurimis in ecclesiis publicè lectam cognovimus.* Sequitur, ut solet, in libro de scriptoribus Hiero- Cap. 15.
nymus. Quin Dionysius Corinthi episcopus in suâ ecclesiâ adservari & legi apud Eusebium testatur. Hæc igitur ut genuina, ita quo- Hist.lib.4.
que ab ecclesiâ recepta & laudata Clementis epistola. Hodie sub cap.22.
ejus nomine quinq; exstant, ineptæ & insulsæ, pro quibus quemadmodum & pro reliquis, quæ priscis Romanis episcopis suppositæ Lib.2.cōt.
sunt, adserendis quum ad sudorem usque laborasset Turrianus, id Magdeb.
consequutus est, ut Baronius eam caussam a sese, qui tamen quamcumque commentis fulcire potest, non solet deserere, amolitus, to-

tam.

Ann.102. num 7. tam in illius humeros rejecerit. *Cujus fidei sint*, inquit, *ac firmitatis, non laboro: tu consule Turrianum*, qui videlicet existimationem suam prodigere maluit, quàm tanto novarum opinionum præsidio cedere. Subjicit autem Baronius: *Consultò quidem, quum agendum nobis est de ecclesiasticis controversiis ab earumdem epistolarum citatione interdum abstinemus, ne unis his armis indigere credamur, quorum acies adversariorum objectionibus retusa videri possit.* Et addit in margine majusculis characteribus; *NON INNITENDVM APOCRYPHIS.* In eamdem sententiam concedit Bellarminus libro omnium, quos edidit, optimo, *de scriptoribus ecclesiasticis.* Ex earum tamen secundâ ad confirmandam antiquitatem legis de cœlibatu afferre solent, (attulit sanè nolens videri nugas agere Martinus Peresius;) quæ non gravabimur, quamvis nænijs occupari grave sit, adscribere. *Ad Dominica mysteria tales eligantur, qui ante ordinationem suam conjuges suas noverint.* Quasi id necessarium esset, & aliter ordinari non oporteret. *Quòd si post ordinationem ministro altaris contigerit proprium invadere cubile uxoris, sacrarij non intret limina, nec sacrificij portitor fiat, nec altare contingat, nec ab offerentibus holocausti oblationem suscipiat, nec ad Dominici corporis portionem accedat, nec aquam sacerdotibus porrigat ad manus. Ostia forinsecus claudat, minora gerat officia, urceum sive calicem ad altare non sufferat.* Vix arceri magis posset, si parricidium commisisset. *Non est*, ait Peresius, *quòd rejiciant adversarij cœlibatus legem, de novitate eam falsò notantes, quasi à Siricio pontifice aut Innocentio institutam. Quandoquidem divus Clemens Petri discipulus & successor, ex mente ejus nobis eam promulgat.* Gratianus eadem, paucissimis verbis immutatis, Lucio, qui à Clemente sesquiseculi intervallo abest, tribuit. Cæterùm non magis isti, quàm huic, vel ulli veterum tribui possunt absque notâ sive crassi stuporis, sive impudentis imposturæ. Patroni profectò fuerunt universalis clericorum cœlibatus, & sine dubio primi, aut inter primos, qui ista finxerunt & sanctis priscorum titulis fucata orbi Christiano venditarunt. Iidem verò fuerunt, ut patet, sycophantæ & αὐτόφωροι falsarij.

num. 8.

De tradit. parte 3.

c. Ministri, dist. 81

Nunc, ut nauseam discutiamus, è genuinâ illâ & tantoperè, ceu paullò antè ostendebamus, probatâ Clementis epistolâ nonnulla proferemus; quin contrarium ex eâ adstruemus; è quâ Alexandrinus

drinus Clemens libris suis primis, quarto, sexto Stromatum quædam inseruit. In quarto complusćula inveniuntur, è quibus ad rem nostram faciunt ista, hîc legi præ alteris nænijs digna. Τὰς γυναῖκας ἡμῶν ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν διορθωσώμεθα. τὸ ἀξιαγάπητον ἦθος τῆς ἁγνείας ἐνδειξάσθωσαν· τὸ ἀκέραιον τῆς πραΰτητος αὐτῶν βούλημα ἀποδειξάτωσαν· τὸ ἐπιεικὲς τῆς γλώσσης αὐτῶν, διὰ τῆς σιγῆς φανερὸν ποιησάτωσαν, ἀγάπην αὐτῶν μὴ κατὰ προσκλίσεις, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς φοβουμένοις τὸν θεὸν ὁσίως, ἴσην παρεχέτωσαν· τὰ τέκνα ἡμῶν τῆς ἐν Χριστῷ παιδείας μεταλαβέτωσαν, μαθέτωσαν τί ταπεινοφροσύνη παρὰ θεῷ ἰσχύει, τί ἀγάπη ἁγνὴ παρὰ θεῷ δύναται, πῶς ὁ φόβος τοῦ κυρίου καλὸς καὶ μέγας, σώζων πάντας τοὺς ἐν αὐτῷ ὁσίως ἀναστρεφομένους ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ. *Vxores nostras ad bonum conformemus. Amabiles mores castitatis ostendunto: sinceram mansuetudinis suæ voluntatem demonstranto: moderationem linguæ suæ silentio manifestam faciunto: caritatem suam non juxta inordinatas propensiones, sed omnibus Deum sanctè timentibus æqualem prabento. Liberi nostri disciplinam Christi capessunto; discunto quid humilitas apud Deum valeat, quid pura caritas possit, quàm bonus & magnus sit timor Domini, servans omnes, qui in ipso sanctè versantur puro corde.* Clementi igitur uxorem & liberos fuisse apparet. Id enim innuunt verba, τὰς γυναῖκας ἡμῶν, τὰ τέκνα ἡμῶν. Numeratur quidem loco, quem ex Ignatij ad Philadelphienses epistolâ superiùs produximus inter expertes nuptiarum: cæterùm, quum eam interpolatam esse constet, possit responderi, ut inter maritos Paulum, ita inter cœlibes Clementem perperam intrusum fuisse. Scripsit autem epistolam illam, ut Irenæus indicium facit, nomine ecclesiæ Romanæ. Ergo suo, utpote episcopi & cleri Romani nomine, vel ex ipsâ adversariorum confessione. nam populum, sive laicos ad ejusmodi negocia illi non solent admittere. Si non igitur ipsum episcopum, attamen è clero sive ex illis, quorum potissimùm nomine epistola scripta fuit, aliquos uxoratos fuisse, etsi non omnino evidenter, admodum tamen probabiliter colligitur.

Pag. 127.

Progrediamur tandem ad secundum à nato Servatore seculum, in quo auctores occurrunt Justinus, omnium quidem, quorum post Apostolos genuina & ab interpolationibus immunia scripta ad nos pervenerint, antiquissimus, Athenagoras, Tatianus, ille æqualis propemodum, hic discipulus Justini; Theophilus Antio-

chenus; Irenæus. Nemo eorum uſpiam dicit, ſive Apoſtolicâ ſivè ullâ aliâ lege cœlibatum clericorum vel abſtinentiam ab uxoribus ſancitam fuiſſe; ne ibi quidem, ubi dicendi locus eſſet. Calumniâ onerabantur illis temporibus Chriſtiani, quòd noctu convenientes everſis lucernis promiſcuè congrederentur. Eam diluit Juſtinus apologiâ ad Antoninum Pium; ubi locus fuiſſet oſtendere, clericos omni veneri etiam legitimæ ex decreto Apoſtolico renunciare, tantum abeſſe, ut promiſcuam admittant. Nihil autem tale innuit, ſed generatim & ſine diſcrimine de fidelibus cùm clericis tum laicis adſerit, alios non niſi liberorum procreandorum gratiâ conjuges eſſe, alios verò cœlibes & omnino continentes permanere. Verba ejus ſunt: ἢ τὴν ἀρχὴν οὐκ ἐγαμοῦμεν, εἰ μὴ ἐπὶ παίδων ἀνατροφῇ, ἢ παραιτούμενοι τὸ γήμασθαι, τέλεον ἐνεγκρατευόμεθα.

Ante medium.

Pari ferè modo apologiâ ad Antoninum philoſophum Athenagoras. Tria ait crimina Chriſtianis à gentilibus objici. Τρία ἐπιφημίζουσιν ἡμῖν ἐγκλήματα, ἀθεότητα, Θυέστεια δεῖπνα, Οἰδιποδείους μίξεις. Primum copioſè refellit: duo poſtrema brevioribus. Quæ de caſtitate fidelium ad rem noſtram facientia adfert, hîc à ſtudioſis legi volumus: γυναῖκα μὲν ἕκαστος ἡμῶν, ἣν ἠγάγετο κατὰ τοὺς ὑφ' ἡμῶν τεθειμένους νόμους, νομίζων, καὶ ταύτην μέχρι τοῦ παιδοποιήσασθαι· ὡς γὰρ ὁ γεωργὸς καταβαλὼν εἰς γῆν τὰ σπέρματα, ἄμητον περιμένει, οὐκ ἐπισπείρων· καὶ ἡμῖν μέτρον ἐπιθυμίας, ἡ παιδοποιΐα. εὕροις δ' ἂν πολλοὺς τῶν παρ' ἡμῖν, καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας, καταγηράσκοντας ἀγάμους, ἐλπίδι τοῦ μᾶλλον συνέσεσθαι τῷ Θεῷ. εἰ δὲ τὸ ἐν παρθενίᾳ καὶ ἐν εὐνουχίᾳ μένειν, μᾶλλον παρίστησι τῷ Θεῷ· τὸ δὲ μέχρις ἐννοίας καὶ ἐπιθυμίας ἐλθεῖν, ἀπάγει· ὧν τὰς ἐννοίας φεύγομεν, πολὺ πρότερον τὰ ἔργα παραιτούμεθα· οὐ γὰρ μελέτῃ λόγων, ἀλλ' ἐπιδείξει καὶ διδασκαλίᾳ ἔργων τὰ ἡμέτερα· ἢ οἷός τις ἐτέχθη, μένειν, ἢ ἐφ' ἑνὶ γάμῳ. ὁ γὰρ δεύτερος, εὐπρεπής ἐστι μοιχεία· ὃς γὰρ ἂν ἀπολύσῃ, φησί, τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται· οὔτε ἀπολύειν ἐπιτρέπων ἧς ἔπαυσέ τις τὴν παρθενίαν, οὔτε ἐπιγαμεῖν. ὁ γὰρ ἀποστερῶν ἑαυτὸν τῆς προτέρας γυναικός, καὶ εἰ τέθνηκε, μοιχός ἐστι παρακεκαλυμμένος, παραβαίνων μὲν τὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἐν ἀρχῇ ὁ Θεὸς ἕνα ἄνδρα ἔπλασε καὶ μίαν γυναῖκα. *Uxorem quidem unuſquiſque noſtrûm, quam juxta poſitas nobis leges duxerit, reputat procreandæ ſobolis ergo ductam. Quemadmodum enim agricola, poſtquam ſemina terræ mandavit tempus exſpectat, nec alia ſuperinjicit: ſic nobis etiam concupiſcentiæ menſu-*

mensura liberorum est procreatio. Deprehendas autem multos ex nostris, cùm viros, tum fœminas, in cœlibatu consenescere hac spe, quòd ita Deo magis possint vacare. Quod si in virginitate & spontanea castratione permanere Deo magis adjungit; ad impuras verò cogitationes & cupiditates prolabi, abjungit: quæ cogitare formidamus, multò magis ne opere compleamus, cavebimus. Non enim in meditata verborum structura, sed in demonstratione & doctrina operibus comprobata professio nostra posita est. Quamobrem vel ut natus est, quisque nostrum permanet, vel unicis copulatur nuptijs. Nam secundæ decorum quoddam adulterium sunt. Qui enim dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, mœchatur, inquit Dominus noster; nec permittens eam, cujus virginitas delibata est, rejicere, nec aliam superinducere. Qui enim semetipsum privat priore uxore; quamvis mortua fuerit, occultus est adulter, transgressus ordinem Dei manu constitutum, quia in principio unum virum & unam fœminam Deus creavit. Ubi dicit, εὕροις δ' ἂν πολλοὺς τῶν παρ' ἡμῖν, καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας, καταγηράσκοντας ἀγάμους; ibi locus fuisset dicendi de toto sacrorum ministrorum ordine, qui ex Apostolorum sanctione non modò matrimonijs contrahendis abstineret, sed ne ductis quidem uxoribus uteretur. Idipsum ad declarandam Christianorum continentiam multò maximè fecisset, plus sanè, quàm quòd eo præterito dicit inveniri passim viros & fœminas in cœlibatu suapte sponte consenescentes. Argumentum illud inusitatæ & aliàs inauditæ abstinentiæ, quam non obiter aut incidenter hi vel illi, sed universus sacrorum clericorum ordo, alter, quin præcipuus totius ecclesiæ, præcisè & ordinariè præstaret, non prætermisisset, siquidem ita, ut ex re & vero adducere posset, sese habuisset.

Mat. 19. 9
Marc. 10. 11.
Luc. 16. 18.

Quod autem dicit, secundas nuptias esse εὐπρεπῆ μοιχείαν, de secundis nuptijs, quæ post divortia & repudia istis temporibus usitata, contraherentur, accipiendum est: neq; enim aliò faciunt, quæ rei sive declarandæ sive probandæ continuò subjiciuntur Servatoris ex Evangelio verba. Illa, καὶ εἰ τέθνηκε, videri possint non nemini à pravâ manu inserta: quemadmodum sanè totus locus Cunrado Gesnero interpreti suspectus fuit. Et haut injuriâ dubites, quid sit, aut quem sensum habeat, *Qui prima uxore, licet defuncta, seipsum privat*, ut Gesnerus reddidit? Qui per repudium, de quo sermo est, aut etiam fortè alio modo semetipsum uxore privat, vivâ se privat, non defunctâ. Illa igitur, si retinenda sunt, cum ijs, quæ ponè se-

quuntur, conjungenda erunt, ut sit sensus, Non dissolvi crimen obitu repudiatæ, sed eum qui uxorem suam dimiserit, aliamque duxerit, etiamsi dimissa post repudium è vivis excedat, nihilominus adulterum esse. Sic equidem existmo Athenagoram antiquissimum auctorem exponi, & ab errore damnatarum secundarum nuptiarum, (quod ex occasione obiter dictum esto) liberari oportere.

Tatianus Justini auditor plurima scripsit, è quibus superest hodie λόγος πρὸς Ἕλληνας, ὃς δὴ καὶ δοκεῖ τῶν συγγραμμάτων ἁπάντων αὐτοῦ
l. 4. c. 27. κάλλιστός τε καὶ ὠφελιμώτατος ὑπάρχειν, ut loquitur in historia Euse-
cap. 29. bius: è quo in suum de scriptoribus librum transferens Hieronymus, *Tatianus*, ait, *infinita scripsit volumina, è quibus unus contra gentes florentissimus exstat liber, qui inter omnia opera ejus fertur insignis.* In hoc ipso Græcorum doctrinam cum doctrinâ Christianorum, virtutes cum virtutibus, continentiam cum continentiâ componit & comparat. Locus fuisset allegare continentiam totius sacri ordinis, si allegari verè potuisset. Quomodo autem Tatianus post obitum Justini in hæresin prolapsus conjugium contemnere & calumniari ceperit, posteà ostendemus.

In eadem tempora incidit Dionysius celeberrimus Corin-
cap. 22. thiorum episcopus, de quo in quarto historiæ videri debet Eusebius. Longiùs aliquanto, quàm par esset, amore & admiratione continentiæ progressus fuerat Pinytus Gnosiorum in Cretâ episcopus, non contentus hortari & incitare, sed, ut apparet, leges ferens & laqueum necessariæ abstinentiæ, quem nemini Apostoli injecerant, suis fratribus coepiscopis & compresbyteris circumdans. Eum igitur epistolâ scriptâ monet Dionysius, μὴ βαρὺ φορτίον ἐπάναγκες τὸ περὶ ἁγνείας τοῖς ἀδελφοῖς ἐπιτιθέναι, τῆς δὲ τῶν πολλῶν καταστοχάζεσθαι ἀσθενείας, *ne grave puritatis sive continentiæ onus sub necessitate fratribus imponat, sed imbecillitatis multorum rationem habeat.* Pinytus respondens ut memorat Eusebius, *Dionysium quidem admiratur, ejusque auctoritatem admittit, vicissim verò hortatur, ut jam solidiore cibo tradito populum sibi concreditum perfectioribus literis pascat, ne perpetuò lacteis sermonibus immorantes in puerili institutione negligenter consenescant.* Ita quidem sui excusandi ergo Pinytus. Videmus autem evidenter, Apostolos & vetustiores Patres continentiam nemini sub necessitate impo-

suis-

fuisse. nam si illi imposuissent, quomodo id peculiariter Pinyto tribueret Dionysius? qui reprehendere & dehortari ausus esset? & quâ ratione Pinytus ipse ad sui defensionem non potiùs Apostolicam sanctionem, quàm illum suum solidiorem cibum & perfectiorem, nescio quam, doctrinam proferret?

Irenæus libro suo primo diaconi uxorati mentionem ex occasione fecit. Narrat, quomodo Marcus hæreticus & magus fœminas deceperit & corruperit, ὥστε καὶ διάκονόν τινα τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ τῶν ἡμετέρων, ὑποδεξάμενον αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, περιπεσεῖν ταύτῃ τῇ συμφορᾷ, τῆς γυναικὸς αὐτοῦ εὐειδοῦς ὑπαρχούσης, καὶ τὴν γνώμην καὶ σῶμα διαφθαρείσης ὑπὸ τοῦ μάγου τούτου, καὶ ἐξακολουθησάσης αὐτῷ πολλῷ τῷ χρόνῳ, *ut & diaconus quidam eorum, qui sunt in Asia, suscipiens eum in domum suam inciderit in hujusmodi calamitatem. Nam quum esset uxor ejus speciosa, & sententia & corpore corrupta esset à mago isto, & sequuta eum esset multo tempore, post deinde cum magno labore fratres eam convertissent, omne tempus in exomologesi consummavit, plangens & lamentãs ob hanc, quam passa est ab hoc mago, corruptelam.* Græca apud Epiphanium, qui Irenæi quædam loca operi suo inseruit, supersunt. Latina sunt veteris interpretis; è cujus versione Irenæi libri hodie leguntur. Cap. 9. hær. 34.

Tertullianus presbyter Carthaginiensis (quæ provincia Latinis & occidenti accensetur) uxorem habuit, & ad eam duos libros scripsit. Priore persuadere conatur, ne si marito superstitem esse contingat, nuptias repetat. *Dignum duxi*, inquit, *dilectissima mihi in Domino conserva, quid tibi sectandum sit post discessum à seculo meum, si prior fuero vocatus, jam hinc providere. — Præcipio igitur tibi, quantâ continentia potes, post excessum nostrum renuncies nuptiis, nihil mihi isto nomine collatura, nisi quod tibi proderis.* Si, quæ novatores apud Pontificios docent, vera essent, jam olim quando videlicet maritus in presbyterium cooptatus fuit, renunciasse eam oportuisset. Emittunt enim ex sanctione Apostolicâ, si pridem productos novatores audimus, cùm vir, qui presbyter legitur, tum uxor ejus perpetuum continentiæ votum, atq; adeo & mutuis amplexibus & nuptijs pòst contrahendis ambo renunciant. Quid igitur hîc agit Tertullianus? quid instruit uxorem ne faciat, quod se numquam facturam esse pridem ipsa voverat? Posteriore quin etiam libro *ad secunda consilia, respectu humanæ infirmitatis*, ut ipse loquitur, *conversus* hortatur, si à repetẽdis Cap. 1. Pag. 12. Cap. 1.

 nuptijs.

nuptijs abstinere omnino non velit, saltim à matrimonio gentilis ut abstineat. *Nam quanto grandis est*, inquit, *continentia carnis, quæ viduitatem ministrat*, administrat sive regit & compescit, *tanto si non sustineatur, ignoscibilis videri potest. difficilium enim facilis est venia. Quanto autem nubere in Domino perpetrabile est, uti nostræ potestatis, tanto culpabilius est non observare quod possis.* Vel ex unis igitur hisce Tertulliani ad uxorem libris commentum novum Pontificium de abstinentiâ presbyterorum ab uxoribus suis per Apostolos sancitâ evidenter refellitur.

Paullò pluribus, etiamsi in re manifestâ nihil opus esse videatur, ex his ipsis libris id ostendemus. Ut persuadeat, exempla uxori
l. 1. cap. 6. ob oculos ponit. *Quum quid*, ait, *difficile videtur, difficiliora alios obeuntes recenseamus. Quot enim sunt, qui statim à lavacro carnem suam obsignant? Quot item qui consensu pari inter se matrimonij debitum tollunt? Voluntarijs spadonibus pro cupiditate cœlesti salvo matrimonio abstinentia toleratur, quanto magis ademto? Credo enim difficiliùs salvum derelinqui, quàm amissum non desiderari.* Aliena exempla hîc proponit, non domestica: nec sese uxoremque suam inter eos numerat, qui pari consensu inter se matrimonij debitum sustulerint. Quod si ita se habuisset, tacere nullo modo potuisset. Unicè enim & plus, quàm cætera quæcumq; adfert, ad propositum fecisset. Dixisset utiq;, Quandoquidem, ex quo presbyter ego sum, consensu pari inter nos matrimonij debitum sustulimus, facile erit tibi, quæ in ipso matrimonio abstinentiæ jamdudum adsueveris, post excessum meum, vergente etiam magis ac magis in senium ætate tuâ, continere. Imò tibi per votum tuum aliter agere citra grande impietatis & sacrilegij crimen non licebit. Ad istum, inquam, modum scripsisset omnino, si vera forent, quæ novatores hodie nobis cupiunt persuadere. Post
Cap. 7. aliqua subjungit: *Quare facultatem continentiæ quantum possumus, non diligamus? quamprimùm obvenerit, imbibamus, ut quod in matrimonio non valemus, in viduitate sectemur. Amplectenda occasio est, quæ ademit, quod necessitas imperabat.* De se utique & uxore suâ dicit, *quod in matrimonio non valemus*, abstinere scilicet; quasi diceret, Quum rationes nostræ non ferant, ut in matrimonio contineamus; saltim, ubi obtigerit viduitas, id præstemus. *Amplectenda occasio est, quæ ademit* & removit, *quod* anteà constantis matrimonij aliqua *necessitas imperabat.* Manife-

nifestum igitur est, aut sine fronte, aut sine mente fuisse Pamelium virum aliàs laboriosum, quum argumentum libri concepit verbis, quæ nunc adjicio: *Tertullianus jamdudum presbyter ad uxorem pari inter se consensu continentiæ ergo à se separatam, humanæ conditionis memor, si fortè de seculo prior evocaretur, admonitionis hoc fideicommissum (fortassis Romæ) conscripsit, quo, ut post excessum suum nuptijs renunciet, adhortatur.* Quis Tertullianum & uxorem continentiæ ergo à se invicem separatos fuisse adserat, qui quidem librum legerit, nedum qui operosis annotationibus illustraverit? Quod autem Romæ scriptum esse conjicit, bene habet. Animadvertimus enim non minùs hodie dissimilem sui esse Romam quâ doctrinam & disciplinam ecclesiasticam, quàm quà imperium, splendorem & structuram. Sic, ut cecinit Janus Vitalis,

--- *Romam in media quærit novus advena Roma,*
Et Romæ in Roma nil reperit media.

Quemadmodum autem hîc, ita quoq; alibi eorum Tertullianus meminit, qui ut liberiùs Deo vacarent, cœlibes vixerint, aut etiam mutuo consensu matrimoniali operi renunciaverint. Qualium exempla indifferenter è medio fidelium producit: nihil verò peculiariter ordini clericorum, nedum toti ordini tribuit. Haut equidem inficias imus, clericos aliquos aut etiam bene multos cœlibem vitam egisse; ne hoc quidem, aliquos pari inter se consensu abstinuisse: legem, quâ ita facere juberentur, Apostolicam esse vel umquam fuisse, id verò pernegamus. Contrarium enim nobis persuadet clara & perspicua Apostolorum doctrina, manifesta itidem ipsorum Apostolorum, & virorum Apostolicorum & aliorum proximè subsequutorum exempla. Sicut itaq; monuimus, Tertullianus continentiæ laudes & exempla proferens sacro ordini eam, ut aliquo modo propriam vel necessariam, non tribuit; quod utiq; fecisset, si nemini sacrorum ministro nuptijs operam dare licuisset: sed penitus indifferenter loquutus non in clero magis, quàm extra clerum ponit. Locus est libro de cultu fœminarum, quem superioribus jungemus. *Cap. 9.*
Si uxores quoque ipsas sic habendas demonstrat Apostolus, *tamquam non habeantur propter angustias temporum; quid de vanis his instrumẽtis* (mundo muliebri) *earum? Non enim & ita multi faciunt*, Apostolo videlicet obsequuti uxores habent, ac si non habeant, *& se spadonatui adsignant,*

gnant, propter regnum Dei tam fortem & utiq; permissam voluptatem sponte ponentes?

Cap. 3. Quin primo ad uxorem disertè negat, *Christum separandis matrimoniis & delendis conjunctionibus advenisse,* vel ijs præivisse, *qui inter cætera perversitatum suarum disjungere docent carnem de duobus unam.* At si Apostolorum Christi lex & constitutio est, ut quicumq; maritus sacrum ministerium adierit, matrimoniali commercio renunciet; utiq; nonnullis matrimonijs & conjunctionibus separandis Christus venerit. Sequitur: *Denique prohiberi nuptias nusquam omnino legimus, ut bonum scilicet.* Nec hoc ita absolutè pronunciari potuisset, si clericis nuptiæ interdictæ fuissent. Quos autem perversitatum accusat, Marcion est & adseclæ; in quos libris adversus illum etsi à declinante jam ad partes Montani scriptis, ob reprehensas nuptias acriter invehitur. Nonnulla in gratiam lectoris, ne expertem veterum harum de conjugio controversiarum dimittamus, adscribentur.

Lib. 1. adv. Marc. cap. 20. *Non tinguitur* (baptizatur) *apud Marcionem caro, nisi virgo, nisi vidua, nisi cœlebs, nisi divortio baptisma mercata, quasi non etiam spadonibus ex nuptiis nata,* id est, quasi non etiam spadonum caro ex nuptijs nata esset. *Sine dubio ex damnatione conjugii institutio ista constabit, videamus an justa: non quasi destructuri felicitatem sanctitatis,* puritatis & continentiæ, *ut aliqui Nicolaitæ assertores libidinis atq; luxuriæ, sed qui sanctitatem sine nuptiarum damnatione noverimus, & sectemur, & præferamus, non ut malo bonum, sed ut bono melius, non enim projicimus, sed deponimus nuptias: nec præscribimus sed suademus sanctitatem, servantes & bonum,* nempe conjugium, *& melius,* continentiam scilicet, *pro viribus cujusque sectando,* prout quisq; potest: *tunc denique conjugium exertè defendentes, quum inimicè accusatur spurcitiæ nomine.* Post aliqua:

Li. 4. c. 34. *Deus Marcionis matrimonium ut malum & impudicitiæ negocium reprobat.* Et alio libro: Tu Marcion *nuptias dirimis, nec conjungens marem & fœminam, nec alibi conjunctos ad sacramentum baptismatis & eucharistiæ admittens, nisi inter se conjuraverint adversus fructum nuptiarum.* Potuisset sanè Marcion regerere, si res se habuisset, ut volunt Pontificij novatores: Nec vos catholici conjunctos ad sacramentum ordinis admittitis, nisi inter se conjuraverint adversus fructum nuptiarum.

Videtur occasio esse & operæ precium fore, ut hic, quomodo anti-

antiquæ hæreſes matrimoniorum honeſtatem impugnaverint aut ſuſtulerint,& vagis fœdisq; libidinibus commutaverint, breviter oſtendamus. nam id cognoſci ad rem, quam præ manibus habemus, accuratiùs dijudicandam haut parum conferet. Certum autem eſt primos & priſcos illos hæreticos, quemadmodum contra unitatem Dei creatoris & reſurrectionem carnis, ita quoque adverſus conjugium quaſi conſpiraſſe, ſpurcitiei improbè inſimulaſſe, & in ejus vicem promiſcuos congreſſus, nefandasque libidines, velut conſenſu quodam, admiſiſſe vel introduxiſſe. Simon magus hæreticorum dux & anteſignanus à veteribus prædicatur. *Omnes*, ait Irenæus, *qui quoquo modo adulterant veritatem & præconiũ eccleſiæ lædunt, Simonis Samaritani magi diſcipuli & ſucceſſores ſunt.* Hic autem ipſe *docebat deteſtandam turpitudinem indifferenter utendi fæminis* ut memorat Auguſtinus. Contra eum ſic differit Epiphanius: πῶς ἔσται αἰσχρὰ τὰ ζωτικά, εἰ μὴ τι ἂν δαιμόνων εἴη τὸ φρόνημα, *Quomodo turpia erunt vitalia*, opera videlicet matrimonii vitæ humanæ convenientia, *niſi ſanè dæmonum ea fuerit ſententia, quandoquidem ipſe in evangelio Dominus dicentibus, Si ita ſe habet negocium viri & uxoris, non expedit matrimonium contrahere; ipſe inquam reſpondit, Non omnes hoc capiunt, ſunt enim eunuchi, qui ſemetipſos caſtràverunt propter regnum Dei* καὶ ἔδειξεν ὡς τὸ φύσει ἀπέχεσθαι συζυγίας, βασιλείας οὐρανῶν ἐστὶ δῶρον, *& oſtendit, quòd naturâ abſtinere à conjugio, donum eſt regni cœlorum* (id eſt, naturâ præditum eſſe, conjugii non indigâ, peculiare eſt Dei donum. ὁ δεσπότης θεὸς νόμους μὲν περὶ παρθενίας οὐ τέθεικεν· οἶδε γὰρ ὑπὲρ φύσιν τὸ χρῆμα, ait Theodoretus.) *Rurſus autem alio loco de venerandis nuptiis, quas Simon corrumpens turpiter ſuamipſius proſequitur concupiſcentiam, Quos Deus, inquit, conjunxit, homo ne ſeparet.* Intelligimus itaque Simonem conjugium turpitudinis, neſcio cujus, falsò accuſaſſe, atq; interim veræ turpitudini operam dediſſe. Quam deteſtandam hæreſin ad ſubſequutos hæreticos, inprimis Gnoſticos, quorum ἀπόσπασμα Nicolaitas fuiſſe & hoc in luto hæſiſſe ſuprà oſtendimus, transmiſit. Saturnilo uni è primariis Gnoſticorum magiſtris τὴν κατὰ τοῦ σεμνοῦ γάμου φαύλην κατηγορίαν præcipuè tribuunt Epiphanius & Theodoretus. Quomodo eamdem inſaniam Marcion, qui pii Epiſcopi filius fuit, amplexus ſit, paullò antè ex Tertulliano diximus.

lib.1.c.30.

de hæreſ. cap.1.

hær.22.

hær.23.

hær.fab.l.1.

A Saturnilo & Marcione hauſerunt Encratitæ, quorum dux & anteſignanus, ex quo poſt maryrium magiſtri ſui Juſtini à ſinceri-

V tate

lib.1.c.30. tate defecerat, Tatianus fuit, ut memorat Irenæus, & ex Irenæo
hist.lib.4. Eusebius. Theodoretus de Encratitis: τὴν ἀγαμίαν μετίασι, πορνείαν
cap.27. τὸν γάμον προσαγορεύοντες, καὶ τὴν ἔννομον κοινωνίαν διαβολικὴν ὀνομάζον-
hær.fab. τες. Augustinus libro ad Quodvultdeum: *Nuptias damnant, atque o-*
lib.1. *mnino pares eas fornicationibus aliisque corruptionibus faciunt, nec recipiunt in suorum numerum conjugio utentem, sive marem sive fœminam.* Epipha-
hær.46. nius, quem fortè præpositum oportuisset, quòd ex eo describere soleat Augustinus: Ἐγκράτειαν δὲ οὗτος (Tatianus) κηρύττει, τὸν δὲ γάμον πορνείαν καὶ φθορὰν ἡγεῖται, φάσκων μηδὲν διαλλάττειν πορνείας τὸν γάμον, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ εἶναι. ὅθεν ἐν τῷ προσχήματι τῆς ἐγκρατείας καὶ τοῦ ἐγκρατητικοῦ ἤθους κυβευτικὴν ἔχει τὴν ἀγωγὴν, ὡς λύκος ἅρπαξ ἐνδυόμενος προβάτειον κῴδιον, καὶ πλανῶν τῷ προσκαίρῳ προσχήματι τοὺς ἀπατωμένους. *Continentiam prædicat, nuptias vero scortationem & corruptionem reputat, adferens matrimonium a scortatione nihil differre, sed idem esse. Inde prætextu continentiæ & morum continentium aleatorium & fallax vitæ genus degit, tamquam lupus rapax ovillo vellere indutus, & temporibus accommodato prætextu seductos decipiens.*

Itaque nuptias repudiare, & interim occultis aut etiam manifestis libidinibus indulgere, quos & quales auctores habeat, nunc videmus. Videmus itidem, impletum esse, quod ab Apostolo præ-
1.Tim.4,1. dictum erat, scribente ad Timotheum: *Spiritus manifestè dicit fore, ut posterioribus temporibus desciscant quidam a fide, attendentes spiritibus seductoribus & doctrinis dæmoniorum,* διδασκαλίαις δαιμονίων, ἐν ὑποκρίσει
Notatione ψευδολόγων. Camerarius subintelligit ταῖς οὔσαις, doctrinis quæ sunt
in h.loc. sive traduntur *per hypocrysin falsiloquorum, quorum conscientia cauterio resecta est, prohibentium contrahere matrimonium.* Bene Theodoretus ad hunc locum: *Cœlibatum & continentiam non vituperat, sed eos accusat, qui lege latâ ea sequi compellunt.* Sedulius: *non amore castitatis & abstinentiæ hoc faciebant, sed ut sanctiores cæteris viderentur.* Oecumenius: *Quid igitur? Christiani non prohibent nubere? absit. Preciosæ enim sunt nuptiæ & thorus immaculatus. Eos verò, qui virginitatem servare velint, ad eam cohortantur. Qui autem nubere prohibent, velut propter immunditiam id faciunt.* Eadem ferè apud Theophylactum reperias. Atque, ut ostendimus, prædictio Apostolica adimpleta fuit in Simonianis, Marcionitis, Nicolaitis, Encratitis cæterisque, qui omnium hæreticorum maxime dissecti in varias divisiones & appellationes [illegible], Gnosticis. Contra quos dignitatem matrimonii prolixè

defen-

defendit Clemens Alexandrinus, integro tertio & aliqua parte septimi Stromatum. Haut erit præter rem, ex utroque nonnulla hîc à studiosis legi. E tertio quidem: ἔχει ὥσπερ ἡ εὐνουχία, οὕτω καὶ ὁ γάμος ἰδίας λειτουργίας καὶ διακονίας, τῷ κυρίῳ διαφερούσας· τέκνων λέγω κήδεσθαι καὶ γυναικός· πρόφασις γὰρ, ὡς ἔοικε, τῷ κατὰ γάμον τελείῳ, ἡ τῆς συζυγίας οἰκειότης γίνεται, τὴν πρόνοιαν πάντων ἀναδεδεγμένῳ κατὰ τὸν οἶκον τὸ κοινόν· αὐτίκα φησὶν ἐπισκόπους δεῖ καθίστασθαι, τοὺς ἐκ τοῦ ἰδίου οἴκου καὶ τῆς ἐκκλησίας ἁπάσης προΐστασθαι μελετήσαντας. ἕκαστος οὖν ἐν ᾧ ἐκλήθη ἔργῳ τὴν διακονίαν ἐκτελείτω, ἵνα ἐλεύθερος ἐν Χριστῷ γένηται, τὸν οἰκεῖον τῆς διακονίας ἀπολαμβάνων μισθόν. *Quemadmodum continentia, ita quoq; conjugium propria habet munera & ministeria ad Dominum*, sive ad serviendum Domino, *facientia, liberorum inquam & uxoris curam. Ei enim, qui in conjugio perfectus sit, ille conjunctionis usus & adsuetudo occasio fit, ut videtur*, ad majora progrediendi, *quippe qui quam bene omnibus prospicere poßit, in domo communi ostenderit. Iam dicit Apostolus, quòd eos oporteat constitui episcopos, qui ex administratione propria domus toti quoq; ecclesiæ praeesse didicerint. Vnusquisque igitur in quo vocatus est opere, ministerium peragito, ut in Christo liber fiat, propriam servitii sui accipiens mercedem.* Ibidem post aliqua: *Vt in summá dicam, omnes Apostoli epistolæ, temperantiam & continentiam docentes, quandoquidem & de matrimonio, & de liberorum procreatione, & de domus administratione plurima præcepta continent, nusquam honestum & moderatum matrimonium prohibuerunt aut abrogarunt, sed legis cum evangelio convenientiam servantes utrumque admittunt, cum eum, qui Deo gratias agens moderatè matrimonio utitur, tum qui continenter, ut Dominus vult, vivit, quemadmodum unusquisq; vocatus est.* Item: καὶ μὴν καὶ τὸν τῆς μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα πάνυ ἀποδέχεται ὁ Ἀπόστολος, κἂν πρεσβύτερος ᾖ, κἂν διάκονος, κἂν λαϊκὸς ἀνεπιλήπτως γάμῳ χρώμενος. E septimo: ὁ γνωστικὸς ἐσθίει, καὶ πίνει, καὶ γαμεῖ, οὐ προηγουμένως, ἀλλὰ ἀναγκαίως. τὸ γαμεῖν δὲ, ἐὰν ὁ λόγος αἱρῇ λέγω, καὶ ὡς καθήκει. γενόμενος γὰρ τέλειος εἰκόνας ἔχει τοὺς ἀποστόλους, καὶ τῷ ὄντι ἀνὴρ οὐκ ἐν τῷ μονήρη ἐπανελέσθαι δείκνυται βίον, ἀλλ' ἐκεῖνος ἄνδρας νικᾷ, ὁ γάμῳ καὶ παιδοποιίᾳ καὶ τῇ τοῦ οἴκου προνοίᾳ ἀνηδόνως τε καὶ ἀλύπως ἐγγυμνασάμενος, μετὰ τῆς τοῦ οἴκου κηδεμονίας ἀδιάστατος τῆς τοῦ Θεοῦ γενόμενος ἀγάπης, καὶ πάσης κατεξανιστάμενος πείρας, τῆς διὰ τέκνων καὶ γυναικὸς, οἰκετῶν τε καὶ κτημάτων προσφερομένης. *Verâ cognitione instructus edit, & bibit, & uxorem ducit, non præcipuè*, sive præcipua ista bona non reputans, *sed necessariò*, sive naturali imbecillitate ita exigente. *Dico autem uxorem du-*

ducere, si recta ratio dictaverit, & quemadmodum convenit. Factus enim maritus (τέλειος maritum apud bonos authores sæpe significat) *exempla habet Apostolos: & reverà vir ostenditur, non in eo, quòd vitam elegerit solitariam, sed ille etiam viros superat, qui conjugio & liberorum procreatione & domus administratione citra voluptatem & dolorem occupatus, cura rei familiaris nihil obstante, à caritate Dei non avellitur, nec ulli a liberis, & uxore, & famulis, & rebus suis illatæ tentationi cedit.* Hæc ita præter alia complura pro conjugio universim, & pro conjugio etiam Apostolorum sacrorumque ministrorum disseruit Clemens Alexandrinus presbyter, (quem Theodoretus vocat ἱερὸν ἄνδρα, quomodo pridem etiam vocaverat Alexander Jerosolymitanus, ut apud Eusebium videre est, ἣ πολυπειρία ἅπαντας ἀπελιπόντα,) insigni Stromatum opere, quo ἀληθῆ γνωστικὸν informavit, & ψευδωνύμοις illis, sive, ut Epiphanius appellavit, καταγνωστικοῖς opposuit.

lib.1. hær. fab.

hist. lib.6. cap.11.

Rectè autem Chrysostomus in locum Apostoli antè adductum hæreticis conjugii hostibus Manichæos annumerat, & doctrinæ dæmoniorum participes esse affirmat. Sicut enim ex Augustino discimus, conjugium non tam propter concubitum aversati sunt, quàm propter generationem, quâ fieri somniabant, ut particulæ de substantiâ Dei sui vinculis carnis in prole illigarentur. *Nuptias*, ait Augustinus, *sine dubitatione condemnant, & quantum in ipsis est, prohibent, quando generare prohibent, propter quod conjugia copulanda sunt.* Ex eodem discimus, Manichæos universam ecclesiam suam in Electos & Auditores dispertivisse. *Alimentis*, inquit, *Dei substantiam perhibent esse commixtam, quam purgari putant in Electis suis eo genere vitæ, quo vivunt Electi Manichæorum, velut sanctiùs & excellentiùs Auditoribus suis. Nam his duabus professionibus ELECTORUM ET AUDITORUM ecclesiam suam constare voluerunt. In cæteris autem hominibus, etiam in ipsis Auditoribus suis hanc partem bonæ divinæq; substantiæ, quæ mixta & colligata in escis & potibus detinetur, maximèq; in eis, qui generant filios, artiùs & inquinatiùs colligari putant.* Faustus Manichæus, homo, ut apparet, nec indoctus nec infans ea, quibuscumq; coloribus potest, pingit, & doctrinam dæmoniorum à suâ sectâ amoliri satagit. Verba eius apud Augustinum leguntur, è quibus nonnulla adscribemus. *Videtis, ô catholici, & virgines vestras dæmoniorum doctrinâ captas notari, & vos esse antistites dæmoniorum, qui certatim semper ad hanc eas incitetis professionem suasionibus vestris, ut penè jam major in ecclesiis omnibus virgi-*

de hæres. cap.46.

ibid.

libro 30.

virginum apud vos, quam mulierum numerositas habeatur. Suasiones saltim memorat Faustus, nullas autem leges sive sanctiones; quales universum sacrum clerum concernentes si in usu tum fuissent, non tacuisset, in rem suam plurimum facturas. Dixisset, Ut quid nos objurgatis quia conjugium dissuademus, quum vos latâ lege sacris ministris omnibus id interdixeritis? Sed pergat: *Quid ergo? num & vos jam desistitis à talibus inceptis? Quid in fraudem miseras inducitis filias hominum, si non in eis Christi voluntas impletur, sed dæmoniorum? Et tamen hoc nobis primò respondeatis velim, utrum omnino virgines facere doctrina sit dæmoniorum; an solùm per prohibitionem facere nubendi? Si per prohibitionem; nihil ad nos. nam & ipsi tam stultum judicamus inhibere volentem* abstinere, *quàm nefas & impium nolentem cogere. Si vero favere huic quoque proposito, & non reluctari volenti* abstinere, *id quoq; doctrinam putatis esse dæmoniorum, taceo nunc vestrum periculum, ipsi jam timeo Apostolo:* quæ sequuntur, superiùs à nobis producta sunt. Audiamus plura: *Non est interim, quòd vos existimetis solos hortamentis virgines facere, & non prohibitione nubendi: nobis enim quoq; hoc ipsum insitum est. Et demens profectò ille, non tantùm stultus putandus est, qui id existimet lege privatâ prohiberi posse, quod sit publicâ concessum: dico autem hoc ipsum nubere. Quapropter & nos hortamur quidem volentes, ut permaneant; non tamen cogimus invitas, ut accedant. Novimus enim quantum voluntas, quantum & naturæ ipsius vis etiam contra legem publicam valeat, nedum adversus privatam, cui respondere sit liberum,* NOLO. Si Faustum audimus, credemus ne apud Manichæos quidem, nedum Catholicos, legem ullam fuisse, quâ quisquam nuptiis aut usu uxoris suæ prohiberetur. Si non fuisset fas inter catholicos ulli marito, qui quidem altari inservirет, ad uxorem suam accedere, non tacuisset Faustus, qui abstinentiam à conjugio à suæ sectæ primariis receptam, quocumque potest modo, tuetur. Nec ipse sanctus Augustinus responsione suâ affirmat nuptias vel usum conjugii lege prohiberi posse, sed discrimen inter Catholicos & Manichæos inde arcessit, quòd hi nuptias malas esse dicant, & generationis gratiâ potissimùm aversentur; illi contrà bonas esse affirment, & generationis gratiâ potissimùm appetant. Audiamus ipsum: *Si ad virginitatem sic adhortaremini, quemadmodum hortatur Apostolica doctrina, Qui dat nuptum, benefaciat, & qui non dat nuptum, meliùs facit; ut bonum esse nuptias diceretis. sed meliorem virginitatem, sicut facit ecclesia, quæ verè Christi est ecclesia, non*

pag.132.

1.Cor.7,38

vos Spiritus sanctus ita prænunciaret, dicens, PROHIBENTES NUBERE. Ille enim prohibet, qui hoc malum esse dicit; non, qui huic bono aliud melius anteponit. Deniq; vos eum præcipuè concubitum detestamini, qui solus honestus & conjugalis est, & quem matrimoniales quoque tabulæ præ se gerunt, LIBERORUM PROCREANDORUM CAUSSA: unde viro non tam concumbere, quàm nubere prohibetis. Concumbitur enim etiam caussâ libidinum, nubitur autem non nisi filiorum. Nec ideo vos dicatis non prohibere, quia multos vestros Auditores in hoc obedire nolentes vel non valentes salvâ amicitiâ toleratis. Illud enim habetis in doctrinâ vestri erroris, hoc in necessitate societatis.

Si nunc ex nobis quæratur, num veteribus illis hæreticis hodiernos novatores affine aliquid habere existimemus; non quidem indiscriminatim de omnibus, quòd habeant, respondebimus: id tamen fateri nos oportebit, illos qui conjugium ob spurcitiem sacros ministros dedecere adserant, qui operibus carnis adnumerẽt, qui item clericis conjugium ita adimant, ut interim concubinatus & fornicationes permittant, & graviùs contracto matrimonio quàm stupris & scortationibus peccare doceant; Nicolaitarum &
Vide p.142. Gnosticorum doctrinæ vicinos esse, vel ipso Ruperto Tuitiense, qui nostrarum controversiarum ignarus fuit, & corroborato jam in occidentis ecclesiæ cœlibatu vixit, judice. Iidem easdem ferè ob caussas Manichæismo accedunt, hac quoq; præterea intercedente analogiâ, quòd, quemadmodum Manichæi Electis suis conjugium non permittunt, sed solis Auditoribus, ut viliori hominum generi, ita
epist.74. quoque illi idem non clericis, sed saltim laicis concedant. *Auditores,* ait Augustinus epistolâ ad Deuterium, *qui appellantur apud eos, & carnibus vescuntur, & agros colunt, & si voluerint, uxores habent, quorum nihil faciunt, qui vocantur Electi.*

Exortis jam Manichæi tertio, ut notum est, post natum Servatorem seculo: & nos etiam porrò, qualem in hoc ipso traditionem deprehenderimus, ostendemus. Origenes Adamantius, quo nemo vel majores labores exantlavit vel post exantlatos magis ambiguam famam reportavit, continentiæ fuit studiosissimus, atque adeo verba
Matt.19,12 Christi, *Sunt eunuchi, qui seipsos castrarunt propter regnum cœlorum,* nimis simpliciter capiens

Devolvit illa acuto sibi pondera silice:

cap.7. quâ de re videri potest Eusebius sexto historiæ. Valesii factum sunt

imi-

imitati: *seipsos castrant & hospites suos*, ut scribit Augustinus, prætexentes sive hoc ipsum, sive etiam alterum dictum, *Si offendiculo tibi fuerit aliquod tuorum membrorum, recide illud.* Quod posterius ipsos adimpletum ire putat Epiphanius, collocans eos in regione Philadelphicâ ultra Jordanem. *Ubi acceperint* (apponam quæ ille memorat) *hominem in disciplinam, quanto quidem tempore nondum exsectus est, animatis non vescitur. Ubi vero ei persuaserint, aut per vim exsecuerint, tunc vescitur omnibus, utpote à certamine jam quietus, nec amplius in periculo constitutus ut per edulia ad voluptatem concupiscentiæ impellatur. Non suos autem solos ad eum modum tractant, sed sæpe etiam adventantes peregrinos & hospitio exceptos ad ejusmodi vitam traducunt, quemadmodum multa hac de re fama fertur. Abripiunt enim tales intrò, & vinculis adstrictos violenter castrant.* Ecce eò absurditatis impulit Origenem, impulit etiam Valesios, quod supra vires naturæ, ubi continentiæ donum non erat, continentiam tamen sunt moliti. Patrum memoriâ eodem prolapsus fuit Ambrosius Morales Cordubensis, qui chronico Hispaniæ à Floriano Campensi quinq; libris incoato septem alios subjunxit. Is enim, quum Dominicanæ familiæ nomen dedisset, *ad refrenandas libidines sibi virilia amputavit*, ut scribit Thuanus. Obiit anno superioris seculi XC.

de hæres. cap.37.
Matt.18,8.
hær.58.
libro 99.

Sed ad Origenem revertamur, cui magnam & manifestam injuriam illi flagitiosi & obscœni apud Epiphanium fecere, qui ab eo sibi nomen adsciscebant. ἀθετοῦσι δὲ γάμον, ἡ δὲ παύεται ἀπ' αὐτῶν ἡ λαγνεία, ut loquitur Epiphanius. *Rejiciunt nuptias, & non cessat apud ipsos libido.* Magistros igitur & auctores sibi potius deputent Gnosticos, quàm Origenem, tantum castitatis & continentiæ zeloten. Quantus quantus autem fuit, nusquam tamen adscrit Apostolos clericis aut ulli mortalium nuptias vel usum uxoris interdixisse. Homiliâ XXIII. in Numerorum librum zelum suum, quo in continentiæ admirationem & laudes rapiebatur, aperit, & ex ejus abundantiâ loquutus, *Vereor*, inquit, *aliquid dicere, quod ex sermonibus Apostolicis intelligi datur, ne fortè videar aliquos contristare. Nam si oratio justi sicut incensum offertur in conspectu Domini, & elevatio manuum ejus sacrificium est vespertinum; dicit autem Apostolus iis, qui in conjugiis sunt, Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus ut vacetis orationi, & iterum in idipsum sitis: certum est, quia impeditur sacrificium indesinens iis, qui conjugalibus necessitatibus serviunt. Unde videtur*

hær.69.
1.Cor.7,5.

detur mihi, quòd illius est solius offerre sacrificium indesinens, qui indesinenti & perpetuæ se devoverit castitati. Hæc ille ex abundantia zeli sui. Dicit autem, *VIDETUR MIHI*, non hoc saltim dicturus, sed sanctionem & legem ac consuetudinem universalis ecclesiæ de perpetuâ sacrorum ministrorum abstinentiâ loco adeo opportuno producturus, si aliquam talem habuisset vel producere potuisset. Jungatur autem locus, quo sanctitatem conjugii rectiùs explicat. In caput duodecimum ad Romanos, & verba, Παρακαλῶ ὑμᾶς, παραστῆσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, in hunc modum commentatur: *Quoniam videmus nonnullos sanctorum, aliquos etiam Apostolorum habuisse conjugia, non usquequaque possumus de sola virginitate sentire; quamvis in hujuscemodi hostiis habere priùs ordinem posit: sicut in lege alia erat hostia sacerdotis, alia principis, alia synagogæ, & alia unius animæ. Et quamvis in ecclesia prima post Apostolos hostia martyrum, secunda virginum videatur, tertia continentium: puta tamen, quòd neque illi qui in conjugiis positi sunt, & ex consensu ad tempus vacant orationi, velut Nazaræorum vota solventes, si in cæteris sanctè agant & justè, negandi sunt corpora sua exhibere posse hostiam viventem, sanctam, Deo placentem. Nec rursum corpora virginum vel continentium si aut superbiæ macula, aut avaritiæ sordibus, aut linguæ maledicæ vel mendacii immunditia polluantur, hostiam sanctam & Deo placentem putanda sunt ex sola virginitate corporis obtulisse.*

Alibi quoque conjugii clericis permissi & usurpati satis manifesta sunt indicia. Homiliâ XI. in Exodum: *Apostolus dicit, Bonum est homini mulierem non tangere: salvo tamen remedio his, qui pro infirmitate suâ remedio indiget nuptiali.* Hic clericos non excipit. Tractatu XXIV.
Matt.23,4. in Matthæum ad verba Christi, Ligant onera gravia portatuque difficilia, & imponunt in humeros hominum; *Reprehendit*, inquit, *hujusmodi præceptores, qui non solùm quæ docent, non faciunt, sed etiam crudeliter & sine misericordiâ non secundum existimationem virium cujusque audientis, sed majora virtute ipsorum injungunt, ut puta qui prohibent nubere, & ab eo quod expedit*, à conjugio videlicet, *ad immoderatam munditiam compellunt; qui docent etiam abstinere à cibis, & alia hujusmodi, ad*
Matt.11,30 *quæ non omnino oportet cogere homines fideles. Alligant per verbum expositionis suæ onera gravia citra voluntatem Christi dicentis, Iugum meum suave & onus meum leve est; & imponunt ea, quantum ad verbum suum*, quantum est in ipsis, *super humeros hominum curvantes eos, & cadere facientes*

sub

ſub pondere gravium mandatorum eos, qui bajulare non ſufferunt. Nuptias itaque cuiquam interdici & cœlibatum injungi ſeriò improbat Origenes. Perſtringit autem veteres, ſine dubio, hęreticos, Marcionitas, Encratitas & ſimiles; nec eo ſolùm nomine, quòd conjugium & cibos malos vel immundos eſſe adſerant, verùm etiam quòd nullâ virium ratione habitâ, quæ ſublevandæ imbecillitati humanæ divinitùs ordinata ſint, & interdici non oporteret, prohibeant, eâque ratione in lapſum & perniciem miſeros homines impellant. Homiliâ XVII. in Lucam: *Sicut ab eccleſiaſticis dignitatibus non ſolùm fornicatio, ſed & nuptiæ repellunt,* ſecundæ videlicet; *neque enim epiſcopus, nec presbyter, nec diaconus, nec vidua poſſunt eſſe digami: ſic forſitan & de cœtu primitivorum immaculatorumq; eccleſiæ, quæ non habet maculam, neque rugam, ejicietur digamus.* Locus aliàs eſt prorſus Origenicus, id eſt, novâ aliquâ & incommodâ opinione infectus. Interim videmus hanc ejus eſſe mentem, quòd à muneribus eccleſiaſticis non excludant nuptiæ, ſed ſaltim repetitæ nuptiæ. Libro ſeptimo contra Celſum: *num.* 15. *Apud Athenienſes quidem unicus pontifex,* (verſio eſt Sigismundi Gelenii) *ne ipſe quidem ſatis ſibi videns, quòd imperare poßit maſculis cupiditatibus, cicutâ oblitis virilibus putatur ſatis idoneus ad caſtè obeundas ejus civitatis ſolennes ceremonias: at apud Chriſtianos non deſunt viri, quibus cicutâ ad hoc nil opus eſt, ut Deo caſtè ſerviant, ſed pro cicutâ eis verbum Dei ſufficit ad expellendas è cogitatione omnes concupiſcentias, & ad vacandum precationibus.* Quur pontifici ethnico non opponit pontifices Chriſtianorum & univerſum ſacrum clerum? quur ita nudè *(non deſunt viri)* dicit, niſi videlicet, quia aliter ex re & vero dicere non potuit? Quemadmodum igitur alii veteres, quos anteà produximus, exempla continentiæ Chriſtianorum non peculiariter aut præcipuè à clero ſumunt, ſed indifferenter è medio fidelium numero: ita quoque Origenes.

Porrò ipſo hoc tertio ſeculo, circa extremam ætatem Origenis, Dionyſius Alexandrinus ad Fabium Antiochenum, quæ martyres in Ægypto perſequutione Decianâ perpeſſi eſſent, epiſtolâ perſcripſit, quæ apud Euſebium ſupereſt, & inter cætera hoc, quod ſubjicio: continet. *hiſt. lib.* 6. *cap.* 34. *Chæremon epiſcopus civitatis, quæ Nilus dicitur, quum jam planè grandis eſſet, & ætate propè exactâ,* ἅμα τῇ συμβίῳ ἑαυτοῦ, *unà cum uxore ſuâ ad montana Arabiæ confugiens non eſt reverſus, nec uſpiam eos quiſquam videre potuit. Et quamvis fratres multùm & ſtudioſè eos quærent,*

rerent, nec ipsos tamen nec corpora eorum invenerunt. Habemus hîc episcopum grandævum, maritum tamen, & uxori suæ in ipso senio conjunctum.

Sanctus Cyprianus Novatum presbyterum, qui perniciosi schismatis auctorem se præbuit, uxoratum fuisse epistolâ ad Cornelium testatur. Verba sancti doctoris & martyris, ne qua fraus subesse videatur, integrè adscribam. *Spoliati ab illo pupilli, fraudatæ viduæ, pecunia quoque ecclesiæ denegatæ, has de illo exigunt pœnas, quas in ejus furore conspicimus. Pater etiam ejus in vico fame mortuus, & ab eo in morte postmodum nec sepultus. Uterus uxoris calce percussus, & abortione properante in excidium partus expressus. Et damnare nunc audet sacrificantium manus, quum sit ipse nocentior pedibus, quibus filius, qui nascebatur, occisus est? Hanc conscientiam criminum jampridem timebat; propter hoc se non de presbyterio excitari* (ejici, deponi) *tantùm, sed & communicatione prohiberi pro certo tenebat: & urgentibus fratribus imminebat cognitionis dies, quo apud nos caussa ejus ageretur, nisi persequutio antè venisset.* Non dat crimini beatus martyr, quòd presbyter uxorem habeat, vel eam imprægnaverit; sed quòd calce percusserit & abortui caussam præbuerit. Neq; dici potest, ante susceptum presbyteri gradum ea perpetrata esse: sic enim admitti & ordinari non potuisset. Quin ipsa verba clarè indicant, à constituto in ordine presbyterii commissa fuisse, propter quæ loco moveri & dignitatem amittere debuerit. Res est ita perspicua, ùt negare vel torquere non potuerit Pamelius. Ne tamen nihil dicat, hoc dicit; *Adsumebantur tum temporis ob aliorum paucitatem multi conjugati in clerum: quare non mirum est, si uxoris Novati meminit, quum presbyter esset.* Paucitas ista temporibus Apostolicis nascentisque ecclesiæ tribui solet; in ætatem verò Cypriani nullâ probabilitate transferri potest. Quin per illam factum dicunt, ut mariti quidem in clerum legerentur, non tamen ut conjugio uti liceret. At hîc presbyterum habemus, qui uxorem gravidam fecerit: quod si Apostoli prohibuissent vel nefas judicassent, in Carthaginiensi ecclesiâ, cui Cyprianus præsideret, licere neutiquam potuisset.

epist.49.

Annotat.

Nec Tertullianum saltim, de quo pridem, & Novatum, de quo modò diximus, presbyteros uxoratos Carthaginiensis ecclesia habuit: sed etiam Cæcilium, Cypriani κατηχητὴν, qui moriens uxorem & liberos Cypriano commendavit, teste Pontio Cypriani diacono,

cono, qui, ut Hieronymus confirmat, *usque ad diem passionis ejus cum de script. ipso exilium sustinens, egregium volumen vitæ & passionis Cypriani reliquit. cap.68.* Quin ex hoc Pontii scripto fit verisimile, ipsi Cypriano, etiam presbytero & pòst episcopo, uxorem fuisse. Converso & Christianis sacris initiato uxorem fuisse, id sanè legimus: propter susceptum presbyteratum vel episcopatum remotam fuisse, non legimus. Quur non igitur ut aliis in eadem ecclesiâ presbyteris, ita quoq; Cypriano conjugium suum constitisse credamus? Possent videri repugnare nonnulla Pontii verba: sed non repugnant. Sunt autem ista: *Inter fidei suæ prima rudimenta nihil aliud credidit Deo dignum, quàm si continentiam tueretur; tunc enim posse idoneum fieri pectus & sensum ad plenam veri capacitatem pervenire, si concupiscentiam carnis robusto atque integro sanctimoniæ vigore calcaret.* Nempe continentiam non à legitimo usu uxoris, sed ab illicitis cupiditatibus, quibus gentilis olim indulsisset, intelligit. Nunc reliqua è Pontio ad nostrum negocium facientia lectoris oculis & judicio subjicio. *Cyprianus de imperitis gentibus veniens, tam maturâ cepit fide, quàm pauci fortasse perfecerint. Mora denique circa gratiam Dei* (baptismum innuit) *nulla, nulla dilatio. Parum dixi: presbyterium & sacerdotium statim accepit. Quis enim non omnes honorum gradus crederet tali mente credenti? Multa sunt quæ adhuc plebejus, multa quæ jam presbyter fecit, multa quæ ad veterum exempla justorum imitatione consimili persequutus, promerendo Dominum totius religionis obsequio præstitit.—Contemtis ille dispendiis rei familiaris in tantum exercitatâ virtute profecit, ut nec pietatis temporalia damna sentiret. Non illum penuria, non dolor fregit; non VXORIS suadela deflexit; non proprii corporis dira pœna concussit. Permansit in suis sedibus fixa virtus, & altis radicibus fundata devotio, nullo diaboli tentantis impetu cessit, quò minus Dominum suum, fide gratâ, etiam inter adversa benediceret. Domus ejus patuit cuicumque venienti. Nulla vidua reversa est sinu vacuo; nullus indigens lumine, non illo comite directus est; nullus debilis gressu, non illo bajulo vectus est; nullus nudus auxilio, de potentioris manu non illo tutore protectus est. Hæc debent facere (dicebat) qui Deo placere desiderant. Et sic per bonorum omnium documenta decurrens, dum meliores semper imitatur, etiam ipse fecit imitandum. Erat sanè illi etiam de nobis contubernium viri justi, & laudabilis memoriæ Cæcilii, & ætate tunc & honore presbyteri, qui eum ad agnitionem veræ divinitatis à seculari errore correxerat. Hunc toto honore, atq; omni observantia diligebat, obsequenti venera-*

ratione suspiciens, non jam ut amicum animæ coæqualem, sed tamquam novæ vitæ parentem. Denique, ille demulsus ejus obsequiis, in tantum dilectionis immensæ merito provocatus est, ut de seculo excedens, arcessitione jam proximâ, commendaret illi conjugem ac liberos suos, & quem fecerat de sectæ communione participem, postmodum faceret pietatis heredem. Cæcilius itaq; presbyter uxori suæ ad extremum usq; vitæ, quod sibi in omnibus constantis matrimonii argumentum est, conjunctus fuit. Cyprianum diversam à suo magistro viam inivisse & uxorem à se amovisse quur nobis persuadeamus, nulla est ratio. Aliud præterea apud eumdem Cyprianum presbyteri uxorati exemplum occurrit in his

epist.19. verbis: *Felix, qui presbyterium subministrabat sub Decimo, proximus mihi vicinus (plenius cognovi eumdem Felicem) & Victoria conjunx ejus.*

Ad librum de singularitate clericorum nihil nunc annotamus: cum enim Cypriani non esse apud eruditos in confesso est. *Rectè*

Annotat. *censuit Erasmus Cypriani non esse*, ait Pamelius. *Stylus satis diversus est à stylo sancti Cypriani, & verba multa parum latina admiscet, quæ in Cypria-*

l. de script. *no non inveniuntur*, ait Bellarminus. Inopiam verò judicii sui pro-

anno 235. didit Baronius, quum maluit dissentire, & *nulli æquiùs quàm Cypriano*

num. 45. *adscribi posse* censuit. Pamelius quidem ex sententiâ Antonini, Vincentii aliorumque illius ætatis, qui ejusmodi rem dijudicare nequiverunt, Origeni tribuit. Rectè autem Bellarminus, *Stilus*, inquit, *apertè reclamat, & latinum auctorem, non græcum esse clamat.* Nec omnino leve est, ut aliàs sæpe, Baronii argumentum, quod ita habet: *Quomodo, quæso, liber ille ab Origene potuit esse editus, qui ut absq; suspicione intra domesticos parietes cum mulieribus versari posset, seipsum abscidit, quiq; semper velut in gynacéo cum fæminis versabatur, usque adeo, ut non viros tantùm sed puellas quoque suarum lucubrationum amanuenses haberet?* Quare autem Origeni nonnulli tribuerent, potissima fuit caussa, quòd injectâ spontaneæ castrationis mentione eam indemnatam abire animadverterent: cujus tamen facti accuratius examen alii disputationi auctor reservat: hîc tantùm sic castratos clericis fæmi-

num. 36. nas συνεισάκτους habentibus præfert. Verba sunt: *Nec minùs eos, pejus etiam illi confundunt, qui metuentes non tantum cum aliena sed etiam cum suâ carne luctari, amputatis genitalibus abscedunt. De quibus modò examinationis suspendo sententiam, relinquens aliâ disputatione promendam. Secundum confusionem spadonum, non dubito meliores asserere, qui nec sibi parcunt quidem; non dicam, fæminis audent tentamenta porrigere.*

Respon-

Respondeant spiritales eunuchi, quis furor in dilectione mulierum, vel quod sit in contubernalitate fœminæ mysterium, ut in perniciem suam alienis membris indulgeant, quum illi sua quoque incunctanter abscindant? Hi confirmatos in se artus abjiciunt, & illi adversariis artubus glutinantur. Hi pro integritate spiritali cum tormento non integri corporis dimicare non dubitant, & illi sine tormento, integri esse sine fœminarum dimidietate detrectant. Hæc ibi. Fortè autem de hoc scripto iterum dicendi infrà erit occasio.

In fine tertii seculi Agricola vixit, & Bononiæ in ultimâ sub Diocletiano persequutione martyrii coronam adeptus est. Is matrimonio integro & sibi in omnibus constante, presbyter vel certè diaconus fuit. Auctorem damus Ambrosium, Exhortatione ad virgines. Uxorem enim ille habuit Julianam, quam post martyrium superstitem reliquit, laudatam ab Ambrosio in hunc modum: *Honoremus hanc viduam, quia scriptum est, Viduas honora, quæ verè viduæ sunt. Licet verborum nostrorum honorem non ambiat, quæ Apostoli mandatum adæquaverit, habens in bonis operibus testimonium, quæ bene filios educaverit, melius instituerit. Quis hanc non destitutam & miserabilem deploravit, quando amisit maritum? At ista ministrum sacris ereptum altaribus ampliùs ingemuit, quam sibi conjugem, aut patrem filiis. Nam etsi præsidio esset mariti viduata & solatio, tamen apud piam mentem caussa ecclesiæ præponderabat.* Agricola igitur & maritus fuit, & sacrorum altarium minister, id est, in sacris ordinibus constitutus: nam horum participes qui sunt, sacrorum quoque altarium ministri sunt. Vixisse autem cum conjuge Julianâ in matrimonio, more usitato, ex verbis Ambrosii, quæ modò recitavimus, datur intelligi. Nec ex his modò, sed itidem ex aliis, quibus ejusdem Julianæ laudes prosequitur: *Egregia sanè fœmina, quæ sibi nihil reliquit, totum quod habuit Deo obtulit: cujus vita institutio disciplinæ est, & quædam formula castitatis, bono proposito & meliore magisterio. Exemplum enim*, per bonum propositum videlicet, *viduitatis; & virginitatis*, quam tribus filiabus persuasit, *magisterium est.* Non addit exemplum fuisse continentiæ in ipso matrimonio, & vivente marito; quod si addere potuisset, neutiquam omisisset. Persequutionem sub Diocletiano enarrans Eusebius inter cæteros constantissimos martyres episcopum maritum commemorat. Verba sunt: *Philoromus magistratum quemdam Alexandriæ non vulgarem adeptus, cum dignitate & splendore Romano satellitibus stipatus quotidie caussas dijudicabat: & Phileas*

1.Tim.5,3.

hist.lib.8. cap.9.

Thmuitarum ecclesiæ episcopus, vir præstans cùm in civilibus patriæ rebus & administrationibus, tum in philosophiæ studiis. οἳ καὶ μυρίων ὅσων πρὸς αἵματός τε καὶ τῶν ἄλλως φίλων ἀντιβολούντων, ἔτι μὴν τῶν ἐπ' ἀξίας ἀρχόντων, πρὸς δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ δικαστοῦ παρακαλοῦντος, ὡς ἂν αὐτῶν οἶκτον λάβοιεν, φειδώ τε παίδων καὶ γυναικῶν ποιήσαιντο, οὐδαμῶς πρὸς τῶν τοσούτων, ἐπὶ τὸ φιλοζωῆσαι μὲν ἑλέσθαι, καταφρονῆσαι δὲ τῶν περὶ ὁμολογίας καὶ ἀρνήσεως τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεσμῶν ὑπήχθησαν· ἀνδρείῳ δὲ λογισμῷ καὶ φιλοσόφῳ, μᾶλλον δ' εὐσεβεῖ καὶ φιλοθέῳ ψυχῇ, πρὸς ἁπάσας τοῦ δικαστοῦ τάς τε ἀπειλὰς καὶ τὰς ὕβρεις ἐνστάντες, ἄμφω τὰς κεφαλὰς ἀπετμήθησαν. *Isti duo, permultis cognatis aliisq; amicis, viris præterea in dignitate & magistratu constitutis eos obsecrantibus, deniq; ipso judice cohortante, ut suimetipsorum misererentur, & liberorum atq; uxorum rationem haberent; nullo tamen modo à tot & tantis adduci potuerunt, ut cupiditate vitæ illecti divinas de confessione & abnegatione Servatoris nostri sanctiones contemnerent, sed animo masculo sapientiaq; amante, quin pio Deiq; amante, adversus omnes judicis minas & contumelias constantes uterq; capitibus truncati sunt.*

Produximus filum traditionis primævæ ecclesiæ ad quartum usq; seculum. Quemadmodum nulla de cœlibatu sanctio fuit Apostolica, ita quoque nullam viri Apostolici tradiderunt. Tantum verò abest constitutionem aliquam Apostolicam fuisse, ut ne quidem hactenus ulla ecclesiastica occurrant. Neque enim uspiam prisci trium horum seculorum doctores innuunt universum sacrum clerum nuptiis & usu uxorum vel abstinuisse, vel oportuisse abstinere: sed contrà uxoratos Apostolos, & subinde ex occasione uxoratos episcopos, presbyteros & diaconos commemorant. Magna igitur est sive væcordia sive impudentia Bellarmini scribentis, *morem Græcorum, qui nunc est,* scilicet habendi in sacro clericatu uxores, *cepisse circa tempus synodi sextæ, & annum Domini DCC.* Quod quàm facilè, tam quoque temerè descripsit Gregorius Valentia. Nam primis & purissimis istis seculis non modò Græcos sacerdotes in orientali, sed ipsos quoque Latinos in occidentali ecclesiâ uxores habuisse demonstratum est. Initio tractatus ostendimus, quomodo ante Bellarminum Dominicus Soto sub probabilitate adfirmaverit, *circa Apostolorum tempora cunctis sacerdotibus uxorium usum fuisse interdictum, licet mos posteà fuerit corruptus*: & quomodo sive majore audaciâ, sive perfrictiore fronte Bellarminus intrepidè adseruerit, *decretum, quo votum ordinibus annectitur, Apostolicum esse, & in totâ ecclesiâ à temporibus*

l.1. de cler. cap. 19.

in 3. disp. 9. qu. 5. pu. 5. §. 3.

pag. 8.

poribus Apostolorum longo tempore servatum. Si in totâ ecclesiâ à temporibus Apostolorum longo tempore servatum fuit, annón, obsecro, primo, secundo, tertio seculo servatum oportuit? Idipsum autem ex horum seculorum genuinis monumentis Bellarminus, aut, quandoquidem in fata ille concessit, quicumque alius ex eâ sectâ vicem ejus tueri voluerit, si vir est, ostendito. Nec testimonium aliquod de ejusmodi Apostolico decreto, nec praxis tali decreto consentanea uspiam deprehendi potest. Nusquam docetur, conjugium ulli hominum ordini ullâ lege interdictum esse: passim verò occurrunt exempla sacrorum ministrorum, qui licitè & citra reprehensionem conjugio sint usi. Ego igitur adsero, quicumque dixerit, Sacrum clerum à matrimonio ejusque usu abstinere, tamquam decretum Apostolicum tribus primis ecclesiæ seculis vel creditum vel servatum fuisse; quicumque, inquam, hoc dixerit, eum adsero mendacium dicere adeo vel stolidum, vel improbum, ut aut mentem aut frontem videri queat perdidisse.

Jam gradum promoveamus ad quartum seculum, in quo occurrunt canones, quos in prioribus nullos habemus, conciliorum, primùm quidem unius habiti Ancyræ, Galatiæ in Tectosagibus metropoli; & alterius habiti Neocæsaréæ, urbe Cappodociæ in Ponto Polemoniaco. Quoto anno illa habita fuerint, non constat. Utriq; præfuit Vitalis Antiochenus & præter alios interfuit Basilius, Amaséæ Ponticæ episcopus, sub Licinio, ut est in chronico Eusebii, martyrio coronatus. Nicæno itaq; quemadmodum etiam in codicibus canonum inscriptiones præ se ferunt, priora esse certum est: id quoque, habita fuisse in confinio persequutionis & tranquillitatis, præsertim quum Ancyranum pleraque de lapsis in persequutione constituat, & utrumque collapsam disciplinam instauret. Ancyrani canon decimus ad nostrum negocium facit, & ita habet: Διάκονοι, ὅσοι καθίστανται, παρ' αὐτὴν τὴν κατάστασιν εἰ ἐμαρτύραντο, καὶ ἔφασαν χρῆναι γαμῆσαι, μὴ δυνάμενοι οὕτως μένειν· οὗτοι μετὰ ταῦτα γαμήσαντες, ἔστωσαν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, διὰ τὸ ἐπιτραπῆναι αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου. τοῦτο δὲ εἴ τινες σιωπήσαντες καὶ καταδεξάμενοι ἐν τῇ χειροτονίᾳ μένειν οὕτως, μετὰ ταῦτα ἦλθον ἐπὶ γάμον, πεπαῦσθαι αὐτοὺς τῆς διακονίας. Dionysius Exiguus ante mille annos in hunc modum vertit latinè: *Diaconi quicumque ordinantur, si in ipsâ ordinatione protestati sunt, & dixerunt, velle se conjugio copulari, quia sic manere non possunt: hi, si post-*

modùm uxores duxerint, in ministerio maneant, propterea quod eis episcopus licentiam dederit. Quicumque sanè tacuerint, & susceperint manus impositionem professi continentiam, & posteà nuptiis obligati sunt, à ministerio cessare debebunt. Hìc diacono etiam ordinato permittitur uxorem ducere, modò, quum ordinaretur, admonuerit, se non posse sic, id est, in cœlibatu manere. Sin reciperet in se sic manere & tamen posteà duceret, officio movebatur. Igitur, inquies, per hunc canonem diacono jam ordinato & post susceptum ordinem non licuit uxorem ducere? Non sanè licuit; & verum id est. Interim res ipsa, quæ est matrimonium sive uxor non adimitur, sed saltim tempus & modus ducendi præscribitur. Aut ducat ante ordinationem, aut in ipsâ ordinatione admoneat, se ducere velle. Quare autem hujus seculi Patribus visum fuerit conjugium quidem initiatorum sive in sacris ordinibus constitutorum non improbare, & interim nuptias contrahendas & celebrandas haut temerè admittere; ejus rei caussas posteà inquiremus. Ei verò qui post ordinationem contraxisset, rescisso conjugio uxorem non adimebant, ut fit à Pontificiis, sed saltim officium. Idem de presbyteris constituit canon alterius concilii, Neocæsareensis videlicet primus: Πρεσβύτερος ἐὰν γήμῃ, τῆς τάξεως αὐτὸν μετατίθεσθαι, ἐὰν δὲ πορνεύσῃ ἢ μοιχεύσῃ, ἐξωθεῖσθαι αὐτὸν πλέων, καὶ ἄγεσθαι εἰς μετάνοιαν. Dionysius Exiguus vertit: *Presbyter si uxorem acceperit, ab ordine deponatur. Si verò fornicatus fuerit, vel adulterium perpetraverit, amplius pelli debet & ad pœnitentiam redigi.* Ἐξωθεῖσθαι αὐτὸν, alia versio reddidit, *extra ecclesiam abjiciatur*: Gentianus Hervetus, *penitus extrudatur*. Legerunt videlicet, πλέως. Vertendum fuerit sine dubio, *mysteriis sive sacrâ communione pellendum esse.* Hi igitur itidem Patres presbyterum, qui post consecrationem in matrimonium inierit, dignitate privant, nec aliâ ullâ pœnâ adficiunt, nec conjugium rescindunt: fornicatorem verò & adulterum sacris penitus pellunt & excommunicant. Nempe conjugium presbyteri fornicationibus & adulteriis detestabilius esse, quod nostri novatores hodie docent, non censebant. Et ista quidem concilia in oriente habita fuerunt.

In occidente etiam, quod in hæc ipsa tempora incidat, Eliberinum dictum & memoratum in Conciliorum tomis occurrit: in codicem tamen canonum à Dionysio vel Cresconio non relatum, nec à Ferrando in suâ epitome alicubi laudatum. Inscriptio in Tomis

ita habet: *Concilium Eliberinum XIX. episcoporum tempore Constantini & Sylvestri papæ primi & circa tempora Nicanæ synodi celebratum, — residentibus etiam XXXVI. presbyteris, adstantibus diaconibus & omni plebe.* Episcopi, quorum nomina recensentur, Hispani sunt, interque eos Hosius Cordubensis, qui postea in Nicæno primas tenuit. Dubium itaque nullum est, Hispanicum esse concilium, habitum Illiberi, quæ vel hodie Granata est, vel certè olim prope eam, quæ hodie Granata est, fuit. Si quid hîc nobis adversaretur, dicere nobis liceret, quod de eodem dixit Baronius. Canon videlicet XXXVI. ita habet; *Placuit picturas in ecclesia esse non debere, ne quod colitur aut adoratur, in parietibus depingatur.* Id quidem patribus illis placuit, sed Baronio displicet: dicit igitur; *Anne potuit vel debuit decem & novem episcoporum conventus in orbis angulo congregatus aliud statuisse, quàm ubiq; locorum universalis profiteretur ecclesia? — Ecquam tandem fidem meretur tam paucorum episcoporum canon, quem totius catholicæ ecclesiæ usus contrarius continuo abolevit, imo antequam nasceretur, exstinxit?* Idem, inquam, totidem verbis nos dicere poterimus ad trigesimum tertium canonem, cujus tenor hic est. *Placuit, in totum prohibere episcopis, presbyteris, diaconibus ac subdiaconibus, positis in ministerio, abstinere se à conjugibus suis & non generare filios: quod quicumq; fecerit, ab honore clericatus exterminetur.* Non tamen opus fortè fuerit totam synodum abjicere, sed saltim commodam interpretationem adhibere. Voces, *positis in ministerio*, idem nobis significent, quod *tempore vicis suæ*, sive quum instat solennis sanctissimæ eucharistiæ celebratio; & nihil incommodi canon habebit: præsertim quum ex eodem concilio Gratianus canonem, quem tamen inter cæteros hodie non legimus, recitet hujusmodi: *Omnis homo ante sacram communionem à propria uxore abstinere debet tribus, aut quatuor, aut octo diebus.* Eumdem in suâ Decretorum collectione proferunt Burchardus Wormatiensis & Ivo Carnotensis. Addit autem Gratianus, quæ apud hos non legimus: *nec inter catholicos connumerabitur, qui in istis videlicet temporibus Pascha, Pentecoste & Natali Domini non communicaverit.* Neutrum verò ab aliquot jam seculis apud Pontificios observatur: & videtur, ut diximus, prius illud è canone XXXIII. manasse, vel ejus quasi interpretatio esse. Sin ponamus, fuisse tum sententiam patrum Hispanorum, ne quisquam sacrorum ministrorum suæ uxori umquam consuesceret; id nihil nobis poterit obesse. Hoc ipsis ita, ut ajunt, PLACUIT:

Anno 57. num. 119.

num. 122.

de consecrat. dist. 2. can. 21.

l. 5. c. 22.

p. 2. c. 32.

quemadmodum etiam placuit, juxta subsequentes canones, ne in cœmeterio interdiu cerei incenderentur, vel noctu fœminæ vigilarent; item ne in parietibus templorum picturæ essent. Placuit illis, quòd ita decere existimarent: atque adeo ex suo ipsorum placito non ex Apostolico aliquo decreto canonem formarunt, qui paullò pòst sancto confessori Paphnutio, & ex hujus sententiâ omnibus œcumenicæ Nicænæ synodi patribus displicuit, & communi catholicæ ecclesiæ consensu abrogatus est.

Anno enim hujus quarti seculi vigesimoquinto habita est magna illa synodus, œcumenica prima, in quâ quid de matrimonio clericorum actum & constitutum fuerit, nunc videamus. Recitabimus autem verba Socratis historici, qui eam rem accuratè exposuit.

Lib. 1. c. 8. *Visum erat episcopis legem novam in ecclesiam introducere, ut sacris initiati, episcopi videlicet, presbyteri & diaconi cum uxoribus, quas in statu laico duxissent, non dormirent. Quum autem hac de re consultatio instituta esset, in medio episcoporum consessu surgens Paphnutius,* urbis cujusdam in superiore Thbaide episcopus, βοᾷ μακρᾷ, μὴ βαρὺν ζυγὸν ἐπιθεῖναι τοῖς ἱερωμένοις ἀνδράσι, *vehementer clamabat, grave jugum consecratis viris non esse imponendum, dicens honorabile esse cubile & conjugium impollutum, videndumq; ne nimio exquisitæ vitæ studio ecclesiam gravi incommodo adficerent. Neq; enim omnes ejusmodi rigidam, quæ humanos adfectus excludat, disciplinam sustinere, nec castimoniam æquè à singulorum uxoribus servari posse. Castimoniam verò vocabat legitimæ uxoris usum. Sufficere, si qui priùs in clerum adlectus sit, quam uxorem duxerit, in posterum à nuptiis juxta veterem ecclesiæ traditionem abstineat; nec quemquam ab illa, quam laicus duxerit, sejungi oportere. Et hæc dixit Paphnutius, inexpertus nuptiarum, imo, simpliciter ut dicam, fœminarum. A puero enim in asceterio educatus, & propter castimoniam, si quisquam alius, admodum celebris erat. Totus itaque sacer conventus verbis Paphnutii adsensum præbuit. Quapropter hanc quæstionem sopiverunt, cujusq; arbitrio abstinentiam ab uxoris consuetudine*

Lib. 1. c. 2. *permittentes.* Sozomenus eadem prorsus commemorat: dixisse videlicet Paphnutium, χαλεπὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα φέρειν· ἴσως δὲ καὶ αὐτοῖς, καὶ ταῖς τούτων γαμεταῖς τοῦ μὴ σωφρονεῖν αἴτια γενήσεται· κατὰ δὲ τὴν ἀρχαίαν τῆς ἐκκλησίας παράδοσιν, τοὺς μὲν ἀγάμους τοῦ ἱερατικοῦ τάγματος κοινωνήσαντας, μηκέτι γαμεῖν· τοὺς δὲ μετὰ γάμον, ὧν ἔχουσι γαμετῶν μὴ χωρίζεσθαι. καὶ ταῦτα μὲν ὁ Παφνούτιος, καίπερ ἄπειρος ὢν γάμου, εἰσηγήσατο· ἐπῄνεσε δὲ καὶ ἡ σύνοδος τὴν βουλὴν, καὶ ὑπὲρ τούτου οὐδὲν ἐνομοθέτησεν, ἀλλὰ τῇ ἑκάστου γνώμῃ τὸ πρᾶγμα, οὐκ ἀνάγκῃ ἐπέτρεψε.

Ex

Ex his evidenter perſpicimus, tempore Nicænæ ſynodi epiſcopos, presbyteros, diaconos uxoribus ſuis, quas olim dux'ſſent, more maritorum cohabitaſſe. Fuiſſe verò, qui ex immodico & ſcientiâ non ſatis inſtructo zelo, quali etiam Pinytum laboraſſe ſuprà oſtendimus, legem de omnimodâ abſtinentiâ rogaverint, ut Patrum conſenſu ſciſceretur; Hiſpanos fortè & ipſum ſynodi præſidem Hoſium, qui in ſuâ, de quâ egimus, Illiberitanâ ſynodo ſimile quid videri poſſunt ſtatuiſſe: ſed obſtitiſſe magnum virum Paphnutium, & veris ac prægnantibus rationibus in ſuam ſententiam totum concilium traduxiſſe; atque adeo jus maritali conſuetudine utendi integrum & illibatum, quale hactenus fuerat, epiſcopis, presbyteris & diaconis cùm præſentibus tum pòſtfuturis communi Patrum adſenſu conſervaſſe. Ab Apoſtolis itaq; ſub initia naſcentis eccleſiæ jus illud abrogatum fuiſſe, nemo, cui quidem mens conſtet, perſuaderi ſibi patietur.

Quantus autem vir fuerit Paphnutius, Socrates & Sozomenus ſatis declararunt: magis tamen vtroq; antiquior Rufinus, cujus verba adſcribemus. *Fuit in Nicæno concilio Paphnutius, homo Dei, epiſcopus ex Ægypti partibus, confeſſor ex illis, quos Maximinus dextris oculis effoſſis & ſiniſtro poplite ſucciſo ad metalla damnaverat. Sed in hoc tanta virtutum inerat gratia, ut ſigna per eum non minùs, quàm dudum per Apoſtolos, fierent. Nam & dæmones verbo tantùm fugabat, & ægros ſola oratione curabat: ſed & cæcis viſum dicitur reddidiſſe, & paralyticos ad ſtabilitatem corporis revocaſſe. Quem Conſtantinus in tanta veneratione & adfectu habuit, ut ſæpiùs eum intra palatium evocatum complecteretur, & eum oculum, qui in confeſſione fidei fuerat evulſus, exoſcularetur.* Hiſt. lib. 1. cap. 4.

Interfuit quoq; Spiridion, Trimethuntis in Cypro epiſcopus, γαμετὴν καὶ παῖδας ἔχων, ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο τὰ θεῖα χείρων, ait Sozomenus: *uxorem & liberos habens, nec tamen eam ob cauſſam ad divina peragenda deterior*, ſive, ut Caſſiodorus in Tripartitâ vertit, *in rebus divinis minor.* Rufinus: *Vir unus ex ordine prophetarum, quantum etiam nos eorum, qui eum viderant, narratione comperimus.* Ita comparata fuit, quò ad noſtrum negocium, prima œcumenica ſynodus Nicæna, nempe & præſentes habuit epiſcopos uxoratos, & conſuetudinem maritalem epiſcopis, presbyteris, diaconis liberam permiſit. Lib. 1. c. 11. Lib. 1. c. 10 Lib. 1. c. 5.

Hic ſuæ cauſſæ jugulum peti vident & animadvertunt novatores. Eorum itaq; primipili Baronius & Bellarminus nodum, quem

ſolvere nequeunt, diſſecant, Socratique & Sozomeno fidem abrogant. Quantum autem eccleſiaſticæ hiſtoriæ peribit, ſi duo hi ſcriptores exauctorantur! Nemo præteritis ætatibus umquam hiſtoriam eam in dubium vocavit. Turrianus, niſi fallor, omnium prin-
l. de 6. ſyn. ceps cæteras ſuas abſurdas opiniones, ut exploratiſſimum errorem de abſtinentiâ clericis jure divino indictâ tueretur, hac non minùs abſurdâ cumulavit, & fidem hiſtoriæ omnium ſuperiorum ſeculorum conſenſu firmatæ primus labefactare auſus eſt. Collegit igitur aliquot Socratis errores; & ex eo deſcripſit Bellarminus, hac fini u-
l. 1. de cler. cap. 20. terq; ut auctoritatem hominis elevent, & narrationes de ſynodo Nicænâ & Paphnutio falſi convincant. In errores, quorum Socratem inſimulant, nunc non inquiro. Hoc ſaltim adfirmo, ſi ſcriptores, quorumcumq; hallucinationes aliquæ poſſunt obſervari, illicò tamquam ſexagenarij de ponte dejiciendi ſunt, & in illis etiam rebus, quæ cum deprehenſis erroribus nihil habent commune, fidem nullam merentur; de hiſtoria universâ cùm civili tum eccleſiaſticâ actum eſſe. M. Aurelius Caſſiodorus, qui è Socrate, Sozomeno &
lib. 2. c. 14. Evagrio habito delectu Tripartitam confecit, hanc hiſtoriam, ut
v. Paphn. probam, retinuit & inſeruit: quam itidem Suidas recitat & probat.
lib. 8. c. 19. Nicephorum Calliſtum prætereo, quòd ejus apud acriores cenſo-
c. Nicæna, diſt. 31. res exigua ſit auctoritas: etiam Gratianum, qui inter canones poſuit: non tamen Gelaſium, quem memorat Photius codice XV. & XXCIIX, humili dictionis genere acta Nicænæ ſynodo λεπτομερῶς expoſuiſſe. Epiſcopum Cæſareæ Palæſtinæ facit Photius: quamquam Cyzicenum fuiſſe veroſimilius eſt. Acta ipſa è Vaticanâ bibliothecâ prodierunt, & latinè converſa ſunt cùm ab Alfonſo Piſano Jeſuita, tum à Roberto Balforeo Scoto.

Nos conſultationem de clericorum conjugio hîc ſubjicimus. Ἐδόκει τισὶ τῶν ἐπισκόπων, νόμον νεαρὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσαγάγειν ἐν τῇ συνόδῳ, καὶ ὡς περὶ τῶν ἄλλων τῆς ἐκκλησίας, οὕτω καὶ τοῦτο ὁρίσαι. Ἔγραφον οὖν περὶ τοῦ μὴ δεῖν τοὺς ἱερωμένους, εἴτε ἐπίσκοποι, εἴτε πρεσβύτεροι, εἴτε διάκονοι, εἴτε ὑποδιάκονοι, εἴτε τις τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου, συγκαθεύδειν ταῖς γαμεταῖς ἃς ἔτι λαϊκοὶ ὄντες ἠγάγοντο. τούτων οὕτω διατυπουμένων ἀναστὰς ἐν μέσῳ τοῦ ὄχλου τῶν ἐπισκόπων ὁ θεῖος Παφνούτιος μεγάλῃ φωνῇ ἐβόησε λέγων, μὴ βαρύνετε τὸν ζυγὸν τῶν ἱερωμένων. τίμιος γὰρ, φησὶν, ὁ γάμος ἐν πᾶσι καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, ἵνα μὴ τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἀκριβείας, τὴν ἐκκλησίαν μᾶλλον προσβλάψητε. οὐ γὰρ, φησὶν, πάντες δύνανται φέρειν τῆς ἀπαθείας

τὴν

τὴν ἄσκησιν· οὐδεὶς γὰρ ἄν, ὡς οἶμαι, φυλαχθήσεται ἐν τῇ σωφροσύνῃ, τῆς ἑκάστου γαμετῆς τοῦ ἀνδρὸς στερημένης· σωφροσύνην δὲ καλῶν καὶ τῆς νομίμου γαμετῆς ἑκάστου τὴν συνέλευσιν λέγω, μὴ μὴν ἀποζεύγνυσθαι ταύτην ἣν ὁ Θεὸς ἔζευξε, καὶ ἣν ἅπαξ ἀναγνώστης ἢ λαϊκὸς ὢν ἠγάγετο. Καὶ ταῦτα εἶπε γέρων ὁ μέγας Παφνούτιος, ἄπειρος ὢν γάμου, διὰ τὸ ἐκ νηπιόθεν ἐν ἀσκητηρίοις ἀνατραφῆναι αὐτόν, διὸ πεισθεὶς ὁ πᾶς τῶν ἐπισκόπων σύλλογος τῇ τοῦ ἀνδρὸς συμβουλίᾳ, ἀπεσίγησε περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, τῇ γνώμῃ καταλείψαντες τῶν βουλομένων κατὰ συμφωνίαν ἀπέχεσθαι τῆς ἰδίας γαμετῆς. Hæc ita convertit Theodorus Beza: *Placebat quibusdam episcopis in synodo NOVAM legem in ecclesiam introducere, & ut de alys ecclesiæ rebus, ita etiam de hac decernere. Censebant igitur oportere qui sacerdotio fungerentur sive presbyteros, sive diaconos, sive subdiaconos, quicumque denique in sacerdotali catalogo censerentur, ab uxorum concubitu abstinere quas adhuc laici duxissent, quæ quum ita ordinarentur, consurgens in media episcoporum turba divinus Paphnutius magna voce clamans, Ne, inquit, aggravate sacerdotum iugum, quum honoratæ sint in omnibus nuptiæ, & cubile impollutum, ne potiùs ista summè exactæ severitate detrimentum ecclesiæ afferatis. Nec enim, inquit, omnes tuendæ isti rationi vitæ ab omnibus istiusmodi affectibus alienæ, pares esse possunt: nec quisquam, opinor, castitatem servabit, si uxores suis maritis priventur. Ajo verò honestam etiam castitatem esse, cujusque cum legitima sua uxore congressum. Non igitur separate quam Deus conjunxit, & quam semel quispiam adhuc lector aut cantor aut laicus duxit. Hæc tum igitur dixit Paphnutius, & quidem nuptiarum expers, ut qui fuisset à pueris in asceterys educatus: cujus consilio quum assensus esset universus episcoporum cœtus, de hac quæstione tacuit, & cui ex mutuo consensu libuisset, à sua uxore abstinere uniuscujusq; arbitrio reliquit.* Ista ibi. Tract. de polygam.

Est autem in promtu observare, quum hanc historiam iisdem propemodum verbis veteres, etiam exactè σύγχρονοι, quales Socrates & Sozomenus, quorum alter ex altero describere vix potuit, recitent; ex uno archetypo omnes sumsisse, nempe exactis synodi, quę tunc exstiterint. Et sanè sua inde se hausisse Gelasius in prooemio adfirmat, librum suum ab his verbis exorsus: Τὰ κατὰ τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην καὶ οἰκουμενικὴν τῶν ἐπισκόπων συναθροισθεῖσαν σύνοδον ἐν τῇ Νικαίων, ἐκ πασῶν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῶν τοῦ Ῥωμαίων κόσμου ἐπαρχιῶν, καὶ Περσίδος, ἔκ τε τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος καὶ θεσπίσματος τοῦ θεοφιλοῦς καὶ εὐσεβοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ ἡμετέρου, ὑπὲρ τῆς Ἀποστολικῆς καὶ ὀρθοδόξου πίστεως, κατὰ τῶν μοχθηρῶν καὶ ἀσεβῶν δογμάτων τοῦ θεομάχου Ἀρείου. παρὰ τὰ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐναρέ-

τῷ καὶ ἁγίᾳ συνόδῳ λεχθέντα τε καὶ πραχθέντα καὶ διατυπωθέντα, πάλαι τε καὶ πρότεραι ἀναγνοὺς, ἔτι ἐν τῇ πατρῴᾳ οἰκίᾳ διάγων, εὑρηκὼς αὐτὰ ἐν βιβλίῳ ἀρχαιοτάτῃ ἐγγεγραμμένα ἐν μεμβράναις ἀπαρτὶ ἀπαραλείπτως, ἐχούσαις· γενομένης μὲν τοῦ θείου καὶ ἀοιδίμου Δαλματίου, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου γενομένου τῆς ἁγίας καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας τῆς τῶν Κυζικηνῶν λαμπρᾶς μητροπόλεως. περιελθούσης δὲ εἰς τὸν τοῦ ποτε ἡμετέρου οἴκου δεσπότην, λέγω δὴ τὸν κατὰ σάρκα πατέρα ἐμὸν τῆς αὐτῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας πρεσβυτερίου ἠξιωμένον. Nota etiam hîc presbyterum patrem familiâs. Ista verò in hunc modum latinè vertit Balforeus. *Quæ in sancta, magna, & universali episcoporum synodo ex omnibus, ut sic dicam, Romani orbis provinciis, & ex Perside, DEI gratia & pii ac Deo cari imperatoris nostri Constantini edicto Nicææ congregata, pro Apostolica & orthodoxa fide, contra perversa & impia impii illius Arii dogmata: omnia, inquam, quæ in præclara illa & sancta synodo dicta, facta, & constituta fuerant, jampridem, quum adhuc in paterna domo vitam degerem, legi, quum illa invenissem in antiquissimo libro, in membranis plane integris descripta: qui fuit divini & celebris Dalmatii, in illustri Cyzicenorum metropoli sanctæ atq; catholicæ ecclesiæ archiepiscopi: quiq; tandem ad familiæ nostræ dominum devenit, patrem dico meum secundum carnem, dignum habitum qui in ordinem presbyterorum ejusdem ecclesiæ cooptaretur.* Ex ipsis igitur antiquis & veris Nicænæ synodi actis historia, de quâ agimus, est depromta, ut non nisi protervè in dubium possit provocari.

In 3. disp. 247. c. 4. Idipsum agnovit & ab objectiunculis rectè vindicavit Gabriel Vazquez, argumento cùm sanioris judicii, tum melioris eruditionis, quàm vel in Baronio vel in Bellarmino observamus. Idem historiæ Paphnutianæ canonem synodi tertium adversari, quod isti volunt, negat; & τὰς συνεισάκτους uxores sive conjuges non esse eruditè ostendit, quod etiam ante ipsum fecerat Michaël Medina.

l. 2. de cõtin. c. 21. Hoc autem ut plenè intelligatur, res paullò altiùs repetenda & uberiùs explicanda erit. In priscâ ecclesiâ veros continentes & cœlibes sincerè castos, qui dono eam in rem necessario divinitus instructi licitæ & honestæ etiam voluptati, ut Deo operâ magis adsiduâ & minùs interruptâ inservirent, renunciare voluissent, magno in honore fuisse, sive è clero sive è populo essent, certum est, & nos alibi diximus. Eam gloriam, ut sunt humana ingenia ad æmulationem procliva, adfectabant quoque multi, quibus animi robur & conti-

continentiæ donum deerat, & ſine fœminarum conſortio vivere non poterant. Alij itaq; quum libidini mederi non poſſent, ſemetipſos caſtrabant: alij ſingulas alij etiam plures fæmellas adſciſcebãt, non quidem ut uxores eſſent vel carnali copulâ miſcerentur, ſed ut in ſolitariæ vitę ſolatium ſociarum, contubernalium & ſororum, ſicut videri volebant, ſpiritualium vicem præſtarent.

Illi auctorem habuerunt Originem, & ſectatores Valeſios hæreticos, de quibus actum eſt ſuprà. Meritò autem mireris hunc maleſanum & in propria membra ſævum impetum inter ipſos catholicos uſitatum fuiſſe. Docet id locus è libro de ſingularitate clericorum jam antè productus. Leontium, qui in tempora Nicænæ ſynodi incidit, & poſteà ab Arianis epiſcopus Antiochenus factus fuit, idem feciſſe Athanaſius aliquoties memorat. Apologiâ de ſuâ fugâ: ὁ μὲν Λεόντιος διαβαλλόμενος μετὰ γυναικός τινος νεωτέρας λεγομένης Εὐστολίου, καὶ κωλυόμενος συνοικεῖν αὐτῇ, δι' αὐτὴν ἑαυτὸν ἀπέκοψεν, ἵν' ἐπ' ἀδείας ἔχῃ διατρίβειν μετ' αὐτῆς, καὶ τὴν μὲν ὑποψίαν οὐκ ἀπενίψατο, διὰ τοῦτο δὲ μᾶλλον καὶ πρεσβύτερος ὤν, καθῃρέθη. *Leontius inſimulatus commercij cum muliere juvencula, cui nomen Euſtolio, ejuſq; contubernio abſtinere juſſus, propter eam ſemetipſum exſecuit, ut liberè cum ea verſari liceret: & ſuſpicionem quidem non eluit, propter idipſum autem eò magis, quum presbyter eſſet, depoſitus eſt.* Epiſtolâ ad ſolitariam vitam agentes: Λεόντιος ὁ ἀπόκοπος, ὃν οὐδὲ ὡς λαϊκὸν κοινωνεῖν ἐχρῆν, διότι ἑαυτὸν ἀπέκοψεν ὑπὲρ τοῦ μετ' ἐξουσίας λοιπὸν κοιμᾶσθαι μετ' Εὐστολίου τινὸς, γυναικὸς μὲν δι' αὐτὸν, λεγομένης δὲ παρθένου. *Leontius ille caſtratus, quem ne quidem ut laicum communicare oportuit,* (ut laicus communicabat, cui ad menſam ſacram propiùs accedendi, & panem atq; vinum vel offerendi vel benedicendi, ſive in ipsâ, ut appellant, conſecratione aliquid agendi & cooperandi jus non erat; quod obiter noto) *quãdoquidem ſemetipſum exſecuit, ut in poſterum licentiam cùm Euſtolio dormiendi haberet, quam ipſe mulierem fecerat, virginem tamen appellabat.* In ejuſmodi ſuamet ipſorum voluntate & opera caſtratos eunuchos Baſilius magnus extremo libro de verâ Virginitate acriter & prolixè invehitur. Tandem, *Neutiquam,* inquit, *pudicitiæ intuitu laudare convenit, tales abſciſſos. Nam nec equos, quod cornibus impetum non faciant, laudamus, laudaturi utiq; ſi calcibus non feriant: bobus autem non cornupetis manſuetudinis laudem tribuimus. Neque enim quiſquam ob id, quod non poteſt, ſed ob id quod poteſt, ſi poteſtate ad aliorum injuriam non abutatur, admirationi eſt. Quodſi exiſti-*

In fine. (margin, beside "Apologiâ de ſuâ fugâ")

Ante medium. (margin, beside "Epiſtolâ ad ſolitariam vitam agentes")

mans

mant abscissionem partium ad animi innocentiam aliquid conferre, eruant quoq; oculos multa perperam intuentes, amputent manus simul & pedes, obturent aures, ne quid horum peccati instrumentum fiat.

Cœlibum verò, qui fœminas in contubernium adlegerent, complura occurrunt hinc inde exempla, & acres reprehensiones, & severi tantum scandalum prohibentes & vindicantes canones. Temporibus Cypriani nonnullæ etiam virgines, quæ Deo pudicitiam suam dicaverant, contubernalibus viris carere nolebant. Res

Epist.62. est manifesta ex epistolâ ad Pomponium, è quâ nonnullâ hîc apponemus. *Legimus litteras tuas, frater carißime, quas per Paconium fratrem nostrum misisti; postulans & desiderans, ut tibi rescriberemus, quid nobis de iis virginibus videatur, quæ quum semel statum suum continenter & firmiter tenere decreverint, detectæ sint posteà in eodem lecto pariter mansisse cum masculis (ex quibus unum diaconum esse dicis) & planè easdem, quæ se cum viris dormisse confessæ sint, adseverare se integras esse. — Intercedendum est citò talibus, ut separentur, dum adhuc separari innocentes possunt, quia dividi postmodum nostrâ intercessione non poterunt, posteaquam conscientiâ gravissima cohæserint. Deniq; quam graves multorum ruinas hinc fieri videmus, & per hujusmodi illicitas & periculosas conjunctiones corrumpi plurimas virgines cum summo animi nostri dolore conspicimus. Quod si ex fide* (fideliter, sive fideli proposito, promissione, incepto) *se Christo dedicaverunt, pudicè & castè sine ulla fabulâ* (nihil caussæ, quare fabula vulgi fiant, præbentes) *perseverent, ita fortes & stabiles præmium virginitatis exspectent. Si autem perseverare nolunt, vel non possunt, melius est nubant, quàm in ignem delictis suis cadant. Certè nullum fratribus aut so-*

1.Cor.8. *roribus scandalum faciant, quum scriptum sit, Si cibus scandalizat fratrem,*

13. *non manducabo carnem in seculum, ne fratrem scandalizem. Nec aliqua putet se posse hac excusatione defendi, quòd inspici & probari possit, an virgo sit, quum & manus obstetricum & oculi sæpè fallantur. — Certè ipse concubitus, ipse complexus, ipsa confabulatio & osculatio, & conjacentium duorum turpis & fœda dormitio quantum dedecoris & criminis confitetur? — Et idcirco consultè & cum vigore fecisti, frater carißime, abstinendo diaconum, qui cum virgine sæpè mansit, sed & cæteros qui cum virginibus dormire consueverunt. Quod si pœnitentiam hujus illiciti concubitus sui egerint, & à se invicem recesserint, inspiciantur interim virgines ab obstetricibus diligenter, & si virgines inventæ fuerint, acceptâ communicatione ad ecclesiam admittantur, hac tamen interminatione, ut si ad eosdem masculos post-*

postmodum reversæ fuerint, aut si cum eisdem in unâ domo & sub eodem tecto simul habitaverint, graviore censurâ ejiciantur, nec in ecclesiam postmodum facile recipiantur. Si autem de eis aliqua corrupta fuerit deprehensa, agat pœnitentiam plenam quia quæ hoc crimen admisit, non mariti sed Christi adultera est, & ideo æstimato justo tempore, postea exomologesi facta ad ecclesiam redeat. Quod si obstinatè perseverant, nec se ab invicem separant, sciant se cum hac sua impudica obstinatione numquam à nobis admitti in ecclesiam posse, ne exemplum cæteris ad ruinam delictis suis facere incipiãt.

Hæc de virginibus earumque contubernalibus Cyprianus. Ubi obiter observamus, virgines, quæ se Christo dedicaverint, si continentiam, quam promiserant & exorsi fuerant, per imbecillitatem carnis continuare nequeant, ex sententiâ sancti martyris rectius facere si nubant, quàm si in perpetuo æstu degant, vel, ut ipse loquitur, *in ignem delictis suis cadant.* Idem statuit maximus virginitatis præco & cœlibatus adsertor Hieronymus: *Sanctum*, inquit, *virginum propositum & cœlestis angelorumque familiæ gloriam quarumdam non bene se agentium nomen infamat. Quibus apertè dicendum est, ut aut nubant, si se non possunt continere; aut contineant, si nolunt nubere.* Idem quoque Epiphanius, & ipse etiam in prædicando cœlibatu multus: οἱ διὰ τὸ μὴ αἰσχυνθῆναι τοῖς ἀνθρώποις κρυφῇ πορνεύοντες ποιοῦσι πορνείας, ἢ μονότητος, ἢ ἐγκρατείας, οὐ πρὸς ἀνθρώπους ἔχουσι τὴν ὁμολογίαν, ἀλλὰ πρὸς θεὸν τὸν εἰδότα τὰ κρύφια, καὶ ἐξελέγχοντα πᾶσαν σάρκα ἐν τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ, περὶ ὧν ἕκαστος ἥμαρτε. κρεῖττον τοίνυν ἔχειν ἁμαρτίαν μίαν, καὶ μὴ πλειοτέρας. κρεῖττον πεσόντα ἀπὸ δρόμου φανερῶς ἑαυτῷ λαβεῖν γυναῖκα κατὰ νόμον, καὶ ἀπὸ παρθενίας πολλῷ χρόνῳ μετανοήσαντα, εἰσαχθῆναι πάλιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὡς κακῶς ἐργασάμενον, ὡς παραπέσοντα καὶ κλασθέντα, καὶ χρείαν ἔχοντα ἐπιδέματος, καὶ μὴ καθ' ἑκάστην ἡμέραν βέλεσι κρυφίοις καταπιτρώσκεσθαι, καὶ πονηρείας ὑπὸ διαβόλου αὐτῷ ἐπιφερομένης. οὕτως οἶδεν ἡ ἐκκλησία κηρύττειν, ταῦτα τὰ φάρμακα τῆς ἰάσεως. *Qui, ne confundantur apud homines, occultè fornicantes sub specie solitudinis aut continentiæ scortantur, non habent confessionem faciendam apud homines, sed apud Deum, qui novit occulta, & in suo adventu convincet omnem carnem, prout quisque peccavit. Melius igitur est unum peccatum habere, & non plura. Melius est deficientem & cursu excidentem palàm sibi uxorem accipere juxta legem, & pœnitentiâ propter virginitatem non servatam multo tempore actâ rursus in ecclesiam introduci, ut male operatum, ut collapsum & confractum & medicinæ indigentem; & non quotidie occultis jaculis sauciari*

Epist. 8. in fine.

Hær. 61.

tiari per improbitatem, quam ipsi suggerit diabolus. Ad hunc modum ecclesiæ novit prædicare: hæc medicamenta sunt sanationis. Ista per occasionem obiter voluimus adjicere, & interim, dum plene eam rem possimus excutere, à studiosis observari.

Ad propositum redeamus & ad fœminas, quas cœlibes sibi socias adsciscere soliti. Earum mentionem fieri invenio in epistolâ synodi Antiochenæ contra Paulum Samosatenum scriptâ, quæ a-
Hist.lib. 7. *cap.* 24. pud Eusebium legitur. Memorant ejusmodi adscititias & ipsum, ex quo Antiochenus episcopus fuerit, habuisse, & presbyteris atque diaconis suis, ut obnoxios eos haberet, permisisse. Τὰς δὲ συνεισάκτους αὐτοῦ γυναῖκας, ὡς Ἀντιοχεῖς ὀνομάζουσι, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, οἷς καὶ τοῦτο καὶ τὰ ἄλλα ἁμαρτήματα ἀνίατα ὄντα συγκρύπτει. *Quid scribemus de adscititiis vel subintroductis ejus mulierculis, quas* συνεισάκτους *Antiocheni appellant,* (& sic etiam ab alijs passim appellatæ fuerunt) *& eorum quoque, qui cum ipso sunt, presbyterorum & diaconorum, quorum & hoc & alia insanabilia delicta sciens occultat, ut eos obnoxios habeat, nec ausint, dum sibimetipsis metuunt, quæ ille sermone & opere delinquit, accusare.* Deinde quanto cum periculo & scandalo conjunctum sit συνεισάκτους habere, ostendunt. Ἐπιστάμεθα δὲ ἀγαπητοὶ, ὅτι τὸν ἐπίσκοπον καὶ τὸ ἱερατεῖον ἅπαν παράδειγμα εἶναι δεῖ τῷ πλήθει πάντων καλῶν ἔργων. καὶ οὐδὲ ἐκεῖνο ἀγνοοῦμεν, ὅσοι ὑπὸ τοῦ συνεισάγειν ἑαυτοῖς γυναῖκας ἐξέπεσον. *Novimus, dilecti, episcopum, & universum sacerdotium populo bonorum operum exemplum esse debere. Nec id ignoramus, quam multi per hanc mulierculas introducendi rationem lapsi fuerint. Alij verò in suspicionem venerunt. Nam licet ei concedat aliquis, quòd nihil libidinosi perpetret; suspicionem tamen, quæ ex hujusmodi negocio solet enasci, declinare oportebat, ne quem offenderet, vel aliquis ad imitandum invitaret. Quomodo enim alium reprehendet, aut ne eo descendat sibiq; caveat, ne per mulierem pereat, admonebit, qui unam quidem repudiavit, duas autem ætate florentes & facie pulchras secum habet & quocumq; iverit, circumducit?* Paulus igitur hic hæresiarcha, præter aliorum morem, postquam fastidire cœperat, muravit [illegible] contentus esse voluit. Hujusmodi verò συνεισάκτους, uxores non fuisse, nemo ita cæcus est, opinor, ut non videat.

Easdem ἀγαπητὰς dictas fuisse apud Epiphanium legimus. Ob-
Hær. 63. scænissimi, inquit, qui se Origenianos dicunt, κατηγοροῦσι τῶν ἐν τῇ ἐκ-κ[illegible]λας λεγομένας, συνεισάκτους γυναῖκας κτωμένων, [illegible] αὐ-τῶν [illegible]ων κρυφῇ διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων αἰδῶ, ἵνα μὴ [illegible]

εἶναι συνθάπτωνται, τῷ δὲ προσχήματι τῶν ἀνθρώπων ἕνεκα τὸ ὄνομα σεμνύνωνται. *Accusant eos qui in ecclesia, quas Dilectas appellant, subintroductas, inquam, mulierculas habent, tamquam & ipsi id in occulto, homines veriti, perpetrent, ut improbitati quidem consepeliantur, specie vero tenus hominum gratia bono nomine honorentur.* Addit senem quemdam in Palæstinâ episcopum ἰσχυρὸς τοιαύτας γυναῖκας ἐξυπηρετουμένας αὐτῷ, φημὶ δὲ συνεισάκτους, *habuisse ejusmodi mulieres, ipsi inservientes, subintroductas inquam.*

Ex Gregorio Nazianzeno & Johanne Chysostomo constat a viris cœlibibus fœminas, & a fœminis sive virginibus viros in contubernium adsumtos fuisse. Illius quosdam versiculos recitat Guliehmus Budæus, qui tamen in operibus quærenti nunc non occurrunt. Budæi itaq; fide hîc apponam:

> Τὰς δ' οὖν συνεισάκτους, ὡς δὴ φάσκουσιν ἅπαντες,
> Οὐκ οἶδ' εἴτε γάμῳ δώσομεν, εἴτ' ἀγάμους
> Θήσομεν, εἴτε μέσον τι φυλάξομεν. οὐ γὰρ ἔγωγε,
> Κἂν με λέγητε κακῶς, πρᾶγμα ἐπαινέσομαι.

Id est, *Subintroductas, quemadmodum omnes appellant, nescio an nuptis, vel innuptis annumerare, an verò tertium quemdam locum iis reservare debeamus. Equidem, etiamsi mihi malè dixeritis, rem non laudabo.* Item:

> Παρθένε, παρθένος ἴσθι καὶ ὄμμασι καὶ κρυφίοισι,
> Μηδὲ συνεισαγάγῃς ἄρσενα κηδεμόνα.

Id est, *Virgo, sis virgo & quo ad exposita oculis, & quo ad occulta: nec virum curatorem adsciscas.* Prætextus enim absurdæ rei tutela & curatela. Idem Nazianzenus præceptis ad virgines:

> Ἄρσενα πάντ' ἀλέεινε, συνείσακτον δὲ μάλιστα,
> Μέμφεαι πικρὸν ὕδωρ, καὶ πείθεο παρθένος ἁγνή.
> Κἂν χρυσοῖο πέλῃ καθαρώτερος, ἢ ἀδάμαντος
> Στερρότερος. Paulò pòst:
> Ἀλλὰ δόμος καὶ εἷμα, τράπεζά τε, ἀδρανίη τε
> Γῆρας ἀργαλέοιο τόδ' ἤγαγεν αἶσχος ἀγωγόν.

Jacobus Billius vertit:

> *Cunctos viros omnes, tum nullos ocyùs illis*
> *Effuge quos inductitios de nomine dicunt.*

Crede mihi virgo, Merrhæ falsissimus amnis,
Firmior ille licet sit saxo purior auro.
At domus & mensa & vestis tristisq; senectus
Corpusq; invalidum labi prætexitur isti.

Chrysostomi duæ leguntur orationes, una πρὸς τοὺς ἔχοντας συνεισάκτους, *Ad eos qui domi tenent puellas introductitias*; altera, *Ad eas, quæ domi habent viros introductitios.* Sunt XVII. & XIIX. in sexto tomo editionis præclarissimæ Savilianæ, quam nunc, ob tumultus bellicos aliò transportatâ bibliothecâ Juliâ, in promtu non habemus. In edi- *an.* 1558. tione latinâ Basileensi, quam privatim possidemus, tomo quincto ultimoque ultimum locum occupant, ordine tamen inverso, quum quæ in Savilianâ, præcedit, hîc sequatur. Ex eâ ipsâ, ut quales συνείσακτοι fuerint, plenè intelligatur, quædam subjicimus. *Majoribus nostris duæ tantum cognitæ fuerunt caussæ, propter quas mulieribus viri cohabitent. Et VNA quidem vetus est ac justa, rationiq; consentanea, nempe matrimonium, quod Deo legislatore institutum. Propter hoc enim, inquit, relinquet vir patrem suum & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, eruntq; duo in carnem unam. ALTERA verò posterior & ex confesso injusta, & legi adversa, nempe stuprum, quod a malignis introductum est dæmonibus. At qui nostra hac ætate TERTIVS quidam novus & insolitus mos prodijt, cujus caussam haut facilè investigaveris. Sunt enim nonnulli, qui puellas nuptiarum inexpertas domum ducunt, & usq; in extremam senectutem inclusas tenent ac fovent, non procreandorum puerorum gratia; negant enim se cum illis rem habere: neque libidinis caussa; ajunt ènim quòd illas integras & incorruptas servent. Et si quis ab eis caussam rogaverit, dicunt sibi multas esse: sed fingunt. Ego enim nullam eos habere crediderim, quæ vel honesta, vel idonea sit. Verùm de his nunc non dicemus. Afferemus autem in medium, quam nos potissimùm caussam suspicemur. — Videtur mihi mulierum convictus, etiam absque nuptiis atque congressu, voluptatis habere nonnihil.* Post aliqua: *Sed dic mihi, cujus gratia virgini cohabitas? — Defensore caret, ait, virgo, neq; virum habet, neq; patrem; sæpè item nec fratrem, & indiget aliquo, qui ei manum præbeat, & solitudinis mœrorem consoletur, & ubiq; se pro ea opponat adversariis. — Qui jussi estis portare crucem & sequi Christum, abjecistis crucem: quasi effeminati milites [illegible] ad fusum & calathum consídetis, propter alium turpiorem congressum aperta in præsentem vitam janua. Non enim tam turpe est eos, qui in matrimonio sunt, hæc administrare; quam vos, qui simulatis vos restitisse à præsentium rerum curis,* ob al-

ob alterius personam iterum eadem subire. — Et quanto satius erat nuptui esse traditã, & uti cohabitatore, cui incumberet harum rerum administratio? Lubet etiam ex alterâ oratione pauca adscribere. *Si habere cohabitatores concupiscis, non oportebat virginitatem eligere, sed ad nuptias transeundum erat. Multò enim melius fuisset nupsisse, quàm isto modo virginem profiteri. Nam illas nuptias neque Deus condemnat, neq; homines reprehendunt. Honesta enim res est, neminem offendens, neminem lædens. Virginitas autem illa cum viris, plus ab omnibus arguitur, quam stuprum ipsum. — Si concupiscunt & nuptias, & id genus conversationis appetentes sunt, quis prohibebat & adimebat libertatem, ne hoc facerent? nec offensus Deus, nec ipsæ ab hominibus redargutæ fuissent.* Hæc è Chrysostomo: per quæ, quales συνείσακτοι fuerint, nempe cœlibibus in contubernio & citra conjugium cohabitantes, nemini ampliùs potest esse obscurum.

Ea quoque res peculiarem aliquando hæresin produxit, quam suo tempore suo in agro Hipponensi inter rusticos fuisse memorat Augustinus. *Abelonios* scribit *vocari, Punica declinatione nominis. Non miscebantur*, ait, *uxoribus: & eis tamen sine uxoribus vivere sectæ ipsius dogmate non licebat. Mares ergo & fœminæ sub continentiæ professione simul habitantes puerum & puellam sibi adoptabant, in ejusdem conjunctionis pacto successores suos futuros. Morte præventis quibusque singulis alij subrogabantur, dum tamen duo duobus disparis sexus in illius domus societate succederent. Vtrolibet quippe parente defuncto, uni remanenti usque ad ejus obitum filij serviebant; post cujus mortem etiam ipsi puerum & puellam similiter adoptabant. Nec umquam eis defuit, unde adoptarent, generantibus circumquaque vicinis, & filios suos inopes ad spem hæreditatis alienæ dantibus libenter.* *de Quodvultd. hær.* 87.

Videmus quanta mala, absurda & scandala melioribus quoq; illis seculis, cum quibus feces nostrorum temporum comparari nequeunt, in ecclesiam invexerit præposterum nonnullorum cœlibatus studium, & conatus continendi sive ambitione, sive æmulatione, sive imperito zelo, sive quacumque alia de caussâ ultrà, quàm vires & dona admitterent, progressus. Sine numero & modo passim in cœlibatu magnam hominum partem vivere nec opus est, nec commodè fieri potest. Dona & robur in eam rem necessarium, ut vulgare non est, ita quoq; vulgò non confertur. *Non omnes sunt capaces hujus negocij.* Et *unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius* *Matt.* 19. 11.

 quidem 1.*Cor.*7,7.

quidem ita, alius autem ita. Ergo qui non habitâ captus & doni sui ratione onus neq; necessarium neque viribus accommodum subiere, plerumq; succubuerunt aut impegerunt. Alij enim, quemadmodum diximus, semetipsos exsecuerunt; alij in absurdo, probroso & scandali pleno contubernio vixerunt.

Utriq; malo medicinam facere conata est synodus Nicæna: & quidem, qui violentas manus sibimetipsis inferrent, compescere canone primo. Εἴ τις ἐν νόσῳ ὑπὸ ἰατρῶν ἐχειρουργήθη, ἢ ὑπὸ βαρβάρων ἐξετμήθη, οὗτος μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ. εἰ δέ τις ὑγιαίνων ἑαυτὸν ἐξέτεμε, τοῦτον καὶ ἐν τῷ κλήρῳ ἐξεταζόμενον, πεπαῦσθαι προσήκει. ὥσπερ δὲ τοῦτο πρόδηλον, ὅτι ὑπὲρ τῶν ἐπιτηδευόντων τὸ πρᾶγμα καὶ τολμώντων ἑαυτοὺς ἐκτέμνειν, εἴρηται. οὕτως εἴ τινες ὑπὸ βαρβάρων ἢ δεσποτῶν εὐνουχίσθησαν, εὑρίσκοιντο ἄλλως ἄξιοι, τοὺς τοιούτους εἰς κλῆρον προσίεται ὁ κανών. Dionysij vetus versio ita habet: *Si quis à medicis propter languorem defectus est, aut à barbaris excisus, hic in clero permaneat. Si quis autem seipsum sanus abscidit, hunc & in clero constitutum abstinere convenit, & deinceps nullum debere talium promoveri. Sicut autem hoc claret, quòd de his, qui hanc rem affectant, audentque semetipsos abscindere, dictum sit; sic eos, quos aut barbari aut domini castraverunt, si inveniuntur aliàs digni, tales ad clerum suscipit regula.* E Nicænâ petijt & repetijt Arelatensis secunda, quæ modico post Nicænam intervallo habita, canone septimo: *Si qui se, carnali vitio repugnare nescientes, abscindunt, ad clerum pervenire non possunt.* In eamdem

Can. 21. sententiam canones, qui Apostolici vocantur: Ὁ ἀκρωτηριάσας ἑαυτὸν, μὴ γινέσθω κληρικός· αὐτοφονευτὴς γάρ ἐστιν ἑαυτοῦ, καὶ τῆς τοῦ θεοῦ δημιουργίας ἐχθρός. *Qui semetipsum mutilaverit, non fiat clericus: est enim sui homicida, & divini opificij hostis.* Et mox: Εἴ τις κληρικὸς ὢν ἑαυτὸν ἀ-

Can. 22. κρωτηριάσει, καθαιρείσθω. φονευτὴς γάρ ἐστιν ἑαυτοῦ. *Si quis, qui sit clericus, semetipsum mutilaverit, deponitor: est enim sui homicida.*

Porrò turpe & inverecundum illud, de quo egimus, contubernium prohibuerunt Patres Nicæni canone tertio: Ἀπηγόρευσε καθόλου ἡ μεγάλη σύνοδος, μήτε ἐπισκόπῳ, μήτε πρεσβυτέρῳ, μήτε διακόνῳ, μήτε ὅλως τινὶ τῶν ἐν κλήρῳ, ἐξεῖναι ΣΥΝΕΙΣΑΚΤΟΝ ἔχειν, πλὴν εἰ μὴ ἄρα μητέρα, ἢ ἀδελφὴν, ἢ θείαν, ἢ ἃ μόνα πρόσωπα πᾶσαν ὑποψίαν διαπέφευγεν. Dionysius Exiguus vertit: *Interdixit per omnia magna synodus, non episcopo, non presbytero, non diacono, nec alicui omnino, qui in clero est, licere SUBINTRODUCTAM habere mulierem, nisi fortè aut matrem, aut sororem, aut amitam, vel eas tantum personas, quæ suspicionem effu-*

effu-

effugiunt. Ruffinus sententiam brevibus complexus est. *Ne quis episcoporum cæterorumq; clericorum cum extraneis mulieribus habitet, præterquam cum matre, vel sorore, vel θεία, vel si quæ sunt hujusmodi necessitudinum personæ.* Vox θεία quum sit æquivoca, a Ruffino re[illegible]a est. Alia versio, ipsa etiam vetus, varias significationes conjunxit: *neque ulli clericorum omnino licere habere secum mulierem* EXTRANEAM, *nisi fortè mater, aut soror, aut avia, aut amita vel matertera sit.*

Nempe si clericus extra conjugium vivens sui solatij vel ministerij gratiâ mulierem secum habere cupiat, non permittunt ei Patres nisi conjunctam tali necessitudine, per quam omne scandalum & suspicio evitetur. Sin vivat in conjugio, conjugem suam habet, de quâ nulla quæstio, quippe extra scandali & suspicionis aleam posita. Saltim agitur de muliere, quæ non sit conjux, & tamen ad modum conjugis perpetua vitæ socia & administra; qualis dicebatur συνείσακτ☉ vel ἐπείσακτ☉, Latinis interpretibus *subintroducta, extranea.* Si talem velit habere clericus cœlebs, non habeat aliam, quàm quæ per artissimam cognationem nulli suspicioni sit obnoxia. Fuerunt igitur subintroductæ in domus clericorum sive extraneæ in duplici differentiâ: aliæ consanguinitate proximæ, & propterea à suspicionibus liberæ; aliæ verò nullâ cognatione junctæ, & prorsus extraneæ, quæ etiam posteà appellationem συνεισάκτȣ odiosam imò probrosam fecere, & ad se solas traxere. Uxor aliàs, ut liquet, non est marito extranea: sed quod attinet societatem in vitâ, familiarem consuetudinem & adsiduam cohabitationem, extranea est quæcumq; cognata, soror, imò ipsa mater vel avia. *Derelinquet enim homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ.* Quum igitur subintroductæ & extraneæ prohibeantur, hactenus tamen hæ solæ excipiuntur, quæ suspicionibus caussam non sint præbituræ. Summa huc redit, ut clericus aut uxorem habeat, aut si cœlebs vivere malit, vivat sine scandalo, sine fabula, & commercio ac familiaritate fœminarum penitus careat, nisi forte earum, quas proxima consanguinitas suspicionum probro plene eximat. Hoc sibi velle Patres, & vocabulo συνεισάκτȣ uxorem non significari, atque adeo cum historiâ de Paphnutio canonem hunc tertium non pugnare, sed optimè convenire, nemo dubitare potest homo sanus, qui canonis verba perpenderit, & quæ priscorum doctorum paullò ante pro-

Gen. 2. 24. Mat. 19. 5.

produximus, legerit. Nempe juxta verba canonis, *nulli omnino eorum, qui in clero sunt, συνείσακτον licet habere.* At juxta novatores ipsos aliquibus clericis, minorum videlicet ordinum, licet uxores habere. Συνείσακτος igitur uxorem significare nequit. Verba verò veterum, quæ ex epistola synodi Antiochenæ, Epiphanio, Nazianzeno, Chrysostomo protulimus, adeo sunt plana & diserta, ut nullo interprete egeant; non magis quàm sol in meridie, quum sudum est, ut videatur, lucernâ.

l.1.de cler. cap.20. Nihilominus Bellarminus, *Quomodo cohæret,* inquit, *ista narratio de Paphnutio cum canone tertio concilij Nicæni, ubi prohibetur episcopis, presbyteris, diaconis, ne ullam domi mulierem habeant præter matrem, sororem, amitam?* Optimè cohæret. Canon enim prohibet συνεισάκτους domi habere, qualis uxor non est; & declarat, quasnam vitæ & quotidiani convictus socias extra conjugium sive matrimoniali nexu non copulatas liceat habere domi, sororem videlicet, matrem, amitas & similes extra suspicionem positas. Bellarmino non cedit Baronius: *ann. 325. n.149.* historiam de Paphnutio *ut adulterinam,* ait, *excussimus, utpote quæ cumprimis Nicæno recensito canoni adversari videatur. Nam quum expressè habeantur in eo fœminæ, quibus cum permittuntur clerici habitare, nec de uxore ulla prorsus mentio facta sit, planè ipsa esse explosa conspicitur.* Colligit itaque Baronius uxorem quia inter συνεισάκτους, cum quibus habitare licet, non numeretur, per canonem Nicænum è domo clerici explodi oportere. Quasi verò uxor συνείσακτος sit, aut ulli veterum in mentem venisset uxorem appellare συνείσακτον, & non potiùs unam ab alterâ, tamquam planè diversas imò oppositas, clarè & liquidò distinguerent? Quid de his Cardinalibus, novatorum antesignanis, sedis Pontificiæ fulcris dicemus, vel non dicemus? Si qui Romæ antiquitatis ecclesiasticæ promicondi videri volunt, quæ è veterum scriptis attulimus & porrò etiam adferemus, non legerunt, imperiti sunt; si non intelligunt, stupidi; si legunt & intelligunt, & tamen dissimulant, improbi. Magis tamen apud prudentes rerum æstimatores periclitabuntur de integritate, quàm de eruditione. Sed ubi prolata veritas supplicium, ibi dissimulata purpuram meretur.

Quoniam de συνεισάκτοις agere cepimus, porrò nonnulla, ut omnia plenè intelligantur, adjiciemus. Malum hoc ut vetustum, ita tempore Nicænæ synodi frequens & pervulgatum fuisse videtur: quæ

quæ res Patres, ut canonem sancirent, impulit. In conciliis quinetiam particularibus, quæ utpote œcumenico Nicæno aliquantulum priora antè commemoravimus, Ancyrano videlicet & Illiberitano explodüntur. Ancyrani decimus nonus canon hic est. Ὅσοι παρθενίαν ἐπαγγελλόμενοι, ἀθετοῦσι τὴν ἐπαγγελίαν, τὸν τῶν διγάμων ὅρον ἐκπληρούτωσαν. τὰς μέντοι συνερχομένας παρθένοις τισὶν, ὡς ἀδελφὰς, ἐκωλύσαμεν. Vetus versio reddidit: *Quotquot virginitatem promittentes irritam faciunt sponsionem*, contracto scilicet matrimonio, *inter bigamos censeantur*. Bigami qui verè veteribus fuerint, suprà ostendimus: & *pag.32. & seqq.* observari potest, non rescindi matrimonium talium, deficientium puta ab incepto continentiæ, ut hodie apud Pontificios fit, sed ob levitatem & non servatam promissionem canonicam pœnam imponi. Sequitur de συνεισάκτοις: *Virgines autem, quæ conveniunt cum aliquibus tamquam sorores, habitare prohibemus*. Illiberitani canon vigesimus septimus talis est: *Episcopus vel quilibet clericus alius aut sororem, aut filiam virginem dicatam Deo tantum secum habeat: extraneam verò nequaquam secum habeat*.

Liber de singularitate clericorum, quem Cypriani operibus adjungi suprà diximus, circa tempora Nicænæ synodi scriptus & to- *pag.164.* tus in eo occupatus est, ut à consortio συνεισάκτων clericos deterreat & abstrahat. Auctor ait se divinitùs admonitum & propter istiusmodi fœminarum cum clericis commorationem severè correptum ad scribendum accessisse. Videtur itaq; episcopus, cui aliorum cura & inspectio incubuerit, fuisse. Videtur etiam ante Nicænam synodum scripsisse: cujus conjecturæ argumentum inde capio, quòd in suam rem auctoritate synodi, quæ aliàs post eam scribenti præstò fuisset & plurimum ponderis habuisset, non utatur. Eum verò non de conjugibus sed citra conjugium introductis sive adscitis mulierculis agere, harumque consortium prohibere ipsissima, quæ adscribemus, auctoris verba planum facient. *Quòd si mulier de viro* *num.6.* *suo nata neque hodie ipsum, cui jungitur, tentat, quantò magis illa quæ copulatur nulla lege conjuncta? Et si illi, qui duo sunt in carne unâ concreti, tentationibus mutuis invicem pungunt, quid facient hi, qui in unâ carne nec nati nec juncti sunt? — Quid est nunc, quod in hac conjunctione delectet, in quâ sunt solæ pugnæ? aut quæ utilitas favet, ubi non sunt officia conjugalia, quando nec ipsa possunt esse secura?* Ipsum quoque conjugium, inquit, suas etiam difficultates & molestias habet: quas itaque

non habeat conversatio cum fæminâ citra conjugium? *Causale est*, id est, caussam & occasionem molestiæ præbet *omne quod fæminæ est, & copulatio ejus semper infesta est. Fœdere suo magnas molestias præ-*
Num.7. *stat; & cui adhæserit contra fas, insanabilem ingerit plagam.* Porro: *Volo scire, quæ sit affectio ista communis, quæ morbi dissensio semper ambigua, quæ propositum suum nutantibus consiliis impugnando conturbat. Ut quid sibi adhibuit mulierem, qui ducere contemsit uxorem. Omnis qui non manducaverit carnem, ut quid habitationem suam carnis apparatibus replet? Et qui non biberit vinum, quid bibendi oblectatione perfruitur? Quasi non aliquotiens videndo nec gustando copiâ esculentorum animus pascitur, & vini odoriferi solâ fragrantiâ suscitatur sæpius animus. Quid per hypocrisin vult ab omnibus abstinens dici, & in secreto carnibus & ebrietate distendi? Habent multi divitias quas suis usibus negant, sed pro cupiditate conservant, quibus si nulla cupiditas inhæsisset, nec cupiditatis insignia possiderent. At verò quia cupiditate possessi sunt, perfruuntur animo quod usu non tangunt. Ita is qui despexit vinculum nuptiarum, & aliter vinculis fæmineis obligatur, quamvis nullo concubitu misceatur, desiderio tamen, visu, colloquio, conjunctione semper oblectatur. Nam si desiderium fæminæ non haberet, numquam fæminam suis oblectamentis assumeret. Immo verò insuper mihi suspectum placitum dedit qui non legitimam duxit, & legitimam recusavit: nisi fallor, in publico argumentatus est hominibus promittere sanctitatem, & in occulto sine uxore non esse. Duo argumenta sanctitatis & libidinis hinc & inde miranda sunt, quæ utraque invicem tegunt, & utraque invicem produnt. Ingeniosus eunuchus & mœchus invidet sibi dum consulit, & dum quærit utrumque, neutrum facit, ut sanctus minimè deputetur, qui non verâ*
1.Cor.7,27 *conjunctione perfruatur, quum Paulus Apostolus dicat: Alligatus es uxori? ne quæsieris solutionem: solutus es ab uxore? ne quæsieris uxorem. Sed consentio non esse castitatis hujus pudicitiam violatam, suspiciosis tamen malam porrigit famam, & pudicitiæ bonum frustra intrinsecus laborioso agone custodit, qui illud forinsecus efficit infamari, destruens magisterium Pauli providentis*
1.Cor.10, *pariter & monentis: Ut quid, inquit, libertas mea judicatur ab infideli con-*
29. *scientia? Si ergo gratiæ participo, ut quid blasphemor pro eo quod gratias ago? Pejus est quàm mœchia, continentiam ducere criminosam, & infamem facere sanctimoniam. Blasphemiam ingerit religioni quam colit, qui quod confitetur, non ante omnes impleverit, ne Christianitas credatur esse fallacia, & mœchatio videatur esse sanctitatis velamento vestita.*

Deinceps objectiones aliquas proponit & solvit, inter cæteras hanc

hanc quoque: *Quisquam malignus obsequutor ad dictum Apostoli Pauli* num.12. *confugiet dicentis: Onera vestra sustinete invicem, & sic implebitis legem* Gal.6,2. *Christi. Non hæc sunt onera quæ Paulus Apostolus imperat subvehenda, sed ut tolerantes nosmetipsos discordia nulla discernat, & in tentationibus constitutis fratribus mutua præbeamus auxilia; non ut ipsi nobis tentamenta per fœminas procuremus, sed ut tentamentorum magis pondera sublevemus, quum sciat quale sit sanctitatis jugum, quod vix singulare portetur. De quo non solùm ipse, sed & Dominus noluit certum definire præceptum dicens; Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est: & iterum; Qui potest capere, capiat.* Matt.19,11 *Si ergo difficilè singulariter* (ab homine solitario & extra fœmineum commercium degente) *magnitudo istius ponderis toleratur; quomodo tolerabitur, si geminatis ponderibus prægravetur? Et si singulares* (solitarii) *penè omnes vix durant carnales insidias sustinere; quid faciunt illi, qui ex utroque latere gladiis impendentibus non cunctantur incumbere? Plus dico, Si mariti & uxores desideria conjugalia quotidie gerentes sibi non sufficiunt; quid agunt illi, qui ad augendas impugnationes fœminis,* citra conjugium videlicet, *sociantur? — Semel dixerim, omnis inconveniens sodalitas mulierum gluten est delictorum & viscum toxicatum, quo diabolus aucupatur.*

Ex his igitur & aliis horum similibus per totum librum sparsis manifestissimum est auctorem contra conjuges clericorum non disputare, sed contra extraneas & citra conjugii legem adscitas suspectasque mulierculas. Has, inquam, clericorum consuetudine arcet & domibus eliminat; conjuges verò minimè, quod etiam ista sub finem libri verba clarè declarant: *Si quis habet matrem, vel filiam,* num.47. *vel sororem, vel CONIVGEM, vel cognatam; sic habeat, ut nulla ancilla intersit, neq; aliqua ingrediatur extranea, ne ad hoc videatur tenere proximas suas, ut ipsarum caussa liberè sibi adhibeat alienas.* Ecce clerico domi suæ conjugem habere apertè permittit. Excipere tamen & eludere conatur Bellarminus. *Loquitur*, inquit, *de conjuge* l.1.de cler. *quæ simul voverit continentiam. — Alioqui si Cyprianus uxorem clericis* cap.19. *concederet, quâ uti liceret, pugnaret cum toto suo libro, & cum ipso titulo, De singularitate clericorum.* Scopus libri est, ut pridem diximus & ex ipso patuit, arcere adscititias suspectas fœminas, non conjuges: & *singularitas*, quam titulus præfert, intelligitur ejusmodi, *quam, ut* auctor ipse loquitur, *non solum conscientia sua nullis sordibus maculet,* num.43. *sed etiam nullæ opiniones suspectæ pluralitatis infament.* Singularitas itaque

que clericorum, quam auctor intendit, non excludit quamvis pluralitatem, hoc est, familiarem cum aliis hominibus, etiam fæminis, conversationem; sed saltim suspectam. Pluralitatem enim, sive familiaritatem & conversationem, cum matre, filiâ, sorore proximâq; aliquâ cognatâ, quemadmodum etiam canones conciliorum faciunt, permittit: nempe quia ea suspecta non est. Cum conjuge verò omnium minimè suspecta est.

Putidum autem est, quod eum Bellarminus dicit *loqui de conjuge, quæ simul voverit continentiam.* Talem si intellexisset, expressisset utique. Talem verò cum marito in eâdem domo familiariter versari, absurdum fuerit & verè cum toto libro ejusq; scopo pugnaverit. Caussæ quare cum fæminis habitare cœlebs sive continens non debeat, duæ præcipuæ sunt & ab hoc auctore maximè urgentur; Una, ne convictu isto, adspectu, adloquio tentetur sive irritetur & ad libidinem provocetur. *Nam si modò, ait, putamus nos intentabiles esse muliebribus jaculis, quid ergo restat cœlestibus regnis? — Nec quisquam sibi proponat & dicat; habere volo quod vincam: hoc est enim dicere; vivere desidero sub ruinâ. — Quod si aliquis dicit, Captivum teneo adversarium meum, cui semper insultem, videat, ne fortè adversus eum captivus incipiat prævalere. Numquam securus cum thesauro latro tenetur inclusus: nec intra unam caveam habitans cum lupo tutus est agnus.* Item: *Duæ faculæ junctæ simul ambæ accenduntur.* Altera caussa est, ne suspicio exoriatur, eos qui continentiam promiserint & præ se ferant, continentiam non servare, sed saltim simulare. Jam pone duos conjuges mutuo consensu continere, & continentes haberi velle; ut domiciliis sejungantur & familiari convictu abstineant utraq; caussa eos magis, quàm alios ullos, urgebit. Quum enim mutuæ consuetudini pridem adsueverint, domestica conversatio longè faciliùs illos, quam alios inexpertos & inadsuetos, accendet. Et si, qui conjuges hactenus fuerunt & conjugio usi sunt, pergant unà esse, conversari, domum adm inistrare, non immutatâ in talibus pristinâ familiaritate; quomodo vulgus in cæteris immutatam esse & ad consuetudinem matrimonialem numquam eos redire sibi persuadebit? Erant iis temporibus, ut etiam è Tertulliano supra ostendimus, qui inter se pari consensu matrimonii debitum tollerent. Non erat id quidem sacris ministris vel proprium vel necessarium: hoc enim nemo veterum dicit: sed ex utrolibet Christianorum ordine

num.4.
num.11.
num.22.
num.24.
pag.150.

dine nonnulli, quibus ita videbatur, ſive laici ſive clerici eam vitæ rationem inibant. Divertiſſe verò illos ab invicem, nec amplùs communi habitaculo uſos eſſe noſter auctor teſtatur. *Quum vi-* num.35.
deam, inquit, *de Chriſtianis pleroſque* (multos) *maritos pariter & uxores continentiam deſtinantes domicilia ſingularia magis eligere, ut conſenſum omnium votorum ſine irritatione præſentiæ & concordante ſeceſſu valeant obtinere: & eunuchi noſtri non durant ſine fœminæ ſodalitate dormire? Apud illos amor conjugalis continentiæ amore penſatur: & apud ſpadones cohabitatio fœminæ numquam poteſt habere faſtidium? — Ecce vera dilectio, quæ in conjugalitate dividit, ut in caſtitate conjungat. Ecce ſancta dilectio, quæ conjugibus ad communem laudem inducit abſentiam. Hi pro certo ſeſe inſeparabiliter diligunt, qui, ut triumphos ſibi inſerant, a ſeipſis diſcedunt, quibus nec crimen, nec natura, nec lex, nec Dominus, nec Apoſtolus poteſtatem unius* conſortis *interdixit aut tulit; ſed pro tuendis paribus votis ſemotâ unitate abſentari caritas perſuaſit.* Obſerva nullam omnino iis temporibus fuiſſe legem, quâ conjuges quicumque eſſent, ſive laici ſive clerici, commercio matrimoniali abſtinere juberentur: eos verò qui ſuâ ſponte pari conſenſu abſtinuerint, à familiari itidem cohabitatione, convictu & converſatione abſtinuiſſe.

Et ſanè poſito, quòd conjuges continere & continentes haberi voluerint, ita fieri oportuit. Gregorius Nazianzenus verſibus *πρὸς τοὺς ἐν κοινοβίῳ μοναχούς:*

——κέλομαι δὲ ἐνθάδε χάσμα μέγιστον
Ἑστάμεν, ὡς κεν ἔωσι διαστατὸν εὐσεβέοντες
Ἀνέρες ἠδὲ γυναῖκες, ὁμὸν κλέος οἶον ἔχοιεν.

Id eſt, *jubeo maximam voraginem interjici, ut qui ſe pietati devoverunt viri atque fœminæ diſtinctis ſedibus degant, & ſolam gloriam communem habeant.* Si viros & fæminas continentes, ſed nullo anteà conjugio copulatos, ita disjungi oportet; multò magis conjuges continentiam profeſſos. Sicut enim jura matrimonii ſibi in omnibus conſtantia ſuſpicionem excludunt, non tantùm quò ad conjuges ipſos, verum etiam quò ad perſonas domeſticis uſibus neceſſarias: nam conjugibus fas eſt mutuâ conſuetudine frui; &, ubi præſtò eſt uxor, ibi domi eſſe ancillas (de quibus quod monet auctor, aut abundans cautio eſt, aut ad ſolas matris, ſororis & ſimilium ancillas referri debet) non ſolet fabulis cauſſam præbere: ita ſi juribus

matrimonii per continentiæ professionem derogetur, & nihilominus unà habitent, nulli magis suspicioni erunt obnoxii, quam conjuges. Si dixeris ipsam continentiæ professionem sive votum ut periculum ita quoq; suspicionem & scandalum removere; mox quæram, quur non in aliis nullo matrimonio junctis itidem removeat, & quur non vir & puella post emissa continentiæ vota unà esse permittantur? nam si votum efficit, ut tutò & sine suspicione conjuges cohabitent, multò magis in viro & fœminâ non-conjugibus idem præstabit: aut si non in his, multò minùs in illis. Inde itaque Patres Trullani episcopos, quos ab uxoribus abstinere volunt, cum iisdem habitare non permittunt. Canon videlicet XLIIX. ita habet: *Uxor ejus, qui ad episcopalem dignitatem promotus est, communi sui viri consensu prius separata, postquam in episcopum ord[illegible]us est ac consecratus, monasterium ingrediatur procul ab episcopi habitatione exstructum, & episcopi providentiâ fruatur.* Sic etiam postea apud Latinos Alexander tertius: *Nullus conjugatorum est ad sacros ordines promovendus, nisi ab uxore continentiam profitente fuerit absolutus.* Item, *prohibemus ne uxoratum præsumatis in episcopum ordinare, nisi uxor prius professa continentiam sacrum sibi velamen imponat & religiosam vestem adsumat.* Dubium nullum est, quin professio ista continentiæ segregationem a marito, imo ingressum monasterii secum trahat. Et sanè neminem maritum ad sacros ordines hodie Pontificii admiserint, nisi uxorem ab eo separaverint, vel etiam in monasterium truserint. Breviter, Qui conjuges simpliciter & semper continentes esse & videri velit, non potest prudenter & citra absurditatem, ut unà maneant & consuetâ quotidianâ familiaritate utantur, permittere. Hinc itaque colligo, quum hactenus in ecclesiâ catholica nulla constitutio, nullus canon inveniatur, per quem clerici mariti à suis uxoribus segregentur vel una habitare & vitam transfigere prohibeantur; sed in contrarium occurrant adsiduæ & indivulsæ, ad usque mortalis vitæ finem, cohabitationis exempla, (ut canonem ex Apostolicis appellatis sextum nunc taceam) quorum aliqua jam prolata fuerunt, aliqua proferentur postea: hinc, inquam, colligo, nullam quoque primis hisce seculis constitutionem fuisse, nullum canonem, & ne receptum quidem morem, per quem clericis maritis perpetua & omnimoda continentia imponeretur. Quomodo enim, quæso, clericum cum uxore, cujus consuetudini adsueverit, siquidem ab eâ in posterum sem-

de convers. conjug. c. 5. & 6.

per

per & simpliciter abstinere debeat, habitare permittant, qui, propter periculum & scandalum, alterius extraneæ, cum quâ alias nulla intercesserit consuetudo, familiaritatem tantopere interdicunt? Et hæc notare voluimus ad librum de singularitate clericorum; quo ipsis συνεισάκτυς suspectas mulierculas adimi, uxores autem permitti ex re & vero adfirmamus.

Easdem severè & sub pœnâ cùm clericis tum laicis interdicit concilium Carthaginiense, quod primum appellatur, Nicæno viginti circiter annis posterius, cujus canone tertio ista legimus: *Gratus episcopus* Carthaginiensis & synodi præses *dixit: Et illud præcipuè, si videtur vestræ dilectioni, cavendum est, ut pastoris cura, quantum debet & potest regularis providentia, præmoneat, ut nullis liceat ab affectu abstinentibus carnali apud extraneas pariter commorari. Occasiones enim amputandæ sunt peccatorum, & tollendæ omnes suspiciones, quibus subtilitas diaboli sub prætextu caritatis & dilectionis incautas animas vel ignaras irretire consuevit. Nullus igitur, nullaq; sanctimoniæ & virginitati deserviens, propter blasphemiam ecclesiæ, si vobis placet, in unâ domo cum extraneis penitus commorari debet. Universi dixerunt, Qui nolunt nubere, & pudicitiæ meliorem eligunt partem, hæc vitare debent: & non solùm non habitare simul, sed nec habere ad se aliquem accessum. Hoc ergo & lex jubet, & sanctitas vestra commendat, ut in singulis conciliis statutum est. Gratus episcopus dixit: Ergo persuasio interdum prudentes solet arcere à peccatis, dum imprudentes debet metus hujuscemodi constringere, si sanum consilium respuunt, & salutare mandatum. Si ergo laici sunt, post commonitionem si contempserint, à communione separentur.* (Addendum sine dubio, quod incuriâ librariorum excidit, & solet aliàs in talibus addi, *Si clerici, deponantur.*) *Universi dixerunt, Placet.* Et canone quarto: *Si videtur vobis, pari sententiâ teneantur etiam hi, qui cum viduis commorantur, & nullâ secum germanitate conjuncti sunt. Universi dixerunt, Iuxtà viduos & viduas eadem lex manet & sententia.*

Hac ipsâ de re extat epistola canonica Basilii magni ad Gregorium, vel, ut aliæ editiones legunt, Peragorium presbyterum, quem propter συνείσακτον, cum quâ septuagenarius habitabat, & jussus abdicare, tergiversabatur, sanctus Basilius officio, donec pareat, prohibet. Eam hic appono integram, quemadmodum à Gentiano Herveto latinè conversa extat in codice canonum, quem unà cum Nomocanone Photii & commentariis Theodori

Balſamonis hic ipſe Hervetus edidit. *Legi tuas litteras cum omni patientia & longanimitate, & miratus ſum quomodo quum poſſes per [illegible] ipſas nobis breviter & facilè reſpondere, in iis quidem quorum accuſatus perſiſtere malueris, prolixa autem oratione, quæ ſunt immedicabilia, curare volueris. Nec primi, nec ſoli, ô Gregori, ſtatuimus, ne mulieres cum viris cohabitarent: ſed lege canonem qui à ſanctis patribus noſtris Nicææ editus [illegible], qui apertè prohibet, ne ſint introductitiæ.* φανερῶς ἀπηγόρευσε συνεισάκτους μὴ εἶναι. *In hoc autem ſitum eſt cœlibatus decus & honeſtas, quod ſeparatus ſit à conſuetudine & conſortio mulierum. Si quis enim verbo profitens, revera ea faciat, quæ qui cum mulieribus cohabitant, apertè oſtendit ſe virginitatis quidem laudem nomine tantum proſequi, ſed à turpi voluptate non recedere. Tanto magis ergo oportebat te noſtræ poſtulationi facile acquieſcere, quòd dicis te ab omni corporali perturbatione liberum. Neq; enim credo eum qui ſeptuaginta annos natus eſt cum muliere animi perturbatione commotum habitare: nec tamquam propter turpem aliquam actionem, quæ facta fuerit, ſtatuimus ea quæ ſtatuimus: ſed quia ab Apoſtolo docti ſumus fratri non eſſe ponendum offendiculum vel ſcandalum. Scimus autem quod id quod rectè & ſanè fit ab aliquibus, erit aliis occaſio ad peccatum: ea de cauſſâ decrevimus, ſanctorum patrum conſtitutionem ſequentes, ut à muliere ſepareris. Quid ergo chorepiſcopum incuſas, & veteris ſimultatis recordaris? Quid autem nos inſimulas, quod aures ad admittendas calumnias faciles præbeamus, non autem te ipſum, qui à conſuetudine cum muliere non potes recedere? Ejice eam à domo tua, & ſtatue ipſam in monaſterio, ſit illa cum virginibus, & viri tibi ſerviant. ne nomen Dei per vos blaſphemetur. Quamdiu hæc feceris, myriades verborum quas ſcribis in epiſtolis, nihil tibi proderunt Sed ocioſus* (ſuſpenſus ab officio & adminiſtratione ſacrorum) *morieris, Deoq; reddes rationem tui otii: ſin autem non correctus auſus fueris ſacerdotium apprehendere, eris toti populo anathema, & qui te ſuſceperint, erunt in omni eccleſia abdicati.* Hactenus epiſtola ſancti Baſilii: nunc etiam è Balſamonis ad eam commentario nonnulla ſubjungo. *Gregorius quidam presbyter habebat quamdam mulierculam ei inſervientem. Quod quum ſanctus intellexiſſet, petivit à presbytero ut mulierem domo ſuâ expelleret. Is verò ad ipſum de ea re ſcripſum defendens reſcripſit. Magnus quoque Baſilius reſcripſit ad presbyterum. Eſt autem veriſimile presbyterum in ſuâ epiſtola ſanctum rogaſſe, ut litteras cum longanimitate legeret, ad quem reſcripſit pater, Cum omni longanimitate tuas litteras legi, & admiratus ſum, quod quum poſſes per res breviter reſpondere, ſcilicet per mulieris amandationem;*

nem; in iis quorum accusaris, rebus scilicet ipsis propter quas accusatio instituta est, permanes: verbu autem te defendu. Deinde dicit, Nos nec primi, nec soli statuimus, ne mulieres cum viris scilicet sacratis cohabitarent, sed lege canonem synodi Nicænæ, qui prohibuit ne sint introductitiæ. Eas autem introductitias appellat tertius dictæ synodi canon, quæ introducuntur in ædes sacratorum hominum, qui uxores non duxerunt, & cum eis cohabitant. Qui autem cœlibatum professi sunt, laudem, & gloriam ob continentiam habebunt, si a mulieribus separentur. Si quis autem virginitatem profiteatur, cum mulieribus verò cohabitet, habet solum nomen, non autem & rem ipsam. His auditis audiat nunc, quæso, lector, quid scribat & quomodo epistolam, quam recitavimus, accipiat & applicet Baronius. *Est*, inquit, *Anno 58. num. 20.* *ejusdem veritatis*, scilicet quòd sacris ministris non liceat uxores habere, *egregius assertor Basilius, qui scribens ad Peragorium, quem licet decrepitæ ætatis sacerdotem, quòd presbyteram nempe uxorem suam, quam presbyter cooptatus jussu canonum reliquerat, rursus in domum admisisset, gravissimè increpavit, excommunicationem, nisi eam dimitteret, acriter comminatus.* Hæc conditor annalium; quæ unusquisque, cui sanum sit sinciput, cum Basilii verbis contendere poterit, & ab hoc exemplo quâ fide sive potiùs quantâ perfidiâ annales ecclesiastici Romæ scribantur, discere.

Adjicimus nunc rescriptum imperatorum Honorii & Theodosii junioris, quod ex canone Nicæno derivatum in utroque codice legitur sub titulo de Episcopis & clericis; & in Theodosiano quidem legem facit XLIV, in Justinianæo XIX. *Eum qui probabilem seculo disciplinam agit, decolorari consortio sororiæ appellationis non decet.* (Nempe non decet de eo posse dici, quod de Themisone Martialis: *Quare non habeat, Fabulle, quæris uxorem Themison, habet sororem.* Sororiam appellationem inter ἐρωτικὰς fuisse: vide in tertio Antiquarum lectionum apud Lipsium.) *lib. 1. epig. 20.* *Quicumque igitur cujuscumque gradus sub fin. sacerdotio fulciuntur, vel clericatus honore censentur, extranearum sibi mulierum interdicta consortia cognoscant; hac tantùm facultate concessâ, ut matres, filias atq; germanas intra domorum suarum septa contineant: in his enim nihil sævi criminis existimari fœdus naturale permittit. Illas etiam non relinqui castitatis hortatur affectio,* (quia videlicet juxta Paphnutium congressus cum legitimâ uxore castitas est) *quæ ante sacerdotium maritorum legitimum meruêre conjugium: neq; enim clericis incompetenter adjunctæ sunt, quæ dignos sacerdotio viros suâ conversatione fecerunt.*

Distinguitur manifestò inter legitimas conjuges, & illegitimas sorores sive extraneas mulieres: illarum consortium, utpote castum, permittitur; hæ, ut merentur, penitùs exploduntur. Constitutio ista edita fuit sub extremam ætatem Hieronymi; cujus tempore malum illud frequens fuisse ex ipsius de vitando suspecto contubernio
epist. 47. epistolâ potest intelligi, *Retulit*, inquit, *mihi quidam frater e Galliâ, se habere sororem virginem, matremq; viduam, quæ in eadem urbe diversis habitarent cellulis, & vel ob hospitii solitudinem, vel ob custodiendas facultatulas, præsules sibi quosdam clericos adsumsissent.* Qualis virgo fuerit, & qualis contubernalis clericus, ibidem describit, illa videlicet *annos nata vigintiquinque*, iste *adolescens necdum benè barbatulus.* Pervulgata fuisse ejusmodi contubernia indicium facit, scribens *aut rarum aut nullum esse, qui sub hujus culpæ reatum non cadat.* Et objectionem occupans, *Quid igitur? scelus est sancti viri habere contubernium?* respondet, *Obtorto collo me in jus trahis, ut aut probem quod nolo, aut multorum invidiam subeam.* Multi igitur, imò plurimi culpæ isti obnoxii; quæ quàm difficulter eradicari potuerit repetita sæpiùs interdicta arguunt. Justinianus imperator eadem de re sanxit no-
cap. 19. vella CXXIII, inserto propemodum verbotenus Nicæno canone: *Presbyteris & diaconis & subdiaconis & omnibus in clero conscriptis*, lectoribus puta, cantoribus & reliquis minorum ordinum, *non habentibus uxores secundum sacros canones*, id est, quales sacri canones habere permittunt, non repudiatas scilicet ab aliis viris, nō inhonestas aut sinistræ famæ, (sic verba, *secundum sacros canones*, si præcedentibus jungantur, quod tamen fortè necessarium non est, accipienda fuerint) *interdicimus etiam nos secundum sanctarum regularum virtutem*, jungentes auctoritati ecclesiasticæ imperatoriam, *mulierem aliquam in domo propriâ superinductam habere*, γυναῖκα τινα ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ ἐπείσακτον ἔχειν, *tamen citra matrem aut sororem aut filiam & alias personas, quæ suspicionem effugiunt. Si quis autem absque hac observatione mulierem in sua domo habet, quæ potest ei suspicionem inferre, & semel & secundo a suo episcopo aut a suis clericis admonitus, ne cum tali muliere habitaret, ejicere eam de sua domo noluerit; aut accusatore apparente approbetur inhoneste cum muliere conversari: tunc episcopus ejus secundum ecclesiasticos canones de clero eum amoveat, curiæ civitatis, cujus clericus erat, tradendo. Episcopum vero nullam penitus mulierem habere, aut cum ea habitare permittimus. Si autem probetur nequaquam hoc custodiens, episco-*

patu

pœtu projiciatur: ipſe enim ſe oſtendit indignum ſacerdotio. Subſequutis ſæculis eaſdem ſuſpectas mulierculas domibus clericorum ejici juſſit Trullana ſynodus canone V; Nicæna ſecunda canone XIIX; Agathenſis canone X; Aquisgranenſis canone XXXIX. Sanctionem Honorii Theodoſiique imperatorum totidem propemodum verbis repetunt leges Bojariorum, titulo XII. Quæ ſuis ſingula locis poſſunt videri.

Colophonem imponat Elias metropolites Cretæ, cujus reſponſa nonnulla in tertio libro juris orientalis ab Enimundo Bonefidio editi leguntur. Quæſierat ex eo quidam Dionyſius monachus, πῶς δεῖ καλεῖν τὸν μετὰ τὴν τελευτὴν τῆς ἐκ πρώτου γάμου συναφθείσης αὐτῷ συνεισάκτῳ συνοικοῦντα, καὶ ταύτῃ συμμολυνόμενον. τὸ αὐτὸ δὲ καὶ μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τῆς ἐκ δευτέρου ἐπὶ συνείσακτον ἀποκλίναντα. καὶ εἰ τὸν μὲν, δίγαμον, τὸν δε, τρίγαμον· ἢ πόρνους ἁπλῶς. *quomodo oporteat appellare eum, qui poſt obitum ſuæ ex primo matrimonio uxoris cum introductitiâ habitet & inquinetur: item eum, qui poſt obitum uxoris ex ſecundo matrimonio ad introductitiam divertat: num illum digamum, hunc trigamum, an ſcortatores ſimpliciter.* Iſta verò in clericum cadere non poterant, cui ex eorum temporum diſciplinâ ſecundum vel tertium matrimonium contrahere non licebat. Videmus itaque mulierculas etiam illas, quæ laicis præter decorum & fas cohabitarent, συνεισάκτους dictas fuiſſe. Reſpondet autem Elias: Καὶ σοῦ θαυμάζω τὴν σύνεσιν, ὅπως περὶ τῶν οὕτω πρόδηλον ἐχόντων τὴν διαφορὰν, ὡς περὶ ἀδιαφόρων, ἐρωτᾷν προήχθης· ὅτι πολλή τις ἡ τῶν διγάμων πρὸς τοὺς πόρνους διαφορὰ, καὶ τούτων αὖθις πρὸς ἐκείνους. ὅπερ ἅπασι πρόδηλον. καὶ μάλιστα τοῖς μὴ παρέργως ἀκούουσι τοῦ μεγάλου ἀποστόλου, ὃς τὴν μὲν διγαμίαν οἰκονομικῶς παραχωρῶν εὕρηται. τὴν πορνείαν δὲ οὐδαμῶς. ᾧ δὴ στοιχῶν καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, οὕτω πως φησὶν ἐν τοῖς ἱεροῖς κανόσιν αὐτοῦ, Ἡ ἐν χηρείᾳ ἐξουσίαν ἑαυτῆς ἔχουσα συνοικεῖν, ἀνέγκλητός ἐστι· τοῦ ἀποστόλου λέγοντος, Ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι· μόνον ἐν Κυρίῳ. Τοῦτο δε προσέθηκε, τὰς πορνικὰς κωλύων συμπαθείας καὶ συναφείας, ὁποῖαι δὴ καὶ αἱ τῶν συνεισάκτων. καὶ ἡ μὲν διγαμία εὐχῆς ἀξιοῦται, ἡ πορνεία δε οὐδαμοῦ. ἢ γὰρ ἂν οὐ πορνεία ἦν. καὶ ἡ μεν πορνεία (καθὼς φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος) οὔτε γάμος ἐστὶν, οὔτε γάμου ἀρχή· ἡ δὲ διγαμία, ὅτι γάμος, καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος φανερόν. *Miror equidem, quid in mentem tibi venerit, ut de his perſpicuè adeo diverſis, tamquam non diverſis quæſiveris, quum magna ſit digamorum à ſcortatoribus differentia, & horum vi-*

cissim ab illis. Quod omnibus est manifestum: inprimis verò non perfunctoriè audientibus magnum Apostolum, qui digamiam quidem certâ ratione permisisse deprehenditur, scortationem vero nequaquam. Cui congruens magnus Basilius in suis sacris canonibus dicit; Quæ in viduitate potestatē sui ipsius habet, ut nubat, extra crimen est, Apostolo dicente, Si maritus mortuus fuerit, libera est ut nubat cui velit, modò in Domino. Hoc autem addidit, scortatorios affectus & congressus prohibens, quales sanè etiam sunt introductitiarum. Et scortatio quidem, (quemadmodum magnus dicit Basilius) nec matrimonium est, nec matrimonii initium: quòd autem digamia matrimonium sit, ex ipso quoq; ejus nomine manifestum.—καὶ ταῦτα περὶ διαφορᾶς γάμων τε καὶ πόρνων, μεθ' ὧν δὴ τάττονται καὶ οἱ συνεισάκτοις συνοικοῦντες. *Et hæc de differentiâ nuptiarum & scortatorum, quibus accensentur etiam illi, qui cum introductitiis habitant.*

Hæc ita ex antiquitate depromta & in unum cumulum coacta oculis lectorum subjicere voluimus, ut constet & vel manibus palpetur ejusmodi συνεισάκτους, subintroductas, adscititias, extraneas, dilectas & sorores nullo matrimonio iis, cum quibus habitarent, junctas fuisse, ne quæ in has à priscis patribus & conciliis dicuntur, adversus legitimas conjuges torqueantur, aut quæ scortationibus pœnæ decernuntur, sacrosanctis nuptiis fraudi sint: atque adeo ut constet ab œcumenicâ primâ synodo conjugium clericis permissum fuisse, & historiam Paphnutii cum canone Nicæno tertio optimè convenire, & à summâ vel inscitiâ vel impudentiâ profectum esse,
Anno 58. num. 21. quod scribit Baronius, *sacrum Nicænorum Patrum consessum à contubernio clericorum edito canone uxores exclusisse.*

Extrema nihilominus molitur, ut ex oculo hodiernæ Romanæ ecclesiæ hanc sudem amoliatur. *Certe,* inquit, *si velimus Socratem & Sozomenum* (& quot etiam alios præter hos, ô Baroni?) *non esse mentitos, de illis tantummodo totam illam agitatam esse controversiam dicendum est, qui quum ordinarentur inviti, contestati essent, non posse se*
pag. 167. *continere.* Et sic etiam Ancyranum canonem decimum, suo superiùs loco productum, depravare nititur. Mireris meritò Baronium cùm hîc, tum alibi sæpissimè, quæ manifestissima sunt & omnium oculis exposita, non videre; contra, quæ nusquam apparent, cernere. De invitis ad ordines adscitis neutrubi ullum verbum. Si eos intellexissent Patres Ancyrani, expressissent utique. Neque enim adeo infantes fuisse censendum est, ut sensa animi efferre nequiverint.

Con-

Contrà manifestò: Διάκονοι, ὅσοι καθίστανται, *Diaconi quotquot ordinantur.* Quod etiam attinet historiam de Paphnutio, oppono commento cerebri Baroniani clara verba cùm aliorum, tum Gelasii, superiùs producta, nec hîc repetenda: oppono rationes, quibus utitur Paphnutius, concludentes simpliciter de quibuscumque conjugatis clericis, sive volentibus sive invitis ad ordines assumtis. *Ajo*, inquit, *honestam castitatem esse cujusque cum legitimâ suâ uxore congressum. Non igitur separate quam Deus conjunxit, & quam semel quispiam adhuc lector, aut cantor, aut laicus duxit.* Oppono denique, quòd si persuasum habuissent Patres sive Ancyrani, sive Nicæni, Apostolicam legem esse, ne quis clericus uxore suâ utatur; potiùs quàm Apostolicam legem migrassent, ordinationes invitorum sustulissent, & neminem nisi volentem initiari permisissent. Quam igitur obscurando soli induxerat Baronius, levi momento impulsa *Scindit se nubes & in æthera purgat apertum.*

Interim, dicent Pontificii, ex hac ipsâ historiâ constat & manifestum est, constitutis in sacro ministerio non licuisse ad nuptias transire sive matrimonium contrahere; & id ipsum tam Paphnutio, quàm Patribus Nicænis probari. Paphnutio quidem magnopere probari non apparet. Dixit ἀρκεῖσθαι τὸν φθάσαντα κλήρου τυχεῖν, μηκέτι ἐπὶ γάμον ἔρχεσθαι, κατὰ τὴν τῆς ἐκκλησίας ἀρχαίαν παράδοσιν, *sufficere, si, qui in clerum ante contractas nuptias adlectus sit, posteà non contrahat juxta antiquam ecclesiæ traditionem.* Apostolicam non dicit, sed ecclesiasticam traditionem: & sufficere eousque amore cœlibatus progressam esse ecclesiam, ut licentiam contrahendarum novarum nuptiarum clericis ademerit, non esse progrediendum ulteriùs ad auferendum ipsum conjugium & usum conjugii. Quasi dicam, Sufficit ordinarias, quas hodie vocant, contributiones juxta consuetudinem militarem miseros homines pendere; nec penitùs facultatibus exui oportere, aut etiam insuper vapulare. Μὴ βαρύνετε, ait apud Gelasium, τὸν ζυγὸν τῶν ἱερωμένων. *Ne aggravate jugum sacerdotum.* Grave itaque aliquod jugum sacerdotali ordini jam impositum agnoscebat. Et jam antè Neocæsareensis synodus vetuerat presbyteros γαμεῖν, ut diximus pridem. Cæterùm rem in statu, quo tunc erat, & ipse & Patres concilii relinquunt: & id verum est. Observa igitur substantiam rei, hoc est, conjugium & usum conjugii, integram clericis conservari: solùm determinari modum & tem-

Socr. lib. 1. cap. 8.

pag. 168.

pus contrahendi aut etiam celebrandi nuptias; nempe ut uxorem ante initiationem ducant, vel certè in ipsâ, juxta Ancyranum canonem, se ducere velle protestentur; aliter cœlibes permaneant vel clero excedant. Hujusmodi autem sanctiones intra terminos ritus alicujus consistunt, nempe quia, ut diximus, rem ipsam non abolent, nec conjugatis suum ministerium adimunt, nec sacros ministros uxores habere vel uxoribus uti prohibent, sed saltim quando & quomodo ducere debeant, præscribunt. Sic etiam de nuptiis tempore Adventus & Quadragesimæ non celebrandis ecclesiasticæ sunt traditiones & constitutiones.

Quæ verò videantur fuisse caussæ, quas propter priscis Patribus placuerit, ut clericis sacros ordines jam adeptis integrum esset uxores quidem habere, non tamen ducere, nunc aperiam. Amabant & admirabantur omnes, alii tamen aliis moderatiùs aut vehementiùs, continentiam & cœlibatum: & quum viderent in laicorum ordine haut paucos inveniri, qui eâ gloriâ insignes eminerent & suspicerentur, in clero ne pauciores, vel certè ne non aliqui essent, desiderabant. Intelligebant autem mandari non posse, ne quis uxorem haberet vel commercio conjugali uteretur. Erat igitur ὁδὸς προςπλεῦς ut sancirent, nemini fas esse post initiationem ad nuptias transire, sed ante eam, quicquid ejus rei foret, perfici oportere. Inde enim futurum, ut continentes in clero essent, primùm quotquot cœlibes accessissent, vel certè quotquot protestatione interpositâ, ut cavet Ancyranus canon, licentiam ducendæ uxoris sibi non reservassent; deinde quotquot amissâ post initiationem conjuge dignitatem retinere quàm nuptias iterare mallent. Promovebantur autem ad sacros ordines non nisi ætate, quâ de semetipsis possent statuere, & quid sibi animi ac virium esset, satis exploratum habere. Neocæsareensis synodus presbyterum ante XXX. annum; Carthaginiensis tertia diaconum ante XXV. non admittit. Sic etiam Justinianus imperator, *Presbyterum*, inquit, *minorem triginta quinque annorum fieri non permittimus: sed neque diaconum aut subdiaconum minorem vigintiquinque*. Tantâ ætate & tali rerum statu non erat valdè metuendum, ut temerè accederent, vel quid possent ferre, non satis intelligerent; aut uxorem, quâ sibi carendum esset, nisi occuparent ducere, in tempore & dum liceret, siquidem se ægrè carere nossent, non ducerent.

*can.*11. *can.*4. *Novel.* 123. *cap.*13.

Alia

Alia caussa fuisse videtur, quòd existimarent amare, ambire nuptias puellæ & totum illud procari, quod sine aliquibus ineptiis non solet transigi, gravitate sacerdotali indignum esse. Neque verò ipsa nuptiarum festivitas nihil nugarum, aut quod à seriis hominibus alienum videri queat, secum trahit. Voluerunt itaque veteres non quidem conjugio sacros ministros prohiberi; quicquid tamen à severiore disciplinâ abhorrens conjugii apparatui & initiis vulgò solet adhærere, priùs, quàm admitterentur, peragi. Ancyranus itaque canon sæpiùs anteà memoratus paullatim etiam displicuit, & per contrariam consuetudinem abrogatus est. Quum autem tempore Leonis philosophi in usum quodammodo revocari cepisset, Novellam suam tertiam ipse imperator opposuit, in hæc verba conceptam: *Quum decenter inde ab initio de iis, qui faciendis Deo sacris digni essent, ecclesiasticus ordo constituerit, non rectè (meo quidem judicio) qui præsentis temporis consuetudinem sequuntur, interdum ecclesiasticam traditionem contemnunt. Nam ubi illa mandat, ut qui creandi sacerdotes sunt, aut per omnem vitam, si promissum non falsum fore fidant, cœlibatum voveant; aut si illum servare impossibile ipsis videatur, legitimum matrimonium meant, ac deinde divinum ministerium suscipiant: consuetudo quæ in præsenti obtinet, iis, quibus matrimonio conjungi in animo est, concedit, ut antequam uxorem duxerint, sacerdotes fieri possint, & deinde biennium ad perficiendam voluntatem jungi matrimonio volenti præstituit. Id igitur quia INDECORUM esse videmus, jubemus ut ad vetus ecclesiæ & antiquitùs traditum præscriptum de hinc creationes procedant. Neque enim dignum est, ut qui spirituali adscensu supra corporis abjectionem & sordes evecti sunt, hi rursum ad carnis sordes delabantur: sed è diverso, ut divinum ministerium ex corporis sordibus tamquam in altum aliquem gradum conscendat, convenientius fuerit.* Conjugium sanè carnis sordes non vocat imperator philosophus, sed ea quæ apparatui nuptiarum solent adhærescere. Eumdem finem, gravitatem scilicet morum in clericis, spectavit sine dubio synodus, quæ coiit Agathæ, oppido Galliæ Narbonensis, sub Alarico secundo rege Gothorum, quum sanxit, *Presbyteri, diaconi, subdiaconi vel deinceps, quibus ducendi uxores licentia modò non est, etiam aliarum nuptiarum evitent convivia. Nec his cœtibus misceantur, ubi amatoria cantantur & turpia, aut obscœni motus corporum choreis & saltationibus efferuntur.* Repetitur in concilio Venetico, canone XI. cap. 39.

Hæ

Hæ fuisse videntur caussæ, quæ priscos Patres impulerint, ut alii ægrè, alii ne ægrè quidem matrimonia post initiationem contrahi & nuptias celebrari permitterent. Nam quod Dominicus Soto, quem Gregorius de Valentiâ sequitur, autumat, ideo factum fuisse, quòd conjuges & usum conjugum clericis concedi non posse statuerent, nullo modo potest subsistere, aut cum genuinâ antiquitate ecclesiasticâ conciliari: neque id quisquam adfirmabit, nisi qui eam vel ignoret, vel cognitam depravare in animo habeat.

l.7. de just.& jure qu.6.a.2. *Constitutissimum cunctis est*, ait Soto, *statim ab ecclesiæ incunabulis conjugatos quidem ad sacerdotium admitti: sacerdotes verò a ducendis uxoribus fuisse cohibitos.* Statim ab ecclesiæ incunabulis cohibitos fuisse falsum est; nec umquam Soto aut alius quisquam poterit probare. Quin ipso etiam quarto seculo Ancyrani patres, ut sæpè diximus, diacono jam ordinato facultatem ducendæ uxoris, modo in ordinatione se ducturum esse admoneat, liberam relinquunt. Sed pergat Soto: *Hoc discrimen nullâ quivit aliâ niti ratione, quàm quod neutri illorum usui matrimoniali indulgere sinebantur. Alioquin si qui in matrimonio erant, poterant uxoribus uti, quidnám quæso vetabat, ne & sacerdotes possent pariter inire connubia?* Discrimen illud aliis rationibus niti quivisse, jam ostendimus; quæ quidem ad constituendum aliquem ritum (neque enim hîc nisi de mero ritu agitur) Patribus visæ sint sufficere. Ritus autem omnibus locis & temporibus eosdem esse nihil necesse est: & quemadmodum qui priùs non erant, institui potuerunt; ita quoque qui aliquando obtinuerunt aut etiam hodie alicubi obtinent, alibi inductâ contrariâ consuetudine & ecclesiæ populique Christiani in magnâ aliquâ ecclesiâ consensu aboleri.

Rationes enim istæ, etiamsi sanciendo ritui temporali & locali satis esse queant, non tamen adeo sunt prægnantes, quum incommodis aliâ ratione possit obviam iri, ut universalem, perpetuum & necessarium faciant. Contractum sanè matrimonialem non officere sacro ministerio ipsi pleno ore clamant adversarii. Bellarminus: *Matrimonium non pugnat cum ordinibus ratione essentiæ suæ, sed ratione officii seu exercitii conjugalis.* Id verò falsum esse suo suprà loco demonstravimus. Interim manifestò fatetur, conjugium non posse prohiberi *propter contractum matrimonii, qui celebratur*, inquit, *solo consensu animorum, & est res brevissima & honestissima.* Similiter

l.1.de cler. cap.18. pag.37.

Gre-

Gregorius de Valentia: *Matrimonium non interdicitur propter ipsum actum contrahendi & ducendi uxorem, siquidem is actus sanctus & religiosus est & honestissimus, & constituens unum quoddam sacramentum.* Tom. 4. disp. 9. qu. 5. pu. 5. Rationes verò Paphnutij, quod conjugium sit honorabile, quòd imbecillitati humanæ consulere oporteat, non solùm pro contracto matrimonio faciunt, sed etiam pro contrahendo. Sequitur itaque ritum, quo de nunc agimus, non adeò firmis fundamentis niti, ut ab ecclesijs umquam vel uspiam mutari aut abrogari non possit. Quicquid autem sit de tempore & modo contrahendi, de quibus alias atque alias leges sine magnâ difficultate institui & destitui posse certum est; sufficit nobis Nicænæ synodi patres ipsam rem, conjugium inquam ejusque usum, clericis integram efficacissimis & in perpetuum valituris rationibus permotos reliquisse.

Post Nicænum occurrit in tomis conciliorum concilium Romanum, Nicæno proximum. Baronius anno antiquius facit. Nutat ejus fides: & licet geminum habeatur exemplum, utrumque tamen ita est luxatum & vitiosum, ut alicubi vix queat intelligi. Anno 324. num. 323. Quia tamen ejusmodi merces avidè involant, & inter cæteras hanc quoque exosculantur Pontificij, ecce proferimus ex eo caput XIX. *Nemo presbyter a die gradus presbyterij sumat conjugium, ut & si neglectò egerit, decem annis eum dicimus privari honore.* Hæc, modò genuina essent, cum Nicænâ synodo non malè convenirent.

Sequitur Arelatensis secunda, cujus etiam editiones non sunt sinceræ; & acta primæ cum actis secundæ confusa, ut agnoscit & observat Baronius. Anno 314. num. 50. Ejus tres primos canones, quemadmodum hodie leguntur, hîc subjicio. I. *Ordinati ad diaconatus vel sacerdotij officium, neophytum non debere.* II. *Adsumi aliquem ad sacerdotium non posse in vinculo conjugii constitutum, nisi fuerit promissa conversio.* III. *Si quis clericus a gradu diaconatus, in solatio suo mulierem, præter aviam, matrem, sororem, filiam, neptem vel conversam secum uxorem habere præsumserit, à communione alienus habeatur. Par quoque & mulierem, si se separare noluerit, pœna percellat.* Tertius hic canon cum Nicæno tertio bene convenit; quin eum quodammodo exprimit. Pontificij quidem uxorem *conversam* interpretantur uxorem, quæ usum conjugii omisso continentiæ voto abdicaverit: nec ignoramus posterioribus seculis vocabulum ita usurpari cœpisse: sed tempore Nicænæ & hujus Arelatensis synodi conversos eo sensu dictos fuisse, quasi conju-

ges & qui conjugio uterentur, conversi non essent, id verò mihi traditione & scriptis ejus temporis auctorum velim probari. Quod etiamsi maximè fieret, Nicænæ tamen œcumenicæ ista provincialis non præjudicaret. Cæterùm & usus ille vocabuli à temporibus, quorum historiam modò expendimus, alienus est; & res ipsa secundum ejusmodi acceptionem inconveniens & absurda. Diximus suprà conjuges, qui abstinentiæ se adstrinxissent, unà commoratos
pag. 189. non fuisse. Quin haut pridem ipsum Baronium produximus scribentem, etsi falsò, à magno Basilio excommunicationem intentatam fuisse Paregorio decrepitæ ætatis sacerdoti, *quòd uxorem suam, quam presbyter jussu canonum reliquerat, rursus in domum admisisset*. Hìc itaque quoniam clericus uxorem conversam secum habere permittitur, ejusmodi conversa non poterit esse devota abstinentiæ. Quid igitur? nempè sæpè illis temporibus contingebat, altero conjugum ad fidem & religionem Christianam converso alterum erroribus & superstitionibus gentilium adhuc implicari. Quamobrem uxor conversa hìc est conversa ad Christum unà cum suo marito aut etiam posteà per suum maritum. Non enim decet ad sacerdotium vel ecclesiæ ministerium cooptari, qui conjugem & liberos habeat nondum conversos. nam si hos convertere non potuit, quomodo con-
Tit. 1, 6. vertet alios? Exigit igitur Apostolus ut presbyter sive episcopus *liberos habeat fideles*: quidnî pari ratione uxorem etiam fidelē? quem-
1. Tim. 3, 11. admodum sanè diaconorum uxores vult esse *venerandas*, *non calumniatrices, sobrias, fidas in omnibus*. Hinc constituit canon Cartha-
Titulo 1. cap. 10. giniensis inter collectos, juxta editionem Herveti, XXXIX, aliàs, & ut allegatur in Nomocanone, XXXVI, *Ἐπισκόπους, καὶ διακόνους καὶ πρεσβυτέρους μὴ χειροτονεῖσθαι, πρὶν ἢ πάντας τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῶν χριστιανοὺς ὀρθοδόξους ποιήσωσιν, episcopos, presbyteros & diaconos non ordinari, priusquam omnes suos domesticos Christianos orthodoxos fecerint.* Sententiam itaque canonum Arelatensium nunc credo esse manifestam. Primus autem & secundus non videntur esse integri, sed potiùs fragmenta vel summæ quædam ipsorum canonum, fortè à quodam imperito confectæ. Et puto mentem esse secundi, ad sacerdotium non debere adsumi in vinculo conjugii constitutum, nisi uxor sit conversa, vel certam conversionis spem & sponsionem fecerit. Quamquam pro eo, quod est, *nisi fuerit promissa conversio*; rectiùs fortè legetur, *præmissa*, quemadmodum habet tertiæ Arelatensis canon

secun-

Secundus : *Licet de laicis prolixiora tempora antiqui Patres ordinaverint observanda, tamen quia crescente numero ecclesiarum necesse est nobis plures clericos ordinare; hoc inter nos sine prajudicio dumtaxat canonum convenit constituere antiquorum, ut nullus metropolitanorum cuicumq; laico dignitatem episcopatus tribuat. Sed nec reliqui pontifices presbyterii vel diaconatus honorem conferre præsumant, nisi anno integro fuerit ab eis præmissa conversio.* Id est, Usque adeo neophytus, ut annum integrum in Christianismo nondum expleverit, ordinari non debet. Sicut hîc, ita quoq; ibi rectiùs quadrabit vox *præmissa*, sensu videlicet ejusmodi; Non posse ordinari conjugatum, nisi conversio conjugis ejus præmissa fuerit. Cæterùm ut in istis parum fidæ editionis canonibus enucleandis magnoperè laboremus, non est admodum necessarium.

Majoris auctoritatis & certioris fidei sunt canones Gangrenses, quos non modò ecclesia orientis semper agnovit, & in suo canonum codice habuit, sed etiam occidentalis, recensentibus eos, unà cum cæteris omnium vetustissimis, Dionysio Exiguo, Ferrando, Cresconio. Habita autem fuit ea synodus Gangræ, metropoli Paphlagoniæ, aliquot post œcumenicam Nicænam annis, licet quoto exactè non possit sciri. Et habita fuit contra Eustathium, quem episcopum Sebastiæ in Armeniâ Socrates & Sozomenus faciunt. *lib.2.c.33.*
Hallucinatos eâ quidem in re fuisse censet Baronius, & alium quàm *lib.3 c.13.*
Sebastenum à Gangrensibus patribus damnatum. Sive verò idem *anno 361.*
fuerit, sive alius, nihil nunc nostra interest. Certum est quemdam *num. 45.*
Eustathium ejusque imprimis adseclas conjugatos presbyteros re- *& seqq.*
pudiasse & indignos, qui sacra peragerent, judicasse; atque ea propter à Patribus Gangrensibus anathemate feriri. Sozomenus scribit *à nonnullis* Eustathium ipsum, Sebastenum videlicet illum, *culpæ eximi, & quosdam ejus discipulos* (id fortè à veritate omnium minimè alienum) accusari, ὡς γάμον καταμεμφομένους, καὶ ἐν οἴκοις γεγαμηκότων εὔχεσθαι παραιτουμένους, καὶ τοὺς γεγαμηκότας πρεσβυτέρους ὑπερφρονοῦντας, *quòd nuptias reprehendant, quòd in ædibus eorum, qui matrimonium contraxerint, orare renuant, quòd presbyteros, qui habent uxores, contemnant.* Ita enim græca latinè reddidit Johannes Christophorsonus; ex cujus versione etiam cætera subjiciam : *quod diebus dominicis jejunent, quod in ædibus agant conventus, quod divites omnino à regno DEI exclusos pronuncient, quòd detestentur eos, qui carnibus vescuntur, quòd tunicas &*

stolas communiter quidem usitatas induere nullo modo velint, sed peregrino & insueto vestitu utantur, quòd deniq; alia quàm plurima innovare studeat. Vnde mulieres non paucæ adductæ in fraudem primùm viros deseruerunt, deinde quum non possent se temperare, stupro graviter peccarunt. ἐκ τούτου πολλὰς γυναῖκας ἀπατηθείσας καταλιπεῖν τοὺς ἄνδρας, εἶτ' ἐγκρατεύεσθαι μὴ δυνηθείσας, μοιχείας ἁμαρτεῖν. Nunc etiam Socratem audiamus. Eustathius γαμεῖν ἐκώλυε, καὶ βρωμάτων ἀπέχεσθαι (respicit verba Apo-
cap.4.v.3. stoli in priore ad Timotheum) ἐδογμάτιζεν. καὶ διὰ τούτων πολλοὺς μὲν τοὺς γεγαμηκότας τῆς συνοικεσίας ἐχώριζε. — ἐν οἴκοις τε γεγαμηκότων εὐχὰς ἐκώλυε γενέσθαι. καὶ πρεσβυτέρου γυναῖκα ἔχοντος, ἣν νόμῳ λαϊκὸς ὢν ἠγάγετο, τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν κοινωνίαν, ὡς μύσος ἐκκλίνειν ἐκέλευε. Hoc est ex ejusdem Christophorloni versione: *nuptias fieri prohibuit, à cibis abstinendum docuit, unde nonnullos, qui nuptias contraxerant, à connubio segregavit. — in ædibus conjugatorum precationes fieri vetuit: benedictionem & communionem presbyteri habentis uxorem, quam lege, quum esset laicus, duxisset, tamquam scelus declinandam præcepit.* Eustathianos itaq; conjugium ministrorum ecclesiæ, & ministerium conjugatorum rejecisse eamq; ob caussam à Gangrensi synodo damnatos, atque adeo quæ in Nicænâ Paphnutius dixerat & Patres rata habuerant, sub anathematis comminatione confirmata esse manifestissimum est.

Manifestissimum id quoque ex ipsis verbis synodi, quibus & in præfatione, & in canonibus, & in epilogo utitur. Præfationem quidem, episcopos Armeniæ compellans, sic orditur: Ἐπειδὴ συνελθοῦσα ἡ ἁγιωτάτη σύνοδος τῶν ἐπισκόπων ἐν τῇ κατὰ Γάγγραν ἐκκλησίᾳ διά τινας ἐκκλησιαστικὰς χρείας. ζητουμένων καὶ τῶν κατ' Εὐστάθιον, εὕρισκεν πολλὰ ἀθέσμως γινόμενα ὑπὸ τούτων αὐτῶν τῶν περὶ Εὐστάθιον. ἀναγκαίως ὥρισεν, καὶ πᾶσι φανερὸν ποιῆσαι ἐσπούδασεν, εἰς ἀναίρεσιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ κακῶς γινομένων. καὶ γὰρ ἐκ τοῦ καταμέμφεσθαι αὐτοὺς τὸν γάμον, καὶ ὑποτίθεσθαι, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἐν γάμῳ ὄντων, ἐλπίδα παρὰ Θεῷ ἔχει, πολλαὶ γυναῖκες ὕπανδροι ἀπατηθεῖσαι τῶν ἑαυτῶν ἀνδρῶν ἀνεχώρησαν, καὶ ἄνδρες τῶν ἰδίων γυναικῶν. εἶτα ἐν τῷ μεταξὺ μὴ δυνηθεῖσαι ἐγκρατεῖν, ἐμοιχεύθησαν. — καὶ ἐν οἴκοις γεγαμηκότων εὐχὰς ποιεῖσθαι μὴ βουλόμενοι, καὶ γινομένων εὐχῶν καταφρονοῦντες, καὶ πολλάκις προσφορῶν ἐν αὐταῖς ταῖς οἰκίαις τῶν γεγαμηκότων γινομένων μὴ μεταλαμβάνοντες, καὶ πρεσβυτέρων γεγαμηκότων ὑπερφρονοῦντες, καὶ τῶν λειτουργιῶν τῶν ἐπ' αὐτῶν γινομένων μὴ ἁπτόμενοι. *Quoniam sanctissima episcoporum in Gangrensi ecclesiâ propter quasdam ecclesiasticas caussas congregata synodus, in quæstionem venientibus etiam illis, quæ per*

Eusta-

Eustathium gesta sunt, deprehendit multa perperam ab ijs, qui Eustathium sequuntur, facta; necessario constituit & omnibus manifestare allaboravit, quæ facerent ad tollenda ab ipso pravè commissa. Etenim inde, quod nuptiæ vituperantur, & quòd docetur nullum in conjugio constitutum spem apud Deum habere; multæ maritatæ mulieres in fraudem inductæ suos viros, & viri suas uxores deseruerunt: inde, quum interea continere non possent, adulteria commiserunt. — & in ædibus conjugatorum preces fieri nolunt, & factas contemnunt, & oblationum, quæ in conjugatorum domibus sæpè fiunt, participes esse recusant, & presbyteros conjugatos despiciunt & sacramenta ab illis confecta non attingunt. Hæc in epistolâ præliminari, à nobis ex ratione nostri instituti diligenter observanda.

Sequuntur canones, singuli singulis Eustathianorum erroribus oppositi, suaq; annexa habentes anathemata. Ad rem nostram faciunt primus, & præcipuè quartus; quos recitabimus. Primus hic est: Εἴ τις τὸν γάμον μέμφοιτο, καὶ τὴν καθεύδουσαν μετὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, οὖσαν πιστὴν καὶ εὐλαβῆ, βδελύσσοιτο ἢ μέμφοιτο, ὡς ἂν μὴ δυναμένην εἰς βασιλείαν εἰσελθεῖν, ἀνάθεμα ἔστω. *Si quis nuptias vituperat, & dormientem cum suo viro fidelem ac religiosam detestatur & criminatur, quasi regnum DEI non posit ingredi, anathema esto.* Quartus est iste: Εἴ τις διακρίνοιτο παρὰ πρεσβυτέρου γεγαμηκότος, ὡς μὴ χρῆναι λειτουργήσαντος αὐτοῦ προσφορᾶς μεταλαμβάνειν, ἀνάθεμα ἔστω. *Si quis separatur (segregat se) à presbytero conjugato, quasi non oporteat eo ministrante de oblatione percipere, anathema esto.* Ecce anathema dictum ijs, qui conjugium presbyterorum rejiciunt, aut uxoratos sacro ministerio indignos prædicant. Balsamon interprete Herveto, *Præsens*, ait, *canon eos anathematizat, qui non indistinctè communicant sacris sacerdotum, qui habent uxores.* Facit quoq; non penitus nihil ad caussam nostram canon decimus, quem & ipsum propterea adscribimus: Εἴ τις τῶν παρθενευόντων διὰ τὸν κύριον κατεπαίροιτο τῶν γεγαμηκότων, ἀνάθεμα ἔστω. *Si quis eorum, qui propter Deum virginitatem colunt, adversus conjugatos extollitur, anathema esto.*

In epilogo tandem concludunt: ἡμεῖς τοιγαροῦν παρθενίαν μετὰ ταπεινοφροσύνης θαυμάζομεν, καὶ ἐγκράτειαν μετὰ σεμνότητος καὶ θεοσεβείας γινομένην ἀποδεχόμεθα, καὶ ἀναχώρησιν τῶν ἐγκοσμίων πραγμάτων μετὰ ταπεινοφροσύνης ἀποδεχόμεθα, καὶ γάμου συνοίκησιν σεμνὴν τιμῶμεν. *Nos itaque virginitatem cum humilitate conjunctam admiramur; & continentiam, quæ cum gravitate & pietate exercetur, suscipimus; & recessum à mundanis*

danis negocijs admittimus; & venerabilem matrimonij cohabitationem ignoramus.

Ista synodus Gangrensis; particularis quidem, sed auctoritatem œcumenicæ, quandoquidem ab universâ cùm orientis tum occidentis ecclesiâ unanimiter approbata, & canones ejus inter ecclesiasticas regulas semper recepti fuerunt, adepta. Quin Baronius

Anno 361. è verbis Symmachi Papæ *canones Gangrenses Apostolicâ auctoritate con-*
num. 44. *ditos esse* affirmat; inter cætera hunc quoque in modum disserens: *Auctoritate Romani pontificis Gangris congregata synodo quot hæreses delirus Eustathius statuerat, tot adversus eas statutis canonibus Patres paribus suffragijs damnavére.* Hæresis igitur est, ut de delirio, quod fortè condonari possit, taceam, matrimonium vituperare; hæresis est conjugium presbyterorum improbare; hæresis est discrimen inter ministerium cœlibis & uxorati statuere; hæresis est λειτουργίαν solorum cœlibum admittere, conjugatorum verò repudiare.

Quid hîc miseri novatores? quò se nunc vertent? ad familiares sibi puto cavillationes & depravationes. Bellarminus enim ne

*l.*1.*de cler.* nihil dicat, *dicit anathema dici eis, qui putant matrimonium ex se esse ma-*
*cap.*21. *lum, & propterea existimant non licere sacra facere ei, qui uxorem habuit, etiamsi ab illâ se contineat. Id ita esse patet, quia in ipso primo canone dicitur anathema iis, qui putant nuptias absolutè esse malas; & in hoc canone quarto non dicitur, QVI VXOREM HABET, sed QVI VXOREM HABVIT.* Verùm enimverò Bellarmine, utrumque docuerunt Eustathiani, *primò* conjugium esse rem malam, fœdam, sacroq; ministerio indignam; *deinde* presbyteros conjugatos rejici, sive, quod idem est, uxores presbyteris, & presbyterium uxoratis adimi oportere. Utrumque, inquam, Eustathiani docuerunt, & utrumq; Gangrensis synodus anathemate ferijt. Et modò audiebamus alterum Cardinalem, dicentem, *quot hæreses delirus statuerit Eustathius, tot contrà à Patribus statutos canones.* Una igitur hæresis, conjugium esse malum; & hæc damnatur canone primo: altera, presbyteros conjugatos tolerari non posse; & hæc in quarto anathemati subjicitur. Pendet quidem posterior à priore, quemadmodum inter hæreses quoq; & errores nexus & consequentia esse solet. Nec non apud Pontificios decantatum est matrimonium propter annexam turpitudinem ministros sacrorum dedecere. Quin ipse Bellarminus adserit, *quod a-*

*l.*1. *de cler.* *cap.*18. *ctus conjugalis hominem reddat totum carnalem & ineptum ad divina.*

Prio-

Priorem igitur hæresin si non omnino amplectuntur, adludunt tamen & quadamtenus accedunt: posteriorem verò ex asse suam faciunt. Presbyteros enim conjugatos eorumque ministerium non magis admittunt aut tolerant, quam Eustathiani, etsi fortè in reddendâ sui facti caussâ partem opinionis Eustathianæ usurpant, non totum.

Quod addit Bellarminus, *canone quarto non dici, QVI VXOREM HABET, sed QVI VXOREM HABVIT*, admodum ineptum est. Vnam videlicet depravatam versionem reliquis melioribus versionibus & ipsi græco textui absurdè præponit. Tres extant versiones in tomis conciliorum, antiquæ duæ & una recentior Gentiani Herveti. Prior antiquarum, quæ Dionysii Exigui est, à fonte græco deviat, & ad Romanam eorum temporum consuetudinem sive ab ipso Dionysio, sive posteà ab alio accommodata est. Habet autem ita: *Quicumque discernit à presbytero, qui uxorem habuit, quòd non oporteat, eo ministrante, de oblatione percipere, anathema sit.* Altera antiqua, quam collectores canonum Burchardus & Gratianus exscribunt, hæc est: *Si quis discernit presbyterum conjugatum, tamquam occasione nuptiarum, quòd offerre non debeat, & ab ejus oblatione ideo se abstinet, anathema sit.* Tertia nova Herveti est hujusmodi: *Si quis de presbytero, qui uxorem duxit, contendat, non oportere eo sacra celebrante oblationi communicare, anathema sit.* Prima quidem versionum verba partim obscura sunt, partim ad dictionem græcam non satis quadrant. Nos versionem, quam superiùs posuimus, probabiliorem putamus. Possit etiam commodè verti in hunc modum: *Si quis dubitet* (ita διακρίνεσθαι in Scripturis, quarum phrasin canones imitari solent, accipitur) *a presbytero conjugato, quasi hoc eo ministrante non liceat, oblationem accipere, anathema sit.* Cæterùm ista nihil ad caussam nostram. Cardo negocii in eo vertitur, quid significet vox γεγαμηκώς. Significare eum, *qui uxorem habuit*, ut connotet privationem, quasi nunc non ampliùs habeat, adeo absurdum est, ut nemini sano possit in mentem venire. Versio itaque, quam Bellarminus sequitur, nihili est & manifesta depravatione sequioribus ecclesię Romanę consuetudinibus accommodata. Vox autem ipsa, si spectetur origo & & nativa vis, cum significat *qui uxorem duxit*, pręscindendo utrum ductam habeat adhuc, annón: si verò usus auctorum, denotat conjugatum sive in matrimonio viventem, quomodo veteres latini *nu-*

Lib. 3. cap. 75. dist. 28. can. 2 5.

ptum

ptum dixerunt. Non invenietur, puto, aliter apud scriptores vel ecclesiasticos vel exoticos. In Scripturis semel saltim apud Apostolum occurrit: τοῖς δὲ γεγαμηκόσι παραγγέλλω, οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' ὁ Κύριος, γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρὸς μὴ χωρισθῆναι. Id est juxta veterem vulgatam, *Iis autem qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego sed Dominus, uxorem à viro non discedere.* Γεγαμηκὼς itaq; phrasi Apostolicâ, quam canones imitari constat, *conjugatus* est, sive in matrimonio constitutus. Adjungam etiam exemplum unum ecclesiastici & alterum exotici scriptoris: Clemens Alexandrinus Pædagogi libro secundo, capite decimo: Συνουσίας δὲ τὸν καιρὸν μόνοις τοῖς γεγαμηκόσιν ἀπολέλειπται σκοπεῖν. τοῖς δὲ γεγαμηκόσι, σκοπὸς ἡ παιδοποιΐα· τέλος δὲ, ἡ εὐτεκνία. *Tempus congressus iis solis considerandum relinquitur, qui matrimonio juncti sunt. Junctis autem matrimonio scopus est liberorum procreatio: finis verò, ut boni sint liberi.* Apud Dionem Cassium Augustus equites Romanos ad matrimonia adacturus ἤθροισεν ἐς τὴν ἀγορὰν χωρὶς μὲν τοὺς ἀγυναίους σφῶν, χωρὶς δὲ τοὺς γεγαμηκότας, *coëgit in concionem seorsim quidem cœlibes ex iis, seorsim verò conjugatos.* Γεγαμηκότες itaque, qui in matrimonio vivunt. Nec ullum dubium, quin presbyteri, quos ab Eustathianis rejectos historia & synodus testantur, tales. Neq; enim hîc alius usus vocis, quàm apud cæteros scriptores: omnium verò minimè alius, quàm apud Apostolum. Et disertè scribit Socrates, Eustathianos aversatos esse communionem πρεσβυτέρου γυναῖκα ἔχοντος. Quod si æquè aversati fuissent communionem ejus, qui licet uxorem tunc non haberet, antè tamen habuisset; quâ fini conjugia dirimere & uxores à viris separare instituissent? Frustra enim hoc, siquidem non modò eum, qui haberet, sed etiam, qui habuisset, aversarentur. Ἐν οἴκοις γεγαμηκότων εὐχὰς ποιεῖσθαι μὴ βουλόμενοι, ajunt Patres in proloquio. Qualium verò? utiq; eorum qui uxores haberent: nam eâ gratiâ, ut idonei & digni isto cœtu efficerentur, uxores aut ipsi dimittebant, aut illi avellebant. Canone quinetiam decimo παρθενεύοντας καὶ γεγαμηκότας opponunt: & in epilogo γάμου συνοίκησιν σεμνὴν pronunciant. Ex his omnibus liquidò perspicitur, presbyteros conjugatos illis temporibus in ecclesiâ fuisse: rejectos verò ab Eustathianis, & hos propterea à synodo Gangrensi damnatos & anathemate perculsos esse. Habemus igitur in quarto seculo præter Nicænam, hanc quoque Gangrensem synodum, communi ecclesiæ consensu semper receptam, &, ut ex Baronio diximus, ipsius Roma-

1.Cor. 7. 10.

In init.

Lib. 56. in initio.

Romani pontificis auctoritate fultam, quæ conjugia presbyterorum admittat & probet, quin improbantibus anathema dicat.

Jam porrò faciem quarti hujus seculi intuentibus, occurrit praxis ipsa & exempla ad historiam & canones synodorum, de quibus hactenus egimus, convenientia. Nicænæ interfuit Arianorum malleus Athanasius, tunc temporis diaconus, eò adductus ab Alexandro, Alexandriæ episcopo, cui quinctò post synodum mense successit. Ejus jampridem episcopi epistola legitur ad Dracontium, monastico vivendi instituto, quod sub id tempus in Ægypto admodum invaluerat, hactenus deditum, quin cujusdam monasterij præsidem, nuper verò delectum, propter singularem sine dubio pietatis & doctrinæ famam, qui alicubi ἐν τῇ Ἀλεξανδρέων χώρᾳ episcopatu fungeretur. Detractabat autem ipse & subterfugiebat, metuens inprimis, ne à severâ istâ & adstrictâ vivendi normâ, quam amplexus erat & continuare cupiebat, per episcopalem functionem avelleretur. Hunc scrupulum ei Athanasius eximit, & ostendit, etiamsi episcopi nonnulli in conjugio & communi Christianorum more degant, nihilominus ab alijs itidem episcopis, modò ipsi velint, adstrictam illam & ἀσκητικὴν vivendi rationem posse servari; neque enim eam ita monachis esse propriam, ut in episcopos cadere nequeat; neque laxiorem sive communem vitæ modum ita episcopis tribui aut à monachis removeri posse, ut non ad eum ipsi interdum monachi, relicto suo proposito, deflectant. Μὴ λέγε, inquit, μηδὲ πείθου τοῖς λέγουσιν ἁμαρτίας εἶναι πρόφασιν τὴν ἐπισκοπὴν, μηδὲ ὅτι ἐκ ταύτης ἀφορμὴ τοῦ ἁμαρτάνειν ἐστί. ἔξεστι γὰρ ἐπίσκοπον ὄντα πεινᾶν καὶ διψᾶν, ὡς Παῦλος. δύνασαι μὴ πιεῖν οἶνον ὡς ὁ Τιμόθεος, καὶ νηστεύειν καὶ αὐτὸς συνεχῶς, ὡς ὁ Παῦλος ἐποίει· ἵνα κατ' ἐκεῖνον οὕτως νηστεύων, χορτάζῃς ἄλλους ἐν τοῖς λόγοις, καὶ διψῶν ἐν τῷ μὴ πιεῖν, ποτίζῃς ἄλλους διδάσκων. μὴ οὖν ταῦτα προβαλλέτωσαν οἱ συμβουλεύοντές σοι. οἴδαμεν γὰρ καὶ ἐπισκόπους νηστεύοντας, καὶ μοναχοὺς ἐσθίοντας. οἴδαμεν καὶ ἐπισκόπους μὴ πίνοντας οἶνον, μοναχοὺς δὲ πίνοντας. οἴδαμεν καὶ σημεῖα ποιοῦντας ἐπισκόπους, μοναχοὺς δὲ μὴ ποιοῦντας. πολλοὶ δὲ τῶν ἐπισκόπων οὐδὲ γεγαμήκασι, μοναχοὶ δὲ πατέρες τέκνων γεγόνασι· ὥσπερ καὶ ἐπισκόπους πατέρας τέκνων, καὶ μοναχοὺς ἐξ ὁλοκλήρου γένους μὴ τυγχάνοντας. καὶ πάλιν οἴδαμεν κληρικοὺς πίνοντας, μοναχοὺς δὲ νηστεύοντας. ἔξεστι γὰρ καὶ οὕτως, καὶ ἐκείνως οὐ κεκώλυται, ἀλλὰ πανταχοῦ τις ἀγωνιζέσθω. καὶ γὰρ ὁ στέφανος οὐ κατὰ τόπον, ἀλλὰ κατὰ τὴν πρᾶξιν ἀποδίδοται. *Neque dicas, neque dicentibus credas episcopatum esse peccati caus-*

sam, aut quòd per eum suggeratur occasio delinquendi. Licet enim tibi etiam episcopo esurire & sitire, sicuti Paulo: potes abstinere vino, quemadmodum Timotheus, & frequenter etiam ipse jejunare, quemadmodum fecit Paulus, ut ita ad ejus exemplum jejunans alios sermonibus satures, & abstinendo à potu sitiens alijs doctrinam potandam praebeas. Ne itaq; talia proferant consiliarij tui. Novimus enim & episcopos jejunantes, & monachos manducantes: novimus etiam episcopos non bibentes vinum, & monachos bibentes: novimus & signa facientes episcopos, monachos verò non facientes, ne videlicet vel severitatem vel sanctimoniam vitae monachis in quarto, quem vocant, modo propriam esse, atq; apud eos vel solos vel omnes inveniri existimes. *Multi quoq; episcopi matrimonia non contraxerunt, monachi verò* (abjecto continentiae proposito) *parentes liberorum facti sunt: quemadmodum itidem* (ut harum rerum vicissitudinem aperiamus, nec exactam & ἐξαίρετον illam vitae rationem, contrà quàm se res habet & experientia comprobat, omnibus vel episcopis tribuamus vel monachis adimamus) *episcopos filiorum patres, & monachos* propositi sui tenaces *sobolis penitus expertes novimus*; *& itidem clericos bibentes & monachos jejunantes. Licet enim hoc modo, & altero non prohibetur*, id est, arbitrij est episcoporum, utrum uxorem habere, liberos gignere & communem vitam agere, an verò alteram illam solitariam & ἀσκητικὴν velint amplecti, nec ad alterutrum ullâ necessitate vel lege adiguntur, *sed ubicunq; quis volet, decertato: corona enim non locorum* (sive in monasterio degas, sive extra) *sed factorum habitâ ratione confertur.* Videmus itaque licuisse episcopis in conjugio vivere & liberos gignere. Neq; est, quod dicatur ante susceptum episcopatum licuisse, non pòst. Athanasius enim Dracontio, qualiter in ipso episcopali statu episcopo vivere liceat, suggerit & ostendit. nam ad rem nihil faciebat, nec animum Dracontij turbabat vel turbare poterat, qualis episcoporum, antequam episcopatum adiissent, vita fuisset, cœlebsne an conjugata, communis an ἀσκητική, sed qualis in episcopatu esset vel esse soleret. Ostendit igitur Athanasius, episcopos quidem nonnullos conjuges esse & communem vitam vivere, non tamen omnes: integrum esse ijs, qui velint, cœlibem, solitariam & ἀσκητικὴν agere. Ne monachismi quidem professioni repugnat uxorem habuisse vel liberos genuisse: repugnat tamen habere & liberos gignere. nam eo ipso, quo monachus uxorem ducit, propositum deserit & monachico vitae generi renunciat; quale factum

olim,

olim, constante sibi interim indivulsoque, quod contractum fuerat, matrimonio, notâ levitatis & inconstantiæ non vacabat, & pœnis canonicis sive ecclesiasticis obnoxium erat. At, quod attinet episcopum, ἔξεστι καὶ οὕτως, καὶ ἐκείνως οὐ κωλύεται, licet ei in episcopatu uxorem habere & more conjugatorum vivere; neque prohibetur alterius generis adstrictam & solitariam vitam, qualem monachi degunt, amplecti. Utriusq; ille habet potestatem: utrum velit, poterit sectari; ob neutrum reprehendi. Hanc esse mentem sancti Athanasij satis manifestum est.

Illustre exemplum & nomen nunc subjicio, Gregorium videlicet Nazianzeni in Cappadociâ episcopum, alterius Gregorij, magni ecclesiæ doctoris κατ' ἐξοχὴν Theologi dicti, & oratorum ac poëtarum Christianorum facilè principis parentem, qui hunc ipsum filium in presbyteratu, aut fortè etiam episcopatu, genuit. Ejus rei indubitatos testes damus & patrem & filium. A patre enim ad hunc modum se compellatum fuisse filius scribit:

Carm. de vitâ suâ.

Πατὴρ σε λίσσεθ' υἱέων ὦ φίλτατε,
Πατὴρ ὁ πρέσβυς τὸν νέον. Et posteà:
Οὔπω τοσοῦτον ἐκμεμέτρηκας βίον,
Ὅσος διῆλθε θυσιῶν ἐμοὶ χρόνος.
Dilecti fili, te obsecrat tuus pater,
Pater senex juvenem.—
Nondum tot anni vitæ totius tuæ,
Quot in sacris mî sunt peracti victimis.

Evidentissimum igitur est, Gregorium filium à patre sacerdote, fortè etiam episcopo, genitum esse. Et quum Gregorium majorem natu, Cæsarium fratrem minorem fuisse constet, non illum modò, sed hunc quoque ex patre sacerdote natum esse certissimum est. Et quid, obsecro, potest esse clarius? quid certius? Cæsar tamen Baronius, qui antiquitatem reluctantem & renitentem hodiernis Romanæ ecclesiæ moribus aptare, *& stellis nebulam spargere candidis* sibi semper putavit palmarium, fuligine hîc quoq; claram lucem inficere conatur: quam ut removeamus, non pigebit haut minorem pro explicandâ veritate operam, quàm ille pro intricandâ sumsit, adhibere, & nonnulla aliquantò altiùs repetere & pleniùs edisserere.

Gregorius pater, *quum res ita tulisset, ut ad profligandum nuper exortum Arij insanum dogma permulti episcopi Nicæam properarent, Deo sese veritatisq́ præconibus tradidit, ac desiderium* baptismi *confitetur, communemq́ salutem ab ijs poscit, inter quos eximius erat Leontius, qui metropolin* Cappadociæ Cæsaream *tunc moderabatur.* Talia verò, quum catechesi imbueretur, & posteà baptizaretur, contigerunt, quæ cum sacerdotio brevi admotum iri portenderent, ut baptistes etiam ipse, quem presbyterum fuisse reor, altâ voce pronunciaret, ὅτι τὸν ἑαυτοῦ διάδοχον τῷ πνεύματι χρίοιε, quòd suum ipsius successorem, sive qui ipsius vices sub turus esset, spiritu imbuisset. Non diu igitur à baptismo factus est presbyter; & posteà etiam, haut magno intervallo, episcopus: quemadmodum hæc omnia ex oratione filij, quam præsente Basilio magno in funere patris habuit, intelliguntur. Nupta autem erat Gregorio patri Nonna, Christianis parentibus orta, pietate & virtutibus illustris matrona, quæ quum desiderio masculæ prolis teneretur, eam se Deo, si potita esset, reddituram promisit.

Αὕτη ποθοῦσα παιδὸς ἄρρενος γόνον
Ἰδεῖν ἐν οἴκῳ, πρᾶγμ' ἐὸν πολλοῖς φίλον.
Θεῷ προσωμίλησε, καὶ δεῖται πόθου
Τυχεῖν· ἐπεὶ δ' ἦν δυσκάθεκτος τὴν φρένα,
Δῶρον δίδωσιν ὃν πατὴρ ἤξίου λαβεῖν,
Καὶ τὴν δόσιν φθάνουσα τῇ προθυμίᾳ·
Καὶ τοίνυν εὐχῆς οὐχ ἁμαρτάνει φίλης,
Ἀλλ' ἦκεν αὐτῇ δεξιὸν προοίμιον
Ὄψις, σκιὰν φέρουσα τῶν αἰτουμένων.
Ἐμὸν γὰρ εἶδος ἐμφανῶς παρίστατο,
Καὶ κλῆσιν· ἦδ' ἦν ἐργάνη νυκτὸς χάρις.
Ἐγὼ γὰρ αὐτοῖς γίνομ', εἰ μὲν ἄξιος
Εὐχῆς, τὸ δῶρον· εἰ δ' ἀσκητος Θεοῦ.
Εἰ δ' οὖν ἀπευκτὸς, τῆς ἐμῆς ἁμαρτίας.

Sic in Jambis de vitâ suâ ipse qui editus fuit filius, quos latinè convertit Leonclavius in hunc modum:

Desiderabat illa filium marem
Domi videre, quod complures expetunt.

Ergo.

Ergo Deum precatur, voti fiat ut
Compos: moderari quumq́; non posset sibi,
Donabat illum, quem poscebat à Deo,
Donum antevertens desiderio pectoris.
Nec inane votum hoc illius tandem fuit.
Oblatum ei nimirum commodum initium est,
In somnio umbra visa ejus quod posceret.
Etenim mea ipsi forma perspicuè adstitit,
Itidemq́; nomen noctu cognovit meum.
Sic editus sum; ac si voto respondeo,
Id ipsius donum esse statuamus Dei:
Sin autem, adscribatur delictis meis.

Oratione in obitum patris ita loquitur: μέγα ἐπιχείρημα, ὅτι καὶ πρὸ γενέσεως ἡμᾶς καθυπέσχετο τῷ Θεῷ, μηδὲν τὸ μέλλον εὐλαβηθεῖσα, καὶ γεννηθέντας εὐθὺς ἀνέθηκε. Θεοῦ δὲ τὸ μὴ πάντη διαμαρτεῖν αὐτὴν τῆς εὐχῆς, μηδὲ ἀπώσασθαι τὸ καλλιέρημα. *Illud matris factum eximium fuit, quòd nos priùs etiam, quàm nasceremur, DEO, nihil futuri eventus metu exterrita, promisit, & in lucem editos statim consecravit: Dei autem beneficium, quòd non omnino voto excideret, neq́; victima repudiaretur.* Hîc quidem nativitatem suam ante patris conversionem & baptismum commemorat: quia videlicet patrem laudaturus, quale matrimonium sortitus esset, inter cætera, vel potiùs ante cætera ostendit, & ad virtutes matris deprædicandas digressus, quæ huc facerent, conjunxit, nempe quantâ pietate Deum coluerit, beneficentiâ pauperes sustentaverit, diligentiâ domum administraverit. *Rem familiarem;* inquit, *industria & solertia juxta leges mulieri forti à Salomone præscriptas ita auxit, ac quasi pietatem colere nesciret: Deo rursus diviniśq; rebus ita sese totam adjunxit, tamquam à rerum domesticarum procuratione plurimùm abesset: neq́; ab alterutro horum quicquam impedita est, quò minùs alterum impleret; quinpotiùs utrumque alterius ope fulcivit & confirmavit.* Addit quàm ardenter orare, quàm frequenter jejunare, quàm reverenter sacra audire, quàm diligenter infidelium consortia declinare, quàm fortiter adversa sustinere consueverit; subjiciens denique, quomodo nondum natum filium Deo consecraverit, & quantoperè, ut ad veram fidem maritus adduceretur, laboraverit, quod etiam tandem feliciter effectum dederit, postquam Deum precibus & maritum

monitis, obsequijs exemplo urgere numquam destitisset. Et sic in materna laudes digressus illarum ipsarum ductu ad res patris explicandas revertitur. Manifestum est igitur hic ordinem rerum & personarum, ut ita dicam, non temporum servari. In carmine vero de vitâ suâ sacrum patris ministerium nativitati suæ præmittit. Sed, ut pergamus, Gregorius filius Cæsareæ primùm literis operam dedit, ut annotat in vitâ ejus Gregorius presbyter, & ipse oratione in laudem Basilij fatetur. Exin Alexandriam profectus est: Alexandriâ Athenas, earum in studijs famâ, quorum amore flagrabat, excitus. Quâ ætate fuerit, quum Alexandriâ Athenas navigaret, ipse jambis de vitâ suâ indicium facit.

Ἄχνους παρειά, τῶν λόγων δ' ἔρως ἐμὲ
Θερμός τις εἶχε. —
Ὅπερ δὲ πάσχει θερμότης ἀεὶ νέων,
Ὁρμαῖς ἀτάκτοις ὑψηλῶς ῥιπίζεται,
Ὡς πῶλος ἄθλων εἰς δρόμους, θυμοῦ πλέως
Πέπονθα τοῦτο· τῆς γὰρ ὥρας παντελῶς
Ἔξω, θαλάσσης οὐκ ἔθ' ἡμερουμένης,
Ταύρου τιν' οὖσαν οὐκ ἀκίνδυνον φασὶν
Οἱ ταῦτα δεινοί, πλὴν θράσους ἀλλ' οὐ φρενός.
Τότ' οὖν Ἀλεξάνδρειαν ἐκλιπὼν ἐγώ,
Ἄρας ἔτεμνον πόντον ἰθὺς Ἑλλάδος.

Erant genæ imberbes mihi, erga literas
Flagrabam amore magno. —
Nimio calori quod adolescentum accidit,
Inordinato qui feruntur impetu,
Ceu pullus animi plenus ad cursum exsilit,
Idem accidit mihi. nam alieno tempore,
Quo non suevit esse tranquillum mare,
Sed excitari fluctus à Tauro solent,
Loquuntur ut docti, quum prudens navigat
Nemo temerè; tum Alexandream deserens,
Conscendo navim & Græciæ pontum seco.

Per illum igitur adolescentiæ fervorem sive imprudentiam & impotens Athenarum desiderium, capitis periculum adijt, quum parum abesset

abesset à naufragio, maternis precibus & ope divinâ ereptus. Ἔπειτ' Ἀθῆναι καὶ λόγοι. *Exinde Athenæ & studia*, de quibus prolixè oratione in magnum Basilium, quem in illâ celeberrimâ orbis terrarum academiâ paris instituti socium & consortem habuit. Erant isti duo ὁμόστεγοι, ὁμοδίαιτοι, συμφυεῖς, τὸ ἓν βλέποντες, *contubernales, commensales, concordes, unum idemq́; spectantes*, ut loquitur ibi Gregorius; digni sanè, quos tamquam exemplar insigne omnes pietatis & sapientiæ studiosi intueantur, & quantâ maximâ possunt curâ industriâq́; exprimant, atq; hinc adeo, quomodo in academiis vivere & quales familiares adsciscere oporteat, discant. Ἑταίρων ὡμιλοῦμεν, ait Gregor. οὐ τοῖς ἀσελγεστάτοις, ἀλλὰ τοῖς σωφρονεστάτοις· οὐδὲ τοῖς μαχιμωτάτοις, ἀλλὰ τοῖς εἰρηνικωτάτοις, καὶ οἷς συνεῖναι λυσιτελέστατον· εἰδότες ὅτι κακίας ῥᾶον μεταλαβεῖν, ἢ ἀρετῆς μεταδοῦναι· ἐπεὶ καὶ νόσου μεταςχεῖν μᾶλλον, ἢ ὑγείαν χαρίσασθαι. *Non cum petulantissimis quibusque sodalium consuetudinem habebamus, sed cum modestissimis & temperantissimis; neq; cum pugnacissimis, sed cum pacatissimis, & cum quib. conversari maximos fructus afferret: gnari videlicet, multò faciliùs vitium contrahi, quàm virtutem communicari, quemadmodum promtius quoq; est morbido contagio affici, quàm remedium consequi.* Prior Athenas venerat Gregorius, & ut Basilio, qui posterior accedebat, initiationis, quam hodie in Germaniæ academiis ritus depositionis, ut vocant, imitatur, gratia fieret, impetravit. Basilio primulùm non arridebant Athenæ, nec famæ vel exspectationi respondere videbantur. Regessit autem Gregorius, *ut mores hominis non nisi multo tempore & ex perfecta familiaritate, ita quoque eruditionem ex paucis argumentis & exiguo tempore cognosci non posse.* Haut exiguum itaque tempus Athenis & studiis uterque impenderunt, & eò rem tandem deduxerunt, *ut non solùm apud præceptores & socios* (dicam hæc quoque verbis Gregorij à Billio conversis) *sed apud totam etiam Græciam, ac præsertim clarissimos quosque Græciæ viros illustri famâ celebrarentur. Quin etiam ultra Græciæ fines*, ait, *progressi sumus, sicut multorum sermone compertum est. Nam ut quocumq; Athenarum fama, eodem quoq; præceptorum nostrorum fama sese proferebat: ita quicumq; præceptores, iidem quoq; nos cognoscebant, simulq; de nobis audiebant & loquebantur: ac par quoddam non obscurum & incelebre apud eos & eramus & dicebamur.* Subjungit, quomodo cęteris disciplinis propter corporis ἀῤῥωστίαν καὶ νοσοκομίαν Medicinam Basilius adjunxerit. ὅθεν ἀρξάμενος εἰς ἕξιν τῆς τέχνης ἀφίκετο. *Inde exorsus ad artis habitum tandem pervenit.*

Εἶχε μὲν οὖν οὕτω ταῦτα, καὶ πλήρης παιδεύσεως ἡ φορτίς. *Atq; hæc quidem ita se habebãt, eratq; doctrinæ mercib navis onusta, quantum quidẽ humana natura adsequi datur.* Parant itaq; discessum: sed quum ægre è cùm a commilitonibus tum à præceptoribus dimitterentur, Basilius solus relicto Athenis Gregorio abit: quamquam Gregorius quoque, qui desiderium conjunctissimi sodalis, patriæ & parentum haut diutiùs ferret, post modicum intervallum sequitur. Sic itaque Basilio Gregorius & in accessu prior, & in discessu posterior. His de rebus & diuturnitate studiorum suorum ipse carmine de vitâ suâ:

> Μοῦνον ἐμοὶ φίλον ἔσκε λόγων κλέος, οὓς συνάγειραν
> Ἀντολίη τε, δύσις τε, καὶ ἑλλάδος εὖχος Ἀθῆναι.
> Τοῖς ἔπι πόλλ' ἐμόγησα πολὺν χρόνον.
> *Sola meum ardenti pectus stimulavit amore*
> *Doctrina, Argolicæ quam gloria gentis Athenæ*
> *Quæsivere mihi, solisq; occasus & ortus.*
> *In qua multum operæ posui, multumq; laboris*
> *Permultis annis subij.*

Quoto autem ætatis anno Athenis discesserit, disertè in Jambis, è quibus pridem nonnulla depromsimus, expressit.

> Καὶ γὰρ πολὺς πέπρειπτο τοῖς λόγοις χρόνος.
> Ἤδη τριακοστὸν μοὶ σχεδὸν τοῦτ' ἦν ἔτος.
> *Nam tempus ingens fluxerat jam in literis,*
> *Triginta & annos pænè tunc exegeram.*

Venit Alexandriâ Athenas, quum esset adhuc ἄχνους παρειὰ, *sine lanugine gena*, ut diximus suprà; discessit ætatis anno trigesimo. Commoratus itaq; fuit decennium, vel paullò certè minùs. Neq; verò multùm artiore tempore fieri potuit, ut Basilius & Gregorius tantam eruditionem & tam perfectam acquirerent, & illustrem adeo celebremq;, non Græciæ modò sed exteras quoq; oras pervagatam famam, quemadmodum ostensum est superiùs, consequerentur, & Basilius etiam cæteris multis disciplinis medicinam, ad perfectũ usq; habitum, adjungeret. Hæc inquam omnia diuturnum tempus & complures annos Athenis exactos fuisse arguunt. Interea verò eodem venit Julianus, qui postquam imperium nactus fuit, à fide Christianâ descivit. *Nostram eruditionem & pietatem Athenis cognoverat* Julia-

Julianus, ait Gregorius oratione in laudem fratris Cæsarii. Et invectivâ posteriore in ipsum Julianum, se cum homine Athenis versatum fuisse, & ex vultu, habitu & gestibus pravam indolem animadvertisse adfirmat. τοῦτον πρὸ τῶν ἔργων ἐθεασάμην, ὃν καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων ἐγνώρισα. καὶ εἴ μοι παρῆσαν τινες τῶν τηνικαῦτα συνόντων καὶ ἀκουσάντων, οὐ χαλεπῶς ἂν ἐμαρτύρησαν. οἷς ἐπειδὴ ταῦτα ἐθεασάμην, εὐθὺς ἐφθεγξάμην, οἷον κακὸν ἡ Ῥωμαίων γαῖα τρέφει, καὶ προσαγορεύσας καὶ γενέσθαι ψευδόμαντις ἐμαυτοῦ κατευξάμενος. *Talem ante opera conspicatus sum, qualem in operibus posteà cognovi. Quod si quidam ex iis, qui tum simul erant, quidq; dixerim audierunt, nunc mihi præstò essent, haut ægrè testarentur. Quibus, ut ista conspexi, statim proloquutus sum, Quale malum Romanorum terra nutrit; præfatus licet, ac mihi, ut falsus vates essem, imprecatus.* Certum igitur est Julianum Athenis Gregorio visum & cognitum. Venit autem Athenas Julianus ἄρτι τῶν κατὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ νεωτερισθέντων, τὸν βασιλέα τοῦτο αὐτὸ παραιτησάμενος, *statim post ea, quæ adversus fratrem*, nempe Gallum vitâ & imperio à Constantio exutum, *designata sunt, quum, idipsum ut sibi liceret, Imperatorem exorasset.* Convenit Ammianus Marcellinus, scribens post interitum fratris, elisâ accusatione & evitato, quod etiam ipsi intendebatur, periculo, *pro colendi ingenii caussâ, ut cupidine flagravit, ad Græciam ire permissum esse.* Periit autem Gallus, ut ex eodem Marcellino discimus, se tertiùm & Constantio septimùm COSS. hoc est, anno æræ Christianæ CCCLIV. Hoc ipso igitur Athenas venit Julianus; proximo, qui Arbetionem & Lollianum consules habuit, *haut ita dudum ab Achajâ accitus, etiam tum palliatus, ad societatem imperii* à Constantio motibus Gallicis exterrito *adscitus.*

lib.5.n.1. *l.14.n.9.* *l.15.n.7.*

Ista uberiùs & operosiùs enarrandi necessitatem nobis imposuit Pater annalium Baronius, qui Herculeis suis laboribus id consequutus est, ut antiquitatem ecclesiasticam multis quidem in locis illustrasse & explicuisse, sed longè pluribus iisque ferè majoris momenti obscurasse & involvisse deprehendatur. Quare & suam sibi gloriam ipse detraxit, & laborem studiosis veritatis adauxit. Insigne specimen præbuit in torquendâ hac ipsâ Gregorii patris in episcopatu conjugati liberosque generantis historiâ. Quæcumque verò attulit, ex iis quæ modò nos enarravimus, nullo negocio dissolvi possunt. Misera enim res est sycophanta & sophista: quas argutiolarum telas magno molimine texuit, ut aranearum, levi incum-

bente aurâ mox disruptas videre cogitur. Apponemus autem quæcumque adversus hujus rei evidentiam est molitus, ut intelligant & tantùm non manibus palpent studiosi, Baronio pro moribꝰ hodiernis Romanis satagenti nihil omnino credendum esse: offundere eum oculis lectorum suorum technarum & inventiuncularum fumum, qui quàm temerè coiverit, tam quoque facilè dissipatus auctori suo ingenii judiciivé laudem nullam relinquat, integritatis verò & candoris omnem adimat. Nec aliâ mercede, etsi Romæ purpuram mereantur, digni sunt, qui antiquitatem ecclesiasticam eâ fini tractant, ut corrumpant & pravis opinionibus aptent.

Anno 371. *num.* 102. Audiamus ergo ipsum, quid adferat. *Cave,* inquit, *lector hyperbolen in historiâ: in praceps enim fereris currens, nisi ubi vestigia figas, cautè consideres.* Mirum, nî Romæ, quum hæc scriberentur, exclamaverint omnes, *Facetè, lepidè, lautè, nihil supra.* Uno verbo Baronius totam jugulat caussam, hyperbolen in consignatione numerorum statuens, ubi æquè ei locus, ac cani in balneo. Quis me ferat homini tricenario dicentem, Tot annos natus non es, quot in publicâ professione ego exegi? Nulla profectò hyperbole à mendacio me excusaverit. Apage insulsam & stolidam hyperbolen. Pergat autem Baronius: *Quidnam est dicere, plures habuisse annos in episcopali functione Gregorium seniorem, quam Gregorius filius ætatis esset; nisi necessariò affirmare, ipsum genitum esse, quum jam pater esset episcopus?* Ita est Baroni, aliter nemo potest capere vel ratiocinari: neq; adversus evidentem veritatem incertas & frivolas conjecturas admittere oportebat, nedum excogitare; quod indocilis, distorti & vafri ingenii argumentum est. *Quam caro precio,* ait, *sibi emerent ejusmodi exemplum tum recentiores Græci, tum Latini incontinentes, qui à fide catholicâ exsulant hæretici, cœlibatus hostes?* Olim Herculis sacra Lindi sine maledictis non celebrabantur: hodie annales ecclesiastici Romæ sine conviciis non scribuntur. Quin sicut ibi sacra pro violatis habebantur, si vel alicui imprudenti bonum verbum excidisset: ita hîc res malè geritur, si antiquæ catholicæque sinceritatis studiosi suo nomine appellentur, & qui conjugium vagis fœdisq; libidinibus præferunt, hæretici & cœlibatus hostes non proclamentur. Neque tamen opus est nobis, ut exemplum quod obvium est & ultrò offertur, ullo precio emamus. Ipse verò carè sine dubio emeret aliquid solidæ oppositionis, quo exemplum nostrum efficaciter impugnare posset, modo venale extaret,

pareret. nam quàm frivola & inefficacia sint, quibus utitur, mox patebit. *Cæterùm, inquit, id hyperbolicè dictum esse, etsi aliæ rationes ad manifeste probandum deessent, illud perspicue omnino demonstrat, quod generare filios in episcopatu procul à moribus legibusq; ecclesiasticis esset, tamq; in occidentali, quàm etiam in orientali ecclesia, hoc potissimùm seculo, firmiter custoditum: quod quidem certum exploratumq; haberi, quæ primo Annalium tomo, ubi de his fusius actum est, aliisq; in locis sæpe dicta sunt, luce clarius manifestant.* Ista videlicet techna est Baroniana. Remittit nos ad primum tomum & primi seculi historiam, quasi vel rem ibi probasset, vel lex cœlibatus in primo seculo fundamentum haberet. Egit *num. 18.*
sanè de cœlibatu sacrorum ministrorum in anno LIIX: sed nihil *& seqq.*
ad eum stabiliendum protulit, neque verò proferre potuit, quod ætate Gregorium antiquius vel ei saltem suppar esset, nisi fortè Illiberitanum concilium, cui tamen auctoritatem ipse prius detraxerat. Nam quod ibidem dixit à Nicænâ synodo uxorum consortium prohiberi, & à Basilio magno presbyterum, quòd uxorem in domum admisisset, increpari, profligati pudoris mendacia esse suis suprà locis demonstravimus. Cætera, quæ ibi profert, omnia, temporibus de quibus nunc agimus, Gregorianis inquam, recentiora sunt. Et hoc scilicet est ostendere, Gregorium in sacro ministerio liberos non genuisse, quia obstiterint leges ecclesiasticæ. *Quonam, ait, modo vel fingi potest, Gregorium seniorem adeo ignominiose leges ecclesiasticas proculcasse, quem etiam adhuc ethnicum virtutibus egregiè excultum Gregorius filius prædicat, factumq; Christianum omni studio mores fidei adæquasse commendat?* Si leges has ecclesiasticas, quibus usu conjugii Gregorius prohibitus fuerit, à Baronio requiras, ad primum tomum remitteris. Nempe vult te credere, primis seculis eas viguisse, & inde ad Gregorianam ætatem transivisse: quomodo sanè rem se habere oporteret, siquidem verè Gregorius prohibitus fuisset, & argumentum stringeret. At ubi te, quò ablegatus es, contuleris, præter unum atq; alterum falsi crimē nullas nisi recentiores constitutiones reperis. Id est lectorem ludos facere & naso suspendere: sed aliter novæ opiniones non probantur, nec aliud in Annalibus majus occurrit artificium. Pergat itaque: *Vel quonam pacto ejusmodi suorum natalium labem sic ipse Gregorius propalare non veritus esset, quæ divinitus accidisse tantopere prædicat?* Iterum ad eumdem lapidem impingit Baronius: quæ falsa sunt, sumit tamquam certa; & veteris ec-

 clesiæ

clesiæ mores ex hodiernæ Romanæ moribus æstimat. In quâ sanè è presbytero nasci, profligatâ hactenus honestate matrimonii, ingens & pudenda natalium labes est: est enim fornicatoris & scorti filium esse; quales apud Pontificios nusquam ferè, minimè autem omnium, ubi ampliora & opulentiora collegia sunt, desiderantur. At apud veteres, quibus conjugii dignitas in ipso quoque clero constabat, apud quos universim, sive populum sive sacros ministros respiceres, σωφροσύνη erat ἡ τῆς νομίμου γυναικὸς συνέλευσις, ut Paphnutius, & γάμου συνοίκησις σεμνή, ut Gangrenses loquuntur, honori fuit presbytero vel episcopo parente natum esse, non dedecori.

Sed præter hæc, ait Baronius, *quæ sufficere satis possent*, si quis, puta, ultrò decipi velit, *fortiori adhuc argumento res tanta demonstranda est.* Aures igitur arrigite & animum advortite. Prodit novum argumentum, si non validius, certè operosius. *Revocemus*, inquit, *orationem ad ipsius Gregorii junioris ætatis annos, ut ex his, ratione numeri rectè subductâ, intelligere valeamus, ipsum non solùm antè parentis episcopatum natum esse, sed etiam antequam ille fieret Christianus. Testatur namq; ipse de se, quum Athenis esset una cum Basilio, se fuisse ætatis annorum triginta: ait enim:*

> *Nam tempus ingens fluxerat jam in literis.*
> *Triginta & annos pæne tunc exegeram.*

Erat autem id tempus, quando Iulianus apostata, ut idem Gregorius tradit, Athenas se contulit, nempe COSS. Constantio VII. & Gallo III. Est is annus Domini trecentesimus quinquagesimus quartus. Quòd si tunc erat Gregorius annos triginta natus, fateri opus est, natalem ejus contigisse anno Domini CCCXXIV, nempe anno ante Nicænum concilium, quo tempore Gregorius parens ethnicus adhuc erat; quem baptizatum fuisse idem Gregorius minor tradit eo tempore, quo celebratum est ipsum Nicænum concilium, nempe anno Domini CCCXXV. Quanto autem tempore vixerit laicus, antequam initiaretur sacris ordinibus, vel postea eligeretur episcopus, ignoratur. Ut plane intelligas, longè abesse, ut parente episcopo ipse Gregorius nasceretur. si præsertim his consentientia jungas, quæ habet idem ipse Gregorius oratione habitâ in funere patris, ubi adeo manifestè natalem suum recenset, antequam pater initiaretur sacro baptismo. Quomodo & quâ ratione id à Gre-
pag. 213. gorio factum sit, diximus suprà; nec quicquam attinet hîc repetere, quum, qui ista legerit, satis intelligat, non propterea natalem Gregorii baptismo patris esse priorem, quia ibi nativitatis suæ mentio-

nem

rem priùs injiciat, quàm de baptismo patris agere incipiat. Prior autem illa ratio, quamvis aliquanto sive speciosior sive spinosior, pari facilitate ex eâ parte historiæ Gregorianæ, quam ipsiusmet verbis paullò antè recitabamus, dissolvitur. Verum quidem est Julianum anno æræ Christianæ CCCLIV. Athenis fuisse & à Gregorio visum esse: sed hunc annum cum trigesimo ætatis Gregorii, quo is se Athenis abiisse commemorat, componi oportere verum non est. Nam ut hoc sit, necesse fuerit ponere, Gregorium non nisi unicum annum cumq; ætatis suæ trigesimum Athenis exegisse: & hoc eodem, quo accesserit, discessisse. Quod quantopere à vero abhorreat, rem putanti & Gregorii versus ac orationem legenti manifestum est. Nempe studium Gregorii Atheniense, quum adhuc genæ sine lanugine essent, incoatum & usque ad trigesimum annum ætatis continuatum, & ad summum perfectionis famæque fastigium, quæ omnia ex ipsius verbis supra patuêre, perductum, res decennii fuit, vel paullò minùs. Interea temporis anno puta suo vigesimo secundo, vel tertio, vel quarto, vel quincto, vel sexto, vel septimo, aliquo inquam horum Julianum vidit, non ipso illo, quo tandem discessit, trigesimo. Sic itaque techna & structura Baroniana

———————*supremum*
Congemuit, traxitq, jugis avulsa ruinam.

Vindicavimus natales Gregorii Theologi, eumque patre sacerdote vel episcopo natum esse evicimus. De Cæsario verò ejus fratre, utpote aliquot annis minore, ne dubitari quidem potest. Et jam, quod nec ipsi adversarii, nisi fortè pauci ferrea frontis & plumbei cordis, negaverint, rem factam habemus. Nullo in ecclesiâ ad hæc usque tempora cognito vel audito Apostolico præcepto cœlibatus clericis injungitur; nullo, quod auctoritatis alicujus sit, ecclesiastico: sed è contrario conjugium eorum à celeberrimis & in summâ auctoritatis arce collocatis Niceno & Gangrensi conciliis admittitur imò probatur, & illustribus magnorum virorum exemplis confirmatur. Qui igitur Apostolicâ sanctione cœlibatum clericis impositum esse affirmant, mendacii nimis manifesti sese alligant & novæ absurdæque opinionis palàm damnantur. Qui verò ecclesiasticas constitutiones temporibus, de quibus hactenus egimus, recentiores adferunt, necesse habent fateri, eas primis & purioribus

ſeculis, à quibus genuinam traditionem peti & derivari oporteat, in-cognitas fuiſſe, imò à ſententiâ & moribus eatenus receptis deviare, & propterea pari aut majore etiam, quàm inſtitutæ fuerint, facilitate, præſertim ex quo nihil in eccleſiam utilitatis aut decoris, ſed noxæ & opprobrii plurimum invehere deprehenſæ ſunt, abrogari potuiſſe & etiamnum poſſe.

Liceret hìc acquieſcere & gradum ſiſtere. Nec validiorem uberioremvé demonſtrationem vel à nobis quiſquam jure queat exigere, vel nos cuiquam debere. Lubet tamen ulteriùs aliquantum progredi, & obiter, quomodo ſequioribus ſeculis res, quà conjugium clericorum, in eccleſiâ ſeſe habere cœperint, oſtendere.

Priusquam autem à Gregorio abeamus, unicum adhuc ejus *pag.213.* de conjugio teſtimonium adferemus. Audivimus in ſuperioribus adſerentem de matre ſuâ, quòd curâ rei familiaris à ſtudio pietatis & cultu Dei non fuerit avocata. *orat. in Gorgon.* Idem de ſorore ſuâ Gorgoniâ adfirmat. Verba ex interpretatione Billii appono. *Quum in duo hæc genera vita omnis noſtra diviſa ſit, nimirum in matrimonium & cœlibatum; quorum alterum ut præſtantius & divinius, ita majoris quoque laboris & periculi, alterum humilius quidem & abjectius, cæterum minori periculo obnoxium;* (in græco eſt, καὶ τῆς μὲν (ἀγαμίας) ὔσης ὑψηλοτέρας τε καὶ θειοτέρας, ἐπιπονωτέρας δὲ καὶ σφαλερωτέρας, τοῦ δὲ (γάμου) ταπεινοτέρου καὶ ἀσφαλεστέρου) *vitatis utriusque ſtatus incommodis, quicquid in utroque commodi erat, delegit, in unumq; coëgit, alterius nempe ſublimitatem, alterius ſecuritatem, fuitq; citra ſupercilium pudica, cœlibatus commoda matrimonio temperans, ac reipsâ oſtendens, neutrum horum ſuapte naturâ tale eſſe, ut nos prorſus vel Deo vel mundo adſtringat, vel ab his penitus nos ſeparet, ſic quidem ut alterum naturâ omnino fugiendum ſit, alterum prorſus expetendum: verum mentem eſſe, quæ & nuptias & virginitatem rectè moderetur, atq; utrumque horum inſtar materiæ cujuspiam ab artifice ratione componi, & ad virtutem elaborari.* Non magis hanc veterum doctrinam cum ſuâ hodiernâ, quàm exempla cum moribus conciliare poſſunt Pontificii.

Gregorio Nazianzeno jungimus Gregorium Nyſſæ epiſcopum, Gregorii filii æqualem, Baſilii magni fratrem, qui de Virginitate *cap.tert.* ſcribens ſemet ejus exſortem in conjugio vivere fatetur. *Vtinam,* inquit, *aliquo modo fieri poſſet, ut ex hoc ſtudio mihi quoque aliquid amplius contingeret, quo propenſiore animi voluntate ego in hoc ſtudii genere laborem poſuiſ-*

posuissem: quoniam si eâ spe ducerer, ut quemadmodum frugum, quæ ex aratione triturâve percipiuntur, partem ego quoq; aliquam ferrem, accurate sanè in hac oratione elaborassem. Nunc verò mihi virginalium laudum cognitio quodammodo inanis est ac minimè fructuosa, quales solent esse terræ fruges bovi, qui ore freno impedito ad aream convertitur; id quod accidit item ei, qui aquam sitit e præruptis saxis defluentem, neque eam capere potest. Præclare quidem cum iis agitur, quibus integrum & liberum est meliora deligere; quique, quum communi se vitæ dederint, quasi vallo aliquo circumsepti, non tenentur: quemadmodum nos, qui veluti quodam terrarum hiatu prohibemur, quò minus ad hanc virginalem gloriam accedamus, quam attingere illis amplius non licet, qui in humanæ vitæ curriculo vestigium semel impresserunt. Ecce Gregorius virginitatis gloria se prohiberi, quòd vulgatum humanæ vitæ curriculum ingressus esset, fatetur. Nec potest ullum esse dubium, quum Gregorii filii Nazianzeni ad hunc Gregorium Nyssenum super obitu uxoris, cui Theosebiæ nomen, epistola consolatoria exstet, quâ eam summis laudibus vehit, prædicatque *Theosebiam ecclesiæ decus, Christi ornamentum, ætatis suæ utilitatem, fœminarum fiduciam; Theosebiam in tantâ fratrum pulcritudine formosissimam & clarissimam; Theosebiam vere sacram, & sacerdotis conjugem, & honore parem, magnisq; mysteriis dignam.* Uxores sacrorum ministrorum pietate & virtute præstantes Nazianzenus honoris maritorum consortes facit. Nam ut hic Theosebiam, ita alibi matrem suam Nonnam patri episcopo ὁμότιμον prædicat. *Epist. 95. in addition.* *orat. in Gorgon.*

De conjugio Nysseni majoris fidei testes haberi nequeunt, quàm sunt hi, ipse videlicet, de cujus statu quæritur, & æqualis ejus maximæ vir auctoritatis Nazianzenus: ut recentiorum, qui ab his acceperunt, Nicephori & Nicetæ testimoniis uti supervacaneum videri possit. Apud Nicephorum ita legimus: *Gregorius fuit ecclesiæ Nyssenæ lux & ornamentum, vir secundum fratrem doctrina, moribus & vita sanctitate spectatus. Et quamvis is conjugem habuerit, rebus tamen aliis fratri minime cessit.* Nicetas ad orationem Nazianzeni, dictam in laudem Basilii, & verba, *Mihi nullo nomine* parentes Basilii *celebriores atque illustriores esse videntur, quam egregiæ sobolis procreatione. — Nam quum unus duntaxat aut alter cum laude vivunt, id tale est, ut bonitati naturæ possit adscribi: at undique perfecta & ad summum provecta omnium virtus, iis haud dubie, a quibus procreati atque instituti sunt, adsi-* *l. 11. cap. 19.*

gnari

gnari debet. Quod quidem liquidò demonstrat beatus sacerdotum & virginum numerus, eorumq; qui in conjugatâ vitâ eam vim sibi adhibuerunt, ut matrimonium nihil ipsis impedimenti afferret, quò minùs ad parem virtutis gloriam adspirarent, sed ea vitæ generum potiùs, quàm rationis vivendi discrimina esse censerent:

scholio 19. ad hæc, inquam, verba Nicetas: *Basilii pater multos liberos procreavit, Macrinam, Basilium, Gregorium, Petrum, Naucratium: quorum tres virgines fuerunt, tres autem episcopi, Basilius Cæsareæ, Petrus Sebastiæ, Gregorius Nyssæ. Hic porrò quamvis nuptias amplexus sit, vim tamen adhibuit, ne ab ipsis ad virtutis cursum impediretur. Sic enim connubialem vitam delegit, ut tamen eamdem vitæ rationem idemq; institutum cum episcopis haberet. Ita fiebat ut hæc tria, nimirum cœlibatus, matrimonium & sacerdotium vitæ quidem genere & instituto inter se differrent, non item vitæ gerendæ ratione. Ad eumdem enim virtutis scopum omnes collimabant.* Hinc ipsi textui nonnulla inseruit Raphaël Volaterranus, geminatâ culpâ, cùm quòd præter officium fidi interpretis auctori, cujus orationem converteret, quæ apud ipsum non inveniret, tribuit; tum quòd ipsa etiam, quæ in scholio reperta cum textu commiscuit, adulteravit. Gregorium enim Nyssenum cœlibem facit, ejus autem parentem, sacerdotem maritum: quum neutrum horum vel in oratione Nazianzeni, vel in scholio Nicetæ legatur. Id monendum duximus, quòd sub titulo monodiæ oratio Nazianzeni ex illâ Volater-

Anno 1565. rani versione editioni operum Basilii Basileensi à Wolfgango Musculo curatæ præfixa sit, ne studiosi, qui in eam fortè incidunt, turbentur.

Baronius (nam quomodo ille historiam novitatibus hodiernis adversantem, ut non contaminet, prætermittat?) quamvis ista omnia legerit & intellexerit, nihil tamen eorum attendit, sed nec le-

Anno 369. cta nec reperta uspiam profert, nempe *sicut Gregorium maritum mune-*

num. 64. *ri sacerdotali, ita Theosebiam seorsim à viro ecclesiæ ministerio se mancipasse, & munere diaconissæ functam esse; atq; ideo à Nazianzeno sacram & honore parem sacerdoti (quantum fas sit fœminæ sacris officiis mancipari) appellatam fuisse.* Profectò

——quasi poëta tabulas quum cepit sibi,
Quærit quod nusquam est gentium, reperit tamen,
Facit illud verisimile, quod mendacium est:

sic in tractandâ & explicandâ ecclesiasticæ antiquitatis historiâ se gerit Baronius. Neque enim soli repentè poëtæ prodeunt, qui in

Par-

Parnasso somniant, sed etiam qui in Vaticano. Cæterùm meminisse oportebat, poëtis quidlibet audendi semper fuisse potestatem, non item interpretibus historiæ ecclesiasticæ: ab illis ut authenticis testimoniis omnia probent non exigi; his sine testibus iisque probis nihil credi. Discessum igitur a consortio viri & munus diaconissæ, quæ Theosebiæ tribuit, tantisper ad se recipiat, & inter operta reponat, donec idoneos scriptores, quorum verbis adsertioni suæ fidem faciat, invenerit. Quod autem sub libri de virginitate finem scripsit Nyssenus, ubi monet καθαρεύειν ἀπὸ γάμου, *cap.50.* qui munus Deo offerant, non clericos seorsim spectat, sed omnes pios, nec præceptum est de perpetuâ abstinentiâ sed consilium de temporariâ, suppar illi Apostolico, quo probatur, si conjuges *ex consensu ad tempus* abstineant, *ut vacent jejunio & precibus.* *1.Cor.7,5.* Verba Nysseni sunt: πῶς ἱερατεύεις Θεῷ, καί τοι εἰς αὐτὸ τοῦτο χρισθεὶς εἰς τὸ προσφέρειν δῶρον τῷ Θεῷ; δῶρον δὲ οὐκ ἀλλότριόν τι πάντως, οὐδὲ ὑποβολιμαῖον ἐκ τῶν ἔξωθέν σοι παρεσπαρμένων· ἀλλὰ τὸ ἀληθῶς σὸν, ὅπερ ἐστὶν ὁ ἔσω ἄνθρωπος, τέλειός τε καὶ ἄμωμος εἶναι ὀφείλων, κατὰ τὸν περὶ τοῦ ἀμνοῦ νόμον. *Quomodo sacerdotio Dei fungeris, & quidem ad hoc ipsum unctus, ut munus offeras Deo? Munus autem non prorsus alienum, neque ex iis, quæ tibi extrinseca sunt, subdititium: sed quod reverà tuum sit, nempe interior ille homo, quem perfectum & sine vitio, juxta illam de Agno legem, esse oportet.* Ut igitur hoc sacrificium perfectiùs & solenniùs offeratur, sive ut preces acriùs & intentiùs fundantur, ex usu esse innuit ad tempus abstinere. *Si Deum,* inquit, *tibi apparere expetis, quid caussæ* *Exod.19,5.* *est, quur Mosen non audias, qui populo edicit, ut à nuptiis purus sit, quo Dei adspectum comprehendat.* Sanè Moses nullam perpetuam, sed solam triduanam abstinentiam indicebat. Quid itaque Nyssenus hîc sibi velit, manifestum est. Præterea Nazianzeni ætate presbyteros conjugatos fuisse docemus evidente testimonio ex oratione ejus εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα deprompto. Hortatus ad baptismum, quàm possit fieri, celerrimè suscipiendum & procrastinationes morasque protelandas, inter cætera, Μὴ εἴπῃς, ait, Ἐπίσκοπος βαπτισάτω με, καὶ οὗτος μητροπολίτης ἢ ἱεροσολυμίτης; οὐ γὰρ τόπων ἡ χάρις, ἀλλὰ τοῦ πνεύματος. καὶ οὗτος τῶν εὐγεγονότων. δεινὸν γὰρ εἰ τῷ βαπτιστῇ τὸ εὐγενές μου καθυβρισθήσεται. ἢ πρεσβύτερος μὲν, ἀλλὰ καὶ οὗτος τῶν ἐγκρατῶν, καὶ ἀγγελικῶν τὴν πολιτείαν. *Ne dicas, Baptizet me Episcopus, atque is metropolitanus, aut Ierosolymitanus; (neque enim gratia locorum est, sed Sancti*

Spiritus, isque etiam claro & nobili genere ortus : acerbum enim fuerit, nobilitatem meam baptistæ obscuritate dedecorari. Aut si presbyter quidem, at saltem: ille sit e cœlibibus, è continentibus inquam, & angelicam vitam degentibus. Presbyteri igitur alii cœlibes, alii mariti fuerunt. Quin nisi multi, imò plerique mariti, & pauci contra cœlibes fuissent; quærere cœlibem à quo baptismus conferretur, non potuisset esse causa comperendinandi. Et sic quidem in Græca ecclesia res sese habuerunt.

Exemplis græcæ ecclesiæ jungemus exemplum è latinâ, illis
Anno 355. nihilo inferius. Hilarius, *defuncto Pictaviensis civitatis, cujus & civis*
num. 70. *erat, episcopo, miro universorum consensu fuit ejus sedis electus antistes, quantumlibet (ut auctor est Fortunatus) conjugatus esset, & filia unâ auctus.* Ita ipse Baronius. Hilarii vita a Venantio Fortunato conscripta, quam inter Historias sanctorum edidit Laurentius Surius, nunc nobis ad manum non est: nisi tamen fallimur, scribit ille uxorem & filiam ab Hilario in exilium eunte Pictavis relictas fuisse. Quod ipsum indivulsi hactenus consortii argumentum est. Certè Hilarium episcopum in conjugio sibi constante & per separationem minimè abrupto vixisse semper creditum fuit. Hinc de eo post multa secula
lib. 1. Fast. Baptista Mantuanus:

Integritas vitæ, legum prudentia, cultus
Cœlituum, tutela inopum, diadema pedumq;
Pictaviense tibi (dum nil mortalia curas,
Dum vivis tibi sorte tua contentus, ab omni
Ambitione procul) populo applaudente tulerunt.
Non nocuit tibi progenies, non obstitit uxor
Legitimo conjuncta thoro, non horruit illa
Tempestate Deus thalamos, cunabula, tædas.
Sola erat in precio, quæ nunc incognita, virtus
Sordet, & attrito vivit cum plebe cuculio.
Propterea leges, quæ sunt connubia contra
Esse malas quidam perhibent.

pag. 96. Quæ sequuntur, superius descripta sunt. Opponit Baptista Mantuanus mores & leges ætatis Hilarianæ moribus & legibus suæ ipsius ætatis. Ait tunc non obstitisse uxorem legitimo thoro conjunctam. Intelligit igitur uxorem, quæ non-subiata matrimo-

niali

niali consuetudine conjuncta fuerit. Nam numquam eò progressæ sunt leges Pontificiæ, ut suscipiendæ presbyteri vel episcopi dignitati obstaret uxor, quæ segregaret se & cohabitationi conjugali renunciaret. Numquam obstitit, inquam, apud Pontificios, & ne hodie quidem obstat uxorem habuisse vel habere, modò in separationem & abstinentiam & ipsa & maritus consentiant. Loquitur itaq; Mantuanus de conjugio citra separationem & abstinentiæ votum sibi in omnibus constante. Quin disertè inter cætera, *Patrum* ait

———vita fuit melior cum conjuge, quàm nunc
Nostra sit, exclusis thalamis & CONIVGIS VSV.

Nunc, ne quid prætermisisse vel dissimulasse dicamur, nonnulla apud scriptores quarti seculi reperta, quæ conjugio clericorum adversari videntur, proferemus & considerabimus. Eusebius Ἀποδείξεως εὐαγγελικῆς libro primo dicit in ecclesiâ Christi *δύο* cap. 8.
βίων νενομοθετῆσθαι τρόπους, τὸν μὲν, ὑπερφυῆ, καὶ τῆς κοινῆς καὶ ἀνθρωπίνης πολιτείας ἐπέκεινα, οὐ γάμους, οὐ παιδοποιίας, οὐδὲ κτῆσιν, οὐδὲ περιουσίας ὕπαρξιν παραδεχόμενον, ὅλον δὲ δι' ὅλου τῆς κοινῆς καὶ συνήθους ἁπάντων ἀνθρώπων ἀγωγῆς παρηλλαγμένον, καὶ μόνῃ τῇ τοῦ θεοῦ θεραπείᾳ προσωκειωμένον καθ' ὑπερβολὴν ἔρωτος οὐρανίου. In ecclesiâ duo vivendi modi instituti sunt. Vnus quidem naturam & communem humanæ vitæ rationem excedens, neq; nuptias, neq; sobolis procreationem, neq; possessionem, neq; opum facultates admittens, totus autem prorsus à communi & consuetâ cunctis hominibus vivendi ratione discrepans, & soli divino cultui, ex immenso rerum cœlestium amore, addictus. Qui hunc modum amplexi sunt, quasi ab hac mortali vitâ sejuncti, ipsumq; duntaxat corpus in terrâ gerentes, cogitatione vero atq; animo in cœlo degentes, quasi cœlites quidam humanam vitam despiciunt, ὑπὲρ τοῦ παντὸς γένους ἱερωμένοι τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ, pro totâ gente summo Deo consecrati nec mactatione boum, nec cruore, nec libaminibus aut nidoribus, nec fumo vel ignis pabulo, nec corporum destructione, sed rectâ veræ pietatis doctrinâ animiq; purgati affectione & præterea præstitis juxta normam virtutis operibus & sermonibus, hisce, inquam, numen placantes τὴν ὑπὲρ σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν σφίσιν ὁμογενῶν ἀποτελοῦσιν ἱερουργίαν, & pro semetipsis & pro reliquis ejusdem generis consortibus sacrificium peragunt. Et talis quidem est in Christianismo perfectus vivendi modus. Alter verò remissior & humanior qui ad pudicas nuptias & liberorum procreationem se demittit, rem familiarem administrat, iis etiam

qui justa bella gerunt, quid agendum sit, praescribit, agros & mercaturam & alia ad civiliorem vitae rationem facientia, una cum pietate, curat. εἷς καὶ ἀσκήσεως καιροὶ, μαθητείας τε καὶ τῶν θείων λόγων ἀκροάσεως ἡμέραι ἀφωρίσθησαν. *His etiam ipsis,* qui videlicet hoc vitae genus elegerunt, *tempora exercitationis & dies, quibus doctrinae & divinorum sermonum auscultationi vacent, determinati sunt. Et illis quidem secundus gradus pietatis attributus est, consentaneam ejusmodi vitae utilitatem praebens, ut nemo salutaris apparitionis exsors sit, sed omne hominum genus, cum graecorum tum barbarorum evangelicae doctrinae fructum percipiat.* Manifestum est Eusebium hîc distinguere duo inter Christianos recepta vivendi genera, non quidem clericorum unum, alterum laicorum: sed unum ἀσκητῶν & adstrictam atque à terrenis curis abjunctam vitae rationem sectantium; alterum communi more degentium, quibus tamen ipsis religio & pietas cordi sint, nec ἄσκησις negligatur, temporibus inter hanc & curas, quas communis vitae necessitas exigit, divisis.

cap. 9. Mox rationes reddere conatur, quare coelibatus, quum temporibus Veteris testamenti in usu & precio non fuerit, nunc sub Novo frequentetur & magnificat. Concludens monet, ὅτι καὶ κατὰ τοὺς τῆς καινῆς διαθήκης νόμους οὐ πάμπαν ἀπηγόρευται τὰ τῆς παιδοποιίας, ἀλλὰ καὶ τούτῳ τὰ παραπλήσια τοῖς πάλαι θεοφιλέσιν διατέτακται. χρῆναι γάρ φησιν ὁ λόγος τὸν ἐπίσκοπον γεγονέναι μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα. πλὴν ἀλλὰ τοῖς ἱερωμένοις καὶ περὶ τὴν τοῦ Θεοῦ θεραπείαν ἀσχολουμένοις ἀνέχειν λοιπὸν σφᾶς αὐτοὺς προσήκει τῆς γαμικῆς ὁμιλίας. ὅσοι δὲ μὴ τῆς τοσαύτης ἠξίωνται ἱερουργίας, τούτοις ὁ λόγος καθυφίησιν μονονουχὶ διαρρήδην ἅπασιν κηρύττων, ὅτι δὴ τίμιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ Θεός. *Ne quidem Novi testamenti legibus, quae sobolis procreationem concernunt, penitus prohibentur, sed etiam hac de re consentanea veterum sanctorum vitae constituta sunt. Oportere enim dicit sermo divinus, episcopum unius uxoris virum fuisse. Veruntamen sacratos & in Dei ministerio occupatos sese deinceps a consuetudine matrimoniali decet continere. Qui vero ad tale sacerdotium evecti non sunt, iis divinus sermo indulget, tantum non omnibus disertè inculcans, Conjugium esse honorabile & thorum immaculatum, scortatores autem & adulteros à Deo judicatum iri.* Haec si cum prioribus componamus, liquidò perspicimus Eusebium de ἀσκηταῖς & monachis illorum temporum loqui. Sicut enim illos ibi ἱερωμένους vocat, & τοῦ Θεοῦ θεραπείαν καὶ

ἱερουρ-

ἱερουργίαν tribuit; ita quoque hîc. De clericis directè non agit, nisi quatenus qui in ἀσκήσει vivebant, in clerum legebantur. Si de clericis æquè ac de monachis ageret, non modò his sed etiam illis quâ ratione γάμους καὶ παιδοποιΐας, eâdem quoq; κτῆσιν καὶ περιουσίας ὕπαρξιν ademeret. Quod an clericis Pontificiis placeat, ipsi despiciant. Adludere tamen inter cætera ad clericos videtur, atque eâ gratiâ locum Paulinum torquere sive corrumpere, & extrusâ voculâ εἶναι τὸ γεγενῆσθαι substituere. Interim nullam legem profert, nullam necessitatem urget: saltim decere dicit, sive conveniens esse. Quod etiam de clericis hactenus admitti potest, si non desit insigne illud & peculiare continentiæ donum: absque quo fuerit, magis decebit sacrorum ministrũ conjugio uti, quàm uri vel ad flagitia prolabi. Et fuerit fortè Eusebius inter eos, qui in synodo Nicænâ clericos uxorum consuetudine arceri desiderarunt. Quicquid autem in eam sententiam vel hic scripserit, vel ibi suaserit, id consilio Paphnutii & auctoritate œcumenicæ synodi improbatum fuisse certum est, & nobis ad responsionem sufficit.

Epiphanius verò etiam post Nicænam synodum in cœlibatum clericorum propensissimus fuit. Nusquam tamen ausus est dicere, ab Apostolis eum sancitum vel omnino necessarium esse, & conjugatos presbyteros tolerari neutiquam posse. Existimavit maximopere decere, si sacrorum ministri in sincero castoque cœlibatu vivant, &, quamdiu talium sufficiens numerus haberi queat, conjugatos adsciscendos non esse; sive, quod eodem recidit, cœlibes conjugatis præferri oportere. Cui, si cœlibes intelligantur, quales ipse intellexit, id est, verè & castè cœlibes, ac cætera paria sint, dona videlicet ad docendum necessaria, & mores Dei servo digni, non repugnamus. Nam præter alia vel inprimis decet, immò oportet servum Domini ἤπιον εἶναι πρὸς πάντας, διδακτικόν, ἀνεξίκακον, ἐν πρᾳότητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους. Si vel maximè 2.Tim.2,14
sit qui continere possit & velit, idem tamen fuerit indoctus, ineptus ad docendum, socors, iracundus, avarus, turpis lucri cupidus; quis hunc quamvis cœlibem, marito erudito, ad docendum idoneo, industrio, mansueto, hospitali & à sordibus alieno prætulerit? Igitur ut conjugati excludantur, cœlibes ad sacrum ministerium & numero & dotibus sufficientes præstò esse oportet. Duo, inquam, requiruntur, primùm ut adsint sufficiente numero, qui

continere & citra conjugium castè vivere cùm possint, tum etiam suapte sponte (nam ut aliàs ostensum, cœlibatus nec imperari potest, nec invitis imponi) velint: deinde ut ipsi illi, qui continere & possunt & volunt, eruditione & dotibus, quales Apostolus in epistolis ad Timotheum & Titum exigit, instructi sint. Si non itaque quot ecclesia ministris indiget, tot adsint qui castè extra matrimonium degere vel valeant, vel velint, aut si adsint quidem, sed cætera idonei non sint; tunc adsumi possunt, quin debent, qui in conjugio viventes necessariis dotibus præditi sunt. Nec alia mens Epiphanio, ut ex ipsius verbis, quibus abuti solent Pontificii, patebit. Quum adversus Catharos disputans dixisset, bigamos successivos (nam hujus ille est opinionis) ad sacrum ministerium ab ecclesiâ non admitti, subjungit: ἀλλὰ καὶ τὸν ἔτι βιοῦντα καὶ τεκνογονοῦντα μιᾶς γυναικὸς ὄντα ἄνδρα οὐ δέχεται, ἀλλὰ τὸν ἀπὸ μιᾶς ἐγκρατευσάμενον ἢ χηρεύσαντα, διάκονόν τε καὶ πρεσβύτερον καὶ ἐπίσκοπον καὶ ὑποδιάκονον, μάλιστα ὅπου ἀκριβεῖς κανόνες οἱ ἐκκλησιαστικοί. *Sed etiam adhuc viventem & liberos gignentem unius uxoris maritum non admittit ecclesia, ut sit diaconus, presbyter, episcopus vel subdiaconus, sed eum qui se ab unâ continuit, aut in viduitate vixit. Maximè ubi accurati & exacti sunt ecclesiastici canones.* Sed an Nicæni canones, qui conjugia clericorum non improbant, & Gangrenses, qui improbantes damnant, accurati non sunt? Per ἀκριβεῖς κανόνας itaque πολιτείαν & disciplinam insigniter sive exquisitam sive curiosam, qualis in plerisque ecclesiis vix inveniri queat, denotare videtur: & ex hac, ubi obtineat, cœlibes ad ministerium aptos sollicitè & solerter conquiri, ut conjugatos adsumere vix umquam opus sit. Quid verò est, *Adhuc viventem non admittit?* Locus sine dubio vitiosus aut mutilus, cui quid desit, absque ope meliorum codicum non possumus certò statuere. Videtur supplendum, quod æquipolleat τῷ *in communi vitâ*, vel aliquid simile. Ἐπιβιοῦντα, quandoquidem obscœnum est, substituere loco ἔτι βιοῦντα vix ausim.

hær. 52.

Sed pergamus reliqua adscribere, ἀλλὰ πάντως ἐρεῖς μοι, ἐν τισι τόποις ἔτι τεκνογονεῖν πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, καὶ ὑποδιακόνους. τοῦτο οὐ παρὰ τὸν κανόνα, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων κατὰ καιρὸν ῥαθυμήσασαν διάνοιαν, καὶ τὸ πλῆθος ἕνεκεν μὴ εὑρισκομένης ὑπηρεσίας. *Cæterum, dices mihi, omnino in aliquibus locis sobolis procreationi operam adhuc dare presbyteros & diaconos & subdiaconos. At hoc non est juxta canonem,* sive

juxta

juxta exquisitam illam πολιτείας & disciplinæ rationem, de quâ supra, *sed juxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit; & propter multitudinem, non invento ministerio*, sive quòd numerus ministrorum ecclesiæ necessariorum aliter compleri nequeat. Quare conjugati ad sacros ordines admittantur, duas caussas reddit Epiphanius, unam, quòd elanguerit mens hominum, & ad continentiam sive cœlibatum non sit admodum proclivis, atque adeo non reperiantur valdè multi, qui ultro suâ sponte conjugio velint carere; alteram, quòd nihilominus ministros, quot satis sint, in ecclesiis esse oporteat. Concedit igitur Epiphanius, si necessarii atque idonei ministri desiderentur, & præstò non sint, qui suâ sponte cœlibatum velint amplecti, conjugatos adhiberi posse. Legem itaque ab Apostolis profectam vel aliam universalem, quæ totam ecclesiam simpliciter obliget, nullam agnoscit. Id interim urget & inculcat, decorum esse, si idonei ministri, qui continere velint, sufficiente numero haberi queant. Sequitur enim: τὸ πρεπωδέστερον γὰρ ἀεὶ ἐκκλησία ὁρῶσα ἁγίῳ πνεύματι εὖ διαταχθεῖσα ἔγνω ἀπερισπάστως Θεῷ τὰς λατρείας ἐπιτελεῖσθαι σπουδάζειν, καὶ τὰ πνευματικὰ τῶν χρειῶν μετὰ πάσης εὐσυνειδήτης συνειδήσεως τελεῖσθαι. Φημὶ δὲ, ὅτι πρέπον ἐστὶ διὰ τὰς ἐξαπίνης λειτουργίας καὶ χρείας σχολάζειν τὸν πρεσβύτερον καὶ διάκονον καὶ ἐπίσκοπον Θεῷ. εἰ γὰρ καὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ λαοῦ προστάσσει, ὁ ἅγιος ἀπόστολος λέγων, ἵνα πρὸς καιρὸν σχολάσωσι τῇ εὐχῇ, πόσῳ γε μᾶλλον τῷ ἱερεῖ αὐτὸ προστάσσει, τὸ ἀπερίσπαστον δὲ λέγω, εἰς τὸ σχολάζειν κατὰ Θεὸν ἐν ταῖς χρείαις ταῖς πνευματικαῖς τελεσιουργουμένῃ ἱερωσύνῃ. *Nam quod decentius est semper ecclesia Spiritu sancto bene disposita animadvertens novit operam dare, ut cultus divini indistracti peragantur, & spirituales necessitates cum omni benevolâ conscientiâ perficiantur. Ajo verò decere, ut propter repentina ministeria & necessitates presbyter, diaconus & episcopus Deo vacet*, sive ne curis & negociis humanarum rerum occupetur. *Si enim populo etiam sanctus Apostolus præscribit, dicens, Vt ad tempus vacent orationi; quanto magis sacerdoti idipsum præscribit? Indistractum inquam esse, ut vacet secundum Deum sacerdotio, quod in spiritualibus necessitatibus perficitur.* Decentiam, ut manifestum est, observat & urget Epiphanius. Hæc antem decentia, ut etiam antè diximus, nulla fuerit, nisi adsit donum continentiæ unà cum cæteris ad ministerium benè obeundum necessariis dotibus. Alias enim decentius fuerit presbyterum conjugatum esse

esse, quàm uri, vel concubinam alere: decentius etiam, esse maritum eruditum, aptum ad docendum, mansuetum, quàm cœlibem indoctum, ineptum, iracundum. Apostoli dictum, quod huc applicat Epiphanius, consilium continet, non præceptum. Ipse igitur etiam de re sub consilium & non sub præceptum cadente loquitur.

Affinis est locus alius sub finem Panarii, ubi quum summam dogmatum & fidei catholicæ exposuisset, subjungit de ritibus in hæc verba: περὶ θεσμῶν δὲ τῆς αὐτῆς (ἐκκλησίας) ἐν ὀλίγῳ μέν μοι ἐστὶ πάλιν ἀνάγκη τοῦ παραθέσθαι τῶν αὐτῶν θεσμῶν μέρους τὸ εἶδος. ὅσαπερ φύσει πεφύλακται ἐν αὐτῇ καὶ φυλάσσεται, τὰ μὲν ἐκ προστάγματος, τὰ δὲ κατὰ ἀποδοχὴν προαιρέσεως, τοῦ θεοῦ χαίροντος ἐπὶ τῇ ἀρετῇ τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας. καὶ πρῶτον μὲν κρηπὶς, καὶ ὡς εἰπεῖν βαθμὸς ἐν αὐτῇ ἡ παρθενία, ἀσκουμένη τε καὶ φυλαττομένη παρὰ πολλοῖς, καὶ ἐνδοξαζομένη. συνέπεται δὲ τῇ αὐτῇ παρθενίᾳ ἡ μονότης, παρὰ πλείοσι τῶν μοναζόντων καὶ μοναζουσῶν. μετὰ ταύτην ἐγκράτεια ἐπὶ τὸν αὐτὸν δρόμον τεθεμελιωμένη. ἔπειτα δὲ χηροσύνη μετὰ πάσης προσοχῆς καὶ ἀχράντου συναναστροφῆς. ταύταις δὲ ταῖς τάξεσιν ἀκόλουθος ὁ σεμνὸς γάμος ἐν μεγάλῃ τιμῇ, ὁ ἐν μονογαμίᾳ μάλιστα, καὶ παρὰ φυλακῇ ἐνταλμάτων.——στεφάνη δὲ τούτων πάντων ἡ μήτηρ, ὡς εἰπεῖν, καὶ γεννήτειρα ἡ ἁγία ἱερωσύνη, ἐκ μὲν παρθένων τὸ πλεῖστον ὁρμωμένη. εἰ δὲ οὐκ ἐκ παρθένων, ἐκ μοναζόντων. εἰ δὲ μὴ εἶεν ἱκανοὶ εἰς ὑπηρεσίαν ἀπὸ μοναζόντων, ἐξ ἐγκρατευομένων τῶν ἰδίων γυναικῶν ἢ χηρευσάντων ἀπὸ μονογαμίας. *Quod ritus ecclesiæ attinet, mihi quidem iterum necessarium est breviter eorumdem rituum formam ex parte apponere. Quæcumque verè in ecclesia servata sunt & servantur, alia quidem ex præcepto sunt, alia vero secundum voluntariam susceptionem, Deo gaudente propter virtutem & successum suæ doctrinæ. Et primum quidem crepido, atque, ut ita dicam, basis in ecclesia est Virginitas, quæ exercetur & custoditur à multis, & glorificatur. Sequitur autem virginitatem ipsam Solitaria vita, à plerisque monachorum & monacharum observata. Post hanc Abstinentia*, conjugum puta per mutuum consensum, *super eumdem cursum fundata. Inde Viduitas cum omni attentione & impollutâ conversatione. Hos ordines insequitur venerandum conjugium in magno honore, præsertim quod in unis nuptiis consistit una cum observatione mandatorum.—— Horum autem omnium corona aut mater, ut ita dicam, & genitrix est sancta classis sacerdotalis, ex virginibus quidem ut plurimum coacta: si verò non ex virginibus, at ex degentibus solitariam vitam: si ne-*

bi

hi quidem ad ministerium suffecerint, ex ijs, qui continent à proprijs uxoribus, aut post unas nuptias viduitatem servant. Quatuor proponit ordines, unum Virginum; alterum Μονάζοντων, qui quum à virginibus distinguantur, necesse nec omnes virgines μεμονακέναι, nec omnes μονάζοντας virgines fuisse, sed aliquos eorum olim conjuges vel alias in adolescentia lapsos; tertium facit Abstinentium à proprijs uxoribus, quorum suprà quoque mentionem fecimus; quartum Viduorum monogamorum. Ex his & potissimùm ex virginibus legi dicit sacerdotes: non, quòd conjuges admitti nullo modo possent, aut numquam vel nusquam admitterentur; aliud enim priore loco ipse commemoraverat: sed quòd quamdiu reliqui ordines idoneam sacrorum ministrorum copiam sine defectu suppeditarent, haut facilè admitterentur. Et hoc scilicet unum ex illis, quæ observata κατὰ ἀποδοχὴν προαιρέσεως, secundum liberam susceptionem; nam præceptum hactenus, non dicam Apostolicum, sed alicujus synodi, quod obligare possit, nullum exstat: & observata, ubi ἀκριβεῖς κανόνες, sive accurata, exquisita & curiosa disciplina; qualis fortè fuit ecclesiarum Cypriarum, vel saltim Salaminiæ, cui episcopus præerat Epiphanius. Qui quàm desideraverit sacrorum ministros cœlibes & abstinentes esse, etiamsi eâ de re nullam legem videret, sed solam quarumdam ecclesiarum consuetudinem, quæ tamen non admodum roborata esse potuit, claret.

Ceperat quidem jam tum alicubi obtinere, ut cœlibes vel abstinentes in episcopos legerentur, quòd citra incommodum fieri potuit, episcopis præ copioso presbyterorum & diaconorum numero paucis, & plerumq; non nisi provectiore ætate adsumtis. Universale tamen id non erat, nec lege aliquâ cautum. Quod liquidò docent non modò exempla partim producta, partim adhuc producenda, sed etiam diserta Chrysostomi verba in locum epistolæ ad Titum, Εἴ τις ἐστὶν ἀνέγκλητος, μιᾶς γυναικὸς ἀνήρ, τέκνα ἔχων πιστά. In hunc *cap. 1. v. 6.* enim locum ita scribit Chrysostomus, Epiphanio ætate suppar, & aliquando adversarius: Τίνος ἕνεκεν καὶ τὸν τοιοῦτον εἰς μέσον παράγει; Ἐπιστομίζει τοὺς αἱρετικοὺς, τοὺς τὸν γάμον διαβάλλοντας, δεικνὺς, ὅτι τὸ πρᾶγμα οὐκ ἔστιν ἐναγὲς, ἀλλ' οὕτω τίμιον, ὡς μετ' αὐτοῦ δύνασθαι καὶ ἐπὶ τὸν ἅγιον ἀναβαίνειν θρόνον. *Qua gratia ejusmodi virum,* qui scilicet episcopus fiat, *in medium producit? Obturat ora hæreticorum, qui conjugium criminantur, ostendens eam rem non esse impuram, sed adeo preciosam, ut cum ea possit*

aliquis sanctum thronum conscendere. Ecce in conjugio positum hoc ipso suo sibi cum conjugio episcopatus thronum conscendere posse affirmat Chrysostomus. Nec est quod dicas, conscendere quidem potuisse, sed non nisi separationem admitteret, & votum abstinentiæ emitteret. Sic enim nec cum conjugio (secundum communem quidem hominum loquendi & intelligendi modum) conscenderet, nec hæreticorum ora obstruerentur. Quid enim est conjugium, nisi maris & fœminæ societas, cum reciprocâ potestate unius in corpus alterius, eaque indissolubilis, vitandæ fornicationis & generandæ sobolis ergò? Jam si episcopatus imponat necessitatem abdicandi se istâ potestate & segregandi uxorem, quomodo verè diceretur in conjugio positus cum suo conjugio episcopalem thronum conscendere? quomodo, inquam, verè diceretur conjugium cum episcopatu non pugnare, si qui episcopus factus fuerit, *generare prohibeatur, propter quod conjugia*, ut Augustinus loquitur *copulanda sunt?*

de hæres. cap. 6. Sic etiam cum idololatriâ & flagitiis ad Christianismum aliquis potest adscendere, nempe si eorum studio renunciet, & actus numquam se in posterum exercere velle promittat. Hoc itaq; non fuerit hæreticorum ora claudere, sed aperire. Quin imò dicet Manichæus, sicut episcopus fieri quidem potest, qui opus matrimoniale peregerit, sed non qui pergat peragere; ita quoque excellentiæ Electorum non repugnat peregisse, sed peragere. Quæ abstinentia in episcopis requiritur, eamdem in electis nostris nos quoque requirimus. Aliud enim non exigunt Manichæi, quàm ut qui in conjugio hactenus vixerunt, in posterum usu ejus abstineant. Neque verò abnuerint vinculum matrimonii non abrumpi, & insolubile manere, dummodò opera matrimonij ad generationem sobolis spectantia prorsus intermittantur, nec ad ea unquam redeatur. In quam

pag. 156. rem videri possunt, quæ de Manichæorum hæresi suprà diximus. Chrysostomus itaq;, dum adserit hæreticorum ora obturari hoc ipso, quòd cum conjugio episcopalis thronus conscendi possit, cum conjugio citra separationem conjugis & prohibitionem operum conjugalium conscendi posse agnovit. Pontificij pro se adducere solent eumdem Chrysostomum, illa ipsa Apostoli ad Titum verba exponentem in homiliâ secundâ de patientiâ Jobi. Sed nihil ibi dicit, nisi Apostolum, ut episcopus maritus sit, *legis loco non posuisse*. Si tamen Chrysostomus is est. Dicit enim Apostolum nondum istis

tempo-

temporibus requisivisse, ut irreprehensibilis esset episcopus, aut magnâ virtute præditus: quod è diametro disertis Apostoli verbis & indubitatis in ea Chrysostomi homilijs adversatur.

Quod de episcopis horum temporum cœlibibus, non tamen ex necessitate vel lege, per quam nulli conjugato ulpiam episcopo esse liceret, diximus; id illustrabimus exemplo Synesij, qui Ptolemaidis Cyrenaicæ episcopus ab ecclesiâ illâ lectus, & à Theophilo archiepiscopo sive patriarcha Alexandrino ordinatus est, etiamsi uxorem se dimissurum non esse exsertè profiteretur & protestaretur. Ἐμοὶ, inquit, ὅ τε Θεὸς, ὅ τε νόμος ἥ τε ἱερὰ Θεοφίλου χεὶρ γυναῖκα ἐπιδέδωκε. προαγορεύω τοίνυν ἅπασι, καὶ μαρτύρομαι, ὡς ἐγὼ ταύτης οὔτε ἀλλοτριώσομαι καθάπαξ, οὔτε μοιχὸς αὐτῇ λάθρα συνέσομαι. τὸ μὲν γὰρ ἥκιστα εὐσεβὲς, τὸ δὲ ἥκιστα νόμιμον. ἀλλὰ βουλήσομαί τε καὶ εὔξομαι συχνά μοι πάνυ καὶ χρηστὰ γενέσθαι παιδία. *Mihi & Deus, & lex, & sacra Theophili manus uxorem dedit. Prædico igitur omnibus & protestor, me neq; eam deserturum umquam, neq, cum ea, ut mœchum, clam congressurum: alterum enim à pietate, alterum à legibus maximè alienum est: quin optaturum & precaturum, ut multi probiq; mihi nascantur liberi.* Hæc ipsissima Synesij in epistolâ ad Eutropium fratrem verba: quibus nihil obstantibus episcopatum adiit, & ecclesiæ magno cùm decori tum usui fuit. De resurrectione sanè incommodam quoq; & peregrinam quamdam opinionem fovit, cui tamen posteà renunciavit. Neq; est quod dicas, similiter proposito retinendæ uxoris renunciasse. Errori enim posteà renunciasse auctores expresè tradunt: de altero nullum apud eos verbum. Evagrius: Πείθουσιν αὐτὸν τῆς σωτηριώδους παλιγγενεσίας ἀξιωθῆναι, καὶ τὸν ζυγὸν τῆς ἱερωσύνης ὑπελθεῖν, οὔπω τὸν λόγον τῆς ἀναστάσεως προσδεχόμενον, οὐδὲ δοξάζειν ἐθέλοντα, εὐβόλως εὖ μάλα στοχασάμενοι, ὡς ταῖς ἄλλαις τἀνδρὸς ἀρεταῖς ἕψεται καὶ ταῦτα, τῆς θείας χάριτος μηδὲν ἐλλιπὲς ἔχειν ἀνεχομένης· καὶ οὐκ ἐψεύσθησαν τῆς ἐλπίδος. *Persuadent illi salutaris regenerationis lavacro tingi & sacerdotij jugum subire, etiamsi necdum resurrectionis doctrinam admitteret, nec ita sentire vellet, rectè admodum conjecturantes, quod alias ejus viri virtutes hæc quoque sequutura essent, divina gratia non passura quicquam in eo desiderari. Quæ spes illos minimè frustrata est.* Photius in Bibliothecâ: Καὶ οὕτω διακείμενον ἐμυηθέντα τὰ ἡμέτερα, καὶ ἔτι καὶ ἀρχιερωσύνης ἠξίωσαν, πρὸς τὴν πολλὴν τοῦ ἀνδρὸς καλοκαγαθίαν καὶ τὸ καθαρὸν ἀφορῶντες τοῦ βίου. καὶ ὅτι οὐκ ἂν οὕτω βιοὺς αὐθις τῷ τῆς ἀναστάσεως οὐκ ἐλλαμφθείη φωτί. καὶ τῆς ἐλπίδος οὐκ ἐψεύσθη-

epist. 105.

lib. 1. c. 15.

Cod. 26.

σαν. *Et jam ita sentientem nostris mysteriis initiarunt, & summo sacerdotio dignum censuerunt, ad reliquam viri virtutem vitæq; puritatem respicientes, & sperantes, quòd qui ad eum modum viveret, non posset non resurrectionis lumine illustrari. Quâ spe neutiquam frustrati sunt.* Eadem habet Nicephorus, qui etiam epistolam Synesij, de quâ suprà, integram descripsit. Baronius more suo conjecturas promit, & priscæ historiæ, quæ apud priscos auctores nec ficta nec picta vidit, adjicit: nempe seriò Synesium hæc non scripsisse, sed saltim simulasse, ut episcopatus sarcinam effugeret. Cæterùm auctores eum cum istâ suâ opinione ad baptismum accessisse memorant. Quæ verò caussa esse potuit, cujus ergò baptizandus se resurrectionis articulum non credere fingeret? Aut quomodo, qui ab incredulitate suâ se recedere nolle diceret, baptizari potuit? Neq; dubium est baptismum episcopatu priorem fuisse, atq; adeo quum baptizaretur, ad declinandum episcopatus onus ejusmodi simulationem adhiberi non potuisse. Baptizatum priùs, quam de eo episcopo creando ageretur, non modò Nicephorus disertè affirmat, sed ex ipsius scriptis liquidò constat. In epistolâ ad fratrem, quâ caussas quare sibi episcopatus non conveniat, reddit, ne semel quidem minimâue voculâ se nondum baptizatum esse innuit: quod utpotè ad rem plurimùm faciens, si verè potuisset, inprimis attulisset. Dicit potiùs, *i.* ἐμοὶ Θεοφίλου χεὶρ γυναῖκα ἐπιδέδωκε. Jungente igitur & benedicente episcopo uxorem acceperat. Christianus itaq; fuit & baptizatus, uxorem quum acciperet.

*Lib.*14.*c.* 55.

Anno 410. *num.*43.

De opinione verò sive errore, quo laboravit Synesius, magis credendum erit Synesio ipsi, quam alteri ulli. Equidem verba epistolæ semel atq; iterum adductæ perpendens in eam adducor sententiam, ut credam eum, quicquid dicant Evagrius, Photius, Nicephorus, resurrectionem carnis sive articulum & dogma illud fidei, quod quidem rem ipsam sive fundamentum & substantiam, ut ita dicam, ejus attineat, non negasse; sed circa quæstionem aliquam juxtà emergentem sive intercurrentem, ut appellare consuevimus, hæsitasse & à receptâ doctrinâ recessisse. Verba sunt: ἴσθα ὅτι πολλὰ φιλοσοφία τοῖς θρυλλυμένοις τύτοις ἀντιδιατάττεται δόγμασιν· ἀμέλει τὴν ψυχὴν οὐκ ἀξιώσω ποτὲ σώματος ὑστερογενῆ νομίζειν· τὸν κόσμον οὐ φήσω καὶ τἆλλα μέρη συνδιαφθείρεσθαι, τὴν καθωμιλημένην ἀνάστασιν ἱερόν τι καὶ ἀπόρρητον ἥγημαι· καὶ πολλοῦ δέω ταῖς τοῦ πλήθους ὑπολήψεσιν ὁμολογῆσαι.

Noste

Nosti philosophiam multa divulgatis istis placitis contraria statuere. Verbi gratia, Non adducar, ut animam in origine posteriorem corpore existimem. Mundum & alias partes simul interituras non dicam. Deprædicatam ab omnibus resurrectionem sacrum quid & ineffabile judico: longeq; absum, ut vulgi opinionibus adsentiar. Num anima rationalis in ipso conceptionis instanti, an verò posteà producatur, fortè nemo hominum novit, nec umquam certò demonstrari poterit. Num mundus secundum substantiam, an secundum accidentia interitum vel mutationem sit subiturus, adhuc hodie disputatur. Hactenus itaq; de nullâ quæstione vel controversiâ fundamentali, sed saltim intercurrentibus agitur. De Resurrectione ἱερόν τι καὶ ἀπόρρητον se eam censere profitetur. Mysterium igitur esse credit, quod magis simplici fide apprehendi, quàm curiosè discuti oporteret. Sanè ἱερόν τι καὶ ἀπόρρητον nemo solet dicere, quod falsum commentum esse persuasus est. Resurrectionem itaque hoc elogio prosequitur Synesius, non quia figmentum, sed quia mysterium, quod populo explicari non posset, existimavit. Explicari inquam, demonstrando dilucidè intrinsecam rationem sive modum resurrectionis, & qualitates corporum resurgentium. Et fortè ad opinionem aliquam Origenis, qualem Johannes quoque Jerosolymitanus, Eutychius Constantinopolitanus, Johannes Philoponus amplexi aliquando fuerunt, quâ de re *cap 9. n. 6. & seqq.* in libro de Immortalitate animæ & resurrectione carnis egimus, declinavit. Id saltim videtur certum esse, resurrectionem ab eo simpliciter & directè, sive quatenus ad fundamentum pertinet & religionis Christianæ articulum constituit, negatam non fuisse. Et hoc ad expediendam istam difficultatem modò sufficiat. Neque enim historia Synesij ad quartum seculum, in quo considerando nunc potissimùm versamur, propriè pertinet, sed potiùs ad initium quincti.

Ad quartum itaq; redibimus, & à græcis ad latinos transibimus. Inter græcos Epiphanius cœlibatum clericorum inprimis sive urget sive commendat. Inter latinos autem reperire est, qui rem propemodum fervidiùs agant. In Mediolanensi sanè ecclesiâ videtur cœlibatus inter clericos tempore Ambrosij obtinuisse. Sic enim ille libro primo Officiorum, capite L: *Inoffensum exhibendum & immaculatum ministerium, nec ullo conjugali coitu violandum cognoscitis, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipso consortio conjugali,*

gali sacri ministerij gratiam recepistis. Quod eò non prætereo, quia in plerisque abditioribus locis, quum ministerium gererent vel etiam sacerdotium, filios susceperunt: & id tamquam usu veteri defendunt, quando per intervalla dierum sacrificium offerebatur; & tamen castificabatur etiam populus per biduum aut triduum, ut ad sacrificium purus accederet, ut in veteri testamento legimus, & lavabat vestimenta sua. Si in figura tanta observantia, quanta in veritate? Hæc Ambrosiana decentiam aliquam evincunt, necessitatem nullam. Apparet autem in Mediolanensi ecclesiâ sufficiente numero præstò fuisse, quibus *integro corpore, interrupto pudore, alienis etiam ab ipso consortio conjugali* sacra ministeria obire & idonea facultas esset, & promta voluntas. Quibus quare lætus lubensq; episcopus non uteretur? quare egregium propositum non laudaret? quare ad perseverandum seriò non cohortaretur, & in eam rem argumenta non adhiberet, figuras non applicaret? Interim disertè fatetur, *in plerisque abditioribus locis, quum ministerium gererent, vel etiam sacerdotium, filios susceperunt.* Nota *in plerisque* eum dicere, non *in paucis.* Per *loca abditiora* intelligit, ut puto, minùs illustria quàm sit Mediolanum, quò cum comitatu suo ventitare solebant Imperatores & interdum residere. Universalem itaq; legem, nedum Apostolicam, nullam profert, nullam novit Ambrosius; atq; adeo etiamsi cœlibatum clericorum vehementer probaret, & in suâ ecclesiâ obtinere cerneret, alibi tamen rem aliter se habere fatetur.

Epist. 82. In epistolâ verò ad Vercellensem ecclesiam id dat operam, ut ostendat verba Apostoli ejusmodi clericorum cœlibatui non adversari, ne videlicet iis perculsi nonnulli turbentur, aut à proposito deflectant. *Apostolus formam,* inquit, *dedit, quia & episcopum oportet esse irreprehensibilem; & alibi ait, Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum. Nam quomodo conveniunt sibi dispensantis misericordia, & cupientis avaritia? Hæc posui, quæ cavenda acceperim. Virtutum autem magister Apostolus est, qui cum patientia redarguendos doceat contradicentes; qui unius uxoris virum præcipiat esse, non quò exsortem excludat conjugii (nam hoc supra legem præcepti est,* id est, exsortem conjugii ab episcopatu excludi est præter mentem præcipientis Apostoli; aut, si mavis, exsortem esse conjugii est supra vel præter legem præcepti, id est, nullâ lege id præcipitur: sic enim in hac ipsâ epistolâ prius dixerat, non præcipi quod supra legem sit, suaderi solum.)

lùm:) *sed ut conjugali castimonia servet ablutionis suæ gratiam.* Probat igitur Ambrosius, vel saltim concedit, idq; ex Apostoli sententiâ, episcopum conjugali castimoniâ servare ablutionis suæ sive baptismi sui gratiam, hoc est, adminiculo & remedio conjugii uti, ne in fornicationem & flagitia prolabatur. Si periculum est ab incontinentiâ & aliter castitatem tueri nequit, conjugium conceditur, cujus beneficio castus permaneat. Sequitur: *Neq; iterum, ut* episcopus *filios in sacerdotio creare Apostolica invitetur* (jubeatur) *auctoritate. Habentem enim dixit filios, non facientem.* Ambrosius itaq; sicut Apostolum episcopo conjugium interdixisse negat, ita permisisse non diffitetur.

Hac ipsâ autem epistolâ priùs ostenderat, quomodo Sarmatio & Barbatianus monasterij Mediolanensis non ita pridem incolæ, postquam descivissent, cùm virginitatem tum jejunium impugnarint, & nec hac nec illo ullum operæ precium fieri affirmarint. Ex ijs, quæ in hos dixit, nonnulla adscribemus, ut tota res pleniùs, & quanti conjugium ipse fecerit, intelligatur. *Audio*, ait, *venisse ad vos* Vercellenses, *Sarmationem & Barbatianum, vaniloquos homines, qui dicunt nullum esse abstinentiæ meritum, nullum frugalitatis, nullũ virginitatis gratiam pari omnes æstimari precio, delirare eos, qui jejuniis castigẽt carnẽ suam, ut menti subditam faciãt.* Quin videtur id quoq; illis tribuere, quòd fornicationes neq; prohibuerint, neq; castimoniæ sive conjugali sive virginali postposuerint. *Quæ Virgo*, inquit, *audiat nullum præmium esse integritatis, & non ingemiscat? Quæ Vidua, quum conceperit nullum esse fructum viduitatis, malit servare fidem conjugii, & in tristibus degere, quàm se credere lætioribus? Quæ conjugii districta vinculo, si audiat, quod nullus honos castitatis sit, non possit incuriosæ tentari corporis aut mentis facilitate?* Ecce tres gradus castitatis facit, unum Virginum, alterum Viduarum, tertium Conjugum. Hos omnes innuit à Sarmatione ejusq; socio convelli, ab ecclesiâ verò adseri & magnificeri. Sequitur enim: *Et ideo ecclesia quotidie in lectionibus sacris, in sacerdotum tractatibus* (concionibus) *laudem pudicitiæ, gloriam integritatis personat. Frustra ergo, si vera est opinio Sarmationis, dicit Apostolus, Scripsi vobis in epistola, ne commisceamini fornicariis. Et ne fortè dicant, Non de omnib. mundi nos dicimus fornicariis, sed dicimus, quod qui fuerit in Christo baptizatus, haberi jam non debeat fornicarius, sed qualiscumque vita ejus accepta sit Deo; ideo addidit Apostolus, Non utique fornicariis hujus mundi:* 1. Cor. 5, 9.

& in-

& infra: Si quis frater nominatur, est fornicator, & cætera. Post iterum errores eorum in hunc modum proponit & exagitat: *Quid est quod adserunt baptizatos intendere non debere virtutum disciplinis; nihil illis obesse comessationes, nihil voluptatum affluentiam, insipientes esse eos, qui ijs careant; virgines oportere nubere, filios facere; similiter & viduas iterare, quod semel malè* (infeliciter, propter sequutum mariti obitum) *virili admixtione expertæ sint, etiamsi se continere possint, errare eas, quæ nolint iterare copulam?* Hisce ex Apostolo sanam & sinceram doctrinam
1.Cor. 7. opponit: *Qua reverentia virginitatis loquutus est sanctus Apostolus; De*
25. *virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tamquam misericordiam consequutus à Domino? Præceptum non habet; consilium habet. Non enim præcipitur quod supra legem est, sed magis dato suadetur consilio, Nec auctoritas præsumitur, sed demonstratur gratia; nec à quocumq; demonstratur, sed ab eo, qui misericordiam Dei meruit. Horum ergo meliora, quàm Apostolorum consilia? Apostolus dicit, Consilium do: isti dissuadendum putant, ne qua studeat virginitati.* —— *Bonum ergo consilium, quia in consilio utilitas est, in præcepto laqueus. Consilium invitat voluntarios, præceptum adstringit invitos. Si qua ergo sequuta fuerit consilium, & eam non pœnituerit, acquisivit utilitatem: si quam vero pœnituerit, non habet quod accuset Apostolum. Ipsa enim de infirmitate sua judicare debuit, & ideò sibi voluntatis suæ rea est, cujus graviore, quam ferre posset, laqueo se ac nodo ligavit. Itaq; tamquam bonus medicus, qui & fortioribus stabilitatem virtutis con-*
Rom.14.2 *servare cupiat, & infirmis salubritatem dare, alijs dat consilium, alijs demonstrat remedium. Qui infirmus est, olera manducet, accipiat uxorem: qui va-*
1. Cor.7, *lidior est, fortiorem virtutis cibum expetat. Meritoq; adjunxit: Nam qui*
37. *statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc judicavit in corde suo servare virginem suam, benè facit. Igitur & qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit: & qui non jungit, meliùs facit. Mulier vincta est legi, quanto tempore vir ejus vivit. Quod si dormierit vir ejus, libera est: cui vult nubat, tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundum meum consilium. Puto enim quòd & ego Spiritum Dei habeo. Hoc est consilium Dei habere, explorare diligenter omnia, & quæ meliora sunt, suadere, & quæ tutiora demonstrare. Providus ductor multas ostendit vias, ut qua vult unusquisq;, quam sibi accommodam arbitratur, incedat, dummodo occurrat quo possit in castris prætendere. Bona virginitatis via, sed sublimis & ardua validiores requirit. Bona & viduitatis, non tam difficilis ut superior, sed confragosa & aspera*
cautio-

cautiores exigit. Bona etiam matrimonij, plana & directa, longiore circuitu ad castra sanctorum pervenit. Et plurimos recipit. Sunt ergo virginitatis præmia, sunt merita viduitatis, est etiam conjugali pudicitiæ locus. Hactenus Ambrosius, qui quanti fecerit conjugium, quàm indubitatò pudicitiam in eo & castitatem agnoverit, hinc patet. Virginitatem quidem sublimiorem esse docet, sed etiam difficiliorem. Nemini itaque per præceptum, quod hîc instar laquei sit, imponendam, nec ex consilio temerè & inconsiderate suscipiendam, utpotè cui ferendæ pares quorumvis non sint vires.

Hieronymus Ambrosij σύγχρονος conjugio iniquior fuit. Exortus erat istis temporibus Helvidius, qui quum doceret, beatissimam virginem Deiparam post editum in lucem Servatorem ex viro suo Josepho alios filios, qui fratres Domini appellati fuerint, suscepisse; & urgeretur objectione, Ergo Deiparam, si in virginitate non perseveraverit, hac insigni gloriâ destitui & ab alijs è fœmineo sexu multis superari: consequenter, ut videtur, adseruit, virginitatem præ conjugio nihil eximium habere. Hieronymus igitur Helvidium refutans sub finem libri eam quoq; controversiam tangit, hac præfatione: *Et quia de comparatione virginitatis & nuptiarum sum aliqua dicturus, obsecro lecturos, ne me putent nuptiis detraxisse in virginum laude, & aliquam fecisse distantiam inter sanctos veteris testamenti & novi, id est, inter eos qui habuere conjugia, & eos qui à complexu mulierum penitus recesserunt: verum pro conditione temporum alij eos tunc subjacuisse sententiæ, & alii nos, in quos fines seculorum devenerunt.* Pleraq; vero ibi sunt moderata; etiamsi concludens dicat *se rhetoricatum esse, & in morem declamatorum paullulum lusisse.* Huic itaq; lusui imputetur, quòd torquens verba Domini de Sarâ ad Abrahamum, *Omnia quæcumque tibi dicit Sara, audi vocem ejus*, elicit inde, mulierem ex quo desierit muliebria pati & ad conceptum idonea esse, *à Dei maledictione fieri liberam, nec esse ad virum conversionem ejus: sed è contrario*, inquit, *vir subjicitur ei, & Domini voce præcipitur, Omnia quæcumque tibi dicit Sara, audi vocem ejus; & sic incipiunt vacare orationi, quia quamdiu in conjugio debitum solvitur, orandi prætermittitur instantia. Non negamus viduas, non negamus maritatas, sanctas mulieres inveniri: sed quæ uxores esse desierint, quæ in ipsa necessitate conjugii virginum imitentur castitatem.* Ergóne quæ uxores esse pergunt, sanctæ esse nequeunt; & conjugio renunciare eas oportet, quæ sanctæ esse cupiunt? Sanè dictum durum & in conjuges inju-

cap. 10.

Gen. 21, 12.

rium. Sed imputemus id lusui & rhetoricationi; præsertim, quum
quæ sequuntur, ut mitiora ita quoque veriora sint, & superioribus
1.Cor.7. quasi medicinam faciant. *Hoc est*, inquit, *quod Apostolus breviter, Chri-*
34. *sto in se loquente, testatus est; Innupta cogitat quæ Dei sunt, quomodo placeat*
Deo, nupta vero cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro; nobis super
hoc campum intelligentiæ derelinquens. Neq; tamen alicui necessitatem im-
ponit aut laqueum, sed id quod honestum est, suadet, volens omnes esse sicut se-
ipsum. Et quamquam de virginitate Domini præceptum non habeat, (quia
ultra homines est, & quodammodo impudentis erat, adversum naturam co-
gere, alioq; modo dicere, Volo vos esse, quod angeli sunt; unde & virgo majoris
est meriti, dum id contemnit, quod si fecerit, non delinquit:) nihilominus in
cohærentibus infert, Consilium autem do, tamquam misericordiam conse-
quutus à Domino, ut sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter instan-
Matt.24, *tem necessitatem, quia bonum est homini sic esse. Quæ est ista necessitas? Væ*
19. *prægnantibus & nutrientibus in illa die?* Nempe necessitas hæc est im-
minentium afflictionum & calamitatum, quas declinare vel tole-
rare commodiùs potest, qui solitariam vitam degit, quàm qui fami-
liam alit & agmen liberorum trahit. Quod si autem virgo nubendo
non delinquit, nuptiæ profectò sanctitati non obstant, quæ non nisi
delictis excutitur & violatur. Quod si etiam nemini præceptum est
in virginitate permanere, neq; præcipi magis potest, quàm ut natu-
ram suam exuant homines & angelorum more degant; certè qui non
permanet, sanctitatem à se propterea non segregat, quia videlicet
1.Joh.5.3. ille demum sanctus esse nequit, qui divinis præceptis non paret. *Hæc*
est enim caritas Dei, ut præcepta ejus observemus; & præcepta ejus gravia
non sunt. Est quoque egregium dictum Hieronymi, eo ipso in loco,
dignum observatu; *Nihil prodest carnem habere virginem, si mente quis*
nupserit.

Iste verò liber ab Hieronymo scriptus est, quum adhuc vive-
ret Damasus, Romanæ urbis episcopus. Sic enim ipse Apologiâ ad
epist. 50. Pammachium *Dum adhuc vivebat sanctæ memoriæ Damasus, librum con-*
cap.7. *tra Helvidium de beatæ Mariæ virginitate perpetua scripsimus; in quo ne-*
cesse fuit nobis, ad virginitatis beatitudinem prædicandam, multa de mole-
stiis dicere nuptiarum. Damaso successit Siricius, vir exigui judicii &
ad gubernandam ecclesiam non admodum instructus. Quod ex re
epist.16. & vero dici fidem facit ipse Hieronymus in Epitaphio Marcellæ,
commemorans, quomodo, quum Origeniani Romanam ecclesiam
turba-

turbarent, veritas per simplicitatem Siricij perstrepens, fœmiuæ prudentiæ zelo defensa & vindicata fuerit. *Tunc*, inquit, *sancta Marcella quæ diu se cohibuerat, ne per æmulationem quippiam facere videretur, postquam sensit fidem Apostolico ore laudatam in plerisque violari, ita ut sacerdotes quoque & nonnullos monachorum maximeq; seculi homines in adversum sui traheret, ac simplicitati illuderet episcopi, qui de suo ingenio cæteros æstimabat, publice restitit, malens Deo placere, quàm hominibus. Laudat Salvator in evangelio villicum iniquitatis, quod contra Dominum quidem fraudulenter, attamen pro se prudenter fecerit. Cernentes hæretici de parva scintilla maxima incendia concitari, & suppositam dudum flammam jam ad culmina pervenisse, nec posse latere, quod multos deceperat, petunt & impetrant ecclesiasticas epistolas, ut communicantes ecclesiæ discessisse videntur. Non multum temporis in medio, succedit in pontificatum vir insignis Anastasius —— Dicat quid hæc ad laudem Marcellæ? Damnationis hæreticorum hæc fuit principium, dum adducit testes, —— dum acciti frequentibus literis hæretici, ut se defenderent, venire non sunt ausi; tantaq; vis conscientiæ fuit, ut absentes damnari, quàm præsentes coargui maluerint.* Ecce quos Siricius communione suâ dignatus est, tamquam hæreticos damnavit successor Anastasius. Sed hæc nos nunc saltim adducimus, ut quàm parum aptus regendæ ecclesiæ Siricius fuerit, appareat. Paulinus quoq; de superbiâ ejus conqueritur, scribens ad Severum Sulpitium; *Plenius indicare poterunt conservi nostri, pueri tui, quantum nobis gratiæ dominicæ detrimentum faciat urbici papæ superba discretio.* Hic Baronius: *Puto sentis lector, quem Paulinus per urbicum Papam intelligat; non alium quidem, quam qui tunc Romanæ præerat ecclesiæ pontificem ipsum Siricium, quem infensum absq; caussa aliqua, ut ait, pati coactus fuerit.* Quin ipse etiam Hieronymus, qui Damaso pontifice Romæ in gratiâ & auctoritate fuerat, mox sub episcopo Siricio malevolentiæ & calumniæ cedere coactus urbem deseruit & in Palæstinam navigavit. Quâ de re legi potest ipsius ad Asellam epistola, sub cujus finem, *Hæc*, ait, *mea domina Asella, quum jam navem conscenderem, raptim flens dolensq; conscripsi: & gratias ago Deo meo, quòd dignus sim, quem mundus oderit. Ora autem, ut de Babylone* (Romà) *Ierosolymam regrediar, ne mihi dominetur Nabuchodonosor.*

epist. 1.

An. 394. *num.* 90.

epist. 99.

Talis quum esset Siricius, epistolâ sub initium pontificatus sui ad Himerium Tarraconensem, qui Damasum de nonnullis dubijs consuluerat, scriptâ, & ambitionem suam dominandiq; cupiditatem

non obscurè prodidit, & jugum cœlibatus imò abstinentiæ à propriis uxoribus per præceptum Hispanis, quin & cæteris, ut apparet, Latinis presbyteris diaconisq; imposuit. *Directa, ait, ad decessorem nostrum sanctæ recordationis Damasum fraternitatis tuæ relatio, me jam in sede ipsius constitutum (quia sic Dominus ordinavit) invenit.* Data est epistola III. Eid. Februarij, Arcadio & Bautone COSS. hoc est, anno æræ Christianæ CCCXXCV.

Verba præsens negocium spectantia integrè hîc apponemus.

Siric. ep. 1. c. 7. *Plurimos sacerdotes Christi atque Levitas, post longa consecrationis suæ tempora, tam de conjugibus propriis, quàm etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse, & crimen suum hac præscriptione defendere, quia in veteri testamento sacerdotibus ac ministris generandi facultas legitur attributa. Dicat mihi nunc, quisquis ille est sectator libidinum, præceptorq; vitiorum, si æstimat, quod in lege Mosis passim sacris ordinibus à Domino laxata sunt fræna luxuriæ, cur eos, quibus committebantur sancta sanctorum, præmonet, dicens:* Lev. 20, 7. *Sancti estote, quia & ego sanctus sum Dominus Deus vester? Cur etiam procul à suis domibus, anno vicis suæ, in templo habitare jussi sunt sacerdotes? Hac videlicet ratione, ne vel cum uxoribus possent carnale exercere commercium, ut conscientiæ integritate fulgentes, acceptabile Deo munus offerrent. Quibus etiam, expleto deservitionis suæ tempore, uxorius usus solius successionis caussa fuerat relaxatus, quia non ex alia, nisi ex tribu Levi, quisquam ad Dei ministerium fuerat præceptus admitti. Unde & Dominus Iesus, quum nos suo illustrásset adventu, in evangelio protestatur, quia legem venerit implere, non solvere.* Mat. 5. 17. *Et ideo ecclesiam, cujus sponsus est speciosus forma, castitatis voluit splendore radiare, ut in die judicij, quum rursus advenerit, sine macula & ruga eam possit, sicut per Apostolum suum instituit, reperire.* Eph. 5. 27. *Quarum sanctionum sacerdotes omnes atque Levitæ insolubili lege constringimur, ut à die ordinationis nostræ, sobrietati ac pudicitiæ & corda nostra mancipemus & corpora, dummodo per omnia Deo nostro in his, quæ quotidie offerimus, sacrificijs placeamus. Qui autem in carne sunt, dicente electionis vase, DEO placere non possunt.* Rom. 8. 8. *Vos autem jam non estis in carne, sed in spiritu, si tamen spiritus DEI habitat in vobis. Et ubi poterit, nisi in corporibus (sicut legimus) sanctis, Dei spiritus habitare? Et quia aliquanti, de quibus loquimur, ut tua sanctitas retulit, ignoratione lapsos esse se deflent, his hac cõditione misericordiam dicimus non negandam, ut sine ullo honoris augmento, in hoc, quo detecti sunt, quàm diu vixerint, officio, perseverent, si tamen post hac continentes se studuerint exhibere. Ii vero, qui illiciti privilegij excusatione nituntur,*

tuntur, ut sibi asserant veteri hoc lege concessum, noverint se ab omni ecclesiastico honore, quo indignè usi sunt, Apostolicæ sedis auctoritate dejectos, nec umquam posse veneranda attrectare mysteria, quibus se ipsi, dum obscœnis cupiditatibus inhiant, privaverunt. Et quia exempla præsentia cavere nos præmonent in futurum, si quilibet episcopus, presbyter atq; diaconus (quod non optamus) deinceps fuerit talis inventus, jam nunc sibi omnem per nos indulgentiæ aditum intelligat obseratum: quia ferro necesse est excidantur vulnera, quæ fomentorum non senserint medicinam.

Hæc & cætera, quæ rescripserat, alijs quoq; Hispaniæ, quin etiam Africæ ecclesijs cùm indicari tum imponi jussit, concludens in hunc modum: *Explicuimus, ut arbitror, frater carissime, universa, quæ digesta sunt in querelam: & ad singulas caussas, de quibus per filium nostrum Bassianum presbyterum, ad Romanam ecclesiam, utpotè ad caput tui corporis, retulisti, sufficientia, quantum opinor, responsa reddidimus. Nunc fraternitatis tuæ animum ad servandos canones, & tenenda decretalia constituta, magis ac magis incitamus, ut hæc quæ ad tua cōsulta rescripsimus, in omnium coëpiscoporum nostrorum perferri facias notionem: & non solum eorum, qui in tua sunt diœcesi constituti, sed etiam ad universos Carthaginienses ac Bæticos, Lusitanos atq; Gallæcios, vel eos, qui vicinis tibi collimitant hinc inde provincijs, hæc, quæ à nobis sunt salubri ordinatione disposita, sub literarum tuarum prosequutione mittantur. Et quamquam statuta sedis Apostolicæ, vel canonum venerabilia definita, nulli sacerdotum Domini ignorare sit liberum: utilius tamen, atq; pro antiquitate sacerdotij tui, dilectioni tuæ esse admodum poterit gloriosum, si ea, quæ ad te speciali nomine generaliter scripta sunt, per unanimitatis tuæ solicitudinem, in universorum fratrum nostrorum notitiam perferantur.* Vide verò vafriciem junctam superbiæ. Consilium quod ab eo petitum fuerat, vertit in imperium; & ut commodiùs Hispaniæ episcopos sub jugum redigat, unum eligit, quo administro ad cæteros opprimendos utatur, specie honoris ei oblatâ, ut per alienam ambitionem propriæ satisfaciat. Tibi, ait, admodum gloriosum erit, si quæ ad te scripta sunt, nostro nomine coëpiscopis tuis indices & injungas. Quæ ars non malè cessit Romanis Pontificibus. Per eam enim factum, ut qui coëpiscopis suarum provinciarum dominari cuperent, quales vix ullibi poterant deesse, auctoritate Romanæ sedis, quæ in toto orbe prima patriarchalis & in occidente unica Apostolica esset, armati, interdum etiam titulo Legatorum ornati, dum sese super cæteros extollunt,

necessariò Romanos, à quibus præeminentiam suam [illegible], secum evehérent. Jussa igitur, quæ alias de [illegible] lina [illegible] & [illegible] debuissent, non modò capessebant ipsi, sed coep[illegible] scopis quoque suis sæpè invitis, imponebant, eò promtiùs, quò id [illegible] bi ad prærogativas suas stabiliendas magis profuturum, seq; ad dominatum alieno quàm proprio nomine tutiùs grassaturos intelligerent. Sed ista alterius loci considerationi reservamus: nunc hoc agamus.

Siric. ep. 4. c. 9. Edictum suum de cœlibatu & abstinentiâ Siricius proximo iterum anno in epistolâ ad episcopos Africæ repetijt, his verbis usus: *Quod dignum & pudicum & honestum est, suademus ut sacerdotes & Levitæ cum uxoribus suis non coeant, quia in ministerio divino quotidianis necessitatibus occupantur. Ad Corinthios namq; sic Paulus scribit, dicens: Abstinete vos, ut vacetis orationi.* (1. Cor. 5. 5.) *Si ergò laicis abstinentia imperatur, ut possint deprecantes audiri; quanto magis sacerdos utique omni momento paratus esse debet, munditiæ puritate securus, ne aut sacrificium offerat, aut baptizare cogatur? Qui si contaminatus est carnali concupiscentia, quid faciet? Excusabit? quo pudore, qua mente usurpabit? Qua conscientia, quo merito hic exaudiri se credit, quum dictum sit, Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum.* (Tit. 1, 15.) *Qua de re hortor, moneo, rogo, tollatur hoc opprobrium, quod pot est jure etiam gentilitas accusare. Fortè creditur, quia scriptum est Unius uxoris virum. Non permanentem in concupiscentia generandi dixit, sed propter continentiam futuram. Neq; enim integros non admisit, qui ait: Vellem autem omnes homines sic esse, sicuti & ego.* (1. Cor. 7. 7.) *Et apertius declarat, dicens: Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem jam non estis in carne, sed in spiritu.* (Rom. 8. 8.) Videtur hîc quidem magis persuadere velle, quàm cogere; & consilia potiùs quàm imperia promere. *Suademus*, ait; item, *hortor, moneo, rogo.* Sed si finem epistolæ addamus & pensitemus, an intra suasionum, hortatuum, monitorum & precum limites sese continuerit, dubitari poterit. Ait enim, *Si quis sanè inflatus mente carnis suæ, ab hac canonis ratione velit evagari, sciat se a nostra communione seclusum, & gehennæ pœnas habiturum.* Sed ista sine dubio non ad aliquem Siricianum, sed ad Apostolicum canonem, quem his ipsis verbis paullò antè præmiserat, referre oportet, hunc videlicet; *Ut unanimes, unum sentientes permaneamus in Christo, nihil per contentionem nobis neq; per inanem gloriam vindicantes, nec hominibus, sed Deo nostro salvatori placentes.* (Phil. 2. 2.)

Quic-

Quicquid sit, si non hac ad Africanos, certè priori illâ ad Himerium epistolâ mandanti propior est quàm hortanti. Non parentes enim *omni ecclesiastico honore, Apostolicæ sedis auctoritate dejicit, venerandâ mysteria attrectare* prohibet, & *ferrum minatur*. Hoc igitur est mandare & pœnam dictare. Quare non temerè Siricius legis de perpetuâ clericorum in occidente abstinentiâ primus auctor semper creditus est, adeo ut eam non ad alium quam illum, confirmato etiam pridem cœlibatu, retulerint ipsi Scholastici & Canonistæ, quemadmodum ex initio Tractatus patuit. Quin Innocentius, qui post annos viginti legem renovavit, in rescripto Siricij fundamentum fixit, ut posteà videbimus. Nunc verba unius Antonini Florentini, quem Sanctorum catalogo adscripsit Hadrianus sextus, ex Summâ ejus historicâ proferemus. *Siricius*, inquit, *indixit continentiam diaconibus & supra conjugatis, scilicet quò ad usum matrimonij contracti ante ordines: & hoc occidentalibus: nam ecclesia orientalis illam constitutionem non recepit.* Et posteà: *Occidentales si contraxerint ante susceptionem ordinis sacri, non possunt uti tali matrimonio. Et hoc à tempore Innocentij & Siricij Papæ, qui continentiam quantum ad hoc indixerunt diaconibus & supra*, id est, presbyteris & episcopis. *Antea poterant Occidentales, sicut & Orientales, uti jam contracto ante ordinationem in sacris. Subdiaconibus vero simili modo, scilicet quantum ad usum matrimonii prius contracti, indixit continentiam, scilicet ut abstinerent ab uxoribus, Gregorius Papa.* Tit. 9. c. 7. Cap. 1. §. 2.

Hic jam jure meritoque Siricium verbis, quibus alicubi Hieronymus usus est, compellare licet. *Cur post quadringentos annos* (paucos adde, & quadringenti erunt) *docere nos niteris, quod antè nescivimus? cur profers in medium, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Usque in hunc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit.* Imitari etiam Paciani ad Sympronianum verba: *Siricius, inquies, hoc docuit. At vel quando frater, quibusve temporibus? sub principatu Theodosij, id est, post quadringentos prope annos Dominicæ nativitatis. — — Ergo à Christi adventu usque Theodosij principatum nullus intelligens?* Novitas legis manifesta est: nec obscura ejus iniquitas. Nemini mortali ea competit potestas, per quam toti alicui hominum statui jus matrimonij possit auferre, ut pridem ostendimus, nec hic opus est repeti. Multò minùs ea cuipiam competit potestas, per quam separet, quod Deus conjunxit. Hic autem maritis uxores, quas nullo voto obstante, nullâ lege & ne epist. 65. epist. 3. Vide pagi. 97. & sequentib.

qui-

quidem ecclesiasticâ, quippe nondum latâ, impediente validè & legitimè duxerant, interdicuntur: quin conjuges in carne esse, coinquinati & infideles esse dicuntur. Quæ si eo sensu, quo ab Apostolo prolata sunt, capiuntur, conjugioq; applicantur, intolerabilia sunt, ipsumq; Siricium Encratitarum & Manichæorum hæresi, quod nolimus, inquinant. Nempe si ad hanc formam, quam sanè innuere ipse videtur, argumentum concipiatur: Qui in carne sunt & inquinati sunt, Deo placere vel ab eo quicquam impetrare non possunt. Sacerdotes uxoribus utentes sunt in carne, & inquinati. E. Si jam ad Minorem quæram, quare sacerdotes uxoribus utentes inquinati sint; aliquam ejus rei rationem & caussam reddi oportebit. Si dicatur, sacerdotes uxoribus utentes inquinatos esse ideo, quia uxoribus utantur; sequetur illicò, omnes omnino uxoribus utentes esse inquinatos, & proinde nulli Christiano uxoris usum convenire. Sin ideo, quia utantur contra prohibitionem Pontificis; regero, sacerdotem uxore uti vitandæ fornicationis & suscipiendæ sobolis ergo, jure divino & naturali opus bonum, pium & pudicum esse: per sanctionem itaque Pontificiam non posse converti in opus vitiosum, immundum, carnale, inquinatum. Nisi fortè dicere velint, auctoritate Pontificiâ virtutem in delictum, & pietatem in crimen, versâq; vice delictum in virtutem, & crimen in pietatem verti posse. Hac itaq; viâ non processit, aliâ aggrediamur, ut existimationi Siricij, quantum possumus, consulamus. Dicamus eum loqui de immundicie non morali, sed physicâ, & hunc aut similem discursum institutum ire: Qui physicè immundus & inquinatus est, sive qui opus aliquod physicè pudendum peregit, eum non decet continuò sacra ministeria peragere. Sed qui recens est ab opere matrimoniali. E. Ad majorem probandam applicari verba Apostoli, non quidem ex sensu, quem ipse Apostolus intendat, sed ex quodam alio alludente: quomodo Scripturis interdum abuti veteribus non sit inusitatum. Sic equidem Siricium excusatum cuperem.

Dices, Si aliam immundiciem vel inquinationem non intelligit, cur tantoperè sævit? cur non simili ratione, ne quis recens ab exoneratâ alvo sacras oblationes peragat, interdicit? Et cur adeo præcisè & universim uxorio commercio omnes sacerdotes prohibet? Nam si vel maximè externam & physicam illam mundiciem, quæ tamen Judaica magis quàm Christiana (hæc enim tota in in-
ternâ

ternâ & morali animi ac actionum rectitudine posita) videri possit,
exigeret; non propterea necesse habebat uxorum usum omnibus
simpliciter adimere. Non enim omnes quotidie sacra peragunt.
Possunt inter se dividere cùm functiones, tum septimanas & dies.
Suffecerit igitur, intuitu externi istius decori, statis & congruis temporibus abstinere. Sanè Siricium nihil aliud, & vix hoc ipsum, ratiunculis istis qualibus qualibus efficere, fatendum est. Et sunt,
si quid illis videri queat inesse momenti, à nobis pridem dissolutæ.
Exigit Deus à sacrorum suorum ministris, imò ab omnibus fidelibus suis castitatem, pudicitiam, sanctitatem. Conjugium autem ca-
stum, pudicum & sanctum est. Τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη Heb.13,4.
ἀμίαντος. Et præclarè Basilius Seleuciensis episcopus, magni Chry- Cod.168.
sostomi, ut est apud Photium, φίλος καὶ ὁμορόφιος, amicus & con-
tubernalis: ᾠκοδόμησεν ὁ Θεὸς τὴν πλευρὰν ἣν ἔλαβεν εἰς γυναῖκα. ὁμο- homil.2.
φροσύνης καὶ σωφροσύνης ἡ πλάσις διδάσκαλος. ἑνὶ ἀνδρὶ μίαν προσαρμό-
σας γυναῖκα σωφροσύνης ὑπηγόρευσε νόμους. *Ædificavit Deus è costâ,*
quam accepit, mulierem. Consensum & pudicitiam creatio ista docet. Vni
viro unam aptans mulierem, pudicitiæ legem tulit. Et alibi ad verba epi- homil.42.
stolæ ad Hebræos, Εἰρήνην διώκετε καὶ τὸν ἁγιασμὸν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς Heb.12,14.
ὄψεται τὸν Κύριον, ad hæc, inquam, verba explicans subjungit; ἁγια-
σμὸν δὲ λέγει τὴν σωφροσύνην, ὥστε ἕκαστον ἀρκεῖσθαι τῇ ἰδίᾳ γυναικὶ,
καὶ μὴ προσιέναι ἑτέρᾳ. *Pacem sectamini & sanctimoniam, sine quâ nemo*
videbit Dominum. Sanctimoniam vero vocat pudicitiam, ut unusquisque
contentus sit sua ipsius uxore, nec ad aliam accedat. Post pauca, ne impar
quidem conjugium, fidelis inquam & infidelis, suâ sanctitate
destitui docet. ἡ μὲν τῷ ἀπίστῳ συνοικοῦσα, οὐκ ἔστιν ἀκάθαρτος. ἡγία-
σται γὰρ, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικί. Ἐπὶ δὲ τῆς πόρ-
νης, οὐχ οὕτως. ἀλλὰ τί; ἄρας οὖν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ, ποιήσω μέλη πόρνης;
ἐκεῖ μὲν γὰρ ὁ ἁγιασμὸς μένει, κἀκείνου συνοικοῦντος, καὶ οὐκ ἐξίσταται. ἐν-
ταῦθα δὲ ἀναχωρεῖ. *Quæ quidem infideli cohabitat, non est immunda.*
Maritum enim infidelem Apostolus in uxore sanctificatum esse dicit. De 1.Cor.7,14
meretrice vero haut ita. Quid autem? Num sublata membra Christi, 1.Cor.6,15.
faciam membra scorti? Ibi enim, vel tali cohabitante, sanctimonia ma-
net, nec evanescit; hîc verò abscedit. Quod itaque dicit Siricius, *sacer-*
dotes omnes atque Levitas insolubili lege constringi, ut à die ordinationis
suæ, sobrietati ac pudicitiæ & corda sua mancipent & corpora; id etiam
constante matrimonio rectè fieri potest & debet. Quod autem

dicit *uxores solius successionis caussâ Levitis fuisse concessas*; id, unde probare possit, non habet. Cur enim evitatio fornicationis, quæ communiter, præter procreationem prolis, conjugii finis est, respectu Levitarum finis non sit? Sed, ut diximus, rationes Siricii aut pridem refutatæ, aut aliàs manifestò nullæ sunt. Lex igitur itidem ipsa, utpote sine sufficiente ratione lata, lata etiam ab eo, cui ad ejusmodi legem ferendam auctoritas defuit, manifestò iniqua, irrita & nulla est.

cap. 5. Neque verò est, quod magnopere idipsum miremur, quum in eâdem ad Himerium epistolâ occurrat alia sanctio, æquè iniqua & absurda, quam proinde universalis ecclesia posteà reprobavit, irritamque & nullam declaravit. Sancit videlicet Siricius, eum qui propter publicum aliquod crimen, sive datum publicè scandalum pœnitentiam publicam subiisset, hac peractâ & absolutione impetratâ facultatem matrimonii contrahendi non habere. Verba ne quid fingere existimer, iterum integrè apponam: *De his non incongruè tua dilectio Apostolicam sedem credidit consulendam, qui, actâ pœnitentiâ, tamquam canes ac sues, ad vomitus pristinos & ad volutabra redeuntes, & militiæ cingulum, & ludicras voluptates, & nova conjugia, & inhibitos denuò appetivere concubitus. Quorum professam incontinentiam, generati post absolutionem filii prodiderunt. De quibus, quia jam suffugium non habent pœnitendi, id diximus decernendum, ut solâ intra ecclesiam fidelibus oratione jungantur, sacra mysteriorum celebritati, quamvis non mereantur, intersint: a Dominicæ autem mensæ convivio segregentur, ut hac saltem districtione correpti, & ipsi in se sua errata castigent, & aliis exemplum tribuant, quatenus ab obscœnis cupiditatibus retrahantur. Quas tamen (quoniam carnali fragilitate ceciderunt) viatico munere, quum ad Dominum ceperint proficisci, per communionis gratiam volumus sublevari. Quam formam & circa mulieres, quæ se post pœnitentiam talibus pollutionibus devinxerunt, servandam esse censemus.* Nihil nunc dicam de prohibitâ post pœnitentiam actam militiâ. Quo colore excusari potest, quòd prohibetur novum conjugium? Non potest dici Siricius agere de monachis lapsis. nam de his sequente tractat capitulo: *Præterea*, inquit, *monachorum quosdam atque monacharum, abjecto proposito sanctitatis, in tantam protestaris demersos esse lasciviam, ut prius clanculò, velut sub monasteriorum prætextu, illicitâ ac sacrilegâ se contagione miscuerint; posteà verò in abruptum conscientiæ*

despe-

desperatione perducti, de illicitis complexibus liberè filios procrearint, & cætera. Bellarminus igitur alio modo videtur medicinam facere velle, dicens prohiberi *illicitam conjunctionem eorum, qui post peractam pœnitentiam iterum redeunt ad eamdem conjunctionem, propter quam pœnitentiam egerant*. Cæterùm hoc quoque frustrà prætexitur. Agit Siricius de iis, qui, ut diserta habent verba, *nova conjugia appetivere*. Sit jam, qui cum aliquâ peccaverit, atque eo nomine pœnitentiam egerit. Is posteà conjugium (de conjugio enim loquitur) contrahere volet vel cum aliâ, vel cum eâdem. Quare alterutrum reprehendi, vel interdici, vel puniri debeat, nulla penitùs est ratio. *Posse sanè fieri nuptias ex malè conjunctis, honesto posteà placito de bono consequente, manifestum est*, sicut ait Augustinus. Adeo nimius fuit in prohibendo conjugio Siricius, ut non modò presbyteris diaconisque, sed etiam pœnitentibus planè adimeret. Neque consultus magis aut catus uno, quàm altero. Et sicut prius magnas in ecclesiâ turbas & difficultates excitavit: ita quoque posterius illud non traxit secum nihil incommodi. Certè intellectum ita fuit, quòd post actam pœnitentiam non liceret matrimonium contrahere; à nonnullis etiam ita, quòd non liceret contracto uti: ut subsequutos Pontifices emendare & mentes hominum ab errore revocare oportuerit. *de Rom. Pont. l.4. cap.10.* *conjug. cap.14.*

Docemus, quæ modò diximus, è Gratiano, cujus hæc sunt verba: *De pœnitentibus quæritur, an eis generaliter post pœnitentiam peractam conjugia concedantur. Generaliter enim canonica auctoritate prohibentur pœnitentes ad secularem militiam redire, vel matrimonia contrahere. Unde Siricius Papa epistolâ ad Himerium episcopum: De his non incongruè dilectio tua Apostolicam sedem credidit consulendam*, & quæ sequuntur, omnia integrè superiùs recitata. Quibus subjungit Gratianus: *Sed quia timore solvendi conjugii nonnulli ad pœnitentiam accedere differunt, vel propter lapsum adolescentiæ, quem formidant, pœnitentiæ remedium suscipere negligunt; ideo auctoritate canonicâ permittitur eis vel contracta matrimonia retinere, vel alia contrahere. Unde Leo Papa* (quotumum existimem, incertus sum) *Galerio episcopo Tripolitano scribit: Audivimus à quibusdam, quòd in vestris diœcesibus ac finibus Christianorum cœtus levi occasione se subtrahunt pœnitentiæ jugo, dicentes; Quia si pœnitentiam agimus, conjugii debemus relinquere copulam: in quo errant & à veritatis calle discedunt. Quia pro omnibus illicitis pœni-* *caussâ 33. qu.5.c.12.* *cap.13.*

 ten-

tentiam unusquisque Christi nominis cultor sustinere ac peragere summopere debet, dicente Domino: Pœnitentiam igitur agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Conjugium verò legitimum nulli orthodoxorum pœnitentiam sustinenti solvere licet. Et infra: Sacris eos vos expedit eloquiis edocere, ut ab erroris eripiantur caligine, & licitis copulationibus juncti de omnibus illicitis pœnitentiam agere procurent. Item Leo Papa ad Rusticum: est autem Leo primus scribens ad Rusticum episcopum Narbonensem; quæ epistola inter Leonis in aliis editionibus est nu-
cap. 14. mero XC, in aliis XCII: *In adolescentiâ constitutus, si urgente aut metu mortis aut captivitatis periculo pœnitentiam gessit, & posteà timens lapsum incontinentiæ juvenilis, copulam uxoris elegit, ne crimen fornicationis incurreret, rem videtur fecisse venialem, si præter conjugem, nullam omnino cognoverit.* Addit rursus post pauca in eamdem sententiam alium ca-
cap. 16. nonem: *Si quis cum duabus fuerit sororibus fornicatus, aut cum his personis, de quibus Sacra scriptura prohibet, si dignam egerit pœnitentiam, & castitatis non valuerit continentiam sustinere, liceat ei in conjugio uxorem accipere: similiter & mulieri, quæ tali fuerit scelere lapsa, ut fornicationis non perducatur ad chaos.* Leguntur hæc in Wormatiensi concilio, celebrato sub Ludovico secundo; faciuntque ibi canonem XXXIII. Quem in eodem concilio paullò pòst insequitur alius eâdem de re generaliter loquens, numero XXXVII: *Illi, qui pro diversis erratibus vel quibuscumque piaculis pœnitentiæ jugo fuerint submissi, legitimo nullatenus matrimonio separentur, ne in fornicationis voragine demergantur, & dum ad alta sublevari sperantur, corruant in cœno.* Gratianus denique ex concilio Toletano sexto canonem octavum, qui Leonis dictum antè prola-
cap. 19. tum laudat, adducit: *Antiqui & sanctissimi est patris sententia Papæ Leonis, ut is, qui in ætatis adolescentiâ positus, dum mortis formidat casum, pervenerit ad pœnitentiæ remedium, si conjugatus fortè fuerit incontinens, ne posteà adulterii lapsum incurrat, redeat ad pristinum conjugium, quousque possit adipisci temporis maturitate continentiæ statum: quod nos sicut de viris, ita de fœminis æquo modo censemus.* Atque ita posteriores Pontifices & concilia errorem, qui ex rescripto Siriciano animis hominum insederat, tollunt & emendant. Certum igitur est Siricium eos, qui pœnitentiam publicè subiissent, matrimonio arcuisse, istâque re multorum animos turbasse; atq; adeo in sanctionibus ecclesiasticis promulgandis, sive ex simplicitate sive ex inconsulto zelo, admodum infelicem fuisse.

Lon-

Longè tamen tolerabiliores sunt constitutiones Siricii, quàm hodiernæ pontificiorum sive leges, sive consuetudines. *Primo* enim Siricius subdiaconis (ut etiam Antoninum observasse suprà notavimus) conjugii usum concedit; Pontificii verò adimunt, &, qui stupor est, cùm horum tum presbyterorum atque diaconorum abstinentiam ad Apostolos legislatores referunt, quum liqueat ne Siricium quidem subdiaconis cœlibatum imposuisse. *Secundo* Siricius ad diaconatum, cui abstinentiam annectit, non nisi viros maturæ ætatis & prudentiæ, suarumque virium sibi conscios admittit; quod itidem hodie a Pontificiis non observatur. *Tertiò* Siricius, ut abstinentia eò rectiùs & tutiùs citra periculum & fabulas præstari queat, juxta præscriptum Nicænæ synodi omnes suspectas & συνεισάκτους fœminas domibus cœlibum clericorum ejicit; quum hodie apud Pontificios clericus sine focariâ vel connubiâ vix inveniatur, ut videri possint illegitima consortia non minùs admittere, quàm legitima repudiare. Qui autem matrimonium ita rejiciunt, ut interim scortationibus & vagis libidinibus indulgeant, & his quotidie pollui quàm conjugium semel contrahere malunt, imò sic se minus peccare persuasum habent; ad Nicolaitarum & Gnosticorum turpitudines deflectunt.

Prioribus duabus, quas de Siricio modò statuebamus, adsertionibus fidem facimus ex istius ad Himerium epistolæ capitulo IX; ultimæ è XII. Nonum in hæc verba conceptum est: *Quicumque se ecclesiæ vovit obsequiis, a suâ infantiâ, ante pubertatis annos baptizari & lectorum debet ministerio sociari. Qui ab accessu adolescentiæ usque ad trigesimum ætatis annum, si probabiliter vixerit, unâ tantum, & ea, quam virginem communem per sacerdotem benedictione perceperit, uxore contentus, acoluthus & subdiaconus esse debebit. Post quæ ad diaconii gradum, si se ipse primitus, continentiâ praeunte, dignum probaverit, accedat. Ubi si ultra quinque annos laudabiliter ministraverit, congrue presbyterium consequatur. Exinde post decennium episcopalem cathedram poterit adipisci, si tamen per hæc tempora integritas vitæ ac fidei ejus fuerit approbata.* Ecce, qui ante annos pubertatis baptizatus & lector factus fuit, ab accessu adolescentiæ usque ad trigesimum annum, si unâ uxore contentus inculpatè vivat, subdiaconus esse debet. Post hæc, si ad diaconatum adspiret, continentiam demum exigit Siricius. Duodecimo autem capitulo repetit decretum Nicænæ synodi:

Feminas non alias esse patimur in domibus clericorum, nisi eas tantùm, quas propter solas necessitudinum caussas habitare cum iisdem synodus Nicana permisit. Focarias igitur & concubinas in domibus & cubilibus clericorum, ut hodie fit, commorari neutiquam permittit.

Neque dissimulandum est, videri ipsum in posteriore ad Africanos epistolâ mitiùs & remissiùs agere, ut etiam antè observabamus. Fortè à moderatioribus admonitus, aut jam sentiscens & animadvertens τὸ ξὸν ἐπιτεινόμενον ῥήγνυσθαι, de fervore suo aliquid decedere passus est. Sanctionibus enim Siricii turbatus ut apparet, vel irritatus Jovinianus, in urbe Romanâ monachus, se opponere cepit. Cæterùm hic quoque, ut est infelicitas nonnullorum ingeniorum, modum tenere nescivit, & quum mediâ viâ incedere debuisset, in aliam ad contraria evagantem deflexit. Adseruit videlicet nullam virginitatis præ conjugio esse dignitatem; & propterea paria utrique apud Deum præmia: & huic adsertioni plures alios errores adjecit.

Fuisse ingenio duro & intorto, ad res intricandas magis quàm explicandas proclivi, arguit animi character stilus, cujus
adv. Iovin. lib. I. c. I. specimen nobis exhibuit Hieronymus: *Satisfacto invitatis, non ut claro curram nomine, sed ut rumore purgatus vivam vano. Obsero agrum, novellas plantationum, arbusta teneritudinis erepta de vitiorum gurgitibus: audientiam, communitam aguinibus,* & reliqua, quæ sub initium librorum Hieronymi adversus Jovinianum leguntur. Ubi etiam com-
cap. 2. pendio errores hominis proponit in hunc modum: *Dicit virgines, viduas & maritatas, quæ semel in Christo lotæ sunt, si non discrepent cæteris operibus, ejusdem esse meriti. Nititur approbare, eos qui plenâ fide in baptismate renati sunt, à diabolo non posse subverti. Tertium proponit, inter abstinentiam ciborum, & cum gratiarum actione perceptionem eorum, nullam esse distantiam. Quartum, quod & extremum, esse omnium, qui suum baptisma servaverint, unam in regno cœlorum remunerationem.* Hos quidem errores recenset Hieronymus: quibus addit Augusti-
ad Quod-vul. hær. 82 nus, quòd *omnia peccata, sicut Stoici philosophi, paria esse dixerit*; & quod *virginitatem Mariæ destruxerit, dicens eam pariendo fuisse corruptam.* Nempe quum præmia statueret esse paria, similiter quoque paria voluit esse supplicia, & ex consequenti peccata. Et quum prærogativam nullam virginitati concederet, ne quidem eam in sanctissimâ

simâ Mariâ mansisse adseruit. Porrò de Joviniano subjicit Augustinus: *Non sanè ipse vel habebat, vel habere volebat uxorem; quod non propter aliquod apud Deum majus meritum in regno vitæ perpetuæ profuturum, sed propter præsentem prodesse necessitatem, ne homo conjugales patiatur molestias, disputabat. Citò verò ista hæresis oppressa & exstincta est, nec usque ad deceptionem aliquorum sacerdotum potuit pervenire.* Siricius videlicet adversus eam statim insurrexit, & ipsum cum suis adseclis Jovinianum damnavit & communione privavit; idque per epistolam, quæ etiamnúm exstat, Ambrosio & Mediolanensi ecclesiæ, cui Româ explosi subrepere nitebantur, significavit. *Facto*, ait, *presbyterio constitit doctrinæ nostræ, id est, Christianæ legi esse contraria. Unde Apostolicum sequuti præceptum, quia aliter, quam quod accepimus, annunciabant, omnium nostrûm tam presbyterorum & diaconorum, quàm etiam totius cleri una suscitata fuit sententia, ut Iovinianus, Auxentius, Genialis, Germinator, Felix, Plotinus, Martianus, Ianuarius & Ingeniosus, qui incentores novæ hæresis & blasphemiæ inventi sunt, divinâ sententiâ & nostro judicio in perpetuum damnati, extra ecclesiam remanerent.* Respondit Ambrosius & alii ejus provinciæ episcopi: sententiam laudarunt & probarunt; unde factum, ut illi miseri etiam *ex urbe Mediolanensi, quasi profugi*, se proriperent.

inter epist. Ambrosii 80.

epist. 81.

Unum est hîc observatu dignum. Quandoquidem paullò post etiam Siricii de abstinentiâ sanctionem Jovinianus Romæ docere cepit, Virginitatem & abstinentiam conjugio perperàm præferri; citra controversiam itidem adseruit, presbyteros & diaconos matrimonio non rectè prohiberi, legemq; illam Siricii nullâ ratione niti. Quum hoc ipsum inter cætera sine omni dubio doceret Jovinianus, nec per connexionem & consequentiam rerum aliter posset; nemo tamen isthoc nomine eum erroris arguere vel hæreseos accusare ausus est. Ne ipse quidem Siricius, nec qui summâ vehementiâ adversus eum scripsit, Hieronymus. Dicere itaque, Non rectè fieri, si ministri sacrorum ad abstinentiam & cœlibatum latis legibus compellantur; error eo tempore nondum fuit. Sanctiones itaque Siricii obtinere nondum poterant: licuit eas improbare; & sacrorum ministri, Siricianâ lege non obstante, Latini inquam, (nam Græcos ad eam numquam attendisse aliàs notum est) matrimonia sua retinuerunt. Quod ex ipso illo vehementissimo Hieronymi contra Jovinianum scripto, cujus modò mentionem faciebamus, probare possumus.

Quum

Quum enim commentarii à Joviniano divulgati Româ ad Hieronymum Betlehemæ tunc degentem ab amicis, responsum, quod opponeretur, desiderantibus missi essent; ille morem gessit, & duos in Jovinianum libros, quorum priore de virginitate & conjugio tractat, confecit. Si Annales Baronianos sequimur, quincto post editam Siricii legem anno eos perscripsit. Nihilominus disertè, *Si Samuel*, ait, *nutritus in tabernaculo duxit uxorem, quid hoc ad præjudicium virginitatis? quasi non hodie quoque plurimi sacerdotes habeant matrimonia?* Inde scilicet non efficitur, virginitatem nuptiis præferendam non esse. Habebant igitur eo tempore plurimi sacerdotes matrimonia, quemadmodum habuerat Samuel; atque adeo ab iis lex Siricii acceptata sive in usum deducta & approbata non fuit. De episcopis dicit quidem; *Certè confiteris non posse esse episcopum, qui in episcopatu filios faciat: alioquin si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur.* Sed episcoporum quàm presbyterorum & diaconorum aliam non ex lege sed ex consuetudine rationem fuisse anteà diximus. Nec Hieronymus hîc legem aliquam adlegat. Ait potiùs, Joviniano necessitatem incumbere fatendi, quòd episcopo non liceat, per consuetudinem scilicet ubiquè ferè admissam, generandis liberis operam dare: alioquin tamquam adulterum, ex receptâ videlicet hominum opinione, habitum iri. Sequitur immediatè: *Aut permitte sacerdotibus exercere opera nuptiarum, ut idem sint virgines, quod mariti: aut si sacerdotibus non licet uxores tangere, in eo sancti sunt, quia imitantur pudicitiam virginalem.* Loquitur de sacerdotibus episcopis, de quibus sermonem incoatum continuat. Nam sacerdotum presbyterorum aliam rationem esse mox fatetur.

Anno 390. num. 50. *lib. 1. c. 13.* *cap. 19.*

Subjiciam enim nonnulla, quæ sermone non interrupto sequuntur: *Sed & hoc*, ait, *inferendum.* Novum videlicet argumentum meditatur. *Si laicus & quicumque fidelis orare non potest, nisi careat officio conjugali; sacerdoti cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est. Si semper orandum est, ergo semper carendum matrimonio. nam & in veteri lege, qui pro populo hostias offerebant, non solum in domibus suis non erant, sed purificabantur ad tempus ab uxoribus separati, & vinum & siceram non bibebant, quæ solent libidinem provocare.* Hic discursus Hieronymi; qui quanti ponderis sit, alibi pridem ostensum. Objectionem autem, quam in promtu animadvertebat esse,

Vide pag. 57.

ita occupat: *Eliguntur mariti in sacerdotium, non nego: quia non sunt tanti virgines, quanti necessarii sunt sacerdotes. Numquid, quia in exercitu fortissimus quisque eligendus est, idcirco non adsumentur & inferiores, quum omnes fortes esse non possint? Si exercitus viribus tantum constaret, & non etiam numero militum, abjicerentur imbecilliores: nunc & secundarum & tertiarum virium gradus adsumitur, ut turbâ & numero exercitus compleatur.* Observa argumentum Hieronymi: observa itidem, quid sibimetipsi objiciat & quomodo objectionem diluat, & clarè videbis, agnoscere & fateri ipsum, maritos usu matrimonii minimè abdicato ad sacerdotium passim admitti. Hæc enim unica exceptio poterit adhiberi, nempe, Eligi quidem maritos, sed non nisi continentiam promittentes & ab uxoribus abscedentes. Cæterùm ad eam elidendam sufficit, nihil tale ab Hieronymo dici: quin cum contextu sermonis & ratione loquendi id pugnare. Argumentum est: Laici, quum orandum est, abstinent. Ergo sacerdotes, quibus orandum est semper, semper abstinere debent. Declaratur sive confirmatur, Quia etiam sub vetere testamento sacerdotes hostias oblaturi ab uxoribus suis separabantur. Hîc jam statim consuetudo ecclesiastica in contrarium occurrebat. Quicquid efficiat argumentum, fateri oportet, eligi nihilominus maritos, atque adeo in ecclesiâ ita non servari, & praxin aliter sese habere. Si verum fuisset & dicere potuisset, dixisset omnino; Eligi quidem maritos, sed eos ex quo sacerdotium adeant, cum uxoribus suis numquam consuescere, quin, emisso utrinque continentiæ voto, penitus segregari. Atque ita verbo totam rem absolvisset. Nempe, Sicut laici tempore precationis abstineant; ita sacerdotes, quibus semper precandum sit, etiamsi mariti adsumti fuerint, semper abstinere: & sicut veteris testamenti sacerdotes tempore, quo offerendum erat, ab uxoribus suis abstinuerint; ita hodiernos perpetuò, & interposito quidem voto, abstinere. Sic universum negocium breviter expedivisset. Hoc itaque, quod tantopere ipsius è re fuisset & sententiam unicè stabilivisset, quum omittat, & alia omnia adferat, caussasque admissorum maritorum undecumque corradat; manifestum est, non potuisse verè dici, exemplis & publicâ ecclesiæ praxi, si dictum fuisset, è vestigio refellendum. Mavult itaque dicere, non tot in promtu esse abstinentes, quot opus sit sacerdotibus: exercitum, quem non nisi fortes summæ excellentiæ confi-

ciant, haberi non posse. Pergit, & caussas, quare ipsis virginibus mariti sæpe præferantur, anxiè conquirit: *Et quomodo, inquies, frequenter in ordinatione sacerdotali virgo negligitur, & maritus adsumitur? Quia fortè cætera opera non habet virginitati convenientia; aut virgo putatur, & non est; aut est virginitas infamis; aut certè ipsa virginitas ei parit superbiam, & dum sibi applaudit de solâ corporis castitate, virtutes cæteras negligit. — Multi eliguntur non amore sui, sed alterius odio. In plerisque suffragium meretur sola simplicitas; & alterius prudentia & calliditati, quasi malitiæ, opponitur. Nonnumquam errat plebis vulgiq; judicium; & in sacerdotibus comprobandis unusquisque suis moribus favet, ut non tam bonum, quàm sui similem quærat præpositum. Evenit aliquoties, ut mariti, quæ pars major in populo est, maritis quasi sibi applaudant, & in eo se arbitrentur minores non esse virginibus, si maritum virgini præferant. — Interdum hoc & pontificum vicio accidit, qui non meliores sed argutiores in clerum allegunt, & simpliciores quosque atque innocentes inhabiles putant; vel affinibus & cognatis quasi terrenæ militiæ officia largiuntur; sive divitum obediunt jussioni; quodq; his pejus est, illis clericatus donant gradum, quorum sunt obsequiis deliniti.* Ex his maritos in statu maritorum positos & perseverantes in sacerdotium cooptatos fuisse manifestum est.

Subjiciemus in eamdem sententiam pauca ex libello æquè vehemente adversus Vigilantium, *unius noctis lucubratione* (sic enim sub finem ejus ipse loquitur Hieronymus) dictato: idque propter connexum rerum. nam aliàs Vigilantius aliquot annis post Jovinianum prodiit. imò hoc jam mortuo. *Quomodo*, ait Hieronymus, *Euphorbus in Pythagora renatus esse perhibetur, sic in isto Ioviniani mens prava surrexit; ut in illo & in hoc diaboli respondere cogamur insidiis. — Ille Romanæ ecclesiæ auctoritate damnatus, inter phasides aves & carnes suillas non tam emisit spiritum, quàm eructavit. Iste caupo Calaguritanus*, & cætera. Voluit autem ipse & ὁμόψηφοι, quantum ex Hieronymiano illo, è quo de solo erroribus ejus nobis constat, scripto colligere possumus, ne quisquam cœlebs aut sine conjuge ad sacrum ministerium admitteretur. *Nisi tumentes uteros viderint fœminarum, maritos earum Christi ministerio arbitrantur indignos.* His verbis clauditur libellus. Sub initium verò, non multùm postea, quæ modò recitabamus, legimus: *Proh nefas, episcopos sui sceleris dicitur habere consortes: si tamen episcopi nominandi sunt, qui non ordinant diaconos,*

cap. 1.

nisi

nisi priùs uxores duxerint; nulli cœlibi credentes pudicitiam, imò ostendentes quàm sanctè vivant, qui malè de omnibus suspicantur: & nisi prægnantes uxores viderint clericorum, infantesq; de ulnis matrum vagientes, Christi sacramenta non tribuunt. Quid facient orientis ecclesiæ? quid Ægypti & sedis Apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut si uxores habuerint, mariti esse desistunt? Agit latinus presbyter contra presbyterum itidem latinum, natione Hispanum, incolatu Gallum. Cur ad orientem, cur ad Ægyptum se recipit, ut ecclesias, quæ non nisi virgines vel abstinentes in clerum sive ordinem diaconatus (de eo enim gradu loquitur) admittant, inveniat? Nempe quia in Hispaniâ & Galliâ inveniri non poterant, ibique passim diaconatum mariti adibant. Si domestica præsidia præstò fuissent, peregrina usque adeo longè petita non accersivisset. Vigilantiani, ait, neminem nisi maritum ordinant. Si id rectè fit, quomodo excusari vel defendi poterunt ecclesiæ orientis, Ægypti & sedis Apostolicæ, Romanæ scilicet, quæ sola in occidente Apostolica; in quibus contrariâ prorsus ratione non nisi virgines vel abstinentes admittuntur? Si bene agunt Vigilantiani solos maritos adsciscendo, malè agent celeberrimæ aliquot ecclesiæ, quæ consuetudine omnino contrariâ utuntur: ecclesiæ videlicet nonnullæ orientis, Cypriæ puta, in quibus eum morem obtinuisse ex Epiphanio suprà diximus; nam in Græciâ, provinciis Asiaticis, Bithyniâ, Galatiâ, Paphlagoniâ, Cappadociâ & reliquis quæ orienti solent accenseri, aliter fuisse, concilia Nicænum & Gangrense, item exempla, quæ prolixè suis singula locis priùs adducta sunt, evidenter demonstrant: ecclesiæ etiam nonnullæ Ægypti; non sanè omnes; nam vel episcopos aliquarum maritos fuisse ex Athanasio Ægypti metropolitano anteà docuimus: demum ecclesiæ sedis Apostolicæ sive diœceseos Romanæ, ubi cœlibatum decretis sanxerat Siricius, & jam fortè confirmaverat Innocentius, quâ de re inferiùs agemus. Hæ igitur ecclesiæ solæ in promtu erant Hieronymo; quæ ad diaconatum non nisi cœlibes vel abstinentes admitterent. Ad diaconatum, inquam: nam subdiaconatui ne ipse quidem Siricius; cæteris autem inferioribus ordinibus nemo umquam cœlibatum vel abstinentiam imposuit. Reliquæ igitur ecclesiæ quàm plurimæ, utut decreta sua Siricius jam publicaverat & Innocentius confirmaverat, diaconos accipiebât, qui nec virgines

pag.235.
pag.209.

essent, nec continentes; nec, si uxores haberent, mariti esse desisterent. Et hæc ad libellum contra Vigilantium.

Revertamur ad scripta contra Jovinianum; è quibus, & quidem ipsis illis superiùs adductis locis, Hieronymum agnovisse, quòd Apostoli sacris ministris conjugium permiserint, docere possumus. *Si Samuel*, inquit, *nutritus in tabernaculo duxit uxorem, quid hoc ad præjudicium virginitatis? quasi non hodie quoque plurimi sacerdotes habeant matrimonia; & Apostolus episcopum describat unius uxoris virum, habentem filios cum omni castitate.* Alter locus clarior est. Introducit Jovinianum objicientem: *Frustra*, inquit, *hæc loqueris Hieronyme: quia & episcopi, & presbyteri, & diaconi, unius uxoris viri & habentes filios ab Apostolo constituuntur.* Hæc objectio; sequitur Hieronymi responsio: *Quomodo de virginibus Apostolus dicit se non habere præceptum, & tamen dat consilium, quasi misericordiam consequutus à Domino; & hoc agit in omni illâ disputatione, ut virginitatem præferat matrimonio; & suadet quod imperare non audet, ne injicere videatur laqueum, & plus imponere ponderis, quàm potest hominum sustinere natura: ita & in ecclesiastico ordine custodiendo, quia rudis ex gentibus constituebatur ecclesia, leviora nuper credentibus dat præcepta, ne territi ferre non possent. Denique & Apostoli & seniores de Ierosolymis literas mittunt, ut non amplius imponatur oneris his, qui de gentibus crediderunt, nisi ut abstineant se ab idololatriâ, & fornicatione, & à sanguine, & à suffocatu; & quasi parvulis atque infantibus lac potum dant, non solidum cibum: nec præcipiunt de continentiâ, nec de virginitate significant, nec ad jejunia provocant, nec dicunt illud, — Si vis perfectus esse, vade & vende omnia tua, & da pauperibus. Si enim adolescens ille, qui se jactaverat cuncta fecisse, quæ legis sunt, audiens hoc tristis abiit, quia habebat possessiones multas; quanto magis tanta gentium multitudo, — non habebat necesse præceptum de castitate & continentiâ?* Sic igitur Hieronymus Joviniano verba Apostolica de episcopis, presbyteris, diaconis maritis objicienti respondet, non ut dicat, Constitui quidem maritos, sed qui posthac desinant esse mariti; quod pro sententiâ, quam tuendam susceperat, mirificè fecisset: sed quòd ratio recentis & rudis ecclesiæ aliter non tulerit, nec adstrictiora præcepta ferre potuerit. Fatetur itaque maritos in matrimonio perseverantes ad sacra ministeria ab Apostolo admitti, nec per eum præcipi, ut mariti esse vel maritorum officium implere desinant. *Sed & ipsa*, inquit, *episcopalis electio* qua-

Marginal notes: lib.1.c.13. (beside "sumus. Si Samuel"); cap.19. (beside "Hieronyme"); 1.Cor.7,25 (beside "Hieronymi responsio"); Act.15,28. (beside "non possent"); Matt.19,21. (beside "cant, nec dicunt illud")

qualis videlicet hodie ubique ferè obtinet, *mecum facit.* Quum verba Apostoli non posset, electionem episcoporum, qualis tum ut plurimùm erat, in suas partes trahit, eique verba Apostoli, non sine aliquâ torsione, accommodare cupiens ait; *Non enim dicit* Apostolus, *Eligatur episcopus, qui unam ducat uxorem & filios faciat, sed qui unam habuerit uxorem, & filios in omni subditos disciplina.* Num filios etiam habuisse debet, non habere? Pergit autem, quod eo tempore de episcopis obtinuisse monuimus, urgere & in rem suam rapere. *Certè confiteris non posse esse episcopum, qui in episcopatu filios faciat*; & cætera superiùs jam antè descripta. Quibus, quamvis episcopi non nisi cœlibes vel continentes, eo tempore & præsertim in latinâ ecclesiâ, adsumerentur, fateri tamen cogitur, maritos sæpè in presbyterium cooptari, imò virginibus non raro præferri. Cujus rei caussas inquirens, nonnumquam ipsorum episcoporum culpâ id accidere affirmat. Tandem laborat ostendere, Apostoli verba receptæ isti de cœlibibus & abstinentibus episcopis consuetudini si non favere, saltim non adversari. *Alioqui*, inquit, *si juxta sententiam Apostoli non erunt episcopi nisi mariti, ipse Apostolus episcopus esse non debuit, qui dixit; Volo autem omnes sic esse sicut ego sum. Et Iohannes indignus hoc gradu existimabitur, & omnes virgines & continentes, quibus quasi pulcerrimis gemmis ecclesiæ monile decoratur.* 1.Cor.7,7.

Quamvis igitur Hieronymus, quemadmodum cæteri etiam prisci doctores communiter, virginitatem abstinentiamque matrimonio anteponat, & sacros ministros abstinentiam insigniter decere credat, atque adeo abstinentes esse discupiat; agnoscit tamen, Apostolos illis nullo injuncto cœlibatu vel separatione conjugium permisisse, & plurimos illo tempore in quàm plurimis ecclesiis maritos, utut Siricius edicta sua pridem publicaverat, sacris ministeriis functos esse. Agnoscit quoque, cœlibatum suaderi quidem posse, sed imperari non posse: illam demum *virginitatem hostiam Christi esse, cujus nec mentem cogitatio, nec carnem libido maculaverit*: talem verò non esse in manu omnium, nec à quibusvis præstari posse. *Incipere*, ait, *plurimorum est; perseverare paucorum. unde & grande præmium eorum, qui perseveraverint. Si omnes virgines esse possent, numquam & Dominus diceret, Qui potest capere, capiat; & Apostolus in suadendo non trepidaret, De virginibus autem præceptum Domini non habeo.* Quin haut procul à fine prioris istius adversus Jovinianum libri, *Tunc*, inquit, l.1.adv.Iovin.cap.7. cap.21. cap.25.

virginitati posset officere disputatio nostra, *si nuptias post virginitatem & viduitatis castimoniam non in gradu tertio poneremus : nunc autem, quum hæreticorum sit damnare conjugia & Dei spernere conditionem, quicquid de laude dixerit nuptiarum* Jovinianus, *libenter audimus.* Nuptias igitur laudari libenter audit Hieronymus. Bonas igitur esse & culpari non oportere, fatetur.

Interim occurrunt isto libro, quæ in contrarium exorbitant, interpretis admodum benigni indiga : quamquam vel à tali vix poterunt omnia excusari. Ex iis nonnulla hîc adscribemus, ut lectori constet, Hieronymo, quum de conjugio agitur, fidem haberi, & verba ejus in auctoritatem trahi non posse. *Si bonum est*, inquit, *mulierem non tangere, malum est ergo tangere : nihil enim bono contrarium est nisi malum. Si autem malum est & ignoscitur, ideo conceditur, ne malo quid deterius fiat.* — *Oro te, quale illud bonum est, quod orare prohibet? quod corpus Christi accipi non permittit? Quamdiu impleo mariti officium, non impleo Christiani.* Ita lectum fuit in editionibus veteribus & Erasmicis. Marianus Victorius mutavit, & *continentis* reposuit. Ejam in Apologiâ ad Pammachium, ubi locus repetitur, vel librarii vel Hieronymus ipse, post reprehensionem cautior, quod aliàs intolerabile erat, eâ suffectâ voce mitigavit. Videtur autem omnino, quod veteres editiones habent, primitùs scripsisse. Id enim & ardor declamationis & consequentia sermonis exigit. Orare & corpus Christi accipere officia sunt Christiani. Ea præstare prohibet officium mariti. Ergo quamdiu impleo mariti officium, non impleo Christiani. Aliter, sermo non cohæret, & frigus est à fervore Hieronymiano valde alienum.

cap.4.

Vide pag. 121. E Tertulliani autem libro de monogamiâ, quem alioquin ipse alicubi hæreticum appellat, & altero, cui titulus Exhortatio ad castitatem, itidem in hæresi scripto, non pauca hausit, quædam

cap.5. etiam verbotenus expressit. Inter cætera sunt, quæ subjicio: *Ideo melius est nubere, quia pejus est uri. Tolle ardorem libidinis, & non dicet, Melius est nubere. Melius enim semper ad comparationem deterioris respicit, non ad simplicitatem incomparabilis per se boni. Velut si diceret, Melius est unum oculum habere, quàm nullum; melius est uno inniti pede, & alteram partem corporis baculo sustentare, quàm fractis cruribus repere. Quid ais Apostole?* — *Ubi de continentia loqueris & virginitate, Bonum est, ais, homini mulierem non tangere, &, Bonum est eis, si sic permanserint, ut*

ego;

ego; &, Puto hoc bonum eis esse propter instantem necessitatem; &, Quia bonum est homini sic esse. Ubi ad nuptias venis, non dicis, Bonum est nubere, quia non potes jungere, Quam uri: sed dicis, Melius est nubere; quàm uri. Si per se nuptiæ sunt bonæ, noli illas incendio comparare, sed dic simpliciter, Bonum est nubere. Suspecta est mihi bonitas ejus rei, quam magnitudo alterius mali malum esse cogit inferius: ego autem non levius malum, sed simplex per se bonum volo. Confer nunc Exhortationis Tertullianicæ ad castitatem & libri De monogamiâ utrobique caput tertium, & unde sua Hieronymus hauserit, illico videbis.

Quinetiam dicta Apostolica, quæ de studio peccandi & manifestis criminibus agunt, conjugio aliquoties aptat. *Legimus, quòd Moses, id est, lex habuerit uxorem: ostende mihi Iesum Nave vel uxorem habuisse, vel filios. — Comparemus utriusque sepulturam. Moses in terrâ Moab moritur, Iesus in terrâ Iudaea. Ille sepelitur in valle contra domum Phegor, quod interpretatur ignominia; propriè quippe Phegor linguâ Hebraicâ Priapus appellatur: hic in monte Ephraim ab aquilone montis Gaas. Et est in verbis simplicibus semper Scripturarum divinarum sensus augustior. Quia apud Iudæos gloria erat in partubus & parturitionibus; & maledicta sterilis, quæ non habebat semen in Israel; & beatus, cujus erat semen in Sion & domestici in Ierusalem; & in benedictione maximâ ponebatur, Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ, filii tui sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ tuæ: idcirco sepulcrum ejus* (Mosis, legem & veterem populum figurantis) *positum in valle describitur contra domum idoli, quod propriè libidini consecratur. Nos autem, qui militamus sub Iesu duce, usque ad præsentem diem ignoramus, ubi Moses sit sepultus: contemnimus enim Phegor* (hìc sanè de contemtu conjugii loquitur) *& omnem ignominiam ejus, scientes quòd qui in carne sunt, Deo placere non possunt.* cap.12. Psal.128,3. Rom.8,8.

Item: *Scribit inter cætera Paulus Apostolus ad Romanos; Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? nam finis illorum mors est. nunc vero liberati a peccato, servi autem Dei facti, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam. Puto quod & nuptiarum finis mors sit: fructus autem sanctificationis, qui vel ad virginitatem vel ad continentiam pertinet, vitâ pensatur æternâ. Ac deinde Itaque fratres mei & vos mortificati estis legi per corpus Christi, ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut fructicemus Deo. Quum enim essemus in carne, passiones, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris.* cap.22. Rom.6,21. Rom.7,4.

ſtris, ut fructificarent morti. — *Ac manifeſtiùs in conſequentibus docet, Chriſtianos non ambulare ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum, dicens;*
Rom. 8, 5. *Qui enim ſecundum carnem ſunt, quæ carnis ſunt, ſapiunt, qui verò ſecundum ſpiritum, quæ ſunt ſpiritus, ſentiunt. nam prudentia carnis mors eſt: prudentia autem ſpiritus, vita & pax. Quoniam prudentia carnis, inimicitia eſt in Deum: legi enim Dei non ſubjicitur: nec enim poteſt. Qui autem in carne ſunt, Deo placere non poſſunt; & cætera. Si prudentia carnis inimicitia eſt in Deum, & qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt, arbitror eos, qui ſerviunt officio conjugali, quod prudentiam carnis diligant, & in carne*
cap. 23. *ſint.* Rurſus: *Quodcumque ſeminaverit homo, hoc & metet. Qui ſeminat*
Gal. 6, 7. *in carne ſuâ, de carne metet corruptionem: qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. Exiſtimo, quòd qui uxorem habet, quamdiu revertitur ad idipſum, ne tentet eum ſatanas, in carne ſeminet & non in ſpiritu.* Quis talia commodè & conſtanter excuſare poſſit, nedum defendere?

l. 1. de Continent. c. 9. Rectè itaque Claudius Eſpenſæus: *Multa viro ſancto in virginitatis favorem exciderunt coacta & violenta.* Qualia ſunt etiam iſta: *Qui*
cap. 7. *ſe, inquit Salvator, caſtraverunt propter regnum cælorum. Si caſtrati mercedem habent regni cælorum, ergo qui ſe non caſtraverunt, locum non poſſunt accipere caſtratorum.* — *Væ prægnantibus & nutrientibus in illo die. Non hîc ſcorta, non hîc lupanaria condemnantur, de quorum damnatione nulla dubitatio eſt; ſed uteri tumeſcentes, infantum vagitus, & fructus atque*
cap. 9. *opera nuptiarum.* Præterea: *Nuptiæ terram replent, virginitas paradiſum.*
cap. 14. Perinde, quaſi ſolæ virgines paradiſum intrent. Item: *Tunc ſalvabitur mulier, ſi illos genuerit liberos, qui virgines permanſuri ſunt; ſi quod ipſa perdidit, acquirat in liberis, & damnum radicis & cariem flore compenſet & pomis.* Quaſi ſalvari nequeat, ſi liberos matrimonia contracturos genuerit. Hæc & hujuſmodi alia in honorem Hieronymi nos ſanè diſſimularemus, ſi tot ſeculis publicè lecta diſſimulari poſſent, & metus non eſſet, ne magni doctoris auctoritas ſimplicioribus imponat, vel eâ apud imperitos ad fraudem Pontificii abutantur. Fortè ſuâ ſponte & niſi evidentia rei cogat, non fatebuntur omnes, quod faſſus eſt Claudius Eſpenſæus, aut quod Alfonſus Virveſius, ſcribens Philippicâ XIIX: *Iniquior fuit matrimonio Hieronymus, non negamus.* De matrimonii itaque dignitate & ſanctitate quum quæritur, ad ſuffragium cum cæteris ſanctis Patribus, à quibus ſeorſim ſentit, Tertulliani quàm præceptoris ſui Nazianzeni doctrinæ multò propior, non admittitur.

Neque

Neq; mirum, istos adversus Jovinianum libros Romam perlatos complurium mentes, non minùs fortè, quàm Joviniani errores fecerant, turbasse, & Pammachium summum Hieronymi amicum, ut manibus hominum subduceret supprimeretque, conatum esse. Quod rectè factum, etiamsi exemplis subitò multiplicatis consilium successus destitueret, ipse in epistolâ ad Pammachium non diffitetur Hieronymus. *De opusculis meis*, inquit, *contra Iovinianum, quòd & prudenter & amanter feceris exemplaria subtrahendo, optimè novi. Sed nihil profuit ista diligentia.* Mittit igitur Apologiam, quâ se, quantum potest, defendit & excusat. Inprimis urget, quæ de conjugio commodè scripserat, qualia esse nonnulla nos ipsi suprà diximus; & his cætera acerbè dicta mitigare & diluere conatur. *Quum toties*, inquit, *& tam crebrò lectorem admonuerim, — me ita recipere nuptias, ut continentes viduas virginesq; præferrem: debuerat prudens & benignus lector etiam ea, quæ videntur dura, æstimare de cæteris, & non, in uno atq; eodem libro, criminari, me diversas sententias protulisse. Quis enim tam hebes & sic in scribendo rudis est, ut idem laudet & damnet?* Quomodo tamen cum istis sanis illa dura & dira conciliari possint, non facilè apparet. Certè si ut sonant & jacent, id est, sensu simplice & genuino, præsertim si dicta Apostolica eo, quo ab Apostolo pronunciata sunt, capiantur; conciliari non possunt. Quum autem conciliari nihilominus cupiat Hieronymus, sumantur ut exeuntia à suo illo proprio & germano sensu; ad eum ferè modum, quo Siriciana emolliendа esse suprà monuimus. Et huc tandem ipse labitur, producens exempla veterum scriptorum cùm exoticorum tum ecclesiasticorum, qui adversarios simili scribendi genere confutarint. *Origenes*, ait, *Methodius, Eusebius, Apollinarius multis versuum millibus scribunt adversus Celsum & Porphyrium. Considerate, quibus argumentis & quàm lubricis problematibus diaboli spiritu contexta subvertant.* Hîc rectè Marianus Victorius: *Lubrica dixit, quòd interdum ambiguis ac veluti non subsistentibus argumẽtationibus in disputando utantur.* Paulum quoq; Apostolum (vide, quid non sui defendendi ergò homines moliantur!) involvere, & secum in eumdem gregem compingere, sive paris in disputando artificij arguere audet. Non tamen se prorsus ἀναίτιον facere videtur, neque non agnoscere, quòd modum quadamtenus excesserit; suam vehementiam præcipiti disputationis ardori & desiderio feriendi ac obruendi adversarium imputans. *Delicata doctrina est*, inquit, *pugnanti*

Epist. 52.

cap. 4.

illus dictare de muro, & quum ipse unguentis delibutus sis, cruentum militem accusare formidinis. Nec hoc dicens statim jactantiæ reus sum, quod cæteris dormientibus solus certaverim: sed hoc dico, cautiùs eos posse pugnare, qui me viderint vulneratum. Quid est ipsum vulneratum esse, nisi fervore disputationis modum excessisse & reprehensioni obnoxium factum esse? *Nolo tale certamen adeas, in quo tantùm te protegas, & torpente dextrâ, sinistrâ clypeum circumferas. Aut feriendum tibi est, aut cadendum. Non possum te existimare victorem, nisi adversarium videro trucidatum. Legimus —— plura esse genera dicendi, & inter cætera, aliud esse γυμναστικῶς scribere, aliud δογματικῶς. In priori vagam esse disputationem, & adversario respondentem nunc hæc nunc illa proponere; argumentari ut libet; aliud loqui, aliud agere; panem, ut dicitur, ostendere, lapidem tenere. In sequenti autem aperta frons, &, ut ita dicam, ingenuitas necessaria est.* Hoc itaq; gymnastico scribendi genere & fervore disputationis vel quacumq; commodâ ratione possumus, hyperbolas & hallucinationes Hieronymi excusemus; aut certè, si quas excusare non possumus, cæteris multis & præclaris ejus viri in ecclesiam meritis condonemus. Lubet dicere cum Josepho Scaligero: *Paucis erroribus Hieronymi mille benefacta ejus, quæ illis opponamus, habemus. In illis hominem Hieronymum, in istis supra multos homines eum fuisse meminerimus: cui uni plus debent ecclesiasticæ literæ, quàm multis alijs, quamvis summis viris.*

Proleg. in Euseb.

Ad unum adhuc & alterum ejus Apologiæ locum, quod ex superioribus aliàs constare poterat, iterum admonebimus. Dicit sub finem: *Episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium in æternum pudici.* Intelligi oportet non de omnibus, sed de Romanâ & paucis alijs ecclesijs, quas libro contra Vigilantium disertiùs expressit: præcipuè de Romanâ, cujus & ipse presbyter erat, & Pammachius membrum, constitutionibus sui episcopi ad cœlibatum adstringentibus nunc obnoxiæ. Eadem ratione vel certè de abstinentiâ non perpetuò, sed ministerij tempore præstandâ capienda sunt ista verba: *Perspicuè nuptias diximus concedi in evangelio: sed tamen easdem in suo officio permanentes præmia castitatis capere non posse. Quod si indignè accipiunt mariti, non mihi irascantur, sed scripturis sanctis; imò episcopis, & presbyteris, & diaconis, & universo choro sacerdotali & levitico, qui se noverunt hostias offerre non posse, si operi serviant conjugali.*

Cap. 3.

Hie-

Hieronymo sanè, ut audivimus, refutatio Joviniani cessit non admodum feliciter. Quin effecit potiùs, ut aliquamdiu *jactaretur, Ioviniano responderi non posse cum laude, sed cum vituperatione nuptiarum.* Hi itaq; sermones post aliquot annos occasionem dederunt Augustino, (ita enim ipse in posteriore Retractionum) ut librum de Bono conjugali scriberet; quo videlicet doceret, virginitatem nuptijs, etiamsi ipsæ quoque bonæ & laude dignæ sint, nihilominus præferri posse. *Vbi* tamen, inquit, *de propagatione filiorum, priusquam homines mortem peccando mererentur, quoniam concubitus mortalium corporum res videtur, quæstio magna dilata est: sed in alijs posteà literis nostris satis, quantum arbitror, explicatur.* Nempe libro de Bono conjugali homines in statu innocentiæ, propagandæ sobolis ergo concubitu usuros fuisse, non audet affirmare: quod tamen decimoquarto de Civitate DEI luculenter adserit; unde nos quoque suo suprà loco pauca descripsimus. Interim Hieronymo & Tertulliano satis expresse contradicit. *Honorabiles nuptiæ in omnibus*, inquit, *& thorus immaculatus. Quod non sic dicimus bonum, ut in fornicationis comparatione sit bonum. Alioquin duo mala erunt, quorum alterum pejus. Aut bonum erit & fornicatio, quia est pejus adulterium. Pejus est enim alienum matrimonium violare, quàm meretrici adhærere. Et bonum adulterium, quia est pejor incestus. ——— Hoc autem falsum esse quis dubitet? Non ergo duo mala sunt connubium & fornicatio, quorum alterum est pejus: sed duo bona sunt connubium & continentia, quorum alterum est melius.* Rursus post aliqua: *Certè dubitare fas non est, nuptias non esse peccatum. Non itaq; nuptias secundum veniam concedit Apostolus. Nam quis ambigat absurdissime dici, non eos peccasse, quibus venia datur? Sed illum concubitum secundum veniam concedit, qui fit per incontinentiam, non solâ caussâ procreandi, sed etiam aliquando nulla caussa procreandi, quem nuptiæ non fieri cogunt, sed ignosci impetrant.* Hæc opponuntur Hieronymianis istis: *Hoc, inquit* Apostolus, *dico juxta indulgentiam, non juxta imperium. Et mussitamus adhuc nuptias non vocare indulgentiam, sed præceptum? Quasi non eodem modo & secunda & tertia matrimonia concedantur: quasi non & fornicatoribus per pœnitentiam fores aperiantur ecclesiæ; quodq; his est majus, & incestis.*

Cap. 22.

cap. 22. & 23.
vide p. 53.
Cap. 8.
Cap. 10.
1. Cor. 7. 6
Lib. 1. adv. Iovin. c. 5.

De sanctitate verò conjugum Christianorum idem Augustinus, paucis interjectis, præclarè: *Quod ait* Apostolus, *Quæ innupta est, cogitat ea quæ sunt Domini, ut sit sancta & corpore & spiritu; non sic accipiendum est, ut putemus non esse sanctam corpore Christianam conjugem castam.*

Cap. 11.
1. Cor. 7. 34.

1, Cor. 6, 19. *stam. Omnibus quippe fidelibus dictum est, Nescitis, quoniam corpora vestra templum in vobis est Spiritus sancti, quem habetis a Deo? Sancta sunt etiam corpora conjugatorum, fidem sibi & Domino servantium. Cui sanctitati cujuslibet eorum nec infidelem conjugem obsistere, sed potiùs sanctitatem uxoris prodesse infideli viro, aut sanctitatem viri prodesse infideli uxori idem Apostolus testis est, dicens, Sanctificatus est enim vir infidelis in uxore fideli, & sanctificata est mulier infidelis in fratre fideli.* Et sanè Scriptura nusquam sanctitatem collocat in abstinentiâ à propriâ uxore, sed, quod hanc rem sive commercium muliebre attinet, in abstinentia à fornicatione. Ita Apostolus Paulus: τοῦτο ἐστι θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ ἁγιασμὸς ὑμῶν, ἀπέχεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ τῆς πορνείας. *Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra, nempe ut abstineatis a fornicatione.* Idem, quando Romanis, Corinthijs, Ephesijs, Philippensibus, Colossensibus scribit, *sanctis* se scribere dicit, & tamen plerisq; conjugatis scribebat, solis abstinentibus & cœlibibus minimè. Similiter Apostolus Petrus scribit *electis secundum præscientiam DEI Patris ad sanctificationem spiritus*, sive spiritualem; & tamen conjugibus scribit: imò mulieres subditas suis viris, *sanctas prædicat*. Quum itaque conjugium sit sanctum, conjuges sint sancti, & corpora conjugum fidem sibi & Domino servantium, ut Augustinus loquitur, sancta; ineptum est metuere, ne sacra ministerio conjugatorum polluantur, & non magis vereri, ne, si ministris conjugium incontinentiæ & libidini compescendæ divinitùs ordinatum universè & simpliciter adimatur, ab ipsis sine illo sancto & divino remedio ad fornicationes & flagitia prolapsuris inquinentur.

(Marginal references: 1, Cor. 7, 14. — 1, Thess. 4, 3 — 1, Pet. 1. 2. — 1, Pet. 3. 5.)

Cap. 24. dist. 31. A. Sub finem libri triplex bonum conjugii esse docet, *Prolem, Fidem & Sacramentum*. Quod quarto Sententiarum à Petro Lombardo insertum apud Scholasticos πολυθρύλλητον evasit. Nempe quatenus conjugium est in officium, ut loquuntur, naturæ secundum speciem conservandæ, sive propagandi generis humani, sic ejus bonum & finis est proles: quatenus est in remedium culpæ sive compescendæ incontinentiæ ergò institutum, sic ejus bonum est fides, nempe maritum non nisi cum suâ consuetudinem habere, & cum aliâ ne habere quidem velle; & idem de uxore, ut ita conjuges sibi mutuò fidem servent. Et hisce bonis sive hac circumstantiarum rectitudine actum conjugalem præditum esse oportet, ut vere bonus sit & bonus fiat. Quatenus autem conjugium artissimam & insolubilem Christi eccle-

ecclesiæq; conjunctionem, illius erga hanc amorem & enutriendi fovendiq; studium, hujus verò erga illum obsequium figurat, sic sacramentum est. Quæ variè & prolixè à Scholasticis tractata apud ipsos videri possunt.

Nos ad edictum Siricij revertamur. Quod à paucis ecclesijs acceptatum & in praxin traductum fuisse ex ipso Hieronymo ostendimus. Nunc insigne aliud exemplum subjungemus. Paulinus genere Romanus, ortu Aquitanus, nec magis familiæ & opum splendore, quàm eruditione & eloquentiâ illustris è Galliâ in Hispaniam profectus Barcinone presbyter ordinatus fuit, & nihilominus uxorem abs se non segregavit, sed itinerum comitem vitæq; sociam retinuit & secum semper habuit. De ordinatione suâ sic ipse ad Alipium: *Quod indicasti, jam de humilitatis nostræ nomine apud Mediolanum te didicisse, quùm illic initiareris, fateor curiosiùs me velle condiscere, ut ex omni parte te noverim; quò magis gratuler, si à suspiciendo mihi patre nostro Ambrosio vel ad fidem invitatus es, vel ad sacerdotium consecratus, ut eumdem ambo videamur habere auctorem. Nam ego, etsi à Delphino Burdegalæ baptizatus, à Lampio apud Barcilonam in Hispania per vim inflammatæ subitò plebis sacratus sim: tamen Ambrosij semper & dilectione ad fidem nutritus sum, & nunc in sacerdotij ordine confoveor. Deniq; suo me clero vendicare voluit, ut etsi diversis locis degam, ipsius presbyter censear.* Inter Aug. epist. 35. In aliâ ad Severum epistolâ hæc sunt verba: *Nos modò in Barcinonensi civitate consistimus. Post illas literas, quibus rescripsisti, die Domini quo nasci carne dignatus est, repentina (ut ipse testis est) vi multitudinis, sed credo ipsius ordinatione, correptus & presbyteratu initiatus sum (fateor) invitus, non fastidio loci; nam testor ipsum, quia & ab æditui nomine & officio optavi sacram incipere servitutem: sed ut aliò destinatus, alibi (ut scis) mente compositus & fixus, novum insperatumq; placitum divinæ voluntatis expavi. —— Scito tamen voti communis, eodem Domino præstante, salvam esse rationem. Nam ea conditione in Barcinonensi ecclesia consecrari adductus sum, ut ipsi ecclesiæ non alligarer, in sacerdotium tantùm Domini, non etiam in locum ecclesiæ dedicatus.* Paulin. ep. 6. Item in epistolâ ad Amandum: *Vi subita invitus, quod fateor, adstrictus & multitudine strangulante compulsus, quamvis cuperem calicem ipsum à me transire, tamen necesse habui dicere Domino, Verum non mea voluntas fiat, sed tua.* epist. 22.

Habuit secum eo tempore conjugem Therasiam, quam nusquam amandavit, nec consortium sociæ vitæ diremit. Docemus hoc

 primùm

primùm ex Ausonij ad Paulinum, & hujus vicissim ad Ausonium epistolis. Accusat Ausonius Paulinum, quem olim erudierat, quòd veteris amicitiæ oblitus officium scribendi penitus intermittat. Inter

Auson. ep. 23. cætera:

Si prodi Pauline times, nostræq; vereris
Crimen amicitiæ, Tanaquil tua nesciat istud.

epist. 25. Et aliâ epistolâ:

Vertisti Pauline tuos dulcissime mores.
Vasconis hoc saltus & ninguida; Pyrenæi
Hospitia, & nostri facit hoc oblivio cœli.

Ad hæc Paulinus respondet:

Paulin. ad Auso. ep. 2.

Ne me igitur venerande parens his, ut malè versum
Increpites studijs, neq; me vel conjuge carpas,
Vel mentis vitio, non anxia Bellerophontis
Mens est; nec Tanaquil mihi, sed Lucretia conjunx;
Nec mihi nunc patrij est, ut vis, oblivio cœli.

epist. 3. Item: *Continuata meæ durare silentia linguæ,*
Te numquam tacito, memoras, placitamq; laboris
Desidiam exprobras, neglectæq; insuper addis
Crimen amicitiæ, formidatamq; jugalem
Objicis.

Hinc manifestum Paulino suam conjugem individuam vitæ sociam fuisse. Quin postquam ex Hispaniâ reversus venditis, & in pauperes distributis amplissimis facultatibus secessum in agro Nolano elegisset, & amandatis omnibus secularibus curis, pietati, meditationi & cultui divino se totum dedidisset; non tamen propterea cohabitationem abrupit, aut uxorem à se abdicavit, sed secum semper habuit, & epistolis plerisque, quas ad alios pietatis & eruditionis plenas dedit, suum & uxoris nomẽ præfixit, hujusmodi inscriptione: PAULINUS ET THERASIA PECCATORES. De his ipsis sanctus Ambrosius epistolâ ad Sabinum:

epist. 36. *Paulinum splendore generis in partibus Aquitaniæ nulli secundum, venditis facultatibus tam suis, quàm etiam conjugalibus, in hos se induisse cultus ad fidem comperi, ut ea in pauperes conferat, quæ redegit in pecuniam, & ipse pauper ex divite factus tamquam deoneratus gravi sarcina domui, patriæ, cognationi quoq; valedicat, quo in-*

perjus

pensius Deo serviat. Elegisse autem affirmatur secretum Nolanæ urbis, ubi tumultum fugitans ævum exigat. Matrona quoque virtuti & studio ejus proximè accedit, neque à proposito viri discrepat: denique transscriptis in aliorum jura suis prædijs virum sequitur, & exiguo illic conjugis contenta cespite solatur se religionis & caritatis divitijs. Soboles eis nulla, & ideo meritorum posteritas desiderata. Hæc ubi audierint proceres viri, quæ loquentur? Ex illa familia, illa prosapia, illa indole tanta præditum eloquentia migrasse à Senatu, interceptam familiæ nobilis successionem, abalienatis scilicet facultatibus, in quas heredes non sint successuri: *ferri hoc non posse. Et quum ipsi capita & supercilia sua radant, si quando Isidis suscipiunt sacra, si fortè Christianus vir attentior sacrosanctæ religioni vestem mutaverit, indignum facinus appellant.* Hieronymus etiam ob hujusmodi vivendi institutum monachis eum annumerat: etsi propriè loquendo monachus non fuit, quandoquidem uxorem à se non segregavit. Hinc ad eum ipse Hieronymus: *Sanctæ sororis tuæ ligatus es vinculo, & non penitus expedito pergis gradu.* Item: *Sanctam conservam tuam & tecum Domino militantem, per te salutari volo.* *epist. 13.*

Ad Augustinum quum scripsisset Paulinus, ille rescribens itidem conjugis mentionem facit, hujusmodi verbis usus. *Legi literas tuas fluentes lac & mel, — legerunt fratres. — Amant te omnes in eis, & amari abs te cupiunt. Laudatur & benedicitur Deus, cujus gratia tu talis es. Ibi excitatur Christus, ut ventos & maria tibi placare tendenti ad stabilitatem suam dignetur. Ibi conjunx excitatur, non dux ad mollitiem viro suo, sed ad fortitudinem redux in ossa viri sui. Quam in tuam unitatem redactam & redditam, & spiritalibus tibi tanto firmioribus, quanto castioribus nexibus copulatam, officijs vestræ sanctitati debitis in te uno ore salutamus.* Hîc fortè dicent subindicari votum aliquod abstinentiæ, per verba scilicet, *spiritalibus tibi tanto firmioribus, quanto castioribus nexibus copulatam.* Sed id frustra dixerint. nam conjugalis cohabitatio casta est: inter Christianos verò etiam spiritualis est. Quippe *vas suum possident in sanctificatione & honore, non in morbo cupiditatis, sicut gentes, quæ non noverunt Deum.* Nempe sobriè, moderatè & non nisi in debitum finem conjugio suo utuntur. Præ conjugijs itaq; gentium, quantò magis spiritualia conjugia Christianorum, id est, quanto magis ejusmodi conjuges Spiritu Dei reguntur, tanto quoque castiora sunt. Et fuerat Paulinus, quamvis tum presbyter, non ita pridem conversus, quin ante annum baptizatus: quò fortè respicit Augusti- *epist. 32.* *1. Thess. 4. 4.*

gustinus. Baptismum itaq; Paulini haut magno intervallo excedit ejus presbyteratus. Docemus ista ex ipsius Paulini epistolâ, cui

Inter Aug. suâ Augustinus respondit, quæque illam in codicibus proximè antecedit. *Ætas mihi*, inquit, *secundum carnem ea jam est, qua fuit ille ab A-*

epist. 31.

Act. 4, 22. *postolis in porta speciosa verbi potestate sanatus*, id est, annorum amplius quadraginta. *In natalibus autem animæ, illius adhuc mihi tempus infantiæ est, quæ intentatis Christo vulneribus immolata digno sanguine agni victimam præcucurrit, & Dominicam auspicata est passionem. Atque ideo ut infantem, adhuc verbo DEI & spiritali ætate lactentem, educa verbis tuis, uberibus fidei, sapientiæ, caritatis inhiantem. Si officium commune consideras, frater es*; nempe presbyteri ambo erant: *si maturitatem ingenii tui & sensuum, pater mihi es, etsi fortè sis ævo junior, quia te ad maturitatem meritis honor seniorem provexit, & juvenem cana prudentia. Fove igitur & corrobora me in sacris literis & spiritualibus studiis, tempore (ut dixi) recentem.* Agnus anniculus in victimam paschalem, typum victimæ Christi, adsumebatur. Eam infantiam sibi secundum natales animæ esse dicit Paulinus. Ad priorem itaq; vitæ statum respiciens Augustinus nexus conjugii inter ipsum & conjugem Therasiam nunc *spi-*

epist. 29. *ritales, firmiores, castiores* meritò prædicat. Quæ verba ita Paulino placuerunt, ut ipse ad Aprum scribens, uti voluerit.

Id sanè negari nequit, Paulinum conjugem secum semper habuisse, & in itineribus circumduxisse. Quod, si omnem cohabitationem & consuetudinem conjugalem presbytero illicitam existi-

pag. 243. masset, numquam fecisset. Et hoc sine dubio est, quod de Siricii *urbici Papæ superba discretione* cum conquestum esse suprà diximus. Nempe Siricius presbyteris uxores interdixerat. At Paulinus suam secum habebat, nec avelli passus est. Siricius igitur eum ut presbyterum agnoscere nolebat, sive è presbyterorum choro superbâ discretione ejicere cupiebat. Hoc est, quòd dicit, *Indicare poterunt conservi nostri, pueri tui, quantum nobis gratiæ dominicæ detrimentum faciat urbici papæ superba discretio.* Nihilominus Augustinus nuper factus episcopus utrumq; conjugem, ut unà in Africam veniant, invitat & hor-

epist. 34. tatur. *Quamquam*, ait, *jugum Christi per seipsum leve sit, & sarcina levis, tamen propter nostram asperitatem atq; infirmitatem si quid me movet hoc vinculum atq; urget hoc onus*, (loquitur de onere recens suscepti episcopatus) *ineffabiliter mihi aliquanto vestra præsentiæ solatio tolerabilius & portabilius redderetur. Vos audio curis ejusmodi expeditiores liberi ot[illegible] vivere.*

vivere. Quare vos imprimis ... rogo vos, & postulo, & flagito, ut in Africam majore talium honorum ... quam sub citatu nobilitate laborantem, venire dignemini. Et post aliqua: *Hanc ergo Christi gloriam etiam oculis nostrorum hominum cupimus admoveri, in uno conjugio proposita utriusque sexui calcandæ superbiæ, non desperandæ perfectionis exempla.* Si illicita & nefaria presbyteri cum suâ uxore consuetudo, quomodo qualo Paulinus & Therasia socium iter sicut antè ex Hispaniâ in Galliam & Italiam, ita nunc ex Italia in Africam absque ingente scandalo instituerent?

In hujus ipsius, quo de nunc egimus, Paulini epistolis aliud invenio exemplum presbyteri conjugati, Apri videlicet, qui ad Christum nuper conversus ex advocato & judice sæculari presbyter factus uxorem à se non segregavit, sed vitæ sociam & in re familiari administrandâ adjutricem habuit, seu potiùs in eam, ut ipse liberiùs Deo vacaret, omnem rei domesticæ curam rejecit. Doceo omnia ex epistolis Paulini. Et primò conversionem Apri, quem in hunc modum affatur Paulinus: *Beatus es frater, & bene tibi erit, quia non* epist. 27. *carne & sanguine, sed spiritu cœlestis Patris revelante didicisti, quod te inconcussa fide tenere & libera voce profiteri sanctissimo ad me epistolæ tuæ fine firmasti; Christum Iesum crucifixum, DEI filium, Deum, cui flecti omne genu terrestrium, cœlestium & inferiorum, & quem ad dexteram virtutis & in gloria esse DEI patris omnis lingua confitetur. Hunc tu dominum & Deum nostrum, quia non æstimabitur alius ad eum, toto arcanæ pietatis mysterio amplexus, dominum & Deum, DEI filium ante secula, factum ex femine David in hoc seculo, & nunc ex resurrectione mortuorum in spem æternitatis humanæ viventem in secula, ut est credis, & ut credis, prædicas: & rudem esse te atq; infantem Deo dices?* Item: *Quare si quid humani sapiunt ij, qui inficiantur animo, quem figura preferunt hominem, admirentur in te & laudent Deum; & hanc beatissimam immutationem mentis ac vitæ tuæ, non existiment errorem stultitiæ tuæ, sed sapientiæ DEI esse virtutem intelligant. Quanto enim prudentiorem te cæteris & doctiorem fuisse meminerunt, tanto evidentior ijs esse debet operatio potentiæ DEI: quia prudentem a sententiæ suæ cursu vel statu non potest flectere, nisi summa ipsa sapientia, quod est in Christo Deus, virtutum virtus, & mens mentium, dominus majestatis, brachium excelsum. —— Ubi nunc tu ille es, aliquando terribilis, vel pro tribunalibus advocatus, vel in tribunalibus judex? ubi tua illa cervix, tunc verius, ut nunc de te mentitus es, tauri pinguis? quomodo facta est docilis ac*

tenuis in jugo Christi, ex quo conversus ingemuisti, & beneplacitum est in te Deo, sicut super vitulum novellum? Deposita cervice tauri factus es in mansuetudinem bovis illius, qui agnovit possessorem suum. Beati oculi eorum, qui hæc in te DEI mirabilia conspiciunt, & similiter miserrimi, qui videntes non vident. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volarem ad te, & in conspectu tuo colloquioq; requiescerem, in voce exultationis & confessionis epularer? videns te, non te; & videns ex leone vitulum, videns in apro Christum, nunc versa ferocitatis ac virtutis vice aprum seculo, agnum Deo.

Sequitur post pauca de sacerdotio sive presbyteratu Apri: *Rarus, ut scribis, urbium frequentator familiare secretum taciti ruris adamasti, non ocium negocio præferens, neque te ecclesiasticæ utilitati subtrahens, sed jam penè forensibus turbis æmulos ecclesiarum tumultus & consilia inquieta declinans. Arbitror autem idipsum majoribus ecclesiæ utilitatibus præparari, quòd salubri consilio instructioni sanctæ vacas, & intentus studijs spiritualibus, quibus solitudo amica est, formas in te quotidie confirmasq; Christum, quò & servus utilior, & magister doctior digniorem te ea, in qua nutu DEI positus es, sede perficias, opere pariter & verbo potens, ut lingua & mente tibi concors veram te Apostolicæ disciplinæ formulam præbeas, præcepti dominici actor & doctor. Ita demum constabit non humano suffragio, sed divino te esse judicio sacerdotem.*

epist.25. Aliâ epistolâ de uxore Apri agit, & quomodo derivatis in sese familiaris rei curis & negocijs maritum sublevet, & à talibus immunem ad sacra officia expeditum præstet, exponit. Locus prolixior quidem, sed quia pulcre explicat, quomodo pia & industria conjunx marito sacris operato non modò impedimento non sit, sed grandi potiùs auxilio, integer adscribetur. *Benedicta hæc inter mulieres, & hæc quoq; devotione fidelis, & acceptissima Domino, quæ se necessitatibus seculi pro te (velut quadam, procellis, in immobili scopulo stabilita turris) opposuit. Verè in ipsa petra illa, super quam ædificata domus non cadet, solido strenuæ mentis fundata vestigio, facta est tibi turris protectionis à facie inimici, undas & turbines seculi frangens, piæ servitutis objectu; ut tu seclusus à pelago tutam in ecclesiæ portu mentis inconcussæ ratem, meditatione continua studiorum operumq; cœlestium, quasi quodam remigio salutis, exerceas.*
1.Tim.4.8 *Corporalis enim,* inquit, *exercitatio ad modicum: nam pietas ad omnia utilis est, quæ te subdidit Christo, præferentem vel jacere in domo Domini, quàm in peccatorum tabernaculis eminere; & conservam tuam in labore corporeo, sed affectu spirituali pro tua anima pignoravit, ut precium liberta-*

tatis

tis tuæ faceret servitutem suam, non illa secularibus negocijs mundo sed Christo serviens, propter quem mundum patitur, ne tu patiaris. Verè juxta divinum opus & verbum facta in adjutorium tibi, & ad te habens conversionem suam, de nutu tuo pendet, & in tuo statu sistit, in vestigiis tuis ambulat, in anima tua animatur, pro vita tua deficit, ut in tua vita reficiatur. Curat illa seculi curas, ne tu cures. Possidere videtur, ne tu possidearis à mundo, & ut possidearis à Christo. Non illam à proposito tuo discors abjungit voluntas, sed, quod magis mirum est, concors fides opere dividit voluntate conjunctam. Nam sine animi captivitate rem captivitatis in libertate spiritus administrans, firmavit manus suas in opere virtutis, brachia sua extendit ad utilia; accincta fortiter lumbos suos, & escas pigritiæ non edens, facta est tibi tamquam navis, quæ mercatur à longinquo; necessaria divisione reddens per se Cæsari, quæ sunt Cæsaris, ut quæ DEI sunt, per te ministret Deo. Nam quum tributum, sicut scriptum est, dederit cui debet tributum, tunc & manus suas adaperiens pauperi, & fructu operæ suæ porrigens inopi, spirituale vectigal pensitat, & redditum possessionis in tuæ militiæ stipendium suggerit, salutaris damni avarior, quàm letalis lucri. Quæ talis est, fidit in ea cor mariti ejus. Operatur enim (ut scriptum est) viro suo bona tota vita sua, & non mala: & ideò non sollicitus agis, quæ in domo tua terrena aguntur, sed quod in domo cœlesti agitur strenuè liber exsequeris, nec confunderis, quum loqueris inimicis tuis in porta: quia sapiens mulier, qualis tibi donata est, preciosior lapidibus preciosis, circumspectum te facit in foribus ecclesiæ, & duplicia pallia (inquit) fecit viro suo. Nonne tibi videtur & hæc, duplicia tibi pallia, ac purpurea vel byssina tibi vestimenta contexere, quum & illius fides gratiam tuam duplicet, quia mulier bona, corona est viro suo: & vicissim illi honor tuus, purpura est, quia temperante Domini gratia simpliciter fidei unitate vestiti, superinduitis vos invicem spiritualium operatione virtutum. Tu illi in Christo caput, & illa fundamentum tibi; cujus opere pes tuus stat in via Domini, & quam capitis tui participem faciet commembrata in Domini corpore fidei compago: quia & sollicitudinis diversitate, salvo tamen consonæ mentis assensu, ac propositi tui juncta sententia, dum tu creditam tibi dispensationem fidelis & solers talentorum herilium multiplicator exerces, nec illa, quod de terrenis elaborat fructibus, thesaurizat in terra; sed tuis potiùs operibus, quàm damnosis avaritiæ quæstibus fœneratur. Et ideo dabitur illi fructus à manibus suis, & laudabitur in portis filiæ Sion maritus ejus in Domino. Quæ vobis ab operis ejusdem labore diverso, sed pari studio consitam segetem in communem præparat messem, ut in illa die pariter in exultatione veniatis, afferentes

Gen. 2,18. 3,16.

Phrases è Prov. 31. sumtæ.

rentes manipulos vestros, ministra illa seminis, & tu ministerij seminator. Non enim defraudabitur consortio mercedis tuæ per meritum compensationis istius, qua non voluntati suæ obtemperans, sed saluti tuæ, hujus ipsius operis documento probat judicium fidei suæ; satis indicans quanto & ipsa potiorem seculi contemtum, quàm usum judicet, quæ spiritualia tibi maluit; non hoc seculum Christo, sed te sibi præferens. Adjiciat Dominus super vos & filios vestros. Misericordia enim Domini promerita parentibus suscitavit (ut scriptum est)filios eorum, & locupletabuntur in bonis Domini. Spero autem, quòd sicut uxor tua in lateribus domus tuæ, sicut vitis abundans est, fructibus tibi pietatis exuberans, ut cadant à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis: ita & filij tui, mensam Domini tecum sicut novellæ olivarum circũsistere merebuntur: quos nunc arbitror divinæ sapientiæ & bonæ conversationis vestræ escis, ut pullos aquilarum, cibari, ut depopulatas prædâ parentum carnes, id est, carnales inimicitias, quæ adversantur spiritui, jam nunc edere discant, & spirituali voracitate consumere, & in superna virtutum confirmatis alarum remigijs evolare. Educentur sicut filij prophetarum, —— consecrentur sicut filij Aharon, & cætera. *Ipse Dominus dixit, in duorum vel trium concordiâ se semper inter futurum. Unde confidimus, quia & in medio domus tuæ diversatur, ubi & in vobis & in filijs unus numerosarum agitur cœtus animarum.* Ecce presbyterum patremfamiliâs, sacris officijs negocijsq; expeditè, & quidem operâ atque adminiculo suæ uxoris matrisfamiliâs, vacantem.

Ne quid autem dissimulare dicamur, proferemus etiam loca, quæ videri possint suadere, perpetuam ab ijs cultam fuisse abstinentiam. Videri, inquam, possint suadere, sed evincere minimè. Utrumque conjugem Aprum & Amandam sic alloquitur Paulinus: *Officia*
epist. 28. *& eloquia literarum vestrarum, quæ nobis largiter annuo commeatu penditis, indicant quàm ampla possessio nobis, & quàm fertilis terra Deo sitis, jam trigesimum fructum de vestra inter vos continentia proferentes, & quotidianis fidei communis augmentis sexagesimo propinquantes, & de prole virginea centesimum pollicentes.* Trigesimum fructum veteres communiter ad nuptias & conjuges referunt; ut sexagesimum ad viduas, & centesimum ad virgines. Hieronymus primo adversus Jovinianum: *Cen-*
cap. 2. *tesimus & sexagesimus & trigesimus fructus, quamquam de una terra & de una semente nascatur, tamen multùm differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias. nam & ipsa digitorum conjunctio, quasi molli se complexans osculo & fœderans*) adludit digitorum gestum & juncturam, quâ in nume-

numerando veteres utebantur) *maritum pingit & conjugem*. Et in caput XIII. Matthæi: *Primùm debemus audire, deinde intelligere, & post intelligentiam fructus reddere doctrinarum; & facere vel centesimum fructum, vel sexagesimum, vel trigesimum, de quibus pleniùs in libro contra Jovinianum diximus, & nunc breviter perstringimus, centesimum fructum virginibus, sexagesimum viduis & continentibus, trigesimum casto matrimonio deputantes. Honorabiles enim nuptiæ, & cubile immaculatum. Quidam nostrorum centesimum fructum ad martyres referunt: quod si ita est, sancta consortia nuptiarum excluduntur à fructu bono.* Paulinus itaque dum Apro & Amandæ trigesimum fructum tribuit, castum matrimonium & sanctum consortium nuptiarum in eis agnoscit potiùs, quàm negat. Nec vocabulum *continentiæ* quemquam turbet. Est enim & continentia conjugalis; dicendumque cum Clemente Alexandrino: τί γάρ; οὐκ ἔστι καὶ γάμῳ ἐγκρατῶς χρῆσθαι, καὶ μὴ πειρᾶσθαι διαλύειν ὃ συνέζευξεν ὁ θεός: Item: τί δέ; οὐχὶ καὶ οἱ παλαιοὶ δίκαιοι εὐχαρίστως τῆς κτίσεως μετελάμβανον, οἱ δὲ καὶ ἐπαιδοποιήσαντο, γήμαντες ἐγκρατῶς; Et rursus: οὐκ ἐσμὲν ἐπιθυμίας τέκνα, ἀλλὰ θελήματος· καὶ τὸν ἐπὶ παιδοποιίᾳ γήμαντα, ἐγκράτειαν ἀσκεῖν χρή, ὡς μηδὲ ἐπιθυμεῖν τῆς γυναικὸς τῆς ἑαυτοῦ. ἣν ἀγαπᾶν ὀφείλει, σεμνῷ καὶ σώφρονι παιδοποιούμενος θελήματι. *Quid enim? annón licet etiam matrimonio continenter uti, nec conari ut dissolvatur, quod conjunxit Deus? —— Quid vero? nónne etiam veteres justi cum gratiarum actione res conditas perceperunt, quidam autem etiam liberos susceperunt, continenter in matrimonio versati? —— Non sumus filij cupiditatis* inordinatæ, *sed voluntatis* per normam rectæ rationis gubernatæ. *Eum quoque, qui propter liberorum procreationem uxorem duxit, continentiam exercere oportet, ut ne suam quidem ipsius uxorem inordinatè concupiscat, quam debet diligere, honesta & moderata voluntate operam dans liberis*. Similiter Ambrosius: *Discite fidei candidati continentiæ disciplinam sobriam. Nulli licet scire mulierem præter uxorem.* Christiani itaque conjuges etiam continentes sunt, sive continentiæ student. nempe vas suum non possident in morbo cupiditatis, sicut gentes: ab illicitis voluptatibus abstinent semper; interdum etiam à licitis, ut vacent jejunio & precibus; inprimis sacrorum ministri, instante sacri ministerij tempore. Intelliguntur quoq; ex his & alijs, quæ dicta sunt superiùs, verba epistolæ sequentis, è quâ paullò antè prolixum locum depromebamus, ista videlicet: *Ibi excitatus Christus, ut directionis suæ cursum ad stabilitatem suam ducat, ventos & ma-*

3. Stromat. in medio.

l. 1. de Abraham c. 7.

epist. 29.

& maria tibi placans videtur. ——Illic & conjunx non ad mollitudinem vel avaritiam viro suo, sed ad continentiam & fortitudinem redux in ossa viri sui, magna illa divini cum ecclesia conjugij æmulatione mirabilis est: quam in tuam unitatem reductam ac redditam, spiritalibus tibi tanto firmioribus, quanto castioribus nexibus caritas Christi copulat; in cujus corpus transistis à vestro. Benedicti vos à Domino, qui fecit utrumque unum, condens in semetipsum duo, faciens mirabilia solus, qui convertit non solùm animas, sed & affectus, temporalia in æterna mutans. Ecce ijdem conjuges qui fuistis, sed non ita conjuges, ut fuistis: estis ipsi nec ipsi: & sicut Christum, ita & vosmetipsos jam secundum carnem non nostis. Hæc mutatio dexteræ excelsi, quæ in se manens omnia innovat, & convertit mare in aridam, ad continentiæ siccitatem stringens fluenta vitiorum. Benedicta hæc inter mulieres, & reliqua, quæ antè descripta. Priora illorum ad Augustini imitationem ex epistolâ, quam ab ipso acceperat, Paulinus expressit; sicut illa ipsa & Augustiniana priùs producta conferenti manifestum fit. Quæ igitur ibi annotavimus, hîc repetita censeri debent. Similiter quod dicit, *Ecce ijdem conjuges, qui fuistis, sed non ita conjuges ut fuistis: estis ipsi nec ipsi*, ita dictum est à respiciente ad conversionem ipsorum è gentilismo ad Christianismum, & hinc ortam mutationem, quemadmodum aliâ epistolâ eidem Apro dixerat, *Videns te non te.* Porrò, *Sicut Christum, ita & vosmetipsos jam secundum carnem non nostis*, id est, secundum morbum effrenis & inordinatæ cupiditatis. De continentiâ conjugum Christianorum paullò antè diximus; eamque hîc ipse Paulinus non matrimoniali sobriæ cohabitationi, sed vitijs opponens, dicit eâ stringi sive inhiberi & compesci non legitimum castumque commercium, sed fluenta vitiorum. Et sanè locus, qui mox sequitur & priùs prolixè descriptus est, evidenter docet, Aprum & Amandam in unis ædibus illum ut patremfamiliâs, hanc ut matremfamiliâs cohabitasse. Id verò, si commercium presbyteri cum vxore flagitium creditum fuisset, licere non potuisset, vtpote prorsus irrationabile, & sinistris suspicionibus ac scandalis, si quicquam aliud, vehementer obnoxium, sicut alibi pridem ostendimus.

pag. 272.

epist. 27.

pag. 188. & seqq.

Siricij decreta multis in latinâ ecclesiâ displicuisse, à multis nec admissa neç observata fuisse hinc constat. Constat itidem idipsum è rescriptis Innocentij, qui post intermedium Anastasium Siricio successit, & decreta Siriciana non modò renovavit, sed artiùs

etiam

etiam strinxit. Collocat autem fundamentum sui rigoris non in sanctionibus Apostolicis, nec in praxi priscæ ecclesiæ, sed in ipsis illis sui decessoris Siricij statutis. Quin & ipsa Siricij verba repetit, ut conferenti primo statim intuitu patet. Epistolâ ad Victricium episcopum Rothomagensem talibus utitur: *Quod dignum & pudicum & honestum est tenere ecclesia omnimodo decet, ut sacerdotes & levitæ cum uxoribus suis non coëant, quia ministerij quotidiani necessitatibus occupantur. Scriptum est enim, Sancti estote, quoniam & ego sum sanctus Dominus Deus vester. Nam si priscis temporibus de templo DEI sacerdotes anno vicis suæ non discedebant*; & cætera. Quanta inscitia duorum Romæ episcoporum & Siricij & Innocentij ephemerias sacerdotum Aharonicorum, quæ non nisi hebdomadariæ fuerunt, annuas facientium! Et leguntur inter Augustini epistolas nonnullæ Innocentij, in quibus *& dictionem & ingenium & eruditionem tali dignam præsule desiderari* observat Erasmus; ipsum item Innocentium *sævum potiùs quam eruditum, & instructiorem ad damnandum, quàm ad docendum.* Cæterùm data est illa ad Victricium epistola Honorio Augusto sextùm & Aristoneto COSS. hoc est, anno æræ Christianæ CCCCIV. Et sic ad quinctum seculum jam pervenimus.

Cap. 9.

Inter August. epist. 91. & 96.

Anno autem sequente Stilicone secundùm & Anthemio COSS. aliam dedit ad Exuperium Tholosanum, quâ pleraque prioris illius repetit, & nonnulla addit, quæ omnia mox subjicientur. Consuluerat Innocentium Exuperius de quæstionibus nonnullis, ad quas ille respondens modestè sanè præfatur, non profectò tamquam pro irrefragabili potestate ex infallibili cathedrâ, ut hodiè jactatur, pronunciaturus, sed tamquam doctor & episcopus collegam suum consilij cupidum pro sui captus modulo instructurus. Præfatio in hunc modum concepta est: *Innocentius Exuperio episcopo Tholosano salutem. Consulenti tibi, frater carissime, quid de proposita specie unaquaque sentirem, pro captu intelligentiæ meæ, quæ sunt visa, respondi, quid sequendum vel docilis ratio persuaderet, vel auctoritas lectionis ostenderet, vel custodita series temporum demonstraret. Et quidem dilectio tua, institutum sequuta prudentium, ad sedem Apostolicam referre maluit, quid de rebus dubijs custodire deberet, potiùs quam usurpatione præsumta, quæ sibi viderentur, de singulis obtinere. Cur enim magis pudendum putemus discere aliquid, quàm omnino nescire? Mihi quoque ipsi de collatione docilitas accedit, dum perscrutatis rationibus ad proposita respondere compellor, cogi*

fit, ut semper aliquid addiscat, qui postulatur ut doceat. Proponam igitur singula, sibique etiamque responsum. Sequuntur capitula; & primum quidem ad rem nostram facit, reliqua hîc legi nihil attinet. Primum igitur ita habet: *Proposuisti, quid de his observari debeat, quos in diaconii ministerio, aut in officio presbyterii positos, incontinentes esse aut fuisse, generati filii prodiderunt. De his, & divinarum legum* (quarum verò? Mosaicarum fortè, quas distortas in suam sententiam paullò pòst abripit?) *manifesta est disciplina, & beatæ recordationis viri Siricii episcopi monita evidentia commearunt, ut incontinentes, in officiis talibus positi, omni ecclesiastico honore privarentur, nec admitterentur accedere ad ministerium, quod sola continentia oportet impleri. Est enim vetus admodum sacræ legis auctoritas, jam inde ab initio custodita, quod in templo anno vicis suæ habitare præcepti sunt sacerdotes, ut servientes sacris oblationibus, puros & ab omni labe purgatos, sibi vendicent divina ministeria, neque eos ad sacri-*
Lev.20.7. *ficia fas sit admitti, qui exercent vel cum uxore carnale consortium, quia scriptum est, Sancti estote, quia & ego sanctus sum Dominus Deus vester. Quibus utique propter sobolis successionem uxorius usus fuerat relaxatus, quia ex alia tribu ad sacerdotium nullus fuerat præceptus accedere. Quanto magis hi sacerdotes vel Levitæ pudicitiam, ex die ordinationis suæ servare debent, quibus vel sacerdotium, vel ministerium sine successione est, nec præterit dies, qua vel à sacrificiis divinis, vel à baptismatis officio vacent? Nam si bea-*
1.Cor,7.5. *tus Paulus Apostolus ad Corinthios scribit dicens, Abstinete vos ad tempus, ut vacetis orationi, & hoc utique laicis præcepit: multo magis sacerdotes, quibus & orandi & sacrificandi juge officium est, semper debebunt ab hujusmodi consortio abstinere. Qui si contaminatus fuerit* (observa hîc malè consutos centones) *carnali concupiscentia, quo pudore vel sacrificare u-*
Tit.1.5. *surpabit, aut qua conscientia, quóve merito exaudiri se credit, quum dictum sit, Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum? Sed fortaßè hoc licere credit, quia scriptum est, Unius uxoris virum. Non de permanente in concupiscentia generandi, hoc dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integros corpore non admisit, qui ait,*
1.Cor.7.7. *Vellem autem omnes sic esse, sicut & ego. Quod & apertiùs declarat, dicens,*
Rom.8.8. *Qui autem in carne sunt, DEO placere non possunt. Vos autem jam non estis in carne, sed in spiritu. Et habentem filios, non generantem, dixit. Sed ea planè dispar & diversa sententia est. Nam si ad aliquos forma illa ecclesiasticæ vitæ pariter & disciplinæ, quæ ab episcopo Siricio ad provincias commeavit, non probabitur pervenisse, his ignorationis venia remittitur, ita ut de ca-*

de cætero penitùs incipiant abstinere. Et ita gradus, in quibus inventi fuerint, sic retentent, ut eis non liceat ad potiora conscendere. Quibus in beneficio esse debet, quòd hunc ipsum locum, quem retinent, non amittunt. Si qui autem scisse formam vivendi missam à Siricio, detegentur, neq; statim cupiditates libidinis abjecisse, illi sunt modis omnibus submovendi: quia post admonitionem cognitam, præponendam arbitrati sunt voluptatem. Hoc primum est capitulum: reliqua, ut diximus, ad rem nostram non faciunt, nec hîc describi opus est.

Præfatio, uti monuimus, consulentem quid ex usu esse videatur, magis redolet, quàm imperantem. In ipso autem capitulo pleraque Siricii repetit, & cum eo chordâ oberrat eâdem. Argumenta verò quàm invalida & inefficacia sint, pridem ostensum & ex se cuivis manifestum est. Nonnullæ etiam dictis Apostolicis superstructæ consequentiæ impietatem secum trahunt, nisi admodum benignâ interpretatione emolliantur; cujus aliquam rationem, ut Siricio & Hieronymo in pari culpâ hærentibus medicinam faceremus, suprà inivimus. Eadem Innocentio Siriciana describenti, quantum potest, subveniat. Id inprimis observari cupimus, Innocentium nec Apostolorum sanctionem, nec ab eorum ævo deductam consuetudinem, & ne quidem ab ipsis presbyteris diaconisque emissum aliquod votum allegare. Istorum si quid in promtu fuisset, rem conficere potuisset, nec opus habuisset ad illa partim infirma, partim inepta, partim etiam absurda delabi. Quanto enim rectiùs Apostolicam legem Apostolicique ævi praxin adduxisset, quàm Mosaica statuta? quæ quum etiam torqueat, ne sic quidem novitati patrocinantur. Quanto quoque satius fuisset vim votorum à presbyteris diaconisque editorum urgere, quàm dicta Apostolica de manifestis flagitiis agentia conjugio accommodare? Dixisset utique, si dicere potuisset, Quandoquidem presbyteri & diaconi voto ad abstinentiam sese obstrinxerunt, meritò ad eam, cui tantæ & sine ingenti reatu numquam temerandæ religionis vinculo alligati sunt, compelluntur. Sed nihil tale profertur, quia videlicet proferri non potuit; atque isto seculo nec Apostoli de cœlibatu quicquam sancivisse credebantur, nec votum aliquod presbyteri diaconivé emittebant. Itaque præter argumenta nihili & periculosas consequentias nullum habet alium sui sive consilii sive mandati fundum Innocentius, quàm decessoris Siricii decreta. Quæ

tamen à multis admissa & observata minimè fuisse, dum exempla generatorum filiorum profert, agnoscit: quin non decreta sed *monita* appellat; quod unum toto illo capitulo, ut benè & prudenter dictum, laudari potest. Neque enim vel ipse, vel Siricius, vel alii ex hac ætate veteres, prioris autem ævi intuitu recentiores, rectiùs sive excusari sive explicari poterunt, quàm si dicamus, Vehementer eos expetiisse, ut sacrorum ministri puræ & perfectæ abstinentiæ gloriâ in Christiano populo eminerent, & propterea vehementer etiam ad eam cohortatos fuisse, ipsis monitis ob abundantiam zeli instar mandatorum conceptis: interim quem exitum res habitura esset prævidere non potuisse. Quod si scire quivissent, per hujusmodi constitutiones aliquando futurum, ut apud multos quin plerosque clericos conjugio fornicationes & concubinatus succederet, ipsos omnium primos rigorem suarum sanctionum vel ex parte mitigaturos, vel in totum abrogaturos fuisse. Et obtinere debet hîc, quod quum de naturâ & obligatione legum ageremus, ex Francisco Suarezio adduximus, Ubi lex fuerit nimium dura & gravis, *tunc verisimiliter præsumi, non esse latam legem illam à principe cum intentione absolutè obligandi, sed solùm experiendi, quomodo talis lex à populo recipiatur.* Neque verò in ipsâ Italiâ episcopos defuisse, qui iniquas sanctiones sibi observandas non esse ducerent, ejusdem Innocentii ad Maximum & Severum Brutiorum episcopos epistola indicat. *Ecclesiasticorum,* inquit, *canonum norma nulli esse debet incognita sacerdoti, quia nesciri hæc à pontifice satis est indecorum, maximè quum à laicis religiosis viris & sciatur, & custodienda esse ducatur. Nuper quidem Maximilianus filius noster agens in rebus hujusmodi, qualem querelam detulerit, libelli ejus series annexa declarat. Qui Zelo fidei & disciplinæ ductus, non patitur ecclesiam pollui ab indignis presbyteris, quos in presbyterio filios asserit procreâsse. Quod non licere exponerem, nisi nôssem vestram prudentiam legis totius habere notitiam. Et ideo, fratres carissimi, libelli, qui subjectus est, tenore perspecto, eos, qui talia perpetrâsse dicuntur, jubebitis in medio collocari: discussisq; objectionibus, quæ ipsis presbyteris impinguntur, si convicti fuerint, à sacerdotali removeantur officio: quia qui sancti non sunt, sancta tractare non possunt: atque alieni efficiantur à ministerio, quod vivendo illicitè polluerunt. Miramur autem hæc eorum dissimulare episcopos, ut aut connivere, aut nescire esse illicita judicentur.* Illi igitur

pag. 210.

tur episcopi sanctiones Romanos non probabant, nec ad eas, quod suarum quidem diœcesium presbyteros conjugatos attineret, attendendum esse censebant.

Hîc jam locus est, ut de synodis Carthaginiensibus & Africanis, quæ pleræque circa hæc ipsa Siricii & Innocentii tempora habitæ sunt, agamus, & quid de clericorum conjugio statuerint, consideremus. Nulla certè his temporibus provincia synodorum & canonum ita ferax, ut Africa; nulla civitas, ut Carthago. Et ordo autem harum synodorum, & tempora & canones confusione hodie penitùs non carent. In codice canonum græco canones Carthaginienses variorum conciliorum in unum collecti exstant: ita etiam in tomis conciliorum latinis sub titulo concilio Africani. Cæterùm in his ipsis latinis tomis aliquot ordine & numero distincta Carthaginiensia concilia visuntur. Primum ita appellatur, non quòd simpliciter sit primum, quum ante idipsum alia Carthagini habita fuisse constet, sed quòd sit primum post Constantini magni tempora; aut primum, cujus canones habeantur. Ex eo canonem tertium subintroductas sive extraneas mulierculas interdicentem suprà descripsimus. *pag.* 191.

Secundum & tertium, quartum itidem & quinctum locis suis mota, & quod in tomis conciliorum tertium numeratur, reverà secundum esse Baronius judicat. *Conciliorum collector*, inquit, *ab illis numerare exorsus, quæ post tempora Constantini potuit reperisse, hoc ordine tertium numeravit, sed errore lapsus, dum ante illud existimavit celebratum Carthagine, quod consulatu Valentiniani quarto & Theodosii reperitur inscriptum, existimans de Valentiniano secundo & Theodosio seniore esse intelligendum, quum de Valentiniano potiùs tertio & Theodosio juniore sit accipiendum. Contigit enim eumdem novissimum Valentinianum gerere consulatum quartum cum Theodosio juniore anno domini CCCCXXXV, ut fasti apertissimè docent, quum alioqui nullus sit reperiri in illis consulatus Valentiniani quartus cum Theodosii consulatu conjunctus, sed cum Neoterio. Quâ ratione secunda potiùs quàm tertia hæc synodus Carthaginiensis dicenda erit.* Ex inscriptione sanè constat, celebratam esse hanc, quæ tertia dicitur & Baronio secunda putatur, Cæsario & Attico COSS. id est, anno CCCXCVII, vivente adhuc Siricio, uti etiam è capitulo sive canone XLIIX. datur intelligere: quamvis alicubi mixtura etiam deprehendatur, & in hanc ex aliis synodis nonnihil *Anno* 397. *num.* 45.

irrepsisse. Jam verò hujus ipsius canone XVII. subintroductæ mulieres prohibentur: decimi autem noni ad nostrum negocium potissimùm facientis, quem *ex admonitione Siricii* constitutum vult esse
num. 84. Baronius, gemina est lectio. *Placuit, ut lectores, quum ad annos pubertatis venerint, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri.* Mox subjungitur: *Hoc XIX. capitulum vetusti codices sic habent; ut lectores usque ad annos pubertatis legant, deinceps autem nisi uxores custoditâ pudicitiâ duxerint, aut continentiam professi fuerint, legere non sinantur.* Ecce, quicquid detonuerit in conjugium Siricius, & quantumvis immundum, carnale, inquinatum proclamaverit, Africani tamen, utut Romanæ ecclesiæ aliquo modo, quippe latini & ad occidentem pertinentes, obnoxii, in conjugio pudicitiam agnoscunt, & uxore ductâ pudicitiam non perire, sed custodiri potiùs. Quàm parum igitur hactenus apud Africanos obtinuerit Siricius, hinc apparet.

Quartam & quinctam Carthaginienses loca sua invicem commutasse idem observat Baronius. Celebrata est utraque anno CCCXCIIX, una Majo, altera Septembri mense. *Post consulatum* nullis additis nominibus habet inscriptio quinctæ dictæ. Quomodo expleat Baronius, nunc audiamus. *Hoc anno*, eo pu-
Anno 398. ta, quem paullò antè diximus, *nimirum post consulatum Cæsarii & At-*
num. 33. *tici, (ut ex scripto addimus codice) VI. Kalend. Iunii habita est Carthagine synodus septuaginta episcoporum, quæ quincta dicta reperitur, dicenda autem ordine temporum quarta: nam quæ quarta numeratur, celebrata est hoc eodem anno, mense Novembri.* Quicquid sit, in hac ipsâ vulgò quinctâ, juxta Baronium quartâ, capitulum tertium rem nostram attinens ita habet: *Præterea quum de quorumdam clericorum, quamvis erga uxores proprias, incontinentiâ referretur, placuit episcopos & presbyteros & diaconos, secundum propria statuta, etiam ab uxoribus continere. Quod nisi fecerint, ab ecclesiastico removeantur officio. Cæteros autem clericos ad hoc non cogi, sed secundum uniuscujusque ecclesiæ consuetudinem observari debere.* Repetitur in canonibus sub titulo concilii Africani in unum collectis, facitque ibi canonem XXXVII: in codice verò græco inter Carthaginienses coacervatos canon est juxta Herveti editionem LXXIV, & græcè in hæc verba conceptus: περὶ ἐπὶ τούτοις ἐν τῷ περὶ ἐγκρατείας τῆς περὶ τὰς οἰκείας γαμετάς τινων μνημονεύεσθαι κληρικῶν, ἤρεσεν, ὥστε τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους

χρόνους κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους, καὶ ἐκ τῶν ἰδίων ἔπι μὴν ἀπέχεσθαι γαμετῶν, ὅπερ εἰ μὴ ποιήσαιεν, ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀποκινηθῶσι τάξεως. τοὺς δε λοιποὺς κληρικοὺς πρὸς τοῦτο μὴ ἀναγκάζεσθαι, ἀλλ' ὀφείλειν κατὰ τὴν ἑκάστης ἐκκλησίας συνήθειαν παραφυλάττεσθαι. *Secundum propria ſtatua* hîc exprimitur per voces *κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους*: ut alteram lectionem, quæ margini adſcripta & à Gratiano uſurpata eſt, *ſecundum priora ſtatuta*, vicioſam eſſe manifeſtum ſit. Per *ἰδίους ὅρους* autem Trullani Patres propria tempora (*proprios terminos* reddidit Hervetus) functioni ſingulorum deputata, ſive vices ſacri miniſterii intelligunt, ut poſteà patebit. De ejuſmodi vicibus ſynodus Aurelianenſis ſecunda: *Clerici, qui officium ſuum implere deſpiciunt, aut vice ſuâ ad eccleſiam venire detrectant, loci ſui dignitate priventur.* Balſamo in illum ipſum Carthaginienſem canonem: *Magna quoque eccleſia*, Conſtantinopolitana videlicet, *hac ratione ſacerdotum miniſteria dividit in hebdomadas.* Quòd ſi omnino per *propria ſtatuta* proprias ſanctiones quis velit intelligere; in eum ſenſum accipiat, quòd, quantum attinet abſtinentiam ab uxoribus, ſingulæ eccleſiæ ſuas proprias conſtitutiones poſſint & debeant obſervare: nempe ubi conſtitutum receptumque, ſicut in Romanâ, ut ſemper ſacrorum miniſtri abſtineant, ibi ita fiat; ubi verò, ut non niſi tempore vicis ſuæ, ibi quoque idipſum obſervetur. Sed prior interpretatio accommodatior eſt & magis arridet.

diſt.32.& 84.

can.14.

In ſextâ & ſeptimâ Carthaginienſibus ſynodis actum eſt de appellationibus ex Africâ Romam transferendis: ubi jugum quod Romani pontifices Zoſimus, Bonifacius & horum ſucceſſor Celeſtinus, adminiſtris Fauſtino epiſcopo Potentino, Philippo & Aſello presbyteris, legatis ſuis, Africanis eccleſiis imponere conabantur, ipſæ bonis firmiſque rationibus cùm moderatè tum maſculè repulerunt. Sed iſtius rei diſcuſſio in complures annos protracta eſt, & parum aut nihil ad rem præſentem. Facit autem eò & conſiderandum propterea eſt capitulum ſecundum Carthaginienſis ſecundæ dictæ, quam à Baronio in annum CCCCXXXV. rejici ſuprà diximus. Videtur quoque quoniam tertiæ locum ſecundum tribuit, hanc ipſam ſecundam in locum tertiæ ſubſtituere. Cæterùm ſi habita eſt, ut vult ipſe, COSS. Valentiniano tertio quartùm & Theodoſio juniore decimùm & quinctùm, id eſt, anno, ſicut diximus, CCCCXXXV; tum inter illas ſeptem, quæ in tomis

Conciliorum isto ordine numerantur, omnium ultimâ fuerit. Quod omnino verum est. Septem igitur illæ secundum rei veritatem hac serie disponendæ erunt. Prima non movetur loco. Tertia dicta, reapse est secunda. Quinta dicta, reapse est tertia. Quarta manet suo loco, & verè est quarta. Sexta posita est loco quintæ, & septima loco sextæ. Secunda autem vulgò dicta septimæ locum occupare debet. Quam quum in annum CCCCXXXV. rejicit Baronius, modum excedit, & integro decennio recentiorem, quàm oporteret, facit. Anno enim CCCCXXVII. Wandali duce Genserico Africam illuvione maximâ inundantes tranquillitatem ut provinciarum ita quoq; ecclesiarum sustulerât. Anno itaq; CCCCXXXV. concilia, quæ flagrante bello & barbaris ubique discurrentibus celebrari nequibant, haberi dudum desierant. Nec eo tempore Aurelium episcopum Carthaginiensem superfuisse verosimile est. Interfuit legatus ecclesiæ Romanæ Faustinus. Habita igitur est, quum ille in Africâ adhuc hæreret, & pro ambitione Romanæ sedis satageret. Epistola, quâ Africani, acceptis à Constantinopolitano & Alexandrino episcopis Nicænæ synodi authenticis exemplis, de toto negocio decîdunt & iniquos Romani conatus rejiciunt, Cælestino inscripta est. In tertium Cælestini annum, æræ Christianæ CCCCXXV. incidit consulatus Theodosii junioris undecimus & Valentiniani tertii primus; in sequentem verò duodecimus illius, secundus hujus. Alterutro horum, &, ut equidem reor, priore habita fuerit synodus, de quâ quærimus, Carthaginiensis secunda dicta. Habita videlicet, quum adhuc Africa pace frueretur, & in eâ Romani episcopi negocia Faustinus curaret. Consulatus itaque Valentiniani in frontispicio synodi simpliciter scribi debet, quemadmodum Theodosii scribitur, non addito, quotus fuerit, deletâ videlicet voce *quartò*. Hæc de tempore habitæ synodi Carthaginiensis, dictæ secundæ.

Nunc ipsa secundi capituli verba videamus. *Aurelius episcopus dixit: Quum in præterito concilio de continentiæ & castitatis moderamine tractaretur, gradus isti tres, conscriptione quadam castitatis, per consecrationes annexi sunt.* Malim legere: *constrictione quadam castitatis per consecrationes connexi sunt.* Et sic meliùs legi è græco, quod subjungemus, patebit. Pergat Aurelius: *Episcopos, inquam, presbyteros & diaconos ita placuit, ut condecet sacrosanctos antistites & Dei sacer-*

sacerdotes, nec non Levitas, vel qui sacramentis divinis inserviunt, continentes esse in omnibus, quò possint simpliciter, quod à Deo postulant, impetrare, ut quod Apostoli docuerunt, & ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus. Dicit Aurelius in præterito quodam concilio de moderamine sive modo continentiæ tractatum, & tres illos gradus episcopatus, presbyterii & diaconatus pari quadam constrictione castitatis copulatos esse. Id concilium si superest, ipsum est quod quinctum dicitur, cujus capitulo tertio abstinentiam tempore vicis ministerii sanciri suprà ostendimus. Continentem esse secundum Apostolum quid sit, alibi dictum. Apostoli continentiam docuerunt, nempe ab illicitis voluptatibus abstinere semper, interdum etiam à licitis, puta quando vacandum est jejunio & precibus. Atque hoc ipsum de abstinentiâ circa tempus sacri ministerii sumendæque eucharistiæ, antiquitas intellexit. Alibi in eam rem nonnihil nobis dictum. Nunc saltim addimus responsa Theophili Alexandrini, quæ inter canones reposuit ecclesia græca. Horum quinctum ejusmodi est: *Si uxor cum suo marito noctu cohabitarit, vel maritus cum uxore, & fiat synaxis, debéntne communicare, an non? Resp. Non debent, quum clamet Apostolus, Ne frustremini vos invicem, nisi ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi, & rursus simul conveniatis, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram.* Decimum tertium tale est: *Iis, qui matrimonii societate junguntur, in quibúsnam septimanæ diebus proponere oportet, ut à mutuo congressu abstineant, & quibúsnam potestatem habeant? Resp. Quod antè dixi, nunc quoque dico. Dicit Apostolus, Ne vos privetis, nisi fortè ex consensu invicem ad tempus, ut vacetis orationi, & rursus eodem conveniatis, ne vos tentet satanas propter incontinentiam vestram. Necessariò autem sabbato & die dominico abstinere oportet, quòd in eis spirituale sacrificium Domino offeratur.* Ut à suâ uxore quisquam, sive clericus, sive laicus, aliâ ratione & perpetuò abstineret, nuspiam docuerunt Apostoli, nec ejusmodi aliquam legem Apostolicæ umquam habuit aut servavit antiquitas, sicut ex iis quæ toto hoc tractatu disputavimus, abundè liquet. Quod igitur Aurelius dicit Apostolos docuisse, antiquitatem servasse, & suis quoq; custodiendum esse, de lege perpetuæ abstinentiæ accipi neque potest, neque debet. Probat Apostolus, si abstineatur, quum vacandum est precibus. Hoc sacris ministris non malè antiquitas accommodavit, ut ipsa quoque tanto magis probaret cuperetque abstineri, quando vacan-

Vide p.25.
1.Cor.7,5.
pag.63.

vacandum erat sacro ministerio. Et hac fini nonnulla sive monita sive præcepta promulgavit. Quemadmodum etiam quod hic aut statutum esse aut statui debere Aurelius dicit, totum juris ecclesiastici positivi esse, & à judicio arbitrioque statuentium pendere, ex ipsis ejus verbis manifestum est. Sequitur in capitulo Carthaginiensi: *Faustinus episcopus ecclesiæ Potentinæ, provinciæ Piceni, legatus ecclesiæ Romanæ dixit; Placet, ut episcopi, presbyteri & diaconi, vel qui sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes ab uxoribus se abstineant. Ab omnibus dictum est: Placet ut in omnibus & ab omnibus pudicitia custodiatur, qui altario deserviunt.* Faustinus caussam agens episcoporum Romanorum & dominatum & mores Romanos & leges de perpetuâ abstinentiâ à Romanis episcopis promulgatas Africanis ecclesiis obtrudere satagens non magis unum obtinere potuit, quàm alterum. Postremo enim effato, quod ab omnibus dictum fuit, vis sanctionis continetur. Proponit Faustinus & vrget, vt omnes, qui altari serviunt, ab vxoribus abstineant. Episcopi verò Africani communi consensu statuunt, vt pudicitiam custodiant. Id scilicet satis esse. Pudicitiam autem in matrimonio etiam & ductâ vxore custodiri ipsi in Carthaginiensi dictâ tertiâ pridē agnoverant; quod, vbi eam excussimus, patuit.

pag. 219. Est quidem alia quoque lectio, secundum quam quod vnus Faustinus dixit, vniversis episcopis tribuitur. Sed eam mendosam esse cùm res ipsa, tum græcus codex evincit. Quomodo enim ab vniversis dictum est, quod mox vniversi mutarunt & aliter extulerunt? Vniversorum de eadem materiâ eodem tempore non potuerunt esse diversa decreta. Græci etiam codicis lectio itidem vt melior latina, quam nos sequuti sumus, Faustino, & non vniversis episcopis, verba, quibus abstinentia ab vxoribus suadetur, tribuit. Canones videlicet tertius & quartus Carthaginiensium collectorum ita habet: Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν. Ἐν τῇ προλαβούσῃ συνόδῳ ὡς περὶ ῥυθμοῦ ἐγκρατείας καὶ ἁγνείας ἐξητεῖτο, ἤρεσε ὥστε τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τούτους τοὺς συνδέσμῳ τινὶ ἁγνείας διὰ τῆς καθιερώσεως συμπεπλεγμένους (φημὶ δὴ ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους) ὡς πρέπει ὁσίοις ἐπισκόποις καὶ ἱερεῦσι θεοῦ καὶ λευίταις καὶ ὑπουργοῦσι θείοις καθιερώμασιν, ἐγκρατεῖς εἶναι ἐν πᾶσιν, ὅπως δυνηθῶσιν, ὃ παρὰ τοῦ θεοῦ ἁπλῶς αἰτοῦσιν, ἐπιτυχεῖν. ἵνα καὶ τὸ διὰ τῶν ἀποστόλων παραδοθὲν, καὶ ἐξ αὐτῆς ἀρχαιότητος κρατηθὲν, καὶ ἡμεῖς ὁμοίως φυλάξωμεν. Περὶ διαφόρων τάξεων ὀφειλουσῶν ἀπέχεσθαι γυναικῶν, Φαυστῖνος ἐπίσκοπος πικίνε

τῆς

τῆς ποντίνης χώρας, τοποτηρητὴς τῆς ἐκκλησίας ῥώμης εἶπεν· ἀρέσκει ἵνα ἐπίσκοπος καὶ πρεσβύτερος καὶ διάκονος καὶ πάντες οἱ τὰ ἱερὰ ψηλαφῶντες τῆς σωφροσύνης φύλακες γυναικῶν ἀπέχωνται. Ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέχθη· ἀρέσκει, ὥστε πάντας σωφροσύνην τηρεῖν τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας, ἤτοι δουλεύοντας.

Canon inter eosdem juxta Herveti editionem XXIIX, aliàs XXV, ex hoc ipſo & decimonono dictæ tertiæ & tertio dictæ quinctæ Carthaginienſium ſynodorum canonibus ſive capitulis conſarcinatus eſſe videtur. Hunc etiam ipſum, ne quid prætereamus, ſubjicimus: Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Προστίθημι ἀδελφοὶ τιμιώτατοι πρὸς τούτοις, ἐν τῷ ἀναφέρεσθαι ἕνεκεν ἐγκρατείας τῆς περὶ τὰς ἰδίας γυναῖκας τινῶν τῶν κληρικῶν, ἐξαιρέτως ἀναγνωστῶν, τὸ καὶ ἐν διαφόροις συνόδοις βεβαιωθέν, ὥστε τοὺς ὑποδιακόνους τοὺς τὰ ἱερὰ μυστήρια ψηλαφῶντας, καὶ τοὺς διακόνους καὶ πρεσβυτέρους, ἀλλὰ καὶ ἐπισκόπους, κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους καὶ ἐκ τῶν συμβίων ἐγκρατεύεσθαι, ἵνα ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν· ὅπερ εἰ μὴ ποιήσωσιν, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀποκινηθῶσι καθήκοντος. Τοὺς δὲ λοιποὺς κληρικοὺς, πρὸς τοῦτο μὴ ἀναγκάζεσθαι, εἰ μὴ ἐν προβεβηκυίᾳ κείρᾳ. Ἀπὸ πάσης ἐλέχθη τῆς συνόδου, Ἅπερ ἡ ὑμετέρα ἁγιωσύνη δικαίως ἐρρύθμισεν, ἱεροπρεπῆ ὄντα καὶ θεάρεστα βεβαιοῦμεν. *Aurelius epiſcopus dixit: Adjicio, fratres venerabiles, hiſce, dum refertur de quorumdam clericorum erga proprias uxores continentiâ, præcipuè lectorum, quod & in diverſis ſynodis confirmatum fuit, ut hypodiaconi, qui ſacra myſteria contrectant, & diaconi, & presbyteri, ſed & epiſcopi in propriis terminis à conjugibus abſtineant, ut ſint tamquam non habentes. Et hoc niſi fecerint, ab eccleſiaſtico officio removeantur. Reliqui verò clerici ad hoc non adigantur, niſi in provectâ ætate. Ab universâ ſynodo dictum eſt, Quæ veſtra ſanctitas juſtè diſpoſuit, quum religionem deceant & Deo placeant, confirmamus.* E pluribus, quæ modò indicabamus, capitulis hunc canonem confectum eſſe, eoque etiam hypodiaconos diaconis & presbyteris, quod abſtinentiam attinet, æquari cernimus; quum aliàs hypodiaconis ejusmodi aliquam legem imponi nondum deprehenderimus. Quum autem in eam formulam totidem verbis conceptum in latinis Carthaginienſibus ſynodis nusquam inveniamus, Græcis eum meritò acceptum ferimus; quos de nullâ, niſi in propriis terminis ſive tempore vicis, abſtinentiâ intelligi voluiſſe certum eſt. Adjicimus, dilucidioris explicationis ergò, ſcholium Theodori Balſamonis: *Lectoribus Patres conceſſerunt, ut à ſuis uxoribus non continerent omnino tempore vicis ſuæ, niſi*

nisi utique, inquiunt, provecti sint ætate. Nota ergo, quòd etiam hypodiaconi sacra tractant. Nec dicas præsentem canonem canoni vigesimo primo Laodicenæ synodi repugnare, qui dicit Subdiaconos non habere locum in ministrandi offitio, nec debere sacra tangere. (Græca Laodiceni canonis hujusmodi sunt, Ὅτι οὐ δεῖ ὑπηρέτας ἔχειν χώραν ἐν τῷ διακονικῷ, καὶ ἅπτεσθαι δεσποτικῶν σκευῶν.) *Sed dic quod aliud est contrectare, & aliud tangere. Contrectare enim, seu à loco in locum mutare est ministerii; & nec subdiaconus hoc facere impeditur. Tangere autem solis sacerdotibus concessum est, & iis, qui sacrificio subserviunt, seu diaconis.* (Ad canonem Laodicenum clariùs explicat: nempe Quòd subdiaconis liceat sacra vasa, quum vacua sunt, contrectare, & è loco in locum transferre; non liceat autem, quando sacra mysteria continent, tangere.) *Debent autem ex præsente canone non solùm qui sacra tangunt, sed & qui ea contrectant, suæ vicis tempore continere. Vt autem clerici, qui sunt extra tribunal, à propriis uxoribus abstineant in provectâ ætate, honestum quidem est. Vt ii autem puniantur, à naturâ compulsi, non est, ut existimo, sanctorum Patrum judicii. Et propterea, ut est consentaneum, ne canon quidem hos puniendos esse statuit.* Tantum quoque è Balsamone, & in universum de Carthaginiensibus synodis, quas hactenus Sirícianas & Innocentianas de perpetuâ abstinentiâ constitutiones admisisse vel approbasse nondum apparet.

Nihilominus, quemadmodum in reliquis ita quoque in Africanis ecclesiis, qui cœlibes & conjugii expertes sacris ordinibus initiati essent, hoc ipso ducendæ in posterum uxoris licentiam amiserant. Quod etiam tempore Nicænæ synodi obtinuisse, & quæ ejus rei caussæ fuerint, suo suprà loco diximus. Huc respiciens Augustinus in fine librorum de adulterinis conjugiis ad Pollentium scribit, quæ subjicio: *Istos, qui virilem excellentiam non putant nisi peccandi licentiam, quando terremus, ne adulterinis conjugiis hærendo pereant in æternum, solemus eis proponere etiam continentiam clericorum, qui plerumque ad eamdem sarcinam subeundam capiuntur inviti, eamq; susceptam usque ad debitum finem Domino adjuvante perducunt. Dicimus ergo eis, Quid si & vos ad hoc subeundum populorum violentiâ caperemini, nónne susceptum castè custodiretis officium, repentè conversi ad impetrandas vires à Domino, de quibus numquam anteà cogitastis? Sed illos, inquiunt, honor plurimùm consolatur. Respondemus, Et vobis timor amplior moderetur.*

pag. 197. & seqq.

Si

Si enim hoc multi Dei ministri repentè atque inopinanter impositum susceperunt, sperantes se illustrius in Christi hæreditate fulgere ; quanto magis vos adulteria cavendo vivere continenter debetis, metuentes non in regno Dei minùs lucere, sed in gehennæ ignibus ardere. Loquitur, inquam, Augustinus de iis, qui ad sacros ordines adsciti, priusquam uxores duxissent; quos ex antiquâ consuetudine in cœlibatu perseverare oportuit. De conjugibus sive uxoratis non loquitur. nam ne hodie quidem apud Pontificios, etsi sanctionibus suis rigidè hærentes & ad divellenda clericorum conjugia pronos, maritus sacros ordines, quamvis maximè cupiat, ita potest recipere, ut inconsultâ & non consentiente uxore suâ perpetuæ abstinentiæ sese addicat. Quod si maritus ipse jus, quod in eum uxor habet, receptâ initiatione non potest abolere vel conjugale commercium penitùs dissolvere; multo minùs populus, qui per violentiam, repentè & inopinanter invitum sacerdotio oneraverit, utrique conjugi citra liberum & hujus & illius adsensum, separationem sive abstinentiam poterit imponere. Augustinus itaque non de maritis, sed de cœlibibus ad sacra officia subeunda à populo violenter compulsis, & post ea suscepta in cœlibatu perseverantibus, loquitur.

Morem autem illum ad sacra ministeria plerosque compellendi, & populorum violentiâ, repentè atque inopinanter invitos adigendi, etsi antiquum atque iis temporibus passivum, nemo, ut opinor, hodie probet vel reductum velit. Videmus itaque nonnulla ad ritus & externum ecclesiæ regimen facientia , utut apud nonnullos è veteribus usu satis diuturno recepta & confirmata , nihilominus nostris temporibus minimè convenire , & abrogari vel in melius commutari optimâ ratione posse. Quod in ritum clericos à contrahendis nuptiis prohibentem non minùs, quàm in alterum invitos ad sacra ministeria compellentem, quadrare, non poterit negari.

Concilia Carthaginiensia paullò antè junctim perlustravimus. Nunc reliqua hujus viciniique temporis latina concilia & Rom. pontificum de conjugio clericorum statuta, obiter consideremus. Ad summam quidem rei, quæ pridem evicta est, nempe DECRETA DE ABSTINENTIA NON ESSE APOSTOLICA , SED RECENTIA, parum faciunt, & sine ejus fraude omitti possent. Interim etiamsi abstinentiam illam paullatim magis atq; magis inculcent & ur-

geant, de rei tamen novitate luculentum testimonium perhibent: atq; ideo breviter subjungi non est omnino nullum operæ precium.

Anno 397. num. 42. Taurinense concilium in annum Christi CCCXCVII, Siricii pontificis postremum, conjicit Baronius. Certum autem est è capitulo quincto post obitum Ambrosii habitum esse: quoto anno, præcisè definiri non potest. Capitulum ejus septimum atque ultimum ita habet: *Hi, qui contra interdictum sunt ordinati,* contra interdictum, ut puto, Siricianum, nempe qui etiamsi uxores haberent, nec earum consuetudinem abdicarent, nihilominus diaconi presbyterivè ordinati sunt, *vel in ministerio genuerunt filios, ne ad majores gradus ordinum permittantur, synodi decrevit auctoritas.* Hæc synodus, quamvis in Italiâ, & temporibus quidem vel Siricii vel proximorum successorum habita, clericos tamen uxoratos & in sacro ministerio uxoribus usos officio non dejicit, multò minùs excommunicat; saltim ne ad sublimiores gradus conscendere permittantur, prohibet: nempe ne qui diaconi sint, ad presbyteratum, qui presbyteri, ad episcopatum evehantur. Quanta sub ipsis Romanarum de perpetuâ abstinentiâ sanctionum primordiis alibi moderatio fuerit, quàm subinde variatum, & ad summum rigorem quàm lentè ac timidè processum, oculatis hinc potest patere.

Par ferè sententia concilii Toletani primi capitulo primo, quod tamen aliquo modo intricatum & intellectu difficile. *Placuit, ut diacones, si vel integri, vel casti sint & continentis vitæ, etiamsi uxores habeant, in ministerio constituantur.* Videtur sensus esse, Illi diaconi, qui vel integri sunt, id est, virgines, vel qui, etiamsi uxores habeant, ab iis tamen abstinent, ministerium peragant. Sensum esse, ut non ordinentur aut ministerium adeant, nisi qui pridem ante ordinationem & susceptum ministerium abstinuerint, non potest dici, quum qui omnium rigidissimi fuerunt, satis esse judicaverint, si, ex quo initiatio facta sit, abstineatur. Licuisse autem subdiaconis uxores, etiam quæ viduæ fuissent, habere ex hoc ipso concilio claret. Sed capitulum illud primum & cætera huc facientia plenè adscribamus. *Placuit, ut diacones, si vel integri, vel casti sint & continentis vitæ, etiamsi uxores habeant, in ministerio constituantur, ita tamen, ut si qui, etiam ante interdictum, quod per priores ante nos episcopos,* temporibus, ut apparet, Siricii *constitutum est, incontinenter cum uxoribus vixerint, presbyterii honore non cumulentur. Si quis verò ex presbyteris*

byteris ante interdictum filios susceperit, de presbyterio ad episcopatum non admittatur. Tertium capitulum: *Item constituit sancta synodus, ut lector fidelis, si viduam alterius uxorem acceperit, ampliùs nihil sit, sed semper lector habeatur, aut fortè subdiaconus.* Quartum: *Subdiaconus defunctâ uxore si uxorem aliam duxerit, ab officio, in quo ordinatus fuerat, removeatur, & habeatur inter ostiarios vel lectores, ita ut Evangelium & Apostolum non legat, propterea, ne qui ecclesiæ servierit, publicis officiis servire videatur. Qui verò tertiam, quod nec dicendum est, acceperit, abstentus biennio, posteà inter laicos, reconciliatus per pœnitentiam, communicet.* Subdiaconis primas uxores permitti, secundas saltim & tertias interdici; sive sola iterata subdiaconorum matrimonia remotioni ab officio & pœnis quibusdam canonicis, matrimoniis tamen indivulsis, subjici manifestum est. Concilium hoc Toletanum primum habitum est temporibus Honorii & Arcadii, consule Stilicone, ut docet inscriptio. Stilico autem bis consul fuit, primùm anno CCCC, secundùm anno CCCCV. Et quidem primo Stiliconis consulatu concilium habitum esse, ex actis ejus ab Ambrosio Morali editis, *Anno 405.* Baronius ostendit. *num. 43.*

Leo, quem magnum vocitamus, in medium quinti seculi incidit. Eutychen quidem hæreticum feliciter & egregiè repressit: idem tamen in dilatandis suis fimbriis & extendendâ Romanæ sedis auctoritate mirus artifex & insignis novator. Conatur itaque Macedonicis ecclesiis non modò jugum sui dominatus, sed etiam cœlibatus & perpetuæ abstinentiæ imponere, ita ut subdiaconos quoque, de quibus decessores Siricius & Innocentius nihil tale sanxerant, comprehendat. Ad Anastasium enim Thessalonicensem, quem suum iis in locis vicarium esse vult, in hunc modum scribit: *Sacerdotum tam excellens est electio, ut hæc, quæ in aliis eccle- epist. 64. siæ membris non vocantur ad culpam, in illis tamen habeantur illicita. al. 82. c. 4. Nam quum extra clericorum ordinem constitutis, nuptiarum societati & procreationi filiorum studere sit liberum: ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem nec subdiaconibus quidem carnale connubium conceditur: ut & qui habent, sint tamquam non habentes; & qui non habent, permaneant singulares. Quod si in ordine, qui quartus à capite est, dignum est custodiri, quanto magis in primo, aut secundo, vel tertio servandum est, ne aut levitico ministerio, aut presbyterali honore, aut episcopali excellentiâ quisquam idoneus existimetur, qui se à voluptate uxoriâ necdum frenasse*

detegitur? Similia leguntur epistolâ ad Rusticum Narbonensem:
epist.92. al.90.c.3. *Lex continentiæ eadem est ministris altaris, quæ episcopis atque presbyteris. Qui, quum essent laici sive lectores, licitè & uxores ducere & filios procreare potuerunt. Sed quum ad prædictos pervenerint gradus, cœpit eis non licere, quod licuit. Vnde, ut de carnali fiat spirituale conjugium, oportet eos nec dimittere uxores,* dissoluto scilicet ipso matrimonii nexu, *& quasi non habeant, sic habere, quò & salva sit caritas conjugiorum, & cessent opera nuptiarum.*

Hæc quidem Leo: quæ tamen in ecclesiâ orientali apud Græcos locum neutiquam invenerunt; & ne quidem in occidentali apud omnes Latinos. Prosper Rhegii in Galliâ episcopus uxorem habuit, quam versibus, qui sub finem libri Epigrammatum ejus leguntur, ita alloquitur:

Age jam precor mearum
Comes irremota rerum,
Trepidam brevemq; vitam
Domino Deo dicemus.

Item: *Non mirabor opes, nullos sectabor honores,*
Pauperiem Christo drvite non metuam.
Quâ stetero adversis, hac utar mente secundis:
Nec mala me vincent, nec bona me capient.
Semper agam grates Christo, dabo semper honores,
Laus Domini semper vivet in ore meo.
Tu modò fida comes mecum isti accingere pugnæ,
Quam Deus infirmo præbuit auxilium.
Sollicita elatum cohibe, solare dolentem,
Exemplum vitæ simus uterq; piæ.
Custos esto tui custodis, mutua redde,
Erige labentem, surge levantis ope.
Vt caro non eadem tantùm, sed mens quoq; nobis
Vna sit, atq; duos spiritus unus alat.

Sunt qui hæc conjiciant esse Paulini Therasiam suam compellantis: verùm non editiones modò, sed vetustus etiam Cambronensis in Belgio monasterii codex Prospero vindicant.

C. Sollius Sidonius Apollinaris Arvernorum fuit episcopus, de quo Gregorius Turonensis: *Eparchio episcopo migrante, ex præfecto substituitur Sidonius, vir secundum seculi dignitatem nobilissimus & de primis*
hist.Franc. l.2.c.21.

primis Galliarum senatoribus, ita ut filiam sibi Aviti imperatoris in matrimonio sociaret. Ex ejusdem prosapiâ uxorem quoq; habuit Leontius episcopus Burdegalensis, ut carmine in ejus laudem scribit Venantius Fortunatus:

Cogor amore etiam Placidinæ pauca referre, lib. 1.
Quæ tibi tunc conjunx, est modò cara soror.
Lumen ab Arcadio veniens genitore refulget,
Quà manet augustum germen, Avite, tuum.
Imperii fasces toto qui rexit in orbe,
Cujus adhuc pollens jura senatus habet.
Plurima quid referam, quantis sit prædita rebus,
Quæ potuit votis nupta placere tuis.

Sed hanc mittamus; & de Sidonio pergat Turonensis. *Sanctus Sidonius,* inquit, *tantæ facundiæ erat, ut plerumq; ex improviso luculentissimè quæ voluisset, nullâ obsistente morâ componeret. — Quum autem esset magnificæ sanctitatis, atque, ut diximus, ex senatoribus primis, plerumque nesciente conjuge vasa argentea auferebat è domo, & pauperibus erogabat. Quod illa quum cognosceret, scandalizabatur in eum: sed tamen dato egenis precio, species domi restituebat.* Ista sanè Sidonium & uxorem in unâ domo cohabitasse & familiam administrasse evincunt.

Quod de facundiâ Sidonii scribit Turonensis, comprobatur exemplo ad præsens negocium faciente. Bituriges arbitrium Sidonio detulerant eligendi episcopi metropolitani, & in ejus judicium quasi compromiserant. Nominat ille Simplicium, hominem uxoratum, præmissâ oratione propemodum extemporaneâ, disertâ nihilominus & elegante, modò menda librariorum abessent. Inter cætera, *Vivit*, ait, *Spiritus sanctus, omnipotens Deus noster, qui Petri voce damnavit Simonem Magum, quum opinaretur gratiam benedictionis pretio sese posse mercari, me in eo, quem vobis opportunum censui, nec pecuniæ favere, nec gratiæ, sed statu satis superq; trutinato personæ, temporis, provinciæ, civitatis, virum cujus in consequentibus raptim vita replicabitur, competentissimum credidisse. Benedictus Simplicius, hactenus vestri, jamq; abhinc nostri, modò per vos Deus annuat, habendus ordinis comes, ita utrique parti, vel actu vel professione respondet, ut & respublica in eo quod admiretur, & ecclesia possit invenire quod diligat. Si natalibus servanda reverentia, — parentes ipsius, aut cathedris, aut tribunalibus præsederunt. Illustris in utraque conversatione prosapia, aut* Exstat inter epist. Sid. l. 7.

episcopis floruit, aut præfectis. Ita semper hujusce majoribus, aut humanum, aut divinum dictare jus usui fuit. Si verò personam suam tractatu consiliosiore pensemus, invenimus illam tenere istic inter spectabiles principes locum. — Vxor illi de Palladiorum stirpe descendit, qui aut literarum, aut altarium cathedras cum sui ordinis laude tenuerunt. Sanè quia persona matronæ verecundam & succinctam sui exigit mentionem, constanter adstruxerim respondere illam fœminam sacerdotiis utriusque familiæ, vel ubi educata crevit, vel ubi elocata nupsit. Ejusmodi aliquid supplendum fuerit. *Filios ambo bene & prudenter instituunt, quibus comparatis pater inde felicior incipit esse, quia vincitur. Et quia sententiam parvitatis meæ in hac electione valituram esse jurastis, siquidem non est validius dicere sacramenta quam scribere, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Simplicius est, quem provinciæ nostræ metropolitanum, civitati vestræ summum sacerdotem fieri debere pronuntio. Vos autem de viro. de quo loquimur, si novam sententiam meam sequimini, secundum vestram veterem consonate; Memor nostri esse dignare, domine Papa.* Ecce majores cùm Simplicii, tum uxoris ejus, episcopi: & episcopus ipse, quamvis uxoratus, constituitur, nec ut mutuo consortio sese invicem abdicent vel cum ipso agitur, vel cum uxore, cujus in eam rem prægressus expressus consensus, siquidem id omnino fieri oporteret, necessarius fuisset. Si, inquam, Simplicius non potuit esse episcopus, nisi abdicato commercio uxoris; atque hoc abdicari non potuit, nisi uxore libere & disertè consentiente: non potuit itaq; Simplicius antè constitui episcopus, quàm cum uxore istâ de re actum esset, & ipsa in ejusmodi separationem volens consensisset. Constituitur autem episcopus, & consensus, quem diximus, priùs non requiritur. Illam igitur abdicationem & abstinentiam simpliciter & omnino necessariam non judicarunt. Ergo videmus, etiamsi inter latinos exstarent statuta pontificum & conciliorum, praxin nihilominus alicubi, etiam apud magni nominis viros, aliter se habuisse, atque adeo acceptationem statutorum ambiguam, suspensam, interruptam fuisse.

Addam ex eodem, quem paullò antè allegabamus, Gregorio Turonico unum & alterum huc facientia & in tempus quinti seculi aut certè vicinum incidentia exempla: è quibus qualem temerè sive præcepta sive suscepta abstinentia progressum & aliquando exitum habuerit, queat intelligi. Gregorium quidem ipsum ut

ut stylo incomto, ita ingenio simplice, credulo & superstitioso fuisse apparet. Nos narratiunculas ejus subjicimus: cuiq; eis, quod visum fuerit, & quantum libuerit, tribuendi jus integrum esto.

Libro primo historiæ Francorum: *Apud Arvernos post Stremonium episcopum prædicatoremq; primus episcopus Vrbicus fuit, ex senatoribus conversus, uxorem habens: quæ juxta consuetudinem ecclesiasticam,* (non dicit *Apostolicam*) *remota à consortio sacerdotis religiosè vivebat, vacabant enim ambo orationi, eleemosynis, atq; operibus bonis. Quumq; hæc agerent, livor inimici, qui semper est æmulus sanctitati, commovetur in fœminam: quam in concupiscentiam viri succendens, novam Evam efficit. Nam succensa mulier à libidine, operta peccati tenebris, pergit ad domum ecclesiæ per tenebras noctis. Quumq; obserata omnia reperisset, pulsare fores ecclesiæ domus cœpit, ac voces hujusmodi dare: Quousq; sacerdos dormis? quousq; ostia clausa non reseras? cur conjugem spernis? cur obduratis auribus, Pauli præcepta non audis? Scripsit enim: Revertimini ad alterutrum, ne tentet vos satanas. Ecce ego ad te revertor, nec ad extraneum, sed ad proprium vas recurro. Hæc & his similia diu declamanti, tandem sacerdotis tepescit religio. Iubet eam cubiculo intromitti, usuq; concubitu ejus discedere jubet. Dehinc tardiùs ad se reversus, & de perpetrato scelere condolens, acturus pœnitentiam, diœcesis suæ monasterium expetit: ibiq; cum gemitu ac lacrymis quæ commiserat diluens, ad urbem propriam est reversus. Qui impleto vitæ cursu migravit à seculo: nata est enim ab hoc conceptu filia, quæ in religione permansit. Ipse quoque sacerdos cum conjuge & filia in crypta Cantobennensi, juxta aggerem publicum est sepultus.* Geminum propemodum exemplum habet Fasciculus temporum, in anno CCCCXCIV: *Gerbardus primus episcopus Laudunensis habuit primò uxorem, quam dimittens & iteratò admittens genuit ex ea virum sanctum Latronem, qui ei in episcopatu successit.* Cap. 44.

Libro octavo historiæ Francorum: *Badegisilus Cenomanorum episcopus, vir valdè sævus in populo, auferens sive diripiens injustè res diversorum: ad cujus animum acerbum atq; immitem conjunx accesserat sævior, quæ illum in committendis sceleribus, nequissimis consilij stimulis perurgebat. Nec præteribat dies aut momentum ullum, in quo non aut in spoliis civium, aut in diversis altercationibus grassaretur.* ——— *Quinto autem anno episcopatus sui expleto, quum jam sextum ingrediens, epulum civibus cum immensa lætitia præparasset, à febre correptus annum, quem cœperat, proximus morte imminente finivit. In cujus locum Bertcramnus Parisiacus archidiaconus subrogatus est. Qui multas altercationes cum relicta illius defuncti habuisse* Cap. 30.

probatur, eo quòd res, quæ tempore Badegisili episcopi ecclesiæ data fueram, tamquam proprias retinebat, dicens, Militia hæc fuit viri mei: & licet invita, tamen cuncta restituit.

Cap. 76. Libro de gloriâ confessorum: *Egemonio decedente beatus Simplicius ecclesiæ Augustodunensi præponitur. Fuit autem de stirpe nobili, valde dives in opibus seculi, nobilissimæ conjugi sociatus. His fuit castissima obtegente seculo vita, soli Deo cognita, mortalibus tamen ignota. Erant enim ambo justi & in eleemosynarum semina ac vigiliarum tolerantiam promtissimi. Intereà propter illam, ut diximus, seculi dignitatem, Simplicius decedente Egemonio, à populis eligitur: sed à Deo pro castitatis & sanctitatis gloria destinatur. Accepto quoque pontificatus ordine, beata soror, quæ priùs fuerat non libidine, sed castitate viro conjuncta, non passa est à strato pontificis submoveri, sed in illa puritatis castitate, qua prius viri castissimi thorum adibat, secura de conscientia mentis sanctæ, sciens se uri non posse ab incentivi ignis ardore. Sed sæva dæmonis invidia contra sanctos DEI probrosæ excitat bella, & quæ instinctu suo destruere non potuit, nititur verbis subdolis infamare. Quid plura? In ipso dominici natalis die commoventur cives in scandalum, & ad beatam virginem rapido cursu concurrunt, dicentes; Incredibile est mulierem viro junctam, pollui non posse: sed nec vir poterit artubus mulieris junctus, à coitu abstinere. Sic etenim Salomonis proverbia proferunt. Nemo, ait, tangens picem, mundus poterit esse. Neque enim in sinu ignem quis gestans non cremabitur. Ergo videmus vos vno in thoro recumbere, & suspicari aliud non possumus, nisi misceamini simul. His commota virgo sanctissima, adgreditur pontificem simili castitate pollentem, replicatisq; coram omni populo sermonibus quos audierat, arculam puella tunc plenam, ut adsolet, pro injuria hyemis cum carbonibus tenebat. Vocat puellam, expansoq; pallio prunas ardentes suscipit, & ferè horæ unius spacio tenens sacerdotem evocat, dicens: Accipe mitiorem solito ignem, nequaquam tuis velaminibus nociturum, ut ostendant in nobis hæ flammæ exstinctas flammas esse luxuriæ. Suscipiente verò Pontifice, nihil nocitum est velamen ejus ab igne. Hoc miraculo populus qui erat tunc incredulus, credidit Deo. Et inter septem dies amplius quam mille homines sacri innovatione lavacri sunt renati.* Hæc ex Gregorio Turonico, qui obijt sub finem seculi sexti: quibus, ut diximus, quisque pro suo judicio, quantum videbitur, tribuat.

Atque ista quidem in occidente. Cæterùm in oriente Nicænæ & Gangrensi synodis firmiter adhæserunt, nec ab ijs sese abduci passi:

passi sunt. Notat tamen Socrates aliquam Thessaliæ consuetudinem, diffusam quoque, ut dicere videtur, ad vicina quædam Macedoniæ & Græciæ loca, discrepantem à consuetudine, quæ per reliquum orientem obtineret. Græcus verò auctoris textus nō est usquequaq; integer. Differens de rituum & morum diversitate, Ἔγνων, ait, ἐγὼ καὶ ἕτερον ἔθος ἐν Θεσσαλίᾳ· γενόμενον κληρικὸς ἐκεῖ, ἣν γαμήσας πρὶν κληρικὸς γένηται, μετὰ τὸ κληρικὸς γενέσθαι συγκαθευδήσας αὐτῇ, ἀποκήρυκτος γίνεται, τῶν ἐν ἀνατολῇ γνωρίμων πάντων ἀπεχομένων, καὶ τῶν ἐπισκόπων, εἰ καὶ βούλοιντο, οὐ μὴν ἀνάγκῃ νόμου τοῦτο ποιούντων. πολλοὶ γὰρ αὐτῶν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ παῖδας ἐκ τῆς νομίμης γαμετῆς πεποιήκασιν. ἀλλὰ τοῦ μὲν ἐν Θεσσαλίᾳ ἔθους ἀρχηγὸς κληρικὸς Θεόδωρος τρίβης τῆς ἐκεῖ γενόμενος, (legendum, ἀρχηγὸς Ἡλιόδωρος τρίκης τῆς ἐκεῖ ἐπίσκοπος,) οὗ λέγεται πονήματα ἐρωτικὰ βιβλία, ἃ νέος ὢν ἔταξε, καὶ Αἰθιοπικὰ προσηγόρευσε. φυλάττεται δὲ τοῦτο τὸ ἔθος ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ αὐτῇ Μακεδονίᾳ, καὶ Ἑλλάδι. *Novi ego aliam quoque in Thessalia consuetudinem. Factus ibi clericus, quam, priusquam clericus fieret, uxorem duxit, si, postquam factus est clericus, cum ea dormierit, abdicatur; quum in oriente contrà illustres quique, etiam episcopi, abstineant si velint, non autem ex legis necessitate id facientes. Multi enim eorum ipso episcopatus tempore etiam liberos ex legitimis uxoribus susceperunt. Cæterum ejus quidem in Thessalia consuetudinis auctor fuit Heliodorus, Trices, quæ inibi est, episcopus, cujus feruntur opera amatorij libelli, quos, quum juvenis esset, composuit & Aethiopica inscripsit. Eadem etiam consuetudo servatur Thessalonicæ & in ipsa Macedonia & Hellade.* Cassiodorus, qui è Socrate, Theodoreto & Sozomeno operâ cujusdam Epiphanij scholastici conversis Tripartitam suam confecit, ita habet: *Ego quoq; cognovi in Thessalia consuetudinem aliam. Quum quidam clericus* lib.9.c.38 *ante clericatum legitimè duxisset uxorem, quia cum ea mixtus fuisset, abdicatus est, quum in oriente cuncti spontanea voluntate, & non aliqua necessitate, etiam episcopi, seipsos abstineant. Plurimi enim eorum etiam episcopatus tempore ex legitima uxore filios habuerunt.* Consuetudines, vt etiam pag.129. anteà monebimus, non semper ex usu est imitari. Patet de alia in ijsdem Thessalicis ecclesijs receptâ, quam continuato sermon Socrates subjungit: καὶ ἄλλο δὲ ἔθος οἶδα ἐν Θεσσαλίᾳ γενόμενον, ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ πάσχα μόνον βαπτίζουσι· διὸ σφόδρα πλὴν ὀλίγων οἱ λοιποὶ, μὴ βαπτισθέντες ἀποθνήσκουσι. Tripartita vertit: *Hoc quoque in Thessalia servari cognovi, quod apud eos in diebus paschæ tantummodò baptizatur. Quapropter plurimi sine baptismate moriuntur.* Quis ejusmodi consuetudinem

probare vel imitari ausit? Nescio an conjecturandum, aliquid Leonem per Anastasium Thessalonicensem, ad quem quæ scripsit paullò antè prolata sunt, effecisse: aut potiùs, quum edicta Leonis parum possent, Heliodorum, ut quam editis Aethiopicis maculam contraxerat, elueret, & lasciviæ suspicionem, quam incurrerat, contrario facto refelleret, clericis in Thessaliâ & vicinis locis, ut perpetuam abstinentiam admitterent, persuasisse; atque ideo Socratem illiusmodi consuetudinem Heliodoro auctori acceptam ferre. Quicquid sit, & novitatem & particularitatem disertè notat, dum hanc ipsam consuetudinem ab Heliodoro, minimè verò ab Apostolis, derivans, à consuetudine reliquarum orientis ecclesiarum diversam abire ostendit.

Nunc reliqua latinorum statuta levi brachio percurramus. Turonense concilium primum Severino consule, id est, anno CCCCXXCII. habitum, & sententiam & verba Pontificum Siricij Innocentijq; exprimit & imitatur. Capitulo primo: *Si universis fidelibus secundum Apostolicam doctrinam castitas custodienda indicitur, ut qui habent uxores, ita sint, quasi non habentes: quanto magis sacerdotes* DEI *ac levitæ divino mancipati altario, custodire debent, ut non solùm cordis, verùm etiam corporis puritatem servantes, pro plebe supplicaturi, preces illorum ad divinum mereantur introire auditum? quia secundum auctoritatem Apostoli, Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem non estis in carne, sed in spiritu. Et iterum: Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil est mundum: sed polluta est eorum & mens & conscientia. Quum ergò laico abstinentia imperetur, ut possit orationi vacans, & Deum deprecans, exaudiri: quanto magis sacerdotibus vel levitis, qui omni momento parati esse debent in omni munditiâ & puritate, securi, ne aut sacrificium offerre, aut baptizare, si id temporis necessitas poposcerit, cogantur imparati aut immundi? Qui si contaminati fuerint carnali concupiscentiâ, quâ fronte excusabunt, quo pudore usurpabunt, quâ conscientia, quo merito exaudiri se credent? II. Et licet à patribus nostris è commissa auctoritate id fuerit constitutum, ut quicumq; sacerdos vel levita, filiorum procreationi operam dare fuisset convictus, à communione dominica abstineret, nos tamen huic districtioni moderationem adhibentes, & justa constitutione mollientes, id decrevimus, ut sacerdos vel levita conjugali concupiscentiæ inhærens, vel à filiorum procreatione non desinens, ad altiorem gradum non conscendat, neq; sacrificia Deo offerre, vel plebi ministrare præsumat. Sufficiat huic tan-*

his tantùm, ut à communione non efficiantur alieni. Quinam patres Gallicani clericos conjugio usos sacrâ communione privaverint, vel quando aut ubi id fecerint, non constat. Quoniam autem *è commissa auctoritate id constitutum fuisse* Turonenses dicunt, jussu Romanorum pontificum factum esse verosimile est. Ipsi verò rigorem eum nimium judicarunt, & propterea adhibitâ aliquâ moderatione emolliverunt. Hoc sanè egregium, quod indictâ abstinentiâ, ut cùm ebrietas tum familiaritas extranearum fœminarum, à clericis abstinentiæ deditis evitetur, severissimè edixerunt. Nisi enim utramque procul habuerint, abstinentiam tantoperè expetitam & indictam servari illibatam non posse, probè intellexerunt. Verba ipsorum adscribi digna: *Sed ut hæc valeant observare, fomitem omnium vitiorum oportet abscindi, Apostolo præcipiente: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* *Eph.* 5, 18. *Et quàm gravi ebrietas supplicio expietur, eadem Apostolica manifestat doctrina, inter cætera dicens: Neque fornicatores, neq; idolis servientes, neque* 1. *Cor.* 6, *ebriosos regnum DEI possessuros. Si quis verò in omni officio clericali Deo mi-* 10. *litans, ab ebrietate se non abstinet, secundum status sui ordinem competens in eum vindicta tribuatur. III. Et quia nullum diabolo locum dari oportet, hoc præcipuè custodiendum decrevimus, ut nullam clerici cum extraneis fœminis habeant familiaritatem, ne ullum malè loquendi vel sentiendi hominibus aditum tribuant: quia frequenter per hanc indecentem occasionem contingit, ut diabolus, qui insidiatur sicut leo in cubili suo, de ruina servorum DEI exultet. Si quis clericus post interdictum episcopi sui illicitis familiaritatibus extranearum fœminarum voluerit inhærere, à communione habeatur alienus* Quantum ab illis, non quidem primæ, sed mediæ ætatis moribus & statutis defecerit hodierna ecclesia Romana, nemo non videt. Quum abstinentiam à conjugio vehementissimè urgeat, abstinentiam tamen sive ab ebrietate sive à conversatione fœminarum non tantùm pari vehementiâ non urget, sed utramq; passim liberam & nullis canonicis pœnis obnoxiam permittit: imò lupanaria, in usum potissimùm, ut apparet, suorum abstinentium in ipsâ Româ, Christianæ pietatis & virtutis (ita ajunt) metropoli, aut exstruit, aut fovet. Baronius anno CCCCLIII. inserit concilium *num.* 51. quoddam Andegavense, à Frontone Ducæo acceptum, hactenus *& seqq.* ineditum, cujus capitulum tertium ita habet: *Familiaritatem extranearum fœminarum* clerici *noverint esse vitandam. Sed si qui sunt cœlibes, non nisi à sororibus, aut amitis suis, aut à matribus consolentur. Quia sicut*

 bonum.

bonum non est homini solum esse; ita familiares esse clericos fœminis non oportet extraneis, quia frequenter plurimorum ruinas sub hac occasione deflemus. Si quis autem post hoc interdictum à prædictis familiaritatibus se revocare noluerit, nequaquam gradu altiore donabitur; & si jam ordinatus fuerit, non ministret. Ecce pœnam, conversationi cum extraneis mulieribus indictam; & quidem in Turonensi concilio, quàm usui conjugum, severiorem. Si hodiè Pontificij per sanctiones suas continentiam veri nominis & rigoris stabilitum irent, non minùs aut magis etiam ejusmodi conversatione quàm conjugio clericis interdicerent. Quod illos mediæ ætatis veteres latinos in cœlibatum propensos ubiq; factitasse deprehendimus. Conjungunt enim sive subjungunt prohibitioni conjugum prohibitionem æquè severam, plerumque etiam severiorem, extranearum; quas à Græcis primæq; ætatis veteribus συνεισάκτους appellatas, & solas, conjugio interim permisso, interdictas fuisse multis suprà ostendimus. Quum itaque recentiores Pontifices solum conjugium clericis adimant, nec ancillas autem, nec coquas & focarias, & ne manifestas quidem concubinas domibus eorum ejiciant; nihil faciunt ad eorum sententiam vel hæc ipsa mediæ ætatis latina concilia; nec quisquam prudens temerè sibi persuadebit, zelo castitatis eos urgere, quod urgent, sed potiùs ad finem, de quo alibi diximus, & dominatum suum stabiliendum respicere.

pag. 90.

Sub initium seculi sexti, anno Alarici secundi regis Westgothorum XXII, Christi DVI, habita est in Galliâ Narbonensi synodus Agathensis, cui præsedit & subscripsit Cæsarius Arelatensis. Ea capitulo nono abstinentiam clericorum à Siricij & Innocentij decretis arcessit, quin hujus, ex epistolâ ad Exuperium Tholosanum, ipsissima verba repetit, omissis tamen duris illis, in sanctum conjugium injuriis. *Placuit etiam, ut si presbyteri vel diaconi conjugati ad thorum uxorum suarum redire voluerint, papæ Innocentij ordinatio vel Siricij episcopi auctoritas, quæ est his canonibus inserta, servetur. Quod si ad aliquos formula illa ecclesiasticæ vitæ pariter & disciplinæ, quæ à Siricio episcopo ad provincias commeavit, non probabitur pervenisse, eis ignorationis venia remittitur, ita ut de cætero penitùs incipiant abstinere. Et ita gradus suos in quibus inventi fuerint, sic retineant, ut ad potiora eis non liceat adscendere. Quibus in beneficio esse debet quòd locum ipsum quem retinent, non amittunt. Si qui autem scisse formam vivendi missam à sancto Siricio episcopo, detegantur,*

neque

neq; statim cupiditates libidinis abjecisse, illi sunt modis omnibus submovendi, eo quod post admonitionem cognitam, praeponendam arbitrati sunt voluptatem. Sequentibus duobus capitulis de consortio mulierum vitando cavet synodus. Decimum enim sic habet: *Id etiam ad custodiendam vitam & famam speciali ordinatione praecipimus, ut nullus clericorum extraneae mulieri qualibet collatione aut familiaritate jungatur. Et non solum in domo illius extranea mulier non accedat, sed nec ipse frequentandi extraneam mulierem habeat potestatem, sed cum matre tantùm, sorore, filia aut nepte, si habuerit, aut voluerit, vivendi liberam habeat potestatem. De quibus nominibus nefas est aliud, quam natura constituit, suspicari.* Undecimum: *Ancillas vel libertas à cellario vel a secreto ministerio & ab eadem mansione, in qua clericus manet, placuit removeri.* De justâ aetate ordinandorum sancit capitulum decimumsextum: *Episcopus benedictionem diaconatus minoribus quàm vigintiquinq; annorum penitùs non committat. Sanè si conjugati juvenes consenserint ordinari, etiam uxorum voluntas ita requirenda est, ut sequestrato mansionis cubiculo, religione promissa, posteaquam pariter conversi fuerint, ordinentur.* Decimum septimum: *Presbyterum verò vel episcopum ante triginta annos, id est, antequam ad viri perfecti aetatem perveniat, & diaconos ante vigintiquinque nullus metropolitanorum ordinare praesumat, ne per aetatem (quod aliquoties evenit) aliquo errore culpentur.* De vitandâ ebrietate quadragesimum primum: *Ante omnia clericus vetetur ebrietas, quae omnium vitiorum fomes ac nutrix est. Itaque eum, quem ebrium fuisse constiterit, (ut ordo patitur) aut triginta dierum spacio communione statuimus submovendum, aut corporali subdendum supplicio.* Agathensis quidem haec synodus juxta placita Siricij & Innocentij abstinentiam à presbyteris & diaconis exigit. De tribus verò ad illam ipsam abstinentiam cùm commodiùs tum sinceriùs praestandam unicè necessarijs, eâdem operâ constituit, nempe Ut familiaritas & conversatio cum foeminis vitetur; Nemo ante justam aetatem, & quâ suarum sibi virium quisque conscius esse queat, ordinetur; Nemini ebrio impunè sit. Quum nihil horum, (è quibus, necessarijs quidem omnibus, id tamen quod est de fugiendo mulierum commercio, tamquam palmarium omnia hujus aetatis abstinentiam exigentia concilia studiosè ubique inculcant,) nostri observent Pontificij; nullo fructu unicum & solitarium illud de prohibito conjugio & conjugum usu pro hodierno suo periculis & scandalis obnoxio, imò turpitudinum pleno coelibatu adducunt. Atq;

itane

ita ne quidem latinorum mediæ ætatis leges & mores hodiernis Pontificiorum legibus & moribus patrocinantur.

Agathensi Gallicano concilio posterius est Ilerdense Hispanicum, utpote à quo illud allegatur. De conversatione cũ fœminis ita habet: *Familiaritatē extranearum mulierum licet ex toto sancti patres antiquis monitionib. præceperint ecclesijs evitandã; id nunc tamē nobis visum est, ut, qui talis probabitur, si post primam & secundam commonitionem se emendare neglexerit, donec in vitio perseverat, officij sui dignitate privetur.* Eamdem familiaritatem itidem prohibet Gerundense capitulo septimo; & Toletanum secundum capitulo tertio, verbis admodum severis grandique sub pœnâ. *Sanè deinceps post datam hanc admonitionem, quisquis earum consortio frui voluerit, noverit non solùm se à clericatus officio retrahi vel ecclesiæ foribus expelli, sed etiam omnium catholicorum, clericorum vel laicorum communione privari, nulla prorsus vel colloquij cõsolatione relicta, quatenus malæ consuetudinis abrasa rubigo in posteris radicis suæ veneno serpere non possit.* Hæc Hispanica concilia in primum trientem seculi sexti incidunt.

Cap. 15.

Aurelianense primum à Clodoveo, primo Francorum Christiano rege, coactum in proximo post Agathense anno collocat Baronius. *De familiaritate extranearum mulierum tam episcopos, quàm presbyteros vel diaconos præteritorum canonum statuta custodire* jubet, capitulo XIII. Habita sanè sunt hoc, in quo modò versamur, seculo sexto complura in Gallijs provincialia concilia, præsertim Aureliani. Pleraq; clericis ut usum conjugum & conjugium, ita quoq; commercium sive familiaritatem & conversationem cum extraneis fœminis interdicunt, quemadmodum ex recensione patebit.

An. 507. num. 14.

Aurelianense tertium, quod in anno DXL. ponit Baronius, capitulo secundo: *Nullus clericorum à subdiacono & supra, & quos uxores in proposito suo accipere prohibetur, propriæ (si fortè jam habeat) misceatur uxori. Quod si fecerit, laica communione contentus juxta priorum canonum statuta ab officio deponatur. Quem si sciens episcopus suus in hac vilitate permixtionis viventem ad officium posteà admiserit, & ipse episcopus ad agendam pœnitentiam tribus mensibus sit à suo officio sequestratus.* Capitulo quarto: *De familiaritate extranearum mulierum licet jam multa, quæ observari debeant, multis canonicis sententijs fuerint statuta, tamen quod agnoscitur sæpè transcendi, convenit replicari. Ideoq; statuimus, ut ne quis antistitum clericorumq; omnium licentiam habeat intra domum suam,*

An. 540, num. 27.

ullam

ullam absq; his propinquis mulieribus, quas priores canones eloquuntur, habere personam ——— Quòd si quilibet ille antistitum vel clericorum quod suprà scriptum est vitare noluerit, pro inobedientiâ triennij excommunicatione mulctetur. Capitulo sexto ne ante ætatem legitimam; septimo, ne invitus quisquam ordinetur, statuitur. Ætas autem legitima in diacono xxv, in presbytero xxx. annis, quantam etiam ab antiquioribus canonibus requiri anteà vidimus, definitur.

Anno proximè subsequuto; nempe DXLI. habitum est concilium Arvernis, cujus capitulum duodecimum hoc est: *Quum presbyteri atq; diaconi sublimi dignitatis apice prærogentur, actibusq; omnino seculi renuncient, & ad sacrum ministerium electi repudient, & quisquis est presbyter atque diaconus, divino munere benedictione perceptâ, uxoris suæ priùs frater illicò efficiatur ex conjuge: attamen quosdam reperimus ardore libidinis inflammatos, abjecto militiæ cingulo, vomitum pristinum & inhibita rursus conjugia repetîsse, atq; incesti quodammodo crimine clarum decus sacerdotij violasse, quod nati etiam filij prodiderunt. Quod quisquis fecisse cognoscitur, omni in perpetuum, quam admisso jam crimine perdidit, dignitate privabitur.* Decimo sexto capitulo conversatio cum extraneis sub pœnâ excommunicationis interdicitur.

Aurelianense tertium haut magno intervallo excepit quartum, *quum*, ut ait Baronius, *magnâ ex parte illi ipsi episcopi, qui interfuerunt tertio Aurelianensi concilio, ijdem huic quarto præsentes fuisse atq; subscripsisse legantur.* Hoc quartum decimo septimo capitulo edicit, *ut sacerdotes sive diaconi cum conjugibus suis non habeant communem lectum & cellulam, ne propter suspicionem carnalis consortij religio maculetur.* XXIX capitulo pœnam statuit adulterio clericorum; qui videlicet fructus fuit interdicti tanto cum rigore conjugij.

Anno 545. num. 19.

Aurelianense quinctum, quod in annum Childeberti regis XXXIIX, Christi DLII. incidit, tertio capitulo conversationem cum extraneis; quarto usum conjugum prohibet.

Turonense secundum habitum anno Chariberti regis sexto, Christi DLXX, sic de extraneis capitulo decimo: *Nullus deinceps clericorum pro occasione necessitatis faciendæ vestis aut caussa ordinandæ domus extraneam mulierem in domo sua habere præsumat.* Undecimo: *Nullus clericorum, non episcopus, non presbyter, non diaconus, quasi sanctimonialem aut viduam, vel ancillam propriam pro confirmatione rerum in domo sua stabilire præsumat; quia & ipsa extranea est, dum non est mater, aut soror; aut*

filiæ; quæ etiam pronior propinquabit ad culpam, dum dignoscitur subjectæ dominatui. Si quis episcopus, aut presbyter, seu diaconus de hac re statuta patrum vel nostra temerare præsumserit, excommunicetur. Episcopo usus conjugij interdicitur capitulo decimotertio: *Episcopus conjugem ut sororem habeat: & ita sancta gubernatione gubernet domum omnem, tã ecclesiasticam, quam propriam, ut nulla de eo suspicio quaquam ratione consurgat. Et licèt (Deo propicio) clericorum suorũ testimonio castus vivat, quia cum illo tam in cella, quàm ubicumq; fuerit, secum habitent, eumq; presbyteri, & diaconi vel deinceps clericorum turba juniorum (Deo adjutore) conservent: sic tamen propter zelotẽ Deum nostrum, tam longè absint, mansionis propinquitate divisi, ut nec hi, qui ad spem recuperandã clericorum servitute nutriũtur, famularum propinqua contagione polluantur.* Additur capitulo XIV: *Episcopum episcopam non habentem nulla sequatur turba mulierũ.* Deniq; capitulo vigesimo: *Archipresbyteri vicani, & diaconi & subdiaconi, nõ quidem omnes, sed plures in hac suspicione tenentur à populo, quòd cum conjugibus suis maneant. Pro qua re hoc placuit observare, ut quotiescumque archipresbyter seu in vico manserit, seu ad villam suam ambulaverit, unus lector canonicorum suorum, aut certus aliquis de numero clericorum cum illo ambulet, & in cella, ubi ille jacet, lectum habeat pro testimonio. Septem tamen inter subdiaconos & lectores vel laicos habeat concessos, qui vicissim septimanas suas cum illo facere omnino procurent: & qui distulerit, fustigetur. Et si in hoc presbyter negligens inventus fuerit, quod non hoc sic implere contendat, triginta diebus communione privetur, donec pœnitentiam agat, & sic revertatur ad gratiam. Reliqui presbyteri, & diaconi, ac subdiaconi vicani, hoc studio se custodiant, ut mancipiola sua ibi maneant, ubi uxores suæ: illi tamen segregatim solitarij in cella jaceant, & orent, & dormiant. Nam qui uxores non habent, in parte de mancipiolis suis habeant cellulas segregatim, ubi & ipsi itidem & orent segregati, & dormiant. Nam si inventus fuerit presbyter cum sua presbytera, aut diaconus cum sua diaconissa, aut subdiaconus cum sua subdiaconissa, annum integrum excommunicatus habeatur; & depositus ab omni officio clericali, inter laicos se observare cognoscat: eo tamen permisso, ut inter lectores in psallentium choro colligatur. Illi verò archipresbyteri, qui talem cautelam super juniores suos habere noluerint, & non eos habuerint studio distringendi, ab episcopo suo in civitate retrudantur in cellam, ibiq; mense integro panem cum aqua manducent, & pœnitentiam agant pro sibi credito clero: quia nulli clericorum, juxta sententiam canonum, cum conjuge sua manere permittitur.* Quam difficile

fuerit

fuerit legem abstinentiæ Gallico clero imponere, & quomodo à cõjugibus prohibiti ad extranearum contubernia declinaverint, è decretis toties repetitis manifestum.

Matisconense primum a Guntramno rege convocatum à Baronio memoratur in anno DXXCII. Primo capitulo extraneas arcet: undecimo usum conjugum prohibet, ijsdem propemodum verbis, quibus Arvernense loqui paullò antè audivimus. *Episcopi, presbyteri vel universi honoratiores clerici, quum sublimi dignitatis apice sublimentur, actibus omnino renuncient seculi, & sacro electi ministerio repudient carnale consortium, ac permixtionis pristinæ contubernium permutent germanitatis affectu: & quisquis ille est, divino munere benedictione percepta, uxori priùs suæ illicò frater efficiatur ex conjuge. Eos verò, quos reperimus ardore libidinis inflammatos, abjecto religionis cingulo, vomitum pristinum & inhibita rursus conjugia repetisse, atq; incesti quodammodo crimine clarum decus sacerdotij violasse, quod nati etiam filij prodiderunt: quod qui fecisse cognoscitur, omni in perpetuum, quam admisso jam crimine perdidit, dignitate privabitur.*

Post quinquennium sub eodem Guntramno, anno videlicet ejus XXII, Christi DXXCVII, coijt Lugdunense secundum, primo statim capitulo in hunc modum loquutum: *Sancimus, ut nullum clericum ab ordine sancto antistitis usque ad subdiaconi gradum, mulierem, præter amitam, matrem & sororem, in hospitio suo habere liceat. Placuit etiam, ut si quicumque uxoribus juncti ad diaconatus aut presbyteratus ordinem quoquo modo pervenerint, non solum lecto, sed etiam frequentatione quotidiana debeant de uxoribus suis sequestrari. Quòd si, quod Deus avertat, de earum familiari contubernio post acceptam benedictionem infans natus paruerit, ab officij gradu privetur.*

Matisconense secundum habitum est anno ejusdem Guntramni regis XXIV. Constituit, quòd *episcopalis domus canes non habeat. Custodienda est*, inquiunt isti Patres, *episcopalis habitatio hymnis, non latratibus; operibus bonis, non morsibus venenosis. Vbi igitur DEI est assiduitas cantilenæ, monstrum est & dedecoris nota, canes ibi vel accipitres habitare.* Ista quidem nihil ad rem præsentem. Magis eò facit capitulum XVI: *Illud quoque rectum nobis visum est disponere, ut quæ uxor subdiaconi, vel exorcistæ, vel acoluthi fuerat, mortuo illo, secundo se non audeat sociare matrimonio.* Uxoribus exorcistarum & acoluthorum consuetudo cum maritis ad[...]ta numq[...]m fuit Cap. 15.

Nec itaque subdiaconorum uxoribus, quæ cum istis conjunguntur. Subdiaconis igitur istis temporibus usus matrimonij fuit permissus: quod ex sequentibus etiam magis patebit.

Gallicanis hisce concilijs jungantur Hispanica unum & alterum, quæ juxta seriem temporum proxima. Toletanum, quod tertium dicitur, coijt anno Reccaredi regis VVestgothorum quarto, æræ Hispanicæ DCXXVII, Christianæ DLXXXIX. Ejus capitulum quinctum ita habet: *Compertum est à sancto concilio, episcopos, presbyteros, & diaconos venientes ex hæresi, carnali adhuc desiderio uxoribus copulari. Ne ergò de cætero hoc fiat, præcipitur, quod & canonibus prioribus terminatur, ut non liceat eis vivere libidinosa societate, sed manente inter eos fide conjugali, communem utilitatem habeant, & non sub uno conclavi maneant. Vel certè, si suffragatur virtus, in alia domo suam uxorem faciat habitare, ut castitas apud Deum & apud homines habeat testimonium bonum. Si quis verò post hanc conventionem obscœnè cum uxore elegerit vivere, ut lector habeatur. Qui verò semper sub canone ecclesiastico jacuerunt, si contra veterum imperata in suis cellulis mulierum, quæ infamiæ suspicionem possunt generare, consortium habuerint,* subintroductarum scilicet & extranearum: *illi canonicè quidem distringantur, mulieres verò ab episcopis venundentur, & precium ipsum pauperibus erogetur.* Ecce, prohibetur quidem usus conjugii; sed longè majore cum severitate in subintroductarum consortia animadvertitur. Quod ipsum anno sequente, Reccaredi videlicet quincto, in concilio Hispalensi non modò repetitur

Cap. 3. sed etiam exacuitur in hunc modum: *Inter cætera cognoscite, à nobis hoc definitum, pro abolendis maculis clericorum, quia quidam episcoporum, non observantes nuper editum concilij Toletani decretum, minùs sollicitı in subjectis existunt, placuit proinde, ut si presbyter, diaconi, vel clerici consortia extranearum fœminarum, vel ancillarum familiaritatem per sacerdotis sui admonitionem à se minùs removerint, seculi judices easdem mulieres cum voluntate & permissu episcopi comprehensas, in suis lucris usurpent, ut vitium hoc, dum sacerdos inhibere non prævalet, potestas judicialis coërceat, dato tamen ab eisdem judicibus sacramento episcopo, ut eas clericis nulla arte restituant. Quòd si restituerint, ipsi judices sententia excommunicationis feriantur. Mulieribus verò illis juxta priores canones à sacerdote distractis, precium earum indigentibus dispensetur.* Quamquam cùm Gallicana tum Hispanica sexti hujus seculi concilia in cœlibatum prona, videmus tamen ab illis multò vehementiore zelo & gravioribus sub pœnis con-

nis consortium extranearum quàm usum conjugum interdici.

Id quoq; observare oportet, subdiaconis Hispaniæ hactenus uxorum usum permissum fuisse; quod agnoscit & annotat ipse Baronius. *Non in Sicilia tantùm*, inquit, *sed & in Hispania continentiā subdiaconis minimè adhuc imperatam fuisse videri potest ex canone quincto Toletani concilij hoc anno* (DXXCIX) *habiti, ubi sacerdotes tantum atq; diaconi absq; uxoribus castè vivere admonentur.* Decretum itaque Leonis primi, quòd ex epistolâ ad Anastasium Thessalonicensem suprà memoravimus, ab ecclesijs Hispaniæ receptum non fuit. Nec ab omnibus Galliæ, ut ad synodum Matisconensem secundam paullò antè diximus. Ne in Siciliâ quidem Romæ vicinâ locum invenit, ut notat Baronius, quandoquidem post exactum ab ætate Leonis integrum seculum & ampliùs, subdiaconi conjugibus suis usi ut morem Romanæ ecclesiæ admitterent à Pelagio & ejus successore Gregorio, qui magnus appellatur, compulsi sunt. Sic enim scribit ipse Gregorius Leoni Cathanensi episcopo. *Multorum relatione comperimus hanc apud vos olim consuetudinem tenuisse, ut subdiaconi suis licitè miscerētur conjugibus. Quod ne denuò quisquam præsumeret, à Servodei sedis nostræ diacono ex auctoritate nostri decessoris est isto modo prohibitum, ut eodem tempore ij, qui jam uxoribus fuerant copulati, unum è duobus eligerent, id est, à suis uxoribus abstinerent, aut certè nulla ratione ministrare præsumerent. Et quantum dicitur, Speciosus tunc subdiaconus hac pro re ab administrationis se suspendit officio; & usq; in obitus sui tempus notarij quidem gessit officium, & à ministerio, quod subdiaconum oportuerat exhibere, cessavit. —— De cætero fraternitas tua sit omnino sollicita, & quos ad hoc jam officium contigerit promoveri, hoc quàm maximè diligenter inspiciat, ne, si uxores habent, miscendi se cum eis licentia potiantur, sed ad similitudinem sedis Apostolicæ eos cuncta observare sua nihilominus districtione constituat.*

Ann. 589.
num. 48.
Pag. 293.
Reg. l. 3.
epist. 34.

Rigorem tamen illum Pelagij Gregorius ipse alicubi improbat, & mitigat. *Ante triennium*, inquit, *subdiaconi omnium ecclesiarum Siciliæ prohibiti fuerant, ut more Romanæ ecclesiæ nullatenùs suis uxoribus miscerentur. Quod mihi durum atq; incompetens videtur, ut qui usum ejusdem continentiæ non invenit, neque castitatem antè promisit, compellatur à sua uxore separari, atq; per hoc, quod absit, deterius cadat. Unde videtur mihi, ut à præsenti die omnibus episcopis dicatur, ut nullum subdiaconum facere*

Reg. lib. 1.
epist. 42.

 præsu-

præsumant, nisi qui se victurum castè promiserit: quatenus & præterita mala, quæ per propositum mentis appetita non sunt, violenter non exigantur; & futura cautè caveantur. Qui verò post eamdem prohibitionem, quæ ante triennium facta est, continenter cum suis uxoribus vixerint, laudandi atq; remunerandi sunt, &, ut in bono suo permaneant, exhortandi. Eos autem, qui post prohibitionem factam se à suis uxoribus continere noluerint, promoveri ad sacrum ordinem (superiorem scilicet; aut quia subdiaconatus olim

c. A multis De ætate qual. & ord.præfic.

inter sacros non habebatur, ut ex Urbano pontifice allegat Innocentius tertius pontifex) *nolumus: quia nullus debet ad ministerium altaris accedere, nisi cujus castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.* Data est hæc Gregorij epistola indictione nonâ; quæ ipso pontifice in annum Christi DXCI. incidit. Quando igitur à decessore Pelagio prius interdictum fuerit promulgatum, liquet. Liquet etiam subdiaconis Romanæ ecclesiæ usum conjugij pridem ademtum fuisse, à Leone, sine dubio, primo: servatum tamen hactenus ut Hispanarum ita quoque Sicularum ecclesiarum subdiaconis. Pelagium itaque Siculos, ut Romanæ consuetudini se conformarent, impellere voluisse rigidiore decreto, quo aut officio aut uxoribus renunciare jussi erant. Cæterùm id à Gregorio improbari & mitigari, subdiaconos, qui usum matrimonij retineât, non quidem exauctorante, sed nec, ut ad superiores gradus conscendant, permittente, & ne in posterum quisquam, nisi qui abstinentiam promiserit, subdiaconus creetur, sanciente. Ratio autem, quâ ad emendandum decessoris sui decretum Gregorius utitur, generalis est, alijs quoq; & pluribus casibus aptari idonea. *Qui usum continentiæ non invenit, neque castitatem antè promisit, à sua uxore separari & per hoc deteriùs cadere, durum & incompetens est.* Liquet denique vanissimè à novatoribus de ordinibus, quos sacros hodie vocant, affirmari, Quòd jure Apostolico cœlibatus ijs sit annexus; quum post tot à temporibus Apostolorum exacta secula subdiaconis Siciliæ, Hispaniæ, quin etiam nonnullis Galliæ usum matrimonij integrum fuisse, & quando, quomodo atque à quibus interdictus fuerit, manifestò constet.

De illicito extranearum consortio (nam ab hoc, ut diximus, mediæ hujus ætatis veteres latini, etsi à conjugio plerique alieni, seveniùs tamen, quàm à conjugum commercio clericos prohibent) ita alicubi idem Gregorius: *Cum his, qui in sacro sunt ordine constituti, habi-*

Reg. lib. 7. epist. 110.

habitare mulieres prohibentur. De quibus ne antiquus humani generis inimicus exultet, omnium definiendum consensu est, ut præter eas, quas sacri canones complectuntur, alias secum mulieres habere non debeant.

Nec præteribimus, vixisse hoc ipso sexto seculo Aratorem, ecclesiæ Romanæ subdiaconum, qui historiam Apostolicam versibus expositam Vigilio pontifici obtulerit, ejusque posteriore libro comparans invicem sacerdotes Leviticos conjugatos & sui temporis cœlibes, ex sensu & consuetudine ecclesiæ, in quâ viveret, ita scripserit:

Ecclesiæ nunc alma fides sine fine pudicos
Pontifices jubet esse suos.

Attigit autem Gregorius ille magnus sive primus seculum septimum. Ejus enim quarto anno defunctus est, cui post Sabinianum quinquemestrem pontificem Bonifacius tertius successit. *Hic obtinuit apud Phocam principem, ut sedes apostolica beati Petri apostoli caput esset omnium ecclesiarum, id est, ecclesia Romana, quia ecclesia Constantinopolitana primam se omnium ecclesiarum scribebat.* Ita Anastasius bibliothecarius pontificius; & hoc antiquior Paulus Diaconus, *Phocas*, ait, *Imperator, rogante papa Bonifacio, statuit sedem Romanæ & Apostolicæ ecclesiæ primam esse, quum priùs Constantinopolitana se primam omnium scriberet.* Repetunt in eundem sensum & totidem propemodum verbis in suis Chronicis Ado Viennensis, Regino Prumiensis, Hermannus Contractus, Marianus Scotus, Sigebertus Gemblacensis, Otho Frisingensis, Gobelinus Persona; item Blondus, Platina, Sabellicus, alij. Nempe episcopi ex urbibus, quibus præsidebant, æstimari consueverant. Roma itaque, quòd imperij potissimam orbis habitati partem complexi caput esset, episcopo suo summam dignitatem cõciliabat, præsertim quamdiu in urbe Imperatores sedem habebant. Eorum enim præsentia, ut fieri amat, ex omnibus nationibus totoque orbe ut alios multos, ita quoque Christianos attrahebat. Irenæus itaque sive potiùs latinus Irenæi interpres, *Ad hanc*, inquit, *ecclesiam propter potentiorem principalitatem necesse est omnem convenire ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique fideles.* Hinc primatus ecclesiæ Romanæ. At postquam sede imperij Constantinopolin translatâ nullus Romæ ampliùs esset imperator, ipsâ à barbaris aliquoties captâ, direptâ & oppressâ, quin & exarchi ab Imperatoribus missi non Romæ sed Ravennæ commorarentur; hinc Romanæ ecclesiæ Con-

In Bonif. 3.

l. 4. de gest. Longob.

l. 3. Cap. 3.

Constantinopolitana præeminentiam controversiam facere, & primatum sibi, cujus urbs imperatori domicilium præberet gloriâq; & potentiâ præcelleret, vindicare. Nam, ut diximus, à dignitate urbium dignitatem episcoporum pendére, & si illam imperatores immutassent, hanc quoq; immutari contendebat. Quam rem tangunt Chalcedonensis synodi canones XII. & XVII; & disertissimè Trullani patres canone XXXIIX: *Τὸν ἐκ τῶν πατέρων ἡμῶν τεθέντα κανόνα καὶ ὑμεῖς παραφυλάττωμεν, τὸν οὕτω διαγορεύοντα, Εἴ τις ἐκ βασιλικῆς ἐξουσίας ἐκαινίσθη πόλις, ἢ αὖθις καινισθείη, τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἡ τάξις ἀκολουθείτω.* *Canonem, qui à Patribus factus est, nos quoq; observamus, qui sic edicit: Si quæ civitas à regia potestate innovata est vel innovabitur, civilem ac publicam formam ecclesiasticarum*

Enneade 8, lib. 6.

quoq; rerum ordo consequatur. Sabellicus itaque rem in hunc modum exponit: *Bonifacius tertius egit ab initio suæ administrationis cum Phoca, ut Romana ecclesia esset omnium aliarum caput: estq; id ægrè, nec sine multa contentione Apostolicæ sedi datum. Græci id ad se decus trahentes ibi Christianæ pietatis arcem esse oportere ajebant, ubi & imperij.* Quare dubium non est, quin tantum habeat Romanus pontificius primatus de jure divino, quantum cœlibatus habet de jure Apostolico. Sed hæc in transcursu.

Haut longè ab initio septimi seculi habitum est in Galliâ concilium Antisiodorense, temporibus pontificis Deus dedit, ut est in tomis conciliorum. Ejus capitulum XXI. hoc est: *Non licet presbytero in uno lecto post acceptam benedictionem cum presbytera sua dormire, nec in peccato carnali misceri, nec diacono, nec subdiacono.* XXII. *Non licet relictæ presbyteri nec relictæ diaconi nec subdiaconi post ejus mortem maritum accipere.* Habitum est etiam posteà, regnante Clodoveo secundo, Cabilonense, quod de extraneis ita loquitur: *Licet jam prioribus canonibus fuerit statutum, placuit tamen renovare, ut si quis episcopus, presbyter aut diaconus, vel quicumq; ex sacerdotali catalogo, præter personas quæ in ipsis canonibus continentur, cum qualicumq; extranea muliere familiaritatem habere præsumserit, quæ dedecoris vel adulterij possit adferre suspicionem, juxta statuta canonum ab ordine regradetur.*

Cap. 3.

Hispania autem hoc septimo seculo conciliorum ferax fuit, & præcipuè Toletum civitas, cujus octodecim concilia, quorum memoria hodiè exstet, numerantur. Ex octavo, quod habitum est anno regis Recesvvindi quincto, Christi DCLIII, apparet fin-

raim

ram abstinentiam à clero matrimoniis orbato extorqueri non potuisse, sed ad vagas libidines & subintroductarum commercium ipsos quoque episcopos dilapsos esse. *Quartæ congressionis* sive actionis *eventu*, ajunt illi Patres, numero quinquaginta duo, *obvius sese nobis intulit pontificalis culminis lapsus, quem ante flere, quàm disponere compulsi ex ordine sumus.—Si deinceps episcopi detecti fuerint exsecrabilibus flagitiis cum quibuslibet fæminis pollui, ac familiari peculiaritate versari, noverint se irrevocabili sententia Patrum ulcisci, id est, & loci & ordinis dignitate privari.* Porro; *Quinctæ actionis impulsu pervenit ad totius concilii sacrum auditum, quosdam sacerdotes & ministros, oblivìscentes majorum ac veterum constitutorum, aut uxorum, aut quarumcunque fæminarum immunda societate, & exsecrabili contagione turpari, & pessimâ cordis obstinatione, tam sacris literis, quam patrum regulis obviantes, nec levi quidem respiramine contemplantes, quod scriptum est, Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum, dicit Dominus; & illud Apostolicum, Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, id est, fornicationem & immunditiam, concupiscentiam malam & avaritiam. Quibus quanto est pertinacior vis in malis, tantò austerioribus convenit obviare decretis. Propter quod flagitiis detectis, specialiter hoc à sancto concilio definitur, ut omnes episcopi idipsum in suis quærere sollicitè curent. Et quum hoc verissimè reperire potuerint, omnes placitâ cautione taliter distringant, ut numquam ulterius tam abominanda committant. Mulieres verò, seu liberæ sint, seu ancillæ, hac illis turpitudine sociatæ, ita omnimodè separentur, aut certè vendantur, ut ulterius ad consocios sui criminis revertendi omnem habeant aditum denegatum. Illi verò, si omnino coërceri nequiverint, usque ad exitum vitæ suæ monasteriis deputati, disciplinis monasticis maneant omninò subjecti.* cap.4. cap.5. Levit.19,2. Coloss.3,5.

Tantæ molis erat universo Hispaniæ sacro clero cœlibatum imponere, tantæ opus severitatis; irritæ tamen, & propterea post biennium in nono concilio Toletano, anno septimo Recesvvindi regis, non modò repetitæ, sed etiam adauctæ. Sic enim habet capitulum ejus decimum: *Quum multæ super incontinentiâ ordinis clericorum hactenus emanaverint sententiæ patrum, & nullatenus ipsorum reformari quiverit correctio morum; usq; adeo sententias judicantium protraxêre commissa culparum, ut non tantum inferretur ultio in auctores scelerum, verum & in progeniem damnatorum. Itaque quilibet ab episcopo usque ad subdiaconum deinceps, qui vel ex ancillæ, vel ex ingenuæ detestando*

connubio, in honore constituti filios procrearint; illi quidem, ex quibus geniti probabuntur, canonica censura damnentur: proles autem tali pollutione nata, non solum hæreditatem parentum nunquam accipiet, sed etiam in servitutem ejus ecclesiæ, de cujus sacerdotis vel ministri ignominiâ nati sunt, jure perenni manebunt.

Quin Potamius metropolitanus Bracarensis, qui octavo Toletano interfuerat, & inter primos rigidis ejus decretis subscripserat, in decimo Toletano, quod octavo Recesvindi anno habitum fuit, culpam suâ sponte confessus est per epistolium, *quo reserato*, ajunt Patres, *quid obliteranda pagina & abolenda literarum panderent elementa fletibus potius quam sermonibus lacrymosa concio recensuit.— Tunc per fidelem confessionem ejus agnito, quòd tactu femineo sorduisset, & declarato, licet hunc paterna antiquitas sacris regulis dejicere ab honore decernat, nos tamen miserationis jura servantes, non abstulimus nomen honoris, quod ipse sibi sui criminis confessione jam tulerat: sed validâ auctoritate decrevimus, perpetuæ pœnitentiæ hunc inservire officiis & ærumnis.— Tunc venerabilem Fructuosum, ecclesiæ Dulmensis episcopum, communi omnium nostrum electione constituimus ecclesiæ Bracarensis gubernacula continere, ita ut omnem metropolim provinciæ Galliciæ, cunctosq; episcopos populosq; conventus ipsius, omniumq; curam animarum Bracarensis ecclesiæ gubernandam suscipiat.*

Ejusmodi sanè exempla Romanos pontifices & patres latinos commonefaciebant & disertè invitabant, ut de rigidis suis decretis aliquid remitterent, & remedium incontinentiæ divinitùs institutum, sanctum videlicet conjugium, hominibus cætera ad sacrum ministerium idoneis, sed sine illo remedio continenter degere non valentibus, permitterent. Qualia satis atrocia vix umquam in posterum defuerunt. Indicio sit Toletanum undecimum, quarto regis Wambani, Christi DCLXXV. anno habitum, quod inter

cap. 5. cætera ita loquitur: *Si quis episcoporum magnatis cujusquam uxorem, filiam, neptem, seu quolibet illi gradu altero pertinentem, quacumque fraude vel subtilitate, adulterina pollutione fœdaverit, & honoris proprii gradum amittat, & sub exilii relegatione perpetuam excommunicationis sententiam perferat.* Idem concilium, ut fortiùs stringat & quoquo modo ad abstinentiam impellat, disertam & peculiarem promissionem ab or-

cap. 10. dinandis edi præcepit. *Quamquam omnes, ait, qui sacris mancipantur ordinibus, canonicis regulis teneantur astricti; expedibile tamen est, ut pro-*

missio-

missionis suæ vota sub cautione spondeant, quos ad promotionis gradus ecclesiastica probat disciplina. Solet enim plus timeri, quod singulariter pollicetur, quam quod generali sponsione concluditur.

Bracarense quoque concilium tertium hoc ipso, quem paullò antè indicavimus, anno celebratum, legem de familiaritate & cohabitatione subintroductarum arctiùs stringit, quàm antehac umquam factum. *Quamquam,* ait, *antiqua canonum institutio de hujusmodi praesumtione absolutas & multiplices disciplinas atq; institutiones indiderat, nos tamen brevitatis caussâ omnem fornicandi occasionem cupientes auferre, id omnimodâ sancimus auctoritate tenendum, ut nullus sacerdotum sive quisque ille de clero, absque honesto & competente testimonio, exceptâ solâ matre, cum quibuslibet fœminis secretè se præsumat adjungere. Et non solùm cum extraneis mulieribus, sed nec cum ipsis etiam sororibus vel propinquis; ne licentiâ sororum vel propinquarum mulierum solutus, familiarior habeatur ad perpetrandum scelus.* Hìc etiam conversatio cum sororibus & propinquis aliàs concessa, interdicitur. Cui rei dira sine dubio exempla occasionem præbuere. cap. 4.

Videmus igitur ex sanctionibus toties repetitis, inculcatis, exasperatis, quàm difficile fuerit, imò impossibile, sublato legitimi conjugii usu ad veram castitatem & abstinentiam clerum adigere. Alii enim conjugio spoliati ad vagas & nefarias libidines sunt prolapsi. Alii meliùs consulti uxores suas abdicare noluerunt, rati leges ejusmodi ab iis ferri, quibus talium ferendarum nulla esset potestas, nec humanâ auctoritate separari posse vel debere, quos semel divina conjunxisset. Se itaq; legibus, quas destituti auctoritate obtruderent, nec utilitas aliqua commendaret, quin noxa & dedecus palàm consequerentur, non teneri. Id arguunt decreta toties repetita. Cæterùm, ajunt Pontificii, plus tribuendum est patribus & episcopis, qui tot in conciliis decreta sanxerunt, quàm reliquo clero, obsequium præstare renuenti. Hic quidem legem inutilem, noxiam, impossibilem esse credidit: at illi contrà utilem, bonam, possibilem. Respondeo, Patres in iis quæ ordinem & decorum spectant, à scopo interdum aberrare, nihil est absurdi; ut videlicet ad decus & emolumentum ecclesiæ facere credant, quod posteà contrarios effectus sortiri experientia comprobet: Patres præsertim particularis alicujus ecclesiæ, sicut hìc latinæ. Hæ enim molitiones imponendi sacro clero absolutam abstinentiã & constitutio-

tutiones eò facientes non sunt nisi latinorum in Italiâ, Galliâ & Hispaniâ; quas universa ecclesia græca sive orientalis, latinâ sive occidentali amplior, diserte improbavit & rejecit, ut nunc patebit.

Elapso circiter decennio post habitam sub Constantino Pogonato Constantinopoli in Trullo, qui Cæsarei palatii locus quidam erat, œcumenicam synodum sextam, Constantinopolitanam verò tertiam, atque adeo ante septimi seculi finem plùs minus decennio, à Justiniano, Constantini filio, qui posteà à reciso naso ῥινότμητος dictus est, eodem loci Patres redire jussi sunt. Convenerunt itaque Paulus Constantinopolitanus, Petrus Alexandrinus, Anastasius Jerosolymitanus, Georgius Antiochenus patriarchæ, & reliqui ἐκ πάσης ἐπαρχίας καὶ χώρας episcopi, numero ducenti viginti septem. Ita enim habet subscriptio. Quare convocati fuerint, & quid egerint, ipsi in præloquio ad Imperatorem testantur. *Quandoquidem sanctæ & œcumenicæ synodi in hac regiâ & divinitùs custodita urbe congregatæ, una quidem temporibus Iustiniani divinæ recordationis, altera verò sub piæ memoriæ imperatore nostro Constantino, tuæ mansuetudinis parente, mysterio fidei paternè declarato, sacros canones, quemadmodum aliæ quatuor œcumenicæ synodi, non conscripserunt, per quos populi à deteriore & abjectiore vivendi ratione avocarentur, & ad meliorem ac sublimiorem traducerentur,* — τὴν ἁγίαν ταύτην καὶ θεόλεκτον οἰκουμενικὴν συναθροισθεῖσαν συνόδον ὥρισας, *hanc sanctam & divinitùs electam universalem synodum congregari decrevisti, ut à te multorum simul consensu & concordiâ, in quod magno studio incumbis, rectè perficiatur.* — Ἐπὶ τούτῳ τοίνυν κατὰ κέλευσιν τῆς σῆς εὐσεβείας συνελθόντες κατὰ ταύτην τὴν θεοφύλακτον καὶ βασιλίδα πόλιν, κανόνας ἱεροὺς ἀνεγράψαμεν. διὸ τῆς σῆς εὐσεβείας δεόμεθα, τὰς τῶν πρὶν ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει ἐπὶ τοῦ ἐν εὐσεβεῖ τῇ μνήμῃ γενομένου ἡμῶν βασιλέως συναθροισθέντων πατέρων φωνὰς σοι προσάγοντες, ἵνα ὥσπερ τοῖς τῆς κλήσεως γράμμασι τὴν ἐκκλησίαν τετίμηκας, οὕτω καὶ τῶν δοξάντων δι' εὐσεβῶν χαράκτηρων ἐπισφραγίσῃς τὸ τέλος. *Hac igitur ob rem, quum tuæ pietatis jussu in hanc Dei præsidio munitam regiamque urbem convenerimus, sacros canones conscripsimus. Quapropter tuam pietatem obsecramus, Patrum priùs in hac divinitùs protectâ civitate sub bonæ memoriæ olim imperatore nostro congregatorum voces tibi afferentes, ut quemadmodum literis convocatoriis ecclesiam honorasti, ita & eorum quæ decreta sunt, per pios apices obsignes confirmesque finem.* Hæc adducere voluimus,

luimus, ne quis cavilletur, suppositos esse sextæ synodo canones, quam aliàs constet nullos edidisse. Patres enim ipsi qui sint, & quomodo ac quando convenerint, disertè professi, non sub Constantino Pogonato quando habita fuit synodus sexta, sed sub ejus filio Justiniano, ut canones, quos nec sexta nec quincta ullos edidisset, conficerent, se convenisse apertissimis verbis testantur. Quincta quidem XIV. anathematismos promulgavit, qui ad fidem ejusque mysteria spectant: hîc autem de canonibus ad mores, ritus & disciplinam facientibus agitur, quales cum quinctam tum sextam edidisse negant. Hinc nonnulli πενθέκτην, quasi quinisextam dicas, appellarunt. Theodorus Balsamo ad præfationem modò à nobis productam, γέγονεν, inquit, αὕτη ἡ σύνοδος εἰς ἀναπλήρωσιν τῶν δύο· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ οὐδὲ ἕκτη κυρίως κατονομάζεται, ἀλλὰ πενθέκτη, ἀνεπλήρωσε γὰρ τὸ ὑστέρημα τῆς τε πέμπτης καὶ τῆς ἕκτης συνόδου. *Facta est hæc synodus in supplementum duarum: propterea enim neque sexta propriè nominatur, sed quinisexta, nam quod quinctæ & sextæ synodis deerat, supplevit.* Quin ex postremis præloquii verbis verosimile fit, in ipsâ synodo sextâ de canonibus edendis deliberatum fuisse & materiam præparatam, rem tamen ob caussas, nescio quas, ad exitum perduci nō potuisse. Ajunt enim hi Quinisextæ patres, se patrum priùs Constantinopoli sub suo bonæ memoriæ imperatore congregatorum voces adferre. Quid igitur adferant, nunc videamus.

Primo autem loco producimus canonem duodecimum, quo de episcopis agitur: Verba sunt: Καὶ τοῦτο δὲ εἰς γνῶσιν ἡμετέραν ἦλθεν, ὡς ἔν τε τῇ ἀφρικῇ καὶ λιβύῃ καὶ ἑτέροις τόποις οἱ τῶν ἐκεῖσε θεοφιλέστατοι πρόεδροι συνοικεῖν ταῖς ἰδίαις γαμεταῖς, καὶ μετὰ τὴν ἐπ' αὐτοῖς προελθοῦσαν χειροτονίαν, οὐ παραιτούμενοι, πρόσκομμα τοῖς ἄλλοις τιθέντες καὶ σκάνδαλον. πολλῆς οὖν ἡμῖν σπουδῆς οὔσης, τοῦ πάντα πρὸς ὠφέλειαν τῶν ὑπὸ χεῖρα ποιμνίων διαπράττεσθαι, ἔδοξεν, ὥστε μηδαμῶς τὸ τοιοῦτον ἀπὸ τοῦ νῦν γίνεσθαι. τοῦτο δὲ φαμὲν, οὐκ ἐπ' ἀθετήσει ἢ ἀνατροπῇ τῶν ἀποστολικῶς νενομοθετημένων, ἀλλὰ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον προκοπῆς, τῶν λαῶν προμηθούμενοι, καὶ τὸ μὴ δοῦναι μῶμόν τινα κατὰ τῆς ἱερατικῆς καταστάσεως. φησὶν γὰρ ὁ θεῖος ἀπόστολος· πάντα εἰς δόξαν θεοῦ ποιεῖτε, ἀπρόσκοποι γίνεσθαι καὶ ἰουδαίοις καὶ ἕλλησι καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ. καθὼς κἀγὼ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ ζητῶν τὸ ἐμαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσι. μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ. εἰ δέ τις φωραθείη τὸ τοιοῦτο πράττων, καθαιρείσθω. *Ad nostram cognitionem hoc quoque pervenit,*

 quòd

quod in Africâ & Lybiâ aliisq; locis, quidam ex iis, qui ibi sunt, Dei amantissimi præsules propriis suis uxoribus cohabitare, etiam ex quo ordinati fuerint, nihil pensi habent, aliis hoc ipso offendiculum & scandalum præbentes. Quum itaq; studium nostrum in eo maximè occupetur, ut omnia ad utilitatem gregis, qui sub manibus est, peragantur, visum est, ne quicquam tale deinceps ullo modo fiat. Hoc autem dicimus non ad abolenda & evertenda ea quæ Apostolicè constituta sunt, sed populi saluti & in melius profectui consulentes,
1.Cor.10, *& ne vituperio exponatur sacerdotalis ordo. Dicit enim divinus Apostolus:*
31. *Omnia ad gloriam Dei facite. Estote sine offendiculo & Iudæis & Græcis & ecclesiæ Dei: sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens meam ipsius utilitatem, sed multorum, ut salvi fiant. Si quis autem deprehensus fuerit tale quid agere, deponatur.*

Eodem facit canon quadragesimus octavus, & quomodo uxorem procul amoveri oporteat, præscribit: Ἡ τοῦ πρὸς ἐπισκοπῆς προεδρίαν ἀναγομένου γυνὴ κατὰ κοινὴν συμφωνίαν τοῦ οἰκείου ἀνδρὸς προδιαζευχθεῖσα, μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ τῆς ἐπισκοπῆς χειροτονίαν, ἐν μοναστηρίῳ εἰσίτω πόῤῥω τῆς τοῦ ἐπισκόπου καταγωγῆς ᾠκοδομημένῳ, καὶ τῆς ἐκ τοῦ ἐπισκόπου προνοίας ἀπολαυέτω. εἰ δὲ καὶ ἀξία φανείη, καὶ πρὸς τὸ τῆς διακονίας ἀναβιβαζέσθω ἀξίωμα. *Vxor ejus qui ad episcopalem dignitatem promotus est, communi sui viri consensu prius separata, postquam in episcopum ordinatus est ac consecratus, monasterium ingreditor, procul ab episcopi habitatione exstructum, & episcopi providentia fruitor. Sin autem digna visa fuerit, etiam ad diaconatus dignitatem provehitor.*

Jampridem de episcopis diximus, obtinuisse non ipsis quidem primis, sed subsequutis ecclesiæ seculis invulgatum quendam morem, ut vix nisi cœlibes vel abstinentes admitterentur. Hic nunc etiam legem videmus; de quâ Johannes Zonaras ad canonem quinctum Apostolicum, ut vocari solent: Μέμνηται ὁ κανὼν καὶ ἐπισκόπων ἐχόντων γυναῖκας, ὅτι τότε ἀκωλύτως εἶχον καὶ οἱ ἐπίσκοποι τὴν πρὸς γυναῖκας νόμιμον συζυγίαν· ἡ γὰρ ἐν τῷ Τρούλλῳ σύνοδος, ἡ λεγομένη ἕκτη, τοῦτο ἐκώλυσεν, ἐν δωδεκάτῳ αὐτῆς κανόνι. *Meminit canon* Apostolicus videlicet quinctus, *etiam episcoporum uxores habentium, quia tunc episcopis quoque libera erat legitima cum uxoribus conjunctio. Synodus enim in Trullo, quæ sexta dicitur, canone suo duodecimo id prohibuit.* Theodorus item Balsamo ad eumdem Apostolorum canonem: *Ante sextam synodum, quæ fuit in Trullo palatii, licebat episcopis habere uxores, etiam post dignitatem episcopalem, quemadmodum & qui post matrimo-*

nium

nium ordinantur sacerdotes & diaconi. Et ad canonem quartum Carthaginiensium collectorum: *Dicet quispiam, quod etiam qui sunt apud nos episcopi, uxores non habent. Sed hoc constitutum est a Patribus sexta, quæ dicitur, synodi, dicentibus in duodecimo canone, Non repugnantes iis, quæ ab Apostolis constituta sunt, sed salutis populorum & profectus ad meliora cupidi.* Sane agnoscunt hi Patres Apostolicam doctrinam, *Oportet episcopum unius uxoris esse virum*; nec audent rejicere, nisi quod sibi persuadent, ex usu & decoro fore, si episcopi stricte ita dicti (nam Apostolum loqui de episcopis, qui suo ambitu presbyteros includant, alibi ostendimus) cœlibes sint & licitis quoque voluptatibus abstineant. Fuit hoc consilium humanæ cujusdam prudentiæ, quâ sine dubio ecclesia citra suum detrimentum carere potuisset. Et conjugia episcoporum aliquibus in locis hactenus integra perseverasse ex ipsis canonis verbis manifestum est. Interim, quum episcopi strictioris istius significationis & excelsioris dignitatis pauci sint, singuli videlicet in singulis civitatibus vel provinciis, & plerumque ætate provectâ episcopatum capessant, legem de ipsorum cœlibatu non posse ecclesiæ multùm incommodare, pridem concessimus.

Et quidem hac Trullanâ lege episcopis orientalibus usum conjugii primitùs ademtum esse, si de ecclesiasticâ lege agatur, fortè verum fuerit. Aliàs sesquiseculo antiquior est Novella Justiniani imperatoris, qui indemnitati rerum ecclesiasticarum consultum cupiens, episcopum cùm uxore tum liberis penitus carere voluit. *Sancimus*, ait, *quoties opus fuerit episcopum ordinari, clericos & primates civitatis, cujus futurus est episcopus, mox in tribus personis,* quas videlicet idoneas illi censeant, *decreta facere, proposit is eis sacrosanctis evangeliis periculo suarum animarum dicentes in ipsis decretis, Quia neq; propter aliquam donationem, neque propter aliquam promissionem, aut amicitiam aut aliam quamlibet caussam, sed scientes eos recta & catholica fidei & honestæ vitæ, & literas nosse, hos elegerunt; & quia neque uxorem, neque filios aliquis eorum habent, neque concubinam aut filios naturales cognoverint eos habuisse aut habere; sed & si prius uxorem aliquis ex eis habuit, ipsam & unam, & primam, & neque viduam, neque viro conjunctam, neq; legibus aut sacris constitutionibus interdictam.* Neque ignoravit hanc Novellam Balsamo, sed dicit *eam exolevisse.* Quamdiu vim & rigorem obtinuerit, haut equidem scio. Quum recens esset, rationem ejus in ordi-

Novel. 123. *cap.* 1.

ad cap. 48 *Syn.* 6.

ordinando episcopo Syracusano habere voluit Pelagius pontifex, ejus nominis, ut puto, primus: sed cedere & sententiam mutare coactus episcopum uxoratum lib[e]rosque habentem admisit, & indemnitati bonorum ecclesiæ aliâ ratione cavit, quæ ex ipsius [epistola],

dist.18.c.13. quod subjicimus, intelligetur. *De Syracusanæ urbis antistite egeramus in ipso initio, gloriæ vestræ desiderio obedire, nisi nos multiplex ratio ipsius non paucis temporibus ordinationem differre sacerdotii co[egisset], ob hoc, quod vel personæ qualitas (sicut & vos mel[i]us [nostis]) vel si pe[r]... uxor, aut filii, per quos ecclesiastica solet periclitari substantia, n[os] ... mos diutius ab ejus ordinatione suspenderent. Et quantum ad cautelam humanam pertinet, integro pæne anno distulimus, opinantes, quod in melius Syracusanorum provenire posset electio. Sed quia in voluntatis suæ proposito irrevocabiliter persititerunt, & nullus est alius in eadem repertus ecclesia, [et] longioribus adhuc temporum differretur spaciis nec paullo amplius in[st]arent (sicut filii nostri magnifici viri prætoris testificatione didicimus) inter hujusmodi ambiguitates, illud consultius judicavimus faciendum, ut congrua providentiâ caussam, propter quam principalis constitutio habentem filios & uxorem, ad episcopatus ordinem promoveri prohibet, salva dispositione concilii, muniremus. Quâ de re summo studio ab eodem Syracusanæ urbis episcopo, priusquam à nobis contingeret ordinari, hujusmodi exegimus cautionem, per quam & suam fateretur ... pr[o]secutus temporis habita rerum descriptione, substantiam, & nihil unquam per se, aut per filios, & uxorem, sive quamlibet propinquam ... at domesticam, vel extraneam fortè personam de rebus usurpare ecclesiæ, & universa sui episcopatus quæsita tempore, ecclesiæ suæ do[mini] ... [serv]aret: nihil ultra id, quod modò scriptum est, filiis suis vel hæred[ibus] ... rus.* Postea Justiniani novella per aliam Leonis philosophi, non citra acrem reprehensionem, rejecta & abolita est.

Nov.2. *Mirari subit quomodo non veriti nonnulli sint, sacras divinasq; leges, ... quasi ... absolutæ non essent, promulgatis aliis legibus abrogare. Etenim quum sacri canones quibus locis de episcoporum creatione præscribunt, statuant, eum qui ex legitimo matrimonio liberos habeat, si modo in reliqua ... ta ratione nihil impedimenti sit, ad primarium sacerdotium promoveri p[osse]: ... in contrarium statuentes ajunt, ut ii qui liberos habent, tametsi legitimi conjugii munus sint, ad episcopalem dignitatem evadant suo impedimento non vacare. Quod ideo fortasse in animum induxerunt, quod istius modi affectione quadam erga liberos, quid enim quis aliud dicat? sacras facultates obesurus videatur. Verum non rectè sese habet ratio valet. Si namq; ...*

tribus aliisve cognatis superstitibus accessum quisquam ad episcopatum haberet: si quidem & ad hos sanguinis propinquitatisq; affectio respicit. Quin & hoc pravidentes divini canones, fecerunt episcopis potestatem, ut si ipsis pauperes cognati essent, illorum inopiam ex sacris facultatibus sublevarent. Nostra igitur Imperatoria, quæ ex Deo est, majestas, si mandatis divinis insistatur, id longè convenientius fore animadvertens, consonam illis profert legem: ut, quemadmodum ipsis videtur ad primarium sacerdotium promoveri posse, qui illo honore alioqui dignus sit, tametsi liberi ipsi, lege tamen honorati, sint; id ita liceat. Sed hæc mittamus, & ad Patres Quinisextæ synodi Trullanos redeamus.

Sanciunt illi canone suo sexto, ut qui clericus uxore carere nolit, eam priùs, quàm hypodiaconi, diaconi vel presbyteri ordinibus initietur, ducat. Post initiationem enim ducere ne quidem tempore Nicænæ synodi licuisse, pridem vidimus. Verba sunt: Ἐπειδὴ παρὰ τοῖς ἀποστολικοῖς κανόσιν εἴρηται τῶν εἰς κλῆρον προαγομένων ἀγάμων, μόνους ἀναγνώστας καὶ ψάλτας γαμεῖν, καὶ ἡμεῖς τοῦτο παραφυλάττοντες, ὁρίζομεν, ἀπὸ τοῦ νῦν μηδαμῶς ὑποδιάκονον ἢ διάκονον ἢ πρεσβύτερον, μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ προερχομένην χειροτονίαν, ἔχειν ἄδειαν, γαμικὸν ἑαυτῷ συνιστᾷν συνοικέσιον. εἰ δὲ τοῦτο τολμήσοι ποιῆσαι, καθαιρείσθω. εἰ δὲ βούλοιτό τις τῶν εἰς κλῆρον προερχομένων, γάμου νόμῳ συνάπτεσθαι γυναικί, πρὸ τῆς τοῦ ὑποδιακόνου ἢ διακόνου ἢ πρεσβυτέρου χειροτονίας, τοῦτο πραττέτω. *Quoniam in Apostolicis canonibus dictum est, eorum qui non ductâ uxore in clerum promoventur, solos lectores & cantores uxorem posse ducere; & jam nos hoc servantes decernimus, ut deinceps nulli penitus hypodiacono, vel diacono, vel presbytero post sui ordinationem conjugium contrahere liceat. Si autem hoc facere ausus fuerit, deponatur. Si quis autem eorum qui in clerum accedunt, velit lege matrimonii mulieri conjungi, antequam hypodiaconus, vel diaconus, vel presbyter ordinetur, hoc faciat.*

Decimo autem tertio canone Romanas de cœlibatu & perpetuâ sacrorum clericorum abstinentiâ leges directâ fronte aggressi, quæ hactenus à latinis nonnullis toties sancita & repetita audivimus, sonorâ voce damnant & explodunt. Ἐπειδὴ ἐν τῇ ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανόνος παραδεδόσθαι διέγνωμεν, τοὺς μέλλοντας διακόνου ἢ πρεσβυτέρου χειροτονίαν ἀξιοῦσθαι, καθομολογεῖν ὡς οὐκέτι ταῖς αὐτῶν συνάπτονται γαμεταῖς· ἡμεῖς τῷ ἀρχαίῳ ἐξακολουθοῦντες κανόνι τῆς ἀποστολικῆς ἀκριβείας καὶ τάξεως, τὰ τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν κατὰ νόμους συνοικέσια, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἐρρῶσθαι βουλόμεθα, μηδαμῶς αὐτῶν τὴν πρὸς γαμετὰς

συνάφειαν διαλύοντες, ἢ ἀποστεροῦντες αὐτοὺς τῆς πρὸς ἀλλήλους κατὰ καιρὸν τὸν προσήκοντα ὁμιλίας· ὥστε, εἴ τις ἄξιος εὑρεθείη πρὸς χειροτονίαν ὑποδιακόνου ἢ διακόνου ἢ πρεσβυτέρου, οὗτος μηδαμῶς κωλυέσθω ἐπὶ τοιοῦτον βαθμὸν ἐμβιβάζεσθαι, γαμετῇ συνοικῶν νομίμῳ, μήτε μὴν ἐν τῷ τῆς χειροτονίας καιρῷ ἀπαιτείσθω ὁμολογεῖν, ὡς ἀποστήσεται τῆς νομίμου πρὸς τὴν οἰκείαν γαμετὴν ὁμιλίας· ἵνα μὴ ἐντεῦθεν τὸν ἐκ Θεοῦ νομοθετηθέντα καὶ εὐλογηθέντα τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ, γάμον καθυβρίζειν ἐκβιασθῶμεν, τῆς τοῦ εὐαγγελίου φωνῆς βοώσης· ἃ ὁ Θεὸς ἔζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω· καὶ τοῦ ἀποστόλου διδάσκοντος τίμιον τὸν γάμον καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον, καὶ, δέδεσαι γυναικὶ, μὴ ζήτει λύσιν. ἴσμεν δὲ ὥσπερ καὶ οἱ ἐν Καρθαγένῃ συνελθόντες τῆς ἐν βίῳ σεμνότητος τῶν λειτουργῶν τιθέμενοι πρόνοιαν, ἔφασαν, ὥστε τοὺς ὑποδιακόνους, τοὺς τὰ ἱερὰ μυστήρια ψηλαφῶντας, καὶ τοὺς διακόνους καὶ πρεσβυτέρους κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους, καὶ ἐκ τῶν συμβίων ἐγκρατεύεσθαι, ἵνα καὶ τὸ διὰ τῶν ἀποστόλων παραδοθὲν, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχαιότητος κρατηθὲν, ὁμοίως φυλάξωμεν, καιρὸν ἐπὶ παντὸς ἐπιστάμενοι πράγματος, καὶ μάλιστα νηστείας καὶ προσευχῆς. χρὴ γὰρ τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας, ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν ἁγίων μεταχειρήσεως ἐγκρατεῖς εἶναι ἐν πᾶσιν, ὅπως δυνηθῶσιν, ὃ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἁπλῶς αἰτοῦσιν, ἐπιτυχεῖν. εἴ τις οὖν τολμήσει παρὰ τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνας κινούμενος τινὰς τῶν ἱερωμένων, πρεσβυτέρων φαμὲν ἢ διακόνων, ἀποστερεῖν τῆς πρὸς τὴν νόμιμον γυναῖκα συναφείας τε καὶ κοινωνίας, καθαιρείσθω. ὡσαύτως καὶ, εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος, τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα προφάσει εὐλαβείας ἐκβάλλει, ἀφοριζέσθω· ἐπιμένων δὲ, καθαιρείσθω. *Quoniam rescivimus in Romanâ ecclesiâ loco canonis traditum esse, ut quicunque ordinationem diaconi vel presbyteri adepturi sunt, profiteantur, se deinceps cum suis ipsorum uxoribus non congressuros; nos antiquum Apostolicæ exactæ constitutionis canonem sequuti, virorum, qui in sacris sunt, legitima conjugia etiam in posterum valere volumus, nullo modo eorum cum uxoribus copulam dissolventes, aut eas mutuâ consuetudine, quæ congruo tempore fiat, privantes. Quamobrem qui hypodiaconi, vel diaconi, vel presbyteri ordine dignus compertus fuerit, ne prohibeatur eum gradum conscendere, quia legitimæ uxori cohabitet; nec ipso ordinationis tempore compellatur profiteri, quòd legitimo suæ uxoris congressu velit abstinere; ne hinc,* vel hoc posito *conjugium à Deo institutum & ipsius præsen-*
Matt.19,6. *trâ benedictum cogamur contumeliâ afficere, evangelio clamante, Quæ Deus*
Heb.13.4. *conjunxit homo ne separet; & Apostolo dicente Nuptias esse honorabiles &*
1.Cor.7,17 *cubile impollutum; item, Alligatus es uxori, ne quæras solvi. Novimus autem eos, qui Carthagini convenerunt, de honestate & gravitate morum,*

quæ

quâ ministri pollerent, sollicitos dixisse, Ut hypodiaconi, qui sacra mysteria contrectant, & diaconi & presbyteri in propriis suis terminis ab uxoribus abstineant, ut quod per Apostolos traditum est & antiquitus obtinuit, nos similiter observemus, opportunum cuique rei tempus tribuentes, maximè jejunio & precibus. Oportet enim eos, qui altari adsident, tempore quo sacra tractantur, omnino continentes esse, ut possint, quod simpliciter à Deo petunt, obtinere. Si quis igitur adversus Apostolicos canones insurgens ausus fuerit aliquos consecratorum, presbyterorum dicimus aut diaconorum, consuetudine & commercio legitimæ uxoris privare, deponitor. Similiter si quis presbyter aut diaconus suam uxorem prætextu pietatis ejiciat, segregator; & si perseveret, deponitor.

Apostolicam doctrinam hi Patres loco fundamenti substernunt, quâ stante conjugium sacris ministris eripi non posse agnoscunt. Observant etiam, si matrimonium illis penitùs interdicatur, id cum injuriâ matrimonii conjunctum fore; quod omnino verum est, præsertim si caussa prohibitionis perhibeatur esse impuritas & pollutio matrimonio innexa. Ut autem imminente sacri ministerii tempore sive ἐφημερίας suæ unusquisque abstineat, consentaneum judicant; eâque fini adducunt verba Carthaginiensium patrum è secundâ & quinctâ dictis synodis, vel potiùs è canonibus Carthaginiensibus in unum collectis græcèque conversis, uti inter Græcos tunc exstabant, & legi recepti erant. Neque est, quod dicant Pontificii, Trullanos mentem Carthaginiensium non rectè cepisse, nec per illud suum κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους bene expressisse; quum certum sit Orientem & Græcos sanctionibus Carthaginiensium obligari non potuisse, nisi quatenus eas ipsi reciperent & admitterent. Nunc autem illas Græci in hoc ipso sensu, & non in alio, si vel maximè alium Carthaginienses intendissent, quod tamen probari nequit, admiserunt. Nempe canones illos Carthaginienses, uti græcè tum exstabant, ita receperunt & probarunt. Quin quòd in codice canonum orientalis ecclesiæ Carthaginienses canones locum habeant, huic ipsi Trullanæ synodo debent. Quæ quantæ auctoritatis fuerit, & in oriente habita semper sit, vel hinc potest liquere, quòd ex ejus judicio codex canonum, quo & olim & hodie ecclesia orientalis utitur, coagmentatus sit & confectus. Quicquid enim in eo legitur, quo hactenus disciplina ecclesiæ græcæ continetur, & ipsa in externâ gubernatione regitur, Trullani patres ca-

none secundo enumerant, & recipi mandant: exceptis paucis, quæ recentiora sunt, quàm ut illi eorum meminisse potuerint. Hinc ille canonum partim ab Apostolis sive potiùs ab Apostolicis viris, id enim aliquanto rectiùs diceretur; partim à conciliis antiquissimis cùm œcumenicis tùm provincialibus; partim à sanctissimis & maximi nominis Patribus editorum codex, quo in hunc usque diem ecclesia græca regitur, illustrato commentariis Johannis Zonaræ & Theodori Balsamonis. Ipsi Trullani in fine canonis hujus decimitertii canonem quinctum è dictis Apostolicis rei propositæ applicant; omissâ tamen mentione episcoporum, quandoquidem episcopos usu conjugii citra incommodum carere posse ipsi, ut dictum fuit, arbitrantur. Neq; potest abjectio conjugis in illo Apostolico canone alio sensu accipi, quàm quo à Trullanis accepta fuit. Non sanè pro denegatis subsidiis ad sustentandam vitam necessariis, ut explicare & effugere conantur Pontificii. Quem enim pietatis prætextum habeat conjugi alimentis destitutæ omnem opem denegare, & suppetias nolle ferre? Contrà verò separationem thori & abdicationem mutuæ consuetudinis à multis pietatis prætextu invectam fuisse notum est, & ex iis, quæ de Eustathianis & ex concilio Gangrensi suo loco adduximus, manifestum.

Sunt sanè canones, qui Apostolici dicuntur, oppidò antiqui: ab ipsis autem Apostolis conscriptos & editos esse, nemo, qui sanum sinciput gerat, affirmabit. Videntur canones quidam, juxta quos primitiva ecclesia quòad ritus & disciplinam gubernata esset, in memoria & ore piorum fuisse. Qui quum aliquando in chartas conjicerentur, aucti sunt deinceps ab ijs, qui se quoque, qua ratione vetus ecclesia regi consuevisset, novisse existimarent; dictique Apostolici, non quòd ab Apostolis editi, sed quòd Apostolicam gubernandæ ecclesiæ formulam tradere crederentur. In auctoritatem demum, & quidem sub ipso Apostolorum nomine, numero x x c v, à Trullanis Patribus recepti sunt. Neque verò inutiles ad disciplinam ecclesiæ pro istorum temporum ratione tuendam censeri me-
can.46.& rentur; neq; quicquam incommodi continent, si quod est de bapti-
68. smo hæreticorum non probando, de hæreticis baptismi substantiam evertentibus intelligas. Atq; utinam pleraq; ibi constituta, accuratiùs, quàm hodie fit, observarentur. Inter cætera hoc quoque:
can.17. Παλλακὴν κτησάμενος οὐ δύναται εἶναι ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος.

κλήρου, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ. *Qui concubinam habuerit, non potest esse episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel omnino ex ordine clericorum.* Illa verò, ὡς Σίμων ὁ μάγος ὑπ' ἐμοῦ Πέτρου, item, οἶος καὶ ὁ ἡμέτερος Ονήσιμος ἐφάνη, & similia, assumenta videntur hominis inepti, qui Apostolis aptare & ab ipsis omnia profecta fuisse, persuadere voluit. c.29.& 81.

Διατάξεις tamen sive Constitutiones Apostolicas libris octo nomine Clementis editas non recipiunt Trullani, αἷς ποτε, inquiunt, πάλαι ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων ἐπὶ λύμῃ τῆς ἐκκλησίας νόθα τινα καὶ ξένα τῆς εὐσεβείας παρενετέθησαν, τὸ εὐπρεπὲς κάλλος τῶν θείων δογμάτων ἡμῖν ἀμαυρώσαντα, *quarum aliquibus jampridem à sectariis cum pernicie ecclesiæ adulterina quadam & à pietate aliena inserta sunt, decoram divinorum dogmatum pulcritudinem offuscantia.* Sed quia nihilominus hîc quoque vestigia antiquitatis supersunt, quæ ad rem nostram faciunt, inde apponentur. Ἐπίσκοπον καὶ πρεσβύτερον, καὶ διάκονον εἴπομεν μονογάμους καθίστασθαι, κἂν ζῶσιν αὐτῶν αἱ γαμεταὶ, κἂν τεθνᾶσι. μὴ ἐξεῖναι δὲ αὐτοῖς κατὰ χειροτονίαν ἀγάμοις οὖσιν ἔτι, ἐπὶ γάμον ἔρχεσθαι, ἢ γεγαμηκόσιν, ἑτέραις συμπλέκεσθαι, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι ἧ ἔχοντες ἦλθον ἐπὶ τὴν χειροτονίαν. ὑπηρέτας δὲ καὶ ψαλμῳδοὺς, καὶ ἀναγνώστας καὶ πυλωροὺς, καὶ αὐτοὺς μονογάμους εἶναι κελεύομεν. εἰ δὲ πρὸ γάμου εἰς κλῆρον παρέλθωσιν, ἐπιτρέπομεν αὐτοῖς γαμεῖν εἴγε πρὸς τοῦτο πρόθεσιν ἔχουσιν, ἵνα μὴ ἁμαρτήσαντες κολάσεως τύχωσιν. οὐδενὶ δὲ τῶν ἐν τῷ κλήρῳ κελεύομεν ἢ ἑταίραν, ἢ χήραν καὶ ἐκβεβλημένην λαμβάνειν, ὡς καὶ ὁ νόμος λέγει. *Episcopum & presbyterum & diaconum dicimus unius uxoris viros debere constitui, sive vivant eorum uxores, sive mortuæ fuerint: non licere autem ipsis, si post ordinationem conjugii expertes fuerint, ampliùs ad nuptias devenire: vel si mariti fuerint, cum aliis jungi, sed eâ contentos esse, quam habentes ad ordinationem pervenerunt. Ministros autem & Cantores, & Lectores, & Ianitores, jubemus quoq; unius uxoris esse. Quòd si antequam matrimonio jungerentur in clerum provecti sint concedimus eis ut uxores, si velint, ducant, ne si peccarint, pœnas luant. Iubemus verò ut nulli ex clero liceat vel meretricem, vel servam, vel viduam & repudiatam accipere, sicut & lex ipsa dicit.* Hisce obiter insertis ad Quinisextam regrediamur. lib.6.c.17.

Eam à Sergio Romano pontifice probatam non fuisse, nihil est mirum. Animadvertebant enim Latini, se ab ejus canonibus καιρίως πεπληγμένους, *lethaliter ictos*, ut loquuntur Zonaras & Balsamo. Hinc Beda libro de sex ætatibus: Imperator Justinianus junior

beatæ memoriæ pontificem Romanæ ecclesiæ Sergium, quia erraticæ suæ synodo, quam Constantinopoli fecerat, favere & subscribere noluisset, misso Zachariâ protospatorio suo jussit Constantinopolim deportari: sed prævenit militia Ravennatis urbis vicinarumq; partium jussa principis nefanda, & eumdem Zachariam contumeliis & injuriis ab urbe Româ repulit. Descripsit totidem propemodum verbis Paulus diaconus in suâ cum

l.6.de gestis Longob. cap.11. Romanâ tum Longobardorum historiâ. Quid tum autem, etiamsi ut probaret & subscriberet, Sergius Romanus pontifex adduci nequiverit? Haut minore pertinaciâ Vigilius Romanus pontifex Constantinopolitanam secundam, quæ œcumenica quincta est, & tria, ut vocantur, capitula damnat, recipere & approbare recusavit: quin ne quidem, quum Constantinopoli præsens adesset, ut in synodum veniret, ullâ ratione adduci potuit. Nihilo-

Anno 553. num.229. minus posteriores pontifices eam, ut agnoscit Baronius, *recepisse atque confirmasse noscuntur. —Itemq; in aliis,* inquit, *œcumenicis synodis posteà celebratis eadem quincta synodus œcumenica cognita est atq; probata, ut nihil penitus sit, quo in dubitationem ampliùs revocari possit.* Idem de Quinisextâ adfirmare possumus. Si non recepit & probavit eam Sergius, receperunt tamen & probarunt alii Pontifices & œcumenicæ synodi.

Anastasius quidem bibliothecarius adfinia narrationi Bedæ & Pauli diaconi commemorat; quæ etiam ipsa adscribemus. Sergii

Vitâ Sergii. *temporibus Iustinianus imperator concilium in regiâ urbe jussit fieri, in quo & legati sedis Apostolicæ convenerant, & decepti subscripserant. Compellebatur autem & ipse subscribere, sed nullatenus acquievit, pro eo, quòd quædam capitula extra ritum ecclesiasticum fuerant in eo annexa. Quæ & quasi synodaliter definita, & in sex tomis descripta, à tribus patriarchis, id est, Alexandrino, Constantinopolitano & Antiocheno, vel cæteris præsulibus, qui eo tempore illic convenerant, subscripta manuq; imperiali confirmata—in Romanam urbem ad confirmandum vel in superiori loco subscribendum Sergio pontifici, utpote capiti omnium sacerdotum, direxit. Qui beatissimus pontifex penitus eidem Iustiniano Augusto non acquievit, nec eosdem tomos suscipere aut lectione pandere passus est: porrò eos ut invalidos respuit atq; abjecit, eligens ante mori, quàm novitatum erroribus consentire.*

Quod de præsentibus Romanæ sedis legatis dicit Anastasius, illustrari potest ex commentario Theodori Balsamonis, quædam de illis ipsis legatis notari digna complexo. Apponemus verba Balsamo-

ſamonis, ut latinè à Gentiano Herveto ſunt converſa. *Antiquius,* inquit, *Nomocanonum verſavi, & ex ſubſcriptionibus inveni, quòd in hac ſynodo, quæ in Trullo magni palatii congregata eſt, aderant Baſilius Gortynæ Cretæ inſulæ metropolis epiſcopus, & quidam Ravennæ epiſcopus, totius ſynodi Romanæ eccleſiæ vicem gerentes, & non ſolùm ipſi, ſed & qui tunc erant Papæ legati, Theſſalonicenſis, Sardanenſis, Heracleanus in Thraciâ, & Corinthius epiſcopi. Sunt autem legati, qui ἐκ προσώπου à facie dicuntur,* (*à latere* dici ſolent hodie,) *qui etiam particularem habent jurisdictionem. Quòd autem Papa Romanus jus ordinationis in noſtris regionibus non habet, ut nonnulli hallucinantur, dicentes Theſſalonicenſes & alios ab eo ordinari; ſed eos quidem habuit legatos à facie, qui intereſſe, quando opus erat, debebant; probatur quidem certè & ex aliis, & quòd aliquando quidem, ut Papæ legati, adeſſent Athenarum & Corinthi epiſcopi, aliquando verò Cretæ, Patrarum, Ravennæ, & cæteri, nonnunquam verò & alii. Vt manifeſtum ſit eos eſſe Papæ legatos, quos ſigillatim elegit, non tamen eum ſub ſe habere tot extra ſuos fines epiſcopos. Vt autem Papa ex noſtris etiam regionibus legatos haberet, excogitatum eſt propter viæ longitudinem.* Nempe Romani, utpote primariæ in toto imperio ſedis epiſcopi magna ſemper fuit auctoritas, & œcumenicæ ſynodi absque ipſius vel legatorum ejus præſentiâ plenè & perfectè celebrari non poſſe credebantur: quippe nec alio quopiam patriarcharum à deliberationibus excluſo, quod univerſam eccleſiam concerneret, legitimè ſtatui poterat; tantum abeſt, ut poſſet, excluſo omnium primo. Quum in oriente, unde ad occidentem prædicatio evangelii transgreſſa erat, & antiquior & amplior eſſet eccleſia, & ipſi quoque imperatores ſedem haberent; hinc factum videtur, ut quæ ad totam eccleſiam ſpectarent, in oriente potiſſimùm deliberarentur, atque adeo ibidem omnia œcumenica concilia, quibus univerſa eccleſia regeretur, celebrarentur. Occurrentibus itaque de quibus conſultari totius eccleſiæ intererat, ne vel abſentia Romani patriarchæ ejusque legatorum auctoritatem ſtatuendis detraheret, vel miſſitationes ultrò citroque faciendæ impedimentum negotiis adferrent, excogitatum fuit, ut nonnullis in oriente epiſcopis ſuas vices Romanus pontifex demandaret, qui quovis caſu ejus locum tuerentur, & quaſi perpetui ſive ordinarii legati eſſent. De ejusmodi legatis loquitur cùm Anaſtaſius, tum Balſamo.

in præfat. 6. Synodi.

Inſi-

Insigniter autem sibimetipsi repugnat Anastasius, quum in synodum Nicænam secundam, œcumenicam septimam, abs se latinè conversam ad Johannem octavum pontificem Romanum præfatus, scripsit, quæ exscribit & probat Baronius,& nos hîc subjicimus:
Anno 692. *Regulas quas Græci à sextâ synodo perhibent editas, ita in hac synodo,*
num. 46. Nicænâ scilicet secundâ, *principalis sedes admittit, ut nullatenus ex his illæ recipiantur, quæ prioribus canonibus, vel decretis sanctorum hujus sedis pontificum, aut certè bonis moribus sunt adversæ. Quamvis omnes hactenus ex toto maneant apud Latinos incognitæ, quia nec interpretatæ. Sed nec in cæterarum patriarchalium sedium (licet græcâ utantur linguâ) reperiuntur archivis: nimirum quia nulla earum, quum ederentur, aut promulgans, aut consentiens, aut saltem præsens inventa est.* At paullò antè ipsius Anastasii verba protulimus, adserentis, quæ in sextâ vel, si mavis, quinisextâ synodo definita essent, trium patriarcharum Alexandrini, Const ntinopolitani & Antiocheni subscriptionibus approbata in Romanam urbem ad pontificem transmissa fuisse. Quomodo itaque nunc ait, neminem eorum promulgasse, consensisse,
ibi. n. 20. præsentem fuisse? Et quâ confidentiâ adfirmat Baronius, patres istius synodi *nullius nominis, obscuros penitus, nullius sanctitatis atq; doctrinæ* fuisse?

Præterea idem Anastasius tomos à Sergio rejectos ad Johannem septimum per duos metropolitanos ab imperatore Justiniano remissos esse commemorans, *Hic*, inquit, *humanâ fragilitate timidus hos nequaquam tomos emendans per suprafatos metropolitas direxit ad principem, post quæ non diu in hac vita duravit.* Videtur probasse; quam-
ibi. n. 39. quam negat Baronius. Esto autem, relinquatur approbatio Johannis septimi incerta: adferimus ejus loco approbationem satis certam, & quæ negari nequeat, Hadriani primi eo nomine Romani pontificis, ex epistolâ, quâ epistolæ Tharasii Constantinopolitani patriarchæ respondet, lectâ in actione secundâ synodi Nicænæ secundæ. Epistola ipsius Tharasii, quâ ex more electionem suam tribus orientis patriarchis, additâ fidei suæ confessione, significat, tertiâ actione exstat; & in eâ hæc verba: *Ejusdem quoque sextæ synodi omnia, tum rectè & divinè decreta edita, traditosq; canones recipio, præcipue tamen in quo adsignatur,* canonem videlicet octogesimum tertium, *quibusdam in picturis agnum digito præcursoris indicatum feliciter effigiari.* Iisdem sine dubio usus fuit Tharasius in simili ad Hadria-

num

num epiſtolâ. Nunc itaque quid Hadrianus reſponderit, audiamus. *Invenimus*, inquit, *in prædictâ ſynodicâ veſtrâ epiſtolâ quanta ſit confeſſio & recta fides veſtra circa cœtus ſacros & ſex ſacras ſynodos, & erga venerandas & ſacras imagines, quæ profectò mira eſt & compunctione digna. In qua etiam clarè eſt expreſſum, quod in ſextæ ſynodi* DIVINE ET LEGALITER PRÆDICATIS CANONIBVS *recipitur pictura illa veneranda, in qua agnus digito præcurſoris demonſtratus graphicè eſt inſculptus; qui in typum gratiæ adſumtus verum nobis per legem agnum, nempe Chriſtum Deum, indicat. Veteres igitur typos, figuras & umbras, tamquam veritatis ſigna & notas eccleſiæ traditas ſuſcipientes, gratiam & veritatem agnoſcimus, tamquam legis plenitudinem hanc arbitrantes. Vt igitur & in colorum effectibus, omnium oculis ſubjiciatur figura illa, quæ agnum illum, qui abſtulit peccata mundi, nimirum Deum noſtrum, juxta humanam effigiem delineat, cenſemus ab hoc tempore, pro veteri illo agno & novum in eccleſijs DEI erigendum, quo per eum exaltationem humilitatis Verbi DEI conſideremus, quò in memoriam politiæ illius, qua in carne vixit, item paſſionis ejus & ſalutiferæ mortis, unde mundo liberatio contigit, veluti manuducamur.* Ad eum modum quum ſententiam totius octogeſimi tertij Trullani canonis expreſſiſſet, ſubjicit: *HAC ORTHODOXÆ FIDEI TESTIFICATIONE improborum hæreticorum curioſitatem & importunam garrulitatem veſtra fraterna ſanctitas repellat.* Ex his itaq; manifeſtò patet ab Hadriano canones Trullanæ quiniſextæ, ſive, ut ipſe appellat, ſextæ ſynodi recipi, laudari, approbari.

Frigidum & frivolum eſt commentum Baronij, approbationem Hadrianæam eludere cupientis, quum ait, *Conſiderare illud ante* Ibi.n. 43.
omnia debes, rem geſtam eſſe adverſus Græcos & iconoclaſtas, qui eo velamento occultabant illud, quod propinabant venenum populis, quo ſe profeſſores atque aſſertores eſſe profiterentur ſex aliarum præcedentium ſynodorum univerſalium. —— Ex his igitur opportunè oblatam anſam arripientes ijdem Romani pontifices, benè uſi occaſione, ex canone ab ipſis lato nomine ſextæ ſynodi, eorum putarunt eſſe convincendum errorem, tanquam ſuis ipſorum armis eoſdem penitus ſuperantes. —— Sicut igitur David gladio Goliath (certè hujus ſimilem, militem admodum glorioſum, nunc ſermocinantem audimus) *ipſius caput abſcidit, eodemq; poſteà eſt uſus in prælio; eodem modo ſancti pontifices adverſus iconoclaſtas uſi ſunt canone illo, quo probaretur Salvatoris in eccleſijs imaginem debere pingi inſtar hominis factam.* At certè Tharaſius, cui epiſtolâ ſuâ reſpondet Hadrianus, ico-

noclasta non erat: ejus enim erga sacras imagines adfectum in illâ ipsâ epistolâ ab Hadriano laudari paullò antè audivimus. Qui etiam inter cætera, *Quòd si non perspecta mihi esset*, inquit, *& probè cognita erga sacras synodicas sex constitutiones & venerandas imagines vestra sinceritas & orthodoxa fides, nequaquam ad synodum convocandam adsentiremus.* Frustrà igitur contendit Baronius, adversus iconoclastas ab Hadriano canones, quos ipse non probet, torqueri. Et si maximè argumentum ad hominem, ut appellari solet, Hadrianus proponeret, quare *divinè & legaliter prædicatos canones* diceret? quare *orthodoxæ fidei testificationem* indigetaret? Dixisset potius, Quos illi, adversarij scilicet nostri & hæretici, divinè & legaliter prædicatos reputant, & tamquam orthodoxæ fidei testificationem recipiunt. Nunc autem eum ex suo ipsius & non ex alieno sensu loqui, cuivis verba inspicienti manifestum redditur.

ib. nu. 44. Sequitur apud Baronium: *Cæterùm quum inter latinos acta res est, nequaquam reperies eum canonem ab ecclesia Romana esse receptum, imò usu contrario penitus improbatum, quo prohibetur Christus redemtor noster instar agni immaculati depingi; quum nũquam ipsa destiterit agni imagine Christum repræsentare, & idipsum facere hactenus perseveret.* Atqui idẽ Hadrianus quum ad Carolum regem Francorum, posteà magnum dictum, pro defensione imaginum scriberet, utiq; latino & de latinis, quin de suis decessoribus Romanis pontificibus loquutus, in hunc

cap. 19. modum fatur: *Si voluerimus enarrare per ordinem, nostri prædecessores pontifices quantas ecclesias fecerunt usq; nunc, mirificè in eis sacras imagines erigentes, atque diversas historias pingentes, nec non & venerantes, Apostolicè audemus dicere, deficiet nos tempus enumerandi, atque eorum ædificationem sacris imaginibus & historijs explanandi. In sexto verò sancto concilio non solum contemnere non sunt ausi, sed etiam easdem sacras imagines venerantes statuerunt, agnũ Christum Deum nostrum secundum humanam figuram & in imaginib. à nunc pro veteri agno retitulari.* Scriptum illud edidit Laurentius Surius, & in suis Conciliorum tomis synodo Nicænæ secundæ subjunxit. Falsum igitur est, quod dicit Baronius, eum canonem, quum inter latinos acta res est, receptum non esse. Quod autem existimat prohiberi eo canone picturam Christi sub imagine agni, etiamsi in eumdem sensum acceperit Balsamo, ex ipso tamen canone id non liquet, sed potiùs, non prohiberi quidem, quin imagine agni Christus interdum figuretur, præcipi tamen, ut plurimùm & potis-

potissimùm specie humana pingerent: quippe hanc picturam alteri, ... complementum umbræ, præterea ... esse. Et sic in suis quoq; epistolis acceperunt & interpretati sunt cùm Tharasius, tum Hadrianus. Cæterùm id parum ad rem nostram. Ostendere tantùm volumus, canones Trullanos ab Hadriano Romano pontifice probari, & inter canones œcumenicarum synodorum reponi, atq; id à Baronio frustra negari.

Quin in ipsa Nicænâ secundâ, præsentibus & audientibus, neque tamen contradicentibus vel retragantibus Romanis legatis, sub titulo & nomine canonum *sanctæ & universalis sextæ synodi* laudantur, recitantur, probantur. Et Tharasius Constantinopolitanus patriarcha, *Quæ est*, inquit, *hæc ignorantia, qua plerique laborant circa hos canones? scandalum enim est dubitare, num sint sextæ synodi. Cognoscant igitur tales sextam synodum temporibus Constantini fuisse congregatam, nimirum contra eos, qui tantummodo unam actionem & voluntatem in Christo collocant. Illi igitur hæreticos anathemate verberantes, orthodoxamq; fidem confirmantes sub annum decimum quartum imperij Constantini domum redierunt. Post annos igitur quatuor aut quinq;* (num recte rationem temporis ineri, nunc non inquiro) *ijdem illi patres sub Iustiniano Constantini filio congregati prædictos canones ediderunt: neq; de hac re quisquam dubitet. Nam qui temporibus Constantini subscripserunt, ijdem illi sub Iustiniano quoque præsentem hanc chartam subsignarunt, quæ ... clara est eorumdem propriarum manuum ... ne.* Ita & ... quartâ: quæ rursus actione septima, quâ recitatur ... synodus, repetuntur. *Sacra sexta & universalis synodus postea, quam sententiam suam de una voluntate Christi sub Constantino, qui per ea tempora imperium administrabat, cujusq; nutu & voluntate conventus is erat indictus, pronunciasset, contigit Imperatorem de vita decedere. Iustiniano autem ejus filio imperium adsumente, iterum unanimiter omnes divina voluntate post quatuor aut quinq; annos congregati, de rebus ecclesiasticis statuq; eorum correctione ... duos & centum canones ediderе.* Hac ipsa quum Gratianus recitasset, subjicit, *Ex his ergo colligitur, quod sexta synodus bis congregata est, primò sub Constantino, & nullos canones constituit, secundo sub Iustiniano filio ejus, & præfatos canones promulgavit.* Gratianus itaque Trullanos, de quibus agimus, canones ... sextæ synodo ... adducit. Nec Gratianus modo, sed plerique ... sextæ synodo eos tribuunt, quod ... posteriorem partem sub d. 16. c. 6.

Rhinòtmeto coitionem tamquam appendicem sive supplementum sextæ habeant. Quod absurdum videri Pontificijs non debet, qui superiore seculo quosdam sui gregis conventus, quibus tamen Tridentinæ œcumenicæ synodi titulum imponere non verentur, in decimum octavum usque annum extenderunt. Denique ipso canone primo Nicænæ secundæ à Romanis pontificibus utique probatæ & receptæ, sex œcumenicarum synodorum canones laudantur & confirmantur. Quinctæ verò sextæq; non sunt alij, quàm de quibus nos hactenus disputavimus. Omitto sextum ex ijs canonem ab Innocentio tertio in Decretali sub nomine sextæ synodi produci & laudari.

c. A multis, De ætate qualit. & ord. præf. Liquidò itaque constat, Trullanos sive Quinisextæ, vel, ut alij simpliciter loquuntur, sextæ synodi canones ipsorum quoq; Romanorum pontificum & œcumenici ab ipsis recepti concilij suffragio & auctoritate comprobatos esse. Quod si maximè non esset, nihil tamen caussæ nostræ incommodaret: quia videlicet ex his ipsis Trullanis canonibus, quicquid de Romanorum adsensu fiat, nihilominus demonstramus, ab universâ orientali ecclesiâ constitutiones latinorum de cœlibatu cleri, quas hactenus in Italiâ, Galliâ & Hispaniâ procuderint, magno cum zelo rejectas & explosas fuisse. Nunc etiam accedit, quod ab ipsis Pontificibus eorumque concilijs canones illos probari videmus.

Cæterùm, inquies, quî potest fieri, ut eos canones aliquis Romanus pontifex probet, & suum nihilominùs rigorem in urgendâ cleri abstinentiâ retineat, nec de eo quicquam remittat, quemadmodum sanè Romanos quicquam remisisse vel leges illas suas mitigasse aut mutasse nondum apparet? Respondeo, Trullanos canones à Romanis probatos fuisse id efficit, ut intelligamus, Romanos, quamvis ipsi suo clero conjugium indulgere & severitatem sive malis iniquitatem suarum legum emendare noluerint, reliquis tamen, orientalibus videlicet ecclesijs & episcopis vitio non vertisse, quòd talibus legibus teneri nollent, & sanctiones alias, per quas castitatem sui cleri tutiorem fore & rectiùs conservari posse crederent, promulgarent. Inde post annos plus minùs septuaginta Stephanus Papa, *in prima actione synodi, ab ipso*, ut est apud Gratianum, *in*
dist. 31, c. 14. *basilica Lateranensi congregatæ*; Stephanus videlicet tertius, quem in Laterano concilium habuisse Anastasius & Platina testantur: *Al-*

ter si

ter se orientalium traditio habet ecclesiarum, aliter hujus sanctæ Romanæ ecclesiæ. Nam earum sacerdotes, diaconi atque subdiaconi matrimonio copulantur, id est, *copulato utuntur,* ut exponit Glossa; quam expositionem nos admittimus, etiamsi eam Cardinalis Cajetanus rejiciat: *istius autem ecclesiæ, vel occidentalium, nullus sacerdotum à subdiacono usq; ad episcopum, licentiam habet conjugium sortiendi.* Et post aliquot secula Innocentius tertius: *Quum olim ad nostram audientiam pervenisset, quòd canonici Anglorienses cantorem Tricaricensem sibi elegerant in pastorem:—— licet tibi de forma electionis canonicæ ac idoneitate personæ in alijs constitisset, movit te tamen, quòd quum pater ejus græcus fuerit, & juxta ritum græcorum uxorem duxerit in minoribus ordinibus constitutus, cantorem ipsum ex uxore legitima in sacerdotio suscepisset. Nos igitur attendentes, quòd orientalis ecclesia votum continentiæ non admisit, quoniam orientales in minoribus ordinibus contrahunt, & in superioribus utuntur matrimonio jam contracto; mandamus, quatenus nisi pro eo, quod inter latinos græci hujusmodi conversantur, regionis consuetudo repugnet, si aliud canonicum non obsistat, ad confirmationem & consecrationem ejusdem sine dubitatione procedas.* Videmus itaque Romanos, etiamsi inter suos sui rigoris tenaces fuerint, orientales tamen, quò minùs alio more viverent alijsque legibus uterentur, non impedivisse. Qualis libertas pontificias leges ad examen revocãdi, & ad amussim divinarum scripturarum Apostolicæq; antiquitatis corrigendi non septemtrionalibus magis, quàm orientalibus, eripi potest. Opusc.to. 1.tr. 27. De cleric. conj.c.6.

Dices verò, Atqui nec septemtrionales hodie cum orientalibus & his ipsis, de quibus actum fuit, Trullanis canonibus conveniunt; siquidem in sacro ministerio constituti non modò uxoribus utuntur, quod orientales faciunt & canones permittunt, sed etiã uxores ducũt, quod nec orientales faciunt, nec canones permittunt. Respondeo, eam quæstionem pridem à nobis de synodo Nicænâ tractantibus excussam fuisse. Conjugium & usus conjugij, sive uxorem habere & uxore uti, res ipsa est: de quâ quòd licita sit & sacris ministris interdici non debeat, orientalibus cum septemtrionalibus convenit. Num verò, ante susceptos sacros ordines uxor ducenda sit, vel etiam post initiationem duci possit, merum quid rituale est. Quòd si eam mentem fidelibus suis Deus aliquando inspiraverit, ut de unitate concordiáque catholicæ ecclesiæ tollendisque schismatibus seriò cogitent; ejusmodi diversitas rituum poterit facilè pag. 197.

cilis vel ad co[n]sensum vel ad mutuam tolerantiam, quæ in talibus optima est, reduci.

Audivimus paullò antè nonnulla, ad infringendam Trullanorum canonum auctoritatem à Cardinali Baronio adlata nunc etiam quid alius Cardinalis, alter videlicet Pontificiarum novitatum patronus Bellarminus adferat, audiamus. *Error, inquit, est, Oportere clericos, antequam ordines sacros suscipiant, uxores ducere, quia post sacros ordines susceptos non licet id facere, & nimis magno periculo fornicandi se exponit, qui sine uxore vivit. Hujus erroris aliqui auctorem faciunt Nicolaum, unum ex septem primis diaconis: sed quicquid de hoc sit, constat Vigilantium hunc errorem expressè docuisse*; idq; probat testimonio Hieronymi, & addit: *Hunc errorem receperunt Patres Concilij Trullani circa annum Domini DCC, ut patet ex canone XIII, ubi profana illa synodus damnat nominatim canones Romanæ ecclesiæ, & contrarium statuit; nimirum ut clerici ante subdiaconatum uxores ducant, & cum eis vivant posteà in sacris ordinibus constituti. Tempore hujus synodi cepit mos Græcorum, qui nunc est. Auctus autem est & confirmatus tempore Leonis noni, quando dissidium Græcorum à Latinis maximè crevit in multis alijs articulis.* Quis hæc legat, & Cardinalibus Romanarum novitatum patronis frontem superesse credat? Vix pauciores falsitates quàm voces numerare licet. Falsum est, Trullanos Vigilantianum errorem amplecti, &, ut quivis clericus uxorem habeat, exigere: episcopos enim prorsus abstinentes volunt esse; reliquorum nemini necessitatem ducendæ cõjugis imponunt, sed, si ducere quis velit, ut ante suam ordinationem ducat, præcipiunt. Falsum est, morem Græcorum, qui nunc est, tempore Trullanæ synodi cepisse: Græcos enim sacrorum ministros jam inde ab antiquo uxoribus suis uti consuevisse, synodi Ancyrana, Nicæna, Gangrensis & tot à nobis superiùs producta testimonia & exempla extra dubitationis aleam ponunt. Falsum est, errorem, quem Græcis affingit, tempore Leonis noni auctum & confirmatum esse; falsum est, multis præterea alijs in articulis auctum esse: quod enim Græci de conjugio clericorum in Trullanâ synodo statuerunt, id tempore Leonis noni non mutarunt, & nec hodie quidquam mutant, sicut nec aliorum articulorum quicquam, sed quod tempore Trullanæ synodi crediderunt & observarunt, ejus postea semper tenaces fuerunt, hodieque sunt. Ad eum modum rem Romanam Cardinales defendunt. Si falsa dicendo novitatibus opinio

Apo-

l. 1. de cler. cap. 10.

Apostolicæ antiquitati conciliatur quicquid novi Romæ docetur & observatur, jampridem Apostolicum & antiquum evasit.

Quàm indignè verò Trullanos Vigilantiani erroris, quasi per eos nulli clerico sine uxore licuerit esse, Bellarminus accuset, quamvis ex superioribus clarum sit, ex adscripto tamen trigesimo canone, alioquin ad præsens negocium faciente, magis patebit. Πάντα πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας βουλόμενοι διαπράττεσθαι, καὶ τοὺς ἐν ταῖς βαρβαρικαῖς ἐκκλησίαις ἱερέας οἰκονομεῖν διεγνώκαμεν. ὥστε εἰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα, τὸν περὶ τοῦ μὴ προφάσει εὐλαβείας τὴν οἰκείαν γαμετὴν ἐκβάλλειν, ὑπεραναβαίνειν οἴοντες δεῖν, καὶ παρὰ τῶν ὁρισθέντων ποιεῖν, ἐκ τούτου μετὰ τῶν οἰκείων συμφρονοῦντες συμβίων τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίας ἀπέχονται· ὁρίζομεν τούτους μηκέτι ταύταις συνοικεῖν καθ' οἱονδήποτε τρόπον, ὡς ἂν ἡμῖν ἐντεῦθεν ἐντελῆ τῆς ὑποσχέσεως παρέξωσι τὴν ἀπόδειξιν. πρὸς τοῦτο δὲ αὐτοῖς, οὐδ' ἄλλο τι, ἢ διὰ τὴν τῆς γνώμης μικροψυχίαν, καὶ τὸ τῶν ἠθῶν ἀποξενούμενον καὶ ἀπαγές, ἐνδεδώκαμεν. *Cuncta ad ecclesiæ ædificationem facere cupidi, sacerdotes etiam, qui in barbaricis ecclesijs sunt, gubernare constituimus. Itaq; si Apostolicum canonem de uxore pietatis prætextu non ejicienda transgrediendum, & præter ea, quæ statuta sunt, faciendum esse arbitrati, deinceps cum uxorum suarum consensu mutuâ consuetudine abstinent; decernimus eos nullo modo cum illis cohabitare debere, ut ex eo nobis perfectam suæ promissionis demonstrationem præbeant. Hoc autem eis non propter aliud, quàm propter pusillanimitatem & mores peregrinos minusq; firmos, concessimus.* Patres Trullani in perpetuâ & votivâ illâ conjugum abstinentiâ supervacuum & insolens quid agnoscunt: non prohibent tamen: sed si istiusmodi institutum placeat, separari eos volunt, ut manifestum omnibus fiat, non simulatam sed veram abstinentiam præstari, & contrarijs suspicionibus, perseverante mutuâ cohabitatione exorituris, ansa præcîdatur. Balsamo ad hunc canonem: *Nota hoc veluti privatim editum esse, & de solis sacerdotibus debere intelligi, qui sunt in barbaris regionibus, non etiam de cæteris. Ego verò varios episcopos, qui ex Russiâ venerant, atque adeo ipsum Alaniæ metropolitanum de ea re sciscitatus, accepi præsentem canonem in ijs regionibus locum non habere, licet sint barbaricæ, sed quemadmodum nostros, eorum quoq; sacerdotes proprias uxores habere, etiam post ordinationem.* Et sic sanè in utraque Russiâ nigrâ & albâ, sive Polonicâ & Muscoviticâ hodie res se habet.

Patrum.

Patrum memoriâ, ut id obiter addam, Stanislaus Orechovius Ruthenus, sive, ut ipse solitus fuit scribere, Roxolanus, vir latinè eleganter doctus & haut vulgariter disertus, relictis partibus Græcorum ad Pontificias transivit: nullam novitatum & singularitatum, quales inter Pontificios obtinent, concoquere minùs potuit, quàm legitimâ uxore carendum sibi esse. Scripsit eâ de re ad Julium tertium pontificem. Scripsit quoque ad Cardinalem Stanislaum Hosium, concilij Tridentini eo tempore ad finem vergentis præsidem: *Uxor*, inquit, *& liberi mei te salutant, tibiq; se unà mecum commendant, teq; orant, ut matrimonio nostro apud Patres, si usus venerit, isthic ne desis.* Literæ datæ sunt Peremissiæ, oppido Russiæ, anno CIↃ IↃ LXIII.
epist. 77. Sed post triennium Cardinalis Hosius ad Franciscum Turrianum ita scribit: *Orechovius de fœmina, quam sibi conjunctam habet, ut uxor esse legitima decernatur, laborare non desinit. Sed minùs erit, quòd speret nunc* sub Pio quincto, *quàm sub Pio quarto.* Ita indies adaugetur rigor Romanus. Non recusasset, opinor, presbytero è partibus, ubi conjugium in usu, venienti idipsum permittere Stephanus tertius; non Innocentius tertius, qui in Lateranensi suo concilio agens de pœnis
Cap. 14. incontinentium clericorum, *Qui secundum regionis suæ morem*, ait, *non abdicarunt copulam conjugalem, si lapsi fuerint, gravius puniantur, quum legitimo matrimonio possint uti.* Per Innocentium itaque tertium presbyteris, in quorum regionibus copulam conjugalem abdicare moris non erat, matrimonio, quod ipse legitimum agnoscit, uti licuit. Sed ista in transcursu.

Certum autem est, quæ de matrimonijs clericorum Trullanis canonibus sancita sunt, ab omnibus Græcis in hunc usq; diem constanter & invariatim servari: nec à Græcis modò, sed à reliquis quoque qui Græcæ unionis & communionis sunt, patriarchis, Alexandrino videlicet, Antiocheno, Jerosolymitano, & universis, qui sub horum disciplina degunt, Christianit.

Abyssinorum verò sive Æthiopum presbyterorum conjugia quod attinet, audiamus quæ scripsit Zaga Zabo episcopus, Davidis regis Æthiopum ad regem Lusitaniæ ante seculum legatus, Confessione fidei suâ, quam quum in Lusitaniâ degeret, consignavit. *Constitutum est*, inquit, *à sanctis Apostolis in synodorum libris, clericis uxores licere ducere, id quidem postquam cognitionem aliquam habuerint rerum divinarum. Deinde inito matrimonio, in ordinem presbyterorum recipiuntur, in*

quem nisi post annum trigesimum nemo recipitur, nec spurij, nec nothi aliqua ratione ad eundem sacratissimum ordinem intromittuntur, qui ordines à nemine, nisi ab ipso Patriarcha, dantur. Mortua tamen prima uxore episcopi aut clerici aliam ducere non possunt, nisi Patriarcha ad id dispensaverit (quod aliquãdo indulgetur magnatibus propter publicum bonum) nec habere concubinam, nisi se voluerint a sacris abdicare: quod si fecerint, res divinas amplius tractare non possunt. Et hoc tam strictè servatur, ut ij presbyteri, qui secundo uxorem duxerint, ne candelam quidem unam ecclesiæ consecratam, in manum auderent accipere. Quòd si inventum fuerit, episcopum aut clericum filium spurium habere, ab omnibus beneficijs ac sacris ordinibus abdicatur, quorum bona, si sine legitima prole discedant, ad Preciosum Ioannem, & non ad Patriarcham, veniunt. Et id quòd presbyteri apud nos uxores possident, ex Paulo accepimus, qui mavult clericum & laicum nubere, quam uri. Is quoque inquit, oportere episcopum virum unius uxoris esse, & irreprehensibilem sobrium: pariq; modo vult esse diaconos; atq; etiam ut ecclesiastici, perinde atque seculares, propter uxores in legitimo matrimonio habeant. Monachi tamen uxores non ducunt.

Si de Armenijs quæratur, docere nos potest, qui inter eos peregrinatus fuit, Petrus Bellonius; cujus in eum finem verba subjicimus. *Turcis ex Scythia egressis & vicinas regiones occupare incipientibus, Armenij tunc Christiani licet omnium primi subjugati, in fide tamen Christiana constantes semper permansere, & per universum Turcicum imperium nunc etiam hoc nomen retinent. Si enim Armenium appellant, Christianum intelligunt: at si Mahumetanam religionem amplectitur, eam appellationem amittit.——Pacifici sunt & humani, egeni magna ex parte agricolæ, diligentes hortulani, boniq; vinearum cultores. Illorum sacerdotes conjugati sunt, perinde atque Græci.* Hæc & alia plura de Armenijs Bellonius. *Observat. l. 3. c. 12.*

Pontificios itaque, dum omnibus sacrorum ministris conjugium conjugijque usum absolutâ & inexorabili lege simpliciter adimunt, ab Universitate recedere & singularitatis sive particularitatis sese alligare manifestum est. Quantoperè verò ab Antiquitate etiam & Consensu antiquitatis diversi abeant, ex ijs quæ disputavimus, clarè constat. Non itaque tenent, quod UBIQUE, quod SEMPER, quod OMNES tenuerunt. Non sequuntur Universitatem, Antiquitatem, Consensionem: de quibus veræ sinceræque traditionis notis præclarè in suo Commonitorio disserit Vincentius Lerinensis,

ſis, & nos in procemio ad illud nonnulla diximus, quæ ab auditoribus noſtris repeti & præſenti negocio applicari cupimus.

Atq; hanc quidem Pontificiorum ab Vniverſitate & Antiquitate diſſenſionem oſtendere nobis fuit propoſitum. Quod quandoquidem jam præſtitum eſt, receptui canere & diſſertationi finem imponere bonâ cum lectoris gratiâ licebit. Eum tamen, priuſquam penitus manum de tabulâ tollamus, de nonnullis, quorum meminiſſe non fuerit nullum omnino operæ precium, breviter admonebimus.

Quum honeſtatem matrimonij in ſacro ordine Romana ſedes ferre nullo modo poſſet, factum eſt ut ipſa, juſto Dei permittentis judicio, à compluribus, monſtris veriùs quàm hominibus, è libidine & ſcelere conflatis, horribilem in modum pollueretur. Quod argumento reliquis Christi eccleſijs eſſe potuit, ab ipsâ neque bene vivendi neq; rectè ſentiendi normam peti oportere.

Hîc primo loco Johanna conſtuprata fœmina, Pontificio throno inſidens, cui, niſi ſexum mentita eſſet, Johannis Octavi nomen deberetur, occurrit. Neque eſt, quòd omittatur, quum tot eam memorent hiſtorici, quibus cur fingerent, neque amor, neque odium, neque invidia, neq; ſpes alicujus præmij, quib. ad falſa comminiſcenda homines impelli ſolent, cauſſa eſſe potuit. De eâ Marianus Scotus: *Anno DCCCLIII. Leo Papa obijt Kal. Auguſti. Huic ſucceſſit Iohanna mulier, annis II, menſibus V, diebus IV.* Marianus factus eſt monachus Coloniæ, anno CIↃ LVI: poſt triennium clauſtro includitur Fuldæ; & inde exacto decennio iterum includitur Moguntiæ, quemadmodum iſta in ſuo chronico ipſe annotavit. Antiquiſſimus ſanè eſt ſcriptorum omnium, apud quem hodie quidem hujus Papiſſæ mentionem invenias. Sunt autem ab ipſo uſque ad rem geſtam anni plures, quàm ducenti. Hoc igitur ariete Pontificij totam hiſtoriam ſeſe proſtraviſſe arbitrantur, quòd nullus auctor rei geſtæ σύγχρονος, qualis Anaſtaſius bibliothecarius fuit, ejus mentionem faciat; nec Ado Viennenſis, nec Regino Prumienſis, quorum ætas proxima: ſed hic demum Marianus, integris duobus ſeculis & ampliùs recentior. Bellarminus eo uſq; provehitur, ut dicat, *etiamſi in impreſſo Mariano Scoto, ut & Sigeberto Gemblacenſi, inveniatur Iohannes fœmina, tamen in antiquiſſimis manuſcriptis non inveniri: & ſatis conſtare corruptos fuiſſe auctores illos.* Vult autem, Onuphrij Panvinij veſtigia legens,

De Pont. Romano l. 3. c. 24.

legens, Martinum Polonum primum esse, à quo memoriæ prodita fuerit. *Martinus Polonus*, inquit, *qui fuit quadringentis annis posterior isto ficto Iohanne octavo, primus hujus Iohannis octavi meminit, contra fidem omnium antiquorum. Ab ipso autem acceperunt Platina, & cæteri recentiores.* Id verò Baronius, qui suum decimum Annalium, diu post Bellarmini primum Controversiarum tomum edidit, dicere non audet, nec Mariano Scoto memorationem Johannæ abjudicare. Dicit nihilominus, ut aliquid dicat, *in scripto codice, ex quo prodierit prima editio, aliter legi*, nempe, *Iohannes, qui, ut asseritur, fuit mulier.* Sed hæc Martini Poloni verba sunt. Et quis ita nudè adfirmantibus credat? num manuscriptos codices, qui aliter habeant, exhibere possunt? num testibus vel argumentis docere, quòd editores suorum auctorum verba interpolaverint & corruperint? quur passim omnes editiones ita legunt? quur nulla ex fide alicujus manuscripti emendatur? Nos sanè illam sequimur & expressimus, quam Johannes Pistorius Niddanus curavit. Si ad eum modum agitur, si nudâ adsertione editionibus fidem abrogare, & ad manuscripta, quæ nec exstant nec exhiberi possunt, provocare licet; nihil certi ampliùs erit vel in historiâ ullâ, vel in ullo auctore. Anno 853, num. 60.

Rectiùs itaq; judicat Baronius, qui Marianum antiquissimũ, à quo Johanna papissa memoretur, exstare agnoscit, quàm Onuphrius & hunc sequutus Bellarminus, qui negant, & Martinum Polonum primum auctorem faciunt. Frustra etiam fides editionum, ut diximus, tentatur. Si autem nullus auctor, nisi αὐτόπτης vel rei gestæ σύγχρονος, fidem meretur, & quicquid ad nostram notitiam non nisi indicio scriptorum ducentis annis re gestâ recẽtiorum pervenit, incertum est; incerta erit potior pars universæ historiæ cùm ecclesiasticæ, tum civilis. Neq; verò sequitur, quia Mariano antiquior nemo, qui rem literis commendarit, hodie nobis innotuerit, ideo neminem fuisse: nec enim omnium ejus ætatis scriptorum, maximam partem monachorum, monumenta hodie exstant, plurimis per bellorum & incendiorum calamitates absumtis; nec quæ exstãt, omnia lucem adspexerunt. Et unde Marianum, monachum inclusum, vel ipsum nomen Johannæ, vel annos, menses & dies pontificatus ejus ita exactè annotatos, nisi ex libris, qui in monasterio Fuldensi ob bibliothecam semper celebri deesse non potuerunt, hausisse existimabimus. Ei videl. in promtu fuerunt auctores, quib. nos hodie caremus.

Anastasium verò bibliothecarium pontificium & pontificiæ sedis studiosissimum omisisse, quin omni arte, ut memoria rei adeo fœdæ & ignominiosæ supprimeretur, enixum esse, mirum minimè est: mirum potiùs foret, si aliter egisset. Baronius ipse de Johanne octavo: *Ejus res gestæ desiderantur apud Anastasium*, (Gulielmum Anastasij continuatorem dicere debuisset) *fortaßè prætermissæ ob odiosam restitutionem Photij.* Qui Johannem octavum propter Photij restitutionem omittunt, quomodo animum inducent, ut fœminam constupratam inter pontifices recenseant? Neq; magis mirum est Adonem Viennensem & Hermannum Contractum vestigia Anastasij sequutos esse, & ignominiam Romanæ sedis, sub quâ ipsi degerent, dissimulasse. Adonis verba sunt in anno DCCCLXV: *Pontifex Romanus Gregorius moritur, atque ejus loco Sergius ordinatur. Illo defuncto, Leo succedit. Quo obeunte Benedictus in sede Apostolica substituitur, jam tamen defuncto Lothario Imperatore.* De Hermanno probabiliùs diceretur, Johannam papissam ex ejus chronico erasam, quàm Marianæo insertam esse. Regino verò Prumiensis & Lambertus Schafnaburgensis pontifices seriatim non recensent, nec Johannam modò sed alios quoq; bene multos silentio prætereunt. Græcos, Cedrenum, Curopalatem, Zonaram non est quod moremur. Eos enim rebus suis, id est, Græcorum occupari, de successione verò Romanorum pontificum sollicitos non esse, constat. Atq; hi sunt auctores, qui primis ducentis annis papissam memorare debuissent: Anastasius præcipuè: nam nemo aliorum ex instituto seriem, successionem, electionem pontificum enarrat, ut facit ille. Hermannus tamen ut Imperatorum, ita quoq; pontificum chronologicum catalogum texit: è quo, Anastasium sequutus, Johannam, quam pontificem non agnosceret, exclusit. Cæteri pontificum non singulorum, sed saltim aliquorum ex occasione mentionem injiciunt.

Anno 882. num. 8.

Post Anastasium, Adonem, Reginonem, Hermannum, Lambertum, proximus est Marianus Scotus, primus sanè, à quo Johannam proditam hodie legimus. Et propemodum coætaneus Sigebertus Gemblacensis, quippe qui vitam solos XXVI. annos, ut ex appendicibus Dodechini & Roberti de monte intelligitur, diutiùs produxerit. Verba sunt in anno DCCCLIV, quæ sequuntur. *Iohannes Papa Anglicus. Fama est hunc Iohannem fœminam fuisse, & uni soli familiari*

viri tantùm cognitam, qui eam complexus est, & gravida facta peperit papa existens. Quare eam inter pontifices non numerant quidam, ideo nomini numerū non facit. Sigebertus attigit initium seculi duodecimi: sub cujus medium floruit Otho Frisingensis. Nec is ex ordine omnes pontifices enumerat. Catalogum verò, qui libro septimo subjunctus est, ex arbitrio eorum, qui edunt, variare animadverto.

Anno decimoquincto seculi decimitertij Cunradus à Lichtenaw abbas Urspergensis creatus est, qui itidem Johannam omittit: Benedictum verò tertium, quem alij Johannæ successisse & annos duos cum dimidio sedisse scribunt, ille *eodem*, quo pontificatum adijt, *decessisse* affirmat. Quod si verum est, quomodo annos, qui Johannæ debentur, in successorem derivaverint, liquet. Sequitur jam in eodem seculo Martinus Polonus, monachus Cistertiensis, archiepiscopus Consentinus & Innocentij quarti pœnitentiarius, quem Bellarminus, postquam antiquissimum narrationis de Johannâ auctorem fecisset, tamquam *virum simplicissimum & fabularum scriptorem* traducit. At ejusmodi homines à pontificibus archiepiscopos & pœnitentiarios creari non credideram. Verba nihilominus ejus, quem primum auctorem falsò fingi, vel ipso Baronio consentiente, demonstravimus, adjiciemus. *Iohannes Anglicus, natione Maguntinus, sedit annos II, menses V. & dies IV: & cessavit episcopatus mensem unum. Hic, ut asseritur, fœmina fuit, & in puellari ætate à quodam suo amasio in habitu virili Athenas deducta sic in diversis scientijs profecit, ut nullus sibi par inveniretur, adeò, ut postquam Romæ fuit, magnos magistros discipulos & auditores haberet, & quum in urbe vita & scientia magnæ opinionis esset, in papam concorditer eligitur. Sed in papatu per suum familiarem impregnatur. Verùm tempus partus ignorans, quum de sancto Petro in Lateranum tenderet, angustiata inter colossēum & ecclesiam sancti Clementis peperit, & mortua, ibidem, ut dicitur, sepulta est. Et quia dominus papa eamdem viam semper obliquat, creditur à pluribus, quòd ob detestationem facti hoc faciat. Nec ponitur in catalogo summorum pontificum propter mulieris sexum.* Eadem cum Martino ætate vixit Vincentius Bellovacensis, qui Speculo suo historico justam seriem pontificum non texuit, & propterea non Johannam modò, sed Benedictum quoq; tertium præterijt. *Vide li. 25. c. 36. & 37*

Sequente seculo & decimoquarto duo præstantissimi & ingenio judicioq; plurimùm pollentes Itali Franciscus Petrarcha & Jo-

hannes Boccatius hanc historiam probant & recipiunt, ille quidem Chronico Italicè scripto, iste libro de claris mulieribus, capite xcix. Anglus itidem Ranulphus Hygden Polychronici libro v, capite xxxii, qui à nonnullis *ob deformitatem facti omissam fuisse* agnoscit.

Decimoquinto seculo passim & ab omnibus talibus rerum scriptoribus admittitur. Antoninus episcopus Florentinus in Summâ suâ historicâ Martini Poloni verba recitat, & recitatis exclamationem Paulinam subjicit: *O altitudo sapientiæ & scientiæ DEI, quàm incomprehensibilia sunt judicia ejus!* Et posteà, *Etsi fuit verum*, ait, *nulli tamen ex hoc salutis præjudicium: quia nec ecclesia tunc fuit sine capite, quod est Christus, unde influxum gratiæ percipit.* Quod profectò verissimum est. Quicquid enim de pontifice fiat, sive is scortum sit, sive scortator, sive aliquis, sive nullus, ecclesia tamen præsidio veri & unici capitis sui, quod Christus est, qui eam nec deserüit umquam, nec deseret, servabitur. Inde de ijs, qui ab eâ ordinati essent & sacramenta suscepissent, sollicitus; *Nec ultimi*, inquit, *effectus sacramentorum, quæ illa conferebat, deficiebant eis, qui devotè ab ea accipiebant, scilicet gratia: licet illa, sicut nec aliæ fœminæ sint susceptibiles characteris alicujus ordinis, nec conficere eucharistiam, etiam de facto ordinatæ, possint, nec absolvere à peccatis. Vnde ordinati ab ea erant iterum ordinandi, quia nihil ab ea acceperant. Gratiam tamen Sacramentorum Christus supplebat in recipientibus digne, ignorantia facti inuincibili eos excusante à culpa.* Hæc Antoninus. Matthæus Palmerius Florentinus, qui Eusebij & Prosperi chronica continuavit, verba Sigeberti Gemblacensis adfert. Baptista Platina Martinum Polonum potissimùm exscribit & sequitur, adjicitque: *Sunt qui ob hæc scribant, pontificem ipsum, quando ad Lateranensem basilicam proficiscitur, detestandi facinoris caussa & viam illam consultò declinare, & ejusdem vitandi erroris caussa, dum primò in sede Petri collocatur, ad eam rem perforata, genitalia ab ultimo diacono attrectari. De primo non abnuerim. De secundo ita sentio, sedem illam ob id paratam esse, ut qui in tanto magistratu constituitur, sciat se non Deum sed hominem esse, & necessitatibus naturæ, utpote egerendi, subjectum esse: unde meritò Stercoraria sedes vocatur.* Tandem, ne pontifices offendat, memor tetri carceris, è quo haut ita pridem sub Paulo secundo emerserat, *Hæc*, inquit, *quæ dixi, vulgò feruntur, incertis tamen & obscuris auctoribus: quæ ideo ponere breviter & nudè institui, ne obstinatè nimiùm & pertinaciter*

Tit. 16, c. 1. §. 7.

naciter omisisse videar, QVOD FERE OMNES AFFIRMANT. Erremus etiam nos hac in re cum vulgo. Quamquam apparet, ea quæ dixi, ex his esse, quæ fieri posse creduntur. Et tantum Platina.

Ejusdem ætatis nunc etiam scriptorem græcum, qui eamdem rem memoret, producimus, nempe Laonicum Chalcocondylam. Verba ex interpretatione Cunradi Clauseri Tigurini apponimus. *Constat mulierem quondam in pontificatum esse subvectam, quia sexus ignorabatur: nam Italiæ occidentales penè omnes barbas radunt. Quum autem illa mulier gravida esset facta, & ad festum sive sacrificium prodiisset, peperit infantem inter sacrificium in conspectu universi populi. Quapropter ne decipiantur iterum, sedrem cognoscant neque ambigant, pontificis creati virilia tangunt. Et is qui tangit, acclamat, Mas nobis dominus est.* Pontificii dicunt ab interprete inserta hæc esse. Cæterùm id quidem dictu facile, probatu difficile: longèque faciliùs & probabiliùs negatur, quàm adseritur. Credibilius etiam, ab ipsorum interpretibus, si quos hujus auctoris habent, omitti, quàm à nostris addi. Sed & alius græcus, Laonico, nisi fallor, antiquior, Barlaam videlicet monachus, τῆς ἀσελγοῦς ἐκείνου γυναίου τῆς γενομένης πάπα, *impudicæ illius muliercula, quæ papa fuit*, meminit.

De rebus Turc. l. 6.

De Papæ principatu c. 14.

Ad Latinos autem redeamus, qui quum neq; Lutheri neque Calvini nomen audivissent, & propterea novatores, ut ridiculè antiquitatis studiosos Pontificii, novatorum omnium maximi, appellare solent, non essent; nihilominus magno consensu papissam memorant. Wernerus videlicet Rolevincius Carthusianus, *Fasciculo temporum*, his insuper additis verbis: *Et hic sextus videtur fuisse papa, qui nomen sanctitatis sine re habuit usque huc, & similiter sicut alii à DEO plagatus fuit, nec ponitur in catalogo pontificum. Nugantur aliqui hac de caussa nullum Alemannum in Papam eligi, quod falsum esse constat.* Item Hartmannus Schedelius *Chronico Norimbergensi*; Marcus Antonius Coccius Sabellicus *Enneade nona, libro primo*; Jacobus Philippus Bergomas *Supplemento*; Johannes Nauclerus præpositus Tubingensis *Generatione XXIX*, ubi sententiam Antonini exscribit & laudat; Johannes Stella, sacerdos Venetus, *libro de vitis pontificum*; Raphaël Volaterranus *Commentariorum urbanorum libro XXII*; Albertus Crantzius *Metropoleos libro secundo*; Baptista Mantuanus *libro III. Alfonsi*; Johannes Trithemius *Chronico Hirsaugiensi, vita Lintberti, primi abbatis.* Ludovicus Cælius Rhodiginus *libro octavo lectionum antiquarum*

capite

capite primo, cujus eruditissimi viri, quin Itali, cujates etiam plerique superiores, verba adscribo: *Quid nonne à chronicis relatum scimus, Iohannam Anglicam solam à condito ævo specie viri pontificatum Romæ invadere ausam? imò vero & unum ex familiaribus, qui solus rem tenebat, ad concubitum admisisse, & inde gravidam etiam in summo dignitatis fastigio peperisse. Factum hoc salutis anno octingentesimo quinquagesimo tertio.* Omitto chronica antiqua vernaculi idiomatis complura, partim edita, partim manuscripta, quæ hinc inde in bibliothecis visuntur, & magno consensu Papissam commemorant.

Dico itaq; tandem, quali fide & probabilitate plerisq; rerum, quæ inter homines gestæ sunt, narrationibus credimus, talem huic quoq; de papissâ historiæ tribui oportere. Historica ita comparata sunt, ut non nitantur omnia certitudine penitus infallibili, & quæ ad evidentiam accedat: in plerisque probabilitate contentos esse fas est. Quam ajo huic narrationi tot seculorum & auctorum testimonio comprobatæ, per ea, quæ in contrarium nonnulli recentiores attulerunt, nondum ademtam esse. Quæ enim illi opponuntur, ut, quòd desit auctor rei gestæ σύγχρονος, quòd aliquæ circumstantiæ varient; hæc ipsa alijs plurimis opponi possunt: & si illi omnem fidem abrogant, his quoque eadem operâ abrogari necesse erit. Primus, quod ego sciam, Johannes Aventinus, qui obijt anno superioris seculi XXXIV; falsitatis palàm accusare & *fabellam* appellare ausus est. Verba sunt quarto Annalium Bojorum: *Adelbertus locupletißimus Hetruriæ princeps Ravennam, Bononiam, Romam in potestate habuit. Ejus socrus Theodora scortum nobile atque imperiosum Romæ dominabatur: Iohannemq; nonum, amatorem suum, Bononiensibus primò, deinde Ravennat. hic, postremò Romanis imposuit, primariumq; sacerdotem creavit, unde fabellam ortam crediderim, quæ temere vulgaris, hu[c]e temporibus fuisse sacerdotem maximam, quæ appellata sit Iohannes.* Cæterùm lapsus est memoriæ. Johannes, de quo loquitur, non nonus est, sed decimus, & juxta Baronium in sedem pontificiam intrusus anno DCCCCXII. Inter Johannam itaque papissam & hunc Johannem anni intersunt LIX. Si illo ipso tempore, quo scortum Theodora Romano pontificatui amasios suos præficiebat, Johanna poneretur; aliquid probabilitatis haberet, dicere, Ortum inde fuisse, ut crederetur mulier Romæ pontificatu functa esse. Quod nec ipsum tamen propterea hominibus cordatis, Mariano, Sigeberto, Martino Polono statim

per-

persuaderetur. Nunc autem quum tot anni intersint, probabilitatem omnem conjectura amittit. Amittit quoque, quin potiore etiam jure, altera Onuphrii Panvinii, qui ad Johannem XII. ejusque scorta trahit. Inter Johannam enim & Johannem XII. intersunt anni plures, quàm centum. Est autem Onuphrius ab Aventino secundus, & primus, qui patrum memoriâ justo conatu historiam convellere aggressus sit. Tanto tempore, totis propemodum quinque seculis, in possessione fuit, è quâ primus eam dejicere voluit, sed levi admodum operâ, Aventinus; & post eum majore molimine Onuphrius. Ante hos natos tot seculis veritas facti à nemine negata; quamvis ob fœditatem ab aliquibus dissimulata. Onuphrium sequitur Bellarminus. Inde Florimundus Ræmundus, in senatu Burdigalensi regius consiliarius librum edidit gallicè, cui titulus, *Error popularis de Iohanne pseudopontifice, dictâ papissâ.* Ejusdem argumenti alium edidit Hieronymus Schererus Jesuita germanicè. Neutrum tamen scriptum nobis nunc est in promtu. Gilbertus porrò Genebrardus *Chronographiæ suæ libro quarto*, & Papirius Maso *in De urbis episcopis*, veritatem rei gestæ oppugnandam sibi sumserunt. Horum ratiunculas & conjecturas laudat Baronius Annali decimo, & additis de suo nonnullis contra papissam satis prolixè declamat.

Annot. ad Platinam.

Anno 853.

Possunt, quæ objiciuntur, pleraque ex iis, quæ nos jam diximus, dissolvi. Non pigebit autem, si quæ peculiari responso indigere videntur, discutere. Interim monemus, substantiam facti esse,

Quòd inter Leonis quarti & Benedicti tertii papatum media intercesserit fœmina, supremo pontificatu potita;

eamq; per quinq; ferè secula à quàm plurimis, monachis plerisq; & Italis, papatus alioquin studiosissimis, adsertam, à paucis dissimulatam, à nemine negatam fuisse: convenire in hac summâ rei auctores, à quibus traditur, omnes: si quid igitur in circumstantiâ unâ vel alterâ varietur, imò etiamsi falsi nonnihil deprehendatur, propterea veritatem ipsius facti non collabi, nisi pari de caussâ magnam partem universæ historiæ, & præsertim Pontificiæ, quâ in enarrandis plerisque circumstantiis, ut patriâ, domo, annis, mensibus, diebus paparum, nulla alia sub sole incertior, eversum eamus. Quamquam objectiones talium, quæ multum negotii facessant, hîc non occurrunt, etiamsi ab ingeniis non contemnendis multorum, qui nunc à seculo

in curam evertendæ totius historiæ magno conatu incubuerunt, excogitatæ sint.

Objicit Onuphrius, & ex eo Bellarminus: *Iohannes Anglicus ex Moguntiâ. At Moguntia non est in Angliâ, sed in Germaniâ.* Respondeat autem Wernerus Rolevincius: *Iste Iohannes, Anglicus cognomine*, fortè etiam gente, parentum vel majorum suorum intuitu, *sed natione Moguntinus.*

Ajunt, Johannam non potuisse Athenis studia colere, *quum neque Athenæ eo tempore, neque in iis ampliùs ullum gymnasium esset*, ut quidem scribit Onuphrius. Magnum magni historici, qualem Onuphrium fuisse libenter agnoscimus, παρόραμα, à quo sibi, dum thesin semel susceptam nimio studio tuetur, non cavit. Ut Athenæ initio seculi noni non fuerint, de quibus post captam demum Constantinopolim in potestatem Turcarum redactis scribit Laonicus Chalcocondylas Atheniensis: *Tunc quidem rex Athenas peragrans & arcem contemplans, mirabatur urbis arcisque magnificentiam.* (*De rebus Turc. l. 9.*) Bellarminus idem argumentum majore urget conatu. *Constat*, inquit, *eo tempore neque Athenis, neque usquam alibi in Græciâ fuisse ulla gymnasia literaria. Scribit enim Synesius in epistolâ ultimâ ad fratrem suum*, (*epist. 136.*) *suo tempore Athenis nihil fuisse, nisi nomen Academiæ. Fuit autem Synesius paullo post tempora Basilii & Nazianzeni.* Quum igitur, inquam, horum tempore studia Athenis insigniter floruerint, quî potuit fieri, ut tam citò penitùs conciderent? Non arriserunt Athenæ Synesio, nec exspectationi responderunt, quum primùm eò veniret. Idem accidisse scimus Basilio, qui itidem, ut testis est Nazianzenus, *mærebat, angebatur, quod sibi de profectione gratularetur non habebat*, ἐζήτει τὸ ἐλπισθὲν, κενὴν μακαρίαν Ἀθήνας ὠνόμαζε, *quod speraverat, quærebat, inanem felicitatem Athenas nominabat.* (*Or. in laudem Basilii.*) Et oportuit valdè eximium esse, unde Synesio multum accederet, qui tamen scribit, δοκῶ μοι πλεῖν ἢ παλαιστῇ καὶ δακτύλῳ γεγονέναι σοφώτερος, *videor mihi plus palmo & digito sapientior factus.* Quin etiam si studia Athenis, quum Synesius ibi esset, concidissent, annon interea tanto tempore, quantum est inter Synesium & Johannam, restaurari potuissent? Sed instat Bellarminus adhuc vehementiùs: *Scribunt etiam Cedrenus & Zonaras in vitâ Michaëlis & Theodoræ imperatorum, circa finem imperii Michaëlis, quando nimirum solus regnabat, matre Theodora amotâ, bonarum literarum & philosophiæ scholas fuisse restauratas à Barda Cæsare, quum*

usque

usque ad illud tempus per annos plurimos ita fuissent exstincta omnia studia sapientiæ in Græciâ, ut ne vestigium quidem ullum exstaret. Constat autem imperium Michaëlis solius, Theodorâ amotâ, incidisse in tempora Nicolai primi, qui successit Benedicto tertio, qui successerat, ut isti fingunt, Iohannæ fœmina. — Ex quo sequitur post mortem Iohannis vel Johannæ *istius cœpisse in Græciâ reviviscere studia sapientiæ.* Respondeo, Cedrenum & Zonaram non de universâ Græciâ, sed de solâ Constantinopoli loqui, in quâ τὴν ἔξω σοφίαν obsolevisse conqueruntur τῇ τῶν κρατούντων ἀγροικίᾳ καὶ ἀμαθίᾳ, *propter eorum, qui cum imperio erant, barbariem & inscitiam.* Michaëlem & homines nihili, quibus ille auscultabat, intelligunt. Nam aliàs fatetur & narrat uterque auctor, quomodo Theophilus imperator, Michaëlis parens, studia in summo precio habuerit; cui quum aliquando eximia eruditio cujusdam Leonis philosophi innotuisset, *statim eum accivit, ditatumq; publicè docere jussit, gymnasii in usum ei concedens ædem XL. martyrum.* Et quum usuram Leonis ad breve tempus Maumumus princeps Sarracenus enixè petiisset, pollicitus pro eo officio *auri centenaria centum, pacemq; & fœdus perenne;* non annuit Theophilus, *absurdum ratus barbaris prodere scientias, ob quas Romana gens in admiratione esset: Leonem verò majore porrò in honore habet, ac Thessalonicæ episcopum creat. — Literis & poëtis Leo, ut ipse ferebat, initiatus fuit Byzantii, Rhetoricam, Philosophiam, Arithmeticam & reliquas scientias in Andro insulâ didicit, ibi versatus cum Michaële Psello, præstante viro.* Hæc verbis Cedreni, à Gulielmo Xylandro conversis. Incidunt illa Leonis & Pselli tempora in ipsam Johannæ adolescentiam, quâ Athenas eam ab amasio deductam Martinus scribit. Et si studia in universâ Græciâ omnino refrixissent, unde hoc ipso tempore tantâ & tam multiplici eruditione admirabilis prodiisset Photius? Eat nunc Bellarminus, & garriat, *eo tempore neque Athenis, neque usquam alibi in Græciâ fuisse ulla gymnasia literaria.*

Addit Onuphrius, *mendacium esse, eam tum bonas literas publicè in urbe* Româ *professam esse, quòd ejus temporis hominibus nihil minus curæ esset, quàm ut in urbe quispiam doceret.* Egregiam verò laudem Romanæ ecclesiæ audimus! Respondeo autem, quò rarior Romæ tum temporis erat eruditio, eò majori admirationi & majore in precio fuisse Johannam.

Pergit Onuphrius, *Nemo legitimus umquam pontifex creatus fuit*

per annos plus minùs nongentos à sancto Petro Apostolo usque ad Formosum papam, qui ab ineunte ætate Romanâ in ecclesiâ educatus non esset, & per omnium ordinum ecclesiasticorum gradus ad diaconatum ad minus, vel sacerdotium saltim non adscendisset. Formosum quidem primum ex alterius ecclesiæ, Portuensis videlicet, episcopo Romanum pontificem creatum esse, verum fortè fuerit. Sed si, nemo hactenus pontifex, nisi ab ineunte ætate, vel, ut posteà loquitur Onuphrius, *ab incunabulis* in Romanâ ecclesiâ enutritus; unde superioribus illis seculis pontifices, quos in Hispaniâ, Dalmatiâ, Thraciâ, Africâ, Syriâ natos fuisse legimus? Et quid impedit, quò minùs Johanna Romæ ad diaconatum vel etiam ad sacerdotium adscenderit? Adolescentula Athenas profecta est studiorum gratiâ. Inde veniens Romam aliquamdiu publicè docuit, & ob eruditionem in precio fuit. Tandem *senex,* ut verisimile esse ipse Onuphrius agnoscit, papa fit. Inter accessum ad urbem & papatum abundè est temporis, quo in clerum legi, diaconus, aut etiam sacerdos creari potuit. Quod Martinus dicere videtur, eam *per triennium* Romæ docuisse, non ita legitur in omnibus codicibus. Minimè verò dicit, statim exacto triennio pontificem creatam esse: sed potius in triennali lecturâ (siquidem *trivium* vel *triennium*, ut diversimodè codices habent, retinere omnino placet) magnos magistros auditores habuisse, propterea deinceps in urbe magni nominis fuisse, in clerum scilicet lectam, & ita demum ad pontificatum pervenisse. Quamquam non video, quid sit absurdi, vel solo triennio per insolitæ eruditionis opinionem effecisse, ut in clerum adscita & ad sacros ordines admissa aditum ad papatum habuerit. Malo tamen credere, diuturnius tempus intercessisse, & ipsam in senectute demum, quod verisimilius esse Onuphrius quoque largitur, ad pontificatum adscendisse. Interim dissimulandum non est, Genebrardum Onuphrianam de nemine nisi gradatim ad pontificatum evecto observa-
Anno 892. tionem falsi insimulare. *Falsa est,* inquit, *ut pleraq; ejus alia*; productis in contrarium Telesphori ex anachoreta, & Dionysii ex monacho pontificum creatorum exemplis.

Ajunt, annos qui Johannæ tribuuntur, non convenire cum temporum ratione. At quid incertius est chronologiâ pontificum,
Vitâ Nicolai I. hujus præsertim & subsequuti seculi? Onuphrius ipse ad Platinam: *Quum sequentes pontifices à Nicolao primo usque ad Clementem secundum,*

anno-

annorum videlicet propemodum CXXC, *neque perpetuum quemdam habeant scriptorem, & majorem suorum actorum partem amiserint, tempora adeo incerta & obscura habent, ut neque quo loco, neq; quo ordine aliquot Romanorum pontificum nomina reponerentur, satis liqueat.* Addit Onuphrius in suo Pontificum chronico Platinæ subjuncto, nonnullis Johannam partim præcedentibus partim sequentibus pontificibus menses, imò annos, apud Marianum non repertos, è quibus biennium Johannæ facilè conficiatur. Tribuit Sergio secundo duos menses, & Leoni quarto tres menses, plus quàm Marianus. Nicolaus primus apud Marianum habet annos octo, dies novem; apud Onuphrium verò annos novem, menses sex: ita qui sequitur Hadrianus secundus apud Onuphrium quatuor annos, apud Marianum nonnisi duos occupat. Talibus remotis, quantum Johannæ loci & temporis debetur, non potest deesse.

Baronius auctores historiæ confusionis & diversitatis, & per consequens fabulositatis convincere nititur. *Audi inprimis*, ait, *quanta inter eos confusio in conficta fæminæ nomine. Alii enim ipsam Iohannam nominatam anteà Agnetem dixere, quæ ab alio reperitur appellata Gilberta; rursum verò ab alio Isabella, ab alio autem Margarita; Iuttam insuper aliquis, aliquis verò Dorotheam nominavit.* Equidem tantam varietatem apud auctores mihi lectos & anteà productos non deprehendo. Quidquid autem sit de nomine, quo in Germaniâ appellata aliquando fuerit, Romæ & in pontificatu Johannem dictam esse omnes consentiunt. Germani quum ejusmodi fæmininum nomen in suâ linguâ non haberent, in Juttam id commutarunt. Chronicon itaq; Coloniense, eâ in urbe anno cIↄ CCCC XCIX. editum, historiæ hanc epigraphen præmittit: Wie ein Wyff Pays ward zo Rome/ind wirt gemeynlich genoempt Pays Jutte.

Anno 853. num. 67.

Alii eam vocant Iohannem septimum, alii octavum, alii verò nonum. Quis verò ejusmodi variationi pontifices hujus nominis obnoxios esse ignorat? Interim Sabellicus, quod sciam, solus septimum vocat; reliqui omnes octavum: qui numerus, si fæmina hic numerum faceret, rectè subductus.

Alii anno DCCCLIII, alii anno sequente, alii anno DCCCLVII, octavo alii ponunt. Quasi non par, aut etiam major ambiguitas sive varietas in annis plerorumque aliorum pontificum. Ab auctoribus tamen, qui à nobis laudati & producti sunt, inter Leonem quartum

& Benedictum tertium in anno DCCCLIII. vel sequente constanter ponitur.

Sed & in sedis tempore quanta inter eos diversitas & repugnantia? dum alii eam sedisse tradunt anno uno & mense uno & diebus quatuor; alii annis duobus, totidemq; mensibus & diebus quatuor; alii duobus annis cum dimidio; duobus tantùm annis alii; alii verò quatuor tantùm menses. At contrà ipse Onuphrius disertissimè: *Omnes, qui de eâ meminerunt auctores, Iohannis feminæ pontificatum annorum duorum, mensium quinq; & dierum trium, insuper menstruam vacationem sedis inter Leonis IV. & Benedicti III. sacerdotium (præter unum tantùm mendosum indicem in fine septimi libri Othonis Frisingensis collocatum) interponunt.* Paucis pontificibus annos, menses, dies suos tanto consensu adsignatos deprehendas. Nondum igitur quicquam effecit Baronius.

Cæterùm, ait Onuphrius, *hæc mulier non nisi in papatu impragnatur? & quæ diu ante pontificatum amatorem habuerat sine partu aliquo, nunc senex, ut verisimile est, papa ingravidata peperit?* Respondeo, Johanna rerum naturalium perita medicamentis conceptum prohibuit vel abegit, quod quum fortè fiduciâ senilis ætatis facere neglexisset, Deo permittente flagitium tandem detectum est. Pergit autem: *Nónne ante partum uterum intumescentem præ se ferebat? & nemo ex tot familiaribus, ex tot aulicis, qui Romanum pontificem comitari semper solent, rem tam claram animadvertit?* Quasi non quotidie usu veniat, ut mulierculæ arte & vafricie Johannâ longè inferiores, ad ipsum usq; partus momentum, uterum celent.

Instat Bellarminus, *Dicunt Iohannam peperisse in itinere, quum ex Vaticano invisere vellet ecclesiam Lateranensem. At certissimum est, ut Onuphrius demonstrat, pontifices non habitasse in Vaticano, sed in Lateranensi palatio usq; ad tempora Bonifacii noni. Quomodo ergo si in Laterano habitabat, volebat ex Vaticano invisere Lateranum?* Respondeo, Martinus Polonus, qui hanc loci circumstantiam annotavit, non dicit è palatio Vaticano in Lateranum ivisse, sed, *Quum de sancto Petro*, è templo scilicet, ubi statio fuerat & sacra celebrata erant, *in Lateranum tenderet.* Onuphrii verba ex antiquâ memoriâ nonnihil memorandum complexa si quis desideret, hæc sunt: *Lateranensis basilica, aliàs sancti Salvatoris, quæ & Constantiniana vocatur, principem locum intra urbem aliquamdiu obtinuit. Ipsa enim fuit Romanorum pontificum sedes, ubi ipsi in patriarchéo juxta eandem ecclesiam fabricato mille annis*

l. de præcip. urbis basilicis.

per-

permansere, à sancto Sylvestro papa, qui primus id condidit usque ad Clementis papæ quincti pontificatum, qui Romanam curiam in Galliam transuexit, ubi ipse & qui ei successerunt quinq; Romani pontifices ad LXX. annos permanserunt. Caterùm Gregorius XI, qui Romam Petri sedem ex Avenione reduxit, & qui ei successerunt Romani pontifices, nequaquam ampliùs Laterani, sed in patriarchéo prope sanctum Petrum in Vaticano perpetuam sedem fixerunt, proximæ molis Hadriani, quam in arcem verterunt, opportunitate ducti. Et iterum: *Gregorio XI. ex Galliis ad urbem cum Romanâ curiâ reverso, & paullò pòst mortuo, qui ei successit Vrbanus VI. parum in urbe vixit. Sed Bonifacius IX. Neapolitanus occasione molis Hadriani, quam in munitissimam arcem priùs converterat, ductus, primus omnium Romanorum pontificum, Lateranensi palatio omnino relicto, apud basilicam S. Petri sedes perpetuas posuit, præsertim quum ibidem paullò antè Vrbanus V. egregias ædes struxisset. A quo tempore deinceps Laterani nullus Romanorum pontificum ampliùs habitavit.* Hæc observatu non indigna ex occasione voluimus inserere.

Pergit Bellarminus; *Dicit Martinus & cæteri omnes istum Iohannem in solenni & publicâ supplicatione peperisse. At certè nullam habet probabilitatem, quòd mulier uterum gerens jam tot menses tunc maximè voluerit procedere, quando maximè periculum erat, ne detegeretur.* Respondeo, apparet ex obitu puerperæ fœtum tempore parum congruo, & justo maturiùs editum esse, ut casum consilio prævertere fæmina alioquin vaferrima nequiverit. Breviter, nihil profuit versutæ sua versutia, quia justo Dei judicio venerat *summa dies & ineluctabile tempus.*

Baronius urget, & vehementer quidem, *Quomodo id exprobrare præteriissent Romanæ hostes ecclesiæ? Photiúsne pseudoëpiscopus, Romanorum pontificum implacabilis hostis, tacuisset istud immane scelus, qui longè leviora in Romanam ecclesiam objicit? quiq; inter alia sede censeretur indignus, quòd esset eunuchus, tacuisset dicere, quòd etiam fæmina thronum Romanæ ecclesiæ conscendisset? Sed & Michaël, qui hoc tempore orientale moderabatur imperium, & ejusdem Photii stimulis in eamdem Romanam ecclesiam concitatus, omne genus conviciorum in eam contumeliosius valdè conjecit; tacuissétne modestiæ caussâ adeo probrosa objicere & portentosa cantare?* Respondeo, ut certi esse possemus id probrum ab imperatore Græcorum Michaële & patriarcha Photio vel aliis recentioribus Romanorum pontificum adversariis objectū nunquam fuisse; *Anno 853. num. 65.*

necesse

necesse foret exstare omnia omnium scripta. Quæ si exhibere queat Baronius, nihilque tale in ullo eorum deprehendatur, fateor argumentum nonnullarum virium fore. Atqui exstat quidem hodie epistola Nicolai primi pontificis, quâ imperatori Michaëli respondet: sed Michaëlis epistola non exstat. E Nicolai tamen epistolâ Michaëlem multa objecisse, quibus respondere Nicolaus subterfugeret, intelligimus. *Epistola*, ait, *vestræ gloriæ tota blasphemiis, tota erat injuriis plena.* Et caussas reddens, quare omnibus non responderit, primam facit suam ipsius ægritudinem; alteram legati Constantinopolitani festinationem; *tertiò*, inquit, *quia quum eadem quæ superfuerunt in ipsâ epistolâ, ad quæ nihil respondimus, sed potiùs philosophando contemsimus, plena essent omni pravitate & blasphemiâ, — non vestra esse verba, quæ tam perperam sonabant, credidimus.* De Photii verò contra Romanos scriptis docet nos ipse Baronius, Hadrianum secundum apud Basilium imperatorem Michaëlis successorem effecisse, ut Romam mitterentur, ubi in cineres sint redacta. *Addit*, inquit, *Anastasius in præfatione historica ad octavam synodum, pariter in hac* Romanâ *synodo jussum, ut quod factum est Romæ de inflammatione scriptorum Photii, pariter Constantinopoli fieri deberet, si quæ ibi exemplaria reperiri possent. Sic igitur quod faciendum Michaëli imperatori Nicolaus antè præceperat, ut scriptæ ab eo blasphemiæ in Apostolicam sedem igni darentur, quum ille facere contemsisset, Deus voluit ut per ejus successorem Basilium: eadem missæ Romam publicè synodali judicio, magnâ suâ gloriâ, sedisq; Apostolicæ honore, laudeq; ejusdem pontificis Nicolai, cœlo testante, populo acclamante, orbe Christiano gaudente, perficeretur. In Photii enim illo volumine insertas fuisse illas blasphemas Michaëlis epistolas quis poterit dubitare?* Quid caussæ fuisse existimabimus, quare in epistolas Michaëlis & scripta Photii tantopere Romani pontifices Nicolaus primus & Hadrianus secundus sævierint, & omni ope atque consilio, ut è naturâ rerum sublata memoriæ posteritatis subducerentur, enixi sint? Quare non credamus & alia multa, & fæminam Romano throno haut ita pridem insidentem aculeatis verbis objectam fuisse? quemadmodum posteà sanè à Barlaamo græco monacho factum esse paullò antè audivimus.

Anno 868. num. 38.

Porrò Leo nonus adversus Michaëlem Constantinopolitanum & Leonem Acridanum episcopos ita scribit: *Absit, ut velimus credere, quod publica fama non dubitat asserere, Constantinopolitanæ*

cap. 23.

ecclesia contigisse, ut eunuchos contra primum sancti Nicani concilij capitulum passim promovendo, fœminam in sede pontificum suorum sublimasset aliquando. Hoc tam abominabile scelus detestabileq; facinus etsi enormitas ipsius vel horror, fraternaque benevolentia non permittit nos credere; considerata tamen incuria vestra erga sanctorum censuram canonum, quia eunuchos & aliqua parte corporis imminutos non solum ad clericatum, sed ad pontificatum etiam indifferenter ac solenniter adhuc promovetis, fieri potuisse pensamus. Id Leo nonus non ausus fuisset scribere vel objicere, siquidem in ipsâ Romanâ ecclesiâ idem anteà contigisset, ait uterque Cardinalis. Nam *qua fronte* (Baronij verba sunt) *potuisset in eos adeo acriter invehi, quòd esset de fœmina apud eos creata pontifice, fama perlatum; si verum fuisset, fœminam in Apostolicum thronum acceptam, atq; in eodem puerum peperisse?* A Genebrardo *ratio hac ineluctabilis* prædicatur. Respondeo autem, inter Johannam & Leonem nonum annos esse ducentos. Leonem igitur aut in memoriâ Johannam non habuisse; aut, si habuit, etiam scivisse, monumenta ejus rei Græcis industriâ Nicolai primi & Hadriani secundi subtracta fuisse. Quum scriberet, inquam, aut Johannæ non meminerat, aut memoriam ejus apud Græcos intercidisse persuasus erat. De quâ hominis sive incogitantiâ sive confidentiâ eò certiùs constat, quò audaciùs & sine ullo fundamento Græcis de fœminâ ad summum sacerdotium evectâ objicere videmus.

Fundamentum quidem ejus objectionis aliquod invenire conatur Baronius, ne nugari vel calumniari videatur Leo nonus. Adeo autem ineptum & alienum profert, ut judicium, quemadmodum in plerisque aliis, meritò desideremus. *Fortasse*, ait, *id famâ vulgatum, quòd Michaël imperator, licet per ludum, unum è cinædis suis fecerit Constantinopolitanum patriarcham, qui cum aliis cinædis, episcopis pariter nominatis, obiret sacra.* Sceleratum istum ludum narrant Georgius Cedrenus & Johannes Curopalata, uterque iisdem omnino verbis, sicut alia ferè omnia. Historia enim Cedreni ab interitu Nicephori usque ad Isaaci Comneni imperium, sub nomine etiam Johannis Curopalatæ extstat. Uter utrum descripserit, nesciri puto. Ut lector ipse totâ de re judicare possit, integrum locum è Cedreno per Xylandrum converso apponemus. *Id verò justas adversus Michaëlem iras concitabat, facinus deterrimum, quòd cœtum habebat secum cinædorum, & ad omnem turpitudinem paratorum hominum: quos in ho-*

Anno 853. num. 59.

nore ille habens, ut rebus sacris illuderet, vestibus eos sacerdotalibus auro intextis amiciebat, atq; humeralibus, cogebatq; turpiter & impurè sacras actiones æmulari. Principem ejus cœtus Gryllum patriarchæ nomine ornabat: reliquos duodecim metropolitarum: seipsum quoq; unum pontificum, & coloniæ præsidem appellabat. Quum cantandum erat peragendis sacrificiis, citharam adhibebant, modò sensim eam tangentes ut subtilem ederet vocem, modò ut magnum sonitum exhiberet, sicut in sacrificiis sacerdotes contentâ voce cantant. Aurea etiam & baccata gemmis vasa habebant: ea aceto & sinapi implebant, & communicantibus impertiebant, hoc modo impolluta deridentes mysteria. Hic cœtus aliquando beato patriarchæ obviam est factus, quum is supplicationis caussâ cum clericorum pompâ procederet. Quem ut conspexit Gryllus, audacter admodum & impudenter absq; ullâ cunctatione, exemplum suum reliquis sequentibus, veste deductâ pulsare citharam contentiùs cepit, & sanctis hominibus obscœnè convicia facere. Michaëlus porrò matrem suam Theodoram adhuc in palatio degentem aliquando ad se vocavit, quasi fausta ei precaturo Ignatio patriarcha, quem adesse finxerat. Vt ergo sanctissima mulier venit, & religiosè in solum se prostravit, vota pro se concipi petens, ut quæ nihil sinistri suspicaretur, quum impurus Gryllus eatenus barbam occultasset; Gryllus surgens crepitum ventris emisit, & quædam ore suo digna blatteravit. Theodora facinus hoc ægerrimè ferens, detestata filium, vaticinataque est eum divinam indignationem brevi sensurum. Hæc tota res est, à duobus illis auctoribus prolixè narrata, breviùs & obscuriùs à Zonara; absque quibus esset, penitus ignoraretur. Contigit autem ante pontificatum Leonis noni annis ducentis, circa ipsa papatus Johannæ tempora, quum Constantinopoli patriarcha esset Ignatius, cui postea oppositus Photius, uterque magni nominis, & suspicionem de fœminâ illorum temporum patriarcha facilè excludentes. Quare itaque patriarcham fœminam Græcis Leo nonus objiceret, fundamentum prorsus nullum habuit.

Cæterùm ulteriùs etiam progrediuntur Cardinales, & hinc famam de pontifice fœminâ ortum hariolantur. Bellarminus: *Fortasse hinc nata est fabula de Iohanne fœminâ. Quum enim rumor esset, quamdam fœminam fuisse pontificem Constantinopolitanum, & deinde paullatim, omisso nomine Constantinopolitani remansisset fama & opinio de fœminâ pontifice, & pontifice universali: ceperunt aliqui in odium Romanæ ecclesiæ dicere, fœminam illam Romanum pontificem fuisse. Et verisimile*

est,

est, circa tempora ipsius Martini, Poloni scilicet, quem Bellarminus primum auctorem vult esse, *hanc famam exortam.* Atqui quódnam hujus famæ erat fundamentum? Et quomodo circa tempora ipsius Martini exoriri potuit? Martino enim flagitium Michaëlis quadringentis, Leonis noni pontificis epistola ducentis annis antiquior. Ætate quidem Mariani Scoti scripta fuit illa Leonis noni epistola. Baronius itaque, qui Marianum primum auctorem agnoscit, majore confidentiâ usus, *Ea,* inquit, *quæ ita erant famâ vulgata de ecclesiâ Constantinopolitanâ, conversa in Romanam ecclesiam à schismaticis eam odio prosequentibus & calumniis proscindentibus, atq; ita, ut accepit ipse eam fabulam Marianus, eodem tempore scripserit, quis non intelligat?* Fundamentum famæ, ut ex ipso audivimus, scelus Michaëlis & Grylli, ante duo secula perpetratum. Quis id, quod nisi à Cedreno & Curopalata proditum esset, ignoraretur, Mariano incluso monacho narravit? quâ ille vertigine è re ludicrâ rem seriam, è viro cinædo fæminam, è Gryllo Johannem, è personato Constantinopolitano patriarcha serium pontificem Romanum fecit? annos, menses & dies pontificatus adsignavit? Hasce Cardinalium conjecturas ita frigidas esse, ut Scythicam glaciem frigore suo urere possint, quis non intelligat?

Denique Baronius hujusmodi cudit argumentum: *Lupus abbas, Ferrariensis natione, Gallus sub diœcesi Senonensi, scribens epistolam ad Benedictum papam, vocat eum successorem Leonis, ac planè nullum inter Leonem & Benedictum intercessisse pontificem, satis evidenter ostendit.* Item, *Nicolaus papa, qui post annos quinque Benedicto successit successori Leonis, in duabus suis epistolis ad Michaëlem imperatorem conscriptis, tertiò repetit proximos prædecessores suos Romanos pontifices Leonem & Benedictum, nullo alio medio inter eos nominato.* Respondeo, hoc eos fecisse & ex decoro, & ex vero. Ex decoro quidem, ut detestabilem & summopere pudendam suæ Romanæ ecclesiæ ignominiam, quantum possent, celarent, & ex hominum memoriâ abolerent. Ex vero autem, quia Johanna verus pontifex non fuerat. Benedictus itaque tertius Leonis quarti verus; quin immediatus successor; non minùs, ac si sede tamtumdem temporis vacante successisset; quia videlicet Johanna, quæ media intercesserat, pontifex (ut diximus, & ipsi pugnant) non fuit. Quæ verò Baronius, ut fortiùs stringat, & solutionem enervet, subjicit, equidem me fateor non capere.

Nec est, quod quis dicere possit, ipsum Nicolaum *non numerasse Iohannam fœminam, quòd legitimus pontifex non fuisset. Nam quum ipse de Ignatio agens patriarcha Constantinopolitano, numeret ejus sedis annos duodecim usque ad violentam depositionem, factam sui pontificatus tempore; planè declarat nullum alium intercessisse pontificem inter Leonem & Benedictum: alioquin si in medio sedisset fœmina annis duobus & mensibus quinque, totidem anni adjungendi essent sedi ipsius Ignatii.* Summa est, Nicolaus qui Leonem & Benedictum decessores suos prædicat, scribit suo tempore Ignatium, postquam annos XII. sedisset, dejectum esse. Ergo nulla inter Leonem & Benedictum potuit esse Johanna. Id verò quomodo sequitur? Aut ego non capio, aut solennia delirat Baronius.

Quæ verò de more & iter obliquandi, & virilitatem explorandi à nonnullis scriptoribus historiæ adjiciuntur, ea talia sunt, ut neque ad summam rei quicquam faciant, neque nisi in rem præsentem veniatur, certò dijudicari possint. Ita alii memorant Senis in mediâ Italiâ templum esse Divæ Catharinæ, in quâ inter aliorum pontificum marmoreas effigies Johanna quoque sub titulo fæminæ spectetur. Norint, qui viderint. Interim de more declinandi infamem locum, *non abnuit* Platina, cui res non potuit esse incomperta. Onuphrius autem ut alia, ita etiam hoc ipsum eludere conatus, *Quia*, ait, *per medium amphitheatrum ob loci angustiam magnâ hominum & equorum manu comitatus pontifex transire nequit, sinistrâ ad colosséum deflectit, deinde rectà progreditur versus SS. Petrum & Marcellinum, revertendo denuò circum amphitheatrum ad viam, quæ sub SS. quatuor coronatis ad Lateranum ducit.* Comitatum pontificium equidem non ut aciem in latum, sed, ut in processionibus fieri amat, in longum exporrigi puto. Angustiam itaque loci transituris obstare haut temerè credidero. Quum typum urbis à Pyrrho Ligorio editum intueor, video viam à collosséo versus templum S. Clementis rectà ad Lateranum ducere: alteram verò, quam Onuphrius describit, per longas ambages & anfractus extendi. Sed qui loca viderunt aut vident, accuratiùs ista arbitrari poterunt.

Sedes perforata, quam liber Pontificalium ceremoniarum Stercorariam appellat, novumque pontificem in eâ commemorat sedisse ita, ut potius jacere videretur, ad ætatem usque patrum nostrorum in patriarchéo Lateranensi, ubi conclave eligendis pontifici-

ficibus, quum ipſi adhuc ibi habitarent, habebatur, ſuperfuiſſe dicitur. In chronico manuſcripto, quod in bibliothecâ Juliâ ſub nomine Fratris Kœrneri viſitur, incipiens in conditu Romæ & in Conſtantienſi concilio finiens, ita lego: *Propter hunc errorem cavendum diligentia ſolers ſemper adhibetur in electione papa de virilitatis & ſexus certitudine.* Exſtant etiam in eam rem epigrammata nonnulla, neque recentia, neque à Proteſtantibus profecta. Jani quidem Pannonii:

Petre tuâ quædam fuit auſa ſedere cathedrâ,
Orbi terrarum jura ferenda dedit.
Hæc compreſſa quidem multos latuiſſet in annos,
Facta foret partu nî manifeſta novo.
Poſt hæc Roma diu ſimili ſibi cavit ab aſtu,
Pontificum arcanos quærere ſueta ſinus.
Nec poterat quiſquam reſerantes æthera claves
Non exploratis ſumere teſticulis.
Cur igitur noſtro mos hic jam tempore ceſſat?
Antè probat quod ſe quilibet eſſe marem.

Et de Paulo ſecundo:

Pontificis Pauli teſtes ne Roma requiras,
Filia, quam genuit ſat docet eſſe marem.
Sanctum non poſſum, patrem te dicere poſſum,
Quum video gnatam, Paule ſecunde, tuam.

Marulli item de Innocentio octavo:

Quid quæris teſtes, ſit mas an fœmina Cibo?
Reſpice natorum, pignora certa gregem.

Sed iſta, ut etiam anteà monebamus, ſive ita ſe habeant, ſive ſecus, ad caput negocii nihil faciunt. Poterunt ut cuiq; videbitur, ſummâ rei ſalvâ, vel affirmari, vel negari. Temerè tamen negari fama aliquot ſeculorum memoriam pervagata prohibet.

Hiſtoria itaq; Johannæ papiſſæ, antè annos ſexcentos in literas miſſa, & ex eo à plurimis auctoribus omni adfectu vacuis unanimiter adſerta, nemine uſpiam contradicente vel inficias eunte, niſi quòd à centum annis impugnari primùm cepit argumentis infirmioribus, quàm ut eam convellere ullo modo poſſint, in poſſeſſione meritò manet, eâ fide & adſenſus certitudine, quâ cæteras pleraſque res ante aliquot ſecula ab hominibus & inter homines geſtas

admittimus, credi digna. Quia enim ei evertendæ, quæ proximo seculo excogitata sunt, minimè sufficiunt, sed facillimè omnia, ut patuit, dissolvuntur; ideo superiorum tot seculorum testimonio sua adhuc constat fides & auctoritas, & porrò constabit. Detrahi enim non possit, nisi res, quæ gesta narratur, evidenti veritati derogare ostendatur. Quod ab ingeniis in hanc & alias Romanæ sedis maculas eluendas intentissimis nec hactenus præstitum est, neç spes est præstari posse.

Quamquam quid hyperaspistæ Romani lucrarentur, si vel maximè memoriam Johannæ expungere possent, non video. Seriem & successionem videntur vindicare velle? Sed eam nihilominus turbat tot pontificum incertus ordo, de quo ex Onuphrio

pag.348. suprà audivimus, tot etiam & adeo diuturna schismata, ut parum sit unius rupturæ suspicionem amovisse. Laudem verò puritatis & sanctitatis non patiuntur Romanæ sedi auferri, & tantæ turpitudinis notam inuri? Sed sic quoq; frustra sunt. Quid enim ad turpitudinem interest scortum Romanæ sedi insidere, an è scorto & scortatione progenitum, scortationibus & adulteriis totum deditum, à scortis promotum & intrusum? Talia enim in post-sequutos Romanos pontifices nonnullos competere, mox patebit.

Priùs saltim monemus de epistolâ Udalrici episcopi Augustani, quâ Nicolaum primum, cujus toties suprà facta est mentio, adversus sacrorum ministrorum conjugia insurgentem, ex Scripturâ & antiquitate ecclesiasticâ cùm liberè tum acerbè coarguit. Epistolæ hujus meminit Bertoldus presbyter Constantiensis, Appendice ad chronicon Hermanni Contracti, à Christiano Urstisio in suo Germanicorum scriptorum volumine primùm in lucem emissâ. Verba sunt: *Anno cIↃ LXXIX. Gregorius papa synodum Romæ mense Februario collegit. In hac presbyteros deinceps in fornicationem lapsos, absque spe recuperationis, deposuit, & scriptum, quod dicitur S. Udalrici ad papam Nicolaum de nuptiis presbyterorum, & capitulum Paphnutii de eadem re, imò omnia sacris canonibus adversa damnavit.* Bartoldus

l. de scriptor. eccl. iste *vir devotus, studiosus & eruditus* fuisse, & circa tempora Henrici IV. imperatoris vixisse à Trithemio traditur. Ab annis itaque sexcentis epistola illa, & sub nomine quidem S. Udalrici in manibus hominum versata fuit. Antiquam sanè esse ipsa arguit dictio. Eam quo-

ente med. que intellexisse videtur Æneas Sylvius, quum scripsit libro de mori-

moribus Germanorum: *Transimus Augustam Vindelicorum, Sanctus Vldaricus huic præsidet, qui papam arguit de concubinis.* Hermannus quidem Contractus & Abbas Urspergensis Udalricum Augustano episcopatui admotum esse scribunt anno DCCCCXXIV, quando jampridem vitâ functus erat Nicolaus pontifex. Obiisse autem tradunt anno DCCCCLXXVI, Sigebertus; anno obitus Othonis magni Otho Frisingensis *libro IV, cap. XXIV*; anno DCCCCLXXIII. Trithemius *in Chronico Hirsaugiensi.* Iste igitur Udalricus alius ab auctore epistolæ, eo videlicet, quem Onuphrius in Chronico ecclesiastico Coloniæ edito, quod ad manum nunc non est, circa initium pontificatus Nicolai & annum DCCCLIX. collocare à Catalogo testium veritatis perhibetur. Duos enim fuisse oportet hujus nominis Augustæ episcopos, haut maximo temporis intervallo divisos: quod etiam disertè agnoscens auctor Compilationis chronologicæ, inter illustres veteres rerum Germanicarum scriptores à Joanne Pistorio editus, *Anno*, inquit, *DCCCCLXXIIX. sanctus Vdalricus Augustæ episcopus migravit ad Christum.—Et iste fuit secundus ejusdem nominis, & ambo sunt sancti, & eorum solennitas in Sueviâ solenniter celebratur.* Non est itaque, quòd epistola rejiciatur, quia ei non conveniant tempora posteriori Udalrico à Contracto, Sigeberto, Frisingensi, Urspergensi & Trithemio adsignata. Prioris enim fuerit, quem cum posteriore à nullis confusum esse, ut fieri amat, verisimile est. Quare Gabriel Vazquez rectiùs, quàm alii hodie Pontificii, sine tergiversatione ut genuinum scriptum, adlegat & admittit. Integrum autem, ut ipsum semetipso suam antiquitatem lectori probet, in fine subjicietur. *In 3. disp. 267. c. 4.*

Nunc ad considerandum, quàm sancti, quàm puri, quàm pudici posthac fuerint Romani pontifices, nos conferamus. Hadriani secundi à Nicolao proximi successor fuit Johannes octavus, qui post obitum patriarchæ Ignatii Photium recepit & admisit, etiamsi esset *prædecessorum scriptis obfirmata & juramentis stabilita de Photio numquam recipiendo sententia; cui & ipse Iohannes, quum esset archidiaconus, coram universâ ecclesiâ consenserat, & magnâ assertione juramenti religione firmaverat atque subscripserat*, ut scribit Baronius. Perjurus igitur hic fuit Johannes. Baronius autem novam rationem elevandæ de papissâ historiæ sibi invenisse videtur. *Hinc*, inquit, *factum puto, quòd ob nimiam Iohannis animi facilitatem & mollitudinem, abjectâ* *Anno 879. num. 5.*

jectâ penitus omni virilitate, fractus animo, sacerdotalis constantia expers, atq; robore enervatus, non papa, ut Nicolaus & Hadrianus, sed papissa fuerit contumeliæ loco dictus; utpote quòd qui nec resistere sciret eunucho, quiq; vinceretur à semiviro, non vir, sed esset fœmina potiùs nuncupandus; & sic nomen contumeliæ transierit posteris rerum inscius in veritatis opinionem, atq; ita à compluribus decantatum fuerit, Iohannem octavum papam fuisse fœminam; sicq; jactata vulgò invenerit eo modo locum fabula. Hujus perbellæ conjecturæ nec cuiquam ante ipsum, nec ipsi, quum de Johannâ suo loco tractaret, in mentem venerat. Quid autem Johannæ, inter Leonem quartum & Benedictum tertium per biennium & sex menses mediæ, cum hoc Johanne Hadriani secund successore, qui integrum decennium sedit, commune? Et quid hic Johannes commisit, ut puerum peperisse diceretur?

Futilia igitur ejusmodi commenta missa faciamus, & consideremus, quæ nos admonet Gilbertus Genebrardus, quarto libro suæ Chronographiæ, sub initium seculi decimi. *Per annos ferè CL. pontifices circiter quinquaginta, à Iohanne scilicet octavo, qui Nicolao primo & Hadriano secundo sanctis pontificibus successit, ad Leonem nonum usque, à virtute majorum prorsus defecerunt, apotactici apostaticive potiùs, quàm Apostolici.—E tanto pontificum numero quinq; modò, & satis tenuiter laudantur, Martinus II, Agapetus II, Iohannes XVII, Sergius IV, Gregorius VI.* A Johanne octavo ad Leonem nonum usq; per annos CL. (quamquam revera plures sunt) pontifices apotacticos & apostaticos sedisse testatur Genebrardus, quo iniquiorem & maledicentiorem hostem Protestantes vix umquam sunt experti.

Platina quum de Formosi successoribus, qui adversus se invicem exacerbati alter alterius acta hactenus infregerant, egisset,
In Benedicto 4. *Sanctitate*, ait, *& doctrinâ, quæ non nisi magnis laboribus consummataq; virtute comparantur, pontificium decus sine ullis opibus primò quidem auctum est inter tot hostes & obstinatos persequutores Christiani nominis: mox verò ubi cum ipsis opibus lascivire cepit ecclesia Dei, versis ejus cultoribus à severitate ad lasciviam, peperit nobis tanta licentia peccandi, nullo principe flagitia hominum tum coërcente, hæc portenta, à quibus ambitione & largitione sanctissima Petri sedes occupata est potiùs, quam possessa.* Hactenus Platina.

Anno 897. num. 4. Ipse Baronius, ubi horum temporum historiam exponit, *Intrusi*, inquit, *in cathedram Petri, solium Christi, sunt homines monstruosi,*

vitâ

vita turpissimi, moribus perditissimi, usquequaq; fœdissimi. Post pauca verò non ideo mirandum vel indecens esse contendit: nam *quum Christus non dedignatus sit adeo scelestos atq; adeo impios in sua genealogia habere prædecessores; quid adeo mirandum & indecens, ipsum etiam habere passum esse successores hujusmodi homines peccatores, licet numquam impios sicut illos?* Nunc etiam porrò discimus, pontifices esse successores Christi; & etiamsi vitâ turpissimi moribusq; perditissimi sint, tamen impios non esse. Ita novis doctrinis alijs super alijs nos beat Baronius. Item, *stertentibus omnibus, quibus ad regimen fuerat vigilandum*, pontificibus videlicet, *imò ijsdem ipsis, ut Apostolica navis fluctibus obruta penitus mergeretur, operam dantibus; —— Christum ipsum navis gubernaculum tenuisse, Petrum adstitisse, institisseq; Apostolos cæteros remis, ipsosq; Angelos gnaviter ministrasse.* An. 899. num. 3.

Exorsus ab anno nongentesimo seculum decimum, *quod*, ait, *sui asperitate ac boni sterilitate ferreum, maliq; exundantis deformitate plumbeum, atq; inopia scriptorum appellari consuevit obscurum*; id inquã, exorsus sub initium monet, *ne quid scandali pusillus animo patiatur, si quando videre contigerit abominationem desolationis in templo*, id est, flagitiosum pontificem in sede pontificiâ. *Est planè*, inquit, *ut vix aliquis credat, quam indigna, quamq; turpia atq; deformia, execranda insuper & abominanda sit coacta pati sacrosancta Apostolica sedes, in cujus cardine universa ecclesia catholica vertitur, quum principes seculi hujus quantumlibet Christiani, hac tamen ex parte dicendi tyranni sævissimi*, (quo jure qua'ue injuriâ ita loquatur, nunc non vacat disputare) *arrogaverunt sibi tyrannicè electionem Romanorum pontificum. Quot tunc ab eis, proh pudor! proh dolor! in eamdem sedem Angelis reverendam, visu horrenda intrusa sunt monstra!* Porrò *hoc anno* nongentesimo *Stephanus Apostolicæ sedis invasor*, quum quadriennio eam tenuisset, *& ipse pulsus detruditur in carcerem, ubi pariter strangulatur. — Ita quidem passus facinorosus homo, quiq; ut fur & latro ingressus est in ovile ovium, laqueo vitam, adeo infami exitu, vindice Deo, clausit. Ita quidem omnia Romæ tam sacra quàm profana factionibus miscebantur, ut penes illam partem esset promotio ad Apostolicam sedem Romani pontificis, quæ potentior appareret: ut modò Romanorum proceres, modò Hetruriæ princeps intruderet seculari potentia quem vellet, & deyceret quem posset Romanum pontificem à contraria factione promotum. QUÆ TOTO HOC FERME SECULO SUNT ACTITATA, quò usq; Germaniæ Imperatores Othones medij intercessere utriq; partis* Ann. 900. num. 1. num. 3. num. 6.

parti contrarij, arrogantes licet & ipsi sibi pariter Papæ electionem atq; electi dejectionem.

Ann.908. Iterum: *Sunt hæc infelicissima tempora, quum alter alterius res ge-*
num. 3. *stas, intrusus quisq; pontifex aboleret. — At, quod mirandum est, isti licet ta-*
num.4. *les fuerint, tamen eo honoris & reverentiæ fideles omnes, præsertim longè positi boreales populi prosequebantur Romanam ecclesiam, ut quemcumq; in ea sedentem audirent nomine tenus pontificem, eumdem, mirum dictu, nulla habita discussione ejus ingressus, ut Petrum colerent. Quum tamen eosdem sedis Apostolicæ invasores, non Apostolicos, sed Apostaticos esse dicendos ec-*
num. 6. *clesiastica benè disposita censuit disciplina.* Exinde commemorat, quomodo Theodora fœmina nobilis Romana, *filias prostituens pontificibus, sedis Apostolicæ invasoribus, & Thusciæ marchionibus,* tantam adepta sit potentiam, ut ipsa filiæq; *pro arbitrio legitime creatos dimoverent pontifices, & violentos ac nefarios homines, illis pulsis, intruderent.*

Sed præstat illa verbis Luitbrandi Ticinensis, qui res suo tempore per Europam gestas descripsit, quibus ipse quoq; subinde uti solet Baronius, exponere. Johannes Ravennas, decimus videlicet ejus nominis Romanus pontifex, quem undecimum appellat Platina, Sergijq; tertij pontificis filium facit, perperam tamen, nempe
lib.2.c.15. huic tribuens, quod sequenti Johanni competit; iste Johannes Ravennas *nefando scelere,* ut Luitbrandus loquitur, *contra jus fasq; pontificij culmen obtinuit.. Theodora scortum impudens, quod dictu etiam fœdissimum est, Romanæ civitatis non inviriliter monarchiam obtinebat. Quæ duas habuit natas Maroziam atq; Theodoram sibi non solum coæquales, verumetiam Veneris exortivo promtiores. Harum una Marozia ex Papa Sergio, Iohannem, qui post Iohannis Ravennatis obitum sanctæ Romanæ ecclesiæ obtinuit dignitatem, nefario genuit adulterio. Ex Alberto autem marchione Albericum, qui nostro post tempore Romanæ urbis principatum usurpavit. Per idem tempus Ravennatis sedis, quæ secundus post Romanum Archiereum archipræsulatus habebatur, Petrus pontificatum tenebat. Qui dum subjectionis officio debitæ nominatum Iohannem papam, qui suæ minister ecclesiæ tunc temporis habebatur, Romam sæpius & iterum domino dirigeret papæ; Theodora, ut testatur vita ejus, meretrix impudentissima Veneris calore succensa, in hujus speciei decorem vehementer exarsit, secumq; hunc scortari non solùm voluit, verumetiam atq; etiam pòst compulit. Hæc dum impudenter aguntur, Bononiensis episcopus moritur, & Iohannes iste loco ejus eligitur. Paullò pòst ante hujus diem consecrationis nominatus Ravennas archiepiscopus.*

scopus mortem obiit, locumq́ ejus Iohannes, Theodoræ instinctu, priore Bononiensi ecclesia deserta, ambitionis spiritu inflatus contra sanctorum patrum instituta sibi usurpavit. Romam quippe adveniens mox Ravennatis ecclesiæ ordinatur episcopus. Modica verò temporis intercapedine, Deo vocante, qui eum injustè ordinaverat papa, defunctus est. Theodoræ autem Glycerij mens perversa, ne amasij ducentorum miliariorum interpositione, quibus Ravenna sequestratur à Roma, rarissimo concubitu potiretur, Ravennatis hunc sedis archiepiscopatum coëgit deserere, Romanumq́; proh nefas! summum pontificium usurpare.

Hîc jam exclamat Baronius, *Quæ tunc facies sanctæ ecclesiæ Romanæ? quàm fœdissima, quum Romæ dominarentur potentissimæ æquè ac sordidissimæ meretrices? quarum arbitrio mutarentur sedes, darentur episcopi, &, quod auditu horrendum & infandum est, intruderentur in sedem Petri earum amasij pseudopontifices, qui non sunt nisi ad consignanda tanta tempora in catalogo Romanorum pontificum scripti. Quis enim à scortis hujusmodi intrusos sine lege legitimos dicere posset Romanos fuisse pontifices? —— Qualésnam reris delectos ab hisce monstris presbyteros & diaconos cardinales fuisse putandum; quum nihil tam naturæ insitum sit, quàm unumquemq́; sibi similem generare?* Interim, ut idem alibi nobis cupit persuadere, *ex multis apparet, orbem Christianum cognovisse summum pontificem Iohannem invasorem, nemine sibi arrogante de Apostolica sede & judicium tanti ponderis, existimans unusquisq; nomen etiam, male licet usurpatum, ipsius Romani pontificis veneratione dignum; quod semel susceptum ab aliquo, nemo auderet contemnere. Quod si tanti vitrum, quanti margaritum?* *Ann. 912, num. 8.* *Ann. 922, num. 1.*

Tribuit Baronius huic tam bellè depicto Johanni pontificatum annorum XVI; post quos, à matre Theodorâ olim evectus, tandem à filiâ Marozia dejiciatur, in carcerem trusus & cervicali in os conjecto suffocatus. *Sic igitur,* inquit, *dignum suis sceleribus finem accepit invasor & detentor injustus Apostolicæ sedis Iohannes, ut qui per impudicam fœminam sacrosanctam Apostolicam sedem violentus arripuit, æquè per impudicam mulierem ejectus, & conjectus in carcerem, ea simul cum vita caruerit.* *Ann. 928, num. 2.*

Post exstinctum Johannem decimum obtinuit Marozia, ut suus ipsius & Sergij tertij papæ filius, Johannes undecimus dictus, substitueretur. *Ipsum Maroziæ filium,* ait Luitbrandus, *nomine Iohannem, quem ex Sergio papa meretrix ipsa genuerat, papam constituunt.* Ba- *lib. 3. c. 12.*

Zz 2 ronius

Ann. 931. num. 1. ronius observat, *hunc adhuc ætate juniorem fuisse*, quippe *qui matrem talem meretricem haberet, ætate florentem, amoribus aptam, ut sua pulcritudine Hugonem Italiæ regem post mariti VVidonis obitum provocarit*. Rursus autem in admirationem & stuporem totus resolvitur. *Hic*, inquit, *mirari non desino*, (si desineret enim, impietatis sese allegaret) *quod quum tale monstrum sedem Apostolicam occupasset, cui non ætas, non natalitia, non legitima suffragaretur electio, & qui nihil nisi nomen pontificis malis usurpatum artibus retineret; tamen nomen tantùm reveriti pontificis episcopi, qui procul essent, omnem ei exhibuere reverentiam:* & probat exemplo Artaldi Remensis archiepiscopi, qui ab hoc Johanne pallium petierit. *Tantus vir ergo*, ait, *tanti facit Romani pontificis nomen in homine immerito, illegitimè collocato: non ipso neque ullo alio audente super Romanum nominatum pontificem sibi arrogare judicium.* Nempe eò tandem rem deduci oportuit, ut quamvis scortum, sive, quod ad turpitudinem parum interest, scorti amasius aut scorti fœtus calcatis divinis pariter & humanis legibus Romano throno insideat; omnes tamen illud, quantum quantũ monstrum, Romani pontificis titulo sese venditans, colant & adorent, nec quisquam sibi arrogare judicium vel contrà hiscere audeat. Pervenisse autem vult Baronius Johannem, de quo nunc verba fecimus, ad annum pōtificatus sui sextum, mortuumq; esse anno DCCCCXXXVI.

Anno 933, num. 5.

Johanni vndecimo jungamus Johannem duodecimum, antea Octavianum dictum, natum ex Alberico principe Romano, Johannis undecimi fratre, longè etiam patruo deteriorem. Baronius initium pontificatus ejus confert in annum DCCCCLV, & ostendit, *ipsum ad summum non nisi annos XIIX. habere potuisse, quum invasit pontificatum:* — *ut nullo pacto*, inquit, *dicendus tunc fuerit legitimus iste pontifex, in cujus electione lex nulla sit suffragata, sed omnia vis & metus impleverint; quum qui nec ætate diaconus esse potuit, ostensus sit tamquam in scena mimus pontificem agens. At tamen accedens consensus, hunc tolerandum utcumque perditissima illa tempora suaserunt magis, quàm ecclesiam schismate scindere; cujus vitandi caussa, utpote mali omnium pessimi, universa catholica ecclesia eum est venerata pontificem, minoris sciens esse mali monstruosum quantumlibet caput ferre, quàm duobus capitibus infamari.*

Anno 955, num. 3.

VVernerus Rolevincius in Fasciculo suo ad hæc tempora annotavit: *Sanctitas papas dimisit & ad Imperatores accessit hoc tempore, sicuti*

sicut clarè apparet. Nam quum sceleratos adeo pontifices haberet Roma, produxit Germania laudatissimos Imperatores, qui utrum pietate an fortitudine præstantiores haberi debeant, dubium posteris reliquerunt, Henricum videlicet Aucupem, quem Baronius ipse, plerumq; alias Imperatoribus parum æquus, *Christianæ religionis decus* appellat; hujusq; filium Othonem magnitudine rerum gestarum cognomen Magni promeritum. Ad quem quum Johannes duodecimus aliíq; Italiæ cùm episcopi tum principes de tyrannide Berengarij & Adelberti conquestum misissent, ut ipse cum valido exercitu in Italiam descenderet & tyrannos compesceret, impetrarunt. In Germaniam autem reversus audit Johannem pontificem partes tyrannorum, contra quos opem auxiliumq; haut ita pridem imploraverat, fovere. Id summoperè miratus Romam, num res ita sese habeat, percontatum mittit. Quò *quum nuncij pervenissent, hujusmodi non à quibuslibet aut paucis, sed ab omnibus Romanis civibus responsa suscipiunt. Non dispar videtur ratio, cur Iohannes papa sanctissimum Imperatorem, suum scil. ex Adelberti manibus liberatorem, & diabolus oderit creatorem. Imperator, quemadmodum re ipsa experti sumus, ea quæ Dei sunt sapit, operatur, diligit, ecclesiastica & secularia negocia armis tutatur, moribus ornat, legibus emendat. Iohannes papa his omnibus adversatur. Non clam est populo, quod fatemur. Testis est Rainera suupsius militis vidua, quam cæco captus igne multis præfectam urbibus, sacrosanctis beati Petri donavit aureis crucibus atque calicibus. Testis est Stephana ejus amica, quæ in effusione, quod ex eo conceperat, recens hominem exuit. Quod si cuncta taceant, Lateranense palatium, sanctorum quondam hospitium, nunc prostibulum meretricum, non silebit amicam conjugem, Stephanæ patris concubinæ sororem. Testis omnium gentium, præterquam Romanorum, absentia mulierum, quæ sanctorum Apostolorum limina orandi gratia timent visere, quum nonnullas ante dies paucos hunc audierint conjugatas, viduas, virgines vi oppressisse. Testes sunt sanctæ Apostolorum ecclesiæ, quæ non stillatim pluviam, sed totum intrinsecus, supra ipsa etiam sacrosancta altaria, imbrem admittunt. Quanto nos terrore tigna afficiunt, quum divinam opem eodem deposcimus? Mors in tectis regnat, quæ nos orare multa volentes impedit, atq; domum Domini mox linquere cogit. Testes sunt non solùm juncearum curatura, sed & quotidianarum formarum mulieres. Cui eadem sunt, & silicem pedibus quæ conterunt atrum, & quæ magnorum subvehuntur adjutorio jumentorum. Atque hoc res est, quod tanta ei cum Imperatore sancto discordia*

Ann. 939. num. 1.

Luitbrād. lib. 6, c. 6.

est lupis & agnis quanta sortito obtigit. Illi hoc ut impune liceat, Adelbertum sibi tutorem & defensorem parat.

Præfat. Ista omnia Luitbrandus Ticinensis, scribens, *sicut is, qui non auditu dubius, sed visione certus.* Baronius quidem primus mortalium narrationem novam, quæ à capite sexto libri sexti incipit, alterius contendit esse auctoris, sed conjecturis nimium infidis & argumentis infirmis. Quod si tanti esset, in promtu ostendere. Cæterùm operam eâ in re abuti nihil attinet, quum Baronius, etiamsi diversum esse velit, fateatur tamen, *quisquis ille fuerit, cuncta ob oculos habentem descripsisse*; & ex eo omnia verbatim in suos Annales, tamquam fide dignissima, transferat. Anno 963. num. 2.

Ex eo igitur etiam nos, quæ sequuta fuerunt (sunt enim apprimè memorabilia) adjiciemus. Quum Imperator è nuncijs redeuntibus, quid Romani cives de pontifice suo retulissent, audivisset, *Puer,* inquit, *est; facilè bonorum immutabitur exemplo virorum. Spero eum objurgatione honesta, suasione liberali, facilè ex illis sese emersurum malis, dicemusq; tunc cum propheta, Hæc est immutatio dexteræ excelsi. Quod prius rerum ordo deposcit, Berengarium in Feretro monte resistentem propulsemus: dein paterna admonitione dominum papam conveniamus. Si non voluntate, verecundia saltem in virum perfectum sese mutet; sicq; forsitan devictus bene consuescere, studebit his desuescere.* Ducitur itaque in Berengarium: legati inter Imperatorem sincerè & pontificem subdolè agentem ultrò citroq; commeant. Quin pontifex Adelbertum hostem Imperatoris Romam invitat & in urbem recipit. Cui quum copias admoveret Imperator, pontifex & Adelbertus profugiunt. *Cives verò sanctum Imperatorem cum suis omnibus in urbem suscipiunt, fidelitatemq; promittunt: hæc addentes & firmiter jurantes, numquam se papam electuros aut ordinaturos præter consensum atq; electionem domini Imperatoris Othonis Cæsaris Augusti, filijq; ipsius regis Othonis.*

Inde post paucos dies in ecclesiam Sancti Petri coit synodus, cui intersunt unà cum Imperatore ex Italiâ, Saxoniâ, Franciâ archiepiscopi & episcopi plurimi; Luitbrandus plures quàm XL. commemorat; Cardinales item presbyteri diaconiq; & clerus ecclesiæ, proceresq; & primores urbis Romanæ. Quid gestum sit, haut rectiùs, Luitbran. l. 6. c. 7. quàm verbis ipsius illius συγχρόνου historici narrabimus. *His itaq; residentibus,* inquit ille, *silentiumq; summum tenentibus, ita sanctus est Imperator exorsus: Quoniam decorum esset tam claro sanctoq; dominum papam Iohan-*

Iohannem interesse concilio, quur tantum declinaverit cœtum vos, ô sancti patres, consulimus, quibus communis labor ecclesiasticus ac commune negocium existit.

Tunc Romani pontifices & cardinales, presbyteri ac diaconi cum universa plebe dixerunt: Miramur sanctissimam prudentiam vestram nos hoc velle percontari, quod nec Ibericos, nec Babylonicos, nec indicos incolas latet. Non hic jam de illis est, qui veniunt in vestimentis ovium, intus autem sunt lupi rapaces: ita apertè sævit, ita apertè diabolica pertractat negocia, ut nihil circuitionis utatur. Imperator respondit: Iustum nobis videtur, ut accusationes nominatim exprimantur; deinde quod agendum est, communi consilio pertractetur. Tunc consurgens Petrus cardinalis presbyter se vidisse illum missam celebrasse, & non communicasse testatus est. Iohannes episcopus Narniensis, & Iohannes Cardinalis diaconus se vidisse illum diaconum ordinasse in equorum stabulo non certis temporibus sunt professi. Benedictus cum cæteris condiaconis & presbyteris dixit se scire, quòd ordinationes episcoporum precio faceret, & quòd annorum decem episcopum in Tudertina civitate ordinarit. De sacrilegio non esse necesse percontari dixit, quia plus videndo quàm audiendo scire potuissemus. De adulterio dixerunt, quod oculis non viderant, sed pro certo scirent viduam Rainerij, & Stephanam patris concubinam, & Annam viduam cum nepte sua abusum esse, & sanctum palatium lupanar & prostibulum fecisse. Venationem dixerunt publicè exercuisse, Benedictum spiritualem patrem suum lumine privasse, & mox mortuum esse. Iohannem cardinalem subdiaconum virilibus amputatis occidisse; ense accinctum, galea & lorica indutum fuisse testati sunt. Diaboli in amorem vinum bibisse omnes tam clerici quàm laici acclamarunt. In ludo aleæ, Iovis, Veneris, cæterorumque dæmonum auxilium poposcisse dixerunt. Matutinas & canonicas horas eum non celebrasse, nec signo crucis se munivisse professi sunt.

His auditis Imperator, quia Romani ejus loquelam propriam, id est, Saxonicam intelligere nequibant, Luitbrando Cremonensi episcopo præcepit, ut latino sermone hæc Romanis omnibus, quæ sequuntur, exprimeret. Surgens itaq; sic cepit: Persæpe contigit, & nobis expertis credimus, ut in dignitatibus Cap. 8. *constituti invidorum infamia maculentur: displicet bonus malis, quemadmodum & malus bonis. Atq; hoc rei est, quod hanc in papam accusationem, quam modò Benedictus cardinalis diaconus legit, & vobiscum fecit, amphibolam retinemus, incerti utrum è Zelo justitiæ an impietatis livore proruperit. Unde mihi indigno secundum concessæ dignitatis auctoritatem omnes obtestor*

per

per Deum, quem fallere, & si vult, nemo potest, sanctamq; eju genitricem intemeratam virginem Mariam, perq; preciosissimum Apostolorum principis corpus, in cujus hæc recitantur ecclesiâ, ut nulla in dominum Papam jaculentur convicia, quæ non sint ab ipso patrata, atque à viris probatissimus visa.

Tunc episcopi, diaconi, clerus, & cunctus Romanorum populus quasi vir unus dixerunt: Si non & quæ per Benedictum diaconum lecta sunt, hisq; turpiora & ampliora Iohannes papa indigna commisit facinora, non nos à peccatorum vinculis absolvat Apostolorum princeps beatus Petrus, qui verbo cœlum indignis claudit, justis aperit. Simus anathematis vinculo innodati, atque in die novissima in sinistra parte positi cum eis, qui dixerunt Domino Deo, Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. Quod si fidem nobis non adhibetis, exercitus domini Imperatoris saltem debetis credere, cui ante quinque dies ense accinctus, clypeo, galea, lorica indutus occurrit, solus Tiberis qui interfluxit, ne sic ornatus ab exercitu caperetur, impedivit. Mox sanctus Imperator dixit; Tot sunt hujus rei testes, quot sunt nostro in exercitu bellatores.

Cap. 9. *Sancta synodus dixit: Si placet sancto Imperatori, mittantur literæ domino papæ ut adveniat, seq; ex his omnibus purget. Tunc eidem sunt literæ destinatæ. Summo pontifici & universali papæ domino Iohanni, Otho divinæ respectu clementiæ Imperator Augustus, cum archiepiscopis Liguriæ, Thusciæ, Saxoniæ Franciæ, in Domino salutem. Romam ob servitutem Dei venientes, dum filios vestros Romanos, scilicet episcopos, cardinales, presbyteros, diaconos, & universam plebem de vestra absentia percontaremur, & quid caussæ esset, quod nos ecclesiæ vestræ vestriq; defensores videre noluissetis, talia de vobis tamq; obscœna protulerunt, ut si de histrionibus dicerentur, vobis verecundiam ingererent. Quæ ne magnitudinem vestram omnia lateant, quædam vobis sub brevitate describimus: quoniam si cuncta nominatim exprimere cuperemus, dies nobis non sufficeret unus. Noveritis itaq; non à paucis, sed ab omnibus tam vestri quàm alterius ordinis, vos homicidij, perjurij, sacrilegij, & ex propria cognatione, atq; ex duabus sororibus incesti crimine esse accusatos. Dicunt & aliud auditu ipso horrendum, diaboli vos in amorem vinum bibisse: in ludo aleæ, Iovis, Veneris, cæterorumq; dæmonum auxilium poposcisse. Oramus itaq; paternitatem vestram obnixè, venire atque ex his omnibus vos purgare non dissimuletis. Si fortè vim temerariæ multitudinis formidatis, juramento vobis affirmamus, nihil fieri præter sanctorum canonum sanctionem. Datæ IIX. Idus Novemb.*

Hanc

Hanc epistolam quum legisset, hujusmodi apologeticum scripsit. Iohannes episcopus servus servorum DEI, omnibus episcopis. Nos audivimus dicere, quod vos vultis alium papam facere: si hæc facitis, excommunico vos de DEO omnipotenti, ut non habeatis licentiam ullum ordinare, & missam celebrare. Cap. 30.

Hoc ridiculo accepto responso Imperator & synodus denuò eum, ut compareat, invitant, literis X. Kal. Decembr. datis, & missis *per Hadrianum Cardinalem presbyterum & Benedictum Cardinalem diaconum.* Qui, ut refert historia, *quum ad Tiberim pervenissent, eum non invenerunt. Pharetratus enim in campestria jam abierat. Nec quisquam erat, qui his, ubi ipse esset, indicare posset. Quumq; eum invenire non possent, cum eisdem literis ad sanctam synodum, quæ tunc tertiò est habita, sunt reversi. Mox Imperator ait, Exspectavimus adventum ejus, ut præsente eo, quod nobis egerit, quereremur: verùm quoniam eum non affuturum certò scimus, quàm perfidè nobiscum egerit, ut diligenter agnoscatis, etiam atq; etiam flagitamus. Notum itaq; vobis facimus archiepiscopis, presbyteris, diaconis, reliquoq; clero, nec non & comitibus, judicibus omniq; plebi, quòd idem Iohannes papa oppressus à Berengario atq; Adelberto rebellibus nostris misit nobis in Saxoniam nuncios, rogans ut pro amore DEI in Italiam veniremus, & ecclesiam sancti Petri ac seipsum ex faucibus eorum liberaremus. Nos verò adjuvante Deo quantum fecerimus, non est necesse dicere, ut impræsentiarum videtis. Ereptus verò meâ operâ ex eorum manibus, & honori debito restitutus oblitus juramenti & fidelitatis, quam mihi supra corpus sancti Petri promisit, eundem Adelbertum Romam venire fecit, & contra me defendit, seditiones fecit, & videntibus nostris militibus dux belli factus, lorica & galeâ est indutus. Quid super hoc sancta synodus decernat, edicat.*

Ad hæc Romani pontifices, reliquusq; clerus, & cunctus populus dixerunt: Inauditum vulnus inaudito est cauterio exurendum. Si corruptis moribus sibi soli, & non cunctis obesset, quoquo modo tolerandus esset. Quot priùs casti, hujus facti sunt imitatione incesti? Quot probi, hujus exemplo conversationis sunt reprobi? Petimus itaq; magnitudinem imperij vestri, monstrum istud nulla virtute redemtum à vitijs, à sancta Romana ecclesia pelli, aliumq; loco ejus constitui, qui nobis exemplo bonæ conversationis præesse valeat, & prodesse; rectè vivat, ac bene vivendi nobis exemplum præbeat. Tunc Imperator, Placet, inquit, quod dicitis nihilq; gratius nobis, quàm ut talis, qui huic sanctæ & universali sedi proponatur, inveniri possit.

Cap. 11. *His dictis omnes una voce dixerunt; Leonem venerabilem sanctæ Romanæ ecclesiæ protoscriniarium virum approbatum, ad summum sacerdotij gradum nobis in pastorem eligimus, ut sit summus & universalis papa Romanæ ecclesiæ, reprobato ob improbos mores Iohanne apostata. Quum hoc omnes tertiò dixissent, annuente Imperatore nominatum Leonem ad Lateranense palatium secundum consuetudinem cum laudibus ducunt, & certo tempore in ecclesia S. Petri ad summum sacerdotium sancta consecratione attollunt, & fideles se ei affuturos jurejurando promittunt.*

Chr. Hirs. Audivimus hactenus, quomodo propudium illud hominis, imò opprobrium generis humani & *diaboli mancipium*, vt Trithemius appellat, Johannes duodecimus, de cujus nefandis flagitijs & exquisitâ impietate toti Romanæ urbi cõstaret, quum ab urbe & cathedrâ suâ pharetratus & militari habitu profugus post unam & alteram citationem non comparuisset, à frequente synodo episcoporum Italiæ & Germaniæ, cum consensu religiosissimi Imperatoris Othonis magni, fuerit depositus, & in ejus locum alius suffectus. Hîc jam Baronius, cui quemvis pontificem vel umbram etiam pontificis supra omnem humani iudicij aleam extolli placet, totus æstuat & in indignationem atque bilem solvitur. De nullo quidem, quæ objecta sunt Johanni, crimine vel flagitio dubitat: numquam tamen ait *se legisse, orthodoxorum conventum synodalem aliquando habitum,* Ann. 963. num. 31. *in quo magis ecclesiastici jus offensum, magis canones violati, vulnerata traditio, conculcata, oppressa atq; majore dedecore prostrata justitia.* Igitur *præ indignatione animi exclamat, O indignum facinus, audax, & insolens!* Aderat hic summus Christiani orbis princeps, Imperator Romanus, religione & pietate præstantissimus; aderant, præter alios, Italiæ episcopi plurimi: quorum omnium, ne Romanæ cathedræ impius & facinorosus pontifex insideret, summoperè intererat. Agebatur de homine frugis penitus desperatæ, imò homine, sub humana specie diabolum occultante. Nihilominus Baronius, *Vnde*, inquit, *ipsis* num. 31. *cogendi concilij facultas contra pontificem absq; ipsius consensu?* pertendens *non licere ab aliquo alio, nisi ab ipso, synodum convocari in caussa sua.* Nempe huic Johanni ejusque similibus pontificibus, vt sui moribus vivant, donec ipsi contra sese concilium indicant, ab Imperatore & reliquis orbis Christiani regibus, principibus atque episcopis indulgendum est. Quod quia non faciebant, aut faciendum esse non credebant Imperator Otho ejusq; ætatis episcopi, cum illum tum hos

præ-

præcipuè immanis inscitiæ accusat Baronius. *Scientia*, inquit, *carentes episcopi illi, in quibus esse debebat, sibi alijsq. paravere ruinam, sicut si cæcus cæcum ducat, ambo in foveam cadant. Quo nomine ea divina sententia ipsi primum privandi fuerant sacerdotio, sic apud Oseam prophetam Domino contestante; Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi.* Sic itaq; juxta Baronium sacerdotio indigni episcopi illi, quia pontificem Romanum quemvis, pessimum etiam & sceleratissimum, ἀνυπεύθυνον esse nesciebant. Nec immeritò, quum hodie Romæ præcipuus sit fidei articulus & potissimum religionis fundamentum, nempe à Deo constitutum esse Romanum pontificem eminente adeo & exuberante potestate, ut, quantacumq; perpetraverit, ne ab universo quidem mundo judicari & in ordinem cogi possit. At ego existimo, aut illos eo tempore, qui hodie Romæ sunt, articulos fidei non fuisse; aut a religiosissimo Imperatore & tot præclaris episcopis ignorari non potuisse. num. 31.

Sed audiamus Baronium: *Nónne sua sponte omnia statim corruũt, quum ab excommunicatis ab ipso pontifice omnia constet esse acta?* Ergo quum aliquod diaboli mancipium, quale hunc Johannem fuisse nemo negat, Romani pontificis titulum gerens, Imperatori Christiano & episcopis ecclesiæ oppressæ & gementi opem laturis dixerit, *Excommunico vos de Deo omnipotente*, omnes tamquam Gorgone prolatâ obrigescere oportet, &, consiliis de emendatione abjectis, non magis vocem mittere, num. 35.

Quam si dura silex aut stet Marpesia cautes.

Pergit autem Baronius paratragœdiare, & in illos à Johanne fulminatos episcopos sævire. *Ubi umquam visa tanta ignorantia canonum, judicium tam absurdum auditum in re tam gravi, tantiq. momenti? tanta temeritas, ex quo Christi ecclesia esse cepit, in orthodoxis episcopis ubi inventa?* Clamat, *non licere in Romanum pontificem sententiam ferre: — in his, quæ ad mores spectant, totam caussam Deo reservandam esse.* Igitur *judicium synodale de condemnatione Iohannis spurium & sacrilegum* fuisse. Huc videlicet Romæ velis remisque hodie eniguntur, ut mortalibus persuadeant juris divini esse, quod ipsi suo inseruerunt, nempe *Si papa suæ & fraternæ salutis negligens — innumerabiles populos secum ducat primo mancipio gehennæ, cum ipso plagis multis in æternum vapulaturus, culpas tamen ejus isthic redarguere præsumat mortalium nullus: quia cunctos ipse judicaturus a nemine est judicandus.* Additur tamen exceptio, *Nisi deprehen-* num. 38. Dist. 40. c. 6.

prehendatur à fide devius. Sed si Baronium & hodiernos Romanos doctores audimus, exceptio ista inutilis est, quia ejusmodi casus dari aut contingere numquam potest, ut Romanus præsul à fide devius
num.39. deprehendatur. *Non tanta nos vendicamus*, ait Baronius, *ut esse non possit, quin fœdus turpisq; moribus irrepat vel irrumpat in sedem illam; fide autem impius nullo modo.* Scilicet, quando Johannes duodecimus in amorem diaboli vinum libavit, quando Jovem & Venerem invocavit, fide impius nullo modo fuit. Interim per Baronium ab omni parte à judicio & censurâ tutus & immunis est Romanus pontifex. A fide videlicet aberrare non potest; ob pravos autem mores & flagitia, quæ sanè committere potest, judicari non debet. Atq; id planissimè in suo Romano pontifice expressit Abrahamus Bzovius.
Cap.15. *Caussa fidei*, inquit, *nonnulli Concilio subjiciunt pontificem. Sed si verum, ut verissimum est, orationes Christi non in irritum cecidisse, sed semper illum à Deo exauditum esse, Christus verò, ne Romani pontificis fides deficeret, enixè oravit, & ab hac Salvatoris oratione nemo hactenus pontificum Romanorum in fide orthodoxa erravit, neq; in posterum errabit: consectaneum est, numquam tale tribunal contra Romanum pontificem erigendum fore.*

Quid autem exauctorationem Johannis duodecimi & consecrationem Leonis Octavi sequutum sit, operæ precium est porrò ex Luitbrando audire. Quum utrumq; Imperator, ita, ut ex usu eccle-
Lib.6.c.11. siæ fore judicatum erat, perfecisset, *sperans cum paucis posse Romæ degere, ne consumeretur populus Romanus ob multitudinem exercitus, multis ut redirent, licentiam dedit.* Johannes gnarus, quantæ levitatis essent Romani, & quàm facilè pecuniâ possent corrumpi, missis clandestinis internuncijs omnes ecclesiarum thesauros promittit, *si super pium Imperatorem & dominum Leonem papam irruerent, eosq; impiissimè trucidarent.* Illi quidem sibi persuaderi patiuntur & facinus aggrediuntur, sed magno suo malo. In imbelles enim Romanos *fortes Imperatoris milites, adsuefacti bello, pectore & armis intrepidi insiliunt, & quasi accipitres avium multitudinem, nullo resistente, proterunt: non latibula, non corbes, non concava ligna, non cryptæ sordium receptacula fugientibus tutelæ esse possunt.* Salutem deniq;, quam à latebris non poterant, à clementiâ Imperatoris, interventu Leonis novi pontificis, impetrarunt.

His igitur ita peractis Imperator *Roma excedens Camerinum Spoletumq; versus, ubi Adelbertum esse audierat, properat. Interea mulieres,*

quibus

quibus cum Iohannes voluntatis suæ ludibrium exercebat, non ignobiles & plures, concitaverunt Romanos, ut Leonem in summum & universalem papam a Deo & ipsis electum perderent, & Iohannem in urbem susciperent. Quod quum fecissent, Deo miserante, ex eorum manibus est venerabilis papa Leo liberatus, paucisq́ ipsum comitantibus ad pijssimi Imperatoris misericordiam est profectus. Johannes urbis ex voto & lubitu potitus Johanni cardinali diacono manum dextram amputat, Azonem protoscriniarium linguâ, duobus digitis & naribus mutilat. Et hæc Luitbrandus. Addit Regino Prumiensis, ab eo etiam *Otgerum Spirensem episcopum comprehensum & flagellatum, sed postea spe impetrandæ ab Imperatore veniæ dimissum fuisse.* An. 964.

Præter hæc Baronius ex codice quodam Vaticano acta synodi à Johanne, dum per absentiam Imperatoris Romæ pro lubitu dominatur, habitæ, depromit: quamquam eadem Sigeberto Gembiacensi visa fuisse ex ejus Chronico apparet; & ab auctoribus etiam Centuriarum è veteri libro proferuntur. Habitæ itaq; sunt, ut acta Cent. 10. ista testantur, in basilicâ S. Petri, anno Domini DCCCCLXIV, men- Cap. 9. se Februario, *præsente pijssimo & coangelico* (ἰσάγγελον credo dicere volunt) *domino Iohanne summo pontifice S.R.E. duodecimo papa*, tres actiones: quib. priorem ab Othone celebratam synodum, quâ ipse depositus & Leo electus fuerat, ut *prostibulum favens adulteris*, damnat; episcopos, qui Leonem consecraverant, dignitate privat; Leonem ipsum *auctoritate Domini omnipotentis* (non malè agit mimum: ita decet intonare) *& beatorum Apostolorum principum Petri ac Pauli, & omnium simul sanctorum atq́ venerandorum & universalium conciliorum auctoritate*, (ridiculè; quid v. li œcumenico concilio cum Johanne vel Leone?) *nec non & Spiritus sancti judicio, omni sacerdotali honore & omni clericatus officio prorsus exuit*; *ita*, inquit, *ut si post hanc constitutionem divina inspiratione depromtam tentaverit in Apostolico throno residere, aut si ulterius ausus fuerit aliquid de sacro ministerio more sacerdotis contingere, nullo modo liceat ei communionis spem aut locum habere satisfactionis: sed anathematis vinculis innodatus maneat unà cum sociis atq́ fautoribus, perpetuo DEI per nostram mediocritatem judicio ac sententia.* Breviter, omnes qui electioni & consecrationi Leonis faverant, mulctat; ordinatos ab eo ad pristinos gradus revocat; & tandem, ne solam suam ipsius caussam egisse videretur, *ut in circuitu altaris aut in presbyterio nullus laicorum stare præsumat, quoties missarum solennia celebrantur*, statuit.

Hic jam Baronius ob rem præclarè gestam, sive ob mimum à satana, qui etiam in angelum lucis se potest transfigurare, haut omnino pessimè actum, Iô Pæan! Iô triumphe! *Ita quidem*, inquit, *in*
An.964. num.14. *enervato lascivis homine nervos ecclesiastica disciplina Deus, cui ipsa Petri cathedra curæ est, servans, eos in schismaticos* (Leonem octavum ejusq;
Ps.77,66. patronum Othonem magnum) *tetendit, & secundum illud Davidicum, Percussit inimicos suos* (inimici Dei sunt Imperator & episcopi, qui ut meliorem, quàm Johannes erat, ecclesia Romana præsulem habeat, efficiunt) *in posteriora, opprobrium sempiternum dedit illis; quos voluit ab Apostolica sede emisso sua potentia fulmine, cujuscumq; manu non interest, jacere prostratos.* Hæc Baronius; qui profectò sub duce Johanne gloriosi militis dignitatem mereri potuit.

Interim utri parti opprobrium sempiternum dederit Deus, impióne & pessimo papæ Johanni, an optimo Imperatori Othoni, non pigeat videre. Sigebertus Gemblacensis brevi narratione rem
Anno 96. complexus est. *Iohannes papa se cum uxore cujusdam oblectans à diabolo in tempore percutitur, ac sine viatico dominico moritur. Romani verò contra juramentum quod Imperatori fecerant, se numquam electuros papam sine ejus & filij ejus Othonis consensu, Benedictum sibi papam statuunt. Imperator autem Roma obsessa Romanos cæde & fame adeo afflixit, ut Leonem papam se recepturos promitterent. Sic Benedictus rejectus non solum papatu, sed etiam sacerdotio à Leone exordinatur.*

Sed præstat, quomodo quæq; gesta sint è Luitbrando oculalato teste, qui accuratiùs & uberiùs singula prosequitur, audire.
lib.6, c.11. Quum quæ Johannes Romæ egerat, ab exulibus Imperator accepisset, *reparato exercitu, Romam redire disposuit. Priùsquam tamen sancti Imperatoris copiæ essent congregatæ, volens cunctis seculis innotescere Dominus, quàm juste esset Iohannes papa à suis episcopis & omni plebe repudiatus, quàmq; postmodum injustè receptus, quadam nocte extra Romam, dum se cum cujusdam viri uxore oblectaret, in temporibus adeo à diabolo est percussus, ut intra dierum octo spatium eodem sit vulnere mortuus. Sed eucharistiæ viaticum ipsius instinctu, qui eum percusserat, non percepit: quemadmodum à suis cognatis & familiaribus, qui præsentes erant, persæpè sub attestatione audivimus.*

Quo mortuo, Romani omnes juramenti, quod sancto Imperatori promiserant, immemores Benedictum Cardinalem diaconum papam constituunt, insuper & juramento, numquam se eum dimissuros, sed eum contra

Impe-

Imperatoris potentiam defensuros promittunt. Quo audito Imperator urbem vallavit, neminem qui non membris truncaretur exire permisit, machinis & fame usque adeo afflixit, donec Romanis nolentibus urbem reciperet, Leonem virum venerabilem debitæ sedi restitueret, ac Benedictum summæ sedis invasorem ejus præsentiæ præsentaret.

Residentibus itaq; domino Leone summo & universali papa in ecclesia Lateranensi, nec non & Imperatore sanctissimo Othone, & episcopis Romanis, Italicis, à Lotharingia & Saxonia, archiepiscopis, presbyteris, diaconis, omniq; Romanorum plebe, advenit Benedictus Apostolicæ sedis invasor, eorum qui se elegerant manibus adductus, pontificalibus vestibus indutus. Quem Benedictus Cardinalis archidiaconus tali est sermone aggressus: Qua tibi auctoritate, quave lege ô invasor, hæc pontificalia indumenta usurpasti, superstite hoc præsenti domino nostro venerabili papa Leone, quem tu nobiscum, accusato & reprobato Iohanne, ad apostolatus culmen elegisti? num infitiari potes præsenti domino Imperatori juramento promisisse, nunquam te cum cæteris Romanum papam electurum aut ordinaturum absq; illius filiiq; sui regis Othonis consensu? Benedictus respondit, Si quid peccavi, miseremini mei. Tunc Imperator effusis lacrimis, quam misericors esset ostendens, rogavit synodum, ne Benedicto præjudicium fieret. Si vellet & posset ad interrogata responderet: quod si non posset, aut nollet, ac se culpabilem redderet, tamen pro timore DEI misericordiam aliquam inveniret. Quo audito, ad domini Leonis papæ pedes, ipsiusq; Imperatoris idem Benedictus concitè procidens, se peccasse, seq; sanctæ Romanæ sedis invasorem esse acclamavit. Post hæc pallium sibi abstulit, quod simul cum pontificali ferula, quam manu gestabat, domino papæ Leoni reddidit. Quam ferulam idem papa fregit, & fractam populo ostendit. Deinde Benedictum in terra sedere præcepit, cui casulam, quam planetam vocant, cum stola pariter abstulit. Post autem omnibus episcopis dixit; Benedictum sanctæ & apostolicæ sedis Romanæ invasorem, omni pontificatus & presbyteratus honore privamus: ob eleemosynam verò domini Imperatoris Othonis, cujus sumus opera in sedem debitam restituti, diaconatus eum ordinem habere permittimus, & non jam Romæ, sed in exilium destinamus.

In his verbis finit historia Luitbrandi. Addit Adamus Bremensis, Benedictum Adaldago Hamburgensi archiepiscopo, qui Imperatori in Italia præstò aliquamdiu fuerat (Cancellarij munere functum scribit Crantzius) ad ecclesiam suam redeunti, ut eum in exilium Hamburgum abduceret, traditum fuisse. *Duxit*, ait Adamus, *Metrop. l. 5. c. 1.*

Lib. 2. c. 6. mus, *in comitatu suo Benedictum papam ordinat um: sed ab Othone I. peratore depulsum, quem ille in Hammaburg custodiæ mancipari præcepit. Archiepiscopus verò magno cum honore usq; ad obitum ejus detinuit. Nam vir sanctus literatusq; fuisse dicitur, qui & dignus Apostolica sede videretur, à populo Romano nisi quod per tumultum electus, expulso eo, quem ordinari præceperat Imperator. Igitur apud nos in sancta conversatione vivens, aliosq; sanctè vivere docens, quum jam Romanis poscentibus à Cæsare restitui debuisset, apud Hammaburg in pace quievit. Cujus transitus, quarto Nonas Iulij contigisse describitur.* Hæc Adamus; quorum sententiam in Metropoli suâ

lib. 3. c. 20. sequutus Crantzius, addit ex Platinâ *dolore animi mortuum esse. Tumulatus* autem *cernitur*, ut idem monet Crantzius, *in choro Hamburgensis ecclesiæ*, tunc metropolitanæ: *exstructo posteà eminenti sarcophago, ejus inscriptio annorum facit errorem. Nam obitus ejus contigit anno DCCCCLXII, vel circa: sed inscriptio hinc longè discedit.* Rectè monet Crantzius inscriptionem tumuli erroneam esse & rationi temporum non convenire: exstructo videlicet monumento non mox ab obitu, sed aliquamdiu pòst, per homines historiæ & temporum ignaros. Est verò ejusmodi: BENEDICTUS PAPA, QUI DE SEDE APOSTOLICA PER VIOLENTIAM REMOTUS, ET POST, CUM REVOCARETUR, OBIIT HAMBORGI ANNO DOMINI DCCC QUADRAGESIMO PRIMO, QUARTO NONAS IULII, ET SEPULTUS EST HIC. Nempe justum tempus integro ampliùs seculo prævertit.

Chrō. l. 3. Quod autem scribit Ditmarus Mersburgensis ossa Benedicti à Racone quodam temporibus Othonis tertij Hamburgo Romam translata esse; ne temerè credam illud ipsum monumentum, quod adhuc hodie Hamburgij visitur, efficit. Adjungit Ditmarus de quadam Benedicti prophetiâ, quam credulitati & superstitioni hominis, perinde ut multa ab eo narrata somnia, visiones, oracula & miracula, imputo.

Ann. 965. num. 5. Baronius hunc Benedictum contendit fuisse legitimum pontificem, Leonem verò pseudopapam; nec *quamdiu vixerit Benedictus* (*nescitur tamen*, inquit, *certus ejus obitus annus*) *ullum alium potuisse dici legitimum Romanum pontificem.* Nempe, ne, si Johannes XII. validè fuerit depositus & Leo IIX. rite subrogatus, concedere necesse habeat Romanum pontificem à quoquam mortalium judicari & in ordinem cogi posse. At contra sentiunt omnes veteres scriptores; nec veteres modò, sed ipsi Baronij πρόμαχοι & arcanorū Romanorum

bene

bene conscius Onuphrius Panuinius, cujus ad illum ipsum Benedictum hæc est annotatio: *Hunc Benedictum V appellari ab omnibus, & in ejus numeri notâ illius rationem haberi à sequentibus pontificibus, qui illud nomen tulere, video, & id quidem parum accuratè factum fuisse existimo, quum schismaticus fuerit contra Leonem IIX. papam legitimè creatum per vim renunciatus. Duo autem legitimi papæ esse non possunt. Ille germanus & verus pontifex semper censetur, cujus in ecclesiâ successio exstat, quæ quidem Leonis octavi, non Benedicti quinti est.* *In Platina.*

Rationem successionis istius nemo accuratiùs prodidit, quàm Regino Prumiensis, aut ille potiùs, qui Reginonem continuavit. *Anno DCCCCLXV. dominus Leo papa obiit. Tunc legati Romanorum, Azo videlicet protoscriniarius, & Marinus Sutriensis ecclesiæ episcopus, imperatorem pro instituendo, quem vellet, Romano pontifice in Saxoniam adeuntes honorificè suscipiuntur & remittuntur. Et Otgerus Spirensis episcopus, & Linzo Cremonensis episcopus cum eisdem Romam ab imperatore diriguntur. Tunc ab omni plebe Romanâ Iohannes Narniensis ecclesiæ episcopus eligitur, sedisq; Apostolicæ pontifex inthronizatur.* Leoni itaque mortuo Johannem successisse certum est: & res à probo scriptore additis singulis circumstantiis ita narratur, ut in dubium vocari nequeat. Quod igitur Adamus Bremensis, & Adami, nisi fallor, ductu atque fide inscriptio sarcophagi memorat, Romanos & Imperatorem de restituendo Benedicto egisse, mihi non fit verisimile. Baronius autem contra omnium cùm veterum tum recentiorum consensum, Benedictum Hamburgi exulantem vult fuisse legitimum pontificem; Leonem verò & Johannem XII. Romæ residentes, quò ad Benedictus vixerit, pseudopapas: & hoc totum eâ solùm gratiâ, ne pontificem Romanum, quamvis flagitiosissimum & deterrimum, ulli censuræ vel judicio obnoxium esse admittat. Abrahamus Bzovius, qui in munere historici Baronio successit, decessorem strenuè sequitur, quin Johannem XII. defendendo & imperatorem Othonem magnum accusando, superat. Otho imperator, ait, *Iohannem innocentem indictâq; causâ pontificatu dejecit,* (idem alibi: *exsecrandum est judicium, quod potestate tyrannica, in Iohannem XII. Otho instituit*) *Leonemque antipapam ei objecit, & à Leone pseudopontifice jus imperatori, ejusq; successoribus Italiæ regibus eligendi atq; ordinandi pontifices Romanos extorsit, intolerandaq; calamitate catholicos oppressit.* Tandem horribile carmen subjicit: *Decimo anno pòst violatæ ecclesiasticæ libertatis pœnas Otho* *Chro. l. 2.* *Pont. Roman. c. 2.* *Cap. 15.*

dedit, subitaneo morbo in Saxonia interceptus. Sed & stemma ipsius non nisi in nepotem Othonem tertium, veneno Romæ à Crescentii uxore adamatâ extinctum, propagatum interiit; ita divinitate ulciscente injurias, quibus sedem Apostolicam, pro voluntate amovendo atq; subrogando pontifices, adfecerant. Hæc de pessimo Papa & optimo imperatore Bzovius.

Interim quàm dubia & incerta sit Romanorum pontificum successio, evidenter cernitur; & quàm sæpè, utrum germanus aliquis pontifex sit, & quis ille sit, ignoretur, imò sciri vix ullo modo possit. *Quis à scortis intrusos sine lege legitimos dicere posset Romanos fuisse pontifices?* ait Baronius. Idq; *toto ferme seculo actitatum, ut penes illam partem esset promotio ad Apostolicam sedem Romani pontificis, quæ potentior appareret:* sicut hæc & alia ex ipso superiùs adduximus. Nunc etiam eos, qui Romæ residerent, habitos hactenus pro legitimis, nihilominus spurios; alium, qui Hamburgi extremis Germaniæ in oris delitesceret, legitimum fuisse audivimus. Si Deus salutem ecclesiæ à pontifice Romano pendere, & veritatem articulorum fidei ab ejus ore hauriri vellet, numquam permitteret rem tantis tenebris involvi, ut tanto tempore utrum aliquis germanus pontifex in rerum naturâ fuerit, vel quis fuerit, ignoraretur.

Non possumus hìc omnia vel solius istius sesquiseculi, quod ab apotacticis & apostaticis pontificibus occupari Genebrardus testatus est, exempla recensere; quomodo videlicet sedem alii pecuniâ mercati sint, alii vi rapuerint, alii fraude invaserint, quomodo item alii alios dejecerint, in carceres truserint, exocularint, strangularint, fame necarint. Al quando Romæ simul & semel tres sederunt pontifices, quorum quis verus esset, nemo potuit scire, quum potiùs omnes spurii & illegitimi essent. Otho Frisingensis rem ita describit: *Circa idem tempus*, nempe sub initium imperii Henrici Nigri, quem Itali secundum, nos tertium appellamus, *pudenda confusio ecclesiæ Dei in urbe Româ fuit. Tribus ibi invasoribus, quorum unus Benedictus dicebatur, sedem illam simul occupantibus, atque ad majoris miseriæ cumulum divisis simul cum reditibus patriarchéis, uno ad sanctum Petrum, altero ad sanctam Mariam majorem, tertio, id est, Benedicto in palatio Lateranensi sedente, flagitiosam & turpem vitam, ut egomet in urbe Romanis tradentibis audivi, duxere.*

Lib.6.c.32.

Operæ autem precium est, quis & qualis Benedictus ille fuerit

rit, cognoscere. Benedictus octavus & Johannes vigesimus, qui immediatè præcesserant, fratres germani fuerant, ambo filii Gregorii, comitis Tusculani; cujus itidem filius, pontificum istorum frater, Albericus, patris in comitatu successor. Quum autem Johannes XX. sedem Romanam, *quam non legitimè à Deo vocatus*, (verba sunt Baronii) *sed malis artibus, indignè atque tyrannicè occupaverat*, post regiminis annos novem, menses octo & aliquot dies obitu suo vacuam reliquisset, in illam *tyrannide Alberici comitis Tusculani* (iterum Baronii verbis utimur) *ejus filius puer intruditur, monstrum erigitur, statuiturq́; portentum. Quum enim morte duorum germanorum pontificum, Benedicti atque Iohannis è domo suâ pontificatum diu retentum egredi ægro animo ferret; ne id fieret, quum alium non haberet, filium quem habebat ætate puerum, malis artibus in Petri cathedram angelis reverendam idem Albericus intrusit. — Ad facinus implendum parat pecuniâ infelix pater infeliciori filio viam; Romanos, quos novit potentiores, aggreditur, quos expugnatos auro sibi devincit, quorum emtione suffragiorum, quam conceperat, parit iniquitatem, dum filium in thronum provehit (horrendum ac detestabile visu!) sedentem in eminente Petri solio puerum. Ingemuit ad adspectum catholicus orbis, haut mediocre passus in electione adeo illegitimâ scandalum, ut intelligere potes ex Glabro tunc superstite, ista vidente, scribente ac detestante. Dum igitur horum temporum diversa mala deplorat, hæc ad postremum ingerit luctuosa: — & ipse universalis papa Romanus, nepos scilicet duorum, Benedicti atque Iohannis, qui ei præcesserant, puer fermè decennis* (duodecennis) *intercedente thesaurorum pecuniâ, electus extitit Romanis, à quibus exinde frequenter ejectus ac inhoneste receptus nullâ potestate viguit. Idem Glaber rursum ea refricans atque deplorans in fine suæ historiæ sic perorat: Ipso quoq; in tempore Romana sedes, quæ universalis jure habetur in orbe terrarum, præfato morbo pestifero* (nempe simoniacâ labe) *per viginti quinque annorum spacia miserrimè laboraverat. Fuerat enim eidem sedi ordinatus quidam puer circiter annorum duodecim contra jus fasq́; quem scilicet sola pecunia auri & argenti plus commendavit, quàm ætas & sanctitas.* Hic itaq; Benedictus nonus fuit, cujus patruus Benedictus octavus à Petro Damiani, junioris sive pueri hujus intuitu, Benedictus major appellatur. Addit nihilominus Baronius solennem suam considerationem & admirationem. *Interim autem, quod mireris, tanta tunc vigebat observantia toto catholico orbe erga Romanam ecclesiam, ut quemcumque audirent throno insidere Petri, colere eum & venerari*

Anno 1024 num.3.

Anno 1033. num.3.

num.5.

lib.4.c.5.

ep. ad Dominic. lori.

nerari non detrectarent. Et exempla adducit archiepiscoporum Hamburgensium, pallia ab hoc Benedicto petentium.

Cæterùm quo cultu & veneratione ipsi tandem Romani eum prosequuti sint, è Cassinensi Leonis Ostiensis chronico audiamus.
l.2.c.10. *Quum annis duodecim apostolicæ sedi præfuisset, à Romanis ejectus est, & Iohannes Sabinensis episcopus, cui nomen Sylvester impositum est, non tamen gratis, in Romanum pontificem subrogatus. Qui quum præfuisset mensibus tribus, Benedictus ille priùs abrogatus, annitentibus propinquis suis Tusculanis proceribus, pulso Sylvestro Romanam sedem iterum occupat. Nec multò pòst invisum se cunctis adspiciens, Iohanni archipresbytero, qui quasi religiosior habebatur, papatu tradito, ipse cupiditates suas liberius exsequuturus, in paternam se recepit domum.* Certum autem est Benedictum papatum sive desertum sive ademtum aliquoties repetiisse. Hermannus Contractus, auctor aliquantum Leone Ostiensi antiquior
An.1044. & rei gestæ coævus, ita scribit: *Romani Benedictum papam multis criminatum sede suâ pellunt, & Sylvestrum tertium quemdam in locum suum statuunt: quem tamen postea Benedictus, quibusdam sibi faventibus, excommunicatum depulit, sediq; suæ redditus seipsum postea privavit, & alium pro se ob avaritiam contra canones ordinavit.* Iste alius est Johannes archipresbyter apud Leonem Ostiensem, in papatu Gregorius sextus dictus. Gratianum vocant Hermannus Contractus & Otho Frisingensis; Johannem Gratianum Benno cardinalis *in vitâ Hildebrandi*, & Onuphrius *ad Platinam*. Addit Benno, mille quingentas libras Benedicto pro cessione papatus dependisse. Hunc autem ipsum *Gratianum, quem expulsis prioribus Romani papam statuerant,* Henricus niger, qui cum valido exercitu in Italiam transierat, & Placentiæ tunc erat, *ad se venientem honorificè suscepit: sicq; cunctis prosperè cedentibus juxta natalem Domini non longè ab urbe Româ juxta Sutrium synodo actâ, caussâq; erroneorum pontificum*, Benedicti videlicet noni, Sylvestri tertii & qui his subrogatus esset, aut duobus prioribus tertius accessisset, Gratiani sive Gregorii sexti *diligentiùs ventilatâ, Gratianum papam convictum baculo pastorali privavit. Dein omnium tam Romanorum quàm aliorum consensu Suidegerum episcopum Bambergensem, nimium reluctantem, summum Romanæ ecclesiæ elegit pontificem: sicq; circa vigilias Natalis Domini ipsam ingrediuntur urbem. In ipsâ Natalis Domini die,* anno CIↃ XI VII, *præfatus Suidegerus, natione Saxo, apostolicæ sedi papa ex more consecratus, & nomine auctus Clemens II. vocatus est.*

Qui

Qui mox ipsâ die Henricum regem & conjugem ejus Agnetam imperiali benedictione sublimavit.

Hæc omnia Hermannus Contractus, scribens in extremâ ætate quæ ante oculos & comperta haberet: nam post octennium ab his gestis ipse rebus humanis exemtus est. Variat quidem in nonnullis Otho Frisingensis, qui tribus cedere persuasis quartum Gratianum successisse memorat, cum illis prioribus de certâ redituum pontificatus parte singulis relinquendâ pactum: & hunc propterea, quippe simoniæ reum, & quidem solum, reliquis tribus pridem amotis, ab Henrico in synodo Sutrinâ *cedere persuasum*. Cæterùm in hujus rei narratione major fides habenda Hermanno Contracto, auctori *συγχρόνῳ*, quàm Othoni Frisingensi totis centum annis recentiori. Hunc tamen mavult sequi Baronius, qui Gregorium sextum contendit legitimum pontificem fuisse, & *inter spurios & schismate notatos rejici* indignatur; Henrici quinctiam factum *detestandam præsumtionem* criminatur. Sed nos Contracto malumus credere, testi propemodum oculato; & his qui Contracto consentiunt, utpote sunt Lambertus Schafnaburgensis, Marianus Scotus, Sigebertus Gemblacensis, omnes Frisingensi antiquiores. Lambertus: *Anno cIↄ XLVII. Rex natalem Domini Romæ celebravit, ubi tribus depositis, qui sedem Apostolicam contra ecclesiasticas regulas invaserant, Suidgerum Babenbergensem episcopum vicarium Apostolorum constituit.* Marianus: *Anno cIↄ XLVI. Henricus rex Italiam ingressus pacifice à Romanis suscipitur. Papas tres non dignè constitutos synodaliter deposuit.* Sigebertus: *Romæ uno contra duos, & duobus contra unum de papatu contendentibus, rex Henricus contra eos Romam vadit, & eis canonicâ & imperiali censurâ depositis, Suidigerus Babenbergensis episcopus, qui & Clemens, Romanæ ecclesiæ præsidet.* In eamdem sententiam è recentioribus Platina: *Henricus secundus in Italiam cum magno exercitu veniens, habitâ synodo, quum Benedictum nonum, Sylvestrum tertium, Gregorium sextum, tamquam tria teterrima monstra abdicare se magistratu coëgisset, Suidegerum Bambergensem episcopum, cui Clementi secundo appellatio fuit, pontificem creat.* De vero pontifice, ubi ita agitur, quemadmodum hactenus audivimus, quis certus esse potest?

An.1044. num.10.
An.1046. num.4.
Gregor.6.

Certum autem est, Gratianum sive Gregorium sextum ab Henrico imperatore in Germaniam, ne quid ejus occasione Romæ turbaretur, traductum esse, ut innuit Otho Frisingensis & agnoscit Baronius. *An.1047. num.5.*

ronius. Comitatus est cum Hildebrandus, turbando orbi Christiano natus, & jam tum quâ ratione Imperatoribus omnem potestatem adimeret, & pontificibus vindicaret, animo agitans. Verba Othonis sunt: *Gratianum Alpes transcendentem sequutum fuisse tradunt Hildebrandum, qui postmodùm summus pontifex factus, ob ejus amorem, quia de catalogo pontificum semotus fuerat, se Gregorium VII. vocari voluit: & sicut in Lucano habes,*

lib.6.c.32.

Victrix caussa diis placuit, sed victa Catoni;

ita & huic Hildebrando — caussa ista, in quâ sententia principis & episcoporum prævaluit, semper displicuit. Rationem interjicit, *quòd semper in ecclesiastico rigore constantissimus fuerit.* Quis verò, quæso, ille ecclesiasticus rigor, Imperatori & episcoporum synodo nolle permittere, ut in simoniacum & pravum pontificem animadvertant? Et jam tum, sicut diximus, Hildebrandus consilia coquebat & rationes meditabatur, per quas imperatore, regibus & principibus à culmine dejectis, ipse solus sede Romanâ aliquando potitus

Imperium terris, animos æquaret olympo.

Clemente secundo *post menses novem ultra montes* in Germaniâ
l.2.c.82. *defuncto præfatus Benedictus* (verba sunt Leonis Ostiensis) *in pontificatum iterum rediens octo illum menses tenuit, donec ab imperatore transmissus ex Germaniâ Damasus, Brixinorum episcopus*, anteà Poppo dictus, *illi in papatu successit.* In quo tamen non nisi XXIII. dies vixit, Præneste defunctus, Benedicto illo iterum, & quartâ ut minimùm vice sedem invadente, perque menses aliquot detinente, donec à legatis
An.1049. Romanorum (ita enim memorat Lambertus Scafnaburgensis) mortem Damasi nunciantibus & novum rectorem Romanæ ecclesiæ postulantibus monitus & rogatus imperator, qui Frisingæ tunc erat, Brunonem Tullensium in Leucis hactenus episcopum, pontificem illis dedit. Et huic ipsi, quum Romam profectus in itinere Cluniacum venisset, ab Hildebrando, ne promotionem suam
lib.6.c.33. imperatori acceptam ferret, persuasum est, ut Otho Frisingensis narrat. Papa consecratus dici voluit Leo nonus; estque is ipse, in quo, post sesquiseculi flagitiosos papas, tandem dignitatem probitatemque pontificiam revixisse docet Genebrardus. Quis autem fere umquam tanti temporis spacio de vero & genuino pontifice certus esse potuit?

Istis paullò antiquioribus nunc recentius etiam exemplum adji-

adjiciamus. In schismate penultimo, eoque maximo, quod numero XXIX. fuisse & quinquaginta annos durasse scribit Onuphrius, alius Romæ vel alicubi in Italiâ pontifex residebat, alius Avenioni in Galliâ. Illi adhæserunt Italia, Germania, Hungaria & Polonia; huic Gallia, Hispania & Britannia. Ille hunc, & hic vicissim illum pseudopapam habuit, & tamquam adulterinum, imò tamquam Antichristum unà cum adseclis & complicibus damnavit. Tandem Pisana synodus tantæ rei judicium sibi sumens (quod ei licuisse Baronius, si doctrinæ suæ inhæreat, vix concesserit) utrumque deponit, Gregorium videlicet duodecimum & Benedictum decimumtertium, declarans *eorum utrumque fuisse & esse notorios schismaticos & antiquati schismatis nutritores, defensores, fautores, approbatores & manutentores pertinaces, nec non hæreticos à fide devios, notoriisq; criminibus & enormibus periurij & violationis * irretitos, universalem ecclesiam sanctam Dei notoriè scandalizantes, cum incorrigibilitate, contumaciâ & pertinaciâ notoriis, evidentibus & manifestis: & ex his & aliis se reddidisse omni honore & dignitate etiam papali indignos: ipsosq; & utrumque ipsorum propter præmissas iniquitates, crimina & excessus, ne regant, imperent seu præsint, à Deo & sacris canonibus fore ipso facto abjectos & privatos, & etiam ab ecclesiâ præcisos.* Quamobrem synodus *utrumque per hanc definitivam sententiam abjicit & præcidit, inhibendo eisdem, ne eorum aliquis pro summo pontifice se gerere præsumat.* Neuter autem paruit. Itaque quum synodus, duobus illis exauctoratis, tertium, quem legitimum haberi vellet, pontificem creasset, Petrum videlicet è Candiâ, Alexandri quincti nomen sibi sumentem, cui post paucos menses defuncto Johannes XXIII. successit; jam tres erant pontifices, qui singuli pro veris se gererent & singuli duos reliquos damnarent. *Fuit hæc schismatica divisio*, ait Johannes Marius Ludovici XII. Galliarum regis historicus in suo de schismatibus & conciliis libro, *adeo dubia atque perplexa, ut etiam peritissimi ac præcipui quique clerici discernere non possent, quis eorum verus Petri successor esset.*

Theod. Niem. de schis. l. 3. cap. 44.

part. 3. c. 13.

Jam verò, si Hildebrandum sive Gregorium VII. audimus, *peccatum paganitatis incurrit, quisquis dum Christianum se adserit, sedi Apostolicæ obedire contemnit*: si Bonifacium octavum, *omnino est de necessitate salutis omni humanæ creaturæ subesse Romano pontifici.* Et juxta ipsum Baronium, *nec fides nec opera prosunt bona sine obedientiâ se-*

Dist. 81. c. 15

c. Vnam de san. Ext. de major. & obed.

dis Anno 849. num. 17.

dus Apostolicæ. Si vera ista sunt, quomodo benigna Dei providentia permittat, ut tanto tempore, quis Romanus pontifex sit, ambigatur, nec ab acutissimis etiam, quantavis adhibitâ diligentiâ, discerni queat? Si tantopere, quemadmodum audivimus, ad salutem necessarium est Romano pontifici obedire; utique vero & legitimo obedire necessarium erit. At quis quandoq; verus & legitimus fuerit, ne hodie quidem inter peritissimos convenit; quod paullò antè de Onuphrio & Baronio Leonem IIX. & Benedictum V. controvertentibus patuit. Quin tempore diuturni istius, quod modò memorabamus, schismatis, vel Italia, Germania, Hungaria, vel Gallia & Hispania salute exciderint. Aut itaq; de necessitate salutis non est Romano subesse pontifici; aut sub tantâ ambiguitatè, quis Romanus pontifex esset, Deus numquam reliquisset.

Adde quod juxta novam Romanensium Theologiam credendum sit, Romanum pontificem in statuendis Christianæ religionis articulis & dijudicandis dogmatibus infallibilem esse; & quòd in rebus fidei ab ejus ore pendere oporteat, ut quid ad salutem necessarium credi debeat, ex ipso solo certò & infallibiliter intelligi

Anno 216. num. 11. possit; sive, ut Baronii verba proferamus, quòd *à Deo rerum divinarum humanarumq; arbiter constitutus sit*; & quòd *ab ejus arbitrio pen-*

Anno 553. num. 224. *deat, quid velit esse in universâ ecclesiâ sacrosanctum*, atque adeo *fidei decreta sancire & sancita mutare*: quin quòd hoc omnium credendo-

Anno 373. num. 21. rum primum & præcipuum sit. Certum autem est Christianam religionem ita divinitùs comparatam esse, ut nullâ manifestâ absurditate sive improbabilitate, quæ homines ab adsentiendo deterreat, laboret, sed contrà insigni quadam probabilitate, quæ ad alliciendos mortalium animos, præsertim non indociles, improbos vel obstinatos plurimùm valeat, pollere, & hac ipsâ præ Judaicâ, Muhammedanâ, paganâ eminere. At si quæ Pontificios & Baronium docere audivimus, ita se habent, si, inquam, certitudo totius religionis Christianæ auctoritate Romani pontificis potissimùm nititur, & ab ipsius ore, & quidem solo, utpote unico infallibili universos Christi fideles, quod negocium fidei attinet, pendere oportet; & nihilominus plurimi, imò plures quàm integri seculi pontifices scelerati & flagitiosi, moribus & vitâ à Christianismo alienissimi, apotactici & apostatici sunt vel esse possunt: tum certè tota Christiana religio magnâ & evidente improbabilitate implicatur, nec

nec poterimus dicere, *Testimonia tua, Domine, credibilia facta sunt nimis.* *Psal.92,5.* Non hoc, inquam, poterimus dicere, siquidem Romanus pontifex præcipuus, imò unicus certus & infallibilis sit testis. Quomodo enim sibi persuadeat mens humana, divinitus, ut viam salutis mortalibus ostendat, missum sive constitutum esse, quem videt diabolum ducem sequi & pleno gradu ad gehennam properare? Quomodo statuat, ab eo normam sincerè, purè & sanctè credendi & vivendi exspectandam esse, quem cernit, quantus quantus sit, impurum & fœdum esse? Quomodo credat, divinæ voluntatis solum certum & infallibilem interpretem esse, quem totum diaboli voluntati animadvertit obsequi? & Deo placere, ut hic unus rerum divinarum & humanarum supremus arbiter sit; ab hujus unius nulli judicio vel censuræ obnoxio arbitrio pendeat, quid debeat esse in universâ ecclesia sacrosanctum?

Prophetæ, qui olim veteri populo voluntatem Dei annunciabant, eximiâ & admirandâ sanctitate insignes erant, plerique etiam facultate miracula patrandi pollebant, ut mortalium animos ita sibi devincirent, & totius vitæ morumque puritate, doctrinæ, quam annunciarent, puritati respondente, se Dei nuncios & divinæ voluntatis interpretes esse, facilè fidem facerent. Horum haut dissimiles, nec ullâ re inferiores, quin plerisque superiores Apostoli & illi, quos resurrectionis suæ testes Servator esse voluit, & gentibus per orbem terrarum dispersis pandere & patefacere, cùm quòd ipse passus & mortuus resurrexisset, tùm quòd per fidem in ipsum remissionem peccatorum & æternam salutem hominibus largiri, Deo staret sententia. Nihil ab hujus doctrinæ sanctitate alienum in vitâ, moribus & actionibus eorum deprehendi poterat; nec has intuendo & examinando quisquam in suspicionem venire, quasi pro Dei nunciis sese gerentes id interim agerent, ut voluptatibus indulgerent vel dignitatibus eminerent, vel reliquis mortalibus, quin ipsis regibus & principibus, dominarentur. Bellarminus etiam ecclesiæ notam facit *SANCTITATEM VITÆ auctorum sive primorum patrum nostræ religionis. Ecclesia enim vera,* inquit, *non solùm habet doctrinam sanctam & efficacem sed etiam doctores sanctos & signorum gloria clarissimos.* Quod de Apostolis profectò verissimum est. *de conc. & eccles. l.4. cap.13.*

Jam verò pontificiæ religionis secundum ipsam pontificiam doctrinam primus & præcipuus doctor est Romanus pontifex:

quum ipse inter omnes mortales solus infallibilis sit auctoritatis, & ab eo certitudo doctrinæ à fidelibus in ecclesiâ credendæ magis pendeat, quàm à scriptis Propheticis & Apostolicis, quippe quæ ab ipso, juxta Novatores, in ordine ad cognitionem humanam robur & firmitatem suam accipiant. Ita Sylvester Prierias dialogo adversus Lutherum: *Quicumque non innititur doctrinæ Romanæ ecclesiæ ac Romani pontificis, tanquam regulæ fidei infallibili à quâ etiam Sacra scriptura robur trahit & auctoritatem, hæreticus est.* Item, *Indulgentiæ auctoritate Scripturæ nobis non innotuere, sed auctoritate ecclesiæ Romanæ, Romanorumq; pontificum, quæ major est.* Juxta Abrahamum Bzovium, qui ante duodecennium ROMANUM PONTIFICEM miris coloribus, novus Zeuxis ita depinxit, ut nugator an adulator major

præfat. ad lect. sit, in dubio reliquerit, *Pontificis Romani præstantia juxtà & auctoritas est basis dogmatum*; quippe quum sit ille *fidei catholicæ conditor*, & *sacrorum dogmatum demiurgus*, quod præter ipsum alteri in terris nulli

cap.3.&23. competat. Quin si hodie Paulus, Johannes, Jacobus, Andreas, & quicquid præter Petrum Apostolorum est, superessent, Romano

cap.13. pontifici subessent. *Soli* enim *Petro*, cujus videlicet pari auctoritate successor est pontifex, *non alicui Apostolorum aut discipulorum dedit* Servator *& infallibilem scientiam de rebus fidei & morum discernendi, & irrefragabilem potentiam de scitis citra ipsum sancitis decernendi, atq; quod improbum cognoverit, reprobandi.* Meritò itaque dixi, pontificiæ, imò secundum pontificios universæ Christianæ religionis primum & præcipuum, quin, si infallibilitatem in docendo spectes, unicum doctorem esse Romanum pontificem.

Ergo si nota veræ ecclesiæ est sanctitas vitæ primorum & præcipuorum doctorum, & si ecclesia pontificia vera est ecclesia, aut si verè de pontifice prædicantur, quæ à Baronio & similibus novatoribus prædicari hactenus audivimus; oporteret pontificem eximiâ & Apostolicâ imò angelicâ vitæ puritate & sanctitate semper eminere. Quomodo enim aliàs sanctissimæ doctrinæ & voluntatis divinæ infallibilem interpretem esse, præter quem alius in orbe terrarum nullus sit, credibile erit? Oporteret verum esse, quod ex ore

cap.2. cujusdam Cardinalis scribit Bzovius, *Pontificem Romanum non fieri, sed factum de cœlo recipi.* Ita enim novo prophetæ, rerum divina-

cap.33. rum & humanarum arbitrio, *supremoq; cœli in judicio terreno judici* gratia & auctoritas conciliaretur, & testimonium ad fidem faciendam

dam tantæ rei non omnino impar, præsto esset. Nunc autem violenter invadere, simoniacè obrepere, turpiter à meretricibus etiam intrudi audivimus. Hodie à superiorum vitâ functorum pontificum nepotibus, suffragia Cardinalium à patruis vel avunculis promotorum in potestate habentibus, novi pontifices creantur, illis, quorum auctoritati pontificatum debent, obnoxii futuri. Non dicam, oportere etiam insigniter eruditos & in sacris literis exercitatissimos esse, quum contrà constet, alios pueritiam alios adolescentiam nondum egressos papatum adiisse, imò *plures eorum*, ut loquitur Alfonsus à Castro, *adeo illiteratos esse, ut grammaticam penitus ignorent.* Quomodo autem tales, quascumque circa dogmata & sacram scripturam exortas quæstiones & controversias intelligere & infallibiliter dijudicare posse credibile sit? Id ego præcipuè nunc urgeo, vitam impiam & flagitiosam cum istis sublimibus & divinis, qualia omnium Apostolorum, si superstint & in unum, Petro absente, cogantur, dignitatem, potestatem, auctoritatem longè excedentia pontifici tribuuntur, non convenire; & pontificiæ, quin, si ipsorum hypothesibus stemus, universæ Christianæ religioni credibilitatem sive probabilitatem adimere. Unum improbum irrepere, & aliquorum sanctorum & piorum seriem interventu suo ad breve tempus quandoque diffindere, non adeo fortè turbaverit. At toto seculo, quod Baronius agnoscit, à tyrannis & meretricibus fornicatores, adulteros, spurios, flagitiosos intrudi; vel ut Genebrardus rationem init, per annos fere CL, atque adeo trium hominum ætates, apotacticos & apostaticos potiùs, quàm apostolicos sedere; id cum iis, quæ de pontificum immensâ & propemodum inenarrabili dignitate & supremâ in universam ecclesiam Christique fideles, quin religionem ipsam potestate ex novatorum sententiâ superiùs adduximus, nemo probabiliter concordabit. *lib.1.adv. hær.c.4.*

Baronius hîc *grande miraculum* observat, & sic rem expediri existimat. *Quódnam hoc dices? Evidens planè illud,* inquit, *quod quum navicula sic esset operta fluctibus, mersa non est, onusta tanto pondere peccatorum. Cur non mersa? cur non vortice maris absorpta? quia Christus semper inventus est in eâ: alioqui planè perire necesse erat, si curâ tantùm hominum regeretur.* Et hoc propemodum est, quod volumus. Si auctoritate, curâ & fide Romani pontificis universa Christi regeretur ecclesia, decimo seculo perire eam necesse fuisset. Ineptè *Anno 912. num.10.*

praef. in lib. de R. pont. igitur & falsò alicubi scripsit Bellarminus; *De quâ re agitur, quum de primatu pontificis agitur? brevissimè dicam, de summâ rei Christianae. Id enim quaeritur, debeátne ecclesia diutius consistere, an verò dissolvi & concidere.* Si à Romano pontifice penderet ecclesia, decimo sanè seculo, quo pontificium primatum tenuerunt homines nefarii, invasores, apostatae, fures & latrones, quibus titulis ipse passim eos dignatur Baronius, dissoluta concidisset. Si verò agatur de Romanâ particulari ecclesiâ, facilè concessero, eam, ne quidem sceleratissimis pontificibus rerum potitis, interiisse, sed in urbe Româ sanctum semen & fideles fundamentis salutis puro & simplice corde inhaerentes divinâ benignitate plurimos servatos esse, quin hodieque servari. Id autem ad pontificem & negocium, quod à nobis disceptatur, planè nihil. Secundum ipsos enim novatores, nec clerus, nec plebs Romana, nec ullus alius vel urbis vel ecclesiae ejus civis, universalis ecclesiae princeps & supremus atque infallibilis rerum divinarum & humanarum arbiter est, sed unus & solus pontifex, cum clero & plebe Romanâ ita divisas res habens, ut Avenionem vel aliò profectus & clerũ & plebem illam à se possit segregare. Nec ulli vel è clero vel è plebe nec ipsi adeo ecclesiae Romanae dictum est, *Super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, Tibi dabo claves, Pasce oves meas, Rogavi pro te, ne deficiat fides tua*; sed soli Petro, ejusque successoribus pontificibus, in quorum manu sedem & sese ad loca transferre, quae à clero, plebe, ecclesiâ Romanâ *longa procul longis via dividat invia terris.* Non itaque sequitur: Propter flagitia & scelera Romanorum pontificum Romana ecclesia non interiit; Ergo eadem non obstant, quò minùs ipsi flagitiosi & scelerati pontifices tantis & talibus supernaturalibus & divinis dignitatibus & dotibus, quantas & quales novatores eis tribuunt, emineant polleantque.

Anno 921. num. 3. Nec ad rem facit, quod ex Frodoardo memorat Baronius, in pago Parisiaco per reliquias de barbâ sancti Petri miracula facta esse, *caecos & claudos vel contractos ampliùs quàm centum septuaginta sanitate donatos esse, daemoniacos verò, quotquot illuc adierant, sano sensu pulsis daemonibus rediisse, praeter alia innumerabilia, quae ibi sunt acta. Miranda sunt haec*, ait Baronius, *nec perfunctoriè transeundo inconsiderata relinquenda. Etenim ita Deus Petri nomen fecit tunc esse celebrius atque potentius, dum & ejus barbae pilos, qui sunt excrementa corporis, tantâ voluit praestare virtute & fulgere miraculis: quum illud magis infamaretur ab ejus*

sedis

sedis invasore Iohanne (de decimo loquitur) *ut eo ampliùs ostenderetur in radice virescere, quod existimari posset exsiccatum in ramis; ut non dubitares super hanc petram ædificatam esse ecclesiam, & portas inferi adversus eam non prævalere, quantumlibet etiam ipsi, qui super ejus sedem sedent, eam impugnent moribus pravis.* Ecclesia singulorum temporum super eo, qui tunc est, pontifice fundatur, ædificatur, nititur, & pro præsenti à præsentis pontificis ore pendere necesse habet. Temporibus itaque Johannis decimi, quem juxta Baronium *planè non nisi pseudopontificem & antipapam opus est appellare*, etiamsi pontificatum annos sedecim tenuerit, priusquam in carcerem trusus & cervicali suffocatus *dignum suis sceleribus finem acciperet invasor & detentor injustus Apostolicæ sedis; quo turpior nullus, cujus sicut ingressus in cathedram Petri infamissimus, ita & exitus nefandissimus:* hujus, inquam, Johannis decimi temporibus non ab alterius, quàm ipsius ore ecclesiam pendere oportuit, & per annos illos sedecim ipsius fuit arbitrii, quid vellet esse in universâ ecclesiâ sacrosanctum, item fidei decreta sancire & sancita mutare; ipse supremus fuit rerum divinarum & humanarum arbiter, nec alius in orbe terrarum præter ipsum. Super hoc itaque Johanne ecclesiam tanto tempore ædificatam fuisse, & divinæ bonitati atque sapientiæ placuisse, ut universa ecclesia & omnium dogmatum Christianorum auctoritas & certitudo ejusmodi homine & ejus similibus, per integrum seculum & diutiùs, inniteretur, etiamsi in pago Parisiaco barba Petri miracula fecerit, non tamen ullo modo probabile vel credibile efficitur.

Anno 912. num. 12. *Anno 928. num. 2.* *Anno 925. num. 11.*

Alibi idem Baronius, *Facitne ista*, inquit, *ecclesia ipsa Romana, an patitur, quum in eam indignus intruditur, & monstrum aliquod seculari potentiâ in sacrosanctam illam sedem provehitur & exaltatur?* Ait autem, quòd id *ipsa nolens & invita, renitens & reclamans, lugens ac mœrens pati acerbissimè cogatur.* Sed quando olim Romanus clerus & populus sententiis non convenere, aut quando posteà Romani cardinales dissentientibus votis diversos elegere pontifices, vel consentientibus Alexandrum quendam sextum, *qui immoderatâ ambitione* (verba sunt Guicciardini) *& pestiferâ perfidiâ, omnibusq; horrendæ crudelitatis, monstrosæ libidinis & inauditæ avaritiæ exemplis, sacris & profanis rebus absque discrimine venditis universum orbem* perturbaret, creavere; annon tum ipsa Romana ecclesia, ut schisma oriretur, vel ut sceleratum pontificem haberet, fecit & in caussâ fuit? Cæterum

Anno 1033. num. 4. *num. 8.* *hist. lib. 6.*

nos eâ de quæstione magnopere sollicitos esse, nihil attinet. Sive enim egerit, sive passa sit in ejusmodi casibus Romana ecclesia, manet firmum, quod nos diximus, nempe, Si auctoritati pontificis tantopere inniteretur salus ecclesiæ & certitudo dogmatum, quemadmodum novatores docent, numquam permissuram fuisse benignam Dei φιλανθρώπου providentiam, ut pontificatum aliquando occuparent fœminæ, pueri, spurii, illiterati, libidinibus, sacrilegiis, cædibus, crudelitate & omne genus horrendis facinoribus & flagitiis infames, nedum ut eum istiusmodi portenta totum sesquisæculum, quod vix in gentili vel idololatrico aliquo principatu contigisse deprehendas, tenerent.

præf. in lib. de R. pont. Bellarminus etiam jn vitiis pontificum delitias facit. *Permisit Deus*, inquit, *ut etiam quidam parum probi pontifices aliquando hanc sedem tenerent & regerent. Quales sanè fuerunt Stephanus VI, Leo V, Christophorus I, Sergius III, Iohannes XII, aliiq; NON PAUCI, si vera sunt, quæ de eorum vitâ & rebus gestis apud historicos eorum temporum* (unde autem, nisi ex his, de rebus gestis earumque veritate nobis constat?) *scripta leguntur. Itaque nihil est*, ait, *quòd hæretici* (hæretici novatoribus sunt, quicumque, quantum ipsi, Romano pontifici non tribuunt; quod si verum est, nemo major hæreticus quàm sanctus martyr Cyprianus) *tantum laborent in quorundam pontificum vitiis conquirendis. Nos enim agnoscimus & fatemur, ea fuisse non pauca: sed tantum abest, ut iis gloria hujus sedis obscuretur, ut iisdem*, vitiis scilicet & flagitiis, *vehementer crescat & amplificetur.* Mira res. Sanctitas vitæ præcipuorum doctorum est nota veræ ecclesiæ juxta Bellarminum: & tamen juxta eumdem Bellarminum sedis Romanæ gloria vitiis & flagitiis præcipuorum suorum doctorum, nempe pontificum, *vehementer crescit & amplificatur:* adderet saltim, quod apud eum alibi legimus, *hoc ipsum manifestum argumentum esse veritatis fidei ac religionis, quæ Romæ colitur.* Credas cardinales fervore tuendarum absurdarum novitatum ad insaniam adigi. Ne tamen sine ratione videatur insanire, addit aliquam, non sine strepitu & ampullis. Audiamus, ne quid dissimulasse dicamur. *Hinc*, inquit, *intelligimus, non humano consilio, prudentiâ, viribus Romanum pontificatum tamdiu consistere, sed quia hæc petra ita à Domino roborata, divinitus fundata, Angelorum custodiis septa, singulari Dei providentiâ & protectione munita est.* Ego verò respondeo, si Romanum pontificatum ut episco-

Append. ad lib. de R. Pont. c. 12.

episcopatum aut etiam patriarchatum consideremus, haut paucioribus seculis durasse reliquos ecclesiæ catholicæ patriarchatus & plurimos alios episcopatus, tanto majore miraculo & præsentiore divinæ tutelæ argumento, quanto sævioribus Christiani nominis hostibus expositi & minoribus ipsi opibus atque viribus sunt suffulti. Diuturnitate profectò durationis reliqui patriarchatus Romano non cedunt: sed si vitiis & flagitiis gloria alicujus sedis vehementer crescit & amplificatur, cedere proculdubio cogentur. Sin respicimus pontificatum illum exuberantem & exorbitantem, & dum sibi ea, quæ recensita sunt superiùs, non minùs præfractè quàm impiè arrogat, dissidia, schismata, tumultus, bella in orbe Christiano excitantem; respondemus eum propter peccata & ingratitudinem populi Christiani à Deo permitti & tolerari, non tamen diutiùs, quàm itidem permissus & toleratus fuerit Muhammedismus; ut si diuturnitas durationis vel inter flagrantia scelera continuatæ certum habeatur argumentum singularis divinæ protectionis, non segniùs jactitare eum possit Muhammedismus, quàm pontificatus: exorbitantem intelligo: nam intra terminos veræ & legitimæ patriarchalis dignitatis sese continentem nemo impugnat. Quin non modò diuturnitate temporis, sed & amplitudine terrarum, per quas utriusque cultus diffusus est, pontificatum Muhammedismus, si inter se contendantur, superaturus videtur. Et hæc de summo religionis novatorum articulo præcipuoque fundamento ex occasione dicta sunto.

Leo tandem nonus, si Genebrardo credimus, *primus à Deo vocatus velut alter Aharon, antiquam pontificum integritatem è cælo in sedem Apostolicam revocavit.* Quod ipsum sanè ipse in epistolâ, quam ad Constantinum Monomachum Græcorum Imperatorem scripsit, decessoribus suis damnatis, sibi non obscurè tribuit. *Quia,* inquit, *abundante iniquitate & refrigescente caritate sancta Romana ecclesia & Apostolica sedes nimium diu obsessa fuit mercenariis, & non pastoribus, à quibus sua & non quæ sunt Iesu Christi, quærentibus, devastata jacebat miserabiliter hactenus; divinum consilium voluit meam humilitatem suscipere tantæ cathedræ pondus.* Quanta fuerit sub ejusmodi pontificibus cleri castitas & continentia, cuivis promtum est conjicere. Sed neque sub Leone & successoribus multò sinceriorem deprehendo, quum repudiato legitimo & divinitùs ordinato incontinentiæ remedio,

san-

sancto inquam conjugio, legem cœlibatus summo rigore & obstinatione omnes illi urgerent, & maritos eodem, quo scortatore & mœchos loco haberent, atq; adeo discrimine sublato matrimonia, quæ nonnulli ex clero suæ infirmitatis sibi conscii & vagas libidines abominati contraxerant, fornicationibus & adulteriis æquarent. Haut itaque soli è vulgo clerici, sed ipsi quoque episcopi & supremi religionis antistites inquinatissimè vivebant. Erat iis temporibus in precio Petrus, Damiani filius, ortu Ravennas, professione monachus Benedictinus, deinde à Stephano IX. creatus episcopus cardinalis Ostiensis, cui tamen dignitati posteà renuntiavit, vir pro ratione seculi (undecimum à nato Christo tunc agebatur) non indoctus, pietate præditus & zelo, quamquam non semper & in omnibus sufficiente scientiâ instructo. Is tunc temporis librum scripsit, titulo GOMORRHÆI, quo tetram cleri libidinem & horrenda flagitia insectatus de remedio Leonem compellavit. Sed præstat hîc apponere, quæ eâ de re Baronius scripta reliquit, ne exaggerare aliquid videar: præsertim quum ex bibliothecâ Vaticanâ ille promat, quæ nostram notitiam aliàs subterfugerent. Locus integer est, qui sequitur.

*An.*1049. *num.*10. *Gen.*6. Frutices illi infelicissimi, vepres infausti, spinæ, & urticæ agrum Patrisfamilias in immensum oppleverant, qui ex putore carnis, corruptionis fimo turpiter excreverunt. *Omnis quippe caro corruperat viam suam:* ut non tantùm ad eas abluendas sordes videretur satis esse diluviũ, sed nefanda scelera ignem è cœlo Gomorrhæum, quo est exusta Pentapolis, postularent. Quorum gratiâ idem Petrus Damiani, tunc eremita montis Avellani in Umbriâ constituti, de his omnibus novum Pontificem Leonem monendum putavit, scribens ad eum librum, quem GOMORRHÆUS inscripsit, eoque quadripartita vitia carnis, quibus obrueretur ecclesia, ut decuit, quàm potuit honestè, insinuavit, rogans ut Petri gladio, acutiore quàm Phinees, conficiens turpissimos homines illos, ecclesiam Dei non habentem maculam, neque rugam, servaret incontaminatam. Quibus auditis sanctissimus Pontifex, cùm viri sancti laudavit zelum, tum etiam pro criminum qualitate & quantitate ultor offensi numinis, pœnas dignas apposuit, quas habet ejusdem Pontificis epistola, ad eundem Petrum reddita, quæ præfixa legitur Gomorrhæo, quæ unà cum pluribus aliis ejusdem auctoris lucubrationibus extat in antiquitus

scri-

ſcripto codice bibliothecæ ſancti Petri in Vaticano, quo ſumus uſi in his conſcribendis. Ipſa autem Leonis Papæ epiſtola ad Petrum ſic ſe habet.

Leo epiſcopus ſervus ſervorum Dei dilecto in Chriſto filio Petro eremitæ æternæ beatitudinis gaudium.

Ad ſplendidum nitentis pudicitiæ thorum, fili cariſſime, pio certamine intentionem tuæ mentis perveniſſe libellus, quem contra quadrimodam carnalis contaginis pollutionem honeſto quidem ſtylo ſed honeſtiori ratione ediſti, manifeſtis documentis commendat. Subegiſti quidem carnis barbariem, qui ſic erexiſti brachium ſpiritus adverſus libidinum obſcenitatem. Execrabile quidem vitium, longeq; ſegregans ab auctore virtutum, qui quum ſit mundus, nihil admittit immundum. Nec de ſorte ejus eſſe poterit, qui ſordidis illecebris ſubjacebit. CLERICI *verò*, DE QVORVM VITA SPVRCISSIMA *flebiliter pariterq; rationabiliter tua prudentia diſputavit, verè, & omnino verè ad funiculum hereditatis ejus non pertinent, de quo ipſi voluptuoſis ſe oblectationibus ſubmovent. Quod ſi pudicè converſarentur, non ſolùm templum DEI ſanctum, ſed ipſum etiam ſanctuarium dicerentur, in quo niveo candore conſpicuus ille DEI Agnus immolatur, per quem fœda totius orbis lues lavatur. Tales nimirum clerici etſi non verborum, operum tamen teſtimonio profitentur, quia non exiſtunt, quod cenſentur. Quomodo enim clericus eſſe poſſit vel nominari, qui proprio arbitrio non metuit inquinari?* Et poſt ad extremum ubi ejuſmodi canonicâ cenſurâ coërcuit, hæc ad Petrum: *Sed fili cariſſime, inenarrabiliter gaudeo, quia exemplo converſationis inſtruis, quidquid oratoria facultate docuiſti. Plus eſt enim opere docere, quàm voce. Quapropter auctore Deo, palmam obtinebis victoriæ, & cum DEI & virginis filio lætaberis in cœleſti manſione, & tot mercedibus eris cumulatus, quot ereptis per te à diaboli laqueis fueris conſtipatus, & quodammodo coronatus.* Hæc ad Petrum Leo.

Subjicit idem Baronius, quomodo *ille Petrus, hujus temporis magnum ſidus eccleſiæ*, per aliquorum calumnias gratiâ Leonis exciderit, odiumq; & indignationem incurrerit, atque ad ipſum ideo inter cætera ſcripſerit, *Antiquus hoſtis timens, ne ego poſſem vobis ſuggerendo deſtruere, quod ille in iſtis partibus non deſinit quotidie novis adinventionibus fabricare, malignantium adverſum me linguas exacuit.* Quomodo autem Gomorrhæum Alexander ſecundus pontifex auctori ſurripuerit & ſuppreſſerit, ex eodem Baronio inferiùs indicabimus.

Nunc exemplum continentiæ episcopalis ex Hermanno Cōtracto adscribam, qui in anno cIↃ LI, *Post pascha*, inquit, *dominus papa Leo synodum Romæ collegit, ubi inter alia Gregorium Vercellensem episcopum, propter adulterium cum vidua quadam, avunculi sui sponsa, admissum, & perjuria perpetrata, absentem & nescientem excommunicavit: quem tamen non multò post Romam venientem, satisfactionem promittentem, officio priori restituit.* Adeo severè in adulterium & incestum fuit animadversum. In eadem synodo ab eodem Leone constitutum, quod in epistolâ ad Cunibertum episcopum Taurinensem commemorat Petrus Damiani, *ut quæcumq; damnabiles fœminæ intra Romana mœnia reperirentur presbyteris prostitutæ, ex tunc & deinceps Lateranensi palatio adjudicarentur ancillæ.* Quid verò cani in balneo, meretriculis in Lateranensi, ubi pontifex habitabat, palatio?

Collisus est Leo cum Michaële Cerulario, patriarcha Constantinopolitano, ad quem & Leonem Acridanum Bulgarorum archiepiscopum ejus exstat prolixa epistola, à proprio an alterius ingenio profecta incertum. Objicit sanè, ut dictum est pridem, eunu- *pag. 353.*
chos & indignos ad sedem Constantinopolitanam fuisse promotos, interim non videns manticæ quod in tergo, id est, suorum ipsius decessorum, de quorum virtutibus paullò antè audivimus, immemor. Misit etiam Constantinopolim legatos Humbertum Sylvæ candidæ episcopum, Fridericum archidiaconum & cancellarium, & Petrum archiepiscopum Amalphitanum, prætextu ineundæ cum Græcis concordiæ, re verâ, ut ecclesiam græcam Romanæ subjiceret. Legationis hujus greci scriptores mentionem non faciunt, sed latini, Leo videlicet Ostiensis, *Chronici Cassinensis libro II, capite XXCIX*; Lambertus Schafnaburgensis *in anno cIↃ LIII*, & Sigebertus Gemblacensis *in anno cIↃ LIV.* Acta legationis ab Humberto, ut existimatur, con-
An. 1504. signata è manuscriptis codicibus profert Baronius; in quibus nihil
num. 19. nisi magnificum narratur, quomodo videlicet legati, simul ac venerint, Nicetam Pectoratum, qui contra latinos scripserat, in præsentiâ Imperatoris ad palinodiam adegerint, librum ejus exusserint, Michaëlem patriarcham publicè in templo sanctæ Sophiæ excommunicaverint. Cæterùm οἴκοθεν ὁ μάρτυς. Caussæ verò propter quas Michaëlem & qui cum ipso facerent, excommunicasse se dicunt, nimis lepidæ sunt; *Quia*, ajunt, *sicut Simoniaci donum Dei vendunt: sicut Valesii, hospites suos castrant, & non solum ad clericatum sed insuper*

adepi-

ad episcopatum promoverent; sicut Ariani rebaptizant in nomine sanctæ Trinitatis baptizatos, & maximè latinos; sicut Donatistæ affirmant, excepta Græcorum ecclesia, ecclesiam Christi & verum sacrificium atque baptismum ex toto mundo periisse; sicut Nicolaitæ, carnales nuptias concedunt & defendunt sacri altaris ministris; sicut Severiani, maledictam dicunt legem Moysi; sicut pneumatomachi vel theomachi, absciderunt à symbolo Spiritus sancti processionem à Filio; & cætera. Quàm vel falsò, vel ineptè, vel perversè ista dicantur, norunt eruditi: quæ tamen Sigebertus ex his ipsis Actis, sibi fortè lectis, repetit & universæ Græcorum ecclesiæ tribuit.

Nicetas Pectoratus, cujus facta mentio, monachus fuit & presbyter in monasterio Studij, quod Constantinopoli celeberrimum erat. Fallitur enim præclarus vir Martinus Chemnitius, qui eum in occidentali ecclesiâ inter latinos vixisse putat. Scripsit epistolam sive libellum de azymo, jejunio sabbati & conjugio sacerdotum. Priores duæ quæstiones, utpote de rebus prorsus indifferentibus, potuissent præteriri; nec evinci potest à Græcis aut Niceta, quòd sive azymis uti, sive sabbato jejunare illicitum sit. Tertia majoris est momenti. Omnes autem à Niceta magnâ verborum modestiâ & cum honorificâ latinorum compellatione tractantur. Quamquam libellus ipse ab Humberto, ut apparet, conversus est adeo infeliciter, ut sæpè vix, aut ne vix quidem, intelligi possit. Humbertus autem, qui magnâ cum vehementiâ & multis conviciis respondit, de tertiâ quæstione, utpote ad negocium nostrum faciente, quid adferat, videamus. *Exam. concil. Trid.*

Perpendentes, inquit, à te tam perversè defendi adulteria potiùs quàm nuptias sacerdotum; arbitramur ab inferis emersisse principem hujus hæreseos nefandum diaconum Nicolaum, de quo Epiphanius vester sic scripsit: *Quarta Nicolaitarum à Nicolao hæresis est inventa, uno ex septem diaconibus, ab Apostolis ordinatis. Iste quum zelo pulcerrimæ conjugis culparetur, docere cepit indifferenter debere uti conjugibus, non solùm laicos, sed etiam qui sacerdotij fungerentur officio.* Hos damnavit sanctus Evangelista & Apostolus Johannes, & jussit, ut quicumque cum eis vel sermonem colloquij miscuissent, ex hoc ipso communione privandos, docens, rationabiliter à mundi origine Deo castitatem plurimùm placuisse, tunc etiam in seipso Christum Dei filium castitatis gloriam dedicasse, quum virginem possidens ma-

trem virgō mansurus nullum discipulorum suorum commixtione etiam legitimâ conjugij uti permisit, dicens: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum sibi, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Unde idem Dominus Jesus in Apocalypsi præcipiens Apostolo Johanni scribere Angelo Ephesi, inter alia inquit: *Hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi.* Hinc etiam Angelo Pergami inquit: *Habeo adversum te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere scandala coram filijs Israel, edere, & fornicari: ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum.* Suffecerant quidem hæc ô Nicolaita Niceta, ad convincendum errorem tuum, sed quia canonibus sub nomine Apostolorum editis nos urgere videris, exponere tibi tua capitula decrevimus, quamvis ea inter apocrypha usq; nunc magnâ ex parte computaverimus, ut apertè cognoscatur nec apocryphis, nec authenticis vos vestras ineptias posse defendere. Ante omnia autem comprobamus te mentitum ipsi veritati in eo, quod dixisti nostros priùs ordinari, deinde uxores sortiri: quia apud nos, nec ad subdiaconatus gradus quisquam admittitur, nisi perpetuam continentiam etiam à propriâ conjuge profiteatur, nec post gradum cuiquam uxorem ducere conceditur. Sed tu ecclesiam Dei volens efficere synagogam satanæ, & prostibulum Balaam & Jazebel, cum Nicolao dicis, *Episcopum & presbyterum & diaconum dicimus, qui unam habet uxorem, ordinari, quamvis vivant eorum conjuges, quamvis defunctæ, nec licet eos post manus impositionem innuptos esse, nec insuper ad nuptias ire: aut si nupserint, alteras amplecti, sed sufficere eis quas habent, quum ad ordinationem venerunt.* O abominabilis Cynice, quomodo non erubuisti tantum nefas evomere? Ergo non licet aliquem post manus impositionem sine uxore esse. Si ita est, ipse Johannes Apostolus, & Paulus, & Barnabas, & omnis continens in gradu ecclesiastico in culpâ est proculdubio: unde necesse est, ut futurus episcop⁹, presbyter, diaconus, & subdiaconus priùs uxorem sortiatur, quæ sibi sufficere debeat ad carnales amplexus. Numquid laicis non sufficit una, nisi fortè discipuli maligni Mahomed, cujus farinæ totus es, tu quoque, quia presbyter es, sine uxore esse non debes, secundum tuas assertiones.

Luc. 9. *Apoc. 2.*

Hæc ex responsione Humberti, qui ne Græcis quidem conjugia permittere voluit, in specimen adlata sunto. Nemo autem, nisi stupidus sit, non videt, Humbertum nec quæ Nicetas scripsisset, nec

quæ

quæ ipse è veteribus græcis monumentis adfert, intellexisse. Ex Epiphanio conatur adstruere, Nicolai hæresin fuisse, quòd adsereret, non modò laicos, sed etiam sacrorum ministros uxoribus uti posse. Malumus id inscitiæ imputare, quàm malitiæ. Quæ enim de Nicolao Epiphanius tradidit, nos suo suprà loco plenè descripsimus; inter quæ nihil tale quisquam deprehendet. E capite decimoseptimo libri sexti Constitutionum Apostolicarum sub nomine Clementis editarum adduxerat Nicetas locum à nobis suprà quoq; descriptum; quem quam miserè & insulsè verterit Humbertus, vel cæco appareat. Tribuit Clementi illi & Græcis, quasi doceant, Non licere episcopis, presbyteris, diaconis post ordinationem esse innuptis. Nihil tale Clemens, nihil Græci. Nicetas ipse presbyter erat, & nihilominus monachus: urget etiam in suo libello auctoritatem sextæ sive quinisextæ synodi, quam episcopis cœlibatum injungere, presbyteris verò & diaconis, si cœlibes perseverare nolint, ut ante initiationem contrahant, præcipere palàm est, & ipsissimis verbis prolatis satis superq; pridem demonstratum. Humbertum itaque nec adversarij mentem, contra quem scriberet, nec auctorum græcorum testimonia, quæ proferret, intellexisse certum est. Minùs itaque mirum, cum pro suâ sententiâ canonem Nicænæ synodi de συνεισάκτοις allegare. Adducit deinde Siricij, Innocentij & Leonis Romanorum pontificum leges, quas à Græcis iniquas judicari & in synodo quinisextâ rejectas fuisse non debuerat ignorare. Tandem in ecclesiam græcam his verbis debacchatur: *Illa ecclesia, quam Arius corrupit, Macedonius prostituit, quæ genimina viperarum, id est, Nestorium, Eutychen, Monothelitas* & *Theopaschitas & reliquas hæreticorum pestes peperit & aluit; adhuc à Nicolai hæresiarchæ amplexibus abstrahi non potuit.* Et in Nicetam: *Tu verò miserrime Niceta, donec resipiscas, sis anathema ab omni Christi ecclesiâ, cum omnibus, qui tibi acquiescunt in tam perversa doctrina.* Qui hæc scripta tanti æstimaverit, ut inspicere velit ipse, in fine undecimi tomi annalium Baronianorum ea inveniet.

Pag. 139.
Pag. 318.
pag. 321.

Quantâ pietate fuerit Leo nonus, quem tantoperè extollunt, ut Sancti etiam titulum tribuant, ex eo licet conjecturam capere, quòd primus Romanorum pontificum (nisi fortè Johannem XII, de quo galeato & loricato superiùs audiebamus, exemplo præivisse dixerint) exercitum in aciem contra hostes suos, qui Normanni tunc erant, eduxerit. Infelicissimus exitus argumentum fuit novitatis

Pag. 367.

absurdæ & perversæ, à Deo improbatæ. Rem totam Hermanni Contracti verbis, qui quum ea vidisset & descripsisset, proximo anno è vivis excessit, apponemus. Leo quum conciliandæ pacis ergo inter Henricum Imperatorem & Andream Hungariæ regem in Germaniam venisset, Natalem Domini anno CIↃ LIII. unà cum Imperatore Wormatiæ egit. Et *quum de Normannorum violentiis & injuriis, qui res sancti Petri se invito tenebant, multa conquestus esset, ad hos inde propulsandos Imperator ei auxilia delegavit.* Leonem itaque *sequuti sunt plurimi Teutonicorum, partim jussu dominorum, partim quæstu adducti, multi etiam scelerati & protervi, diversasq; ob noxias patriâ pulsi. Quos ille omnes tum consueta misericordia nimia compassione, tum etiam quia opera eorum ad imminens videbatur bellum indigere, clementer & gratanter suscipiebat.* Quum Romam rediisset, *habita post pascha synodo, contra Normannos, ut proposuerat, exercitum movit: quumq; illi pacem petentes, subjectionem servitiumq; ipsi promitterent, & quæ prius injuste sibi usurpantes invaserant, ejus beneficio gratiaq; retinere velle se dicerent; idq; papa abnegans vi & injuria raptas res sancti Petri reposceret, eosq; perperam pervaso cedere loco juberet: illi quia numero longè præstabant, quasi rem impossibilem sibi propositam refutantes, se potiùs bello obviam ituros, armisq; acquisitam patriam armis defensuros, vel morte occubituros denuntiant. Sicq; XIV. Kal. Iul. valida pugna confligentes, prima acie à Teutonicis penè victi sunt, sed succenturiatis copiis ex insidiis nostros circumvenientes, Italis citius terga vertentibus, Teutonicis maxima ex parte sed non inultè occumbentibus, occulto DEI judicio (sive quia tantum sacerdotem spiritalis potiùs, quam pro caducis rebus carnalis pugna decebat; sive quòd nefarios homines quàm multos ad se ob impunitatem scelerum, vel quæstum avarum confluentes, contra itidem scelestos impugnandos secum ducebat; sive divina justitia alias, quas ipsa novit, ob caussas nostros plectente) quamvis nimis cruentam hostes adepti sunt victoriam: ipseq; Dominus papa in quodam ab eis castello obsessus, quum expugnata jam jamq; munitione, necessitate coactus, communionem eis prius interdictam reddidisset, acceptus ab eis, Beneventum cum honore tamen reductus est, ibiq; tempore aliquanto detentus, nec redire permissus.* Hæc Hermannus Contractus, fato suo vicinus, *omnes tunc temporis viros sapientia & virtutibus praecellens,* ut in Supplemento scribit Bertoldus presbyter Constantiensis.

Quid alter etiam ævi hujus vir eximius de facto Leonis senserit, Petrus Damiani videlicet, adjiciamus. *Quum frequenter,* ait Baronius,

ronius, *audiret episcopos aliquot in Gallijs atq; Germanijs galeatos ac lori-* Ann.1053.
catos ad bella procedere, facinus execratus scripsit epistolam ad Firminum e- num.10.
piscopum, qua deplorans mundi hujus mala, præcipuè verò discordias oboriri inter Imperatores atque pontifices, sic vult munera eorum esse distincta, ut nec Imperatores attingant quæ sunt sacerdotum, nec sacerdotes quæ sunt Imperatorum, ut bella tractare & alia id genus. Sed præstat ipsum auctorem loquentem audire. *Quum inter cætera*, inquit, *mala, quæ nostris temporibus emergunt, ipsas quoq; ecclesias violenti homines insolenter opprimant, ac prædia vel qualibet bona sacri juris invadant; nonnullos movet, utrum ecclesiarum rectores expetere vindictam debeant, ut pro malis mala, more secularium reddant. Nam pleriq;, mox ut eis infertur vis injuriæ, ad indicenda protinus bella prosiliunt, armatorum cuneos instruunt, sicq; hostes suos, acriùs fortè quàm læsi fuerant, ulciscuntur. Quod mihi planè videtur absurdum.—Vita planè, quam Salvator noster gessit in carne, non minùs, quam prædicatio evangelij, nobis est proposita tenendæ linea disciplinæ. Sicut ergo ipse cuncta mundi furentis obstacula non per districti examinis ultionem, sed per invictam superavit inconcussæ patientiæ majestatem; ita docet mundi rabiem potiùs æquanimiter ferri, quàm vel arma corripere, vel lædenti læsionibus respondere: præsertim quum inter regnum & sacerdotium propria cujusque distinguantur officia; ut & rex armis utatur seculi, & sacerdos accingatur gladio spirituali, qui est verbum DEI. De seculi*
nempe principe Paulus dicit, Non sine caussa gladium portat, DEI enim mini- Rom.13.4.
ster est, vindex in iram ei, qui malum agit. Ozias rex, qui sacerdotale usur- 2.Chr.26
pat officium, lepra perfunditur; & si sacerdos arma corripit, quod utiq; laicorum est, quid meretur? — Ad hæc si quis objiciat, Leonem bellicis usibus se frequenter implicuisse pontificem; nihilominus verum esse dico, quod sentio: quoniam nec Petrus ob hoc Apostolicum obtinet principatum, quia negavit; nec David idcirco prophetiæ meretur oraculum, quia thorum alieni viri invasit; quum mala vel bona non pro meritis considerentur habentium, sed ex proprijs debeant qualitatibus judicari. Numquid hoc legitur vel egisse vel literis docuisse Gregorius, qui tot rapinas ac violentias a Longobardorum feritate est perpessus? Num Ambrosius bellum Arianis, se suamq; ecclesiam crudeliter infestantibus intulit? Numquid in arma sanctorum quispiam traditur insurrexisse pontificum? Caussas igitur ecclesiastici cujuscumq; negocij, leges dirimant fori, vel sacerdotalis edicta Concilij: ne quod gerendum est in tribunalibus judicum, vel ex sententia debet prodire pontificum, in nostrum vertatur opprobrium congressione bellorum.

Hoc

Hoc judicium & censura Petri Damiani; *cui Catholica dogmata*,
An.1053. num.14. ait Baronius, *penitus adversantur, quibus hæresis errore notantur omnes, qui ab ecclesia Romana, cathedra Petri, è duobus alterum gladium auferunt,*
An.1049. num.12. *nec nisi spiritualem concedunt.* Sic bonus ille Petrus, qui aliàs Baronio *magnum sidus ecclesiæ*, & cujus juxta eumdem Baronium *sermo à Roma-*
An. 1057. num.14. *nis pontificibus probè auditus susceptusq; & uti divinum oraculum observandus est propositus*, cujus item *tanta æstimatio in ecclesia DEI erat, ut quæ i-*
An. 1063. num.3. *pse facienda moneret, tamquam oracula divina pij quiq; perciperent*; nunc idem ille Petrus, quia pontifici regiam potestatem & jus gerendi belli non concedit, hæreseos notâ inustus abit. Additur etiam hoc:
An.1053. num. 17. *Errore lapsus convincitur Petrus* (*excusare eum nec debemus nec possumus*: nempe qui pontifici omnia non tribuit, excusari nec debet, nec potest) *quem communi Catholicæ totius ecclesiæ conventu constat esse damnatum.* Eja verò! Ergo quòd pontifici jus gerendi belli competat, UBIQUE, SEMPER ET AB OMNIBUS creditum fuisse demonstret. Quid enim aliud dicit aut docet Petrus Damiani, quàm quod duobus seculis ante ipsum ad Michaëlem Imperatorem scripserat
Dist. 96. can.6. Nicolaus primus, Decretoque inseruit Gratianus: *Quum ad verum ventum est eundem regem ac pontificem, ultra sibi nec Imperator jura pontificatus arripuit, nec pontifex nomen imperatorium usurpavit. Quoniam idem mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, sic actibus propriis & dignitatibus distinctis officia potestatis utriusque discrevit, propria volens medicinali humilitate sursum efferri, non humana superbia rursus in inferna demergi, ut & Christiani Imperatores pro æterna vita pontificibus indigerent, & pontifices pro cursu temporalium tantummodò rerum imperialibus legibus uterentur; quatenus spiritalis actio carnalibus distaret incursibus, & ideò militans DEO minimè se negociis secularibus implicaret.* Videtur tamen invidiam facti lenire velle Baronius. *Leo ipse, de quo agimus,*
num. 15. inquit, *licet sit comitatus exercitum, seorsim tamen in loco munito, in quo posteà obsessus est, mansit.* Id verò pro lubitu fingit. Comitatus autem est? quomodo? an ut qui delicias belli inspicere cuperet, an ut qui cum summo imperio esset? Armatus fortè manus ipse non conseruit: sed nec hoc reges, qui bella gerunt, quin nec belli duces semper faciunt. Interfuisse & præfuisse bello, ut supremum principem, certum est. *Contra Normannos exercitum movit*, ait Contractus, ut ex ipso paullò antè audivimus. Lambertus: *Leo papa profectus contra Normannos contulit cum eis prope Beneventum signa.* Marianus: *Leo Papa exer-*

exercitum ducens per Apuliam contra Normannos, infinita utrobiq; cæde peracta sine victoria redit. Leo Ostiensis: *Apuliam cum Normannis Leo papa dimicaturus ingreditur.* Cunradus Urspergensis: *Post hæc Apostolicus Romam rediit, multis cum diversarum provinciarum militibus, imperiali præceptione & amicorum subventione comitantibus; & post pascha exercitum ducens in Apuliam contra Normannos, illius terræ quondam advenas, sed tunc possessionum Apostolicarum invasores & Romani imperij hostes pugnavit, & infinitâ utrobiq; cæde peractâ papa cum paucis fugiens, absque victoria regreditur.* lib 2, c. 88.

Addit Lambertus, *Cunctos dies, quibus supervixit tantæ calamitati, in luxu & mœrore egit.* Supervixit autem annum non integrum: quippe pugnavit infeliciter anno cIↃ LIII, IV. Kal. Julias; obijt anno sequente, XVI. Kalend. Majas, ut est apud Hermannum Contractum, qui Leonis obitu chronicon suum finit, ipse etiam inde post paucos dies defunctus. Vacavit sedes menses undecim & dies viginti quatuor, à Benedicto illô pristino invasore, si Bennoni credimus, denuò vexata. Interea Hildebrandus à Romanis ad Imperatorem missus est, à quo Gebhardum, Eichstadensem episcopum, cui Victori secundo nomen fuit, impetravit.

Redijt autem Victor post annum in Germaniam, ab Imperatore invitatus: & Imperator ipse morbo correptus, præsente pontifice, vivendi finem fecit, an. cIↃ LVI, III. Nonas Octobris, ut legere est apud Marianum. Qui sub idem tempus varias provincias obitu suorum principum, caritate annonæ, fame alijsq; calamitatibus adflictas fuisse commemorat. Hîc quærit Baronius, *Quidnam Henricus Imperator peccaverit, ut in eum DEI vindicta sævierit?* Respondet: *Intercessit inprimis caussa illa, quod electionem sibi Romanorum pontificum arrogasset, & episcoporum judicia sibi sumsisset. Nam & paullò antè Gebhardum Ratisbonensem episcopum reum majestatis detrusit in carcerem.* Ita hic etiam Imperator obsequio & cultu pontificis & sacerdotum Baronio non satisfacit, etiamsi eò se usq; demiserit, ut *numquam insignia regalia sibi præsumserit imponere, nisi clam per confessionis ac pœnitentiæ, verberum insuper satisfactionem, licentiam à quolibet sacerdotum suppliciter mereretur;* quemadmodum è vitâ Annonis archiepiscopi Coloniensis à Reginardo descriptâ ipse memorat Baronius, subjiciens ex eodem scriptore ejus rei exemplum hujusmodi. *Tempore quodam magna imminente festivitate, quum pontifices, duces, comites & cujuscumque alius* An. 1056, num. 2. num. 7. num. 8.

dignitatis & ordinis viri regiam undiq; properarent ad curiam, quum & ipsum mos & honor impositus trabeatum exigeret procedere, non inscius sanctitatis & vitæ probatissimi inter præsules Annonis, ut suæ consuetudinis servaret institutum, supplex & pœnitens eum cepit adire. Mox sacer antistes auctoritate plenus talis in negocio imperialem parvipendens magnificentiam, sicut parcere solitus erat inopi & pauperi, sic opportunitatem adeptus misericors sine misericordia sævire cepit in principem. Nam vehementissimis eum invadens correctionibus quidquid animo pro justitia concitato se obtulit, liberè & constanter effabatur; illumq; DVRISSIMIS PLAGIS ADFLICTVM non aliter ea die coronatum incedere consensit, quàm priùs manibus suis triginta tres argenti libras in pauperes expendisset. Hæc, ait Baronius, *ipse* Reginardus *de Henrico Imperatore, acquiescente pœnam verberum accipere imperio sacerdotum.* Quid sibi non arroget, quid non perpetret sacrificus sive presbyter à confessionibus, agni nomen & arietis cornua gerens, cui Imperatoris ad eum modum tractandi concessa fuerit potestas?

Interim, si Baronium auscultamus, quia episcopum rebellem castigavit Henricus Imperator, & flagitiosis pontificibus remotis meliores, ipsis quoque Romanis id flagitantibus, sufficere conatus est, sacerdotalis ordinis & pontificis majestatem non satis comiter habuit, & propterea in eum Dei vindicta sævijt. Sic Theodosius
Ann. 450 *num.* 11. junior Imperator, qui, teste Baronio, *eximio semper refulgens religionis exemplo & vita moribus integerrimis pollens, superiores omnes Christianos principes videri poterat superasse*; quia tamen aliquando *celebranda synodo*
Ann. 449. *num.* 27. *œcumenicæ, qui illi in omnibus præsit, episcopum deligit, quod quidem Romani esse pontificis*, nec ullius alterius, sciscit Baronius; ideo *Deo vindice, ubi talem sibi Theodosius pontificiam auctoritatem arripuit, imperio privatur, anno sequente ex hac vita sublatus.* Contrà verò de rebus Hispa-
An. 447. *num.* 18. niæ Arianis, pontifici nescio quid gratificantibus, scribit: *Hinc fortasse accidit, ut Deus eisdem regibus dederit & stabilire regnum, & ad multa secula propagare. Nullus enim umquam absq; amplissima remuneratione persolutum inveniet, quicquid aliquando impensum est honoris & reverentiæ*
An. 504. *num.* 1. *Apostolicæ sedi.* Et de Theodorico, Gothorum in Italiâ rege: *Quàm evidenter manu tangere quisque poterit, quæ & tu ipse probè conspicis lector, cuncta bene cessisse Theodorico, dum licet Arianus, nihil voluit imminutum jurium Romani pontificis.* Rursus Otho magnus, Imperator, omnium scriptorum & universi orbis testimonio, summæ virtutis & pietatis, quia

quia sceleratissimum pontificem ipsissimumque diaboli mancipium Johannem XII, quemadmodum suprà expositum est, removerat; ideo juxta Abrahamum Bzovium, simium Baronij, *decimo anno pòst violata ecclesiasticæ libertatis pœnas dedit, subitaneo morbo in Saxonia interceptus,* quin in posteris quoq; suis Dei vindictam expertus. Ecce ad divinam gratiam & remunerationem impetrandam & ad vindictam evitandam non prodest principibus DEI timor, si cuicui pontifici quaquâ ratione se opponant; nec obest infidelitas & impietas in ipsum mundi Servatorem, modò cuivis pontifici omnia deferant & concedant. Reliquis itaque, quas Papistæ in ecclesiam invexere novitatibus hanc quoq; annumeremus, Quòd crimen sit majus & atrocius & præsentiori vindictæ obnoxium, quemcumq; Romanum papam quovis modo offendere, quàm articulos fidei & ipsam Filij DEI divinitatem abnegare. *in R.pont. cap.2.*

Victor secundus anno tertio pontificatus sui moritur, cui succedens Fredericus, ille videlicet, quem unà cum alijs duobus legatum Constantinopolin missum fuisse suprà diximus, Stephani noni nomen (decimi notam ei convenire vult Baronius) sibi sumsit, *crebris synodis,* ut est apud Leonem Ostiensem, *clerum urbis populumq; conveniens maximè conjugiis clericorum & sacerdotum, consanguineorumq; copulationibus tollendis instit.* Idem Petrum Damiani episcopum cardinalem creavit, & Florentiam profecturus *congregatis intra ecclesiam* (iterum verba Leonis) *episcopis & clero populoq; Romano, sub districta nimis inhibitione constituit, ut si, antequam Hildebrandus Romanæ tunc ecclesiæ subdiaconus ab imperatrice* Hagne, Henrici tertij viduâ & Henrici quarti, qui minorennis adhuc erat, matre, *ad quam pro quibusdam reipub. negotiis communi consilio mittebatur, rediret, se mori contingeret; nullus omnino papam eligere auderet, sed usq; ad illius reditum sedes Apostolica intacta vacaret, ejus demum ordinanda consilio.* Eò usque jam tum Hildebrandus rem perduxerat, ut ipsius consilio constituendi pontificis negocium, Imperatori subtractum, committeretur. His enim in modum actis Florentiam profectus pontifex moritur, mense pontificatus sui septimo, die octavo, anno Domini cIↄ LIIX, IV. Kal. April. *l.6,c.98.* *Cap.101.*

Interea Gregorius Lateranensis & Tusculanensis comes (proferimus hæc quoque verba Leonis) *comperto pontificis Romani obitu, sociato sibi Gerardo Galerense & Romanis potentibus aliquot, noctu cum armatorum* *Cap. 102.*

turbis ecclesiam unà pervadunt, & Iohannem Velitrensem episcopum, Mincium posteà cognominatum, papam constituunt, Benedicti decimi *illi impo-*
lib.3, c.12. *sito nomine.* Id quum Hildebrandus ab imperatrice reversus *compe-rißet, Florentiæ substitit, suisq́ literis Romanorum primates conveniens, ubi eorum percepit adsensum, annitente Godefrido duce, Gerardum Florentinum episcopum mox in Romanum pontificem elegit, atque unà cum ipso & duce Romam mense Ianuario venit. Ubi præfatus electus à Romano clero & populo in sede Apostolica locatus Nicolai* secundi *sortitus est nomen. Qui prædictum Romanæ sedis invasorem,* qui videlicet ab Aprili usque in sequentis anni Januarium eam tenuerat, *cum suis fautoribus omnibus excommunicans, tandem interventu quorumdam admissum ad communionem apud ecclesiam sanctæ Mariæ, quæ major à Romanis dicitur, sacerdotali officio privatum manere constituit.* Lambertus tamen Schafnaburgensis Nicolaum scito Henrici quarti Imperatoris pontificem factum esse
An. 1059. scribit, his verbis: *Romani principes satisfactionem ad regem mittunt, se scilicet fidem quam patri dixissent, filio quoad possent servaturos, eoq́ animo vacanti Romanæ ecclesiæ pontificem usq́ ad id tempus non subrogasse, ejus magis super hoc exspectare sententiam, orantq́ sedulo, ut, quem ipse velit, transmittat: nihil ejus ordinationi obstare, si quis non per legitimæ electionis ostium, sed aliunde ascendisset in ovile ovium. Rex habita cum primoribus deliberatione, Gerardum Florentinum episcopum (in quem & Romanorum & Teutonicorum studia consenserant) pontificem designat, Romamq́ per Godefridum marchionem transmittit. Ita Benedicto, qui sine jussu regis & principum sacerdotium usurpaverat, reprobato, Gerardus, qui & Nicolaus, pontificatum obtinuit.*

Nicolaus secundus non sedit nisi annos duos & menses sex. Interea clero vagis libidinibus immerso nihilominus ille cœlibatum rigorosè ursit, & sancto legitimoque conjugio turpissimæ labi medicinam adferri nullo modo permisit. Clerum libidinib. immersum fuisse doceo ex epistolâ Petri Damiani ad Nicolaum ipsum, quâ non meros è grege presbyteros, sed summos antistites & episcopos nefarijs amoribus & libidinibus indulgere, idque impunè, imo sine metu pœnæ, conqueritur. Verba sunt: *Nuper habens cum nonnullis episcopis ex vestræ majestatis auctoritate colloquium, sanctis eorum femoribus volui seras apponere: tentavi genitalibus sacerdotum, ut ita loquar, continentiæ fibulas adhibere. Sed quoniam hæc secta est cui ubiq́ contradicitur, illud quidem quodcumq́ vestræ constitutionis imperium, sub spe per-*

agendi

ciendi, fidenter indicimus; hujus autem capituli nudam saltem promissionem, tremulu prolatam labijs, difficilius extorquemus. Primo quia fastigium castitatis attingere se posse desperant: deinde quia synodali se plectendos esse sententia propter luxuriæ vitium non formidant. Nostris quidem temporibus gemina quodammodo Romanæ ecclesiæ consuetudo servatur, ut de cæteris quidem ecclesiasticæ disciplinæ studiis, examen (prout dignum est) moveat; de clericorum verò libidine, propter insultationem secularium, dispensative conticescat. Quod certe satis correptione dignum est, ne unde vulgus omne conqueritur, inde potissimùm à magistris ecclesiæ in judiciis taceatur. Si enim malum hoc esset occultum, fuerat fortasis utcumq; ferendum. Sed (ah scelus!) omni pudore postposito pestis hæc in tantam prorumpit audaciam, ut per ora populi volitent loca scortantium, nomina concubinarum, socerorum quoq; vocabula simul & socruum, fratrum deniq; & quorumlibet propinquorum. Et ne quid his assertionibus deesse videatur, testimonio sunt discursio nunciorum, effusio munerum, cachinnantium secreta & loca & colloquia. Postremo verò omnis dubietas tollitur; uteri tumentes, & pueri vagientes. Ergo præ pudore nescio quomodo supprimatur in synodo, quod publicè vociferatur in mundo: ut non modo peccantes (ut dignum est) non notentur infamia; sed & hi quoq; qui ultores esse debuerant, videantur in culpâ. Non hic pudor faciem Phinees sacerdotis operuit, qui nimirum coëuntem cum Madianitide Israëlitem coram omni multitudine, in locis genitalibus, arrepto pugione transfodit. Porrò autem nos contra divina mandata personarum acceptores, in minoribus quidem sacerdotibus luxuriæ inquinamenta persequimur: in episcopis autem, quod nimis absurdum est, per silentij tolerantiam veneramur. Inde pontifici exemplum Heli licentiam peccandi filijs suis permissam luentis, ob oculos ponit, & in sacerdotes luxuriantes & scortantes acriter invectus, *Quoniam ego,* inquit, *summum ecclesiæ universalis antistitem vel leviter sugillare non audeo; ipsum, qui peccat, breviter alloquor: Cur ó sacerdos, qui sacrum dare, hoc est, sacrificium Deo debes offerre; temetipsum priùs maligno spiritui non vereris victimam immolare? Fornicans enim à membris Christi abscinderis, meretricis corpus efficeris, Apostolo testante: qui ait, Qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur; & item, Tollam membra Christi, & faciam membra meretricis? — Enimvero quum Dominus dicat, Nolite sanctum dare canibus; quod de te judicium erit, qui corpus tuum (quod utiq; sanctum est per consecrationis accessum) non canibus sed lupanaribus tradis; & quum omnes ecclesiasticos ordines in te uno habeas metuenda mole congestos, omnes proculdubio fœdas, dum te prostibulis permi-*

xtione commaculas. Polluis itaq; in te ostiarium, lectorem, exorcistam, omnesq; deinceps sacros ordines, pro quibus omnibus in districto Dei judicio redditurus es rationem. Ad impositionem manus tuæ descendit Spiritus sanctus; & tu eam adhibes genitalibus meretricum. Lingua tua obsequitur Deus; & tu non vereris obtemperare dæmonibus. Porrò qui in ecclesiastica cerneris dignitate conspicuus, non te erubescis immergere fornicibus scortatorum. Et qui prædicator constitutus es castitatis, non te pudet servum esse libidinis. Veniet, veniet profectò dies, imò nox, quando libido ista tua convertetur in picem, qua se perpetuus ignis in tuis visceribus inexstinguibiliter nutriat, & medullas tuas simul & ossa indefectiva conflagratione depascat. Tandem Nicolaum pontificem ad coërcendum & castigandum exstimulans, *Noli*, inquit, *connivendo & dissimulando grassanti luxuriæ frena laxare. Serpit enim hic morbus, ut cancer; & virosa propago ad infinita porrigitur, nisi evangelica falce, quod malè pullulat, amputetur. Absit igitur ut sanctum cor vestrum segnis Ileli torpor emolliat, sed potius ad sceleris ultionem ingenui Phinees zelus accendat.*

Alterum, nempe clero, etiamsi vagis libidinibus passim infamaretur, conjugium nihilominus, quod unicum malo remedium esse potuisset, interdictum & ademtum fuisse patet ex ejusdem Petri Damiani ad Hildebrandum tunc archidiaconum, posteà papam epistolâ, quâ narrat & exponit, quomodo legatus à Nicolao pontifice ad Mediolanenses unà cum Anselmo Lucense episcopo missus, ut Simoniacorum & Nicolaitarum, quos ita vocabant, hæreses ejurarent, effecerit. *Erat*, inquit, *inter clerum & populum propter duas hæreses, Simoniacam videlicet & Nicolaitarum satis turbulenta seditio. Nicolaitæ autem dicuntur clerici, qui contra castitatis ecclesiasticæ regulam fœminis admiscentur. Qui planè tunc fornicatores sunt, quum fœdi commercij copulas ineunt; tunc Nicolaitæ jure vocantur, quum hanc letiferam pestem velut ex auctoritate defendunt.* Quamvis autem murmur in populo exoriretur, *non debere Ambrosianam ecclesiam Romanis legibus subjacere, nullamq; judicandi vel disponendi vim Romano pontifici in illa sede competere:* Petrus tamen dulci alloquio & fucatis verbis, ut se subjiciant persuadet; imò à Guidone archiepiscopo rescriptum elicit, in quo inter cætera continentur etiam ista: *Nicolaitarum quoque hæresin nihilominus*, quàm Simoniacam scilicet, (in quam nunc nos non inquirimus,) *condemnamus, & non modò presbyteros sed & diaconos & subdiaconos ab uxorem vel concubinarum fœdo consortio nostris*

studiis

ſtudiis, in quantum poſſibilitas nobis fuerit, arcendos eſſe promittimus. Quin jusjurandum exegit, *quòd ipſe archiepiſcopus, donec adviveret, in quantum poſſet, iſtas duas, Nicolaitarum videlicet & Simoniacam hæreſes omni ſtudio totoq; viribus ſincerè ac fideliter exſtirpare contenderet: ita ut nec presbytero, nec diacono, nec ſubdiacono fœminam cum gradu ſimul habere permitteret; a conferendis etiam eccleſiaſticis ſacramentis venalitatis omne commercium funditus prohiberet. Idipſum jusjurandum contra Simoniacos & Nicolaitas permaxima pars populi non modò civilis, ſed & ſuburbani, jam dederat. His ita geſtis,* inquit, *viſum eſt nobis, ut omnes illi clerici, accepta pœnitentia, inter Miſſarum ſolennia reconciliarentur, ornamenta de manu epiſcopi recipientes; hoc tamen prius, quod infrà ſcriptum eſt, legentes. Ego Arialdus dictus diaconus de capella Mediolanenſis archiepiſcopi hac ſcriptura, quam manu mea ſcripſi, profiteor me eam fidem tenere, quam ſacroſancta ſeptem concilia Evangelica & Apoſtolica auctoritate firmarunt, & quam beatiſſimi pontifices Romani promulgata prædicatione lucidiſſimæ veritatis, expoſuerunt. Anathematizo quoq; generaliter omnes hæreſes, extollentes ſe adverſus ſanctam Catholicam & Apoſtolicam eccleſiam: ſpecialiter verò ac nominatim Simoniacam hæreſim, quæ in ipſam eccleſiam conatur introducere ſacrorum ordinum, ſive officiorum maledictam venalitatem; deinde Nicolaitarum æquè abominabilem hæreſim, quæ impudenter latrat, ſacri altaris miniſtros debere vel poſſe licenter uti conjugibus, quomdo & laicos. Unde quia his diebus hæ duæ hæreſes, ſcilicet Simoniacorum & Nicolaitarum graviùs eccleſiam Dei vexant & impugnant; Simoniacos omnes & Nicolaitas cum dogmatum auctoribus ſectatoribusq; ſuis æterno anathemate dignos eſſe pronuntio, jurans per ſanctam homouſion Trinitatem.* Hæc omnia & alia complura in illâ, quam diximus, Petri Damiani ad Hildebrandum epiſtolâ leguntur.

Apparet autem evidenter, maximo ſive errore ſive ſtupore cōjugia cum ſtupris confuſa, & clericos matrimonijs ſuis uſos clericis fornicatoribus æquiparatos, atque adeo inter hos & illos nihil diſcriminis obſervatum fuiſſe: Petrum etiam credidiſſe, quod Nicolaitarum hæreſis fuerit, *ſacri altaris miniſtros debere vel poſſe uti conjugibus, quemadmodum poſſint laici.* Id, niſi fallimur, viro bono & ſimplici, græcæque linguæ ignaro perſuaſit Humbertus Sylvæ candidæ epiſcopus, qui, ut viſum eſt ſuperiùs, quum græcæ linguæ cognitionem ſibi perperam arrogaſſet, ex Epiphanio malè intellecto eam ſententiam Nicolaitis affinxit. Perſuaſit igitur idipſum ſine dubio viro

viro nimis credulo, quemadmodum alia quoque, verbi gratiâ, pro-
cap. ad Domin. loricatum. pe Puteolos animas humanas teterrimarum avicularum specie e lacu sulfureo circa sabbati vesperam emergere, die dominico *hinc inde per montem, velut solutas à vinculis, libere spaciari, alas extendere, plumas rostro pectere, & concesso ad tempus refrigerio frui: nec umquam visas cibum capere, nec ullo aucupis ingenio capi posse. Dilucescente autem matutina secundæ feriæ hora, ecce magnus*, inquit, *instar vulturis corvus post præfatas aviculas incipit concavo gutture crocitare; & illæ protinus sese aquis immergentes abscondunt, nec ulterà inde se humanis oculis offerunt, donec advesperascente jam sabbati die, de sulfurei stagni voragine rursus emergant.* Quàm hoc certum est, tam quoque verum sententiam Humberto & Petro memoratam Nicolaitis ab Epiphanio tribui. Cæterùm etiamsi Epiphanium vel alios è græcis adire & legere Petrus nequiverit, potuisset tamen latinos, si non Tertullianum, saltim Augustinum consulere, & quæ Nicolaitarum doctrina & turpitudo fuisset, certioribus testibus, quàm Humberto, discere.

Sic etiam Nicolaus ipse secundus in synodo, quam in Lateranensi basilicâ celebrabat, ut libidines cleri coerceret, conjugium non permittebat, quin magis interdicebat, & remedij vicem in
Dist. 32, Cap. 5. hunc modum sciscebat: *Nullus missam audiat presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere, aut subintroductam mulierem.* Idem Nicolaus Tusculanos aliosque vicinorum oppidorum comites, quos non satis obsequentes haberet, accersitis copijs Normannorum., quibus ante paucos annos bellum intulerat antecessor Leo
An. 1059. num. 74. nonus, adoritur, & imperata facere cogit. Quod *divinum plane consilium* Baronius prædicat. Quis enim dubitat Apostolos divino afflatus spiritu similiter fecisse, gentem aliam adversus aliam, & quidem Christianas, excivisse, & in bella, cædes mutuamq; perniciem impulisse?

Idipsum de non audiendis concubinariorum missis decretum in synodo itidem quadam Lateranensi repetijt, & epistolæ ad omnes episcopos inseruit successor Anselmus Lucensis, dictus Alexander
lib. 3 c. 20. secundus, auctoritate Hildebrandi (ut est apud Leonem Ostiensem) postres ab obitu Nicolai menses pontifex creatus, cui tamen nonnulli Cadaloum Parmensem episcopum, sub nomine Honorij secundi, opposuerunt. Verba sunt in epistola [illegible]
dist. 32, c. 6 G[illegible]adducta: *Præter hæc*, quæ de Simoniacis statuta sunt, pre-

præcipiendo mandamus, ut nullus missam audiat presbyteri, quem scit concubinam habere indubitanter, vel subintroductam mulierem. Unde etiam sancta synodus Constantiniana sive Lateranensis *hoc capitulum sub excommunicatione statuit, dicens: Quicumque sacerdos, diaconus, subdiaconus post constitutum beatæ memoriæ prædecessoris nostri sanctissimi papæ Leonis* noni *ac Nicolai* secundi *de castitate clericorum, concubinam palàm duxerit, vel ductam non reliquerit, ex parte omnipotentis Dei & auctoritate beatorum apostolorum Petri & Pauli præcipimus, & omnino interdicimus, ut missas non cantet, nec evangelium aut epistolam ad missam legat, neque in presbyterio ad divina officia cum his, qui præfatæ constitutioni obedientes fuerint, maneat, neque partem ab ecclesiâ suscipiat.* Existimarunt libidinem incontinentium presbyterorum citra remedium matrimonii compesci posse, si populus missas eorum audire prohiberetur. Cæterùm consilium eventu caruisse & rem eò tandem deductam fuisse, ut missas aut nullas audire, aut à concubinariis audire, sacerdotes vel nullos habere vel incontinentes tolerare oportuerit, Johannes Gerson testatur, & nos ipsissima viri verba alibi *pag.66.* produximus.

Similem medicinam, quin aliquo etiam modo acriorem, Mediolanensi ecclesiæ, (ad quam sub Nicolao secundo legatum Petrum Damiani, quantumvis laboraverit, nondum tamen rem confecisse vel planè stabilivisse apparet,) alii sub hoc Alexandro secundo legati, Johannes Sylvæ candidæ episcopus & Johannes presbyter, uterque cardinalis, adhibuerunt. Sanxerunt videlicet, quæ ex Baronio, decreta eorum ecclesiæ Mediolanensi præscripta recitante, adscribimus. *Presbyter, diaconus aut subdiaconus femi-* *An.1067.* *nam ad fornicandum palàm retinens*, (de conjugatis sine dubio lo- *num.5.* quuntur) *donec in culpâ manserit, nec officium faciat, nec ecclesiæ beneficium habeat. Qui verò non retinet,* qui conjugio sese abdicat, *& eventu* (casu) *ex humanâ conditione* (imbecillitate) *ceciderit*, id est, scortatus fuerit; *postquam manifestum veraciter fuerit, suspendatur ab officio tantùm, donec per pœnitentiam satisfecerit.* Graviore, ut patet, pœnâ conjugatos afficiunt, quàm scortatores. Sed pergant: *Statuimus insuper neminem prædictorum graduum clericum ex suspicione damnari, ita ut nec officio careat nec beneficio, nisi ipse fortè confessus, vel per idoneos testes veraciter sit convictus.* Scortatores rarò crimen ipsi confitentur; nec per idoneos testes convinci semper possunt: immunes itaque sæpenu-

mero à pœnâ: conjuges, utpote manifesti, semper obnoxii. *Ne autem lædendi eos aliqua occasio pro relictis fœminis eorum fiat, statuimus ut cum illis in unâ domo non maneant nec manducent, nec bibant, nec sine tribus vel duobus idoneis testibus simul loquantur: & hæc servantes nullam pro eis calumniam patiantur, ipsi verò juxta ecclesias, si fieri potest, habitare cogantur. Qualiter verò quisque eorum pro ordinum inæqualitate, vel culpæ varietate officium ac beneficium perdat, ideo scribimus, quia cuncta ecclesiastica officia in status sui dignitate consistere volumus, & nullum clericorum pro cujusquam peccati culpâ, vel officii sui aliquâ in Deum offensâ, in judicio laicorum amodò esse permittimus, sed modis omnibus in perpetuum prohibemus. Si quis autem cujusque ordinis, præscriptorum graduum clericos in potestate suâ,* ditione vel territorio suo *habet, quum primùm sciverit in veritate, aliquem ex eis vel fœminam, sicut dictum est, retinere, vel in fornicationis crimen casu cecidisse; statim per se vel per suum nuntium hoc studeat indicare Archiepiscopo, & hujus ecclesiæ Ordinariis, quibus cura ista commissa fuerit. Si ipse, aut ipsi, illi admodum scilicet in culpâ obdurato vel accidentaliter lapso interdixerint, ut dignum est, officium, ipse laicus postmodum interdicat obdurato tantùm officium. Si vero Archiepiscopus, vel sui Ordinarii, postquam audierint, hoc neglexerint, ipse laicus, quicumque sit, ex tunc in suâ potestate,* sive in territorio suo, *nec officium facere, nec beneficium alicui ex illis permittat tenere, donec culpam deserat, & dignè Domino per pœnitentiam satisfaciat. Præcipimus, ut illud beneficium, quod cuiquam clericorum aufertur, nullus laicus in suum usum, vel lucrum accipiat, nec alicui suorum tribuat, sed ad ipsius ecclesiæ vel ministrantium illi opus & utilitatem servetur aut expendatur, donec vel ipse, si dignus fuerit, reconcilietur, vel alter loco ejus constituatur.*

Quantopere pontifex & pontificis nomine legati adversus sacrorum ministros cùm conjugatos tum scortatores exarserint, adeo ut etiam in eos laicis potestatem concesserint, unde aliàs abhorrere & rem nefandam dicere solent; ex istis perspicuum est: id quoque, iniquiores conjugatis fuisse, quàm scortatoribus. Hos vocant *accidentaliter lapsos*; illos verò *obduratos*, qualis scilicet tempore Stephani noni presbyter ille Romanus, cujus in epistolâ ad Cunibertum Taurinensem meminit Petrus Damiani, *qui nec fœminam uxorem suam ullo modo quiescebat abjicere, nec umquam poterat hæc statuta nisi vana prorsus & frivola judicare.* In obduratos itaque, quos vocant, sive conjugatos plus juris laicis concedunt, quàm in scortatores.

Cæte-

Cæterùm qui conjugatos tantopere exosos habuere, in caussâ fuerunt, ut sacra à fornicatoribus & flagitiosis, severitate legum & edictorum, quæ tamen paullatim exolevit, nequicquam obstante, passim tractarentur.

Gomorrhæus à Petro Damiani scriptus, cujus antè facta mentio, flagitia clericorum ætatis hujus detexit. Quæ quum ad posteros divulgari nollet Alexander secundus, librum invito & indignante auctore, suppressit. Caussam reddit Baronius, quòd *absque verborum obscœnitate obscœnitates tantæ* non fuerint tractatæ : quod tamen falsum esse arguit Leonis noni testimonium, qui *honesto stylo* editum fuisse agnoscit. Sed ipsa Baronii, ut suprà polliciti sumus, verba hîc apponemus. Ut ad Petri librum, *inquit*, Gomorrhæum inscriptum redeamus, etsi visus sit à Leone Papa laudari: tamen quòd absq; verborum obscœnitate obscœnitates illæ tantæ pertractari haud adeò potuerint, quin legentium aures castas offenderent, ut revera offendunt; Alexander Papa secundus callidâ arte illum ab eo surripuit, suoque inclusit scrinio. Sed questus est de his tunc Petrus literis scriptis ad duos Cardinales, nempe Hildebrandum & Stephanum. Quæ habentur in codice basilicæ sancti Petri, incipiuntque, *Querelam omnipotenti Deo, & vobis, qui estis membra ejus, depono de domino nostro Papa, qui cor meum tam acerbo mærore conturbat, & grandævi jam senis animam ad amaritudinem provocat. Tulit enim librum nostrum, quem videlicet de paupertatulâ inopis ingenioli cum magno labore decerpseram, & velut unicũ filium ulnis uterinæ dulcedinis amplectabar. Et hunc qualiter tulerit, operæ pretium est agnoscatis. Sciebat enim hoc se à me aliter impetrare non posse: domno abbati sancti Salvatoris me præsente tradidit, præcipiens ut transcriberet. Nocte verò, me nesciente, tulit, suisq; scriniis infarcivit. Et revera est munditiæ sacerdotalis indicium, imò Papalis hoc puritatis est argumentum.* Ex quibus sanè verbis, licet quisnam liber ille fuerit, minimè exprimat; Gomorrhæum librum illum significare voluisse nõ dubitamus, cujus turpitudine offensus Papa, voluerit eum ita surripiendo, nec reddendo delere. Pergit autem de eodem Pontifice dicere: *Ex his tamen expostulatur, arridet, caputq; meum tamquam oleo, jocosæ urbanitatis suavitate demulcet. &c.* At de his hactenus.

pag.392.
An.1049. num.15.

In ipsum autem Alexandrum Petrus epistolâ quadam satis acriter invehitur, & sibi cognita innuit, quæ divulgata infamiam Alexandro sint adlatura. *Hoccine*, inquit, *mihi, Venerabilis pater, me-*

ritum reddidisti, quòd caussæ tuæ perorator in sanctorum pontificum conciliis toties exstiti; quòd in legationis tuæ curis atque negotiis frequenter in secularium laicorumq; conventu quasi quidam causidicus declamavi? Hæccine, inquam, mihi munera redhibentur, quod in hostes tuos, Cadaloum antipapam & adseclas, *violenter invectus, eos mordacißimè loquendo & scribendo destruxi, teq; per multimodæ scriptionis articulos extuli, tuamq; memoriam & egregiæ laudis quantum in me fuit, etiam apud posteros propagavi? Quid itaque fecerim, quidvé pertulerim examinis vestri censura discutiat; ne coactus dignâ querelâ compellar effluere, quod adhuc silentio supprimens vix possum ulteriùs occultare. Hoc enim nec dum Roma me referentem vel scribentem cognovit, necdum aliis per me res ista, quæ sanctitatis vestræ famam laceraret, innotuit. Agat ergo qui læsit, sicut dignum est, pœnitentiam, ut is qui læsus est, non compellatur dignam exaggerare querelam.*

Grandi auctoritate sub aliquot pontificibus Hildebrandum hactenus fuisse in comperto est; eamque indies non imminutam sed auctam potiùs esse Petri Damiani nos docent versiculi, quos sub Alexandro & de Alexandro Hildebrandoque factos esse agnoscit Baronius; nempe

An. 1061. *Papam rite colo, sed te prostratus adoro:*
num. 34. *Tu facis hunc dominum, te facit ipse deum,*

id est, tu quidem Alexandrum papam constituisti, ipse verò à tuo nutu & arbitrio, tamquam dei, pendet. Item,

Vivere vis Romæ, clarâ depromito voce:
Plus domino papæ, quàm domno pareo papæ,

id est, fateri te oportebit magis parendum esse Hildebrando, qui est dominus papæ, quàm ipsi papæ. Aliis versibus eum *cuncta domare,* & *multos eum tremere* indicat. In epistolâ, cujus inscriptio *Patri & filio, Papæ & Archidiacono,* de Hildebrando in hunc modum loquitur: *Sanctum satanam meum humiliter obsecro, ut non adversum me tantopere sæviat; nec ejus veneranda superbia tam longis me verberibus atterat.*

Bennoni quidem, quippe Hildebrandi adversario, fides simpliciter haberi fortè nequit: sed nec simpliciter derogari. Scribit enim res sui temporis, & hominibus sui temporis, à quibus se, si omnia adfectui indulgens fingeret, è vestigio mendacii convictum iri, non poterat ignorare. Addit præterea circumstantias satis

accu-

accuratè, ut ſic quoque narrationis fides firmetur. Ille igitur Alexandrum ſub imperio Hildebrandi admodum duro vixiſſe, quin aliquando colaphis cæſum eſſe, nec de reditibus Romanæ eccleſiæ plus, quàm parcâ manu Hildebrandus admetiretur, percepiſſe ſcribit. Quare non abs re Hildebrandum dominum Papæ à Petro Damiani appellatum fuiſſe intelligimus. Tandem *Alexandro ſub miſerabili jugo Hildebrandi* (verba ſunt Bennonis) *quodam veſpere defuncto, eadem horâ Hildebrandus à ſuis militibus ſine adſenſu cleri & populi eſt inthronizatus, timens ne alius per moram eligeretur. In cujus electione nullus cardinalium ſubſcripſit. Ad quem quum veniret abbas Caſſinenſis*, Deſiderius videlicet, qui poſt obitum Hildebrandi pontificatum & nomen Victoris tertii obtinuit, *ait ipſe Hildebrandus; Frater, nimium tardaſti. Reſpondit abbas: Et tu Hildebrande nimium feſtinaſti, qui nondum ſepulto domino tuo papa ſedem Apoſtolicam contra canones uſurpaſti.* Vitâ functus eſt Alexander ſecundus anno cIↃ LXXIII, X. Kal. Majas, poſtquam ſed ſſet annos undecim, menſes ſex, & dies viginti duos. Eodem die pontificem factum eſſe Hildebrandum, dictum Gregorium ſeptimum, non poteſt Baronius negare: quin juxta ipſum *errare penitus convincuntur, qui poſt triduum ab obitu Alexandri Gregorium electum adſerunt, quum certum ſit electum fuiſſe dictâ die vigeſimâ ſecundâ menſis Aprilis.* Teſtimonium liberæ electionis, quod jactat Baronius, Hildebrando, quâ fuit cùm vafritie tum potentiâ, poſt rem peractam ſive dolo conficere ſive metu extorquere, proclive. Quis enim cardinalium aut clericorum ei, qui hactenus dominus papæ fuiſſet & omnia in poteſtate haberet, reſiſtere vel aliquid negare auderet?

An. 1073. *num.* 25.

Hic ille eſt Hildebrandus ſive Gregorius ſeptimus, qui ſub prætextu ſanctiſſimæ religionis, Apoſtolicæ auctoritatis & ſub nomine mitiſſimi & humilimi Petri pontificiæ ambitioni, ſuperbiæ & tyrannidi faſtigium impoſuit; qui ſuo ſuæque ſedis arbitrio regna & imperia, regumque & imperatorum ſceptra & coronas ſubjecit; qui ſubditos à juratâ principibus fide abſolvit; qui nationes ſibi vectigales eſſe voluit; qui totius mundi dominatum affectavit; qui denique *ſeſe oppoſuit & extulit ſupra quicquid dicitur Deus aut numen, adeo, ut in templo Dei*, ſive in eccleſiâ, quæ eſt domus Dei, *ſederet, præ ſe ferens, ſe eſſe Deum.* Ad hæc evincenda non opus eſt aliis argumentis, quàm ipſius cùm doctrinâ, tum factis. Doctrina continetur Dictatibus,

2. Theſſ. 4.

l.2.ep.55. quos vocant, Papæ, qui in regesto epistolarum ipsius Hildebrandi An.1076. leguntur, & inde repetiti Annalibus à Baronio inserti sunt. Nonnum.31. nullos ex iis hîc recensebimus.

Quod Romana ecclesia à solo Domino sit fundata.

Quòd solus Romanus pontifex jure dicatur Universalis.

Quod ille solus possit deponere episcopos, vel reconciliare.

Quod cum excommunicatis ab illo, inter cætera, nec in eadem domo debemus manere.

Quòd solus possit uti Imperialibus insigniis.

Quod solius Papæ pedes omnes Principes deosculentur.

Quod illius solius nomen in ecclesiis recitetur.

Quòd unicum est nomen in mundo, Papæ videlicet.

Quòd illi liceat Imperatores deponere.

Quod nulla synodus, absq; præcepto ejus, debet generalis vocari.

Quòd nullum capitulum, nullusq; liber canonicus habeatur, absq; illius auctoritate.

Quòd sententia illius à nullo debeat retractari, & ipse omnium solus retractare possit.

Quòd à nemine ipse judicari debeat.

Quod Romana ecclesia numquam erravit, nec in perpetuum, Scripturâ testante, errabit.

Quòd Romanus pontifex, si canonicè fuerit ordinatus, meritis B. Petri indubitanter efficitur sanctus.

Quòd Catholicus non habeatur, qui non concordat Romanæ ecclesiæ.

Quod a fidelitate iniquorum (regum puta & principum) *subjectos potest absolvere.*

Doctrinæ responderunt facta. Philippo Galliæ regi in hunc lib.2.ep.18. modum minatur: *In Romanâ synodo à corpore & communione sanctæ ecclesiæ ipsum, & quicumque sibi regalem honorem vel obedientiam exhibuerit, sine dubio sequestrabimus.* Quod comminatus fuit Philippo, id adversus Henricum quartum Imperatorem in rem contulit. Primùm legatos mittit, qui Henrico Goslariæ tunc agenti (annus autem erat cIↃ LXXVI.) diem constituant, & Romam ad caussam dicendam evocent. Referemus illa verbis Lamberti Scafnaburgensis, An.1074. monachi Hersfeldensis, *scriptoris horum temporum*, Baronii ipsius num.13. & judicio, *accuratissimi & candidi, quem neque privatus affectus suæ gentis* 1076.n.35. *suiq; principis valuit a veritate dimovere.* Ita enim de Lamberto censet

Baro-

Baronius, ut fides ejus Pontificiis suspecta esse non possit. Verba igitur hominis in his & aliis explicandis adhibebimus. *Aderant*, inquit, *Hildebrandi papæ legati, denunciantes regi, ut secundâ feriâ secundæ hebdomadæ in Quadragesimâ ad synodum Romæ occurreret, de criminibus, quæ objicerentur, caussam dicturus: alioquin sciret se absque omni procrastinatione eodem die de corpore sanctæ ecclesiæ Apostolico anathemate abscindendum esse. Quæ legatio regem vehementer permovit: statimq; abjectis cum gravi contumelia legatis, omnes qui in regno suo essent, episcopos & abbates VVormatiæ dominicâ Septuagesimæ convenire præcepit, tractare cum eis volens ad deponendum Romanum pontificem.* Et sanè *episcopi & abbates amplissimo numero* Wormatiæ congressi eò usque processere, ut Hildebrandum pontificatu indignum judicarent, legatosque & literas *Romam destinarent, quibus ei denunciabatur, ut pontificatu, quem contra ecclesiasticas leges usurpasset, sese abducet, sciatq; post eam diem quicquid agat, jubeat, decernat, irritum haberi. Legati, ut jussum fuerat, summo conatu iter accelerantes, pridie quam synodus* ab Hildebrando *indicta celebraretur, Romam ingressi literas tradunt; tunc cæteram legationem, sicut in mandatis habebant, verbo non minùs contumelioso quàm scripto exsequuntur. Papa nihil permotus atrocitate nuncii, posterâ die, quum clerus & populus ad synodum frequens confluxisset, in auribus omnium literas recitari fecit, & sic cunctis, qui convenerant, episcopis id fieri decernentibus, regem excommunicavit.*

Id gratum erat & percommodè accidit non modò Saxonibus, veteribus iisque atrocissimis Henrici hostibus, sed etiam Rudolfo Suevorum, Welfo Bojoariorum, Bertoldo Carentinorum ducibus, & episcopis nonnullis, qui novam conspirationem & defectionem meditabantur. *Facta est*, ait Lambertus, *conspiratio non modica, & magis ac magis indies roborabatur; eâ re maximè omnibus ausum & fiduciam prabente, quòd excommunicatum esse regem à Romano pontifice frequentes ab Italiâ nuncii quotidie deferebant.* Excommunicationi enim suæ eam vim inesse volebat Hildebrandus, ut excommunicatum non modò sacris arceret; sed & imperio, subditis à juratâ fidelitate solutis, dejiceret. Ita enim ipse disertis verbis. Nempe excommunicationem, quâ Henricum perculerat, orbi Christiano innotescere voluit per literas, *omnibus, qui se cupiunt annumerari inter oves, quas Christus B. Petro commisit*, inscriptas, & in hanc clausulam exeuntes: *Qualiter aut pro quibus caussis beatus Petrus anathematis vinculo* *lib.3.ep.6.*

culo regem alligaverit, è chartulâ, quæ huic inclusa est, plenè potestu cognoscere. Hæc videlicet solennis Hildebrandi formula, suam caussam Petri dicere; & quicquid ipse fecerit, Petro tribuere, prorsus, quasi non ab Hildebrando sed à sanctissimo Apostolo Petro profectum & factum esset. Chartulæ titulus hic est: *Depositio regis Henrici, filii imperatoris Henrici, & absolutio omnium, qui sibi præstiterant juramentum.* Tenor ejusmodi: *Beate Petre, Apostolorum princeps, inclina, quæsumus, pias aures tuas nobis.— Hac itaque fiduciâ fretus, pro ecclesia tua honore & defensione ex parte omnipotentis Dei Patris & Filii & Spiritus sancti per tuam potestatem & auctoritatem Henrico regi, filio Henrici Imperatoris, qui contra tuam ecclesiam inauditâ superbiâ insurrexit, totius regni Teutonicorum & Italiæ gubernacula contradico, & omnes Christianos à vinculo juramenti, quod sibi fecere & facient, absolvo, & ut nullus ei sicut regi serviat interdico.* Rursus in literis, quæ inscriptæ sunt

Lib.4.ep.13. *omnibus dilectis in Christo fratribus & coëpiscopis, ducibus, comitibus, universis quoque fidem Christianam defendentibus, in regno Teutonico habitantibus,* in hunc modum scribit: *Si literas, quibus Henricus dictus rex in sanctâ synodo judicio Sancti spiritus,* ejus videlicet, quo adflatus fuit Hildebrandus, *excommunicatus est, diligenter perpenditis; quid de eo fieri debeat, indubitanter cognoscetis. Ex illis enim intelligitur, cur sit anathematis vinculo illigatus, & à regiâ dignitate depositus, & quòd omnis populus quondam sibi subjectus a vinculo juramenti eidem promissi sit absolutus. — Quod si exigentibus multorum peccatis (quod non optamus) ex corde non fuerit ad Deum conversus*, id est, Hildebrando sese in omnibus non subjecerit; *talis ad regni gubernacula, Deo favente, inveniatur, qui ea, quæ prædiximus, & cætera, quæ videntur Christianæ religioni & totius imperii saluti necessaria, se certa & indubitatâ promissione observaturum promittat.*

Hujusmodi stimulis incitati veteres Henrici hostes rebellioni acriore studio incumbunt; amici verò paullatim vel dilabuntur, vel ad partes transeunt, superstitione, quam Hildebrandus ejusque emissarii animis hominum instillabant, & metu, ne societate Henrici pollucrentur vel æternæ salutis jacturam facerent, irretiti.

An.1076. num.39. Fuit horum suasor (Baronii verba audimus) *Vdo archiepiscopus Treverensis, qui Romam veniens Gregorium ut verè summum ecclesiæ hierarcham veneratus, rediens in Germaniam, concionator exstitit veritatis, atque plurimis auctor, ut à rege deficerent.* Si veritatis concionator fuit hic

Udo,

Udo, falsitatis præcones fuisse oportet eos, qui aliquando, quum Nero (at quantum portentum!) rerum potiretur, scripserunt: *Omnis anima potestatibus supereminentibus subjecta esto*; Item, *Subjecti estote cuivis humanæ ordinationi propter Dominum, sive regi, ut supereminenti, sive præsidibus, ut qui per eum mittantur.* Cæterùm præ nimio studio regum coronas pontificis arbitrio subdendi, sui oblitus Baronius eadem paginâ ex Chronico Citizensi Pauli Langii & annalibus Magdeburgensibus à Langio citatis *Udonem Trevirensem archipræsulem inter fautores Henrici* recenset, & *repentinâ morte obiisse* commemorat. *Rom.13,1.* *1.Pet.2,13.* *An.1076. num.37.*

Interim Triburiam, quæ prope Rhenum inter Moguntiam & Oppenheimum, sed in alterâ ripâ, villa fuit, conventum ad XVII.Kl. Novembris perduelles indixerant. *Conveniunt* (verba nunc recitabo Lamberti) *statutâ die amplissimo numero, obstinatis mentibus ad submovendum à negociis regni regem Henricum, & alium, in quem communis electio consensisset, creandum. Aderant unà legati Apostolicæ sedis Sigehardus patriarcha Aquilejensis & Altmannus Pataviensis episcopus & laici nonnulli missi à Romano pontifice, ut palàm omnibus per Gallias contestarentur, justis de caussis excommunicatum esse Henricum, & ad eligendum alium regem Apostolici consensus & auctoritatis suffragium pollicerentur.* Henricus Oppenheimi consederat, & quum à numerosissimis hostibus septus, ab amicis autem plerisque desertus ad summas angustias redactus esset, conditiones, quas durissimas perduelles ferebant, acceptare coactus est. Inter eas una erat, ut si annum integrum excommunicatus viveret, nec interea absolutionem à pontifice impetraret, omni spe recuperandæ dignitatis & imperii excideret. Ita Henrico pontificis conveniendi necessitas imposita; quem tamen maluit in Italiâ adire, quàm venientem in Germaniam exspectare. *Paucis igitur ante Natalem Domini diebus*, exeunte videlicet anno cIↃ LVI, & ineunte cIↃ LVII, *Spirensi urbe discedens cum uxore & filio parvulo iter aggressus est, nec quisquam ex omnibus Teutonicis vir ingenuus comitatus est regno excedentem, præter unum, & ipsum nec genere nec opibus conspicuum. Quumq; impensis tam longi itineris egeret, multosq; supplicaret, quibus incolumi repub. sæpenumero profuerat, pauci admodum erant, qui vel veterum beneficiorum memoriâ, vel præsenti humanarum rerum spectaculo permoti, necessitatem ejus aliquatenus relevarent.*

Incidit iter ejus, quod appropinquante constituto absolutionis termino accelerare cogebatur, in asperrimam hyemem, per quam factum, ut non nisi maximo labore & periculo Alpes superaret. Interea Hildebrandus Augustam Vindelicorum, à principibus Germaniæ invitatus, iter instituerat, *Romáq; egressus & ipse, quantum poterat, profectionem accelerabat, ducatum ei præbente Mathildâ, derelictâ ducis Lotaringorum Gozelonis, filia Bonifacii Marchionis & Beatricis comitissæ*, eademque Henrici, indigna nunc patientis, consobrinâ. Quum in Italiam descendisset Henricus, Canusium Longobardiæ oppidum unà cum Mathildâ venerat Hildebrandus. Eam itaque utpote cognatam Henricus *ad colloquium evocavit, precibusq; ac promissionibus oneratam ad papam transmisit, & cum eâ socrum suam filiumq; ejus, Azonem etiam marchionem, & abbatem Cluniacensem, & alios nonnullos ex primis Italiæ principibus, quorum auctoritatem magni apud eum momenti esse non ambigebat, obsecrans, ut excommunicatione absolveretur, nec principibus Teutonicis, qui ad accusandum eum stimulo invidiæ magis quàm zelo justitiæ exarsissent, temere fides haberetur. Quorum papa legatione auditâ, ait incongruum valde esse, & ab ecclesiasticis legibus omnino alienum, ut absentibus accusatoribus* (sed reus, si tamen reus, absens, nec auditus, condemnatus fuerat) *caussa accusati ventilaretur: quin imò si innocentiæ suæ confideret, omni timoris scrupulo liberatus, statuto die in Augustam, quò cæteri principes convenire statuissent, fiducialiter occurreret; se illic discussis utrarumq; partium allegationibus, nec odio nec gratiâ ab jure ad injuriam devolvendum, sed juxta leges ecclesiasticas, quàm rectissimam posset, de singulis sententiam laturum esse.* Ita negocii merè politici & mundani, controversiæ videlicet quæ Saxonibus aliisque imperii civibus & proceribus cum rege & imperatore suo intercederet, arbitrum & judicem sese constituit Hildebrandus. Instant autem & urgent legati sive deprecatores, ut, quandoquidem immineat dies anniversarius excommunicationis, *anathemate absolvatur, & communionis ecclesiasticæ gratiam recipiat, responsurus ex integro quacumque die, quocumque loco papa præcipiat, tamquam nihil hac conventione actum sit, omnibus, quæ accusatores ejus objecissent, criminibus & juxta sententiam ejus regnum vel obtenturus si objecta purgasset, vel æquo animo, si caussa cecidisset, amissurus.*

Diu papa restitit. Tandem quâ comitate supremum orbis Christiani principem exceperit & tractaverit, operæ precium est audire.

Supe-

Superatus, auctore Lamberto, *importunitate perurgentium & gravitate sententiarum, Si veraciter, inquit, eum facti pœnitet, coronam & cætera regni insignia in argumentum veræ & ex animo actæ pœnitudinis nostræ potestati dedat, & se post tam contumax admissum, regio nomine & honore deinceps indignum profiteatur. Durum nimis hoc visum est legatis. Quumq; vehementer insisterent, ut sententiam temperaret, nec calamum conquassatum judicii austeritate penitus contereret; vix & ægrè tandem exoratus annuit, ut cominus veniret, & si veram pro admissis pœnitudinem gereret, culpam, quam sedi apostolicæ contumeliam irrogando contraxerat, sedis apostolicæ decretis nunc obediendo expiaret. Venit ille, ut jussum fuerat & quum castellum illud triplici muro septum esset, intra secundum murorum ambitum receptus, foris derelicto omni comitatu suo, deposito cultu regio, nihil præferens regium, nihil ostentans pompaticum, nudis pedibus, jejunus mane usq; ad vesperam perstabat, Romani pontificis sententiam præstolando. Hoc secundo, hoc tertio die fecit. Quarto demum die in conspectum ejus admissus, post multas hinc inde dictas sententias, his postremò conditionibus excommunicatione absolutus est: ut die & loco, quemcumque papa designasset, evocatis ad generale concilium Teutonicis principibus præsto esset, & accusationibus quæ intenderentur, responderet, ipso Papa, si ita expedire videretur, cognitore caussarum assidente; & ad ejus sententiam vel retineret regnum si objecta purgasset, vel æquo animo amitteret, si probatis criminibus regio deinceps honore indignus juxta ecclesiasticas leges decerneretur, nullam sive retento sive amisso regno hujus injuriæ vindictam à quopiam hominum in perpetuum exacturus. Usq; ad eam autem diem qua caussa ejus legitimè discussa terminaretur, nulla regii cultus ornamenta, nulla regiæ dignitatis insignia sibi adhiberet, nihil circa rerum publicarum administrationem juxta consuetudinem suo jure ageret, nihil quod ratum fore oporteat decerneret.*

Ista Lambertus, cujus fides in dubium vocari minimè potest. Quin si maximè posset, aliis nihilominus testimoniis res gesta abundè confirmaretur. Domnizo poëtaster coætaneus, quem his de rebus scribens sæpissimè testem advocat Baronius, in vitâ Mathildis:

Ante dies septem, quàm finem Ianus haberet,
Ante suam faciem concessit Papa venire
Regem cum plantis nudis à frigore captis,
In cruce se jactans papæ, sæpissime clamans,
Parce bèate pater.

Quod autem omnium certissimum est, rem pari atrocitate narrat
lib.4.ep.12. Hildebrandus ipse epistolâ *omnibus Archiepiscopis, Ducibus, Comitibus, cæterisq; Principibus regni Teutonicorum Christianam fidem defendentibus*, id est, si rectè interpreteris, legitimo suo regi ex arbitrio & libitu papæ, rebellantibus, inscriptâ. *Quoniam*, inquit, *pro amore justitiæ communem nobiscum in agone Christianæ militiæ caussam & periculum suscepistis; qualiter rex humiliatus ad pœnitentiam, absolutionis veniam impetraverit, & quomodo tota caussa post introitum ejus in Italiam huc usque deducta sit, vestræ dilectioni sincerâ caritate indicare curavimus. Sicut constitutum fuit cum legatis, qui ad nos de vestris partibus missi sunt, in Longobardiam venimus. — Interim verò regem adventare certò cognovimus, qui etiam priusquàm intrasset Italiam, supplices ad nos legatos præmittens, per omnia se satisfacturum Deo & sancto Petro ac nobis obtulit, & ad emendationem vitæ suæ, omnem se servaturum obedientiam, repromisit; dummodò apud nos absolutionis & Apostolicæ benedictionis gratiam impetrare mereretur. Quod quum diu multis consultationibus differentes acriter eum de suis excessibus per omnes, qui intercurrebant, nuncios redargueremus; tandem per semetipsum, nihil hostile aut temerarium ostentans, ad oppidum Canusii, in quo morati sumus, cum paucis advenit, ibiq; per triduum ante portam castri, deposito omni regali cultu miserabiliter, utpote discalceatus & laneis indutus persistens, non prius cum multo fletu Apostolicæ miserationis auxilium & consolationem implorare destitit, quàm omnes qui ibi aderant, & ad quos rumor ille pervenit, ad tantam pietatem & compassionis misericordiam movit, ut pro eo multis precibus & lacrymis intercedentes, omnes quidem insolitam mentis nostræ duritiam mirarentur; nonnulli verò in nobis non Apostolicæ severitatis gravitatem, sed quasi tyrannicæ feritatis crudelitatem esse clamarent. Denique instantiâ compunctionis ejus, & tantâ omnium, qui ibi aderant, supplicatione devicti, tandem eum, relaxato anathematis vinculo, in communionis gratiam & sinum sanctæ matris ecclesiæ recepimus.* Recepto tamen dignitatem & imperium, ut pridem fuerat, integrum esse minimè permisit. Quis autem animum inducat, episcopo ecclesiæ & pastori animarum aliud curæ esse, quàm ut hominem lapsum sive peccatorem Deo reconciliet, & communioni fidelium restituat? Quis credat hoc peracto eum non quieturum, quin triumphaturum, ratum officii partes ab sese rectè expletas esse? At Hildebrandus in negocio merè mundano inter imperatorem & imperii proceres judex sedere vult; vult suo arbi-

trio summum regem, ejusq; dignitatem, coronam & sceptrum subjici, ut si jusserit, regnet, sin, imperio excidat & ad conditionem privati redeat.

Totâ verò de re ita scripsit Otho Frisingensis, juxta Bellarminum *insignis nobilitate, pietate & doctrinâ*; juxta Baronium *sanctus episcopus* & *scriptor eruditissimus*: *Lego & relego Romanorum regum & imperatorum gesta, & nusquam invenio quemquam eorum ante hunc* Henricum *à Romano pontifice excommunicatum vel regno privatum*. Ex quo verò id tentatum & perpetratum est, Romana ecclesia, inquit, *quæ anteà parva fuit & humilis, in quantum montem excreverit, ab omnibus jam videri potest. Quanta autem mala, quot bella bellorumq; discrimina inde subsequuta sint, quoties misera Roma obsessa, capta, vastata, quòd papa super papam*, Guibertus sive Clemens tertius super Hildebrandum, *sicut rex super regem*, Rudolphus, Hermannus, Egbertus super Henricum, *positus fuerit, tædet memorare. Denique tot mala, tot schismata, tot animarum quam corporum pericula hujus tempestatis turbo involvit, ut solus ex persequutionis immanitate ac temporis diuturnitate ad humanæ miseriæ calamitatem sufficeret comprobandam. Unde à quodam ecclesiastico scriptore densissimis Ægypti tenebris comparatur.* Rursus: *Regnorum mutationes & ad ultimum imminutiones, quis fructus sequatur, quia non sine gravi scandalo dicere possumus, Deo, apud quem nihil inutiliter effluere potest, relinquamus. Non desunt tamen qui dicant, Deum ad hoc regnum imminui voluisse, ut ecclesiam exaltaret. Regni quippe viribus ac beneficentiâ regum exaltatam & ditatam nemo ambigit ecclesiam: constatq; non priùs eam tantum regnum humiliare potuisse, quàm ipso ob amorem sacerdotii eviscerato ac viribus exhausto, non ejus tantùm, id est, spiritali, sed suo proprio, materiali scilicet gladio percussum destrueretur. Quod judicare vel discutere supra nostras vires est.* Ista Otho Frisingensis episcopus.

lib.6.c.35. *lib.de scriptor.* *Anno 963. nu.29; & 1073.n.26.* *cap.36.* *Prolog. in lib.7.*

Auctor vitæ Henrici quarti hæc habet: Hildebrandus *absolvit omnes à juramento, qui fidem regi juraverant, ut contra eum impelleret absolutio, quos fidei tenuit obligatio. Quod factum multis displicuit, (si cui displicere licet, quod Apostolicus fecit) & adserebant, tam inefficaciter quàm illicitè factum, quod factum est. Sed non ausim*, inquit, *adsertiones eorum ponere, ne videar cum eis Apostolici factum refellere.* Propter hujus auctoris & vitæ Hildebrandi, a Bennone conscriptæ curatam editionem in Reinerum Reineccium, hujus academiæ JULIÆ

quondam historicum celeberrimum, rabioso calamo invehitur Baronius. Vocat *damnatum auctorem, imposturarum consartorem*; item, *si edidit*, inquit, *bona fide, si in malo animo potuit esse bona fides.* Hæc Baronius; qui qualis sit animi & qualis fidei Annalium ejus moles quàm sunt grandes, tam certò demonstrant; nos etiam in hoc Tractatu ex occasione ostendimus, & longè luculentiùs alibi, si Deus annuat, ostendemus. Si verò eorum scriptorum editionem cuiquam mo talium imputare voluisset, imputasset potiùs Ortuino Gratio, qui totis XLVI. annis ante Reineccium in *Fasciculo rerum expetendarum & fugiendarum* eadem Coloniæ edidit, & unà cum pluribus aliis illo Fasciculo comprehensis, Johanne Helmanno, legum Licentiato, artium professori & Coloniensi patritio inscripsit. Virus itaque calumniæ, quod in virum integerrimum, & vitæ, quò ad fuit, innocentissimæ, eumdemque de universo historico studio præclarè meritum, maledico & petulante ore evomuit, resorbeat. Has vindicias piis manibus optimi viri, & à Baronio vapulare indigni, debuimus.

An. 1076. num. 8.

An. 1530.

Sigebertus Gemblacensis vir iis temporibus eruditus & judicio pollens scribit: *Hæc sola novitas, ne dicam hæresis, nec dum in mundo emerserat*; quasi dicat, Quum multæ nunc novitates vigeant, pleræque tamen, inter quas fuerit ipsa de conjugio presbyteris prorsus interdicendo, ante nostram ætatem exortæ sunt; hæc sola, quæ adhuc videri poterat deesse, nostris temporibus accessit, *ut sacerdotes illius, qui dixit regi, apostata, & qui regnare facit hypocritam propter peccata populi, doceant populum, quòd malis regibus nullam debeant subjectionem, & licet ei sacramentum fidelitatis fecerint, nullam tamen debeant fidelitatem, nec perjuri dicantur, qui contra regem senserint; imò qui regi paruerit pro excommunicato habeatur; qui contra regem fecerit, à noxâ injustitiæ & perjurii absolvatur.* Egregia profectò sententia, qualem à monacho, cujus generis homines ex indole instituti papæ & sacerdotum ordini aliàs addictissimi esse solent, profectam mireris. Idem *validis Patrum argumentis epistolæ Hildebrandi papæ ad Hermannum Metensem episcopum in potestatis regiæ calumniam scriptæ se respondisse* testatur. Sed id, quicquid fuit scripti, sine dubio egregii, ab iis, qui regiam potestatem imminutum & pontificiam sine more modoque auctum ivere, suppressum est.

An. 1088.

Iobi 34. v. 18. & 30.

l. de script. eccl. c. ult.

Hæreseos Hildebrandinam doctrinam timidè arguit Sige-

bertus. Quare autem argui non debeat, nulla est caussa, quum Sacræ scripturæ & veterum ecclesiæ doctorum sinceritati prorsus adversetur. Prisci enim religionis nostræ antistites, etiamsi ad excommunicationem irrogandam delictorum atrocitas aliquando eos adigeret, in nullius tamen opes, fortunam, dignitatem aut corpus quicquam juris sibi sumebant; multo minùs de regnis statuebant, ut excommunicatos imperiis spoliarent, aut excommunicatorum subditos à fide & obedientiâ præstandâ prohiberent. Excommunicabat Ambrosius, ut notum est, Theodosium magnum, quòd Thessalonicæ præcipiti & calido consilio crudele quid in insontes juxtà & sontes statuisset: imperatorio tamen fastigio non devolvebat, regnis & provinciis non exuebat, neque subditos à juratâ fide solutos esse jubebat. Sed hæc accuratiùs disputare ab hoc loco & instituto est alienum. Hoc saltim dico, quum Hildebrandina doctrina Sacræ scripturæ & totius ecclesiæ veteris doctrinæ praxique repugnet, orbis Christiani tranquillitatem turbet, mundum bellis & rebellionibus impleat, imperatorum & regum majestatem pessumdet, salutem periculo exponat & capita gladiis perduellium objiciat; longè justiùs hæresin appellari, quàm multas à Philastrio vel aliis hæreseon descriptoribus recensitas.

Sunt autem præcipua hujus hæreseos capita, Quòd pontifex ἀνυπεύθυνος sit & in docendo ἀναμάρτητος; quòd potestati ejus subsint regna & imperia orbis Christiani, imò universi; quòd imperatores & reges excommunicare, & excommunicando imperiis & regnis privare possit; quod populos à juratâ fide absolvere; quòd ita excommunicato & privato rebellare subditis liceat; imò quòd parére & fidem servare crimen sit, bonum autem factum obedientiam & fidem nullam præstare. Absolutæ & summæ hujus potestatis argumentum esse voluit Celestinus tertius absurdum, portentosum & insanæ superbiæ ritum, quem in coronando Henrico sexto ejusque conjuge ipsum usurpasse ex Anglicanis Rogerii annalibus refert Baronius. *Sedebat dominus papa in cathedrâ pontificali, tenens* *Anno* 1191.
coronam auream imperialem inter pedes suos, & Imperator inclinato capite *num.*10.
recepit coronam, & Imperatrix similiter de pedibus domini papæ. Dominus autem papa percussit cum pede suo coronam Imperatoris, & dejecit eam in terram, significans, quòd ipse potestatem ejiciendi eum ab imperio habet, si ille demeruerit. Sed cardinales statim arripientes coronam, imposuerunt

eam

eam capiti Imperatoris. Ad hæc Baronius, *Ut fixum*, inquit, *menti Imperatoris hæreret, nempe dare, custodire, conservare & auferre, si caussa exigeret, imperium, esse in voluntate Romani pontificis; ejusmodi voluit ipsum commonuisse exemplo.*

Sanè pòst-sequutis temporibus hæresin eam strenuè propagarunt plerique pontifices, inter cæteros præcipuè Innocentius tertius & Bonifacius octavus: disputationibus autem & scriptis adstruerunt Raimundus de pennâ forti, monachus Dominicanus; Augustinus Triumphus Anconitanus, monachus Augustinianus; Jacobus de Terano, canonicus Aprutinus; Henricus Ostiensis, Petrus Bertrandus & Johannes de Turrecremata cardinales; & ferè totus grex Canonistarum, fecem Decretalium tamquam nectar & ambrosiam ligurientium. Patrum & nostrâ memoriâ in eam defendendam magno conatu incubuerunt Alanus Copus, Jacobus Simanca, Nicolaus Sanderus, Alexander Carerius, Franciscus & Thomas Bozii, Doctor Marta Neapolitanus, Caspar Scioppius, plerique Jesuitæ, & inter cæteros Martinus Becanus, qui in Controversiâ suâ Anglicanâ eò etiam usq; progressus est, ut pontifici in principes jus vitæ & necis haut obscurè tribuerit. Cui sententiæ si accedat doctrina Johannis Marianæ Jesuitæ, tradita libris de institutione regis, quos Stephanus Hojeda visitator Societatis edi permisit, *approbatos priùs*, ut ipse loquitur, *à viris doctis & gravibus ex eodem ordine*, ut proinde magis publica Societatis, quàm unius viri doctrina videri possit; si hæc, inquam, doctrina accedat, nullius regis aut principis vita, qui in malâ pontificis gratiâ fuerit, aut ab eo excommunicatus sit in tuto umquam erit.

Cæterùm si de nostris temporibus loquamur, Cardinales duo Baronius & Bellarminus instar omnium esse poterunt. Ille in vastis & laboriosis Annalium voluminibus nihil majore curâ & industriâ videtur egisse, nec antiquitatem aliâ magis fini excussisse, quàm ut hæresin Hildebrandinam adstrueret, & quocumque posset fulcro statuminaret. Sed & Paulo quincto recens pontificatum adepto ipsum Hildebrandum, ut perfecti pontificis ideam, proponit; quin sub initia administrationis suæ excommunicatione in Venetos vibratâ Paulum cepisse ἰλδεβραγδίζειν adeo gaudet, ut ad lætitiam animi sui exprimendam verba ab Apostolo mutuetur. *Ego*, inquit, *ut ingenuè fatear, exulto spiritu; dicam cum Apostolo, superabundo gaudio videns in hac ultimâ mea senectute in sede Petri sedere Gregorium* septimum,

sive

five Alexandrum tertium, illum scilicet erga Henricum Imperatorem sese gerentem, ut audivimus; illum, quem ferunt, quum Venetijs Imperatori Friderico Aenobarbo reconciliaretur, *collo ipsius prostrati pedem imposuisse, cepisseq; interim Davidicum illud canere, Super aspidem & basiliscum ambulabis: Friderico autem ingentes adhuc spiritus alenti, dicentique, Non tibi, sed Petro; irato similem impressa fortiùs planta respondisse, Et mihi & Petro.* Verba, quæ recitavimus, Sabellici sunt. Addit Johannes Nauclerus id factum fuisse *ante januas templi divi Marci, ibidem universo populo adstante.* Ibi à pontifice *jussum Imperatorem se humi prosternere & veniam denuo postulare*, collumque ejus impacto pede, addito ad contumeliam psalmi versu, calcatum esse. *Rerum Venetar. dec. 1. lib. 7. Vol. 2, Generat. 40.*

Bellarminus eamdem Hildebrandinam hæresin libro *de potestate pontificis in temporalibus* adversus Gulielmum Barclajum perscripto maximâ animi vehementiâ, summâq; annixus opum vi, tamquam pro aris & focis dimicans, tuetur. Qui liber quidem primùm Venetijs ab Illustrissimo senatu; deinde, quum in Gallias delatus esset, ab Amplissimis supremæ curiæ Parisiēsis patribus damnatus & proscriptus est. Decreti Parisiensis formula inferiùs in Appendice subdetur. Censet amplissimus ordo eum librum continere *falsum & detestandum dogma, quod supremam à Deo constitutam potestatem evertat, & subditos ad seditiones adversus principes ciendas, ad obedientiam denegandam & ad insidias dignitati & capiti eorum moliendas incitet, deniq; publicam quietem & tranquillitatem turbet.* Pari modo quum abhinc sexennio Antonius Sanctarellus Jesuita Tractatum Hildebrandinâ hæresi infectum Romæ edidisset, librum in Galliam delatum mox censura Facultatis Theologicæ & Universitatis Parisiensis excepit, quâ illa ipsa Hildebrandina doctrina pronunciatur *nova, falsa, erronea, verbo Dei contraria.* Sed cùm censura Facultatis, tum decretum Universitatis, quæ fortè nondum in multorum nostratium manus pervenerunt, ad finem integrè subjicientur.

Ridiculum verò est audire, si quid tamen in re exsecrabili ridiculum esse potest, quum doctrinam hanc novam, falsam, erroneam, verboque Dei contrariam assertores ejus catholicam appellant, & subinde ingeminant, *Ita docent Catholici; Catholici ita sentiunt; ita Catholici exponunt; nihil certius apud Catholicos.* Hac unâ voce sive pro hac ipsâ, sive pro alijs suis novitatibus depugnantes se satis muniri, & orbem Christianum, quasi in eo præter ipsos nemo, quid ca-

tholicum sit, nosset, perterrefacturos confidunt. Sed ad populum phaleras, ad pueros ejusmodi μορμολύκειον. Dictatus & actus Hildebrandinos neq; probant neque defendunt catholici, sed novitatum, hæreseon & schismatum auctores, regum & principum perduelles, pacisque & tranquillitatis publicæ hostes. Neque ista doctrina catholicum est dogma, sed hæresis Hildebrandina; sive, si à recentioribus hyperaspistis, qui principes nostrâ ætate pro eâ adstruendâ laborarunt, quàm ab ipso auctore denominationem petere malis, Baroniana vel Bellarminiana. Apparet autem falli, qui hactenus existimarunt Jesuitas sua sive industriâ sive vafricie, dum unà cum literis, quas adolescentiam docent, novas de omnipotentiâ pontificiâ opiniones teneris animis instillant, & quàm pontifici gratam, tam reip. Christianæ perniciosam operam navant, paullatim efficere, ut Theologi Gallicani pristinam suam & priscam quemadmodum de pontifice œcumenicis concilijs subjiciendo, ita quoque de regnis & rebus temporalibus pontifici non subdendis sententiam abjiciant & novam Hildebrandinam amplectantur. Tenaces enim esse veteris doctrinæ & novam abominari Censura, quam diximus & integram in fine apponemus, satis evincit. Et hæc de hæresi, cujus auctor meritò habetur Hildebrandus.

Est alia quoque, cujus ille non quidem auctor, sed innovator & restaurator debet censeri. Tempus enim nunc est, ut è diverticulo in viam sive ad nostrum de conjugio clericorum negocium redeamus. Quod dum facimus, ab unâ Hildebrandinâ hæresi ad aliam transimus; ab eâ, ajo, quam adinvenit, ad illam, quam instauravit. Quænam fuerint capita hæreseos Eustathianæ à Gangrensi synodo damnatæ, quà nostrum negocium concernit, suo loco suprà demonstravimus, ne hîc opus est prolixè repetere. Nempe, ut ibi patuit, conjugium vituperarunt & fœditatis sive turpitudinis arguerunt, propter quam indigni essent conjugati, qui sacra tractarent: Eâ causâ sacrorum ministris conjugia interdixerunt, & solorum cœlibum λειτουργίαν admittentes à conjugatis eam celebrari noluerunt. Hæc totidem Eustathianæ hæreseos capita Hildebrandus sua fecit, ut lac lacti similius non sit, quàm hac in parte Hildebrandus Eustathio. Rem probatam damus ex horum temporum historicis, & quidem monachis, & proinde, ut genius est sectæ, cùm cœlibatui tum papæ faventibus. Hactenus presbyteris Germaniæ jus conjugii

pag. 206.

inco-

incolume permanserat; sed quomodo Hildebrandus ademerit, & quàm ægre passi sint id sibi adimi, illi, quos diximus, historici suis ipsorum verbis exponant.

Primùm audiendus Lambertus Schafnaburgensis, qui quæ ob oculos habuit, literarum monumentis ad memoriam posteritatis transmisit. Sic igitur ille in anno CIↃ LXXIV: *Hildebrandus papa cum episcopis Italiæ conveniens jam frequentibus synodis decreverat, ut secundum instituta antiquorum canonum presbyteri uxores non habeant, habentes aut dimittant, aut deponantur; nec quisquam omnino ad sacerdotium admittatur, qui non in perpetuum continentiam vitamq; cœlibem profiteatur. Hoc decreto per totam Italiam promulgato, crebras literas ad episcopos Galliarum,* Galliæ puta Belgicæ, quæ hodie partem Germaniæ facit, *transmittebat, præcipiens, ut ipsi quoq; in suis ecclesiis similiter facerent, atque à contubernio sacerdotum omnes omnino fœminas perpetuo anathemate resecarent. Adversus hoc decretum protinus vehementer infremuit tota factio clericorum; hominem planè hæreticum, & vesani dogmatis esse clamitans, qui oblitus sermonis Domini quo ait, Non omnes capiunt hoc verbum, qui potest capere, capiat; & Apostoli, Qui se non continet, nubat, melius est enim nubere quàm uri: violenta exactione homines vivere cogeret ritu angelorum, & dum consuetum cursum naturæ negaret, fornicationi & immunditiei frena laxaret. Quòd si pergeret sententiam confirmare, malle se sacerdotium quàm conjugium deserere, & tunc visurum eum cui homines sorderent, unde gubernandis per ecclesiam Dei plebibus angelos comparaturus esset. Nihilominus ille instabat, & assiduis legationibus episcopos omnes socordiæ ac desidiæ arguebat, & nisi ocyus injunctum sibi negotium exsequerentur, Apostolica se censura in eos animadversurum comminabatur. Archiepiscopus Moguntinus sciens non parvo constare operam hanc, ut tanto tempore insolitam consuetudinem revelleret, atq; ad rudimenta nascentis ecclesiæ* (scilicet) *senescentem jam mundum reformaret, moderatiùs agebat cum eis, & primò eis in dimidium annum inducias & deliberandi copiam dedit, hortans eos, ut quod necessario faciendum sit, sponte faciant, & tam sibi quàm Romano pontifici necessitatem adimant aliquid in eos, quod secus fit, decernendi. Ad ultimum congregata synodo in Erfordia mense Octobri pressiùs jam imminebat, ut relegata omni tergiversatione in præsentiarum aut conjugium abjurarent, aut sacri altaris ministerio se abdicarent. Multas econtra illi rationes afferebant, quibus instantiis perurgentisq; improbitatem eludere sententiamq; cassare niterentur. Quumq; adversus Apostolicæ sedis auctorita-*

 tem,

tem, qua se ille ad hanc exactionem præter voluntatem propriam compulsum obtendebat, nihil argumenta, nihil supplicationes precesq; proficerent; egressi tamquam ad consultandum, consilium ineunt, ut in synodum non redeant, sed injussi omnes in domos suas discedant. Nonnulli etiam confusis vocibus clamitabant, melius sibi videri, ut in synodum regressi ipsum episcopum, priusquam exsecrabilem adversum eos sententiam promulgaret, cathedra episcopali deturbarent, & merita morte multato insigne monumentum ad posteros transmitterent, ne quis deinceps successorum ejus talem sacerdotali nomini calumniam struere tentaret. Quum ad episcopum relatum esset, hoc eos machinari, commonitus à suis, ut tumultum qui oriebatur, matura moderatione præverteret, misit ad eos foras, rogavitq;, ut sedato pectore in synodum regrederentur, se, quum primùm opportunitas arrisisset, Romam missurum, & dominum Apostolicum, si qua posset ratione, ab hac sententiæ austeritate deducturum. Rursus in anno sequente: *Archiepiscopus Moguntinus synodum anno cIↄ LXXV, mense Octobri Moguntiæ congregavit, ubi inter alios episcopos qui convenerant, aderat Curiensis episcopus, Apostolicæ sedis literas & mandata deferens, quibus ei sub interminatione gradus & ordinis sui præcipiebat, sicut antea quoq; multis legationibus præceperat, ut presbyteros omnes, qui intra suam diœcesin essent conjugati, cogeret aut in præsentiarum conjugibus renunciare, aut se in perpetuum sacri altaris ministerio abdicare. Quod dum facere vellet, exsurgentes qui undiq; assidebant clerici, ita eum verbis confutabant, ita manibus & totius corporis gestu in eum debacchabantur, ut se vita comite synodo excessurum desperaret. Sic tandem rei difficultate superatus, statuit sibi deinceps tali quæstione omnino supersedendum, & Romano pontifici relinquendum, ut caussam, quam ipse toties inutiliter proposuisset, ille per semetipsum, quando & quomodo vellet, peroraret.* Hæc omnia Lambertus; quæ in suis Chronicis descripsit Johannes Nauclerus. *Volum. 2. gener. 36.* De Lamberto autem observari potest, non monachum modò fuisse, sed etiam Hirsfeldæ in diœcesi Moguntinâ, ubi ista contigerunt, vixisse. Ipse verò Hildebrandus an extra libidinis suspicionem fuerit, nunc quoque audiamus. Mathildam sanè comitem itinerum habuisse paullò antè intelleximus. *Hæc*, ut idem Lambertus narrat, *vivente marito suo, quandam viduitatis speciem longissimis ab eo spacijs exclusa prætendebat, quum nec ipsa maritum in Lotharingiam extra natale solum sequi vellet, & ille ducatus, quem in Lotharingia administrabat, negotijs implicitus, vix post tertium vel quartum annum semel marcham Italicam inviseret: post cujus mortem Romani pontificis lateri penè comes individua ad-*

hærebat, eumq́; miro colebat affectu. Quumq́; magna pars Italiæ ejus pareret imperio, & omnibus, quæ prima mortales ducunt, supra ceteros terræ illius principes abundaret, ubicumq́; opera ejus papa indiguisset, ocyus aderat, & tãquam patri vel domino sedulum exhibebat officium. Vnde nec evadere potuit incesti amoris suspicionem, passim jactantibus regis fautoribus, & præcipuè clericis, quibus illicita & contra scita canonum contracta conjugia prohibebat, quòd die ac nocte impudenter papa in ejus volutaretur amplexibus. & illa furtivis papæ amoribus praoccupata, post amissum conjugem ultrà secundas contrahere nuptias detractaret. Et Waltramus Naumburgensis de Hildebrando loquutus, *propter frequens*, ait, *cum Mathilda & familiare colloquium generavit plurimis scævæ suspicionis scandalum*. Addit tamen in excusationem papæ Lambertus, *sed apud omnes sanum aliquid sapientes luce clariùs constabat, falsa esse quæ dicebantur*. Interim ea fuit utriusque quotidiana familiaritas & vitæ societas, ut suspicioni justam caussam præbuerint. Quis autem arcanorum cubiculi aut conscius aut arbiter fuit? Id nemo, quantumcumque faveat Hildebrando, inficias ire potest, fœminam extraneam, qualis Hildebrando Mathilda fuit, *pontificis lateri comitem individuam hærere*, quemadmodum Hildebrandi lateri Mathildam hæsisse Lambertus testatur, cum canonibus pridem sancitis directâ fronte pugnare. Hildebrandus itaque, dum adversus conjugatos severitatem canonum sequioribus seculis promulgatorum præfractè & propemodum rabiosè urget; ipse nihilominus in eosdem canones securè peccat, & omnibus illis familiarem unius Mathildæ conversationem anteponit. Apol. pro Henr. 4, l. 2, c. 36.

Marianus Scotus, qui etiam ipse eodem tempore, & quidem Moguntiæ degebat, in anno CIↃ LXXIX: *Hildebrandus interdixit presbyteris, diaconibus omnibusq́; clericis uxores habere*. In anno autem sequente: *Plures clerici sub sententia interdicti apostolici libentiùs esse voluerunt, quàm fœminis & uxoribus carere. Sed ut per alios castigarentur, decrevit papa synodica legatione etiam hoc anno, ut nullus Christianus audiret missam conjugati presbyteri.*

Sigebertus Gemblacensis, etsi aliquanto junior, tamen iisdem quoque vixit temporibus. Nam ut in libro de ecclesiasticis scriptoribus ipse commemorat, *scripsit ad ipsum Henricum* Imperatorem *apologiam contra eos, qui calumniantur missas conjugatorum sacerdotum*. In Chronographiâ verò suâ in hunc modum scribit: *Anno CIↃ LXXIV, Gregorius papa celebrata synodo Simoniacos anathematizavit,* Cap. ult.

uxoratos sacerdotes à divino officio removit, & laicis missam eorum audire interdixit, novo exemplo & (ut multis visum est) inconsiderato præjudicio contra sanctorum patrum sententiam, qui scripserunt, quòd sacramenta, quæ in ecclesia fiunt, baptismus scilicet, chrisma, corpus & sanguis Christi, Spiritu sancto latenter operante eorumdem sacramentorum effectum, seu per bonos seu per malos intra Dei ecclesiam dispensentur. Inde quia Spiritus sanctus mysticè illa vivificat, nec meritis bonorum dispensatorum amplificantur, nec peccatis malorum attenuantur.—— Porrò continentiam paucis tenentibus, aliquibus eam modò caussa quæstus ac jactantiæ simulantibus, multis incontinentiam perjurio aut multipliciori adulterio cumulantibus, ad hoc hac opportunitate laicis insurgentibus contra sacros ordines, & se ab omni ecclesiastica subjectione excutientibus, laici sacra mysteria temerant, & de his disputant, infantes baptiZant, sordido humore aurium pro sacro oleo & chrismate utentes, in extremo vitæ viaticum dominicum & usitatum ecclesiæ obsequium sepulturæ à presbyteris conjugatis accipere parvipendunt, decimas presbyteris deputatas igni cremant, &, ut in uno cætera perpendas, laici Corpus Domini à presbyteris conjugatis consecratum sæpè pedibus conculcaverunt, & sanguinem Domini voluntariè effuderunt, & multa alia cōtra jus & fas gesta in ecclesia sunt, & hac occasione multi pseudomagistri exsurgentes in ecclesia, profanis novitatibus plebem ab ecclesiastica disciplina avertunt. Hæc totidem verbis repetunt Vincentius *Speculi historici libro XXVI, capite XLV*; & Antoninus *Summæ historicæ titulo XVI, capite primo, sectione XXI.*

Quod autem adversus Hildebrandum Sigebertus calamum stringere ausus, eo nomine à Trithemio, in libro de scriptoribus reprehenditur. Bellarminus quoque in ejusdem argumenti libello *apologiam contra eos, qui missas conjugatorum calumniātur, indignam* fuisse ait, *quæ lucem adspiceret. Neq;* enim, inquit, *Gregorius septimus, in cujus odium liber ille scriptus erat, reprehenderat missas conjugatorum presbyterorum, sed missas concubinariorum presbyterorum.* Id autem falsum est, & pugnat cum disertis verbis historicorum. Nisi fortè pontificis arbitrium & voluntatem tantum posse credant, ut presbyterorum conjugia, quia ipse nolit, conjugia non sint, sed mox in concubinatus & fornicationes vertantur. Quali ratione & potestate scortationes iterum in castitatem facilè commutaverit, quâ de re alibi a- *pag. 101.*
ctum est. At pergat Bellarminus: *Neq; vetuerat Gregorius missas ejusmodi concubinariorum audiri, quod existimaret illas non esse veras missas;*

hoc

hoc equidem verum esse arbitror, & falli Sigebertum, si contrariæ opinionis, ut tamen apparet, ipse fuit. Non vetuit, ait, *quod existimaret illas non esse veras missas, sed quòd judicaret concubinarios indignos esse, qui missam celebrarent, & qui à fidelibus populis frequentarentur.* Si per concubinarios intelligit conjugatos, ut facit absque dubio; tunc hæc ipsissima Eustathianorum est hæresis. Neq, enim ullum est indicium, quòd senserint Eustathiani sacramenta à conjugatis administrata non esse vera sacramenta: sed conjugatos judicarunt indignos esse, qui attrectarent vel administrarent, planè quemadmodum sententiam Hildebrandi exponit Bellarminus. Hinc Gangrensis synodus in Præfatione: *Presbyteros conjugatos despiciunt, & sacramenta ab illis confecta non attingunt.* Quibus Patres canonem quartum in hæc verba opponunt: *Si quis separatur à presbytero conjugato, quasi non oporteat eo ministrante de oblatione percipere, anathema esto.* Non existimabant, inquam, eucharistiam à conjugatis administratam rem malam vel crimen esse: Interim tamen sibi sine dubio persuadebant, conjugatos, si qui administrarent, perperam agere & crimen committere, quòd sacra, quibus propter conjugij sui fœditatem indigni essent, attingerent. Eò itaque magis, ne hujus criminis participes redderentur, illorum sacra vitabant. Quemadmodum igitur Eustathiani conjugium turpitudinis arguebant; & propterea presbyteros conjugatos contemnebant, indignos qui sacra tractarent, censebant, & quum eorum ministerio sacra quodammodo contaminari crederent, à liturgiâ ab ipsis administratâ abstinebant: ita quoque in omnibus & per omnia Hildebrandus, ejusque adseclæ. Interim quum sacra à conjugatis administrata vera sacra esse nosset & concederet, & nihilominus à populo attendi & frequentari prohiberet, dirus ille contemtus & horribiles profanationes, quibus à populo sacramenta adfecta fuisse audivimus, temerario Hildebrandi interdicto meritò imputantur.

His etiam, quid de Hildebrando scribat & judicet recentior auctor, Johannes videlicet Aventinus, qui etiam si pontificiæ religioni addictus semper fuerit, à Baronio tamen hæreticus appellatur, adjiciamus. Sic igitur Aventinus: *Hildebrandus, qui & Gregorius septimus, primus imperium pontificium condidit, quod successores per CCCCL. continenter annos invito mundo, invitis imperatoribus adeo auxere, ut.* Ann. 772, num. 22. Annal. Bojor. l. 5.

re, ut inferos superos in servitutem redegerint, & subjugum miserint. Item: *Sacerdotibus connubia interdicit, vetat populum sacrificiis eorum interesse, aut illos pro sacerdotibus ducere. Gratißima hæc fuere scortatoribus, quibus pro una uxore sexcentas mulierculas inire licet. Sed isthæc omnia plerisq; episcopis, aliis eruditis, simplicibus, apertis atq; bonis, præter conjuratos qui suæ caussæ serviebant, novum dogma, pestifera hæresis, quæ umquam Christianum conturbasset regnum, visa est.* Denique: *Plerique omnes boni, aperti, justi, ingenui, simplices tum imperium antiChristi cepisse. quòd ea, quæ Christus servator noster tot annos antè nobis cantavit, evenisse eo tempore cernebant, memoriæ literarum prodidere.* Illa omnia & plura Aventinus.

l. 4. de invent. c. 4. Polydorus Virgilius observat, *aliis super aliis promulgatis legibus, non ante pontificatum Gregorii septimi conjugium adimi occidentalibus sacerdotibus potuisse.* Successores nihilominus Gregorii in eandem quoque sententiam decreta promulgant, ut nonnullos, etiam post Gregorium, conjugii sui tenaces fuisse appareat. Ita Urbanus secundus, qui post Victorem tertium Gregorio successit: *Dist. 32. c. 10.* *Eos qui post subdiaconatum uxoribus vacare volunt, ab omni sacro ordine removemus, officioq; atq; beneficio ecclesiæ carere decernimus. Quòd si ab episcopo commoniti non se correxerint, principibus indulgemus licentiam, ut eorum fœminas mancipent servituti. Si verò episcopi consenserint eorum pravitatibus, ipsi officii interdictione mulctentur.* Calixtus secundus: *Dist 27. can. 8.* *Presbyteris, diaconis, subdiaconis & monachis concubinas habere seu matrimonia contrahere penitus interdicimus: contracta quoque matrimonia ab hujusmodi personis disjungi, & personas ad pœnitentiam redigi debere, juxta sacrorum canonum definitiones judicamus.* Innocentius secundus: *Dist. 28. can. 2.* *Decernimus, ut ii, qui in ordine subdiaconatus & suprà uxores duxerint, aut concubinas habuerint, officio atq; ecclesiastico beneficio careant. Quum enim ipsi templum, vasa Domini & sacrarium Spiritus sancti debeant esse & dici, indignum est eos cubilibus & immunditiis deservire.* Alexander tertius quid statuerit, Decretalibus, titulo *De cohabitatione clericorum & mulierum,* & *De clericis conjugatis* videri potest. Præter alia, *Clericos,* ait, *in sacris ordinibus constitutos qui publicè tenent concubinas, ad eas abjurandas nolumus à tua fraternitate compelli, ne in eandem fornicationem instinctu diabolicæ fraudis redeuntes, perjurii reatum incurrant. Verùm ipsos per suspensionis & interdicti sententiam debes arctiùs cogere, ut mulieres ipsas à se ita removeant, quòd de illis sinistra suspicio non poßit haberi. Et si qui eorum ad ipsas redire, vel*

vel alias accipere fortè præsumpserint; in aliquos eorum debes perpetuam excommunicationis sententiam proferre, ut alij eorum exemplo perterriti, à similibus arceantur. Item: *Si qui clericorum infra subdiaconatum acceperint uxores, ipsos ad relinquenda beneficia ecclesiastica, & retinendas uxores districtione ecclesiasticâ compellatis. Sed si in subdiaconatu & alijs superioribus ordinibus uxores accepisse noscuntur; eos uxores dimittere, & pœnitentiam agere de commisso, per suspensionis & excommunicationis sententiam compellere procuretis.*

Ex illo in pejus ruere & retrò sublapsa referri pudicitia & continentia cleri. Paullatim enim canones de interdicto extranearum commercio obsolescere & in desuetudinem abire pontifices permiserunt: legem autem de conjugio non concedendo unicè & pertinaciter urserunt, donec tandem, quod cuperent, non in Germaniâ modò, sed in regnis quoque septemtrionalibus, Angliâ, Poloniâ, Sueciâ, Daniâ, quorum historiam hîc nunc non vacat attexere, obtinerent. Evidens autem est, tanto fervore quin furore legem conjuges vetantem eos ursisse, non quòd vera & sincera continentia ijs cordi esset; nam alioquin canones extranearum consuetudinem prohibentes non passi fuissent exsolescere: sed quòd conjugium cleri suis rationibus & dominatui, quem adfectarent, parum commodum judicarent. Glossa ad cap. Maximianus, dist. XXCI. *Communiter dicitur, quòd pro simplici fornicatione quis deponi non debet, quum pauci sine illo vitio inveniantur.*

Hinc igitur omnibus post sequutis ætatibus bonorum & piorum super infami & horribili cleri turpitudine atq; libidine querelæ, indignationes, detestationes. Sanctus vir Bernhardus, qui proximo post Hildebrandum seculo, duodecimo videlicet post Christum natum, vixit, sermone sive libro de conversione ad clericos: *Curritur passim ad sacros ordines, & reverenda ipsis quoq; spiritibus angelicis ministeria homines apprehendunt sine reverentia, sine consideratione. Neque enim signum regni occupare cœlestis, aut illius timent imperij gestare coronam, in quibus avaritia regnat, ambitio imperat, dominatur superbia, sed & iniquitas & luxuria etiam principatur: in quibus & pessima fortè appareat intra parietes abominatio, si (juxta Ezechielis prophetiam) parietem fodiamus; ut in domo Dei videamus horrendum. Siquidem post fornicationes, post adulteria, post incestus, nec ipsæ quidem apud aliquos ignominiæ passiones, & turpitudinis opera desunt; utinam non fierent quæ usq; adeò nō conveniunt,* Cap. 20.

ut nec Apostolum hæc scribere, nec nos dicere oporteret, ut nec dicentibus crederetur, quòd humanum aliquando occupaverit animum tam abominanda cupido. Numquid non olim civitates illæ spurcitiæ hujus matres divino prædamnatæ judicio, & incendio sunt deletæ? Numquid non gehennalis flamma moram non sustinens, exsecrabilem illam prævenit tollere nationem, quòd ipsius specialiter essent peccata manifesta præcedentia ad judicium? Numquid non & ipsam utpote consciam tantæ confusionis tellurem absumsit ignis, sulfur, & spiritus procellarum? Numquid non in lacum horribilem solum omne redactum est? Amputata sunt hydræ capita quinque, sed heu innumera surrexerunt. Quis readificavit urbes flagitij, quis turpitudinis mœnia dilatavit, quis extendit propagines virulentas? Væ, væ, inimicus hominum sulfurei illius incendij reliquias infelices circumquaque dispersit, exsecrabili illo cinere ecclesiæ corpus aspersit, & ipsorum quoque ministrorum ejus nonnullos saniè fœtidissimâ spurcissimâq; respersit. Heu genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, quis inter tua illa primordia tam divina, & spiritualibus affluentem charismatibus Christianæ religionis ortum, credere posset posse talia in te aliquando reperiri! Vtinam magis turrim incoaturi, sedentes computarent; ne fortè sumtus non habeant ad perficiendum. Vtinam qui continere non valent, perfectionem temerariè profiteri, aut cœlibatui dare nomina vererentur. Sumtuosa siquidem turris est, & verbum grande, quod non omnes capere possunt. Esset autem sine dubio melius nubere quàm uri, & salvari in humili gradu fidelis populi, quàm in cleri sublimitate & deteriùs vivere, & districtiùs judicari. Multi enim, non quidem omnes, sed tamen multi; certum est, nec latere queunt præ multitudine, nec præ impudentiâ quærunt; multi utique libertatem in quâ vocati sunt, in occasionem carnis dedisse videntur, abstinentes remedio nuptiali, & in omne deinceps flagitium effluentes.

Quid eodem seculo Rupertus Tuitiensis scripserit, & quomodo sui temporis clericos veteribus Nicolaitis comparaverit, alibi dictum est, nec hîc opus repetere. pag. 142.

Decimotertio seculo vixit Gulielmus Durandus, episcopus Mimatensis, qui præter Speculum juris, unde Speculator dicitur, & Rationale divinorum officiorum, Tractatum scripsit de modo generalis concilij celebrandi; in quo tractatu in hunc modum verba facit. Quum in Nicæno concilio & multis alijs concilijs familiaritas cum fœminis extraneis sit interdicta, *nec id tamen servetur, & exhinc* parte 2. rub. 10.

exhinc multa scandala sequantur, & contra clerum murmuret populus, videretur utile pro conservatione status ecclesiæ & honoris, quod mandaretur servari. ——— Et insuper quòd prostibula publica non teneantur prope ecclesias & in Romana curia prope palatium domini Papæ, & nec alibi prope domos prælatorum, & ne marescallus domini Papæ & consimiles aliquid recipiant à meretricibus & lenonibus earumdem. Ecce canones de abdicando consortio extranearum prorsus exstincto; & publica prostibula prope palatium domini Papæ. Quum quæ quoquo modo ad pontificem spectant, Apostolica appellare consueverint, ut Sedem, Cameram, Curiam apostolicam, Nuntios apostolicos, Bullas apostolicas; mirum quòd ista prostibula apostolica non dicant. Item: *Quum penè in omnibus Conciliis & à plerisque Romanis pontificibus super cohibenda & punienda clericorum incontinentia, & eorum honestate servanda multa hactenus emanaverint constituta; & nullatenus ipsorum reformari quiverit correctio morum: ——— videretur pensandum, an expediret & posset provideri, quòd in ecclesia occidentali, quantum ad votum continentiæ, servaretur consuetudo ecclesiæ orientalis, quantum ad promovendos, potissimè, quum tempore Apostolorum consuetudo ecclesiæ orientalis servaretur.* rubr. 46.

Alvarus Pelagius Sylvensis in Portugalliâ episcopus in decimumquartum seculum incidit, & opus suum de Planctu ecclesiæ Avenioni in curiâ Johannis XXII. perscripsit. Ut pontificis, cardinalium, episcoporum; ita quoque presbyterorum crimina plangit. Quartum facit, *quod nimis incontinenter vivunt. Et utinam,* ait, *continentiam numquam promisissent, maxime Hispani & Regnicolæ, in quibus provinciis in pauco majori numero sunt filii laicorum, quam clericorum. Et, quod sceleratius est, per plurimos annos de latere concubinæ qualibet die surgunt non præmissa confessione, vel hypocritali cum proposito redeundi, & procedunt ad altare ad terrificam hostiam consecrandam, panem pollutum, quantum in eis est, Domino cordibus & labiis scelestis offerentes.* VI. *Libentiùs dant joculatori & meretrici, quam pauperi.* XIV. *Sæpè cum parochianis mulierib. quæ ad confessionem admittunt scelestissimè fornicantur.* XXXII. *Quum sint notorii fornicatores, & per consequens suspensi quantum ad se & quantum ad alios, & simoniaci etsi occulti, vel alias suspensi & irregulares; nihilominus celebrant omni die.* XLIX. *Faciunt sibi serviri in altari & in ecclesia per suos filios illegitimos.* XLIX. *De bonis ecclesiæ pascunt concubinam continuè & filios, & de pecunia ecclesiæ emunt eis possessiones.* LIII. *Multi presbyteri &* l. 2. art. 27

Iii 2 *alii*

alij constituti in sacris, maximè in Hispania, Asturia & Gallicia & alibi, & publicè & aliquoties per publicum instrumentum promittunt & jurant quibusdam, maximè nobilibus mulieribus, numquam eas dimittere; & dant eis arras de bonis ecclesiæ & possessionibus ecclesiæ, & publicè eas ducunt cum consanguineis & amicis & solenni convivio, ac si essent uxores legitimæ.

Robertus Holkot natione Anglus, professione Dominicanus, eodem seculo lectiones in Sapientiam scripsit. Earum CXXCIII. in hunc modum loquitur: *Sacerdotes moderni sunt angeli incubi per luxuriam. Incubi vel incubones secundum Isidorum à Romanis dicuntur Fauni.* (Etymol. l. 8. cap. ult.) *Sunt etiam, ut creditur, dæmones corpora assumentes vel sibi jungentes; & sic mulieribus se immiscentes. Et dæmones incubi dicuntur nonnumquam generare gigantes: ita sacerdotes per vehementiam voluptatis gignunt communiter pingues, grossos & corpulentos. Hi possunt dici sacerdotes Priapi vel Baalphegor.*

Decimoquincto seculo concubinatus & vagæ libidines cleri magis magisque invaluerunt, & crimen propemodum esse desierunt, quin pro ludo jocoque haberi ceperunt. Quomodo Johannes Gerson agnoverit, *concubinatum presbyterorum ita generale & radicatum esse malum, ut aboleri nequeat, & aut nullos sacerdotes habendos, aut incontinentes tolerandos esse;* (pag. 52.) in superioribus expositum fuit. Nicolaus de Clemangis archidiaconus Bajocensis hac ipsâ ætate *De corrupto ecclesiæ statu* librum emisit, qui inter opera quoque Gersonis sub titulo, *De vitijs ministrorum ecclesiæ*, invenitur. (cap. 15. § 2) *Illud obsecro,* inquit, *quale est, quod in plerisque diœcesibus rectores parochiarum ex certo & conducto cum suis prælatis precio, passim & publicè concubinas tenent?* (c. 16, §. 3.) Item: *Crapulati & inebriati pugnant, clamant, tumultuantur, nomen DEI & sanctorum suorum pollutissimis labijs exsecrantur. Sicque tandem compositi ex meretricum suarum complexibus ad divinum altare veniunt.* Petrus ab Alliaco, Cardinalis Cameracensis, Tractatu de Reformatione ecclesiæ: *Adhibenda esset correctio circa mores ecclesiasticorum, qui jam nimis (proh dolor) sunt corrupti ira, gula, luxuria, pompa, prodigalitate, otio, & alijs generibus, quod cedit in grave laicorum scandalum. Et maximè obviandum esset illi scandalosissimæ consuetudini seu potius corruptelæ, qua plures hodie non verentur tenere etiam publicè concubinas.*

Nico-

Nicolai Tudeſci Panormitani judicium & verba ſup riu itidem relata ſunt. Similiter ſententia Aeneæ Sylvij, ſive Pij ſecundi. pag. 82.

Alfonſi Toſtati vaſta volumina claudit opuſculum contra clericos concubinarios; in quo leguntur iſta: *Hodie clerus efficitur contemtibilis propter flagitioſas ſacerdotum vitas indignè viventium, quum nemo ſit, qui eis medicinalem correctionem apponat. Sed ſub quadam libertate peccandi & conſuetudine deteſtanda tendunt ad barathrum, quos malè viventes aut publicis fornicationibus involutos firmiter teneo eſſe inimicos Chriſti, & Sancti ſpiritus contemtores.* Concl. ult.

Baptiſta Platina in vitâ pontificis Marcellini: *Quid futurum noſtra ætate arbitramur, qua vitia noſtra eò crevere, ut vix apud Deum miſericordiæ locum nobis reliquerint? Quanta ſit avaritia ſacerdotum, & eorum maximè qui rerum potiuntur, quanta libido undiq; conquiſita, quanta ambitio & pompa, quanta ſuperbia & deſidia, quanta ignoratio tum ſui ipſius, tum doctrinæ Chriſtianæ, quàm parva religio, & ſimulata potius, quàm vera, quàm corrupti mores, vel in profanis etiam hominibus (quos ſeculares vocant) deteſtandi, non attinet dicere, quum ipſi ita apertè & palàm peccent, ac ſi inde laudem quærerent.*

Dixi antea, fornicationes & concubinatum cleri paullatim in ludum & jocum abiiſſe. Idipſum evidenter probat libellus, qui non ita pridem in manus meas venit, editus Heidelbergæ in confinio ſeculorum decimiquinti & decimiſexti, chartâ & typo, pro ratione temporis, non invenuſto. Titulus eſt,

De fide concubinatum in ſacerdotes.

Quæſtio acceſſoria cauſſa joci & urbanitatis in Quodlibeto Heidelbergenſi determinata à M. Paulo Oleario Heidelbergenſi: in fine ſcilicet ſolennis Quodlibetaris diſputationis laxandi animi jocique ſuſcitandi cauſsâ, ut eſt in adjunctâ Cratonis Udenhemij epiſtolâ.

Aſininæ aures an concubinario ſacerdoti ſint imponendæ?

Sacerdos qui vexatur à ſua concubina, quam permittit in domo ſua in omnibus rebus & negociis dominari & gubernare, annon meritò aures aſininæ capiti ſuo retrò ſint imponendæ?

Sacerdotis vocabulo quomodo in his nostris facetiis utendum.

Pro primo nota, quod non loquor de hoc vocabulo Sacerdos, quod est nomen vel terminus communis generis & tertiæ declinationis: sed de re ipsa per hunc terminum significata, & de viro sacris initiato, sive sit ruralis plebanus, præmissarius aut capellanus, sive urbanus, canonicus aut vicarius.

Concubinæ definitio.

Pro secundo concubinam sic definio. Concubina est vas omnium vitiorum, mulier sine pudore, bestia sine honore, appetens primos recubitus in mensa, primam sedem in ecclesia, primatum in balneo & in chorea, semper pigra, semper plena, rixosa, criminosa, scabiosa, omnibus odiosa, soli Cerbero cara, in fallaciis tam in dictione quàm extra dictionem optimè instituta.

Concubinariorum conditiones esse multiplices.

Tertiò animadverto diversas esse conditiones sacerdotum concubinariorum. Quidam enim habent corda materna; quidam non habent. Non habentis ejusmodi narrat historiam: *Fuit quidam Canonicus Herbipolensis, cujus concubina balneum intrans audivit cæteras Canonicorum famulas ex cognominibus & familiis dominorum suorum appellari, verbi gratia, cum exituræ essent balneas, clamabat lotrix pedum,* Langent myner Frowen von Schwartzenberg ein Tüch. *Et iterum,* Langent myner Frowen von Finsterloch ein Tüch. *Et rursus,* Langent myner Frowen von Weyrtingen ein Tüch. *Canonici verò illius, qui de Grunbach erat, concubina nominabatur solo nomine suo Dorothea, neq; adjectū fuit,* mein Frow von Grünbach. *Venit domum, flet, lacrymatur, plangit, spretam se dicit, se à domino suo nequaquam diligi conqueritur. Is causam investigat. Respondet illa: Ecce jam in balneo omnes meæ professionis mulieres a dominorum suorum cognominibus meruerunt appellari, his auribus enim audivi, sola sicut scabellum pedum vestrorum Dorothea vocata sum. Respondit canonicus, quia cor matris non habuit: O bestia. Interrupit illa è vestigio:* O freylich bin ich die best, wollent jhrs anderst glouben. *Prosequitur Canonicus: Ecce bona Dorothea, mater mea adhuc superstes est, quæ vulgò* die Grünbächin *appellatur, si tu in hoc cognomine cum ea concurreres, fieret confusum chaos, aut enim tu pro matre, aut mater pro concubina mea apud ignotos posset adjudicari. Verum ne te omnino defraudem, restant adhuc alia duo cognomina. Sum enim archidiaconus, inde vocor* ein Landtrichter. *Sum & archipresbyter, inde vocor* ein Ertzpriester. *Optionem habeas eligendi quod vis e duobus, ut a ceteris appellaris a primo,* Ein Landthür, *aut a secundo,* ein Ertzhür.

Hæc

Hæc talia in celeberrimâ Universitate, ubi etiam proposita facetiis agitata & typis evulgata, satis, ut opinor, probant, quod diximus, nempe profligatâ veterum canonum de extraneis fœminis non admittendis severitate, fornicationes & concubinatum cleri in ludum jocumq; abiisse. Quidnî enim? quum episcopi concubinatum non saltim tolerarent, sed etiam quodammodo exigerent, uti testatur iste ipse libellus, &, quod plus est, principes proceresq; Germaniæ Gravaminibus, anno superioris seculi vigesimo secundo, Norimbergæ propositis. Inter ea enim XCI est, *quod episcopi & officiales eorum, sacerdotes etiam continentes concubinatus censum persolvere cogant, asserentes, episcopum pecuniæ indigum esse, qua soluta licere sacerdotibus, ut vel cœlibes permaneant, vel concubinas alant.*

Quid circa eadem tempora scripserit Baptista Mantuanus, notum est. Alius item poëta Italus, Marcellus videlicet Palingenius, Zodiaci sui libro sexto:

—— mystæ vafriq; cuculli,
Quos castos decet esse, palàm cum pellicibus, vel
Furtim cum pueris, matronis virginibusq;
Nocte dieq; subant.

Auctor libri, qui Onus ecclesiæ inscribitur nempe Johannes, episcopus Chiemensis, Salisburgensis archiepiscopi suffraganeus: *Nihil ita provocat Deum ad iram & homines ad peccandum, sicut lascivia prælatorum, in quibus hodie verificatur illud propheticum; Vide quæ seniores domus Israël faciunt in tenebris, unusquisque in abscondito cubili sui: dicunt enim, Non videt Dominus nos. — In Alemania, me hercle, pauci sunt Curati, qui non fœtore concubinatus marcescunt.* Rursus: *Sacerdotes frequenter fornicationibus coinquinantur, maxime Curati sordescunt in concubinatu adeo manifesto, quòd nulla tergiversatione celari possit.* Cap. 22. §. 6. Ezech. 8. Cap. 23. §. 8.

Antoninus Cornelius Lynnichanus oratione habitâ coram frequenti clero Coloniæ in synodo, V. Eid. Mart. anno CIↃ IↃ XXVII. *Tu quisquis sacerdos es, quiq; totus divinis rebus es consecratus, cogita quàm indignum sit facinus, eo ore sumere adorandum illud corpus, quo putidam scorti carnem contigisti; iisdem manibus abominandas sordes contrectare, quibus ministrantibus, angelis ineffabile illud mysterium peragis. Item, quàm non conveniat idem corpus eundem cum Deo spiritum fieri, & unum corpus fieri cum meretrice. Pudet me multa de his dicere quæ tamen multos minimè pudet facere. Vellem mentirer, vellem mendacii arguerer.*

Hæc,

Hæc, ut vereor, veriora sunt quàm ut redargui possint. His & alijs datur scandalum populo, præbetur offendiculum vulgo, cui hac tempestate vilet & contemtui est ordo quilibet sacer. Vilis plebs te sacerdotem nunc cachinnu atq; ludibriis incessit, & odit, qui calumniandi ansam ultro præbueris. Dicit namque: Tot hic aut ille scorta domi suæ ex patrimonio Crucifixi nutrit, quo non sordida scorta, sed pauperes Christi forent sustentandi.

Per cœlibatum & continentiam cleri Romani fieri, ut Romã meretricibus & lupanaribus carere nequeat, jampridem est ostensum. De ijsdem Johannes Mariana Jesuita libro de Spectaculis, *Scimus*, inquit, *Romæ meretrices sæpè nullis certis sedibus tota urbe vagari, tametsi ea licentia aliquando restricta sit*, nempe temporibus Pij quinti, *certa aliqua regione urbis ad habitandum illis designata*. Et paulò antè: *Romæ passim & impunè fit in ipsis pontificum oculis, ubi caput & formæ est sanctitatis, eoq; majori spe quæstus confluunt majori numero mulieres perditæ.*

pag. 65. Cap. 18.

Quò res igitur in Romanã ecclesiã per lentos gradus tandem devenerit, ex istis manifestius est, quàm ut ullâ ampliore declaratione egeat. Manifestum etiam est, gravissimas fuisse caussas viris egregijs, Georgio Cassandro & Georgio Wicelio, ut ab Imperatoribus Ferdinando primo & Maximiliano secundo, quorum memoria in æternã sit gloriã, de modo componendorum religionis dissidiorum consulti & sententiam promere jussi, uterque conjugium clero permittendum esse responderint. Literas, quibus sanctum, quem diximus, laborem injungebat, ad utrumque supremo vitæ suæ anno dederat Ferdinandus. Quo beatè defuncto, ceptum negocium ursit & utriusque sententiam elicuit filius & successor Maximilianus. Georgium VVicelium Possevinus in suo Apparatu perperam Georgium Vallium vocat. Est ille Cassandro, in utram partem incubuerit, haut paulò vehementior. Cassander autem, cujus Coloniæ in templo Franciscanorum monumentum eximio elogio condecoratum visitur, cùm in scribendo accuratior, tum in partibus incessendis moderatior. Quidquid potest, benignè exponit & in bonum sensum trahit. Dicit itaque primis, qui legem cœlibatus invexerint, haut leves caussas fuisse. Quod etiam nos facilè concedimus, & caussas, quibus se moveri paterentur, non defuisse; &, quidquid egerint, bonâ intentione egisse. Quò res aliquando evasura, & quòd effectum intentioni penitus contrarium tandem

Vide Appendicem.

haberet

habitura esset, prævidere non potuerunt. Quod si potuissent, nō dubitamus, quin suas ipsorū sanctiones ingenuè improbaturi fuissent.

Nec doctrinam dæmoniorum aut hæreses iis improperamus, qui neque conjugium criminantur, neque clericos aliósve mortales scortatores & sodomitas esse malunt, quàm maritos. Hodierni verò Romani, quum quidvis potiùs quàm conjugium sacro ordini indulgeant, & omnibus ætatibus, ex quo lex cœlibatus obtinuit, universalem quamdam cleri corruptionem vagasque & horrendas libidines testantibus & detestantibus, ipsi nihilominus eas in suâ ecclesiâ suoq; clero malint tolerare, quàm conjugium admittere; leges etiam veteres, quibus olim per remotionem extranearum mulierculatum vagis libidinibus obviam ibatur, prorsus exsolescere passi sint; quin exsaturandæ libidini sui cleri in arce sanctitatis & religionis suæ prostibula & lupanaria foveant; nec à contumeliâ conjugii abstineant, verbi gratiâ, quum scribit Baronius, *Conjugii turpitudine, rete diaboli tenebantur adstricti clerici conjugati:* quum, inquam, hæc omnia ita sese habere superiora evincant, & rerum evidentia clamet; caussam dicere non possunt, per quos stat, quò minùs ista aliter sese habeant, quin ab hac parte, doctrinæ dæmoniorum & hæreseos Nicolaitarum atque Gnosticorum postulari debeant. *An.* 1074. *num.* 34.

Quum autem conjugium rem verè castam esse nemo nisi diabolico furore correptus, negare vel ausit vel possit; fateri adversarios suis ingratiis oportebit, reformatarum ecclesiarum clerum in verâ castitate vivere. Et si scopus est ac finis, ut clerus castus sit & castè vivat; scopum & finem nostri obtinuerunt. Quò autem castitas cleri pontificii reciderit, experientia & tot testimonia pridem adducta satis superque testantur.

De excellentiâ itaque status, quem amplexi sunt, ne mutitant quidem. Statum virginitatis verique & sinceri cœlibatus excellentem esse non diffitemur: quin statu conjugii excellentiorem esse ex doctrinâ veterum Patrum admittimus. Eorum itaq; dignitati, qui verè cœlibes sunt, nihil detractum volumus. Cæterùm ex vulgatâ pontificiorum jam antè ex ipsorum ore descriptâ disciplinâ conjugio sese abdicare, & interim concubinam alere vel ad fornices itare; eâ, inquam, mercede cœlibatum profiteri nemo, quantumvis libidinosus & carni deditus, recusabit. Quin istiusmodi cœlibatum, quippe curis & molestiis vacuum, conjugio innumeris sollicitudinibus

libro 65. obnoxio citra controversiam prȩferet. Memorat Dio Cassius, quantum negocii fuerit Augusto cum plerisq; Romanis equitibus, ut eos ad contrahenda legitima matrimonia, à quibus pars longè maxima abhorrebat, impelleret. Oratione, quâ ipsos adloquutus fuit, hæc inter cætera habentur: *Expeditam istam ac liberam vitam, extra matrimonium & sine sobole, pratulisse vos dicitis; quum interim latronibus ac immanissimis belluis nihilo prastetis. Neq; enim adeo solitudo vivendi vos capit, ut absq; mulieribus degatis, ac non quilibet vestrûm mensa ac lecti sociam habeat: sed licentiam libidini ac lascivia vestra exercenda quaritis.*

Tract. 8. Idem de Manichæis scribit Gaudentius Brixiensis; *quibus*, inquit, *ego ob immunditiam suam puto non utiq; rem nuptialem displicere, sed legem, qua non multas fæminas uni viro, neq; unam fæminam multis viris, sed etiam unam fæminam uni viro conjungit. Nolunt enim vivere ipsi exsecrabiles Manichai juxta Apostoli Pauli doctrinam; ut unusquisq; suam uxorem habeat, & unaquaeq; suum virum.*

Idem de Priscillianistis, qui tradux Manichæorum, testatur Leo
ep. 93. c. 7. magnus. *Conjugalem*, inquit, *copulam detestantur, quia non est illic libertas turpitudinis ubi & pudor matrimonii servatur, & spes sobolis.*

Idem sibi capiant sive ab homine gentili Augusto, sive ab ecclesiæ doctoribus, quicumque vagas libidines, quàm honestum conjugium, malunt. Cogitent etiam, qualem aliquando Deo rationem sint reddituri, quicumque, quum intelligant abominabiles sui cleri turpitudines nisi permisso conjugio aboleri non posse, malunt tamen illas quantascumq; tolerare, quàm hoc concedere; malunt Dei leges fœdè conculcari, quàm suas ipsorum aliquâ relaxatione mitigari. Orandus autem est Deus, ut corda emolliat, ne diutiùs priscæ sinceritati novas corruptelas anteponant, & manifestis erroribus adversus evidentem veritatem patrocinentur.

APPEN-

APPENDIX

Quâ continetur

I. B. UDALRICI AUGUSTANI, pro conjugio clericorum epiſtola;

II. GEORGII CASSANDRI

ET

III. GEORGII WICELII de cœlibatu & conjugio clericorum ſententia;

IV. SUPREMÆ CURIÆ PARIſienſis in librum Bellarmini Sententia;

V. FACULTATIS THEOLOGIcæ & Vniverſitatis Pariſienſis in librum Antonii Sanctarelli Ieſuitæ Cenſura & Decretum.

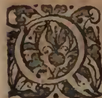
B. UDALRICI EPISCOPI AUGUSTANI

PRO CONJUGIO CLERICORUM

AD NICOLAUM PRIMUM ROM. PONTIFICEM

EPISTOLA:

Nicolao Domino & Patri pervigili, S. Romanæ ecclesiæ provisori, Udalricus solo nomine episcopus, amorem ut filius, timorem ut servus.

QVum tua, ô Pater & Domine, decreta super clericorum continentiâ nuper mihi transmissa à discretione invenirem aliena, timor quidam turbavit me cum tristitiâ. Timor quidem propter hoc, quod dicitur, pastoris sententiam, sive justam, sive injustam, timendam esse. Timebam enim infirmis Scripturæ auditoribus, qui vel justæ vix obediunt sententiæ, ut injustam conculcantes liberè, onerosâ, imò importabili pastoris prævaricatione præcepti se obligarent. Tristitia verò vel compassio, dum dubitabam, quâ ratione membra cavere possent, capite suo tam gravi morbo laborante. Quid enim gravius, quid totius ecclesiæ compassione dignius, quàm te, summæ sedis pontificem, ad quem totius ecclesiæ spectat examen, à sanctâ discre-

tione

tione vel minimùm exorbitare? non parum quippe ab hac deviasti, dum clericos, quos ad continentiam consiliis monere debebas, ad hanc imperiosâ quadam violentiâ cogi volebas. Numquid enim meritò communi omnium sapientum judicio hæc est violentia, quum contra Evangelicam institutionem, ac sancti Spiritus dictationem, ad privata aliquis decreta cogitur exsequenda? Quum ergo plurima veteris ac novi testamenti suppetant exempla, sanctam, ut nosti, discretionem docentia, tuæ rogo ne grave sit paternitati, vel pauca ex pluribus huic paginæ interseri. Dominus quidem in veteri lege sacerdoti conjugium constituit, quod illi postmodum interdixisse non legitur. Sed in Evangelio loquitur: *Sunt eunuchi, qui se ca-* Matt.19,12
straverunt propter regnum cœlorum, sed non omnes hoc verbum capiunt: qui potest capere, capiat. Quapropter Apostolus ait: *De virginibus præce-* 1.Cor.7,25
ptum Domini non habeo, consilium autem do. Quod etiam, juxta prædictum Domini, consilium non omnes capere posse considerans, sed multos ejusdem consilii assentatores, hominibus, non Deo, pro falsâ specie continentiæ placere volentes, graviora prævidens committere, fratrum scilicet uxores subagitare, masculorum ac pecudum amplexus non abhorrere, ne morbi hujus aspersione adusque pestilentiam convalescente nimiùm status labefactetur ecclesiæ totius, *Propter fornicationem,* dixit, *unusquisq; suam uxorem habeat.* Quod spe- 1.Cor.7,2.
cialiter ad laicos pertinere iidem mentiuntur hypocritæ; qui licet in quovis sanctissimo ordine constituti, alienis revera uxoribus non dubitant abuti. Et quod flendo cernimus, omnes in supradictis sæviunt sceleribus. Hi nimirum non Scripturam rectè intellexerunt, cujus mammillam quia durius pressere, sanguinem pro lacte biberunt. Nam illud Apostolicum, *Unusquisq; suam habeat uxorem,* nullum excipit verè, nisi professorem continentiæ, vel eum qui de continuandâ in Domino virginitate præfixit. Quod nihilominus tuam, Pater venerande, condecet strenuitatem, ut omnem, qui tibi manu vel ore votum faciens continentiæ postea voluerit apostatare, aut ad votum exsequendum ex debito constringas, aut ab omni ordine canonicâ auctoritate deponas: & hoc ut viriliter implere sufficias, me omnesque mei ordinis viros adjutores habebis non pigros. Verùm ut hujus voti nescios omnino scias non esse cogendos, audi Apostolum dicentem ad Timotheum, *Oportet,* inquit, *episcopum irre-* 1.Tim.3,2.
prehensibilem esse, unius uxoris virum. Quam ne quis sententiam ad so-

lam ecclesiam verteret, subjunxit, *Qui autem domui suæ præesse nescit, quomodo ecclesiæ Dei diligentiam habebit? Similiter,* inquit, *diaconi sint unius uxoris viri, qui filiis suis bene præsint, & suis domibus.* Hanc autem uxorem à sacerdote benedicendam esse, sancti Sylvestri Papæ decretis scio te sufficienter docuisse. His & hujusmodi sanctis Scripturæ sententiis, Regulæ clericorum scriptor non immeritò concordans, ait: *Clericus sit pudicus, aut certe unius matrimonii vinculo fœderatus.* Ex quibus omnibus veraciter colligit, quòd episcopus & diaconus reprehensibiles notantur, si in mulieribus multis dividuntur. Si verò unam sub obtentu religionis abjiciunt, utrumque, scilicet episcopum & diaconum, sine graduum differentiâ, Canonica damnat sententia: *Episcopus aut presbyter uxorem propriam nequaquam sub obtentu religionis abjiciat: si verò rejecerit, excommunicetur; & si perseveraverit, dejiciatur.* Legimus præterea in secundo Tripartitæ ecclesiasticæ libro historiæ, quòd quum synodus Nicæna hæc eadem vellet sancire decreta, ut videlicet episcopi, presbyteri, diaconi, post consecrationem à propriis uxoribus vel omnino abstinerent, vel gradum deponerent; surgens in medio Paphnutius, ex illis martyribus, quos Maximinus imperator, oculis eorum dextris evulsis, & sinistris suris incisis, damnavit, contradixit, honorabiles confessus nuptias, ac castitatem esse dicens connubium cum propriâ uxore, persuasitque concilio, ne talem ponerent legem, gravem asserens esse caussam, quæ aut ipsis, aut eorum conjugibus occasio fornicationis existeret. Et hæc quidem Paphnutius, licet nuptiarum expers, exposuit, synodusque ejus sententiam laudavit, & nihil ex hac parte sancivit, sed hoc in uniuscujusque voluntate, non in necessitate dimisit. Sunt verò aliqui, qui sanctum Gregorium suæ sectæ sumunt adjutorium: quorum quidem temeritatem rideo, ignorantiam doleo. Ignorant enim, quòd periculosum hujus hæresis decretum à sancto Gregorio factum, condigno pœnitentiæ fructu postmodùm ab eodem sit purgatum. Quippe quum die quadam in vivarium suum propter pisces misisset, & allata inde plus quàm sex millia * infantum capita videret; intimâ mox ductus pœnitentiâ ingemuit, & factum à se de abstinentiâ decretum, tantæ cædis caussam confessus, condigno illud, ut dixi, pœnitentiæ fructu purgavit, suoque decreto prorsus damnato, Apostolicum illud laudavit consilium, *Melius est nubere, quàm uri,* addens ex suâ parte, Melius est nubere, quàm mortis occasionem præbere. Hunc forsi-

Isidor. de eccl. off. l. 2. cap. 1.

Canon. Apost. 5.

* *sexaginta fortè vel sexcenta.*

1. Cor. 9, 7.

forsitan rei eventum si illi mecum legissent, non tam temerè, credo, judicarent, Dominicum saltem timentes præceptum: *Nolite judicare, ut non judicemini.* Inde Paulus dicit: *Tu quis es, qui judicas alienum servum? suo Domino stat, aut cadit, stabit autem, potens est enim Dominus statuere illum.* Cesset ergo sanctitas tua cogere, quos tantùm deberet admonere; ne privato, quod absit, præcepto, tam veteri quàm novo contrarius invenjaris testamento. Nam, ut ait sanctus Augustinus ad Donatum, *Solum est quod in tuâ justitiâ pertimescimus, ne non pro lenitatis Christianæ consideratione, sed pro immanitate facinorum censeas coërcendum, quod te per ipsum Christum ne facias, obsecramus, sic enim peccata compescenda sunt, ut supersint quos peccasse pœniteat.* Illud & Augustini volumus te recordari, quod ait: *Nihil nocendi fiat cupiditate, omnia consulendi caritate; & nihil fiat immaniter, nihil inhumaniter,* Item de eodem: *In timore Christi, in nomine Christi exhortor, quicumque non habetis temporalia, habere non cupiatis: quicumq; habetis, in eis non præsumatis. Dico autem, non si ista habetis, damnamini, sed si in istis præsumatis, si propter talia magni vobis videamini, si generis humani conditionem communem propter excellentem vanitatem obliviscamini.* Quod nimirum poculum discretionis ex illo fonte Apostolicæ hauseritis prędicationis: *Solutus es ab uxore, noli quærere uxorem: alligatus es uxori, noli quærere solutionem*, ubi & subditur: *Qui habent uxores, tanquam non habentes; & qui utuntur mundo, tamquam non utantur.* Item dicit de viduâ: *Cui vult nubat, tantùm in Domino.* Nubere autem in Domino est, nihil in contrahendo connubio, quod Dominus prohibeat, attentare. Jeremias quoque ait: *Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes, Templum Domini, templum Domini, templum Domini est.* Quod Hieronymus exponens, *Potest*, inquit, *& hoc illis virginibus convenire, quæ jactant pudicitiam suam, & impudenti vultu præferunt castitatem, quum aliud habeat conscientia; & nesciunt illam definitionem Apostoli virginalem, ut sit sancta corpore & spiritu. Quid prodest corporis pudicitia animo constuprato, si cæteras virtutes, quas propheticus sermo describit, non habuerit?* Quas quidem, quia te aliquatenus habere videmus, & quia discretionem, licet in hac re neglectam, in aliis tamen vitæ constitutionibus eam honestè conservatam non ignoramus; hujus intentionis pravitatem citò correcturum non desperamus. Et ideo non quantâ possumus gravitate, istam licet gravissimam negligentiam corripimus & judicamus. Quamquam enim secundum vocabula, quæ usus obtinuit, sit episcopatus presbyterio major; tamen Augustinus Hieronymo minor est,

Matth.7,1.
Rom.14,4.
epist.127.
1.Cor.7,27
1.Cor.7,39
Ierem.7,4.
1.Cor.7,34

& à

& à minori quolibet non est refugienda vel dedignanda correptio: præsertim quum is qui corripitur, & contra veritatem, & pro hominibus niti invenitur. Neq; enim, ut ait sanctus Augustinus ad Bonifacium, *quorumlibet disputationes, quamvis catholicorum & laudatorum virorum, velut scripturas canonicas habere debemus, ut non liceat salvâ honorificentiâ, quæ illis debetur, aliquid in eorum scriptis improbare atq; respuere, si fortè invenerimus, quòd aliter senserint, quàm veritas habeat, divino adjutorio vel ab aliis intellecta, vel a nobis.* Quid autem veritati magis contrarium potest inveniri quàm hoc, quum ipsa veritas de continentiâ loquens non unius hominis, sed omnium planè, excepto numero
Matt.19,12 professorum continentiæ, dicat, *Qui potest capere, capiat*; quòd isti unde nescitur instigati dicant, Qui non potest capere, feriatur anathemate? Quid verò per homines fieri potest stolidius, quid divinæ maledictioni obligatius, quàm quum aliqui, vel episcopi videlicet, vel archidiaconi, ita præcipites sint in libidinem, ut neque adulteria, neque incestus, neq; masculorum (proh pudor) turpissimos amplexus sciant abhorrere, quòd casta clericorum conjugia sibi dicant fœtere; & ab eis non veræ justitiæ compassione clericos ut conservos rogent vel moneant continere, sed ut servos jubeant ac cogant abstinere? Ad cujus imperii, ne dicam consilii, tam fatuam, tamq; turpem addunt suggestionem, ut dicant: Honestius est pluribus occultè implicari, quàm apertè in hominum vultu & conscientiâ cum unâ ligari. Quod profectò non dicerent, si ex illo & in illo essent, qui di-
Matt.23,5. cit: *Væ vobis Pharisæis, qui omnia facitis propter homines.* Et per Psalmi-
Psal.52,6. stam: *Quia hominibus placent, confusi sunt, quoniam Dominus sprevit eos.* Hi sunt homines, qui priùs deberent nobis persuadere, ut in conspectu ejus, cui omnia nuda & aperta sunt, erubescamus peccatores esse, quàm in conspectu hominum studeamus mundi esse. Licet ergo merito suæ pravitatis nullius consilium mereantur pietatis; nos tamen memores humanitatis divinæ, eis consilium auctoritatis numquam à pietate avocantis, per viscera ministramus caritatis. Dicimus
Luc.6,42. nempe: *Ejice primum, hypocrita, trabem de oculo tuo, & tunc perspicies ut ejicias festucam de oculo fratris tui.* Illud quoque rogamus attendere,
Ioh.8,7. quod Dominus dicit de meretrice: *Qui sine peccato est vestrûm, primus in eam lapidem mittat*; quasi diceret: Si lex jubet, si Moses jubet, jubeo & ego, sed competentes legis ministros exigo. Attenditis, qui auditis? attendite quæso & quid estis: quia, si te ipsum, ut ait Scri-
ptura,

ptura, perſpexeris, nulli umquam detraxeris. Significatum eſt nobis etiam de quibusdam eorum, qui tantâ apud ſe intumeſcant elatione, ut gregem Domini, pro quo boni paſtores animas non dubitant miniſtrare, iſti verberibus absq; ratione præſumant laniare, quorum ſententiam ſanctus Gregorius deplorans ait: *Quid fiet de ovibus, quando paſtores lupi fiunt? Sed quis vincitur, niſi qui ſævit? quis vero perſequutorem judicabit, niſi qui dorſum ſuum ad flagella patienter miniſtravit?* Operæ precium eſt autem, ut audiatur, quo fructu tantum eccleſia Dei ſcandalum, tantum clerus deſpectum, & ab ipſis epiſcopis, & ab eorum infidelibus patiatur. Nec enim eos infideles dicere dubitaverim, de quibus Paulus Apoſtolus dicit ad Timotheum, *Quia in noviſſimis temporibus diſcedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium conſcientiam, prohibentium nubere.* Hic eſt autem, ſi diligenter inſpiciatur, totius eorum manipulus zizaniæ, totius proventus inſaniæ, ut dum clerici licita unius mulieris conſortia Phariſaico devicti, quod abſit, furore, relinquere coguntur, fornicatores & adulteri & aliarum pravitatum turpiſſimi miniſtri cum ipſis efficiantur, qui hanc in eccleſia Dei hæreſin, ſicut cæci duces cæcorum, machinantur; ut videlicet illud impleatur quod Pſalmus eis, utpote eorum præſcius erroris, taliter imprecatur: *Obſcurentur oculi eorum ne videant, & dorſum eorum ſemper incurva.* Quia ergo nemo, qui te, ô Apoſtolice, novit, ignorat, quod ſi tu per tui decreti ſententiam, tantam futuram eſſe peſtilentiam ſolidæ diſcretionis claritate perſpexiſſes, numquam quorumlibet tam pravis ſuggeſtionibus conſenſiſſes; debitæ tibi ſubjectionis fidelitate conſulimus, ut vel nunc ad tanti ſcandali ab eccleſiâ Dei propulſionem evigiles: &, quâ noſti, diſcretionis diſciplinâ Phariſaicam ab ovili Dei exſtirpes doctrinam, ne ſcilicet unica Domini Sunamitis, adulterinis diutiùs uſa maritis, gentem ſanctam, regale ſacerdotium, per irrecuperabile à ſuo ſponſo Chriſto videat avelli divortium: quum nemo ſine caſtimonia, quæ non tantùm in virginali flore, ſed etiam in conjugali habitat conjunctione, viſurus ſit Dominum noſtrum. Qui cum Deo Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat per omnia ſecula ſeculorum, Amen.

1. Tim. 4, 1.

Pſal. 68, 24.

GEORGII CASSANDRI DE COELIBATU ET CONJUGIO CLERICORUM SENTENTIA

ex Consultatione de controversis religionis articulis,
scriptâ
FERDINANDI PRIMI ET MAXIMILIANI SECUNDI CÆSS. AUGG. P. F. P. P.
mandato.

NOn levibus de caussis olim adducti fuerunt proceres ecclesiæ, ut ad præcipua ecclesiæ ministeria, hoc est, verbi & sacramentorum, non nisi castos & cœlibes admitterent. Quarum prima fuit, ut ministri ecclesiæ castè, pudicèque in ecclesiâ serviant, ut sancta sanctè contrectent atque dispensent. Altera, ut avaritiæ caussa præcideretur, quam rei familiaris procuratio, & liberorum cura adferre solet. Tertia, ut à curâ rei familiaris liberi expeditiùs & atten-
1.Cor.7,32 tiùs res divinas administrent. Paulus enim ait, maritum mundana curare, ut uxori placeat, cœlibem verò, ea quæ sunt Domini curare, ut Domino placeat. Quapropter iniquè faciunt, qui ecclesiam accusant, quòd hac constitutione nuptias prohibuerit & doctrinam dæmoniorum invexerit. Neque enim ideo ecclesia nuptias damnat, quòd ad ecclesiæ ministerium non nisi castos & continentes admittat: omnibus enim libertatem ineundi casti conjugii permittit, nisi qui ultro genus vitæ, quod à conjugio alienum esse sciunt, sibi delegerint, in quo dum manent, æquum est, ut conditionem, quam ipsi sponte susceperunt, æquo animo servent. Quare olim in ecclesiâ, si cui post sacerdotium susceptum, matrimonium inire

inire placuisset, non prohibebatur ille quidem, sed à ministerio removebatur. Sed nec ideo ecclesia nuptias damnare dicenda est, quòd eos, qui ritè & ultro ad vitæ castitatem se obstrinxerunt, si fidem fallant, improbat, & pœnâ dignos judicat: alioquin si hæ rationes valerent, Paulus quoque digamiam prohibuisse, quod Montano hæretico tribuitur, dicendus erit, si, quæ plurimorum sententia est, episcopum non nisi monogamum, id est, unius uxoris virum esse præcipiat. Certè dubium non est, quin Paulus viduas post acceptum in ecclesiâ ministerium nubere volentes, habere damnationem dicat, ut quæ nubendo, priorem fidem irritam fecerint. Contrà tamen fatendum est, graviter à posteris esse peccatum, qui hanc utilem pro tempore constitutionem multis in laqueum verterunt, dum juvenes nondum sibi cognitos & exploratos temerè ad ministerium ecclesiasticum admiserunt, & quum hi castitatis onus sibi impar esse sentirent, illi potiùs impuros quosvis concubitus dissimularunt, & quodammodo probarunt, quàm ut permittendo constitutionis illius humanæ gratiam iis facerent, qui eam sine offensione divinæ legis observare non poterant. Adde etiam, quòd ætas adhuc rerum imperita: & quod temporum & conditionum vitæ mutatio hanc observationem penè impossibilem fecerit. Quare nimis rigidâ & intempestivâ hujus constitutionis exactione gravissima & abominanda in ecclesiâ scandala extitisse videmus. Nam caussæ illæ, quibus majores ad constitutionem hanc faciendam inductos esse diximus, non solùm hodie cessarunt, sed etiam in contrarium sunt conversæ. Nam primùm videmus hoc decreto usq; adeo castitatem & continentiam in Christo non confirmari, ut per illud ad omne libidinis & flagitii genus fenestra aperta esse videatur. Item usque adeò non refrenatam in clero avaritiam, ut etiam frena magis laxata esse videantur. Tum res in plerisque sacerdotibus ita comparatæ sunt, ut conjugum piarum consortio non modò ad functiones ecclesiasticas obeundas non impediantur, sed etiam ad earum procurationem adjuventur ab eis, quemadmodum de patre suo Gregorio & matre Nonnâ Gregorius Nazianzenus testatur. Sunt & contrà pleriq; cœlibes, qui usque adeo cœlibatu suo, ad ea quæ Dei sunt expeditiùs curanda non incitentur, sed etiam contrà curis hujus seculi supra reliquos homines immergantur, & obruantur. Ad ea igitur incommoda & scandala evitanda & tollenda, optimum quidem

1. *Tim.* 5, 11.

dem & præstantissimum remedium esset, si prisca cleri disciplina, quæ quo tempore hæc constitutio primùm inducta est obtinebat, restituatur, hoc est, ut nemo in sacerdotem ordinetur, nisi qui à pueritiâ in ecclesiâ institutus, & cleri numero adscriptus, per gradus ministeriorum ætatem ut minimùm triginta annorum attigisset, ac totum illud tempus castè continenterque traduxisset; aut si maritum aliquem in sacerdotem cooptari contigisset, is eâ esset ætate atque morum gravitate, ut mutuo uxoris consensu ab ejus commercio abstinere posset; deinde ut in sacerdotio constitutus ab omni prorsus cohabitatione & familiaritate mulierum abstineret, sine quibus conditionibus impossibilem esse castitatis observationem judicabant. Notum enim est illud Bernardi, Cum fœminâ habitare, & fœminam non tangere, majus esse quàm mortuos suscitare. Sed verè dictum est à Gersone; *In primo rigore ecclesiasticæ disciplinæ multa severo rigore statuta sunt, quæ modò, defluentibus in pejora moribus, non modò inutilem, sed impossibilem haberent exsequutionem.* Quod si itàq; de hac disciplinâ restituendâ desperetur, præsertim in pastoribus ecclesiarum, quos in mediâ hominum turbâ vivere, &, ut nunc se res habent, rem quoq; familiarem curare necesse est; restat primùm ut in posterum ordinandis hoc statutum relaxetur, & more veteris ecclesiæ, & huc usq; Orientalium ecclesiarum honesti quoq; mariti ad ecclesiæ ministerium admittantur, & extra temp9 ministerii, familiaritate quoque suarum conjugum uti permittantur, juxta canonem sextæ synodi generalis, quo decernitur, nullo modo legitimas diaconorum & presbyterorum nuptias esse dissolvendas, nec ante ordinationem ad profitendam castitatem esse compellendos. Sunt igitur hujus constitutionis relaxandæ graves caussæ, primùm, quòd ea manifestè multorum malorum & incommodorum, præsertim quæ vagam & effrenatam libidinem sequuntur, occasionem præbeat. Malorum enim non propriæ modò caussæ, sed occasiones quoque nonnumquam tollendæ sunt: quâ ratione Paulus, conjuges, non diu à mutuo congressu separari voluit, ne à satana tententur; & juniores viduas nubere præcepit, & liberis dare operam, ne criminandi occasionem adversario præbeant. Prudenter itaque observavit & monuit Panormitanus, Experientiâ docente contrarium prorsus effectum sequutum ex lege illâ continentiæ, *quum hodiè non vivant spiritualiter, nec sint mundi, sed maculentur illicito coitu, cum illorum gravissimo peccato,* ubi

De vitâ spirituali lect. 4. coroll. 13.

can. 13.

1. Cor. 7, 5.

1. Tim. 5, 12

c. Cum olim De cleric. conj.

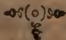
ubi cum propriâ uxore esset castitas. Vnde debere ecclesiam facere sicut bonus medicus, ut si medicina experientiâ docente magis obsit, quam prosit, eam tollat. Altera ratio sumitur ex temporum commutatione, nam quo tempore hæc sacerdotum continentia indicebatur, longè alia ratio erat disciplinæ cleri, ut jam exposuimus. Tertiam caussam & quidem præcipuam adfert præsens ecclesiæ status, & idoneorum ministrorum inopia. Plerique enim homines docti & pii ad continentiæ observationem adstringere se nolunt, quum & infirmitatis suæ rationem habeant & exemplis turpitudinum & scelerum, quæ prætextu cœlibatus passim in oculos & aures incurrunt, moveantur. Quo fit, ut paucissimi adolescentes pietatis indole prædititi ad Theologiæ studium se adjungant, aut à piis parentibus ad hoc studium applicentur, sed ii ferè tantùm, qui opima beneficia, vitæ luxum & splendorem, ac carnis licentiam, & vagam effrenémque libidinem animo præsumunt, præter nonnullos, qui imprudenter & nondum sibi satis noti in laqueum inducuntur. Sed de maritis ad ecclesiæ ministerium eligendis non tantopere quidem reluctantur, quum ea res exemplum habeat priscæ ecclesiæ, & ab Orientalibus omnibus ecclesiis huc usque servetur. Gravior autem quæstio de iis, qui post sacerdotium uxores duxerunt, an eis in ministerio permanendi, & uxoris opportuno tempore familiaritate utendi facultas permitti possit, quæ res omni prorsus exemplo vetustatis careat. Sed hæc ratio non satis concludit: Non est factum, ergo fieri non licuit. Cogunt enim novas aliquando invenire medicinas novorum experimenta morborum. Sunt autem caussæ non leves, cur hodie iis quoque, qui jam ordinati non libidine sed conscientiâ ducti uxores duxerunt, & ecclesiis utiles esse possunt, gratia hujus legis fieri debeat, & in posterum quoque, si magna ecclesiæ utilitas invitet, aliquibus idem concedi possit, primùm, quod conjugium inire post ordinationem nullo divino jure, solo ecclesiæ statuto prohibeatur & in veteribus canonibus tale conjugium non dirimitur, sed leviore censurâ punitur. nam in concilio Neocæsareensi sacerdos uxorem ducens, deponitur ab ordine, id est ut exponit Glossa, ab offitio, & non beneficio; ubi & illud additur, magis puniri sacerdotem qui fornicetur, quàm qui publicè contrahit. Idem statuitur canonibus sexti concilii generalis. In constitutionibus verò Leonis irrita fit constitutio, quæ diaconos & sacerdotes post ordinationem contrahentes, à

can. 1.

Novel. 79.

clericali habitu ad profanam vitam redigi vult: ſtatuit verò ut ab eo tantùm ordine, quem ante nuptias tenuerunt, recedant, nec habitu cleri, nec legitimo eccleſiæ miniſterio priventur. Quum igitur hæc matrimonii contractio poſt ordinationem ſolo ſtatuto prohibeatur, & exempla priſca extent, quæ teſtentur, hujusmodi ſtatuta non tam anxiè obſervata fuiſſe, quin ob eccleſiæ neceſſitatem aliquando relaxata fuerint; quis non concedat in extremâ hac eccleſiæ neceſſitate, hoc idem hodie fieri poſſe? Exempla non obſervatorum eccleſiæ ſtatutorum etiam apud veteres hujusmodi ſunt: nam primùm
her.59. Epiphanius ait, in quibusdam locis ſuâ ætate presbyteros & diaconos liberos gignere, quamvis id fiat contra eccleſiaſticos canones, idque fieri propter inopiam miniſtrorum. Item jamdudum eccleſia cohabitationem ſacerdotum cum fœminis tolerat, quod haut ſecus, atque ipſum conjugium, eccleſiæ ſtatutis prohibetur. Quin non ſolum contra eccleſiæ ſtatuta, ſed etiam contra ſtatuta Apoſtolica in eccleſiâ aliquando aliquid, exigente id inſigni utilitate, admiſſum legimus, ut neophytos ordinatos, quod conſtat de Fabiano, Cypria-
De monogamiâ cap. 12. no, Nicolao, Nectario, Ambroſio, Severo, Taraſio. Item Tertullianus teſtatur apud pſychicos, quo nomine catholicos appellat, etiam digamos adverſus præceptum Apoſtoli eccleſiis præſidere. Nil igitur abſurdi fiet, ſi in tantâ eccleſiæ neceſſitate, hujus eccleſiaſtici ſtatuti etiamſi apoſtolicum eſſet, moderatio & relaxatio fiat. Nec audiendus eſt novus quidam in Italiâ dogmatiſtes, qui unus contra omnium veterum & recentium eccleſiaſticorum ſcriptorum ſententiam cœlibatum ordini ſacro οὐσιωδῶς, hoc eſt, ſubſtantialiter & lege divinâ adjunctum eſſe contendit, nec eſſe in poteſtate pontificis nec eccleſiæ, ut conjugii uſum ſacerdotibus permittant, non magis, quàm furandi aut latrocinandi: atq; eo modo univerſam eccleſiam tam Orientalem quàm Occidentalem violati divini juris accuſat: illam, quòd conjugium in ſacerdotibus hactenus obſervarit; hanc, quòd eam rectè facere judicarit. Cur autem etiam in ordinatis conjugium hodie admitti poſſit, hæc ratio eſt, quòd ex hujusmodi conjugio, non modò nulla offenſio populi, ſed magna etiam utilitas ſit exſpectanda. Nam eò res jam rediit, ut vix centeſimum invenias, qui ab omni commercio fœminarum abſtineat: populus verò ita affectus eſt, ut ſacerdotis fornicatoris ſeu concubinarii miniſterium vel prorſus condemnet, vel leviùs æſtimet, maritum verò ſacerdotem

tem æquiùs ferat, ut quum populo quoque jam notum sit, honorabile esse in omnibus conjugium, adulteros autem & fornicatores à Deo judicandos. Heb.13,4. Accedit & hoc, quòd nisi hujusmodi conjugium toleretur, vix idonei ecclesiæ ministri in posterum quoque inveniri poterunt. Quare si umquam tempus fuit antiquæ alicujus consuetudinis immutandæ, certè hæc tempora hujus quamvis prisci moris immutationem aliquam efflagitare videntur, quum optimi quique & religiosissimi sacerdotes infirmitatem suam agnoscentes & perpetuæ scortationis fœditatem exhorrescentes, si publicè non audent, certè privatim conjugium ineunt; & populus hodie, ut diximus, eo animo comparatus est, ut maritum quàm scortatorem sacerdotem faciliùs patiatur. Quum igitur hoc tempore eò necessitatis res propemodum redacta sit, ut aut conjugatus aut concubinarius sacerdos sit admittendus, quis non videt, etiamsi quid in hoc conjugio sit incommodi, minoris mali ratione potiùs esse eligendum? Nam quod Ambrosii, Basilii & multorum antistitum exempla adferuntur, qui ope divinâ adjuti extra conjugium feliciter ecclesias administrarunt; hi certè non modò à conjugio, sed ab omni mulierum congressu sibi temperarunt, quòd si hodiè quoque ab episcopis & presbyteris observetur, nemo hujusmodi cœlibatum in quæstionem vocet, quin potiùs summis laudibus evehat. Quare omninò consultum videtur, ut qui hujusmodi castum cœlibatum ultrò præstant, laudentur & honorentur: qui hunc autem summum castitatis gradum conscendere nequeunt, in secundo & proximo gradu casti conjugii consistere permittantur. Neque enim hoc eò pertinet, ut heroicus ille ad summum castitatis gradum contendendi conatus & impetus retardetur: sed ut humilium & infirmorum imbecillitati consulatur.

GEOR-

GEORGII WICELII
DE COELIBATU ET CONJUGIO CLERICORUM

SENTENTIA,

è libro, cui titulus,

Via Regia *sive* Compendium de semitis antiquis Ecclesiæ reformandæ aut restituendæ potiùs, & concordiæ tandem farciendæ;

Qui scriptus fuit

FERDINANDI PRIMI ET MAXIMILIANI SECUNDI CÆSS. AUGG. P. F. P. P.

mandato.

Ec hoc omne punctum de clerogamiâ largiremur libro, *Augustanæ puta Confessioni*, nisi ferè idem traderet ecclesia. Dicitur autem ecclesia tradere, quod vetustissimi vel scripserunt, vel fecerunt ecclesiæ patres, doctores, ac viri in sancto fidei Christianæ negocio illustrissimi: nisi, inquam, conjugium presbyterii divinitus concederetur in ecclesiâ, nec reclamarent Scripturæ sanctę, nec veteris ecclesiæ indubitata praxis, nec publica honestas. Et horrendum auditu
1.*Tim*.4,3. est, quòd Apostolus Paulus, dæmoniacū seu diabolicum esse scribit, si quis doceat adversus conjugium. Longè magis dæmoniacum sit oportet, propter conjugium in Christianos sævitiam exercere, & innocentes interficere. Liber rectè asserit, quum ait: Constitutionem istam humanam, quâ prohibetur conjugium presbyteris, ac distrahitur contractum, pugnare cum jure naturali, cum jure divino, cum

cum evangelio, cum veterum synodorum constitutionibus, cum exemplis veteris ecclesiæ; imò cum exemplis etiam ecclesiæ Romanæ, qualis erat circa quingentos annos. Quæ exempla spiritu parum sancto Hildebrandus notabiliter actus, ex ecclesiâ Romanâ sustulit.

Verùm capita quædam tantùm attingemus de clerogamiâ, quum possemus verbosissimè hanc tractare materiam: de quâ tamen exstant libri mei tres ἀνέκδοτοι hactenus, quibus, nostrâ quidem sententiâ, nemo cordatus obsistere ad minimum vel cupiat, tantum abest, ut quis valeat.

I. Scriptum est, *Sacerdos virginem ducat uxorem.* Quæ vetus lex moralis est, habens adhuc vigorem; non ceremonialis, hoc est, abrogata.

II. Novo testamento illucescente per Johannem Baptistam, erat hujus pater Zacharias sacerdos Domini, habens Elisabetham uxorem.

III. Recenset Paulus Apostolus in regulâ, quam ad Timotheum præscripsit presbyteris novi testamenti, ut sint unius uxoris viri.

IV. Eandem regulam ingeminat ad Titum.

V. Ipsos Apostolos uxores habuisse proprias, divus Ignatius & Clemens Alexandrinus idoneus testis est.

VI. In primitivâ Christi ecclesiâ tam orientis quàm occidentis, duravit clerogamia improhibita.

VII. Et perduravit improhibita, quia Apostolica, usque ad tempus prohibitionis primariæ per Siricium & Innocentium, factæ. Pòst secundariæ prohibitiones sequutæ sunt per Concilium Carthaginiense, per Gregorium & Calixtum secũdum, maximè per sanctissimum Hildebrandum. Sed hanc prohibitionem, quia neq; Apostolica, neq; universalis exstitit, Oriens non recepit. Decreta verò canonica, quæ conjugio favent, illud tantùm postulant, ut uxor virgo ducatur ante ordinationem sacerdotalem.

VIII. Panormitanus scribit: *Matrimonium de jure divino non impedit susceptionem sacrorum ordinum.* Idem Panormitanus Juris peritus ait: *Lex cœlibatus non est de necessitate salutis. Et continentia in clericus secularibus non est de substantia ordinis, nec de jure divino, &c.* Adeoq; contendit, ut sit liberum, *quia contrarius effectus cœlibatum sequitur*, id est, Das Verbott ist vbel gerathen. Rursus idem: *Etiam post votum so-*

lenne posse contrahere, &c. Equidem vix umquam alium unô quasi habitu plures Canonistas citasse audivi, quàm Hieronymum Mosllerum D. consentientes omnes in libertate conjugii sacerdotalis concedendâ, idq; in commentariolo suo de clerogamia. Huncvirum ego Canonistarum facilè principem dixero.

IX. Canon Apostolicus habet, *ne episcopus aut presbyter, religionis obtentu, uxores suas à cura sua expellant.* Idem ferè Concilium Gangrense, cujus verba sunt: *Quicunq; discernit à presbytero conjugato, quod non oporteat, eo ministrante, de oblatione percipere, anathema sit.*

X. Canon & Concilium Ancyranum sic concludit: *si diaconi in ipsa ordinatione protestati fuerint, se uxores habere velle, nec posse continere, hi si postea venissent ad nuptias sive matrimonium, in ministerio manebant.*

XI. Vxores presbyteros suas post acceptos ordines servasse, testis est historia trip. libro nono cap. XXXIIX.

XII. Notissimum est de Paphnutio confessore Christi, consulente clerogamiæ apud Eusebium, & in Decretis.

XIII. Dionysius Corinthiorum episcopus admonuit Pinytum synepiscopum, ne onus cœlibatus tamquam necessarium fratribus imponeret, sed infirmitatis multorum rationem potiùs haberet. Vide Eusebium.

XIV. Pius secundus Pontifex Romanus dictus antè Æneas Sylvius, dixit, *fuisse caussas graves, cur presbyteris ademtum esset cōjugium, sed existere graviores, cur redderetur.*

XV. Fatetur Petrus à Soto apologiâ adversus Ducem VVirtebergensem, *Matrimonium quantum est ex jure divino, omnibus ex aquo laicis & clericis liberum esse: usum verò ejusdem non ex jure divino, sed ex consuetudine & consensu ecclesiæ Romanæ clericis interdictum esse.* Hæc ille. Ergo vicimus. Quid enim interdictum esse, nisi prohibitum esse, ut prodatur voce suâ sorex. 1. Timoth. IV. Pergit Sotus: *quare non sit mirum, si vel alicubi vel aliquando aut usurpatum, aut permissum fuerit:* certè concedens ille magister noster, ecclesiam Romanam posse in futurum hanc constitutionem humanam, videlicet cœlibatus, aut mutare, aut parum laxare.

Fatetur item Martinus Peresius episcopus conjugium præsulari ac sacerdotali muneri minimè repugnare: atq; hoc postea exemplis Apostolorum & Apostolicorum disertè probat. Præterea idem Mar-

Martinus Peresius sic de incontinentibus loquitur: *Si sine delectu aliquo admitti debent hujusmodi homines ad sacerdotium, necessarium mihi videtur, ut lex ista cœlibatus pro hujusmodi hominibus* (incontinentibus) *in futurum relaxaretur, ut evitarentur tot scandala & peccata, & ne blasphemetur sancti sacerdotij nomen.* Item: *Et Augustini tempore fuisse sacerdotes uxoratos in Africa*; cui Peresius subdit, *aut rarissimos, aut nullos.*

Summa, deprehenditur hîc & ubiq; conjugium clericale primis ecclesiæ temporibus passim exstitisse quidem: sed per Papas & sua concilia postea abrogatum fuisse, & legem cœlibatus promulgatam ob dignitatem clericalem.

Verùm Soto & Peresio adjunctum damus Thomam Aquinatem suum. Is in Summâ, quæ incipit, *Commiserationes Domini*, c. CLVI, inquit: *Si acoluthus in secreta confessione ad discretum sacerdotem veniat, & se nullo modo continere posse dicat, non multùm peccat sacerdos, dando ei consilium, ut cum aliqua occultè matrimonium contrahat, & occultè sui episcopi oculos fallat. Minus credimus peccatum esse, beneficium cum occulto conjugio retinere, quàm fornicariam contra prohibitionem habere. Si verò postea ad sacros ordines à suis prælatis cogatur accedere, credimus minus peccatum esse uxore uti, quam cum alia fornicari, si ex toto noluerit continere.*

XVI. Nicephorus affirmat, etiam Synesium episcopũ factum protestatum esse, se uxorem, quam sibi Deus, & ipsæ leges, ipsaq; sacra Theophili manus dederat, prorsus non deserturum, neq; cum illâ veluti mœchum, clandestinam consuetudinem habiturum. Alterum enim minimè pium, alterum minimè legitimum esse. Videatur idem Nicephorus de clerogamiâ veraciter attestans l. XII. c. XXXIV.

XVII. Isidorus libro officiorum de Clericis dicit: *Castimoniam quoq; inviolati corporis perpetuò conservare studeant clerici, aut certè unius matrimonij vinculo fœderentur.* Hæc Isidorus. Vociferantur quidam ex misogamis, nuspiam reperiri, sacerdotes post ordinem contraxisse matrimonium. Legant ergo isti Socratem hist. eccl. lib. V. cap. XXI.

XIIX. Franciscus in Rubricâ inquit, se credere, quòd ecclesia tale præceptum (cœlibatus) sit aliquando revocatura, juxta illud Apostoli: de virginibus præceptum non habeo, &c.

XIX. Cypriani dictum vulgatissimum est de puellis votarijs, satius esse ut nubant, quàm in ignem delitijs suis cadant &c. Cui cõsonat Basilius Magnus. De virginitate ejusmodi exponit D. Ambr. episc. dicens: *Ubi necessitas imponitur castitati, ibi libidini auctoritas datur. Itaq; nec casta est, quæ metu cogitur.* Hæc Ambr.

Mmm 2 XX. Nu-

XX. Numerantur plus xx. exempla presbyterorum olim maritorum, & legitur in can. *Volumus* distinct. xxci, sacerdotibus prohiberi, ne cum mulieribus conversentur, exceptâ matre, sorore vel uxore, quæ castè, ait, regenda est: quod verbum *castè* glossator ibi sic exponit: *Concubitus enim cum propria uxore castitas esse dicitur.*

XXI. Exstat super clerógamiâ epistola D. Ulrici, sive alterius cujusdam viri, Deum timentis: unde apparet, presbyteros in Germaniâ uxoratos fuisse. Id quod novimus (vel extra hanc epistolam) verissimum esse ex tot historijs, etiam in Galliâ, Angliâ, &c.

XXII. Constat de conventu citatorum conjugatorum, reclamantium episcopo Moguntino ante quadringentos annos, quādo per tyrannidem miseri sacrifices adacti sunt contra fas jusque ad cœlibatum, aut potiùs concubinatum, Deo scilicet placentem super vitulum novellum, cornua producentem & ungulas. Videatur historia Lamberti Hirsfeldensis.

XXIII. Accedunt leges civiles, & novissima authenticorum jura: ubi inter alia legitur, clericos non alios ordinandos, nisi castè viventes, aut uxorem legitimam, ac ipsam unam ac primam habentes.

XXIV. Speculator in tractatibus de modo congregandi cōcilij pensandum putat, an non expediret ac provideri posset, quòd in ecclesiâ occidentali, quantum ad votum continentiæ attinet, servaretur consuetudo orientalis, quum temporibus Apostolorum eadem servaretur.

XXV. Objicitur de bonis ecclesiarum dissipandis, quasi non major cura requiratur circa animas servandas. Et eò cæcitatis rapiuntur Romulidæ quidam, ut censeant votarios minùs peccare fornicando, quàm nubendo. Hinc est quòd graviùs plectuntur mariti, quam concubinarij. Videlicet ludibrium merum esse factam legem divinam & huic longè præferri constitutionem humanam.

XXVI. Objicitur Babylonismus futurus, si omnes sacerdotes maritescāt. Respondemus: quis cogit omnes cōtrahere, aut quis cogit unum etiā contrahere? Quo impulsore contrahat matrimonium chori pondus, ut quidā loquuntur? In quorum grege tamen nōnulli extra reprehensionis notam conversantur. Quid illis in hac libertate? Nisi velint opulentiores de suâ substantiâ ac bonis honestè quæsitis in posterum victitare, nec ecclesiā gravare, quę ministros suos alit, operarios videl. mercede sua dignos. Alij si mavelint, suo proventu con-

contenti vivant, & gastrimargiæ non semper studeant si tamen per potestatem sublimiorem posthac licebit, regulares foro magis quam choro adhærere. De utilib. ecclesię presbyteris, & viris ovium dominicarum pastorib. loquimur, quos irreprehensibiles vivere præcipit Christus dominus, & postulat ecclesia. Peresius & multi opinantur, si pauci essent boni presbyteri magis, quàm multi maliq;, fore rem in optimo statu. Atqui horum paucitas temporibus Apostolicis non effecit, quò minùs sanctus Paulus clerogamiam sanciret in ecclesiâ Christi, ut excluderet impudicitiam vel à paucis talibus.

Dicimus, licere, nō oportere. Sed concubinatu prohibito, coget res ipsa vel ad honestum conjugium, vel ad sanctū cœlibatum. Quod inter hæc duo incīdit, vetitum est, nempe scortationis scelus, aut adulterij, aut cinædię, pæderastię, quorum scelerum est repleta terra. Et talib. debetur duplex honor, debetur census, debetur immunitas ac libertas; tales digni sunt, qui soli administrent ecclesię sacramenta, quibus honorandis aperiantur hominum prætereuntiū capita? Horum os manusq; reb. sordidissimis aptæ atq; assuetæ admoventur tremendis mysterijs, & adeò, ut sempiterna salus populi, qui dicitur catholicus, solum pendeat ab impurissimis ac fœdissimis scortatorib. Hi conficiunt sacramenta; hi solvendi ligandiq; potestatem habent; hi soli psallunt Deo, quem adversarium habent, & inimicum. Horum dignitas venerabilis scilicet tanti fit, ut in horum ordinem certatim irruant adolescentes ocio, censu ac honore pellecti tantùm, quum metu Dei & formidine gehennæ procul hinc fugere conveniat, propter eandem turpitudinē vitæ, in quam prudentes incidūt; præ quorum jactatâ dignitate casti presbyteri propter honestum conjugium sordent, a thysiasterio, à baptisterio, à cathedris, à pulpitis arceantur, à sacris munerib. munijsq; repelluntur omnibus, indigni habiti, qui intueantur lucem, quum tamen coram Deo & ecclesiâ sint sacris ministerijs tractandis magis idonei, propter conscientiam bonam fiduciamq; erga Deum, rectamq; & honestam conversationem.

O præsules, quæ est ista, precor, tam crassa ac illaudata supinitas, quæ est ista tam perversa perversitas, ac cæcitas cæcitatum, tantam ubiq; fœditatem in clero quotidie sacrificante patienter ferre posse, contemto Christo, & oppressâ conscientiâ, & ne semel quidem ad reformationem ac correctionem totius status animum adjicere. Videat Dominus, & requirat, Amen.

Cæterùm his subjungere visum est quasdam considerationes, quas paucis antè annis apud semet eructavit Orthodoxus quidam tempore Caroli V. Imperatoris, super clerogamiâ.

NEmo nescit melius esse, si ecclesia habeat presbyteros agamos, hoc est, absque connubio: verùm contra in confesso est melius esse, si ecclesia habeat presbyteros castè uxorios, quàm turpiter concubinarios. Manifestissimum equidem est, cubile immaculatum cleri nullâ vel veteris, vel novi testamenti scripturâ vetitum esse. E-contrà verò reperias, istud in utroque testamento concessum esse. Quòd si quis hîc neget, vetus ad nos eâ in caussâ pertinere, negari certè non poterit, epistolas Pauli ad Christianos scriptas esse. Est item irrefutabile, Clerogamiam seu immaculatum cleri cubile in cõstitutionibus ecclesiasticis juris positivi esse, ita ut ecclesiæ, si tale communis utilitas suaserit, concedere liceat, quod concessit ipse Dominus ecclesiæ ad regulam duntaxat Apostolicam à Paulo præscriptam. Nam hîc ego irreligiosos istos ac temerarios nuptiatores quosdam de schismate, quiúe tam divinam quàm humanam legem suâ libidine quadam transcendunt, accusandos magis quàm excusandos esse arbitror.

Mores veteris ecclesiæ laudo, qui si ijdem essent hodie in clero, quis censeret opus esse remedio? Quid prohibiturus erat Siricius, Innocentius, Calixtus & Hildebrandus, si hanc hoc tempore ecclesiæ faciem adspexissent? Quòd si quis ad exempla provocet, longè cognitissimum est, historias ecclesiasticas exemplis ejusmodi refertas esse. Sed ante ordinem, inquis? rectissimè. probaturus igitur eras caussam clerogamiæ, si quis hodie quoq; ante ordinem honestè ductâ virgine, recipiatur in ordinem? Scripturam Apostolicam, jus positivum, exempla ecclesiastica, & honestatem ipsam publicam quisquis ingenuè confitetur, is huic considerationi non reclamabit umquam. Nisi fortè primis temporibus fuerit licitum, quod nostris illicitum judicari debeat, quando videlicet cleri nefanda turpitudo eò crevit, ut sacra etiam ipsa deturpet, adq; abominationem adducat extremam.

Verùm ut fulcra illa hujus negotij transeamus, ratio omninò habenda est tempestatis hujus periculosissimæ. Quâ de caussâ Carolus quintus Imperator Romanus neq; impiè, neq; imprudenter indulsit eum articulum, interim dum Concilium erit, idq; pacis ergò, & in

& in gratiam reducendorum schismaticorum. Cui indulto Romanus pontifex meritò suffragaretur, si illi cordi maximè esset Germaniæ perturbatæ tranquillatio, siq; prius haberet, necessitatem quàm severitatem in consilium adhibere. Necessitatem allego, quæ propè nulli legi est obnoxia: humanam intelligi volui. Et lex prohibitionis humana planè est, si non inhumana. Factiosi vix reduci poterunt per indultum istud: quid usu veniret, hoc per pontificem ablato? Quis sanctorum redibit ad ecclesiam cum tantâ conscientiæ famæq; suæ læsione? Imò tanto cum periculo castimoniæ? Nisi fortè tolerari semper debeat ab uxoribus ad meretrices discessio.

Non defuturi erant ecclesiæ plurimi pastores, non minùs pietate quàm eruditione præstantes, si ageretur cum illis mitiùs hac quidem parte. Ubi quæso erunt pastores idonei tot curandis populis, si ob uxorum rem neq; impiam neque inhonestam depellas præsentes, qui tamen ex Orthodoxis sunt? Aliam certè caussam multi non obtendunt, quàm hanc ipsam, videlicet se redire posse, nisi ita sæviretur in conjunctionem legitimam, nisiq; ipsis per eam disjunctionem aperiretur janua ad scortationes promiscuas: neque enim aberit, quin alienas mulierculas sint recepturi, maximè ad usum domesticum, qui abjicere conjuges coacti sunt. Pars Lutheri usq; adeò firma est adhuc, ut ab illis metus Ecclesiasticis ingens immineat. Et principes, qui etiam Cæsariani videri volunt, in eâ factione pertinaciter obdurant. Illi certè longiùs resilient ab hoc religionis proposito, si Catholici usq; adeò nihil de consuetudine suâ non bonâ remittant: habebuntq; refragandi caussam, quandoquidem quod Cæsar relaxat, Papæ legatio restringit.

Poculum benedictionis concessit quidem pontifex suâ in bullâ, sed plebs non dignabitur accipere sacramenta Dominica de manu presbyteri, qui conjugem concubinâ mutavit. Ais, hoc quoq; esse vetitum. Respondeo, vetitum quidem, sed tamen semper toleratum, adeoq; censu & honore præ altero passim adauctum.

Cæterum misogami philogamis perpetuò solent in aures ingerere scripturæ loca de carne crucifigendâ atq; mortificandâ, quasi post disciplinam ecclesiæ jam pridem collapsam, & in ipsâ iniquitatis abundantiâ (de quâ Dominus in evangelio) eâ ratione naturâ succulenta juvenum sacerdotum corpora exsiccari queant in totū, inque Angelismum quendam transformari. Est mundo notissima.

Theo-

Theologorum talium crucifixio atq; mortificatio. Sunt in confesso horum jejunationes, aquæ potiones, humi dormitiones, genij defraudationes, totiusq; vitæ incommoditates: quo medicamine scilicet efficitur, ut suis in corporibus stigmata portent, non qualia Paulus, Lucas, Chrysostomus & Franciscus, sed qualia dicere nolo. Profectò brevibus Gyaris dignum facinus, ac nescio quantâ cruce, alijs onus importabile imponere, quod tute ne digitulo quidem minimo contrectes. Præstat, eunuchos quosdam tales Terentianos non tam mentâ, quàm linguâ castrari.

Ca. 33. Legitur de Ratholdo præsule Argentinensi, qui matricidam ad qu. 3. c. 15. pœnitentiam publicam adigens, ex mandato pontificio primùm prohibuit ab ingressu templi, unius anni spacio: attamen foris orare licuit. Deinde anno revoluto licuit quidem ingredi, sed non nisi inter catechumenos consistere, nec de eucharistiâ participare: prætereа totis septem annis oportuit pœnitentem illum neque carnem edere, neq; vinum bibere: imò verò jejunare per tres hebdomadum dies ad vesperam usq;. Ibi additur: *à propria tamen uxore non separetur, ne in fornicationem corruat*: & hanc pœnitentiam mitigandam esse, si bene agere ceperit. Hac ex historiâ intelligis, prudens Lector quantam semper rationem infirmitatis humanæ veteres nostri habuerint, in eo etiam homine, qui tot ignominiarum, afflictionum ac incommodorum veluti flagris cædebatur, ut putare possis, illi nec libuisse umquam conjugem tangere.

Quid igitur credas honoratis, saginatis, lascivis, luxui deditis clericis, qui totum vitæ suæ tempus deterunt in ocio, quod D. Bernhardus appellat diaboli cervical? Verùm istiusmodi alijs amplificanda tempestiviùs reliquero. Reliquum ergo fuerit, ut his ac hujusmodi alijs penitissimè consideratis, prohibitionis rigor piè leniatur, & liceat ἀκωλύτως uti Sacramento matrimonij eos, qui citra præterquè hoc, passionibus (quas Apostolus ita vocat) perpetuis, & ijsdem criminaliter peccaminosis torrentur, eo etiam tempore, quo vel student literis, vel operantur sacris. Poterat ergo quamprimùm obtineri à Romano pontifice, ut horum temporum necessitate consideratâ, super isto articulo dispenset usque ad futurum concilium, alioquin omnis opera frustra consumitur in revocandis schismaticis, quorum pars maxima in concilio quidem sese subjiciet. Tam altè radices egit factiosum dogma in Germanorum animis.

Equi-

Equidem confitemur, continentiam in clero veram, maximum esse ornamentum ecclesiæ: præterea confitemur, occidentem hujus continentiæ clericalis exempla olim habuisse cùm plurima, tum insignia. Sed quia status modernus, ut appellant, veteri omninò non respondet, & tempora distinguere jubemur: mutari dura constitutio voti posset, ita ut in casu necessitatis saltem quoquo modo conjugatis, doctrinâ, vitæq; honestate insuper commendatis, ad sacros ordines aditus pateat, quandoquidem hæc ipsa constitutio juris positivi est.. Per hanc sanè dispensationem bene prospiceretur populis Christianis, tam exemplo quàm doctrinâ, & tolleretur omnis ista querela de turpitudine publici concubinatus, omnisq; generis impuritatis. Eâ in re nihil observiretur sectis, sed ecclesiæ, præterquàm quòd infinita præcaverentur scandala, quorum nullus erit ubiq; finis, quàm diu laqueo votationis hujus infelix clerus contra conscientiam, non contra voluntatem tantùm suam ligabitur.

IDEM

libro, cui titulus,

TYPVS PRIORIS ECCLESIÆ.

Is an latinè editus sit, equidem ignoro: in meas manus venit linguâ vernaculâ, in lucem emissus anno cIↃ IↃ XL, & Iohanni, Abbati Fuldensi, comiti Hennebergensi, ascriptus Inde nonnulla depromta hic subjicio.

Ob gnugsam Vrsach sey / dem Clero die Ehe zu verbieten / lasse ich andere vrtheilen / 1. Tim. 4. Vnd lasse alle Menschen erkennen / was für ein Besserung der Christenheit hierauß kommen. Deß Apostels Pauli Schrifften 1 Tim 3 Tit. 1 geben grosse Zeugnuß / wie es hiermit zur Apostel Zeit gehalten. So ist auß Clementis Büchern offenbar / daß S Petri Haußfraw jhm nachgefolget habe / da er in den Landen Evangelizirt Vnd dieser Clemens zeuget auch von S. Pauli Ehelichen Leben / nicht allein von deß Philippi Eusebius lib 3. cap 30. S. Ignatius schreibt klärlich / Petrus vnd Paulus / vnd die andern Apostel seyen beweibet gewesen / Gleich wie er auch von Propheten schreibt / vnter den er Hieremiam außnimpt / in Epist ad Philadelph. Nach diesen sind viel beyde ehelicher Epischoff vnd Priester in Christlicher Kirchen gewesen / als Dionysius / Faustinianus / Sylverius / Sergius / Hormisda / Talatus / Valerius / Tertullianus / Leo / Felix / Oceanus / Numidicus / Nazianzeni Vatter / Hilarius / Spiridion / Severus / vnd der viel mehr. Auch ist kundt Paphuntij Rath / dem das gantz Nicenisch Concilium folget / Histor Tripart lib 2 / cap 14 Vnd Eusebius schreibet / wie S Dionysius der Epischoff zu Corinth die Gnosios vnnd jhren Epi-

ſcheff Pinytum gebeten habe/ daß ſie die Brüder zur Keuſchheit nicht zwingen wolten/vmb Fahr willen/lib.4/cap 23 Die Conjugaten in Clero abzuſcheiden iſt verbotten Apoſtol can 5 Deßgleichen in ſexta ſynodo. Darvon wird hie nicht controvertirt/ ob dieſe/oder dergleichen vorhin ehelich geweſen / oder darnach worden/ ſondern hierauß iſt durch die alten Canones erklaret/ daß die Kirch Eheliche Prieſter gehabt/auch in Officio ꝛc.

EJUSDEM

VIA PACIS

INTER DISCORDIAS ECCLESIÆ,

hic & paſſim legi, probeq; conſiderari digna.

IN immenſum diſſidemus. Hoc in confeſſo eſt, Quæq; communio ſibi arrogat veritatem, & vēdicat religionem. Reſtat, ut quærantur tantæ diſſenſionis judices. Communiones ſeu partes judices tam confeſſionis, quàm confutationis eſſe non poſſunt: nec fert altera judicium alterius. Ubi igitur invenientur arbitri, qui ſine dolo judicent, controverſiam componant, diſſidentes reconcilient? Ubi, niſi in concilio juſtorum? quę eſt Eccleſia catholica, communio ſanctorum patrum, tam Grȩcorum, quàm Latinorum. Penes hos arbitrium eſto: ij pronuncient per ſcripta ſua, perhibeantque veritati teſtimonium. Et horum ſententiæ utraq; pars ultro accedat. Non deſtruent eccleſiam, qui ædificarunt eccleſiam. Non ſeducent eccleſiam, qui pro eccleſiâ animas ſuas poſuerunt. Nam judices tales corrumpi non poterunt, & nullâ favoris ſuſpicione laborant. Omnia paucis comprehendam. Dedat cognoſcendum atq; judicandum ſeſe tā Papa, quàm Lutherus communioni Patrum, qui ante mille annos eccleſiam Chriſti rexerunt, & ad horum arbitrium reformetur uterq;. Sacra ſcriptura regula primaria eſt, ad quam omnis ſtatus corrigi debeat, ſcio & fateor. Sed nos hanc non excludimus, quoties ſcripta priſcorum patrum jactamus, qui Sacram ſcripturam non habuerunt ſolùm, verùm etiam legerunt, lectam intellexerunt, intellectam prædicaverunt, prædicatam factis expreſſerunt, bono ducti ſpiritu.

SUPRE-

SUPREMÆ CURIÆ PARISIENSIS
DE LIBRO CARD. BELLARMINI
ADVERSVS GVIL. BARCLAIVM, SENTENTIA.

VIso in curiâ, convocatis Camerâ magnâ, Criminali & Edicti, libro, cui titulus:

Tractatus de potestate summi pontificis in temporalibus, adversus Guilielmū Barclajum, auctore Roberto S.R.E. Cardinali Bellarmino. Impressus Romæ per Bartholomæum Zannetti, an.1610. quum à Procuratore Regis generali desuper conclusum esset, & consideratis omnibus &c.

Curia vetuit vetatq; ne quisquam cujuscumque sit qualitatis aut conditionis, pœnâ læsæ majestatis in delinquentem constitutâ, accipiat, retineat, communicet, excudat, excudendum tradat, aut venundet dictum librum, qui falsam & exsecrabilem propositionem continet, quæ ad eversionem potestatum supremarum à Deo constitutarum & ordinatarum pertinet, subditos acuit ad rebellionem & Principum imperio subtrahit, ad machinandum in eorum capita ditionesq; ad turbandam deniq; tranquillitatem & quietem publicam incitat.

Jubet eos, penes quos erunt dicti libri exempla, aut qui habentes norint, confestim suis judicibus profiteri, ut postulantibus subcognitoribus Regijs in crimen anquiratur, & in sontes, ut par est, animadvertatur.

Similiter prohibet sub eâdem pœnâ, ne quisquam Doctorū Professorúmue in scholis, collegijs aliisúe locis, de illo pronunciato tractet, disputet, scribat, aut quocunque modo illud alios docere audeat.

Jubet eadem Curia, ut Arrestum hoc mittatur in omnes præfecturas huic Jurisdictioni subjectas, ut ibi publicè legatur, in monumenta referatur, & omnibus suis partibus diligenter obseruetur.

Mandat Substitutis Procuratoris Regij, dent operam ut exsequutioni mandetur, & de adhibitâ suâ diligentiâ intra mensem Curiam certiorem reddant, Pronunciatum die Veneris, XXVI. Novem. Anno cIↄ Iↄ CX.

CENSVRA SACRÆ FACVLTATIS THEOLOGIÆ PARISIENSIS, LATA IN librum, qui inscribitur,

ANTONII SANCTARELLI ex societate Jesu, Tractatus de Hæresi, Schismate, Apostasiâ, sollicitatione in Sacramento Pœnitentiæ, & de Potestate Summi pontificis in his delictis puniendis,

Ad Serenissimum Principem MAURITIUM Cardinalem à Subaudiâ.

Romæ apud Hæredem Bartholomæi Zannetti, M DC XXV.

Superiorum permissu.

SI *quis* in nos fines seculorum devenisse, *ut loquitur gentium Apostolus, fortè dubitet, postrema hæc tempora tantisper expēdat, eaq; cum prioribus componat, is facilè deprehendet humani generis hostem in utraq; politia & ecclesiastica & civili, nihil intentatum reliquisse, quo minus utramq; non tam labefactare, quàm omnino pessumdare videretur. Ecclesiam, Christi sponsam, quà stylo, quà ferro conficere conati sunt impii illi, qui* posuerũt in cœlum os suum: *Politiam illam civilem, alia via sunt aggressi dementati homines. Quum enim* potestatem seculi *non sine caussa gladium portare viderent, libris nefandis, quasi per clanculares insidias, è medio tollendam existimarunt. Hos S. Iudas epistola canonica nō alia nota nobis dignoscendos proponit, quàm quia* dominationem contemnant & majestatem blasphement. *Atq; utinam de solo cōtemtu & maledica oratione ageretur, quin malè feriati scriptores id genus, potestatis cujusdam in ecclesia temporalis prætextu, Reges, arbitrio & nutu ecclesiastico, levissimis etiam de caussis, ac planè ridiculis, de solio deturbandos aliosq;, vel annuos vel etiā diarios, si ita libuerit, substituendos contendunt. Quod quū in universa civilis politia, ac potissimùm Gallica monarchia, sub Christianissimo, clementissimo & justissimo Rege nostro Ludovico, perniciem, eversionemq; meditatum confectumq; videret Facultas Theologica Parisiensis, ut majorum vestigiis inhærendo, suum erga pientissimum Regem nostrum, istudq; præsertim Christianissimum regnū animum studiumq; declararet, bonorumq; omnium votis satisfaceret, præ cæteris nuperum librum* Antonij Sanctarelli Jesuitæ, de Hæresi, Schismate, Apostasiâ, &c. *à quibusdam selectis Doctoribus examinandum censuit, in congregatione generali extraordinaria decima sexta Martij immediatè præcedentis habita. Sed quoniam multa in eo pertractantur, quæ ad rem, quæ de potissimum.*

mùm agitur, minimè spectarent, duo duntaxat capita XXX & XXXI. *Tractatus de Hæresi, excutienda selegit.*

Itaq; anno Domini cIↄ Iↄc XXVI, *die prima Aprilis, post missam de S. Spiritu, habitis solenni more usitatis Comitijs in aula collegij Sorbonæ, audita est relatio Magistrorum ab eadem Facultate selectorum, qui exposuerunt in duobus illis capitibus istas propositiones contineri;* SUMMUM pontificem posse pœnis temporalib. punire reges & principes, eosq; deponere & suis regnis privare ob crimen hæresis, eorumq; subditos ab illorum obedientiâ liberare; eamq; semper in ecclesiâ fuisse consuetudinem: *& propter alias etiã caussas; ut,* pro delictis; si expedit; si principes sint negligentes; propter insufficientiam & inutilitatem suarũ personarum. *Item,* pontificem jus & potestatẽ habere in spiritualia simul & omnia temporalia: & in eo esse de jure divino utramq; potestatem, spiritualem & temporalem: Credendum esse, ecclesiæ summoq; ejus pastori concessam esse facultatem puniendi pœnis temporalibus (PRINCIPES) transgressores legum divinarum & humanarum, præsertim si crimen fuerit hæresis. *Dixerunt etiam eumdem Sanctarellum asserere,* apostolos fuisse subjectos principibus secularibus de facto, non de jure: *quin etiam,* statim atq; constituta est pontificia majestas, cepisse omnes principes esse illi subjectos. *Demq; retulerunt eum explicare verba Christi.* Quodcumq; ligaveris super terram, &c. non tantùm de potestate spirituali, sed etiam de temporali; *ipsumq; S. Paulo imponere,* **2. Cor.**
verba illius, detracta negatione, immutando, & multis auctoribus ab ipso ci- **10, 8.**
tatis. Alia etiam multa similia retulerunt, quæ sibi videbantur gravi Facul- *Potestatẽ*
tatis animadversione & censura dignissima. Re itaq; in deliberationem à D. *dedit nobis*
Decano adducta, auditis omnium & singulorum Magistrorum maturis deli- *Dominus*
berationibus, FACULTAS *improbavit & damnavit doctrinam his propositio-* *in ædifica-*
bus & horum capitum corollariis contentam, tamquam novam, falsam, erro- *tionem, et*
neam, verbo Dei contrariam, Pontificiæ dignitati odium conciliantem schi- *non in de-*
smati occasionem præbentem, supremæ Regum auctoritati à Deo solo depen- *structio-*
denti derogantem, principum infidelium & hæreticorum conversionem, im- *nem.*
pedientem, pacis publicæ perturbativam, Regnorum, Statuũ, Rerumq; publicarum eversivam, subditos ab obedientia & subjectione avocantem, & ad factiones, rebelliones, seditiones, & principum parricidia excitantem. Datum in Sorbona, die & anno præfatis, & recognitum die IV. Aprilis, cIↄ Iↄc XXVI.

De mandato D. D. Decani & Magistrorum præfatæ Facultatis sacræ Theologiæ Parisiensis.

PH. BOUVOT.

DECRETUM

ALMÆ UNIVERSITATIS PARISIENSIS,

Anno salutis cIↄ Iↄ cXXVI, die XII. Kal. Majas, in Maturinensi, scribendo adfuerunt Rector, Decani, Procuratores, Magistri,

UNIVERSITAS STUDIORUM.

Quod verba fecit Rector, *sapientissimum ordinem Theologorum, pro sua in rem Christianam, Regem Christianissimum ejusq; imperium fide ac pietate, boni atq; recti constanti amore, majorum solenni more* Antonij Sanctarelli Jesuitæ, de Hæresi, Schismate, Apostasiâ, &c. *librum inspexisse & deprehendisse in ejus libri capitibus* XXX *&* XXXI. *tractatus de Hæresi, has propositiones*; Summum pontificem posse pœnis temporalibus punire reges & principes, eosq; deponere & suis regnis privare ob crimen hæresis, eorumque subditos ab illorum obedientiâ liberare, eamq; semper in ecclesiâ fuisse consuetudinem: *Et propter alias etiam caussas*, ut pro delictis; si expedit; si principes sint negligentes; propter insufficientiam, & inutilitatem suarum personarum. *Item*, Pontificem jus & potestatem habere in spiritualia simul & omnia temporalia: & in eo esse de jure divino utramq; potestatem, spirituale & temporalem: Credendum esse, ecclesiæ summoq; ejus pastori concessam esse facultatem puniendi pœnis temporalibus principes transgressores legum divinarum & humanarum, præsertim si crimen fuerit hæresis. *Eumdem Sanctarellum asserere* Apostolos fuisse subjectos principibus secularibus de facto, non de jure: quinetiam statim atq; constituta est pontificia majestas, cœpisse omnes principes esse illi subjectos: *deniq; eum explicare verba Christi, Quodcumq; ligaveris super terram, &c.* non tantùm de potestate spirituali, sed etiam de temporali *ipsúq; sancto Paulo imponere, verba illius, detracta negatione, immutando, & multis auctoribus ab ipso citatis: alia etiam multa similia eaq; propter, die* VI. *Aprilis, publica, justa legitimaq; animadversione, nota, censura, pestiferi ejus libri propositiones istas improbasse, & eam doctrinam quam continent tamquam novam, falsam, erroneam, verbo Dei contrariam, pontificiæ dignitati odium conciliantem, schismati occasionem præbentem, supremæ Regum auctoritati, à Deo solo dependenti, derogantem, principum infidelium & hæreticorum conversionem impedientem, pacis publicæ perturbativam, Regnorum,*

Statuum,